

Eskiyeni

ISSN 1306-6218 eISSN 2636-8536 Başlangıç 2006

Yayıncı Anadolu İlahiyat Akademisi

Makale Süreç Raporu

Makale Başlığı: Âhirete Ait Ödül ve Cezanın Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi

Rapor Tarihi: 20-03-2022

Süreç ve Raporlama Sistemi: DergiPark

Makale Başlığı(tr)	Âhirete Ait Ödül ve Cezanın Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi
Makale Başlığı(en)	EXPRESSİNG THE REWARD AND PUNİSHMENT OF THE HEREAFTER WITH NOUN AND VERB SENTENCES İN THE QUR'AN
Gönderilme Tarihi	13-12-2021
Öz (tr)	<p>Kur'an'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyanın seçildiği çeşitli çalışmalarda ortaya konmuştur. Bu araştırmada ise âhirete yönelik ödül ve cezaların zikredildiği âyetlerde görülen cümle çeşitleri ve anlama etkise ele alınmaktadır. Mükâfat ve cezalar bazı âyetlerde fiil; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmektedir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin fiilleri, mazi, muzari, istikbal ifade eden “#/#/#/#” takılı muzari ve emir formun gelmektedir. Farklı zamanda kullanılan fiiller her ne kadar âhirete ait ödül ve cezayı ifade etse de aralarında bir anlam farkı olmaktadır. İsim cümlelerinin haberi, isim, ism-i fa'il, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca bazı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. İsim cümlelerinin içindeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir, çünkü fiil ve isim benzer anlamları barındırmadığı gibi isim cümlesinin farklı kullanımlarının da değişik manalar barındırdığı dil bilginlerince bilinmektedir. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?</p>

Öz (en)

it has been revealed in various studies that the most appropriate material and the intended meaning are always chosen In the Qur'an, while the messages are conveyed to the listeners. In this study is investigated that the types of sentences and its effect on meaning seen in the verses in which the rewards and punishments for the hereafter. Rewards and punishments are verbs in some verses, In some of them, it is presented in the form of a noun clause. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past, present continuous, command and suffixed with “#/#/#/#/#” expressing the future. Altho the verbs use at different times express the reward and punishment of the hereafter, there is a difference in meaning between them. Predicate (haber-yüklem) of noun sentences consist of noun, maker of verb (ism-i fail), verb and like sentence (şibih cümle). In addition, some noun sentences come with strengthening prepositions (tekidli) and without strengthening prepositions. This diversity in sentences and sentences also affects the meaning. Because the verb and the noun do not have similar meanings, and it is known by the linguists that different uses of the noun sentences have different meanings. In this study will be answer to the following questions: Why are rewards and punishments for the Hereafter expressed with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Anahtar Kelimeler (tr)

Arap Dili ve Belağatı, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Ku'rân, Âhret, Ceza, Mükâfat

Anahtar Kelimeler (en)

Arabic Language and Rhetoric, Noun Sentence, Verb Sentence, Hereafter, Punishment, Reward

Makale Türü (tr)

Araştırma Makalesi

Makale Türü (en)

Research Article

Konular (tr)

Din Bilimi

Konular (en)

Religion

2. YAZARIN EKLEDİĞİ MAKALE DOSYALARININ İLK HALI

[TAM METİN](#)

Başlık: KURANDA AHİRETE AİT ÖDÜL VE CEZANIN İSİM VE FİİL CÜMLESİYLE
İFADESİ.docx

**ÂHİRETE AİT ÖDÜL VE CEZANIN KUR'ÂN'DA İSİM VE FİİL CÜMLESİYLE
İFADE EDİLMESİ**
**EXPRESSİNG THE REWARD AND PUNİSHMENT OF THE HEREAFTER WITH NOUN AND VERB
SENTENCES İN THE QUR'AN**

ÖZ

Kur'an'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyanın seçildiği çeşitli çalışmalarda ortaya konmuştur. Bu araştırmada ise âhirete yönelik ödül ve cezaların zikredildiği âyetlerde görülen cümle çeşitleri ve anlama etkise ele alınmaktadır. Mükâfat ve cezalar bazı âyetlerde =il; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmektedir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin =illeri, mazi, muzari, istikbal ifade eden “ف /س” takılı muzari ve emir formunda gelmektedir. Farklı zamanda kullanılan =iller her ne kadar âhirete ait ödül ve cezayı ifade etse de aralarında bir anlam farkı olmaktadır. İsim cümlelerinin haberi, isim, ism-i fa'il, =il ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca bazı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. İsim cümlelerinin içindeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir, çünkü =il ve isim benzer anlamları barındırmadığı gibi isim cümlesinin farklı kullanımlarının da değişik manalar barındırdığı dil bilginlerince bilinmektedir. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin isim veya =il cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belağatı, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Kur'ân, Âhiret, Ceza, Mükâfat.

Abstract

it has been revealed in various studies that the most appropriate material and the intended meaning are always chosen In the Qur'an, while the messages are conveyed to the listeners. In this study is investigated that the types of sentences and its effect on meaning seen in the verses in which the rewards and punishments for the hereafter. Rewards and punishments are verbs in some verses, In some of them, it is presented in the form of a noun clause. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past, present continuous, command and future with “س /ف” expressing the future. Although the verbs used at different times express the reward and punishment of the hereafter, there is a difference in meaning between them. Predicate (haber-yüklem) of noun sentences consist of noun, maker of verb (ism-i fail), verb and like sentence (şibih cümle). In addition, some noun sentences come with strengthening prepositions (tekidli) and without strengthening prepositions.

This diversity in sentences and sentences also affects the meaning. Because the verb and the noun do not have similar meanings, and it is known by the linguists that different uses of the noun sentences have different meanings. In this study will be answer to the following questions: Why are rewards and punishments for the Hereafter expressed with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun

Key Words : Arabic Language and Rhetoric, Noun Sentence, Verb Sentence, Quran, Hereafter, Reward, Punishment.

GİRİŞ

Kur'an'da, mevzular muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek

beyan seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle kelimeler, noksan ve fazlalık olmaksızın ifade edilmiştir. Kısa ve öz anlatımın tercih edildiği yerlerde mânâ ihmal edilmediği gibi muhtevânın ayrıntısına girilmesi gereken yerlerde de söz israfı yapılmamıştır. Anlamdaş

ESKİYENİ

örneklem olarak Kur'ân'daki mesel âyetlerini seçmiş ve konuyu sadece irab açısından değerlendirmiştir.

Ze'îm el-Ümem, 2020 yılında “Enmatu'l-Cumeli'l-Fi'lyye ve'l-İsmiyye ,l-Kur'ân” isimli lisans bitirme tezini hazırlamış, isim ve =il cümlesinin unsurları hakkında bilgi vermiş, fakat =il ve ismin belağî anlamıyla ilgili bilgi sunmamıştır. Örnek âyetler, Rahmân ve En'âm Sûrelerinden seçilmiştir.

Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış” adlı makaleyi kaleme almış, çalışmasında önce *gramer, söz dizim ve me'ani'n- nahiv* kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde nazmı, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiş, örnekleme ise âyetlerden seçmemiştir.

Muhammed Rizk Shoeir, “Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma” adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Yazar, isim ve =il cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan =illerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi haber çeşitlerini de sadece isim ve =il olarak ele almıştır. Ayrıca örneklemedeki âyetleri, âhirete yönelik mükafât ve cezaya sınırlandırmamış, konuya dayalı olarak seçmemiştir.

1- Fiil Cümlesi

Arapçada =il kelimesi *نَفْعِي* sülasi =ilinin masdarı olup anlamı güzel ve *كاف* faaliyetleri içerir.⁶ Fiil, nahiv açısından ise mâzi, muzâri, emir olmak üzere üç türdür.

Ayrıca başına *فعل فووف* / *فعل فووف* edatlarını alan ve kendisine te'nis mütekelim muhatab “ت”si bitişen kelimelere =il denir.⁷ Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.⁸

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermez. Abdulkâhir el-Curcânî (ö. 471/1078-79) aralarındaki farkı şöyle özetler: “İsmin temel işlevi yenilenmeyi gerektirmeksizin bir şeyde niteliğin kalıcı ve sürekli yapılmasını ifade eder. Fiilin temel işlevi, var olduğu ifade edilen niteliğin azar azar gerçekleşmesi yenilenmesidir.” İsimle

=ilin farkının daha iyi anlaşılması için şu örneği verir: “*بِف كَق كَم فَووف*” cümlesindeki isim konulup “*فَووف فَم*” söylenmesi, bu her iki cümlede de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalardı birisi =il, diğeri isim olmazdı. Her ikisinin =il ya da isim olması gerekirdi.⁹ Diğer bir ifadeyle “*فَووف فَم*” lafzı, eylem sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret ederken “*بِف كَق كَم*” =ili ise kalkma eyleminin tekrarına delalet etmektedir.

el-Kazvîni (ö. 739/1338) *el-İzâh* isimli eserinde müned (yüklem) hallerinden bahsederken =ille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: “*Fiil, teceddütle beraber üç zamandan birisiyle sınırlıdır. İsimde ise sınırlama ve yenilenme yoktur.*”¹⁰

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî de =ili seleleri gibi tarif edip şöyle demektedir: “*Fiil zamanla sınırlıdır. Yani mâzi, il geçmiş zamanla, muzâri şimdiki zaman ve çoğunlukla gelecek zamanla sınırlıdır.*”¹¹

Nahiv açısından ise =il cümlesi: “*Fiil, fail, failin benzeri olan naibu'l-fail ya da nakıs ,il onun ismi ve haberinden oluşan cümledir. Kısaca ,il cümlesi, ,il ve fail ya da ,il ve naibu'l-failden oluşan cümledir.*”¹² Yukarıda verilen =ille ilgili bilgilerden sonra =il cümlesinin delaleti hakkında şu söylenebilir: 1- Olayın yenilenme ve devamına işaret. 2- Fiillerin mâzi ve muzâri açısından farklı zamân içermesi.

Mükafât ve ceza ile ilgili âyetlerdeki =il cümlelerinin eylemleri, mazi, muzari, istikbale delalet eden *فَووف* / *س* ekiyle ve emir şeklinde gelmektedir.

1.1-Mazi Fiil

6 Ahmed İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyîsi'l-luğa* (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/511.

7 İbn Hâcib, *Kâ, ye* (Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2010), 44.

8 İbn Cinnî, *el-Leme' =l-Arabiyye*, thk. Sami' Ebu Muğlî (Amman, Daru Meclâvî, 1988), 30.

9 Abdulkâhir el-Curcânî, *Delâilu'l-i'câz*, thk. M. Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004), 175-177.

10 Hatîb el-Kazvîni, *el-İzâh fi 'ulûmi'l-belağa*, thk. İbrahim Şemsettin (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 79.

11 Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, *Me'âni'l-ebniye ,l-Arabiyye* (Amman: Dâru 'Ammar, 2007), 9.

12 Mustafa el-Galâyîni, *Câmi'ü'd-durûsi'l-Arabiyye* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsil-'Arabiyyi, ts.), 578.

1.2-Muzari Fil

Muzari, Şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Örneğin, “زبد أكل” cümlesindeki “أكل” =ili, hem Şu an hem de ileri bir vakitte yemeye işaret edebilir.²⁰ çünkü yeme işi Şu an veya biraz sonra olabilir. Çalışmamız âhiretle ilgili olduğu için muzarinin sadece istikbale delalet etmesini inceleyeceğiz. Muzari, geleceğe işaret eden bir zarfıa

19 es-S merr i, *Me ni'n-nahv*, 4/84.

20 Muhammed bin Yezid M berred, *el-Muktedab* (Kahire: Viz rat 'l-Evk f, 1994), 2/2.

ESKİYENİ

kullanıldığında, ya da başına “س/سوف” harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va'd ve va'id içeren cümleler, gelecek zaman anlamı içerir. 21 Anlama açısından ise muzârî =il, yenilenme ve tekrara delalet eder. Misal (مَوْحِظْ) ifadesidir. Cümledeki =il, ezberleme işinin tekrarını içerir. 22 Bazen kelimada muhataba anlatılan olayı

كَمْ يَوْمَ الْوَيْفِ لَ فَيُفْتِنُكَ بِكَوْنِكَ يَوْعًا () Örneğin ()
âyetteki “كَيْفَ يَوْعًا” eyleminin bu üslupla gelmesi, dinleyiciye hadiseyi müşahede ettirir. 23

Âhirete ait mükâfat ve ceza âyetlerinde geçen muzari =iller, mana açısından tekrar ifade etmekte ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermektedir. Muttakilere verilecek ikramlardan yeme içme ve elbise giyme; cehennemlikler için ateşle yüzlerinin dağlanması, irinden içirme, ateşte yüzme cezaları muzari =ille ifade edilmiştir.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(كَيْفَ يَوْعًا وَهَيْفَ يَوْمًا وَنَوْمًا يَوْمًا)
عَفَا بَ

“Aralarında, kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır.” SaQat 37/45.

Âyette cennetlikler arasında kadehlerin dolaştırılacağı “كَيْفَ يَوْعًا” muzari =iliyle bildirilmiştir. Fiil, va'd içerdiği için geleceğe delalet etmektedir. Ayrıca muzari kullanım, kadehlerin yenileneceğine ve cennetliklerin bu kadehlerden istedikleri zaman içebilecekleri anlamını ortaya çıkarmaktadır. Zuhruf Sûresi 71. âyet bize ipucu vermektedir. Şöyleki: “Orada canların istediği, gözlerin zevk aldığı her şey vardır ve siz orada sonsuza kadar kalıcısınız.”

Örnek 2

(بِفَاوَيْفٍ فَضْوَيْفٍ كَيْفَ يَوْمًا فِي فَسْفُوفٍ فَرْقَافٍ فَتَوْفِيفٍ)
فَ

“Dostlarla karşı karşıya ipekli ve sırmalı elbiseler giyerler.” Duhan 44/53.

Muttakilerin cennette ipek ve sırmalı elbiseler giyeceği âyette “بِفَاوَيْفٍ فَضْوَيْفٍ فَتَوْفِيفٍ” muzari =iliyle zikredilmiştir. Bu hadise âhirete yönelik va'di içerdiği için eylemin zamanı geleceğe dönüşmüştür. “بِفَاوَيْفٍ فَضْوَيْفٍ فَتَوْفِيفٍ” eyleminin bu üslupla gelmesi, âyette zikredilen kıyafetlerin sürekli muttakilerin üzerinde kalmayacağına, değiştirme ve çıkarma yapabileceğine işaret eder. Çünkü beyan, =il ve muzari zamanla anlatılmıştır.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(لَعْنَةُ الْوَيْفِ وَالْوَيْفِ وَالْوَيْفِ وَالْوَيْفِ وَالْوَيْفِ وَالْوَيْفِ وَالْوَيْفِ وَالْوَيْفِ وَالْوَيْفِ وَالْوَيْفِ)
لَعْنَةُ الْوَيْفِ

“Orada zorbaya yanan gövdelerden sızan su içirilecektir! Onu yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecektir, ona her taraftan ölüm gelecek, ama ölmeyecektir; ardından da oldukça ağır bir azap vardır.” İbrahim 14/16-17.

Bir önceki âyette “Peygamberler yardım istediler ve sonunda bütün inatçı zorbalar hüsrana uğradı.”

denilmektedir. Bu bölümde ise onlara gövdeden sızan irin içirileceği ve yutmaya çalışacakları, fakat yutamayacakları sürekli ölümle yüz yüze gelecekleri “بأقس لئلا / فدف فخرجك” muzari -illerle ifade edilmiştir. Bu üslupla cehennemliklere zikredilen yenilerek çektirileceği anlatıldığı gibi muhabata da olayı yaşıyor havası verilmektedir.

Örnek 2

21 es-Sâmerrâi, *Meâni'n-nahv*, 3/392-394.

22 “a.mlf”, *Me'âni'l-ebniye , l-'Arabiyye (Amman: Daru 'Ammar, 2007), 9.*

23 el-Kazvînî, *el-Îzah*, 31.

ESKİYENİ

“Kim Allah’ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa biz ona ileride büyük bir karşılık vereceğiz.” Nisa 4/114.

Bahse konu âyetin başında “Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur, ancak bir sadaka verilmesini yahut bir iyilik yapılmasını ya da insanların arasının düzeltilmesini isteyenler müstesnadır.” denilmektedir. Bu bölümde ise Allah rızası için sadaka veren, insanların arasını düzelterlerin büyük bir ödülle mükâfatlandırılacakları “*فِيكَوْنُ*” tabiriyle ifade edilmektedir.²⁴ “فَوُو” eki “فَوِي” eyleminin anlamını geleceğe

24 Seyyid Kutub, *fi Zilâli’l-Kur’ân* (Kahire: Daru’ş-Şurûk, 2003), 4/650.

25 Abdullah İbn Hişâm, *Muğni’l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru’l-Erkâm bin Ebi’l- Erkâm, 1999), 1/138.

26 İbn Hişâm, *Muğni’l-lebîb* İbn Hişâm, 1/222-223.

Eskiye

dönüştürmektedir. Âyetteki büyük ecirden kasıt ise cennettir.²⁷ Ödül âhirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak =ilin başına **فرو** da bu takısı getirilmiş, ayrıca cümlemin anlamı edatla pekiştirilmiştir.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(ا ف فـكـفـf

“Şüphesiz ki, âyetlerimizi inkâr edenleri bir ateşe sokacağız;” Nisa 4/56.

“فـوف” edatı “نـكـلـيـ” muzari =ilinin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi Allah’ın inkârcılara tehdit ve vaidini pekiştirmektedir.²⁸ Mezkûr âyetin geçtiği surenin 55. âyetinde “Onlardan bir kısmı İbrâhim’e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; kavurucu bir ateş olarak cehennem yeter.” denilerek bir hakikat dile getirilmiştir. İnkârcıların ateşe atılma cezası ahirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak bahse konu âyette bu kişilerin cezası ifade edilirken =il **فـوف** takısı ile kullanılmıştır.

Örnek 2

(فـf

“Sonra bunların ardından artık namazı kılmayan ve nefsânî arzulara uyan bir nesil geldi. Bunlar elbette azınlıklarının cezasını bulacaklardır.” Meryem 19/59.

Namazı zayi eden ve şehvetlerine uyanların cezası gelecek zaman ifade eden “فـوف” =iliyle aktarılmıştır. Beyanın dünyadaki muhataplara yapıldığı âyetin mefhumundan anlaşılmaktadır. Âyette zikredilen ceza ise âhirette gerçekleşecektir, çünkü “فـوف” sözcüğü cehennemdeki vadiye işaret etmektedir.²⁹ Hale uygun olarak =ille gelecek zaman ifade eden =ille yapılmıştır. Ayrıca cezalandırma hemen gerçekleşmeyeceği için “نـ” takısı yerine **فـوف** takısı kullanılmıştır.

1.4-Emir Fil

Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Dil bilginlerince belli kalıba göre =illerin düzenlenme işi veya emir içeren yapıların kullanımınıdır. Belâgat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Tazim, tahkir, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlemin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır.³⁰ Emir, asıl mânası olan vüculuk dışında kullanılması Arap dilinin doğası gereğidir. Bir başka ifadeyle dilin kullanımında zaten mevcut olan bir durumdur. Bu durum sadece Arap diline has bir olgu olmayıp diğer dillerde de mevcuttur.³¹

Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlardır. Yine iki mevzuda da hitabı daha canlı hale getirme amaçlıdır.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

ويقف الم فذلن وا فننك الودم الودم الودم
ونف ووابك هفة وفنة فالفك افنا فبولك وطفونك وم (فزنك هفة
هفوك هفة وفنك ففجلل] فسفال ففلام ففخ
كالم هفة فففل ففون

27 es-Sabûnî, *Safvetu't-tefâsîr*, 1/305.

28 Ebussuûd, *Îrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beirut: Dâru İhyâi Turâsî'l-'Arabiyyi, ts), 2/191.

29 ez-Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 779.

30 Ali Bulut, *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî* (İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 120.

31 M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980), 48-49.

formunda gelen “كصروا” lafzı azabın şiddetini göstermek için kullanılmıştır. Hac Sûresi 19. âyette bu kelimenin muzari sigada kullanılması (بأصمهم ونفوق كالمهمهم) bahse maksatlıdır, çünkü emirin akabinde gelen “فأفروا فذلوا عن ربهم كذالوا ربهم” ifade

32 İbn Aşur, et-Tahrîr ve't-tenvîr, 24/72.

33 Mehmet Tekin, Roman Sanatı Romanın Unsurları I. (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018), 277-278.

34 İbn Aşur, et-Tahrîr ve't-tenvîr, 27/46. 35 es-

Sabûnî, Safvetu't-tefâsîr, 2/505. 36 İbn Aşur, et-Tahrîr ve't-tenvîr, 21/232.

ESKİYENİ

desteklemektedir. Rivayetlerden Ebu Cehil'in şöyle dediği anlaşılmaktadır: “Benden daha şereNi ve cömert kimse yoktur. Allah yemin olsun ki ne sen ne rabbin bana bir şey yapamazsın.” demiştir. Bahse konu âyet bu ifade üzerine inmiştir.³⁷ Yine âyette kullanılan üslup çeşidinden diğeri de Allah ile cehennem görevlileri arasındaki diyalogdur. Bu üslup, cehennemliklerin âhirette karşılaşacağı durumu daha canlı ve etkileyici hale getirmektedir.

2- İsim Cümlesi

İsim, bir şeyin zatına delâlet eden ve zamanla da ilişkisi olmayan sözcüktür.³⁸ Diğer bir ifadeyle varlıkları birbirinden ayırmaya yarayan zamanla sınırlanmayan sözcüklerdir.

İsm-in bir de cümle içinde anlama yaptığı tesir vardır. Curcânî bu konuda şöyle der: “İsim, cümlede haber olursa yavaş yavaş tekrar etmeyen yenilenmeyen sabitliğe işaret eder.” Konunun daha iyi anlaşılması için şu örneği vermektedir. “فردف مروطلفقف” cümlesinde “كفوطلفقف” kelimesi isim ve cümledeki yeri haberdir. Zeyd'in ayrılışının sabitliğini için bu sözcük isim gelmiştir.³⁹

er-Râzî de (ö. 606/1210) ismi, zamanla sınırlı olmayan şekilde tarif etmektedir. Bir şeyin sabitliği ifade edilecekse isimle haber vermek gerektiğini Kehf Sûresi 18.âyet üzerinden şöyle açıklar: “وفلكفولكككم” köpeklerin ismi “فسفطف فلرففوفص:دف” ism-i fa'îl lafzıyla ifade edilmiştir. Bu tabirde amaç, köpeklerin uzandığını vermek değil, bu hallerinin sabitliğini belirtmektir. Bu nedenle =il yerine ism-i fâ'il kullanılmıştır.⁴⁰

İsm-i fâ'il, bazı yerlerde işin failde sabit ve kökleşmiş olduğuna delâlet eder, fakat =ilde böyle bir özellik yoktur. Örneğin “كفل ففرفب الوخ ورففد” denildiğinde bu ifadeden sarhoşluğun sabitliği anlaşılır. Kişinin bir defaya mahsus içtiği bile düşünülebilir, fakat kelam, =il yerine ism-i fâ'ile geldiği “فسرف” söylenirse sarhoşluğun o kişide bir alışkanlık haline ortaya konmuş olur.⁴¹

Modern dilbilimcilerden Sâmerrâî ise ismin cümledeki yerine göre manaya tesirini şöyle açıklar: “İsim, cümlede müsned(yüklem) olursa sabitliğe delâlet eder. Örneğin, “كم ورففدف ففرفف” cümlesinde müsned olan “رففدف” kelimesi isim olduğu için Halit'te sabit olduğu anlaşılmaktadır. Fakat o, =il olursa sabitliğe işaret etmez. Örneğin “رففدف ففرفف” cümlesidir. Müsned burada =il geldiği için sabitliğe delâlet etmez.”⁴²

Arapçada isim cümlesi, mübteda ve haberden oluşur. Diğer bir ifadeyle özne ve yüklemidir. Haber temelde müfret ve cümleden oluşur. Cümle haber ise isim, =il, şibih cümleden meydana gelmektedir.⁴³ Mübteda, Türkçedeki özneye; haber ise yüklemeye denk gelmektedir.

el-Alevî (d.1267-ö.1348) isim cümlesiyle hitabın mânaya tesirini şöyle açıklar: “Bir hitap ne zaman isim cümlesiyle olursa onda iki mâna ortaya çıkar: 1- İş sadece öznenin (fail) yaptığını başkalarının ona ortak olmadığını ifade ederek işi sadece o failde has kılar. 2- Gaye eylemi özneye (fail) mahsus kılma değil, mefhumu dinleyenin zihninde kuvvetlendirmek zihnini şüphe ve tereddüitten arındırmaktır.”⁴⁴

Mükâfat ve ceza ile ilgili âyetlerde isim cümlelerinin haberi, şibih cümleli haberi mukaddem, isim, ism-i fail ve =il şeklinde gelmektedir. Ayrıca bazı cümlelerin tekidli ve tekidsiz olduğu görülmektedir.

2.1-Şibih Cümleli Haberi Mukaddem

37 ez-Zemahşerî, el-Keşşaf, 1258.

38 Abdurrahman Hasen Habenneke el-Meydânî, el-Belâğatu'l-'Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ (Riyad: Dâru Tayyibe, 1996), 2/98.

39 el-Curcânî, Delâilu'l-'i'câz, 174.

40 Fahreddîn er-Râzî, Nihâyetu'l-'i'câz fi dirâyeti'l-'i'câz, thk. Nasrullah Hacımuftuoğlu (Beyrut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

41 er-Râzî, Mefâtihu'l-ğayb (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981), 25/30.

42 es-Sâmerrâî, Me'âni'l-'ebniyye, l-'Arabiyye, 9.

edinen kimseleri bir tarafa bırak” denilmiş, sonuç cümlesinde ise cehennemlikler için kaynar su ve elim bir azabın olduğu zikredilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği gibi haber de öne çekilmiştir. Mübteda, nekra olduğu için haber de zorunlu olarak tekaddüm

45 Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv* (İstanbul: İfav Yayınları, 2012), 105.

46 es-Sâmerrâî, *Me‘Rni’n-nahv*, 1/188.

47 Abbas, *el-Belâğa funûnuhâ ve efnânuhâ*. (Amman: Dâru’l-Furkân, 1997), 1/229.

48 es-Suyûtî, *el-İtkân fi ‘ulûmi’l-Kur’ân*, thk. Mustafa Şeyh Mustafa (Beyrut: Muessesetu’r- Risâle, 2008), 405.

ESKİYENİ

“Kendileri ve eşleri gölgelik yerlerde, tahtlarına kurulacaklar.” Yasin 36/56.

“مِنْ وَكِنَةٍ” lafzının cümledeki konumu haberdır ve ism-i fâ‘il kalıbındadır. Bu sözcük şimdiki zaman veya süreklilik ifade etmez, fakat gelecek zamana işaret eder, çünkü anlatılan olaylar cennette gerçekleşecektir. Bir önceki âyette “O gün cennetlikler safa

49es-Sâmerrâi, *Meâni'n-nahv*, 3/197-201.

50 Ebussuûd. *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 7/136.

51 İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 22/218.

52 Ebu'l-Â'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, (İstanbul; İnsan Yayınları, ts),4/533.

ESKİYENİ

sürmekle meşguldürler.” denilmesi bu görüşü desteklemektedir. “مَنْ لَفَّ فَعَّ” ism-i fâ‘ili süreklilik anlamı da içermez, çünkü cennette sadece tahtlarda oturma işi olmayacaktır. Bunun dışında gölgeliklerde ve pınar başlarında canlarının istediği çeşitli meyveler arasında olma olacaktır. (Mürselat 77/41) Yine köşklerde huzur ve güven içinde yaşama da vardır. (Sebe 34/37)

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(نَفَّ فَمَفَّكَ فَعَّ) لَطَّفَكَ فَضَوَّ فَفَّ لَكَ فَجَحَمَ مَوْنَ فَوَمَّ وَنَفَّ وَغَفَّةَ الِجَمِّ

“Mutlaka zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracağız.” Vakıa 56/52.

Âyetteki (نَفَّ فَمَفَّكَ فَعَّ) ism-i fâ‘illeri bir önceki âyette geçen “افن لك وم” müteakkin haberleridir.⁵³ Bu sözcüklerin işaret ettiği, zakkum yeme ve karınları zakkumla doldurma eylemleri âhirette olacağı için şimdiki zamanı içermez, çünkü mezkûr âyetin geçtiği sûrede kıyamet günü insanların üç grup olacağından bahsedilmekte, bahse konu âyetlerin geçtiği bölümde de amel defterini soldan alanların cezası aktarılmaktadır. Ayrıca bu kelimeler sürekliliğe de işaret etmez, ancak gelecek anlamı içerir, çünkü cehennemliklere azap sadece zakkum yedirmekle olmayacaktır. Gövdelerden sızan su da iştirilecektir. (İbrahim 14/16) Bu ifade muzari =ille ifade edilseydi (البطوة لولاك لوة من شرج من زقوم نيم لوة مة) yeme ve doldurmanın daha yoğunlukla yapıldığına işaret etmezdi, çünkü ism-i fâ‘il zaman ifade etmekle birlikte çokluk içerdiğinden muzariye göre daha fazla sıklığa delalet etmektedir.

Örnek 2

فَلَقُوا الْوَعِدَا فَبَا وَلِي (

SaQat 37/38 (افن لك وم افن لك وم افن لك وم) “Ama siz, o acı azabı tadacaksınız!”

Âyette günahkârların elim azabı tadacakları “ذائق” ism-i fâ‘ilin çoğulu “ذابؤة” ile ifade edilmiştir. Bu sözcük azap kelimesine muzaf olduğu için “ë” har= düşmüştür. Bu kelime cümlede haber konumundadır ve gelecek anlamı içermektedir, çünkü aynı surenin 35-38 âyetlerinde “Ne zaman onlara, “Allah’tan başka tanrı yoktur” denilse küstahlık edip kibreye kapılan, Cinlere kapılmış bir şairin sözüyle tanrılarımızı mı bırakacağız!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Mezkûr âyette ise bunlara verilecek azap ifade edilmiştir. Hitap dünyadakilere yönelik, fakat azap âhirete ait olduğu için ism-i fâ‘il gelecek anlamı içermektedir.

2.3-Haberin Fiil Olması

Müsnedi (haber) =il olan cümlede asıl olan =ilin müsnedün ileyhe (özne) takdim edilmesidir. Örneğin “ذم من عيبد” gibi, fakat bu cümle “من عيبد ذم” şeklinde müsnedün ileyhın takdimiyle söylenirse anlamda ne değişir? Belağatçılar bu hususu şöyle özetlemişlerdir: 1- Tahsis veya hasr ifade eder 2-Muhatabın şüpheini bertaraf etmek için müsnedün ileyh =ilin önüne geçirilir. 3-Tazim veya küçümseme maksatludur.⁵⁴

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(اف لكو فطل كوا وفعف للذ فن ل ن فف ل ل ونف ونغفة ا وفتوة الفر) فتح ففتح فتح و فتح و فتح

“Şüphe yok ki Allah, iman edip din ve dünyaya yararlı işler yapanları, altından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır.” Muhammed 47/12.

53 Muhyiddîn Dervîş, *İrâbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû* (Beirut, Dâru İbn Kesîr, 1992), 9/435.

54 es-Sâmerrâi, *Meâni'n-nahv*, 1/193-194.

ESKİYENİ

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik. Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(الذليل منك - اذليلوا افسحوا - فذليلوا كذا كواي فعي ج هـ ل و فـ)
اف هـ هـ فـ فـ فـ

55 Dervîş, *İ'râbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû*, 9/341.

56 Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'ân*, 6/3376.

ESKİYENİ

“İşte bunlar, yaptıklarının karşılığı olarak içinde devamlı kalmak üzere cennetliklerdir.” Ahkâf 46/14.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimiz Allah’tır” diyen sonra da devamlı bu söze uygun yaşayanlara ne bir korku vardır ne de onlar üzüntü çekeceklerdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise bu kişilerin cennet ashabı oldukları isim cümlesiyle ifade edilmiş ve haber “افصح فصح كليلوج بهتف”, isimden meydana gelmiştir. Bu üslupla mezkûr şahısların cennet ehli olmalarının sabitliği belirtilmiş, ayrıca “فصح فصح” sözcükleriyle anlam daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

(نفتف ع ل و هف فصح فصح اولى ا)
ن فصح

“Onun barınağı da şüphe yok ki cennetin ta kendisidir.” Naziât 79/41.

Rabbinin huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefesine kötü arzuları yasaklayan kişiye cennetin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “الفصح اولى ا” zikredilmiştir. Müsnedin isim olması cenneti, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. Onların cennetten çıkarılma şüphesini bertaraf etmiştir.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(واثم فصح فصح اولى ا هف فصح فصح اولى ا)
كوا فصح اولى ا فصح فصح اولى ا

“İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar cehennemliktir ve orada ebedî olarak kalacaklardır. Ne kötü son!” Teğâbun 64/10.

İnkâr edip âyetleri yalan sayanlara ceza olarak ateş ashabı olma payesinin verileceği, isim cümlesi ve haberi “افصح فصح كليلين بنرف”, isimden oluşan tamlamayla ifade edilmiştir. Zikredilen şahısların ateş ehli olma durumlarının devamlılığını işaret için beyan bu üslupla gelmiştir. Ayrıca “فصح فصح” terkihiyle mana daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

(نفتف ع ل و هف فصح فصح اولى ا)
فصح فصح اولى ا

“Cehennem işte onun için tek barınaktır.” Naziât 79/41.

Azınlık yapan ve dünya hayatını âhîr ete tercih eden kişiye cehennemin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “الفصح اولى ا” zikredilmiştir. Müsnedin isim olması cehennemi, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. Onların cehennemden çıkarılma beklentisini bertaraf etmiştir.

2.5-Tekidli İsim Cümleleri

Aktarılan malumat husussunda muhatabın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada te’kîd edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Muhatap mevzu konusunda bilgi sahibi olmadığı gibi tereddütlü de değilse te’kîde

gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddid ise te'kîdle pekiştirmek iyi olur. İnkârcı ise de te'kîd zorunlu hale gelmektedir. İnkâr seviyesine göre de te'kîdin adedi çoğaltılır.⁵⁷ Muhatapın haber karşısındaki tavrı üçkısımda ele alınabilir:

a-Muhatapın haberle ilgili zihninin boş olması ve haber hakkında mütereddit veya inkârcı olmaması: Bu haber çeşidinde tekit edatı kullanılmaz, çünkü muhatap aktarılan haber hususunda şüpheli veya inkârcı değildir. Bu haber çeşidine iptidai haber denir.

⁵⁷ Muhammed b. Abdullah Zerkeşî, *el-Burhan fi 'ulumi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 2/390.

EskiYeni

b-Muhatabın haberle ilgili tereddüt içinde olması ve kesin bilgiye ulaşma isteğinin olması: Bu çeşit haberde muhatabın şüphe ve tereddüdünün giderilmesi için bir te'kidin kullanılması iyi olur, bu tarz habere talebi haber denir.

c-Muhatabın haber konusunda inkârcı olması veya haberin tersine inanması: Böyle durumlarda muhatabın inkârındaki seviyeye göre haberin bir veya daha çok tekit edatıyla aktarılması gerekir "إِنَّمَا فَتَنَّادُكُمْ فَتِنًا" Muhakkak Halit misa=rdır, denildiğinde muhatap bu haber hususunda inkârcı ise "إِنَّمَا فَتَنَّادُكُمْ فَتِنًا" tabir edilip te'kid sayısı ikiye çıkarılır. inkârını sürdürürse "إِنَّمَا فَتَنَّادُكُمْ فَتِنًا" te'kid sayısı üçe çıkarılıp muhatap zorlanır.⁵⁸ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise cümlelerin bir ve iki tekid adatıyla kullanıldıkları görülmektedir.

a-Tek Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(إِنَّمَا أَزْكِي بَنِي إِسْرَائِيلَ وَأَتُتَّقُونَ) ()

"Müttakiler cennetlerde ve pınar başlarındadır." Zariyat 51/15.

Müttakilerin cennetlerde ve pınar başlarında olduğu isim cümlesiyle ifade edilmiştir. Gaye verilen bu mükâfatın sabit olduğunu ortaya koymak içindir. Ayrıca verilen haberin kesinliğini ifade içinde "إِنَّمَا" tekid edatı kullanılmıştır, çünkü aynı surenin 48. âyetinde "Şayet gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit hani ne zaman gerçekleşecek?" diyen inatçı kâ-r tiyolojileri vardır. Bu kişilere 49-54. âyetlerde karşılaşılabilecek durumlar anlatılmış bahse konu âyetten itibaren müttakilerin durumu onlara aktarılmıştır.

Örnek 2

(إِنَّمَا أَزْكِي بَنِي إِسْرَائِيلَ وَأَتُتَّقُونَ) ()

"Şüphe yok ki takvâ sahipleri gölgeliklerde ve pınar başlarındadır." Mürselat 77/41.

Mürselat Sûresinde 10 yerde (وَقَالَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لِمَ أَتُتَّقُونَ) "Hakkı yalanlayanların o haline!" ifadesi geçmektedir. Sûrede yoğun bir şekilde hakkı yalanlayanlara vurgu yapılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak bu ayette verilen haber de tekidli kullanılmıştır.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(إِنَّمَا أَزْكِي بَنِي إِسْرَائِيلَ وَأَتُتَّقُونَ) ()

"Günaha batıp kalmış olanlar kuşkusuz cehennem azabında devamlı kalacaklar," Zuhruf 43/74.

Âyette haberin tekid ile başlaması onun önemi ve konuyla ilgili tereddüdü olan kişinin tereddüdünü gidermek içindir.⁵⁹ Aynı surenin 65-66. âyetlerinde "Günaha batıp kalmış olanlar kuşkusuz cehennem azabında devamlı kalacaklar. Bütün yaptıkları, kendileri farkında bile olmadan kıyametin ansızın kopmasını beklemekten ibaret!" denilmektedir. Bu kişiler kıyameti ve cehennemi ciddiye almamakta aktarılan bilgilere tereddütle yaklaşmaktadırlar. Bunların hallerine uygun olarak bahse konu ayette "tekid edatının

İlanıldığı düşünülebilir.

”ا ف

Örnek 2

(طفح كدم وقتك فلفخ فشفجرفك نؤوم)

“Zakkum ağacı günahkârın yiyeceğidir.” Duhan44/43-44.

58 Abbas, *el-Belâğa funûnuhâ ve efnânuhâ*. (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 1/113.

59 İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 25/257.

ESKİYENİ

Günahkârların yiyeceğinin zakkum olduğu “ا فة” tekid edatıyla pekiştirilmiştir. Bahse konu âyetlerin siyakı olan 34-36. âyetlerde “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar: Bu iş bizim ilk (ve son olarak) ölüp gitmemizden ibarettir, biz artık yeniden diriltilecek değiliz. Siz doğru söylüyorsanız (ölmüş) babalarımızı geri getirin!” denilmektedir. Bu kişilerin münkirlikte ileri derecede oldukları âyetlerin birinci bölümündeki “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar.” ifadesinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahısların hallerine uygun olarak tekid edatı kullanılmıştır.

b-İki Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(جزة فدفعدو اذفءك ووفال فلف فلرفخا حوسفن فحفءلب)
كمن قح ولف فارولف

“Kuşkusuz Allah’a itaatsizlikten sakınanlara çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri vardır.” Sad 38/49-50.

Ayette müttakilere çok güzel bir gelecek ve kapıları ardına kadar açılacak adn cennetlerinin olduğu isim cümlesi ve haberi şibih olarak beyan edilmiş ve haberin doğruluğu içinde “ا فة/ل” edatları kullanılmıştır. Aynı sûrenin 28. âyetinde “Yoksa iman edip dünya ve âhirete yararlı işler yapanları yeryüzünde fesat çıkaranlarla bir mi tutacaktık? Yahut günah işlemekten sakınanları günaha batanlar gibi mi sayacaktık?” denilmektedir. Müttakilere verilecek mükâfatın kesinliğini ifade için tekid kullanılmış, âyette zikredilen mükâfatların sadece müttakilere has olduğunu beyan içinde haber başa gelmiştir. İfade “ا فة/ل” şeklinde olsaydı müttakilerin nimet içinde olduğu vurgusu zikredilen nimetlerin onlara has olduğu anlatılamazdı.

Örnek 2

(ا فة ل ذالفرف و فكففة فم لف كه فم ورف فف)

“Kuşkusuz bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” Sad 38/54.

Mezkûr âyetin öncesinde Allah’a itaatsizlikten sakınanlara, çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri, çeşit çeşit meyve ve içecekler ve yanlarında eşlerinden başkasına bakmayan yaşit dilberler verileceği belirtilmektedir. Bahse konu bölümde ise “Bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” denilmiştir.

Âyette rızık sözcüğü “فلافخ” tekid edatlarıyla pekiştirilmiştir, çünkü dünyada rızıklar sonludur. Rahman Sûresi 26. âyette “Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir.” denilerek âdemoğluna bu gerçeği öğretmektedir. İnsan dünyada sonluluğa alışık olduğu için bitmez tükenmeyen nimete alışık değildir. Ayrıca sonsuzluğu anlamakta zorlanmaktadır. İnsanın bu haline uygun olarak iki tekid kullanılmıştır.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(ك ن فلف فف و فلافم ففا م و ن فف)
عفالپ

“Sonra onların, yedikleri bu nesnenin üzerine, kaynar su karıştırılmış bir içecekleri de olacaktır.” SaQat 37/67.

Sûrenin 50-57. âyetlerinde cennetlikler arasında geçen diyalog zikredilmektedir. İçlerinden biri bir arkadaşının ona “ *Sen de onaylıyor musun gerçekten? Biz, ölüp de toprak ve kemik yığını haline gelmişken mutlaka hesaba çekilecekmiz öyle mi?*” dediğini zikretmektedir. Bu kişinin âhireti inkâr ettiği ve bir azapla karşılaşmayacağını düşündüğü ifadelerinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahsın haline uygun olarak ayetteki azabın verileceği “ا ف ق/ل” tekid edatıyla aktarılmıştır.

Örnek 2

(وفا ف نيف ففلفل ففش نرفففة لب)

ESKİYENİ

“Bu böyledir. Öte yandan azgınlara da çok kötü bir gelecek.” Sad 38/55.

Âyette azgınlara çok kötü bir geleceğin olacağı “ل/افقة” tekid edatlarıyla aktarılmıştır. Aynı surenin 12-13. âyetlerinde “Bunlardan önce Nûh kavmi, Âd kavmi, kazıklı Firavun, Semûd kavmi, Lût kavmi ve Eyke halkı, bütün bu topluluklar ısrarla gerçeği yalanlamışlardı.” denilmektedir. 16. âyette ise “Onlar, (alaycı bir tavırla), “Rabbimiz! Hesap gününden önce payımıza düşen azabı hemen şimdi ver!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Hem önceki topluluklar hem de hemen azabı isteyenlerin inkârda aşırı oldukları anlaşılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak ayette iki tekidin kullanıldığı söylenebilir.

Bir ve iki tekidin geçtiği âyetleri karşılaştığımızda ikisinde de bağlamda geçen kişilerin inkârlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Örneğin tek tekid kullanılan Zariyat Sûresinde “Şayet gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit hani ne zaman gerçekleşecek?” diyen kişiyi görmekteyiz. İki tekidin kullanıldığı SaQat Sûresinde “Sen de onaylıyor musun gerçekten? Biz, ölüp de toprak ve kemik yığını haline gelmişken mutlaka hesaba çekileceğimiz öyle mi?” diyen şahıstan bahsedilmektedir. İki surede de inkârcı şahsiyetleri görmekteyiz.

SaQat ve Sad Sûrelerinde iki tekid kullanılmasının nedeni şöyle açıklanabilir: SaQat 52, 60 ve Sad 9-50,54 âyetlerde de iki tekidin kullanıldığı görülmektedir. Sûrenin bütünlüğüyle uyum sağlamak için mezkûr âyetlerde de iki tekid kullanıldığı düşünülebilir.

2.6-İsim Cümleli Tekidsiz Âyetlere Örnekler

İsim cümleleri tekid edatıyla kullanıldığı gibi tekidsiz de kullanılmaktadır. Bir haberin tekidsiz ifade edilmesi muhatabın o konuda tereddütlü olmaması, zihninin şüpheden âri olmasıyla ilgilidir, fakat bazı durumlarda münkir, mü'min gibi kabul edilmekte veya aynı anda iki grup zikredildiğinde bütün muhataplar habere karşı tereddütsüz gibi değerlendirilmektedir.⁶⁰

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(فَتَكُونُ نِيْعَ فَتَقُوْبُ) (لَفَقِيْبُ)

“Artık o, hoşnut olacağı bir hayat içindedir.” Hakka 69/21.

Bahse konu ayetin geçtiği surenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, mezkûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamış ve kitabını sağından alanları tazim için zamir başta kullanılmıştır. Bu kişilerin hallerinin devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

(اَفَافِ فَرَفَرَفُوْا فَاِالْ فَنُورَفُوْوْ) (وَاِفَرَفَسْ فَدُوْا) (لَهْ)

“Firdevs cennetine vâris olacaklar ve orada onlar ebedî kalacaklardır.” Müminun23/10.

Aynı sûrenin önceki ayetlerinde kurtuluşa eren müminlerin özelliklerisayılmaktadır. Mezkûr âyette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda

mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir ya da hitabın mümin ve

60 Ahmed Mustafa Merâğî, *‘Ulûmu’l-belâğa el-beyân ve’l-meânî el-bedî* (Beyrut; Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1993), 51.

ESKİYENİ

kâ=rlere yapıldığı düşünülürse mütekellimin kâ=rleri de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. “فكم” cümlede mübteda ve “فتجفلوا” ise haberdur.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(الَّذِينَ هُمْ بِكَ مُؤْتَقِنُونَ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَاُولَئِكَ هُمُ الْمَكِيدُونَ)
بف

“Kanıtlarımıza aldırış etmeyenler var ya, hak ettikleri için onların yeri ateştir.” Yunus10/8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “Kuşkusuz rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da (yarattığı) arşa hâkim olan, her işi yöneten Allah'tır. O izin vermedikçe şefaath edecek biri de yoktur. İşte bu Allah sizin rabbinizdir, öyleyse O'na kulluk ediniz. Bunları düşünmez misiniz!” denilmektedir. Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâ=rlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. İnkârcıların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin inkârdan ari olması şeklinde düşünülmeye olabilir.

Örnek 2

(س فَذَلِكُمْ فَتَمُوتُ فِيهِمْ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ)
ون

“Onların giysileri katrandandır; yüzlerini de ateş bürüyecektir.” İbrahim 14/50.

Bahse konu âyetin siyaki olan 44. âyette “Kendilerine gelecek azaba karşı insanları uyar.” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edatı kullanılmamış, anlaşılan muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

SONUÇ

Âhirete yönelik ödül ve cezaların =il ve isim cümlesi şeklinde Kur'ân'da ifade edildiği görülmektedir. Mükâfat ve cezanın sabitliği vurgulanacaksa ifade isim cümlesi ve haberi de isimle aktarılmaktadır. Ödül ve cezanın tekrar ve yenileneceği hedefleniyorsa beyan, =il cümlesi veya haberi =ille bildirilmektedir. Bağlam veya verilmek istenen mesaja göre =iller, mazi, muzari emir formuyla kullanılmaktadır. Konuyla ilgili örneklerdeki mazi, muzari =iller gelecek anlamı ifade etmektedir. Ödül ve cezanın kesin gerçekleşeceğini ilan için mazi; tekrar, yenilenme ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermek için muzari; diyalog oluşturmak için de emir sigası kullanılmaktadır.

Âyetlerdeki haberler isim, ism-i fa'il, =il ve şibih cümleden oluşmaktadır. Bazı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhataba bilgi verme amaçlanmaktadır. Müsnedin =il yerine ism-i fa'il gelmesi eylemin daha yoğun olacağına işaret etmektedir. Bazı âyetler tekid edatıyla bir kısmı ise tekidsiz gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edatı kullanılmakta; hitap bütün insanlara ya da herkes haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Kaynakça

Abbas, Fadl Hasen. *İtkânu'l-burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Ammân: Dâru'l-Furkân, 1997.

Bulut, Ali. *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019. Bûtî, Ramazân. *min*

Ravâ'i'l-Kur'ân. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.

Cürçânî, Abdülkâhir. *Delâilu'l-i'câz*. thk. M. Muhammed Şakir. Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004.

Çörtü, Meral. *Arapça Dilbilgisi Nahiv*. İstanbul: İfav Yayınları, 2012.

Dervîş, Muhyiddîn. *İ'râbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1992.

Ebussuûd. *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-'Arabiyyi, ts.

Endelusî, Ebû Hayyân. *el-Bahru'l-muhît*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1993. Ğalâyînî, Mustafa.

Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsil-'Arabiyyi, ts.

Kutub, Seyyid. *fi Zilâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kahire: Daru's-Şurûk, 32. Baskı, 2003.

Merâġî, Ahmed Mustafa. *'Ulûmu'l-belâġa el-beyân ve'l-meânî el-bedî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 3.Baskı,1993.

Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.

Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *el-Belâġatu'l-'Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1996.

Mubberred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedab*, thk. Muhammed Abbas el- Halik Azime. 4 Cilt. Kahire: Metabiu'l-Ehrami't-Ticariyye, 1994.

İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'z-Zeytûniyye, 1984. İbn Cinnî, *el-Leme', 'l-*

Arabiyye. thk. Sami' Ebu Muġlî. Amman, Dar-u Meclâvî, 1988.

İbnu'l-Esîr, Zıyaeddîn. *el-Meselus-sâir*. 4. Cilt. Kahire, Daru'n-Nahda, ts.

İbn Fâris, Ahmed. *Mu'cemu meġâyisi'l-luġa*. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1979. İbn Hâcib. *Kâ, ye*.

Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.

İbn Hişam. *Şerhu katri'n-nedâ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.

Kazvînî, Hatib. *el-İzâh fi 'ulûmi'l-belâġa*. thk. İbrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2003.

Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'l-i'câz fi dirâyeti'l-i'câz*. thk. Nasrallah Hacı Müftü OĞlu Beyrut; Dâru Sadr, 2004.

.....Mefâtihu'l-ġayb. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l- Fikr, 1981.

Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetu't-tefâsîr*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4. Baskı, 1981.

Sâmerrâî, Fâdil. *Me'âni'l-ebniye , 'l-Arabiyye*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007.

..... *Meâni'n-nahv* . 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 2020.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-

.....*el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.

Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *Muhtasaru'l-me'ânî*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017. Tekin, Mehmet. *Roman*

Sanatı Romanın Unsurları I. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018. Zemaşerî. *el-Keşşâf*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife,

3. Baskı, 2009.

Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah. *el-Burhan fî 'ulumi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fadl İbrahim, 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, 1984.

ESKİYENİ

Ön Kontrol Formu

Article Preliminary Review Form

Makale Adı Âhirete Ait Ödül ve Cezanın Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade
Title of the Article Edilmesi

İncelenen Hususlar	Evet Yes	Kismen PARTIALLY	Hayır No
Makale başlığı incelenen konuyu tam olarak yansıtıyor mu? <i>Does the ARTICLE title reflect the subject MATTER studied ACCURATELY?</i>	☒	☐	☐
Makalede kullanılan başlıklandırma formatı İSNAD Atıf Sistemi'ne uygun mu? <i>Does the title FORMAT used in the ARTICLE conform to the lsnAD CitATIOn Style?</i>	☐	☒	☐
Öz, yeterli ve uygun mu? <i>Is the TURKISH ABSTRACT of the ARTICLE Adequate And Appropriate?</i>	☒	☐	☐
Anahtar Kelimeler makale içeriğini tam olarak yansıtıyor mu? <i>Does the TURKISH Keywords reflect the content of the article accurately?</i>	☒	☐	☐
Abstract yeterli ve uygun mu? <i>Is the ABSTRACT of the ARTICLE Adequate And Appropriate?</i>	☒	☐	☐
Keywords uygun olarak seçilmiş mi? <i>Does the specified ENGLISH Keywords reflect the content of the ARTICLE Accurately?</i>	☐	☒	☐
Arapça özel isimlerin imlasında İSNAD'a uyulmuş mu? <i>Does the Author follow the lsnAD CitATIOn Style on writing the names of Arabic works?</i>	☒	☐	☐
Müracaat edilen âyetlerin kaynak gösterimi İSNAD'A uygun mu? <i>Does the source presentation of the APPLIED verses conform to the lsnAD CitATIOn Style?</i>	☒	☐	☐
Müracaat edilen hadislerin kaynak gösterimi İSNAD'A uygun mu? <i>Does the source presentation of the APPLIED HADITH conform to the lsnAD CitATIOn Style?</i>	☒	☐	☐
Çalışmada kullanılan kısaltmalar, İsnad Atıf Sistemi'ne uygun mu? <i>Abbreviations used in the study do they conform to the lsnAD CitATIOn Style?</i>	☐	☒	☐
Atıf ve alıntılar uygun mu? <i>Is the footnotes of the article prepared in accordance with citATIOn style?</i>	☒	☐	☐
Kaynakça İSNAD'A uygun olarak hazırlanmış mı? <i>Is the bibliography of the ARTICLE prepared in accordance with the lsnAD CitATIOn Style?</i>	☐	☒	☐

Ek-1: Ön İnceleme Rapor Eki <i>Annex:1 Pre-Review Form Attachment</i>	Eklendi <i>Attached</i> ☒	Eklenmedi <i>Not Attached</i> ☐
Ek-2: İntihal Tarama Benzerlik Raporu <i>Annex-2: Originality Report - Similarity Index</i>		% 12
<p>* Benzerlik oranı %15'ten azdır. Bu açıdan dergi yayın ilkelerine uygundur . <i>The similarity rate is less THAN 15%. Therefore, the article complies with the publication principles of the journal.</i></p> <p>** Benzerlik oranı %15'ten fazladır, düşürülmelidir. Bu açıdan dergi yayın ilkelerine uygun değildir. <i>The similarity rate is more THAN 15%. Therefore, the article does not comply with the publication principles of the journal.</i></p>		
Karar <i>Decision</i>		
☐		
İncelenen makale, hakem değerlendirmesine gönderilebilir. <i>The article reviewed can be sent to the referees to evaluation.</i>		
☐		
Makale, Derginin yazım ilkeleri dikkate alınmadan hazırlandığı için yazara iade edilmelidir. Yazar, gerekli düzeltmeleri yaptıktan sonra isterse yeniden müraaat edebilir. <i>The article should be returned to the author since it is prepared without complying with the Guidelines for Author. The author, if s/he WANTS, MAY APPLY AGAIN AFTER the NECESSARY CORRECTIONS ARE MADE.</i>		
☒ Yazar, belirtilen eksiklikleri düzelterek makale metnini editöre iletmelidir.		
The author should send the article to the editor with making specified corrections		
Tarih		
<i>Date</i>	22.12.2021	
İncelemeyi Yapan Editörün Ad ve Soyadı <i>Title Name And Surname of the Editor</i>		Abdullah Demir

Editörün Ön İnceleme Notu: Makale metni, Dergi Yazım İlkeleri ve İSNAD Atif Sistemi'ne uygunluk açısından incelenmiştir. Eksik veya hatalar var ise metinde belirtilmiş ve her bir hata türünde hatalı yazım SARI ile doğrusu YEŞİL metin vurgu rengi ile işaretlenmiştir. Metinde olabilecek diğer hatalar veya eksikliklerin tarafınızdan TASHİH edilebilmesi metni güçlendirecektir.

Âhirete Ait Ödül ve Cezanın Kur'an'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the Qur'an

Öz

Kur'an'da Kur'an'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyanın seçildiği çeşitli çalışmalarda ortaya konmuştur. Bu çalışmada ise âhirete yönelik ödül ve cezaların zikredildiği âyetlerde görülen cümle çeşitleri ve anlama etkise ele alınmaktadır. Mükafat ve cezalar bazı âyetlerde fiil; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmektedir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin fiilleri, mazi, muzari, istikbal ifade eden كَوْ / ى" takılı muzari ve emir formunda gelmektedir. Farklı zamanda kullanılan fiiller her ne kadar âhirete ait ödül ve ceza ifade etse de aralarında bir anlam farkı olmaktadır. İsim cümlelerinin haberi, isim, ism-i fa'il, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca bazı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. İsim cümlelerinin içindeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir, çünkü fiil ve isim benzer anlamları barındırmadığı gibi isim cümlesinin farklı kullanımlarının da değişik manalar barındırdığı dil bilginlerince bilinmektedir. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belağatı, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Kur'an, Âhiret, Cezâ, Mükâfa

Abstract

It has been revealed in various studies that the most appropriate material and the intended meaning are always chosen in the Qur'an, while the messages are conveyed to the listeners. In this study is investigated that the types of sentences and its effect on meaning seen in the verses in which the rewards and punishments for the hereafter. Rewards and punishments are verbs in some verses, In some of them, it is presented in the form of a noun clause. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past, present continuous, command and suffixed with كَوْ / ى" expressing the future. Although the verbs used at different times express the reward and punishment of the hereafter, there is a difference in meaning between them. Predicate (haber-yüklem) of noun sentences consist of noun, maker of verb (ism-i fa'il), verb and like sentence (şibih cümle). In addition, some noun sentences come with strengthening prepositions (tekidli) and without strengthening prepositions. This diversity in sentences and sentences also affects the meaning. Because the verb and the noun do not have similar meanings, and it is known by the linguists that different uses of the noun sentences have different meanings. In this study will be answer to the following questions: Why are rewards and punishments for the Hereafter expressed with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Keywords

Arabic Language and Rhetoric, Verb Sentence, Noun Sentence, Quran, Hereafter, Punishment, Reward.

Açıklamalı [Yzr1]: Sn. Hocam,

- 1- Anahtar kelimeler bold olmayacak şekilde örnekteki gibi düzenlenmiştir. Keyword'unda aynı şekilde düzenlenmesi önerilmektedir.
- 2- Makalede eser isimlerinin bazıları italik değildir. Buna göre yeniden gözden geçirilmesi önerilmektedir. (4. Dipnot)
- 3- Yayıncı bilgisi ile basım tarihi arasına virgöl konulması önerilmektedir. bk. İSNAD (4. Dipnot)
- 4- Süre isimlerinin yazımı İSNAD'da bulunan tablo ile karşılaştırılması önerilmektedir. (18. Dipnot) bk. <https://www.isnadistemi.org/guide/isnad2/isnad-dipnotlu/4-kuran-i-kerim/4-1-meal-basili/>
- 5- İSNAD' göre müellif isimlerinin başında "el-, es-" gibi ifadeler kullanılmamalı ve tekrar eden müellif isimlerinde "a.mlf." ifadesi yerine yazar ismi kullanılmalıdır.
- 6- Dipnotlarda parantez öncesinde nokta yahut virgöl kullanılmaması önerilmektedir. Bunlara göre makalenizi yeniden gözden geçirmenizi rica ediyoruz.

Kur'ân'da, mevzular muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle kelam, noksan ve fazlalık olmaksızın ifade edilmiştir. Kısa ve özlü anlatımın tercih edildiği yerlerde mânâ ihmal edilmediği gibi muhtevânın ayrıntısına girilmesi gereken yerlerde de söz israfı yapılmamıştır. Anlamdaş kelimelerin seçiminde bile tasvir gücü en fazla ve fesâhati kuvvetli olan tercih edilmiştir.¹ Bu tercihlerin tesadüfî olmayıp bir maksada binaen beyan edildiği görülmektedir. Fadl Hasen Abbas bu hususu şöyle açıklar: “Kur'ân'da yer ALAN her harf bir hikmete binaen yer almıştır. Aynı mânâyı gelebilecek başka bir harfin vereceği ANLAMI TAM KARŞILAYAMAZ.” Tâha Sûresi 71. âyette kullanılan “ق” harfi ceri örneklerden biridir.

(قَدْ كُنَّا فِي لُبِّيٍّ لَقَيْنَا رَبَّنَا فَهَوَّيْنَا لَهُمْ تُرَابَ مِصْرَ بَعْضِ الْأَعْيُنِ وَمَكَّنَّاهُمْ فِيهَا الْحَمِيمَ (قَدْ كُنَّا فِي لُبِّيٍّ لَقَيْنَا رَبَّنَا فَهَوَّيْنَا لَهُمْ تُرَابَ مِصْرَ بَعْضِ الْأَعْيُنِ وَمَكَّنَّاهُمْ فِيهَا الْحَمِيمَ))

“AMA AHDIM OLSUN BEN DE SİZİN ellerinizi ve AYAKLARINIZI ÇAPRAZLAMA keseceğim ve sizi hurma dallarına ASACAĞIMI!” Âyetteki “ق” harfi cerinin yerine “ك” harfi ceri gelebilir diye düşünülebilir, fakat âyetin derin mânası anlaşılınca yalnız “ق” harfi cerinin uygun olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu harf, Firavun’un inananları sadece hurma dalları üzerine asmasını içermez, ayrıca mü’minlere karşı daha fazla işkence çektirmek için hurma dallarını batırmayı içeren kin ve garezine de işaret eder.²

Kurân'da sadece harflerin veya kelimelerin seçimi bir hikmete binaen değil, üslubunda da böyle bir durum gözlemlenmektedir. Örneğin, Mâide Sûresi 91. âyetteki içki yasağının, nehiy yerine “تُؤْتِي” istifhâmıyla aktarılması,

(تُؤْتِي السُّكْرَانَ الْمَيْمِطَ وَالْخمرَ الْكَافِرَةَ وَالسُّكْرَانُ إِذْ يَقُولُ مَا وَعَدَ اللَّهُ وَإِنَّا لَمُتَدْرِكُونَ (تُؤْتِي السُّكْرَانَ الْمَيْمِطَ وَالْخمرَ الْكَافِرَةَ وَالسُّكْرَانُ إِذْ يَقُولُ مَا وَعَدَ اللَّهُ وَإِنَّا لَمُتَدْرِكُونَ))

“Şeytan, içki ve kumarla sizin ARANIZA düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı ANMaktan ve NAMAZdan ALIKOYMAK ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?”

Âyette içki ve kumarın kötülüğü aktarıldıktan sonra onu yasaklamak için nehiy yerine daha etkileyici ve beliğ olan istifhâm yoluyla emir verilmiştir.³ Soru, emir anlamında kullanılmış olup yapmayın terk edin demektir.⁴ Buradaki istifhâm muhatabın davranışı ölçülmüştür. Allah önceden ona içki ve kumarın kötülüğünü açıklamış, sonra onda bu beyanın tesirini ölçmek için onu sınımıştır.⁵ Bahse konu âyet “Artık bunlardan vazgeçin.” şeklinde istifhâmsız tabir edilseydi bu ifade, muhatabın kendi iç dünyasında bir hesaplaşmaya girmesini istifhâm kadar sağlayamayacaktı, çünkü hükmü muhatap değil, mütekellim vermiş olacaktı.

Kurân'daki ifade çeşitliliklerden biri de âhirete yönelik mükâfat ve cezaların tek tip bir üslupla aktarılmasıdır. Ödül ve cezalar yerine göre hem isim hem de fiil cümlesiyle haber verilmektedir.

Örneğin,

Nisa Sûresi 57. âyette mü’minlerin cennete girme halleri ve gölgelenmeleri fiille ifade edilirken (يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَمِيمًا فِيهَا يَجْرِي الْأَنْهَارُ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَفِيهَا أَعْنَابٌ وَخَمْرٌ مِثْلِ حَمِيمٍ مُبَارَكٌ زَكَاةً وَسَقَاتًا كَرِيمًا وَعَنْبٌ وَزَيْطٌ وَقَدْ أُخْرِجُوا مِنْهَا حَمِيمًا وَأَنْبَاقٌ وَأَنْبَاقٌ وَأَنْبَاقٌ وَأَنْبَاقٌ) Zariyat Sûresi 15. âyette

müttakilerin cennette olmaları isim cümlesiyle beyan edilmiştir. (وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آلِهَتِهِمْ كَارِهِينَ إِذْ يَقُولُ مَا وَعَدَ اللَّهُ وَإِنَّا لَمُتَدْرِكُونَ) (وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آلِهَتِهِمْ كَارِهِينَ إِذْ يَقُولُ مَا وَعَدَ اللَّهُ وَإِنَّا لَمُتَدْرِكُونَ))

Meryem Sûresi 59. âyette namazlarını zayi eden şehvetlerine uyanların cezası fiille

(يَوْمَ لَا يَنْفَعُكَ نِعْمَتُكَ إِذْ أَنْتَ تُكْفِرُ بِهَا وَالْأَنْبِيَاءُ حَمِيمٌ (يَوْمَ لَا يَنْفَعُكَ نِعْمَتُكَ إِذْ أَنْتَ تُكْفِرُ بِهَا وَالْأَنْبِيَاءُ حَمِيمٌ)) Zuhruf Sûresi 74. âyette suçluların cehennemde kalışı, isimle ifade

edilmiştir. (وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آلِهَتِهِمْ كَارِهِينَ إِذْ يَقُولُ مَا وَعَدَ اللَّهُ وَإِنَّا لَمُتَدْرِكُونَ) (وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آلِهَتِهِمْ كَارِهِينَ إِذْ يَقُولُ مَا وَعَدَ اللَّهُ وَإِنَّا لَمُتَدْرِكُونَ))

Kur'ân'da âhirete ait mükâfât ve cezanın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edildiğini zikretmiştik. Fiil cümlesi şeklinde gelen ifadelerin eylemleri, mazi, muzari ve istikbale delalet eden نَسَبُ / سَ ekiyle ve emir sigasında gelmektedir. İsim cümlesi tarzında olanlar ise kimi yerde haberi fiil; bazı yerde isim, ism-i fa'il ve şebih cümlesi şeklinde görülmektedir. Ayrıca cümleler tekidli ve tekidsiz gelmektedir.

Bu çalışmada şu hususlar ortaya konulmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfât ve cezalar niçin, isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

¹ Ramazan el-Bûti, *min Ravâi'l-Kur'ân* (Cidde: Dâru'l-Farâbi, 2007), 140.

² Fadl Hasen Abbas, *Itkânul-burhân fi ulûmi'l-Kur'ân* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 115-116.

³ Muhammed Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşîr* (Beirut: Daru'l-Ma'rife, 2009), 308.

⁴ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetu't-tefâsîr* (Beirut: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm1981 Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 1981), 1/364.

⁵ Muhammed İbn Âşûr *Tâhir, et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru'z-Zeytûniyye, 1984), 7/22.

ESKİYENİ

Araştırmamızın sınırlılıkları şunlardır: Konu âhirete ait mükafât ve cezanın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edilmesi olunca mazi ve muzarın sadece gelecek ifade eden anlamı üzerinde durulmuştur. İsim cümlesinde ise haberi, isim, fiil, ismi fa'il, şibih cümle olanlar incelenmiştir. Ayrıca cümlelerin tekidli ve tekidsiz hali ele alınmıştır. Mevzularla ilgili iki tane örnek âyet gösterilmeye çalışılmıştır.

Hannan Muhsin Muhammed Ferhani tarafından "BINÂU'L-Cümle fi'l-Meseli'l-Kur'ânî" isimli yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Araştırmacı, Arapçadaki cümle çeşitlerini ele almış, örneklem olarak Kur'an'daki mesel âyetlerini seçmiş ve konuyu sadece irab açısından değerlendirmiştir.

Ze'îm el-Ümem, "Ennâtu'l-Cumeli'l-Fi'lyye ve'l-İsmiyye fi'l-Kur'ân" isimli lisans bitirme tezini hazırlamış, isim ve fiil cümlesinin unsurları hakkında bilgi vermiş, fakat fiil ve ismin belagî anlamıyla ilgili bilgi sunmamıştır. Örnek âyetler, Rahmân ve En'âm Sûrelerinden seçilmiştir.

Mücahit Asutay, "Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yorumu Bir Bakış" adlı makaleyi kaleme almış, çalışmada önce GRAMER, söz dizim ve me'ANİ'n-NAHİV kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde nazmı, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiş, örnekleme ise âyetlerden seçmemiştir.

Muhammed Rizk Shoeir, "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma" adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Yazar, isim ve fiil cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan fiillerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi haber çeşitlerini de sadece isim ve fiil olarak ele almıştır. Ayrıca örneklemedeki âyetleri, âhirete yönelik mükafât ve cezayla sınırlandırmamış, konuya dayalı olarak seçmemiştir.

1. Fiil Cümlesi

Arapçada fiil kelimesi "فَعَّلَ" sülasi fiilin masdarı olup anlamı güzel ve çirkin faaliyetleri içerir.⁶ Fiil, nahiv açısından ise mâzi, muzâri, emir olmak üzere üç türdür. Ayrıca başına "فَعَّلَ / فَعَّلُوا" edatlarını alan ve kendisine te'nis mütekelim muhatab "ت"si bitişen kelimelere fiil denir.⁷ Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.⁸

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermez. Abdulkâhir el-Curcânî (ö. 471/1078-79) aralarındaki farkı şöyle özetler: "İsm'in temel işlevi yenilenmeyi gerektirmeksizin bir şeyde niteliğin kalıcı ve sürekliliğini ifade eder. Fiilin temel işlevi, var olduğu ifade edilen niteliğin AZAR AZAR gerçekleşmesi yenilenmesidir." İsmle fiilin farkının daha iyi anlaşılması için şu örneği verir: "فَعَّلَ فَعَّلُوا" cümlesindeki fiilin yerine isim konulup "فَعَّلَ فَعَّلُوا" söylenmesi, bu her iki cümlenin de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalardı birisi fiil, diğeri isim olmazdı. Her ikisinin fiil ya da isim olması gerekirdi. Diğer bir ifadeyle "فَعَّلَ" lafzu, eylem sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret ederken "فَعَّلُوا" fiili ise kalkma eyleminin tekrarına delalet etmektedir.

el-Kazvîni (ö. 739/1338) el-İzâh isimli eserinde münedin (yüklem) hallerinden bahsederken fiille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: "Fiil, teceddütle beraber üç zamandan birisiyle sınırlıdır. İsmde ise sınırlama ve yenilenme yoktur."¹⁰

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî'de fiili sefleri gibi tarif edip şöyle demektedir: "Fiil ZAMANLA sınırlıdır. Yani mâzi fiil geçmiş ZAMANLA, muzâri şimdiki ZAMAN ve çoğunlukla gelecek ZAMANLA sınırlıdır."¹¹

Nahiv açısından ise fiil cümlesi: "Fiil, fail, failin benzeri olan NAİBU'l-FAIL ya da NAKIS fiil onun ismi ve haberinden oluşan cümledir. Kısaca fiil cümlesi, fiil ve fail YA DA fiil ve NAİBU'l-FAILden oluşan cümledir."¹² Yukarıda verilen fiille ilgili

⁶ Ahmed İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa* (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/511.

⁷ İbn Hâcib, *Kâfiye* (Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2010), 44.

⁸ İbn Cinnî, el-Leme' fi'l-Arabiyye, thk. Samî' Ebu Muğlî (Amman, Daru Meclâvî, 1988), 30.

⁹ Abdulkâhir el-Curcânî, *Delâilü'l-İcâz*, thk. M. Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 2004), 175-177.

¹⁰ Hatîb el-Kazvîni, *el-İzâh fi'ulûmi'l-belâğâ*, thk. İbrahim Şemsettin (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 79.

¹¹ Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, *Me'ANİ'l-ebniyye fi'l-Arabiyye* (Amman: Dâru 'Ammar, 2007), 9.

¹² Mustafa el-Galâyîni, *Câmi'u'd-durûsi'l-Arabiyye* (Beirut: Dâru lhyâi't-Turâsîl-'Arabiyyi, ts.), 578.

bilgilerden sonra fiil cümlesinin delaleti hakkında şu söylenebilir: 1-Olayın yenilenme ve devamına işaret.
2- Fiillerin mâzi ve muzâri açısından farklı zamân içermesi.

Mükâfat ve ceza ile ilgili âyetlerdeki fiil cümlelerinin eylemleri, mazi, muzari, istikbale delalet eden كَرِهَ / مَرَّ ekiyle ve emir şeklinde gelmektedir.

1.1. Mazi Fiil

Mazi fiil genelde geçmiş zamana delalet eder.¹³ Örneğin, (رَحَلَ) cümlesindeki “ر” fiilidir. Bu eylem

gelme işinin yakın ve uzak geçmişte olduğuna işaret eder.¹⁴ Mazi fiil, bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve talep, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd-va'id ifadelerinde görülür.¹⁵ Aslında va'd ve va'idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir.¹⁶ Bu üslup Kur'an-ı Kerim'de âhirete yönelik konularda sıkça görülen bir durumdur. Kamer Sûresi 1. âyeti örneklerden biridir. Şöyle ki: (رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ أَلْفُ مِائَةٍ أَوْ مِائَةٌ أَوْ كِتَابٌ مُرْتَدِّدٌ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ أَعْبَسَ) “Allah'ın emri yerine gelecektir; artık onun bir an önce gelmesini isteyip durmayın.” Kıyametin gerçekleşeceğini kesin ifade için “رَبِّهِمْ” fiili muzari yerine mazi formunda gelmiştir.¹⁷

Araştırmamız âhirete yönelik ödül ve mükâfatı içeren âyetleri kapsadığı için bu bölümde seçilen örnekler mazi gelecek ifade eden kesinlik anlamını içerenler arasından olacaktır. Cennete girdirme, cennetlikleri hurilerle evlendirme, cennetliklere yapılan ikramlar, organların kıyamet günü şahitliği, cehennemün uğultusunun işitilmesi, âyetlerde mazi fiillerle aktarılmıştır.

Mükâfata Örnek Ayetler

Örnek 1

رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ أَلْفُ مِائَةٍ أَوْ مِائَةٌ أَوْ كِتَابٌ مُرْتَدِّدٌ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ أَعْبَسَ

“İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlar, Rablerinin izniyle ebedi kalacakları ve altından ırmaklar akan cennetlere konulacaklar ve orada selâmla karşılanacaklardır.” İbrahim 14/23.

Müminlerin dünyada ulaşmak istedikleri mükâfatlardan biri de cennete girmektir. Bu ödül ayette “رَبِّهِمْ” fiiliyle mazi olarak ifade edilmiştir. Beyanın âyette fiille yapılması müminlerin farklı cennetlere girmesini de ortaya koymak olabilir, çünkü cennetin, Cennâtu 'Adn, Cennetu'l-Me'vâ, Firdevs gibi bölümleri bulunmaktadır.¹⁸ Yine bu üslup inananların gruplar halinde cennete girmesini de ifade edebilir. Zümer Sûresi 73. âyette şöyle buyrulmaktadır: “Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da gruplar halinde cennete sevkedilecek.” denilmektedir.

Fiilin mazi gelmesinin gerekçesi ise şöyle açıklanabilir: Bir önceki âyette şeytan “şüphesiz Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu; ben de size bir söz verdim ama yalancı çıktım.” ifadesi geçmektedir. Allah'ın va'dinin kesinliğini göstermek için fiil mazi kullanılmıştır denilebilir.

İfade “رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ أَلْفُ مِائَةٍ أَوْ مِائَةٌ أَوْ كِتَابٌ مُرْتَدِّدٌ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ أَعْبَسَ” şeklinde olsaydı inananların cennete girme veya farklı cennetlere girmesine işaret etmez, fakat onların cennette sürekli bulunuşlarını ifade ederdi.

¹³ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cemi'l-cevâmi'*, thk. Ahmet Şemsettin (Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l-İlmiyye, 1998), 1/37.

¹⁴ Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, *Meâni'n-nahv* (Beirut, Dâru İbn Kesîr, 2020), 3/371-379.

¹⁵ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*, 37-38.

¹⁶ Ziyâuddîn İbnu'l-Esîr, *el-Mesdu's-sâir* (Kahire: Daru'n-Nahda, ts), 2/185.

¹⁷ Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhan fi'ulumil-Kur'ân*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 3/231.

¹⁸ Meryem 19/61, **Naziat** 79/41 **en-Nâziât**, Kehf 18/107.

ESKİYEENİ

Örnek 2

(رَوَّحُوا بِأَرْجُلِكُم مِّن دُونِ اللَّحْمِ)

“Ayrıca onları beyaz tenli, ceylan gözlü eşlerle birleştireceğiz.” Duhan 44/54.

Muttakilerin, hurilerle cennette evlendirileceği âyette “رَوَّحُوا” mazi fiiliyle ifade edilmiştir. Mazi kullanımın gerekçesi şu şekilde açıklanabilir: Önceki âyetlerde günahkârların yiyeceği zakkum ve muttakilerin emin bir makamda oldukları tekidle ifade edilmektedir. Hurilerle evlenmenin de kesinliğini ortaya koymak için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 3

(وَنُفِثْنَا مِنْ دُونِ آلِهَتِنَا بِمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ)

“Onlara *canlarının istediği meyve ve etten bol bol veririz.*” Tur 52/18.

“Meyve ve etten bol bol veririz.” cümlesindeki “نُفِثْنَا” fiili mazi kalıpta gelmiştir. Çünkü aynı sûrenin 11-16. âyetleri arasında *VAHİİ tekzip edenler, Lanet ve inkârcılar, YALANADIKLARI cehennem ATEŞİNE ATILACAKLAR* denilmektedir. Yine 17. âyette *muttakilerin nimet cennetlerinde oldukları* tekidli olarak beyan edilmektedir (وَإِن كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِّنْهُ لَسُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعَالَمِينَ). Bahse konu âyette de verilecek ödülün kesinliğini ifade etme ve siyakla uyum için fiilin mazi geldiği düşünülebilir.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَأَنذَرْتَهُمْ يَوْمَ أُوتُوا بِنُوحٍ إِذْ أَوْفَىٰ أَصْحَابَهُمُ الْمَوْجِدَ فَأَنزَلْنَاهُمْ مِّنْهُم غَرَقًا فَهُمْ مُّسْمِكُونَ)

“Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler.” Müлк 67/7.

Küfredenlerin cehenneme atılırken korkunç ses işitecekleri âyette “فَهُمْ مُّسْمِكُونَ” mazi fiiliyle aktarılmıştır. İfadedeki “فَهُمْ مُّسْمِكُونَ” şart edatı, âyetteki mazi fiilin anlamını gelecek zamana dönüştürdüğü gibi atılma ve işitme eylemlerinin kesinliğine delaleti artırmıştır, çünkü “فَهُمْ مُّسْمِكُونَ” şart edatı, cümleye kesinlik ve çokça tekrar anlamı katar.¹⁹ Âyetin hem mazi hem de “فَهُمْ مُّسْمِكُونَ” ile ifade edilmesinin nedenini şöyle açıklayabiliriz: Mezkûr âyetin siyakında “Rablerini inkâr edenlere cehennem azabı vardır. Orası ne kötü bir varış yeridir!”, sibakta ise “Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! Oraya her bir grup atıldıkça, muhafızları onlara, “Size bir utarcı gelmemiş miydi?” diye sorarlar.” denilmektedir. Neredeyse cehennemi bile öfkesinden çatlatacak bir suç olan “Rablerini inkâr etme” cürümünü işleyenlere, tehdidin büyüklüğünü gösterme ve haberin kesinliğini ortaya koyma için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 2

(وَتَجِدُ أَسْمَاءَ بِنْتَ أَبِي لَهَبٍ وَهِيَ كَانَتْ تَأْتِي بِنُحَيْثٍ مِّمَّنْ يُحِبُّ النَّارَ)

“Nihayet oraya geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı kulakları, gözleri ve derileri onların aleyhine şahitlik eder.” Fussilet 41/20.

“تَجِدُ” şart edatı nedeniyle “تَجِدُ” fiilin anlamı âyette gelecek zamana dönüşmüştür. İfade “Onlara cehenneme gelecekle, kulakları gözleri şahitlik yapacaklar.” “هم وضرارهم” لونها فيهم “ي” şeklinde olabilirdi, fakat

öncekiler ve sonrakiler hepsi bir ARAYA getirilir.” denilmekte akabinde kıyamet günü kulak göz ve derilerin şahitlik yapacağı belirtilmektedir. İnkârcılara göre organların şahitliği imkânsız; imanı zayıf olanlara göre de kabulü zor

bir olaydır. Bu hadisenin kesin vuku bulacağını ifade için “هش د” fiilinin mazi geldiği söylenilebilir.

1.2. Muzari Fiil

Muzari, şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Örneğin, “كُلْ” cümlesindeki “كُلْ” fiili, hem şu an hem de ileri bir vakitte yemeye işaret edebilir.²⁰ Çünkü yeme işi şu an veya biraz sonra olabilir. Çalışmamız âhiretle ilgili olduğu için muzarinin sadece istikbale delalet etmesini inceleyeceğiz. Muzari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında, ya da başına “س/س” harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va’d ve va’id içeren cümleler, gelecek zaman anlamı içerir.²¹ Anlam açısından ise muzâri fiil, yenilenme ve tekrara delalet eder. Misal (كُلْ) ifadesidir. Cümledeki fiil, ezberleme işinin tekrarını içerir.²² Bazen kelamda muhataba anlatılan olayı yaşıyormuş havası vermek için de muzari kullanılır. Örneğin (وَالَّذِينَ كَفَرُوا) âyetindeki “كَفَرُوا” eyleminin bu üslupla gelmesi, dinleyiciye hadiseyi müşahede ettirmek içindir.²³

Âhirete ait mükâfat ve ceza âyetlerinde geçen muzari fiiller, mana açısından tekrar ifade etmekte ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermektedir. Muttakilere verilecek ikramlardan yeme içme ve elbise giyme; ceहनemlikler için ateşle yüzlerinin dağlanması, irinden içirme, ateşte yüzme cezaları muzari fiille ifade edilmiştir.

1.2.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(يَطْرُقُ بِمَنَافِقِهِمْ وَمَا أَسْمَعُ إِلَّا نَجْمًا بِاللَّيْلِ وَالنَّجْمُ أَكْثَرُ كَذِبًا)

“Aralarında, kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır.” Saffat 37/45.

Âyette cennetlikler arasında kadehlerin dolaştırılacağı “يَطْرُقُ” muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Fiil, va’d içerdiği için geleceğe delalet etmektedir. Ayrıca muzari kullanım, kadehlerin yenileneceğine ve cennetliklerin bu kadehlerden istedikleri zaman içebilecekleri anlamını ortaya çıkarmaktadır. Zuhur Sûresi 71. âyet bize ipucu vermektedir. Şöyle ki: “ORADA CANLARIN İSTEDİĞİ, GÖZLERİN ZEVK ALDIĞI HER ŞEY VARDIR VE SİZ ORADA SONSUZA KADAR KALICISINIZ.”

Örnek 2

(يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْكَ كَثْرَتُ ثَمَرِكَ وَلَا جَمْعُ ثِمَارِكَ وَمَنْ يَكْفُرْ أَكْثَرُ عَلَىٰ نَجْدٍ)

“Dostlarla karşı karşıya ipekli ve sırmalı elbiseler giyecekler.” Duhan 44/53.

Muttakilerin cennette ipek ve sırmalı elbiseler giyeceği âyette “يَكْفُرْ” muzari fiiliyle zikredilmiştir. Bu hadise âhirete yönelik va’d içerdiği için eylemin zamanı geleceğe dönüşmüştür. “يَكْفُرْ” eyleminin bu üslupla gelmesi, âyette zikredilen kıyafetlerin sürekli muttakilerin üzerinde kalmayacağına, değiştirme ve çıkarma yapabileceğine işaret eder. Çünkü beyan, fiil ve muzari zamanla anlatılmıştır.

1.2.2 Cezaya Örnek Âyetler

²⁰ Muhammed bin Yezîd Müberred, *el-Muktedab* (Kahire: Vizâratü'l-Evkâf, 1994), 2/2.

gelmesini şöyle izah edebiliriz: Mezkûr âyetin siyakı olan 118-121. âyetlerde şeytanın insanları saptırmaya çalışması anlatılmaktadır. Sonuç cümlesinde ise şeytan ve ona uyanların yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir. Anlaşılan mezkûr âyetlerde iki grubun kıyaslaması yapılmakta muktezayı hal de ödülün yakın zamanda olması hissini vermeyi gerektirmektedir. Bu nedenle “كَلِمَاتٍ” fiili, “كَلِمَاتٍ” yerine “ ” takısı ile kullanılmış olabilir. Âyette “كَلِمَاتٍ” ve “كَلِمَاتٍ” lafızlarının zikredilmesi de iman eden ve salih işleyenlerin cennette ebedi kalacaklarına ayrı bir vurgudur.

Örnek 2

(كَلِمَاتٍ مِّن دُونِهَا يَحْتَسِبُونَ بِكَلِمَاتٍ مِّن دُونِهَا يَحْتَسِبُونَ بِكَلِمَاتٍ مِّن دُونِهَا يَحْتَسِبُونَ)

“Kim Allah'ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa biz ona ileride büyük bir karşılık vereceğiz.” Nisa 4/114.

Bahse konu âyetin başında “Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur, ancak bir sadaka verilmesini yahut bir iyilik yapılmasını ya da insanların arasının düzeltilmesini isteyenler müstesnadır.” denilmektedir. Bu bölümde ise Allah rızası için sadaka veren, insanların arasını düzeltenlerin büyük bir ödülle mükâfatlandırılacakları “كَلِمَاتٍ” tabiriyle ifade edilmektedir. “كَلِمَاتٍ” eki “كَلِمَاتٍ” eyleminin anlamını geleceğe dönüştürmektedir. Âyetteki büyük ecirden kasıt ise cennettir.²⁷ Ödül âhirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak fiilin başına “كَلِمَاتٍ” takısı getirilmiş, ayrıca cümlelerin anlamı da bu edatla pekiştirilmiştir.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(كَلِمَاتٍ مِّن دُونِهَا يَحْتَسِبُونَ بِكَلِمَاتٍ مِّن دُونِهَا يَحْتَسِبُونَ بِكَلِمَاتٍ مِّن دُونِهَا يَحْتَسِبُونَ)

“Şüphesiz ki, âyetlerimizi inkâr edenleri bir ateşe sokacağız;” Nisa 4/56.

“كَلِمَاتٍ” edatı “كَلِمَاتٍ” muzari fiilinin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi Allah'ın inkârcılara tehdit ve vaidini pekiştirmektedir.²⁸ Mezkûr âyetin geçtiği surenin 55. âyetinde “Onlardan bir kısmı İbrâhîm'e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; kavurucu bir ateş olarak cehennem yeter.” denilerek bir hakikat dile getirilmiştir. İnkârcıların ateşe atılma cezası ahirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak bahse konu âyette bu kişilerin cezası ifade edilirken fiil “كَلِمَاتٍ” takısı ile kullanılmıştır.

Örnek 2

(كَلِمَاتٍ مِّن دُونِهَا يَحْتَسِبُونَ بِكَلِمَاتٍ مِّن دُونِهَا يَحْتَسِبُونَ بِكَلِمَاتٍ مِّن دُونِهَا يَحْتَسِبُونَ)

“Sonra bunların ardından artık namazı kılmayan ve nefsanî arzulara uyan bir nesil geldi. Bunlar elbette azgınlıklarının cezasını bulacaklardır.” Meryem 19/59.

Namazı zayi eden ve şehvetlerine uyanların cezası gelecek zaman ifade eden “كَلِمَاتٍ” fiiliyle aktarılmıştır. Beyanın dünyadaki muhataplara yapıldığı âyetin mefhumundan anlaşılmaktadır. Âyette zikredilen ceza ise ahirette gerçekleşecektir, çünkü “كَلِمَاتٍ” sözcüğü cehennemdeki vadiye işaret etmektedir.²⁹ Hale uygun olarak anlatım gelecek zaman ifade eden fiille yapılmıştır. Ayrıca cezalandırma hemen gerçekleşmeyeceği için “س” takısı yerine “كَلِمَاتٍ” takısı kullanılmıştır.

1.4. Emir Fil

Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Dil bilginlerince belli kalıba göre fiillerin düzenlenme işi veya emir içeren yapıların kullanımınıdır. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Tazim, tahkir, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlelerin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır.³⁰ Emir, asıl mânası olan vücutluk dışında kullanılması Arap dilinin doğası gereğidir. Bir başka ifadeyle dilin kullanımında zaten mevcut olan bir durumdur. Bu durum sadece Arap diline has bir olgu olmayıp diğer dillerde de mevcuttur.³¹

Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlıdır. Yine iki mevzuda da hitabı daha canlı hale getirme amaçlıdır.

1.4.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ أَلِيمٌ ذُو الْعَرْشِ الْمُبْتَلَىٰ الَّذِي فُتِنَ بِهِ النَّبِيُّ لَا يَلْمِزُ الْمُتَكِبِينَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ الْمُبْتَلَىٰ)

“Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da gruplar halinde cennete sevkedilecek. Nihayet oraya vardıklarında cennetin kapıları açılmış olacak; bekçileri onlara, “Selâm sizlere hoş geldiniz! Ebedi olarak kalmak üzere buyurun girin cennete!” diyecek.” Zümer 39/72.

Müminlerin cennete kavuşma ödülü âyette “وَالَّذِينَ آمَنُوا” emir fiiliyle aktarılmıştır. Buradaki ifade emirden ziyade tazim ve ikram maksatlıdır,³² çünkü bu ifadeden önce meleklerin bu kişilere selam vermesi ve “ذُرِّبُوا” ifadesini kullanmaları emrin tazim içerdiğine işarettir. Ayrıca metindeki hitap diyalog yoluyla aktarılmıştır. Şöyle ki, kelimada cennetin bekçileri ve cennete girenler olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Müminlerin cennette karşılanmalarının diyalog şeklinde anlatılması olayı daha canlı ve etkileyici hale getirmiştir, çünkü diyalog üslubu söze canlılık kattığı gibi dinleyiciyi de daha çok etkilemektedir.³³

Örnek 2

(لَا يُؤْمِنُ إِلَّا مَنْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُحْسِنٌ ذُو الْعَرْشِ الْمُبْتَلَىٰ الَّذِي فُتِنَ بِهِ النَّبِيُّ لَا يَلْمِزُ الْمُتَكِبِينَ)

“(Onlara denecek ki:) “Yaptıklarınızın karşılığı olarak, sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak âriyetle yiyin için.” Tur 52/19.

Âyette cennetliklere mükâfat olarak dünyadaki yaptıklarınıza karşılık “yiyiniz içiniz” ifadesi emir formunda gelmiştir. Buradaki emir sigası onlardan bir şeyi zorunlu yapmayı değil, istediklerini yiyebilmeyi kapsayan ikram ve hürmeti içerir.³⁴

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَالَّذِينَ لَا يَرْجُونَ عُقُوبَةَ اللَّهِ لَمَّا هَمَّوْا بِمُنَافِقَةٍ قُلْ إِنَّ عَذَابَ اللَّهِ لَشَدِيدٌ ذُو الْعَرْشِ الْمُبْتَلَىٰ الَّذِي فُتِنَ بِهِ النَّبِيُّ لَا يَلْمِزُ الْمُتَكِبِينَ)

³⁰ Ali Bulut, *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî* (İstanbul: M. Ü. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 120.

³¹ M. Kaya Bilgegil, *Edebîyat Bilgi ve Teorileri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980), 48-49.

³² İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 24/72.

“GÜNAHA BATANLARIN VARACAKLARI YER İSE ATEŞTİR. ORADAN HER ÇIKMAK İSTEDİKLERİNDE ORAYA GERİ ÇEVİRLİLER VE KENDİLERİNE ŞÖYLE DENİR: “ASILSIZ SAYDIĞIMIZ CEHENNEM AZABINI TADIN!” Secde 32/20.

Cehennemde ateş içinde olanların ateşten çıkmaya teşebbüs edecekleri âyette belirtilmektedir. Bu kişilere “*tadin azabı*” ifadesinin emir şeklinde geldiği görülmektedir. (تَدِينُوا آذَابَ) Burada beyanın emir formunda gelmesi cehennemlikleri tahkir maksatlıdır.³⁵ Azap için “*ق*” fiilinin kullanılması da alaya, tahkire işaret eden unsurlardan biridir, çünkü tatmak daha çok insana zevk veren nesnelere içindir. Diğer taraftan ateşin zikredilmesi tehdit anlamı içermesine vesiledir.³⁶

Örnek 2

ذُوقُوا الْعَذَابَ الَّذِي لَكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ لَآءَ الْبَارِئِينَ الَّذِي نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً حَلَالًا لَّيْسَ فِيهِ مِنْكُمْ شَيْءٌ وَلَا يَذُوقُهُ الَّذِينَ كَفَرُوا

“(Görevlilere şöyle denir): “O GÜNABKÂRI YAKALAYIP CEHENNEMİN ORTASINA SÜRÜKLEYİN. SONRA BAŞININ ÜSTÜNDEN KAYNAR SU DÖKEREK CEZALANDIRIN. TAT BAKALIM; ZİRA SEN (AKLINCA) GÜÇLÜ VE İTİBARLISIN.” Duhan 44/47-50.

“ذُوقُوا الْعَذَابَ” kelimesi bir kişinin yaka paça tutulup hapis veya öldürmek için götürülmesini içerir. Bu sözcüğün emirle ifadesi korkutma ve tehdit içerir. Diğer bir emir formunda gelen “*ذُوقُوا*” lafzı azabın şiddetini göstermek için kullanılmıştır. Hac Süresi 19. âyette bu kelimenin muzari sigada kullanılması (ذُوقُوا الْعَذَابَ الَّذِي لَكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ) bahse konu âyetteki “*ذُوقُوا*” lafzındaki korkutmanın şiddetini ortaya çıkartır. Yine “*ذُوقُوا*” emir fiili, alay maksatlıdır, çünkü emirin akabinde gelen “*ذُوقُوا*” ifade bunu desteklemektedir. Rivayetlerden Ebu Cehil’in şöyle dediği anlaşılmaktadır: “*Benden DAHA şerefli ve cömert kimse yoktur. Allah yemin olsun ki ne sen ne Rabbin bana bir şey YAPAMAZSIN.*” demiştir. Bahse konu âyet bu ifade üzerine inmiştir.³⁷ Yine âyette kullanılan üslup çeşidinden diğeri de Allah ile cehennem görevlileri arasındaki diyalogdur. Bu üslup, cehennemliklerin âhirette karşılaşacağı durumu daha canlı ve etkileyici hale getirmektedir.

2. İsim Cümlesi

İsim, bir şeyin zatına delâlet eden ve zamanla da ilişkisi olmayan sözcüktür.³⁸ Diğer bir ifadeyle varlıkları birbirinden ayırmaya yarayan zamanla sınırlanmayan sözcüklerdir.

İsm-in bir de cümle içinde anlama yaptığı tesir vardır. Curcânî bu konuda şöyle der: “*İsim, cümlede haber olursa YAVAŞ YAVAŞ tekrar etmeyen yenilenmeyen sabitliğe işaret eder.*” Konunun daha iyi anlaşılması için şu örneği vermektedir. “*ذُوقُوا الْعَذَابَ الَّذِي لَكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ*” cümlesinde “*ذُوقُوا*” kelimesi isim ve cümledeki yeri haberdir. Zeyd’in ayrılışının sabitliğini vurgulamak için bu sözcük isim gelmiştir.³⁹

er-Râzî’de (öl. 606/1210) ismi, zamanla sınırlı olmayan şekilde tarif etmektedir. Bir şeyin sabitliği ifade edilecekse isimle haber vermek gerektiğini Kehf Süresi 18.âyet üzerinden şöyle açıklar: ذُوقُوا الْعَذَابَ الَّذِي لَكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ

“*köpeklerin yere uzanması*” ذُوقُوا الْعَذَابَ ism-i fa’il lafzıyla ifade edilmiştir. Bu tabirde amaç, köpeklerin uzandığını haber vermek değil, bu hallerinin sabitliğini belirtmektir. Bu nedenle fiil yerine ism-i fâ’il kullanılmıştır.⁴⁰

İsm-i fâ’il, bazı yerlerde işin failde sabit ve kökleşmiş olduğuna delâlet eder, fakat fiilde böyle bir özellik yoktur. Örneğin “ذُوقُوا الْعَذَابَ الَّذِي لَكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ” denildiğinde bu ifadeden sarhoşluğun sabitliği anlaşılmaz. Kişinin bir defaya

³⁵ es-Sabûnî, *Sırfetu’t-teâsir*, 2/505.

³⁶ İbn Aşur, et-*Tahrîr ve’t-tenvîr*, 21/232.

³⁷ Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 1258.

³⁸ Abdurrahman Hasen Habenekke el-Meydânî, *el-Belâğatu’l-‘Arabîyye ususuha ulûmuhâ ve funûnuhâ* (Riyad: Dâru Tayyibe, 1996), 2/98.

³⁹ Curcânî, *Delâilu’l-‘icâz*, 174.

⁴⁰ Fahrreddîn er-Râzî, *Nihâyetu’l-‘icâz fi dirâyeti’l-‘icâz*, thk. Nasrullah Hacimuftuoğlu (Beyrut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

mahsus içtiği bile düşünülebilir, fakat kelimeler, fiil yerine isim-i fâ'ille "سَمِرَّاءُ" söylenirse sarhoşluğun o kişide bir alışkanlık haline geldiği ortaya konmuş olur.⁴¹

Modern dilbilimcilerden Sâmerriâ'î ise ismin cümledeki yerine göre manaya tesirini şöyle açıklar: "İsim, cümlede müsned (yüklem) olursa sabitliğe delâlet eder. Örneğin, "سَمِرَّاءُ دَخَلَ الْمَدِينَةَ" cümlesinde müsned olan "سَمِرَّاءُ" kelimesi isim olduğu için Hâit'te ÇALIŞMANIN SABİT OLDUĞU ANLAŞILMAKTADIR. Fakat o, fiil olursa sabitliğe işaret etmez. Örneğin "دَخَلَ سَمِرَّاءُ الْمَدِينَةَ" cümlesidir. Müsned burada fiil geldiği için sabitliğe delâlet etmez."⁴²

Arapçada isim cümlesi, mübteda ve haberden oluşur. Diğer bir ifadeyle özne ve yüklemidir. Haber temelde müfret ve cümleden oluşur. Cümle haber ise isim, fiil, şibih cümleden meydana gelmektedir.⁴³ Mübteda, Türkçedeki özneye; haber ise yükleme denk gelmektedir.

el-Alevî (doğ. 1267-öl. 1348) isim cümlesiyle hitabın mânaya tesirini şöyle açıklar: "Bir hitap ne zaman isim cümlesiyle olursa onda iki mâna ortaya çıkar: 1- İşi sadece öznenin (fiil) yaptığını başkalarının ona ortak olmadığını ifade ederek işi sadece o faille has kılar. 2- Gaye eylemi özneye (fiil) mahsus kalma değil, mefhumu dinleyenin zihninde kuvvetlendirmek zihnini şüphe ve tereddütten arındırmaaktır."⁴⁴

Mükâfat ve cezayla ilgili âyetlerde isim cümlelerinin haberi, şibih cümleli haberi mukaddem, isim- i fail ve fiil şeklinde gelmektedir. Ayrıca bazı cümlelerin tekidli ve tekidsiz olduğu görülmektedir.

2.1. Şibih Cümleli Haberi Mukaddem

Haber çeşitlerinden biri de şibih cümledir. Arapçada car ve mecrurdan oluşan terkibe denir.⁴⁵ Bu yapı cümlede genellikle haber konumundadır. Cümle diziliminde esas olan haberin mübtedadan sonra gelmesidir, fakat mübteda, nekra olursa car ve mecrurlu haber, mübtedadan önce zorunlu olarak gelir. Bu cümlemin dizim şekline sadece bilgi verme manası çıkar.⁴⁶ Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların geçtiği âyetlerde en çok

kullanılan haber çeşitlerinden biri şibih cümleli haberi mukaddemlerdir. Örneğin "بِأَنْفُسِكُمْ" (Bakara 2/114, Mâide 5/33-41); "رُحْمًا يُرْوَىٰ" (Hadîd 57/18); "فِي حُجْرٍ مِّنْ دُونِ حُجْرٍ" (Fâtır 35/7) ifadeleridir.

Car ve mecrurlu haberin başta geldiği durumlardan biri de mübtedanın habere tahsisini göstermek içindir. Bu yapı ise mübtedanın marife geldiği yerlerde görülür. Örneğin "وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ" (Rum Sûresi 4. âyetidir. "وَالَّذِينَ آمَنُوا" şibih cümlesi başta gelerek işleri sadece Allah'a has kılmıştır.⁴⁷ Konumuzla ilgili âyetlerde böyle bir kullanıma rastlayamadık.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ)

"Oralarda, huyu güzel, yüzü güzel kadınlar var." Rahman 55/56.

Cennetliklere huyu ve yüzü güzel bayanlar verileceği isim cümlesi şeklinde beyan edilmiştir. Ayrıca haber, şibih cümle ve mukaddem olarak ifade edilmiştir. Bu kadınların cennette her zaman var olacağını

⁴¹ Râzî, *Mefâihü'l-ğayb* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981), 25/30.

⁴² es-Sâmerriâ'î, *Me'âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye*, 9.

⁴³ el-Galâyinî, *Camî'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, 339-347.

belirtmek için beyan isim cümlesi; müsnedün ileyh كَرَّ قَرْبُ ” neka geldiği için de haber zorunlu olarak öne geçmiştir. Bu ifade tarzı muhataba bilgi vermemaksatlıdır.

Örnek 2

يُنَادُوا رَبَّهُمْ عَلَيْهِمْ كَرَّ قَرْبُ ۖ فَيَسْتَجِيبُ لَهُمْ سُرْعًا بَلَدًا كَرَّ قَرْبُ ۚ
(رَبُّهُمْ يَنْدِيءُ لَهُمْ كَرَّ قَرْبُ ۖ فَيَسْتَجِيبُ لَهُمْ سُرْعًا بَلَدًا كَرَّ قَرْبُ ۚ)

“Öte YANDAN, Rablerine karşı gelmekten sakınanlara gelince onların, Altından ırmaklar akan, birbiri üzerine yapılmış odaları olacak.” Zümer 39 /20.

Rablerine karşı gelmekten sakınanlara altından ırmaklar akan birbiri üzerine yapılmış odalar verileceği isim cümlesi ve haberi öne alınarak zikredilmiştir. Verilen bu nimetin sürekliliğini ifade için cümle isimle ifade edilmiştir. Odaların azamet ve konforunu göstermek için كَرَّ قَرْبُ ” kelimesi nekra gelmiştir. Bir kelime nekra beyan edildiğinde kimi yerlerde bir cins veya türe işaret ettiği gibi bazı yerlerde ise ta’zîm, teksîr, taklil ve tahkîr anlamlarını içerir.⁴⁸

Cezaya Örnek Âyetler:

Örnek 1

(رَبُّهُمْ يَنْدِيءُ لَهُمْ كَرَّ قَرْبُ ۖ فَيَسْتَجِيبُ لَهُمْ سُرْعًا بَلَدًا كَرَّ قَرْبُ ۚ)

“Onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elim verici bir azap vardır.” Enam 6 /70.

Âyetin başlangıcında “DÜNYA HAYATININ ALDATTIĞI, dinlerini bir oyuncak ve eğlence edinen kimseleri bir tarafa bırak” denilmiş, sonuç cümlesinde ise cehennemlikler için kaynar su ve elim bir azabın olduğu zikredilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği gibi haber de öne çekilmiştir. Mübteda, nekra olduğu için haber de zorunlu olarak tekaddüm etmiştir. Âyette tabir, isim cümlesiyle aktarılarak zikredilen azabın daimiliği vurgulanmıştır. Ayrıca كَرَّ قَرْبُ ” ve كَرَّ قَرْبُ ” sözcükleri nekra kullanılarak azabın korkunçluğu daha da artırılmıştır. Bu lafızlar nekra kullanılarak insanın bildiği tanıdığı azaplara benzemez hale dönüşmüştür.

Örnek 2

(رَبُّهُمْ يَنْدِيءُ لَهُمْ كَرَّ قَرْبُ ۖ فَيَسْتَجِيبُ لَهُمْ سُرْعًا بَلَدًا كَرَّ قَرْبُ ۚ)

“Kuşkusuz katımızda (onlar için) PRANGALAR, YAKICI bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek, elim verici bir azap vardır.” Müzzemmil 73/12-13.

Bir önceki âyette nimet içinde yüzen, vahyi kabul etmeyen yalancılardan bahsedilmektedir. Bahse konu bölümde ise bu kişilere prangalar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elim verici bir azabın verileceği isim cümlesiyle beyan edilmiş ve haber öne alınmıştır. Muhataplara bu cezaların sürekli olduğu mesajı verilmiştir. Ayrıca كَرَّ قَرْبُ ” tekid edatıyla verilen haber daha da pekiştirilmiştir.

2.2. Haberin İsm-i Fâ'il Olması

İsm-i fâ'il, fiil gibi amel eden isimlerdendir. Örneğin ” رَبُّهُمْ ” sigasında gelenler gibidir. Anlam

açısından mazi, hal ve istikbale delalet eder. Ayrıca bir şeyin devamlılığına da işaret eder. Örneğin, رَبُّهُمْ يَنْدِيءُ لَهُمْ كَرَّ قَرْبُ ۖ فَيَسْتَجِيبُ لَهُمْ سُرْعًا بَلَدًا كَرَّ قَرْبُ ۚ (Enâm Süresi 95. âyetteki “رَبُّهُمْ يَنْدِيءُ لَهُمْ كَرَّ قَرْبُ ۖ فَيَسْتَجِيبُ لَهُمْ سُرْعًا بَلَدًا كَرَّ قَرْبُ ۚ” sözcükleridir. Allah, taneyi

kullanılmıştır.⁴⁹ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise ism-i fâ'il, sübut, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(رَبُّكَ يُؤْتِيكَ مِنْ فَضْلِهِ لَعَلَّ تَتَقَرَّبُ إِلَيْهِ بِحُبٍّ وَأَنْ تَقُولَ لَنْ أُغْنَىٰ عَنِّي رَبِّي لَكِن بَشَرٌ مِثْلُكَ يُؤْتِيكَ مِنْ فَضْلِهِ لَعَلَّ تَتَذَكَّرُ) (Sebe 34/37)

“Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfât vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde YAŞAYACAKLAR.” Sebe 34/37.

“رَبُّكَ” lafzı cümlede haberdır ve zaman açısından şimdiki zamana işaret etmez, çünkü bu sözcüğün geçtiği cümledeki رَبُّكَ كَلِمَةٌ كَلِمَةٌ كَلِمَةٌ kelimesi cennet köşklere işaret etmektedir.⁵⁰ Bu nedenle ödül âhirette verilecek mükâfata ilgilidir. “رَبُّكَ” sözcüğü gelecek anlamla birlikte süreklilik de içermektedir.⁵¹ Çünkü mezkûr âyette “Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfât vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde YAŞAYACAKLAR.” denilmektedir. Cümlenin meflumunda verilecek nimet ve mükâfatların sonsuz olacağına işaret vardır. Çünkü insan daima güven ve emniyet içinde yaşamak ister. Bir an gelip tükenecek ve geri alınabilecek bir ödülün gönül rahatlığıyla zevk almaz.⁵²

Örnek 2

(يَوْمَ تَجُودُ بِكَ وَرَجُلٌ يَلْعَابُ لِحْيَتِهِ فِي وَجْهِهِ يُرَىٰ فِيهَا عِصْيَانُهُمْ وَقَدْ غَابَ عَنْ أَصْفَادِهِمْ) (Yasin 36/56)

“Kendileri ve eşleri gölgelik yerlerde, TAHTLARINA KURULACAKLAR.” Yasin 36/56.

“يُرَىٰ فِيهَا عِصْيَانُهُمْ” lafzının cümledeki konumu haberdır ve ism-i fâ'il kalıbındadır. Bu sözcük şimdiki zaman veya süreklilik ifade etmez, fakat gelecek zamana işaret eder, çünkü anlatılan olaylar cennette gerçekleşecektir. Bir önceki âyette “O gün cennetlikler safa sürmekle meşguldürler.” denilmesi bu görüşü desteklemektedir. يُرَىٰ فِيهَا عِصْيَانُهُمْ ism-i fâ'ili süreklilik anlamı da içermez, çünkü cennette sadece tahtlarda oturma işi olmayacaktır. Bunun dışında gölgeliklerde ve pınar başlarında canlarının istediği çeşitli meyveler arasında olma olacaktır. (Mürselat 77/41) Yine köşklerde huzur ve güven içinde yaşama da vardır. (Sebe 34/37)

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ فَتَفْسَدُوا دِينَكُمْ وَالَّذِينَ آمَنُوا هُمْ يُرِيدُونَ سُبُلَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) (Vakıa 56/52)

“Mutlaka zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracağız.” Vakıa 56/52.

Âyetteki (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ فَتَفْسَدُوا دِينَكُمْ) ism-i fâ'illeri bir önceki âyette geçen “يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا” müptedasının haberleridir.⁵³ Bu sözcüklerin işaret ettiği, zakkum yeme ve karınları zakkumla doldurma eylemleri âhirette olacağı için şimdiki zamanı içermez, çünkü mezkûr âyetin geçtiği sürede kıyamet günü insanların üç grup olacağından bahsedilmekte, bahse konu âyetlerin geçtiği bölümde de amel defterini soldan alanların cezası aktarılmaktadır. Ayrıca bu kelimeler sürekliliğe de işaret etmez, ancak gelecek anlamı içerir, çünkü cehennemliklere azap sadece

⁴⁹ es-Sâmerrâi, *Meâni'n-Nahv*, 3/197-201.

⁵⁰ Ebussuûd. *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 7/136.

zakkum yedirmekle olmayacaktır. Gövdelerden sızan su da içirilecektir. (İbrahim 14/16) Bu ifade muzari fiille ifade edilseydi (يَكُونُونَ) yeme ve doldurmanın daha yoğunlukla yapıldığına işaret etmezdi, çünkü ism-i fâ'il zaman ifade etmekle birlikte çokluk içerdiğinden muzariye göre daha fazla sıklığa delalet etmektedir.

Örnek 2

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطُونِ)

siz, o ACI azabı tadacaksınız! Saffat 37/38. (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطُونِ)

“AMA

Âyette günahkârların elim azabı tadacakları “يَا” ism-i fâ'ilinin çoğulu “يَا أَيُّهَا” ile ifade edilmiştir. Bu sözcük azap kelimesine muzaf olduğu için “ن” harfi düşmüştür. Bu kelime cümlede haber konumundadır ve gelecek anlamı içermektedir, çünkü aynı surenin 35-38 âyetlerinde “Ne zaman onlara, “Allah'tan başka tanrı yoktur” denilse küstahlık edip kibre kapılan, Cinlere kapılmış bir şairin sözüyle tanrılarımızı mı bırakacağız!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Mezkûr âyette ise bunlara verilecek azap ifade edilmiştir. Hitap dünyadakilere yönelik, fakat azap âhirete ait olduğu için ism-i fâ'il gelecek anlamı içermektedir.

2.3. Haberin Fiil Olması

Müsnedi (haber) fiil olan cümlede asıl olan fiilin müsnedün ileyhe (özne) takdim edilmesidir. Örneğin “يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطُونِ” gibi, fakat bu cümle “يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطُونِ” şeklinde müsnedün ileyhin takdimiyle söylenirse anlamda ne değişir?

Belâğatçılar bu hususu şöyle özetlemişlerdir: 1-Tahsis veya hasr ifade eder 2-Muhatabın şüphanesini bertaraf etmek için müsnedün ileyh fiilin önüne geçirilir. 3-Tazim veya küçümseme maksatlıdır.⁵⁴

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطُونِ) (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطُونِ)

“Şüphesiz ki Allah, iman edip din ve dünyaya yararlı işler yapanları, altından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır.” Muhammed 47/12.

Mezkûr âyetin öncesinde “Bu, iman edenlerin yar ve yardımcılarının Allah olmasının, kâfirlerin ise böyle bir yardımcılarının bulunmamasının sonucudur.” denilmektedir. Bahse konu bölümde “Allah, iman eden ve salih amel işleyenleri cennete girdirecektir” ifadesinde haber “يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطُونِ” fiiliyle beyan edilmiş ve Allah lafzı cümlede öne geçirilmiştir. İsm-in, cümlede ilk öge olmasıyla sadece Allah'ın cennete girdireceği belirtilmiş, kâfirlerin yardım umdukları put veya benzeri şeylerin herhangi bir rolünün olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca Allah lafzına, tazim yapılmıştır. Müsned, fiil gelerek inananların farklı cennetlere gireceğine de işaret edilmiştir, çünkü “يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطُونِ” kelimesi âyette çoğul olarak gelmiştir.

Örnek 2

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطُونِ) (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطُونِ)

“İyiler ise içindeki güzel koku kâfirlere bir kadehten içecekler.” İnsan 76/5.

Ebrar olanların güzel koku katılmış bir kadehten içecekleri ifadesinde mübteda isim “رَوَّاحٌ”;
haber ise “يُؤْتِيهِ” fiil olarak gelmiştir. İsmi fiile takdim edilmesiyle güzel koku katılmış kadehten
içme iyilere has kılınmıştır. Haberin, fiil olmasıyla da içme işinin yenileneceğine delalet edilmiştir.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(يَوْمَ يُنَادِيهِمْ فِي الْعَذَابِ لَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ تَابٍ مِمَّا كَانُوا يَكْفُرُونَ) (Fâtır 40/37)

“Ve onlar orada, “Rabbimiz! Bizi çıkar da yapmış olduklarımızdan tamamen başka, iyi işler yapalım” diye feryat ederler.” Fâtır 40/37.

Kıyamet günü ceennemliklerin feryat edişi isim cümlesi, haberi ise “يُنَادِيهِمْ” muzari
gelmiştir. “يُنَادِيهِمْ” zamirinin başta gelmesiyle ceennemlikler tahkir edilmiştir. Fiilin muzari beyanıla
bağırışma eyleminin yenileceğine işaret edilmiş ve sanki dinleyiciye olayı yaşıyor havası verilmiştir.

Örnek 2

(يَوْمَ يُنَادِيهِمْ فِي الْعَذَابِ لَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ تَابٍ مِمَّا كَانُوا يَكْفُرُونَ) (Zariyat 35/13)

“O gün onlar ateşle sinanacakları!” Zariyat 35/13.

“يُنَادِيهِمْ” sözcüğünün cümledeki konumu haberdir.⁵⁵ Âyette ceennemliklerin ateşle
sinanacakları “يُنَادِيهِمْ” meçhul muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Bu üslub ateşin sürekli yenileneceği veya
ateşin şiddetinin farklı olacağına da delalet eder. İnkârcılar dünyada ceennemde kızdırılan madenler
gibi yanma işini imkânsız görmüşler “يُنَادِيهِمْ” fiiliyle onlara azap âyette tablolaştırılmıştır.⁵⁶ “يُنَادِيهِمْ” zamiri
aynı surenin 10-12. âyetlerinde zikredilen “يَالْأَعْيُنُ يَا حَنَانِ سَوِّىءِ يَوْمِ يَوْمِ يَوْمِ” diye soran kişilere döner. Bu
kişiler ceza görecekleri için zamirin başta zikredilmesi tahkir maksatlıdır.

2.4. Haberi İsim Olan Âyetlere Örnekler

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik.
Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

2.4.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(يَوْمَ يُنَادِيهِمْ فِي الْعَذَابِ لَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ تَابٍ مِمَّا كَانُوا يَكْفُرُونَ) (Ahkâf 46/14)

“İşte bunlar, yaptıklarının karşılığı olarak içinde devamlı kalmak üzere cennetliklerdir.” Ahkâf 46/14.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimiz Allah'tır” diyen sonra da devamlı bu söze uygun yaşayanlara ne bir korku vardır ne de onlar
üzüntü çekeceklerdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise bu kişilerin cennet ashâbı oldukları isim cümlesiyle ifade
edilmiş ve haber “يُنَادِيهِمْ” isimden meydana gelmiştir. Bu üslupla mezkûr şahısların cennet ehli
olmalarının sabitliği belirtilmiş, ayrıca “يُنَادِيهِمْ” sözcükleriyle anlam daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

⁵⁵ Derviş, İ'rabu'l-Kur'ani'l-Kerim ve beyânuhû, 9/341.

قَدْ اُولَٰئِكَ فِي النَّارِ

(قَدْ اُولَٰئِكَ فِي النَّارِ) “Onun barınağı da şüphe yok ki cennetin ta kendisidir.”

Naziât 79/41.

Rabbın huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefsine kötü arzuları yasaklayan kişiye cennetin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle قَدْ اُولَٰئِكَ فِي النَّارِ zikredilmiştir. Müsnedin isim olması cenneti, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. Onların cennetten çıkarılma şüphesini bertaraf etmiştir.

2.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(قَدْ اُولَٰئِكَ فِي النَّارِ) “İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar cehennemiktir ve orada ebedi olarak kalacaklardır. Ne kötü son!” Teğâbun 64/10.

“İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar cehennemiktir ve orada ebedi olarak kalacaklardır. Ne kötü son!” Teğâbun 64/10.

İnkâr edip âyetleri yalan sayanlara ceza olarak ateş ashâbı olma payesinin verileceği, isim cümlesi ve haberi قَدْ اُولَٰئِكَ فِي النَّارِ, isimden oluşan tamlamayla ifade edilmiştir. Zikredilen şahısların ateş ehli olma durumlarının devamlılığını işaret için beyan bu üslupla gelmiştir. Ayrıca “قَدْ اُولَٰئِكَ فِي النَّارِ” terkihiyle mana daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

قَدْ اُولَٰئِكَ فِي النَّارِ

(قَدْ اُولَٰئِكَ فِي النَّارِ) “Cehennem işte onun için tek barınaktır.” Naziât

79/41.

Azgınlık yapan ve dünya hayatını âhirete tercih eden kişiye cehennem barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle قَدْ اُولَٰئِكَ فِي النَّارِ zikredilmiştir. Müsnedin isim olması cehennemi, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. Onların cehennemden çıkarılma beklentisini bertaraf etmiştir.

2.5. Tekidli İsim Cümleleri

Aktarılan malumat hususunda muhatabın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada te’kid edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Muhatap mevzu konusunda bilgi sahibi olmadığı gibi tereddütlü de değilse te’kide gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddit ise te’kidle pekiştirmek iyi olur. İnkârcı ise de te’kid zorunlu hale gelmektedir. İnkâr seviyesine göre de te’kidin adedi çoğaltılır.⁵⁷ Muhatabın haber karşısındaki tavrı üç kısımda ele alınabilir:

a-Muhatabın haberle ilgili zihninin boş olması ve haber hakkında mütereddit veya inkârcı olmaması: Bu haber çeşidinde tekit edatı kullanılmaz, çünkü muhatap aktarılan haber hususunda şüpheli veya inkârcı değildir. Bu haber çeşidine iptidai haber denir.

b-Muhatabın haberle ilgili tereddüt içinde olması ve kesin bilgiye ulaşma isteğinin olması: Bu çeşit haberde muhatabın şüphe ve tereddüdünün giderilmesi için bir te’kidin kullanılması iyi olur, bu tarz habere talebi haber denir.

Muhakkak Halit misafirdir, denildiğinde muhatap hâlâ bu haber hususunda inkârcı ise “رَبِّهِمْ أَعْرَابٌ لَغُوتٍ أُنزِلَتْ فِيهَا السُّرُورُ” tabir edilip te’kid sayısı ikiye çıkarılır. Hâlâ inkârını sürdürürs “رَبِّهِمْ أَعْرَابٌ لَغُوتٍ أُنزِلَتْ فِيهَا السُّرُورُ ۚ” te’kid sayısı üçe çıkarılıp muhatap iknaya zorlanır.⁵⁸ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise cümlelerin bir ve iki tekid adatıyla kullanıldıkları görülmektedir.

Tek Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(رَبِّهِمْ أَعْرَابٌ لَغُوتٍ أُنزِلَتْ فِيهَا السُّرُورُ ۚ)

“Müttakiler cennetlerde ve pınar başlarında.” Zariyat 51/15.

Müttakilerin cennetlerde ve pınar başlarında olduğu isim cümlesiyle ifade edilmiştir. Gaye verilen bu mükâfatın sabit olduğunu ortaya koymak içindir. Ayrıca verilen haberin kesinliğini ifade içinde “رَبِّهِمْ” tekid edatı kullanılmıştır, çünkü aynı surenin 48. âyetinde “*ŞAYET GERÇEKTEN DOĞRU SÖYLÜYORSANIZ, BU TEHDİT HANI NE ZAMAN GERÇEKLEŞECEK?*” diyen inatçı kâfir tipolojileri vardır. Bu kişilere 49-54. âyetlerde karşılaşacakları durumlar anlatılmış bahse konu âyetten itibaren müttakilerin durumu onlara aktarılmıştır.

Örnek 2

(رَبِّهِمْ أَعْرَابٌ لَغُوتٍ أُنزِلَتْ فِيهَا السُّرُورُ ۚ)

“Şüphesiz yok ki TAKVÂ SAHİPLERİ gölgeliklerde ve pınar başlarında.” Mürselat 77/41.

Mürselat Süresinde 10 yerde (رَبِّهِمْ أَعْرَابٌ لَغُوتٍ أُنزِلَتْ فِيهَا السُّرُورُ ۚ) “Hakka yalanlayanların o gün vay haline!” ifadesi geçmektedir. Sürede yoğun bir şekilde hakkı yalanlayanlara vurgu yapılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak bu ayette verilen haber de tekidli kullanılmıştır.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(رَبِّهِمْ أَعْرَابٌ لَغُوتٍ أُنزِلَتْ فِيهَا السُّرُورُ ۚ)

“GÜNAHA BATIP KALMIŞ OLANLAR KUŞKUSUZ CEHENNEM AZABINDA DEVAMLILIK KALACAKLAR.” Zuhruf 43/74.

Âyette haberin tekid ile başlaması onun önemi ve konuyla ilgili tereddüdü olan kişinin tereddüdünü gidermek içindir.⁵⁹ Aynı surenin 65-66. âyetlerinde “GÜNAHA BATIP KALMIŞ OLANLAR KUŞKUSUZ CEHENNEM AZABINDA DEVAMLILIK KALACAKLAR. BÜTÜN YAPTIKLARI, KENDİLERİ FARKINDA BİLE OLMADAN KIYAMETİN ANSIZIN KOPMASINI BEKLEMekten İBARET!” denilmektedir. Bu kişiler kıyameti ve cehennemi ciddiye almamakta aktarılan bilgilere tereddütle yaklaşmaktadırlar. Bunların hallerine uygun olarak bahse konu ayette “رَبِّهِمْ” tekid edatının kullanıldığı düşünülebilir.

Örnek 2

(رَبِّهِمْ أَعْرَابٌ لَغُوتٍ أُنزِلَتْ فِيهَا السُّرُورُ ۚ)

“Zakkum ağacı günahkârın yiyeceğidir.” Duhan44/43-44.

⁵⁸ Abbas, el-Belâğü’l-funûnuhâ ve efnânuhâ. (Amman: Dâru’l-Furkân, 1997), 1/113.

⁵⁹ İbn Aşur, et-Tahrîr ve’t-tenvîr, 25/257.

Günahkârların yiyeceğinin zakkum olduğu "ذوقوه" tekid edatıyla pekiştirilmiştir. Bahse konu âyetlerin siyakı olan 34-36. âyetlerde "Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar: Bu iş bizim ilk (ve son olarak) ölüp gitmemizden ibarettir, biz artık yeniden diriltilecek değiliz. Siz doğru söylüyorsanız (ölmüş) babalarımızı geri getirin!" denilmektedir. Bu kişilerin münkirlikte ileri derecede oldukları âyetlerin birinci bölümündeki "Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar." ifadesinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahısların hallerine uygun olarak tekid edatı kullanılmıştır.

İki Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

بَارِعًا يَوْمًا لَدُنَّ رَبِّكَ وَقَدْ خَلَّيْنَا لَكُمُ الْوَيْدَانَ فَكُرِّرُوا الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَرْجِعُونَ)
(

"Kuşkusuz Allah'a itaatsizlikten SAKIMANLARA çok güzel bir gelecek, KAPILARI kendilerine ARDINA KADAR AÇILACAK ADN cennetleri vardır." Sad 38/49-50.

Ayette müttakilere çok güzel bir gelecek ve kapıları ardına kadar açılacak adn cennetlerinin olduğu isim cümlesi ve haberi şibih olarak beyan edilmiş ve haberin doğruluğu içinde "ذوقوه / ذوقوه" edatları kullanılmıştır. Aynı sürenin 28. âyetinde "Yoksa iman edip DÜNYA VE AHİRETE YARARLI İŞLER YAPANLARI yeryüzünde fesat çıkarana kadar bir mi TUTACAKTIK? Yahut günah işlemekten SAKIMANLARI günaha BATANLAR gibi mi SAYACAKTIK?" denilmektedir. Müttakilere verilecek mükâfatın kesinliğini ifade için tekid kullanılmış, âyette zikredilen mükâfatların sadece müttakilere has olduğunu beyan içinde haber başa gelmiştir. İfade "ذوقوه لَدُنَّ رَبِّكَ" şeklinde olsaydı müttakilerin nimet içinde olduğu vurgulanır, fakat zikredilen nimetlerin onlara has olduğu anlatılamazdı.

Örnek 2

لَا تَتَكَبَّرْ فِيهَا كَمَا تَكَبَّرَ فِي الْأَرْضِ وَأَنْتَ فِيهَا ظَاهِمٌ مَّرْمُومٌ)

bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir." Sad 38/54. (ذوقوه لَدُنَّ رَبِّكَ)

"Kuşkusuz

Mezkûr âyetin öncesinde Allah'a itaatsizlikten sakımanlara, çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri, çeşit çeşit meyve ve içecekler ve yanlarında eşlerinden başkasına bakmayan yaşıt dilberler verileceği belirtilmektedir. Bahse konu bölümde ise "Bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir." denilmiştir. Âyette rızık sözcüğü "ذوقوه / ذوقوه" tekid edatlarıyla pekiştirilmiştir, çünkü dünyada rızıklar

sonludur. Rahman Sûresi 26. âyette "Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir." denilerek âdemoğluna bu gerçeği öğretmektedir. İnsan dünyada sonluluğa alışık olduğu için bitmez tükenmeyen nimete alışık değildir. Ayrıca sonsuzluğu anlamakta zorlanmaktadır. İnsanın bu haline uygun olarak iki tekid kullanılmıştır.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

مَنْ يَخْرُجْ مِنْهَا فَيَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَيَحْمِلْ إِثْمَهُ فَلَا رِجْوَاءَ لَهُ مِنَ اللَّهِ عَظِيمٍ)

"Sonra ONLARIN, yedikleri bu nesnenin üzerine, KAYNAN SU KARIŞTIRILMIŞ bir içecekleri de olacaktır." Saffat 37/67.

Sürenin 50-57. âyetlerinde cennetlikler arasında geçen diyalog zikredilmektedir. İçlerinden biri bir arkadaşının ona "Sen de ONAYLIYOR musun gerçekten? Biz, ölüp de TOPRAK ve kemik yığını haline gelmişken mutlaka HESABA çekilecekmiz öyle mi?" dediğini zikretmektedir. Bu kişinin ahireti inkâr ettiği ve bir azapla karşılaşmayacağını düşündüğü ifadelerinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahsın haline uygun olarak ayetteki azabın verileceği "ذوقوه / ذوقوه" tekid edatıyla aktarılmıştır.

(لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ كَيْفَ لَبَّسْتُمْ))

“Bu böyledir. Öte YANDAN AZGıNLARA DA çok kötü bir gelecek.” Sad 38/55.

Âyette azgınlara çok kötü bir geleceğın olacağı “لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ” tekid edatlarıyla aktarılmıştır. Aynı surenin 12-13. âyetlerinde “Bunlardan önce Nûh KAVMİ, Âd KAVMİ, KAZIKLI FIRAVUN, Semûd KAVMİ, Lût KAVMİ ve Eyke HALKI, bütün bu topluluklar İSRAİLİ gerçeğı yalanlamışlardı.” denilmektedir. 16. âyette ise “Onlar, (Alaycı bir tavırla), “Rabbimiz! Hesap gününden önce PAYİMİZE düşen AZABI hemen şimdi ver!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Hem önceki topluluklar hem de hemen azabı isteyenlerin inkârda aşırı oldukları anlaşılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak ayette iki tekinin kullanıldığı söylenebilir.

Bir ve iki tekinin geçtiğı âyetleri karşılaştığımızda ikisinde de bağlamda geçen kişilerin inkârlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Örneğın tek tekid kullanılan Zariyat Sûresinde “ŞAYET gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit hani ne zaman gerçekleşecek?” diyen kişiyi görmekteyiz. İki tekinin kullanıldığı Saffat Sûresinde “Sen de ONAYLİYOR MUSUN gerçekten? Biz, ölüp de toprak ve kemik yığına haline gelmişken mutlaka hesaba çekilecekmışiz öyle mi?” diyen şahıstan bahsedilmektedir. İki surede de inkârcı şahsiyetleri görmekteyiz.

Saffat ve Sad Sûrelerinde iki tekid kullanılmasının nedeni şöyle açıklanabilir: Saffat 52, 60 ve Sad 9-50,54 âyetlerde de iki tekinin kullanıldığı görülmektedir. Sûrenin bütünlüğüyle uyum sağlamak için mezkûr âyetlerde de iki tekid kullanıldığı düşünülebilir.

2.6. İsim Cümleli Tekidsiz Âyetlere Örnekler

İsim cümleleri tekid edatıyla kullanıldığı gibi tekidsiz de kullanılmaktadır. Bir haberin tekidsiz ifade edilmesi muhatabın o konuda tereddütlü olmaması, zihninin şüpheden âri olmasıyla ilgilidir, fakat bazı durumlarda münkir, mü'min gibi kabul edilmekte veya aynı anda iki grup zikredildiğinde bütün muhataplar habere karşı tereddütsüz gibi değerlendirilmektedir.⁶⁰

2.6.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَأَنْتُمْ كَانْتُمْ))

(وَأَنْتُمْ كَانْتُمْ) “Artık o, hoşnut olacağı bir hayat içindedir.” Hakka 69/21.

Bahse konu ayetin geçtiğı surenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, mezkûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamış ve kitabını sağından alanları tazim için zamir başta kullanılmıştır. Bu kişilerin hallerinin devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

(وَأَنْتُمْ كَانْتُمْ))

“Firdevs cennetine VÂRİS OLACAKLAR VE OFADA ONLAR Ebedî KALACAKLARDIR.” Müminun23/10.

Aynı sûrenin önceki âyetlerindeki tuluşa eren müminlerin özellikleri sayılmaktadır. Mezkûr âyette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu

haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir ya da hitabın mümin ve kâfirlere yapıldığı düşünülürse mütekellimin kâfirlere de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. “مُؤْمِنًا” cümlede mübteda ve “مُؤْمِنًا” ise haberdur.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(مَّا كُنْتُمْ عَلَيْهِ خَالِفِينَ إِلَّا أُولَٰئِكَ يَلْمُوكُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَلْمُوكُمْ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا يَلْمُوكُمْ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا يَلْمُوكُمْ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا يَلْمُوكُمْ)

“Kamitlarımıza aldırış etmeyenler var ya, hak ettikleri için onların yeri ateştir.” Yunus 10/8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “Kuşkusuz Rabbimiz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da (yarattığı) arşa hâkim olan, her işi yöneten Allah'tır. O izin vermedikçe şefaat edecek biri de yoktur. İşte bu Allah sizin rabbinizdir, öyleyse O'na kulluk ediniz. Bunları düşünmez misiniz!” denilmektedir. Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâfirlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. Inkârcıların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin inkârdan arı olması şeklinde düşünülmesi olabilir.

Örnek 2

(وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَلْمُوكُمْ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا يَلْمُوكُمْ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا يَلْمُوكُمْ وَالَّذِينَ ظَلَمُوا يَلْمُوكُمْ)

“Onların giysileri katrandandır; yüzlerini de ateş bürüyecektir.” İbrahim 14/50.

Bahse konu âyetin siyakı olan 44. âyette “Kendilerine gelecek azaba karşı insanları uyar.” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edatı kullanılmamış, anlaşılan muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

Sonuç

Âhirete yönelik ödül ve cezaların fiil ve isim cümlesi şeklinde Kur'an'da ifade edildiği görülmektedir. Mükâfat ve cezanın sabitliği vurgulanacaksa ifade isim cümlesi ve haberi de isimle aktarılmaktadır. Ödül ve cezanın tekrar ve yenileneceği hedefleniyorsa beyan, fiil cümlesi veya haberi fiille bildirilmektedir. Bağlam veya verilmek istenen mesaja göre fiiller, mazi, muzari emir formuyla kullanılmaktadır. Konuyla ilgili örneklerdeki mazi, muzari fiiller gelecek anlamı ifade etmektedir. Ödül ve cezanın kesin gerçekleşeceğini ilan için mazi; tekrar, yenilenme ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermek için muzari; diyalog oluşturmak için de emir sigası kullanılmaktadır.

Âyetlerdeki haberler isim, ism-i fa'il, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Bazı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhataba bilgi verme amaçlanmaktadır. Müsnedin fiil yerine ism-i fa'il gelmesi eylemin daha yoğun olacağına işaret etmek içindir. Bazı âyetler tekid edatıyla bir kısmı ise tekidsiz gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edatı kullanılmakta; hitap bütün insanlara ya da herkes

Kaynakç

haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Abbas, Fadl Hasen. *İtkânü'l-burûân fi'ulûmi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Ammân: Dâru'l-Furkân, 1997. Abbas, Fadl

Hasen. *el-Belâğâ funûnuhâ ve efnânuhâ*. 2 Cilt. Amman: Dâru'l-Furkân, 1997.

Açıklamalı [Yzr3]: Noktadan önce boşluk bırakılmaması önerilmektedir.

- Alevî, Hamza b. Ali. *et-Tirâz li esSâri'l-belâğa ve 'ulumi HAKÂiki'l-'câz*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002. Bilgegil, M. Kaya. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980.
- Bulut, Ali. *Belâgat Beyân-Meânî-Bedî*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019. Bûtî, Ramazân. *min RAVÂ'i'l-Kur'ân*. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.
- Curcânî, Abdülkâhir. *Delîlu'l-'câz*. thk. M. Muhammed Şakir. Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004.
- Çörtü, Meral. *Arapça Dilbilgisi NAHiv*. İstanbul: İfav Yayınları, 2012.
- Dervîş, Muhyiddîn. *İ'râbu'l-Kur'ânî'l-Kerîm ve beyânuhû*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1992.
- Ebussuûd. *İrşâdu'l-Akli's-selim ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-'Arabiyyi, ts. Endelusî, Ebû Hayyân. *el-Bâhru'l-muhîr*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1993.
- Ğalâyînî, Mustafa. *Câmi'ü'd-durûsi'l-'Arabiyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsil-'Arabiyyi, ts. Kutub, Seyyid. *fi ZULâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kahire: Daru's-Şurûk, 32. Baskı, 2003.
- Merâğî, Ahmed Mustafa. *'Ulûmu'l-belâğa el-beyân ve'l-meânî ve'l-bedî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 3.Baskı,1993.
- Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.
- Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *el-Belâğatu'l-'Arabiyye ususu hâ ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1996.
- Muberred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedab*, thk. Muhammed Abbas el-Halik Azime. 4 Cilt. Kahire: Metabiu'l-Ehramî't-Ticariyye, 1994.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'z-Zeytûniyye, 1984.
- İbn Cinnî, *el-Leme' fi'l-'Arabiyye*. thk. Samî' Ebu Muğlî. Amman, Dar-u Meclâvî, 1988.
- İbnu'l-Esîr, Zıyaeddîn. *el-Meselus-sâir*. 4 Cilt. Kahire, Daru'n-Nahda, ts.
- İbn Fâris, Ahmed. *Mu'cemu mekâvisi'l-luğa*. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1979. İbn Hâcib. *Kıfîye*. Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.
- İbn Hişâm. *Şerhu KATPI'N-NEVÂ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.
- Kazvînî, Hatib. *el-İzâh fi 'ulûmi'l-belâğa*. thk. İbrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2003. Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'l-'câz fi dirâyeti'l-'câz*. thk. Nasrallah Hacı Müftü Oğlu Beyrut; Dâru Sadr, 2004. Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-ğayb*. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Sıfvetu'l-terâsîn*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kur'ânî'l-Kerîm, 4. Baskı, 1981.
- Sâmerrâî, Fâdil. *Me'ânî'l-ebniyye fi'l-'Arabiyye*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007.
- Sâmerrâî, Fâdil. *Me'ânî'n-NAHV*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 2020.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.

Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *Muhtasarü'l-me'âni*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017. Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018. Zemaşerî,

Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşîr*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 3. Baskı, 2009.

Zerkeşi, Muhammed b. Abdullah. *el-Burhan fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fadl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, 1984.

ÂHİRETE AİT ÖDÜL VE CEZANIN KUR'ÂN'DA İSİM VE FİİL

CÜMLESİYLE İFADE EDİLMESİ

Yazar : Bekir Yıldırım Sayfa Sayısı : 20 Kelime Sayısı : 7625 Karakter Sayısı : 51316

ORJİNALLİK RAPORU

BENZERLİK ENDEKSİ

%12

İNTERNET KAYNAKLARI

-

YAYINLAR

-

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

-

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi - Va'd ve va'id âyetlerindeki belâgat üslûpları	%8
2	[ÇIKARILAN KAYNAK] # www.marasnews.com - Internet Source	<%1
3	Marmara Üniversitesi - Kur'an'da Allah'a ait azametli ifadeler (bunların tahlili ve orijinal bir i'caz vechi olarak temellendirilmesi)	<%1
4	[ÇIKARILAN KAYNAK] # Turkish Studies—Comparative Religious Studies— Kıyamet ve Âhirete Taalluk Eden Konuların Mâzi ve Muzâri Fiille İfadesi	<%1
5	Atatürk Üniversitesi - Sûre çerçevesi konulu tefsîr bağlamında Zümer Sûresi örneği	<%1
6	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi - Zuhruf Sûresinin konulu tefsiri	<%1
7		<%1

[ÇIKARILAN KAYNAK] #

Atatürk Üniversitesi -

~~Divan şiirinde lafzî âyet ve hadis iltibasları~~

8

İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi -

Kur'an-ı kerim'de ibâha ifade eden emir siygalarının çeviri problemi

<%1

Eskişeyeni

9	www.egitimsistem.com - Internet Source	<%1
10	- Abone Kurumlar Kullanıcı Dosyası	<%1
11	0 - Internet Source	<%1
12	kuran.diyenet.gov.tr - Internet Source	<%1
13	[ÇIKARILAN KAYNAK] # Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi - Türkçe divan dibacelerine göre divan şiiri poetikası	<%1
14	[ÇIKARILAN KAYNAK] # www.musellem.net - Internet Source	<%1
15	[ÇIKARILAN KAYNAK] # Marmara Üniversitesi - Yazıcıoğlu Ahmed Bîcân Efendi Ve Envârü'l-Âşıkîn adlı eseri (İnceleme metin)	<%1
16	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi - Kur'ân Çevirilerinde Nüanslara Dikkat Etmeme Sorunu = The Problem of Not Paying Attention to Nuances in Translation of the Quran	<%1
17	davetmektebi.com - Internet Source	<%1
18	Yalova Üniversitesi - Kur'an-ı Kerim'de istifhâm-ı inkârî üslûbu	<%1
19	[ÇIKARILAN KAYNAK] # Eskişehir Osmangazi Üniversitesi - Gazâlî'de dünya-âhiret dengesi	<%1
20	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi - İslamiyet öncesi ve sonrası Türk destanlarında rekreasyon faaliyetleri	<%1
21	[ÇIKARILAN KAYNAK] # İstanbul Üniversitesi - İmam Mâturidî'nin Te'vîlâtü'l-Kur'ân'da gaybî konulara yaklaşımı	<%1
22	[ÇIKARILAN KAYNAK] # Sivas Cumhuriyet Üniversitesi - Kur'an-ı Kerim'e göre ölüm ve sonrası	<%1
23	Necmettin Erbakan Üniversitesi -	<%1

24

-

Hayreddin Karaman & Mustafa Çağrıç & İbrahim Kâfi Dö& Sadrettin Gümüş - Kur'an Yolu Türkçe
Meal ve Tefsir

<%1

25

Journal of Analytic Divinity -

Cezayirli Yazar Amiş Abdulkâdir'in Hayatı, Eserleri ve Ana Vatanımızdan Hatıra Kalanlar
İsimli Hikâyesi

<%1

ESKİYENİ

ESKİYE

3. DEĞERLENDİRME SÜRECİ

1. Değerlendirme

Hakem Değerlendirmesi-1

Değerlendirme Tarihi: 22-01-2022

Değerlendirdiği Dosya: Makale İlk Hali

Form Cevabı:

Tarih / Date: 22-01-2022 (Yazara Açık)

Makalenin Ağırlıklı Sınıfı / Submission Category:: Bilgi Aktarma, Derleme / Composition (Yazara Açık)

Başlıklar yazının konusunu kısa açık ve yeterli ölçüde yansıtır mı? / Does the title reflect the subject matter of the article clearly and exactly?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Özet yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtır mı? / Does the Turkish abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Aık)

Abstract yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtır mı? / Does the abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Aık)

Makale dilbilgisi kurallarına uygun aık ve yalın bir anlatım yolu izlenmiş mi? / Is the text of the article clear and flawless as per the grammar rules?: Kısmen, düzeltilmelidir / Partially, should be revised (Yazara Aık)

alışmanın konusu yeterli ölçüde ele alınabilmiş mi? / Has the author presented the subject of the article in a proper methodological perspective?: Kısmen / Partially (Yazara Aık)

alışmanın amacı yeterli ölçüde belirtilmiş mi? / Has the author presented the aim of the article?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Araştırmada kullanılan yöntem uygun mu? / Is the method used in the research appropriate?: Kısmen / Partially (Yazara Açık)

Çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlar yeterli mi? / Has the author presented the result of the article sufficiently?: Kısmen / Partially (Yazara Açık)

Yazarın ele aldığı konu hakkındaki yorum ve analizleri yeterli mi? / Are the comments and analysis of the subject covered by the author sufficient?: Kısmen / Partially (Yazara Aık)

Makalede kullanılan kaynaklar makale yazım kurallarına uygun olarak düzenlenmiş mi? /Are the resources which are referred in the article shown in accordance with the rules of the Journal?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Kullanılan eserlere kaynakça kısmında yer verilmiş mi? / Are the resources which are referred in the article shown properly in the bibliography?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışma bilimsel yayın etiğine uygun hazırlanmış mı? /Is the study prepared in accordance with scientific publication ethics?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

İncelediğiniz makale bilime katkısı olan özgün bir çalışma mıdır? /Does the article have an original contribution to knowledge and the field?: *Kısmen / Partially (Yazara Açık)*

Görüş ve önerilerinizi belirttiğiniz makale metnini WORD veya PDF formatında Dosya olarak eklediniz mi? / Have you attached the article text containing your comments and suggestions to your report in MS Word or Pdf format?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Düzeltilmeler yapıldıktan sonra tekrar incelenmesi gerekir mi? / Should it be reviewed again after revisions: *Hayır / No (Yazara Açık)*

Yazara Not: *(Yazara Açık)*

Editöre Not:

Öneri: *Minör Revizyon (Yazara Açık)*

ESKİYEENİ

Hakemin Yükleği Değerlendirme Dosyaları

Âhirete Ait Ödül ve Cezanın Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi

Adlı Makaleye Ait Hakem Değerlendirmesi

- 1- Makaledeki cümle ve kelime hataları ile anlam bozuklukları makale içinde gösterilmiştir.
- 2- Makalede bilimsel metoda uyulmadığı düşünülen yerlerde gereken öneriler yapılmıştır.
- 3- Makalede zorlama olduğu düşünülen yorumlara dikkat çekilmiştir.
- 4- Kimi ayet yorumları için delil verilmemiş olduğundan ya buayetlere delil verilmeli ya da bu yorumlar çıkarılmalıdır.

EskiYeni

Âhirete Ait Ödül ve Cezanın Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi**Öz**

Kur'ân'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyanın seçildiği çeşitli çalışmalarda ortaya konmuştur. Bu çalışmada ise âhirete yönelik ödül ve cezaların zikredildiği âyetlerde görülen cümle çeşitleri ve anlama etkisine ele alınmaktadır. Mükâfat ve cezalar bazı âyetlerde fiil; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmektedir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil

cümlesinin fiilleri, mazi, muzari, istikbal ifade eden “ / وَنَفَ ” takılı muzari ve emir formunda

gelmektedir. Farklı zamanda kullanılan fiiller her ne kadar âhirete ait ödül ve ceza ifade etse de aralarında bir anlam farkı olmaktadır. İsim cümlelerinin haberi, isim, ism-i fa'îl, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca bazı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. İsim cümlelerinin içindeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir, çünkü fiil ve isim benzer anlamları barındırmadığı gibi isim cümlesinin farklı kullanımlarının da değişik manalar barındırdığı dil bilginlerince bilinmektedir. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belağatı, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Kur'ân, Âhiret, Ceza, Mükâfat.

Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the Qur'an

Abstract

It has been revealed in various studies that the most appropriate material and the intended meaning are always chosen in the Qur'an, while the messages are conveyed to the listeners. In this study is investigated that the types of sentences and its effect on

verses in which the rewards and punishments for the hereafter. Rewards and punishments are verbs in some verses, In some of them, it is presented in the form of a noun clause. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb

sentence come in the form of past, present continuous, command and suffixed with “**وَفِي** / **عِن**”

expressing the future. Although the verbs used at different times express the reward and punishment of the hereafter, there is a difference in meaning between them. Predicate (haber-yüklem) of noun sentences consist of noun, maker of verb (ism-i fa'il), verb and like sentence (şibih cümle). In addition, some noun sentences come with strengthening prepositions (tekidli) and without strengthening prepositions. This diversity in sentences and sentences also affects the meaning. Because the verb and the noun do not have similar meanings, and it is known by the linguists that different uses of the noun sentences have different meanings. In this study will be answer to the following questions: Why are rewards and punishments for the Hereafter expressed with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Verb Sentence, Noun Sentence, Quran, Hereafter, Punishment, Reward.

Giriş

Kur'ân'da, mevzular muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle kelimeler, noksan ve fazlalık olmaksızın ifade edilmiştir. Kısa ve özlü anlatımın tercih edildiği yerlerde mânâ ihmal edilmediği gibi muhtevânın ayrıntısına girilmesi gereken yerlerde de söz israfı yapılmamıştır. Anlamdaş kelimelerin seçiminde bile tasvir gücü en fazla ve fesâhati kuvvetli olan tercih edilmiştir.¹

Bu

tercihlerin tesadüfî olmayıp bir maksada binaen beyan edildiği görülmektedir. Fadl Hasen Abbas bu hususu şöyle açıklar: “Kur’ân’da yer Alan her harf bir hikmete BİNAEN yer almıştır. Aynı mânâya gelebilecek başka bir harfonun vereceği anlamı TAM KARŞILAYAMAZ.” Tâha Sûresi 71. âyette kullanılan “ق” harfi ceri örneklerden biridir.

(قَالَ لَوْلَا أُفٍّ لَّأَكْرَهُنَّ بِمَا كُفَرْنَ بِهِنَّ أَجْرًا أَوْ يُضَاهَىٰنَّ الْحَدِثَاتِ أَفٍّ لَّأَكْرَهُنَّ بِمَا كُفَرْنَ بِهِنَّ أَجْرًا أَوْ يُضَاهَىٰنَّ الْحَدِثَاتِ أَفٍّ لَّأَكْرَهُنَّ بِمَا كُفَرْنَ بِهِنَّ أَجْرًا أَوْ يُضَاهَىٰنَّ الْحَدِثَاتِ)

Açıklamalı [A2]: Ayette geçen kelime daldan ziyade gövde ya da kütük anlamına gelmektedir.

“Ama Ahdim olsun ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına ASACAĞIM!”

Âyetteki “ق” harfi cerinin yerine “ق” harfi ceri gelebilir diye düşünülebilir,

fakat âyetin derin mânâsı anlaşılınca yalnız “ق” harfi cerinin uygun olduğu

anlaşılmaktadır. Çünkü bu harf, Firavun’un inananları sadece hurma dalları üzerine

garezine de işaret

batırmayı içeren kin ve

Açıklamalı [A3]: Burada bir çeviri sorunu söz konusu. Zira “ayrıca mü’minlere karşı daha fazla işkence çektirmek için hurma dallarını batırmayı içeren kin ve garezine de işaret eder” cümlesi hem mantıklı değil hem de Arapçanın yapısına uygun değil. Orijinal metin kontrol edilmeli, Kurandaki her harfin en uygun yerde kullanıldığını ispat etme uğruna mantıksız bir yoruma gidilmemelidir.

Açıklamalı [A4]: Cümle bozukluğu düzeltilmelidir.

Açıklamalı [A5]: Kelimedeki inceltme işareti yanlış bir yazıdır. Her yerde düzeltilmeli

Kurân’da sadece harflerin veya kelimelerin seçimi bir hikmete binaen değil,

üslubunda da böyle bir durum gözlemlenmektedir. Örneğin, Mâide Sûresi 91. âyetteki yasağının, nehiy yerine **ق** istifhâmiyi içki

aktarılması,

(قَالَ لَوْلَا أُفٍّ لَّأَكْرَهُنَّ بِمَا كُفَرْنَ بِهِنَّ أَجْرًا أَوْ يُضَاهَىٰنَّ الْحَدِثَاتِ أَفٍّ لَّأَكْرَهُنَّ بِمَا كُفَرْنَ بِهِنَّ أَجْرًا أَوْ يُضَاهَىٰنَّ الْحَدِثَاتِ أَفٍّ لَّأَكْرَهُنَّ بِمَا كُفَرْنَ بِهِنَّ أَجْرًا أَوْ يُضَاهَىٰنَّ الْحَدِثَاتِ)

Açıklamalı [A6]: Burada bir davranış ölçmeden ziyade yumuşak bir üslupla bu kötü işten vazgeçilmesi istenmiştir.

Açıklamalı [A7]: Bu ne tür bir sınamadır. Muhtemeldir ki burada da bir çeviri sıkıntısı bulunmaktadır.

“Şeytan, içki ve kumarla sizin ARANIZA düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah’ı Anmaktan ve namazdan Alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?”

Âyette içki ve kumarın kötülüğü aktarıldıktan sonra onu yasaklamak için nehiy

yerine daha etkileyici ve belîğ olan istifhâm yoluyla emir verilmiştir. ³ Soru, emir

anlamında kullanılmış olup yapmayın terk edin demektir. ⁴ Buradaki istifhâmla muhatapın

davranışı ölçülmüştür. Allah önceden ona içki ve kumarın kötülüğünü açıklamış, sonra

onda bu beyanın

tesirini ölçmek için onu sınamıştır. ⁵ Bahse konu âyet “Artık bunlardan vazgeçin.” şeklinde

istifhâmsız tabir edilseydi bu ifade, muhatabın kendi iç dünyasında bir hesaplaşmaya girmesini istifhâm kadar sağlayamayacaktı, çünkü hükmü muhatap değil, mütekellim vermiş olacaktı.

Kurân'daki ifade çeşitliliklerden biri de âhirete yönelik mükâfât ve cezaların tek tip bir üslupla aktarılmasıdır. Ödül ve cezalar yerine göre hem isim hem de fiil cümlesiyle haber verilmektedir. Örneğin, Nisa Sûresi 57. âyette mü'minlerin cennete girme halleri ve

gölgelenmeleri fiille ifade edilirken (ظِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ) Zariyat

Sûresi 15. âyette müttakilerin cennette olmaları isim cümlesiyle beyan edilmiştir. (ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ)

(ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ) Meryem Sûresi 59. âyette namazlarını zayı eden şehvetlerine uyanların cezası fiille

(ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ) Zuhurf Sûresi 74. âyette suçluların cehennemde

kalışı, isimle ifade edilmiştir. (ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ ءِئِرْٓ)

Kur'ân'da âhirete ait mükafât ve cezanın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edildiğini zikretmiştik. Fiil cümlesi şeklinde gelen ifadelerin eylemleri, mazi, muzari ve istikbale delalet

eden “ن / و” ekiyle ve emir sigasında gelmektedir. İsim cümlesi tarzında olanlar ise kimi

yerde haberi fiil; bazı yerde isim, isim-i fa'il ve şibih cümlesi şeklinde görülmektedir. Ayrıca cümleler tekidli ve tekidsiz gelmektedir.

Bu çalışmada şu hususlar ortaya konulmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfât ve cezalar niçin, isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır: Konu âhirete ait mükafât ve cezanın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edilmesi olunca mazi ve muzarinin sadece gelecek ifade eden anlamı üzerinde durulmuştur. İsim cümlesinde ise haberi, isim, fiil, ismi fa'il, şibih cümle

örneklem olarak Kur'ân'daki mesel âyetlerini seçmiş ve konuyu sadece irab açısından değerlendirmiştir.

Ze'îm el-Ümem, "EnmAtu'l-Cumeli'l-Fi'lyye ve'l-İsmiyye fi'l-Kur'ân" isimli lisans bitirme

tezini hazırlamış, isim ve fiil cümlesinin unsurları hakkında bilgi vermiş, fakat fiil ve belağî anlamıyla ilgili bilgi sunmamıştır. Örnek âyetler, Rahmân ve En'âm seçilmişti

Açıklamalı [A8]: Lisans bitirme tezi, profesyonel bir iş sayılmaz. Burada yer almamalıdır.

Açıklamalı [A9]: nazımın

Açıklamalı [A10]: ayetlerden mi seçmesi gerekirdi. Bu cümlede yazarın örneklerini ayetlerden seçmesi gerekirdi ama seçmemiştir gibi bir izlenim yaratılmıştır. Dolayısıyla cümlelerin verilmiş biçimi değiştirilmesi iyi olur.

Mücahit Asutay, "ARAPÇA İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yorumu Bir Bakış" adlı makaleyi kaleme almış, çalışmasında önce *gramer*, *söz dizim* ve *me'ANİ'n-NAHİV* kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde *nazm*, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiş, *örneklemi ise âyetlerden*

Muhammed Rizk Shoeir, "ARAPÇADA İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi ARASINDAKİ Semantik

Farklar: Kur'AN-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma" adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Yazar, isim ve fiil cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan fiillerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi *Ayrıca örneklemedeki* haber çeşitlerini de sadece isim ve fiil olarak ele almıştır. *âhirete yönelik mükafât ve cezayla sınırlandırmamış, konuya dayalı olarak*

Açıklamalı [A11]: Çünkü çatışmanın konusu ahirete yönelik mükafât ve ceza değil

Açıklamalı [A12]: Nahiv değil sarf açısından olmalı

Açıklamalı [A13]: Aralarında virgöl olmalı

1. Fiil Cümlesi

Arapçada fiil kelimesi "فَعَّلَ" sülasi fiilinin masdarı olup anlamı güzel ve çirkin faaliyetleri içerir.⁶ Fiil, *nahi* açısından ise mâzi, muzârî, emir olmak üzere üç türdür. Ayrıca başına "فَعَّلَ / / ج" edatlarını alan ve *te'nis mütekellim* "ت"si bitişen kendisine

kelimelere fiil denir.⁷ Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.⁸

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermez. Abdulkâhir el-Curcânî (öl. 471/1078-79) aralarındaki farkı şöyle özetler: "İsmin temel işlevi yenilenmeyi gerektirmeksizin bir şeyde

⁶ Ahmed İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa* (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/511.

⁷ İbn Hâcib, *Kâfiye* (Pakistan: Mektebu'l-Bușrâ, 2010), 44.

⁸ İbn Cinnî, *el-Leme' fi'l-Arabiyye*, thk. Sami' Ebu Muğlî (Amman, Daru Meclâvî, 1988), 30.

niteliğin KALICI ve sürekliliğini ifade eder. Fiilin temel işlevi, VAR olduğu ifade edilen niteliğin AZAR

Açıklamalı [A14]: Arada virgül olmalı

AZAR gerçekleşmesi yenilenmesidir.” İsimle fiilin farkının daha iyi anlaşılması için şu örneği verir: “أ

Açıklamalı [A15]: denmesi

جُودًا” cümlesindeki fiilin yerine isim konulup “أَجْرًا” söylenmesi, bu her iki cümlenin de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalar birisi fiil, diğeri isim olmazdı. Her ikisinin fiil ya da isim olması gerekirdi.⁹ Diğer bir ifadeyle “أَجْرًا” lafzı, eylem sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret ederken “أَجْرًا” fiili ise kalkma eyleminin tekrarına delalet etmektedir.

Açıklamalı [A16]: es-Sâmerrâî de

el-Kazvînî (öl. 739/1338) el-İzâh isimli eserinde müsnedin (yüklem) hallerinden bahsederken fiille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: “Fiil, teceddütle beraber üç zamandan birisiyle sınırlıdır. İsimde ise sınırlama ve yenilenme yoktur.”¹⁰

Açıklamalı [A17]: çeviride bozukluk var.

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî de fiili selefleri gibi tarif edip şöyle demektedir: “Fiil ZAMANLA Sınırlıdır. Yanıtmâzi fiil geçmiş zamanla, muzâri şimdiki zaman ve çoğunlukla gelecek zamanla sınırlıdır.”¹¹

Nahiv açısından ise fiil cümlesi: “Fiil, fail, failin benzeri olan nâibu'l-fail ya da nakıs fiil onun ismi ve haberinden oluşan cümledir. Kısaca fiil cümlesi, fiil ve fail ya da fiil ve nâibu'l-failden oluşan cümledir.”¹² Yukarıda verilen fiille ilgili bilgilerden sonra fiil cümlesinin delaleti hakkında şu söylenebilir: 1- Olayın yenilenme ve devamına işaret. 2-Fiillerin mâzi ve muzâri açısından farklı zamân içermesi.

Mükâfat ve ceza ile ilgili âyetlerdeki fiil cümlelerinin eylemleri, mazi, muzari, istikbale delalet eden “ف / س” ekiyle ve emir şeklinde gelmektedir.

1.1. Mazi Fiil

⁹ Abdulkâhir el-Curcânî, *Delâilü'l-İcâz*, thk. M. Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 2004), 175-177.

¹⁰ Hatîb el-Kazvînî, *el-İzâh fi'ulûmi'l-belağâ*, thk. İbrahim Şemsettin (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 79.

¹¹ Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, *Me'âsiri'l-ebniyefi'l-Arabiyye* (Amman: Dâru 'Ammar, 2007), 9.

¹² Mustafa el-Galâyînî, *Câmi'u'd-durûsi'l-Arabiyye* (Beirut: Dâru lhyâi't-Turâsil-'Arabiyyi, ts.), 578.

Açıklamalı [A18]: fiildir

Mazi fiil genelde geçmiş zamana delalet eder.¹³ Örneğin, (رَخَاوَك) cümlesindeki “ ر ” fiildir. Bu eylem gelme işinin yakın ve uzak geçmişte olduğuna işaret eder.¹⁴ Mazi fiil, bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve taleb, şart edatlarının olduğu cümleler ve va’d-va’id ifadelerinde görülür. ¹⁵ Aslında va’d ve va’idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir.¹⁶ Bu üslup Kur’an-ı Kerim’de âhirete yönelik konularda sıkça görülen bir durumdur. Kamer Sûresi 1. âyeti örneklerden biridir. Şöyle ki: (اِنَّ اِلٰهَكُمْ رَبُّكَ يَوْمَئِذٍ) “Allah’ın emri yerine gelecektir; Artık onun bir An önce gelmesini isteyip durmayın.” Kıyametin gerçekleşeceğini kesin ifade için “ اِنَّ ” fiili muzari yerine mazi formunda gelmiştir.¹⁷

Araştırmamız âhirete yönelik ödül ve mükâfata içeren âyetleri kapsadığı için bu bölümde seçilen örnekler mazinin gelecek ifade eden kesinlik anlamını içerenler arasından olacaktır. Cennete girdirme, cennetlikleri hurilerle evlendirme, cennetliklere yapılan ikramlar, organların kıyamet günü şahitliği, cehennemden uğultusunun işitilmesi, âyetlerde mazi fiillerle aktarılmıştır.

1.1.1. Mükâfata Örnek Ayetler

Örnek 1

(اِنَّ اِلٰهَكُمْ رَبُّكَ يَوْمَئِذٍ)
 اِنَّ اِلٰهَكُمْ رَبُّكَ يَوْمَئِذٍ
 اِنَّ اِلٰهَكُمْ رَبُّكَ يَوْمَئِذٍ
 اِنَّ اِلٰهَكُمْ رَبُّكَ يَوْمَئِذٍ

“İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanlar, Rablerinin izniyle içinde ebedî kalacakları ve altından ırmaklar akan cennetlere konulacaklar ve orada selâmla karşılanacaklardır.” İbrâhîm 14/23.

¹³ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi fi şerhi cemi'l-cevâmi*, thk. Ahmet Şemsettin (Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l- 'ilmiyye, 1998), 1/37.

¹⁴ Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, *Meâni'n-nahv* (Beyrut, Dâru İbn Kesîr, 2020), 3/371-379.

¹⁵ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi fi şerhi cemi'l-cevâmi*, 37-38.

¹⁶ Ziyâuddîn İbnu'l-Esîr, *el-Meslu's-sâir* (Kahire: Daru'n-Nahda, ts), 2/185.

¹⁷ Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhan fi'ulumil-Kur'an*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs,

Müminlerin dünyada ulaşmak istedikleri mükâfatlardan biri de cennete girmektir. Bu ödül ayette “أَدْخِلُوا” fiiliyle mazi olarak ifade edilmiştir. Beyanın âyette fiille yapılması müminlerin farklı cennetlere girmesini de ortaya koymak olabilir, çünkü cennetin, *Cennâtu*

‘Adn, *Cennetu'l-ME'VÁ*, *Firdevs* gibi bölümleri bulunmaktadır.¹⁸ Yine bu üslup inananların gruplar halinde cennete girmesini de ifade edebilir. Zümer Sûresi 73. âyette şöyle buyrulmaktadır: “Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da gruplar halinde cennete sevkedilecek.” denilmektedir.

Fiilin mazi gelmesinin gerekçesi ise şöyle açıklanabilir: Bir önceki âyette şeytan “Şüphesiz Allah size gerçek bir vaaatte bulunmuştu; ben de size bir söz verdim ama yalancı çıktım.” ifadesi geçmektedir. Allah’ın va’dinin kesinliğini göstermek için fiil mazi kullanılmıştır denilebilir.

Açıklamalı [A19]: Bu açıklama ikna edici bir açıklama değil. Cennete girme veya farklı cennetlere girmeyi fiil mi üstlenmiş oluyor?

“أَدْخِلُوا الْجَنَّاتِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ” şeklinde olsaydı inananların cennete ifade “أَدْخِلُوا الْجَنَّاتِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ”

girme veya farklı cennetlere girmesine işaret etmez, fakat onların cennette sürekli

bulunuşlarını ifade ederdi

Örnek 2

(وَرَبُّكَ يَعْلَمُ أَيُّكُمْ صَدَقَ بِمَا نَزَّلْنَا فِي سُبُوحِ رَبِّكَ)

“Ayrıca onları beyaz tenli, ceylan gözlü eşlerle birleştireceğiz.” Duhân 44/54.

Muttakilerin, hurilerle cennette evlendirileceği âyette “نَزَّلْنَا” mazi fiiliyle ifade edilmiştir. Mazi kullanımın gerekçesi şu şekilde açıklanabilir: Önceki âyetlerde günahkârların yiyeceği zakkum ve muttakilerin emin bir makamda oldukları tekidile ifade edilmektedir. Hurilerle evlenmenin de kesinliğini ortaya koymak için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 3

(وَوَدَّعَدُوهُمْ مَدِينًا مِّنَ الْمُتَكَبِّرِينَ) (وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ النُّجُومِ فَاصْبِرْ لَهُمْ صَبْرًا مَّتَدًّا)

“Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol verimiz.” Tûr 52/18.

“Meyve ve etten bol bol verimiz.” cümlesindeki “وَدَّعَدُوهُمْ” fiili mazi kalıpta gelmiştir. Çünkü aynı sûrenin 11-16. âyetleri arasında VAHYİ tekzip edenler, LANET ve inkârcılar, yalanladıkları cehennem ATEŞİNE ATILACAKLAR denilmektedir. Yine 17. âyette muttakilerin nimet cennetlerinde oldukları tekidli olarak beyan edilmektedir (وَيَوْمَ نَبْذِيهِم مَّخْرُومًا). Bahse konu âyette de verilecek ödülün kesinliğini ifade etme ve siyakla uyum için fiilin mazi geldiği düşünülebilir.

1.1.2.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَأَنذَرْتَهُمْ يَوْمَئِذٍ نَّارَهُمْ سَاءَ لِمَن يَكْفُرُ) (وَأَنذَرْتَهُمْ يَوْمَئِذٍ نَّارَهُمْ سَاءَ لِمَن يَكْفُرُ)

“ORAYA ATILDIKLARINDA, ONUN KAYNARKEN ÇIKARDIĞI UĞULTUYU İŞİTİRLER.” Müllk 67/7.

Küfredenlerin cehenneme atılırken korkunç ses işitecekleri âyette “أَنذَرْتَهُمْ” mazi fiiliyle

aktarılmıştır. İfadadaki “أَنذَرْتَهُمْ” şart edatı, âyetteki mazi fiilin anlamını gelecek zamana dönüştürdüğü gibi atılma ve işitme eylemlerinin kesinliğine delaleti artırmıştır, çünkü “أَنذَرْتَهُمْ” şart edatı, cümleye kesinlik ve çokça tekrar anlamı katar.¹⁹ Âyetin hem mazi hem de “أَنذَرْتَهُمْ” ile ifade edilmesinin nedenini şöyle açıklayabiliriz: Mezkûr âyetin siyakında “Rablerini inkâr edenlere cehennem AZABI VARDIR. ORASI NE KÖTÜ BİR VARİŞ YERİ”; sibakta ise “Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! ORAYA her bir grup atıldıkça, muhafızları onlara, “Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?” diye sorarlar.” denilmektedir. Neredeyse cehennemi bile öfkesinden çatlatacak bir suç olan “Rablerini inkâr etme” cürümünü işleyenlere, tehdidin büyüklüğünü gösterme ve haberin kesinliğini ortaya koyma için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 2

¹⁹ Sâmerri, Meâni'n-nahv, 4/84.

Açıklamalı [A20]: cürmünü

(جَعَلُوا شَهِدًا لَّهُمْ اَنْ يَخْبَهُمْ وَ اَنْ يَدْعُوهُمْ اَنْ يَخْبَهُمْ وَ اَنْ يَدْعُوهُمْ اَنْ يَخْبَهُمْ)
يَوْمَ يَخْبَهُمُ الْمَلَائِكَةُ مَا يَكْفُرُونَ بِحُرْمَتِ اللَّهِ حَتَّى كَفَرُوا بِمَا كَفَرُوا وَ اَنْ يَدْعُوهُمْ اَنْ يَخْبَهُمْ وَ اَنْ يَدْعُوهُمْ اَنْ يَخْبَهُمْ)

“Nihayet ARAYA geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı kulakları, gözleri ve derileri onların Aleyhine şahitlik eder.” Fussilet 41/20.

“فِي” şart edatı nedeniyle “دَعَا” fiilinin anlamı âyette gelecek zamana dönüşmüştür.

İfade “Onlar cehenneme gelecekler, kulakları gözleri şahitlik yapacaklar.” “اَنْ يَدْعُوهُمْ اَنْ يَخْبَهُمْ”

şeklinde olabilirdi, fakat aksine beyan mazi fiille aktarılmıştır, çünkü bir önceki âyette “ALLAH DÜŞMANLARININ ATEŞE DOĞRU SEVK EDİLECEKLERİ GÜN, ÖNCEKİLER VE SONRAKİLER HEPSİ BİR ARAYA GETİRİLİR.” denilmekte akabinde kıyamet günü kulak göz ve derilerin şahitlik yapacağı belirtilmektedir. İnkârcılara göre organların şahitliği imkânsız; imanı zayıf olanlara göre de

kabulü zor bir olaydır. Bu hadisenin kesin vuku bulacağını ifade için “دَعَا” fiilinin mazi geldiği söylenilebilir.

1.2. Muzari Fiil

Muzari, şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Örneğin, “يَكُلُ” cümlesindeki “كُلُ” fiili, hem şu an hem de ileri bir vakitte yemeye işaret edebilir.²⁰ Çünkü yeme işi şu an veya biraz sonra olabilir. Çalışmamız âhiretle ilgili olduğu için muzarinin sadece istikbale delalet etmesini inceleyeceğiz. Muzari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında, ya da başına “سُ/سُ” harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va’d ve va’id içeren cümleler, gelecek zaman anlamı içerir.²¹ Anlam açısından ise muzâri fiil, yenilenme ve tekrara delalet eder. Misal (يَكُلُ) ifadesidir. Cümledeki fiil, ezberleme işinin tekrarını içerir.²² Bazen kelimada muhataba anlatılan olayı yaşıyormuş

havası vermek için de muzari kullanılır. Örneğin (لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمُ وَلَا فِيهَا الْقَبْرُ وَلَا فِيهَا الْمَرْيَمُ وَلَا فِيهَا الْيَسْرُ وَلَا فِيهَا الْبَيْتُ)
âyetteki “لَا يَأْتِيهِمْ” eyleminin bu üslupla gelmesi, dinleyiciye hadiseyi müşahede ettirmek
içindir.²³

Âhirete ait mükâfat ve ceza âyetlerinde geçen muzari fiiller, mana açısından tekrar ifade etmekte ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermektedir. Muttakilere verilecek ikramlardan yeme içme ve elbise giyme; cehennemlikler için ateşle yüzlerinin dağlanması, irinden içirme, ateşte yüzme cezaları muzari fiille ifade edilmiştir.

1.2.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْقَدْحُ وَلَا فِيهَا الْكُؤُوسُ وَلَا فِيهَا الْبَيْتُ وَلَا فِيهَا الْمَرْيَمُ وَلَا فِيهَا الْيَسْرُ وَلَا فِيهَا الْبَيْتُ)

Açıklamalı [A21]: yenileneceği

“ARALARINDA, KAYNaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır.” Sâffât 37/45.

Âyette cennetlikler arasında kadehlerin dolaştırılacağı “لَا يَأْتِيهِمْ” muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Fiil, va'd içerdiği için geleceğe delalet etmektedir. Ayrıca muzari kullanım, kadehlerin yenileneceğine ve cennetliklerin bu kadehlerden istedikleri zaman içebilecekleri anlamını ortaya çıkarmaktadır. Zuhruf Sûresi 71. âyet bize ipucu vermektedir. Şöyle ki: “ORADA

canların istediği, gözlerin zevk aldığı her şey vardır ve siz ORADA sonsuza kadar kalıcsınız.”

Örnek 2

(لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْبَيْتُ وَلَا فِيهَا الْمَرْيَمُ وَلَا فِيهَا الْيَسْرُ وَلَا فِيهَا الْبَيْتُ)

“Dostlarla karşı karşıya ipekli ve sırmalı elbiseler giyerler.” Duhân 44/53.

Muttakilerin cennette ipek ve sırmalı elbiseler giyeceği âyette “لَا يَأْتِيهِمْ” muzari fiiliyle zikredilmiştir. Bu hadise âhirete yönelik va'di içerdiği için eylemin zamanı geleceğe dönüşmüştür. “لَا يَأْتِيهِمْ” eyleminin bu üslupla gelmesi, âyette zikredilen kıyafetlerin sürekli

muttakilerin üzerinde kalmayacağına, değiştirme ve çıkarma yapabileceğine işaret eder. Çünkü beyan, fiil ve muzari zamanla anlatılmıştır.

1.2.2 Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(مَوَدِدُونَ مِمَّنْ قَدْ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ فَهُمْ كَافِرُونَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا الَّذِينَ يَدْعُونَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ يَبْتَغُونَ رِزْقًا مِّنَ اللَّهِ وَرِزْقًا مِّنَّا وَلَئِن لَّمْ يَنزِلْ عَلَيْنَا لَحْمٌ مِّنَ السَّمَاءِ فَذُكَّرًا بِمَآئِمَّةٍ كَأَن تَفْرَقُونَ) (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا الَّذِينَ يَدْعُونَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ يَبْتَغُونَ رِزْقًا مِّنَ اللَّهِ وَرِزْقًا مِّنَّا وَلَئِن لَّمْ يَنزِلْ عَلَيْنَا لَحْمٌ مِّنَ السَّمَاءِ فَذُكَّرًا بِمَآئِمَّةٍ كَأَن تَفْرَقُونَ)

Açıklamalı [A22]: Bu kısmın Arapçası da verilmesi ya da çeviriden çıkarılmalı

“Orada zorbaya yanan gövdelerden sizden su içirilecektir! Onu yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecektir, ona her taraftan ölüm gelecek, ama ölmeyecektir; ardından da oldukça ağır bir azap vardır.” İbrâhîm 14/16-17.

Bir önceki âyette “Peygamberler yardım istediler ve sonunda bütün inatçı zorbalara hüsrana uğradı.” denilmektedir. Bu bölümde ise onlara gövdeden sizden irin içirileceği ve yutmaya çalışacakları, fakat yutamayacakları sürekli ölümle yüz yüze gelecekleri “يَدْعُونَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ” muzari fiillerle ifade edilmiştir. Bu üslupla cehennemliklere zikredilen azapların yenilenerek çektirileceği anlatıldığı gibi muhataba da olayı yaşıyor havası verilmektedir.

Örnek 2

(يَوْمَ نَضْرِبُ الصُّوفَ لِلنَّاسِ وَأَنَّا نَكُونُ لَهُم مِّمَّنْ يَدْعُونَ) (يَوْمَ نَضْرِبُ الصُّوفَ لِلنَّاسِ وَأَنَّا نَكُونُ لَهُم مِّمَّنْ يَدْعُونَ)

“Ateş yüzlerine vuracak, orada dudakları çekilmiş, dişleri görünür bir halde bulunacaklar” Mü’minûn 23 /104.

Terazisi hafif gelenlerin hüsrana uğrayacağı ve cehennemde ebedi kalacağı bir önceki âyette zikredilmiştir. Mezkûr âyette ise bu kişilerin yüzlerine ateş vuracağı “يَدْعُونَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ” muzari fiiliyle takdim edilmiştir. “يَدْعُونَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ” eyleminin muzari gelmesi, günahkârın yüzüne ateşin

vuruşunu canlandırmakta ve dinleyeni olayı yaşıyormuş gibi hissettirmekte ve etkisi altına almaktadır.²⁴

1.3. “وَسْ” ile İstikbal İfade Etme

Bir fiilin anlamını gelecek zamana delalet ettirmenin yollarından biri de muzarinin başına “وَسْ / وَفَّ” edatlarından birinin getirilmesidir. “س” genel olarak yakın bir vakte işaret eder. “و” ise uzak zamana işaret eder.²⁵ Örneğin “كُتِبَ” dediğimizde yazma eyleminin yakın zamanda yapılacağına işaret edilirken “كُتِبَ” ile ifade edildiğinde eylemin daha ileri vakitte yapılacağı anlatılmaktadır. Bu edatların fiillerin zamanını değiştirdiğini zikretmiştik. Yine bu edatlar, tekid anlamı da içerir. Özellikle va’d ve va’idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder.²⁶ Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direkt va’d ve va’id şeklinde ise fiiller “وَسْ / وَفَّ” ile istikbal ifade eden yapıda kullanılmaktadır.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَأُولَئِكَ يَرْجُونَ عِزَّ اللَّهِ وَالْعِزَّ وَالْجَنَّةَ الَّتِي لَا يَدْخُلُهَا الْفَاسِقُونَ) (وَأُولَئِكَ يَرْجُونَ عِزَّ اللَّهِ وَالْعِزَّ وَالْجَنَّةَ الَّتِي لَا يَدْخُلُهَا الْفَاسِقُونَ)

“İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanları da, içinde ebediyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere sokacağız.” Nisâ 4/122.

İman edip yararlı amel işleyenlerin cennete girdireceği âyette belirtilmektedir. Bu bilgi “وَدُخِلُوا” muzari fiiline “س” harfi ilave edilerek aktarılmıştır. Bu harf, eylemin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi manayı da pekiştirmiştir, çünkü âyet iman eden ve salih amel

işleyenlere va’di içermektedir. Âyette “وَسْ” yerine “وَفَّ” nin gelmesini şöyle izah edebiliriz:

Mezkûr âyetin siyakı olan 118-121. âyetlerde şeytanın insanları saptırmaya çalışması anlatılmaktadır. Sonuç cümlesinde ise şeytan ve ona uyanların yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir. Anlaşılan mezkûr âyetlerde iki grubun kıyaslaması yapılmakta mukteza-yı hal de ödülün yakın zamanda olması hissini vermeyi gerektirmektedir. Bu nedenle “كَوْنُوا” fiili,

“ وَ ” yerine “ ” takısı ile kullanılmış olabilir. Âyette “كَوْنُوا” ve “كَوْنُوا” lafızlarının zikredilmesi

de iman eden salih işleyenleri cennette ebedi kalacaklarına ayrı bir

Örnek 2

(كُلُّ مَن كَانَ يَتَّقِ اللَّهَ مِمَّا كَسَبَ خَافَهُ فَإِنَّهُ عَسَىٰ أَن يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ) (توبه: 29)

“Kim Allah’ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa biz ona ileride büyük bir karşılık vereceğiz.” Nisâ

4/114.

Bahse konu âyetin başında “Onların FİSİLDAŞMALARININ birçoğunda hayır yoktur, ancak bir SADAKA verilmesini yahut bir iyilik yapılmasını ya da insanların ARASININ düzeltilmesini isteyenler müstesnadır.” denilmektedir. Bu bölümde ise Allah rızası için sadaka veren, insanların arasını düzelterenlerin büyük bir ödülle mükâfatlandırılacakları “كَوْنُوا” tabiriyle ifade edilmektedir.

“كَوْنُوا” eki “يُؤَيِّدُ” eyleminin anlamını geleceğe dönüştürmektedir.

Âyetteki büyük ecirden kasıt

ise cennettir.²⁷ Ödül âhirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak fiilin başına كَوْنُوا ”

takısı getirilmiş, ayrıca cümlenin anlamı da bu edatla pekiştirilmiştir.

Açıklamalı [A23]: salih amel

Açıklamalı [A24]: cennette ebedi kalacaklarına başka bir vurgu daha mı var ki ayrı bir vurgudur deniliyor.

Açıklamalı [A25]: Bütün bunlar oldukça zorlama yorumlar. Daha önce tersi de iddia edilmiştir.

1.3.2.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَأُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَالنَّبِيُّونَ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) (توبه: 25)

“Şüphe yok ki, Âyetlerimizi inkâr edenleri bir Ateşe sokacağız.” Nisâ 4/56.

“ و ” edatı “ وَرَبِّي ” muzari fiilin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi Allah'ın

inkârcılara tehdit ve vaidini pekiştirmektedir.²⁸ Mezkûr âyetin geçtiği surenin 55. âyetinde “Onlardan bir kısmı İbrâhim'e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; KAVURUCU bir Ateş olarak cehennem yeter.” denilerek bir hakikat dile getirilmiştir. İnkârcıların ateşe atılma cezası ahirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak bahse konu âyette bu kişilerin cezası ifade edilirken fiil “ و ” takısı ile kullanılmıştır.

Örnek 2

(لَا تُصَلُّوا عَلَيْهِمْ وَأَنْتُمْ أَعْيُنٌ مَّرْفُوعَةٌ لَكُمْ آسَافُ مَعِينٌ) (سورة مريم آية 59)

“SONRA bunların ARDINDAN Artık NAMAZI KILMAYAN ve NEFSÂNİ ARZULARA uyan bir nesil geldi.

Bunlar elbette AZGINLIKLARININ CEZASINI bulacaklardır.” Meryem 19/59.

Namazı zayi eden ve şehvetlerine uyanların cezası gelecek zaman ifade eden “لَا تُصَلُّوا عَلَيْهِمْ وَأَنْتُمْ أَعْيُنٌ مَّرْفُوعَةٌ”

fiiliyle aktarılmıştır. Beyanın dünyadaki muhataplara yapıldığı âyetin mefhumundan anlaşılmaktadır. Âyette zikredilen ceza ise âhirette gerçekleşecektir, çünkü “لَا تُصَلُّوا ” sözcüğü cehennemdeki vadiye işaret etmektedir.²⁹ Hale uygun olarak anlatım gelecek zaman ifade eden fiille yapılmıştır. Ayrıca cezalandırma hemen gerçekleşmeyeceği için “مَنْ” takısı yerine “و” takısı kullanılmıştır.

1.4. Emir Fiil

Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Dil bilginlerince belli kalıba göre fiillerin düzenlenme işi veya emir içeren yapıların kullanımudur. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Tazim, tahkir, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlenin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır.³⁰ Emir, asıl mânası olan vüculuk dışında kullanılması Arap dilinin doğası

²⁸ Muhammed Ebussuûd, *İrşâdu'l-Aslî's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beirut: Dâru İhyâi Turâsî'l-'Arabiyyi, ts), 2/191.

²⁹ Zemahşeri, *el-Keşşâf*, 779.

³⁰ Ali Bulut, *Belâgat Beyân-Meânî-Bedî* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 120.

Açıklamalı [A26]: Cezalandırma hemen gerçekleşmeyecek de ödül hemen mi gerçekleşecek? Zira yukarıda ödülle ilgili muzarinin başına **مَنْ** getirilmişti.

gereğidir. Bir başka ifadeyle dilin kullanımında zaten mevcut olan bir durumdur. Bu durum sadece Arap diline has bir olgu olmayıp diğer dillerde de mevcuttur.³¹

Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlıdır. Yine iki mevzuda da hitabı daha canlı hale getirme amaçlıdır.

1.4.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الْجَنَّاتِ وَالْجَنَّةِ يُورَثُونَ فِيهَا نَهْرٌ مِّنْ مَّاءٍ لَّا يَتَغَيَّرُ طَوْرًا وَلَا يُكْرَهُمْ فِيهَا شَرَابٌ كَثِيرٌ وَلَا يَتَغَيَّرُ طَوْرًا وَلَا فِيهَا مِنْهَا عَذَابٌ أَجْدَدٌ أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَّمَةٍ يُدْخِلُهُم بِهَا رَبُّهُمْ فِي يَوْمٍ تُبْلَىٰ أُولُوعَيْنٍ﴾

“Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da gruplar halinde cennete sevkedilecek. Nihayet oraya vardıklarında cennetin kapıları açılmış olacak; bekçileri onlara, “Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete!” diyecek.” Zümer 39/72.

Müminlerin cennete kavuşma ödülü âyette “لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الْجَنَّاتِ وَالْجَنَّةِ يُورَثُونَ فِيهَا نَهْرٌ مِّنْ مَّاءٍ لَّا يَتَغَيَّرُ طَوْرًا وَلَا يُكْرَهُمْ فِيهَا شَرَابٌ كَثِيرٌ وَلَا يَتَغَيَّرُ طَوْرًا وَلَا فِيهَا مِنْهَا عَذَابٌ أَجْدَدٌ أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَّمَةٍ يُدْخِلُهُم بِهَا رَبُّهُمْ فِي يَوْمٍ تُبْلَىٰ أُولُوعَيْنٍ” emir fiiliyle aktarılmıştır. Buradaki ifade emirden ziyade tazim ve ikram maksatlıdır,³² çünkü bu ifadeden önce meleklerin bu kişilere selâm vermesi ve “مُؤَدَّبُونَ” ifadesini kullanmaları emrin tazim içerdiğine işaretler. Ayrıca metindeki hitap diyalog yoluyla aktarılmıştır. Şöyle ki, kelimada cennetin bekçileri ve cennete girenler olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Müminlerin cennete karşılanmalarının diyalog şeklinde anlatılması olayı daha canlı ve etkileyici hale getirmiştir, çünkü diyalog üslubu söze canlılık kattığı gibi dinleyiciyi de daha çok etkilemektedir.³³

Örnek 2

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الْجَنَّاتِ وَالْجَنَّةِ يُورَثُونَ فِيهَا نَهْرٌ مِّنْ مَّاءٍ لَّا يَتَغَيَّرُ طَوْرًا وَلَا يُكْرَهُمْ فِيهَا شَرَابٌ كَثِيرٌ وَلَا يَتَغَيَّرُ طَوْرًا وَلَا فِيهَا مِنْهَا عَذَابٌ أَجْدَدٌ أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَّمَةٍ يُدْخِلُهُم بِهَا رَبُّهُمْ فِي يَوْمٍ تُبْلَىٰ أُولُوعَيْنٍ﴾

“(Onlara deneyecek ki): “Yaptıklarınızın karşılığı olarak, sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak ÂFIYETLE yiyin için.” Tûr 52/19.

Âyette cennetliklere mükâfat olarak dünyadaki yaptıklarınıza karşılık “yiyiniz içiniz” ifadesi emir formunda gelmiştir. Buradaki emir sigası onlardan bir şeyi zorunlu yapmayı değil, istediklerini yiyebilmeyi kapsayan ikram ve hürmeti içerir.³⁴

1.4.2.Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(رَوَا لِمَا رَزَقُوا فِيهَا مِنْ ثَمَرَاتِهِمْ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغَيِّرُ لَوْنَهُمْ وَلَا يُضْمِرُ لَهُمْ فَاذْكُرُوا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۗ وَذُكِّرُوا فِيهَا لِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۗ لَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى ۗ) (Örnek 1)

“Günaha batanların varacakları yer ise Ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde oraya geri çevrilirler ve kendilerine şöyle denir: “Asılsız saydığımız cehennem AZABINI TADINI” Secde 32/20.

Cehennemde ateş içinde olanların ateşten çıkmaya teşebbüs edecekleri âyette belirtilmektedir. Bu kişilere “TADIN AZABI” ifadesinin emir şeklinde geldiği görülmektedir. (وَأَذِّنْ فِيهَا لِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۗ) (Örnek 1)

Burada beyanın emir formunda gelmesi cehennemlikleri tahkir maksatlıdır.³⁵ Azap

için “تذ” fiilinin kullanılması da alaya, tahkire işaret eden unsurlardan biridir, çünkü tatmak daha çok insana zevk veren nesnelere içindir. Diğer taraftan ateşin zikredilmesi tehdit anlamı içermesine vesiledir.³⁶

Örnek 2

(وَأَذِّنْ فِيهَا لِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۗ لَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى ۗ) (Örnek 2)

³⁴ İbn Aşur, et-Tahrîr ve't-tenvîr, 27/46.

“(Görevlilere şöyle denir:) “O günahkârı yakalayıp cehennemin ortasına sürükleyin. Sonra başının üstünden kaynar su dökerek cezalandırın. Tat bakalım; zira sen (aklıncı) güçlü ve itibarlısın.” Duhân 44/47-50.

“أَوْعِدُكُمُ” kelimesi bir kişinin yaka paça tutulup hapis veya öldürmek için götürülmesini içerir. Bu sözcüğün emirle ifadesi korkutma ve tehdit içerir. Diğer bir emir formunda gelen

“أَوْعِدُكُمُ” lafzı azabın şiddetini göstermek için kullanılmıştır. Hac Sûresi 19. âyette bu kelimenin

kullanılması (أَوْعِدُكُمُ) bahse konu âyetteki “أَوْعِدُكُمُ” lafzındaki muzari sigada

korkutmanın şiddetini ortaya çıkartır. Yine “أَوْعِدُكُمُ” emir fiili, alay maksatlıdır, çünkü emirin akabinde gelen “أَوْعِدُكُمُ” ifade bunu desteklemektedir. Rivayetlerden Ebu Cehil’in şöyle

dediği anlaşılmaktadır: “Benden DAHA şerefli ve cömert kimse yoktur. ALLAH yemin olsun ki ne sen ne rabbin bana bir şey YAPAMAZSIN.” demiştir. Bahse konu âyet bu ifade üzerine inmiştir.³⁷ Yine

âyette kullanılan üslup çeşidinden **diğeri** de Allah ile cehennem görevlileri arasındaki diyalogdur. Bu üslup, cehennemliklerin âhirette karşılaştacağı durumu daha canlı ve etkileyici hale getirmektedir.

2. İsim Cümlesi

İsim, bir şeyin zatına delâlet eden ve zamanla da ilişkisi olmayan sözcüktür.³⁸ Diğer bir ifadeyle varlıkları birbirinden ayırmaya yarayan zamanla sınırlanmayan sözcüklerdir.

İsmin bir de cümle içinde anlama yaptığı tesir vardır. Curcânî bu konuda şöyle der: “İsim, cümlede haber olursa YAVAŞ YAVAŞ TEKRAR etmeyen yenilenmeyen sabitliğe işaret eder.” Konunun daha iyi anlaşılması için şu örneği vermektedir. “أَوْعِدُكُمُ” cümlesinde “أَوْعِدُكُمُ” kelimesi isim ve cümledeki yeri haberdir. Zeyd’in ayrılışının sabitliğini vurgulamak için bu sözcük isim gelmiştir.³⁹

³⁷ Zemahşeri, el-Keşşaf, 1258.

³⁸ Abdurrahman Hasen Habenneke el-Meydânî, el-Belâğatü'l-'Arabiyye ususuha ulûmuhâ ve funûnuhâ (Riyad: Dâru Tayyibe, 1996), 2/98.

³⁹ Curcânî, Delâilü'l-'icâz, 174.

Açıklamalı [A29]: er-Râzî de

er-Râzî'de (öl. 606/1210) ismi, zamanla sınırlı olmayan şekilde tarif etmektedir. Bir şeyin sabitliği ifade edilecekse isimle haber vermek gerektiğini Kehf Sûresi 18.âyet üzerinden

şöyle açıklar: “طَرَدُوا كَلْبًا” “köpeklerin yere uzanması” “ب” ism-i fa’il

lafzıyla ifade edilmiştir. Bu tabirde amaç, köpeklerin uzandığını haber vermek değil, bu hallerinin sabitliğini belirtmektir. Bu nedenle fiil yerine ism-i fâ’il kullanılmıştır.⁴⁰

İsm-i fâ’il, bazı yerlerde işin failde sabit ve kökleşmiş olduğuna delâlet eder, fakat fiilde böyle bir özellik yoktur. Örneğin “رَجَعُوا إِلَىٰ الْبَيْتِ” denildiğinde bu ifadeden sarhoşluğun sabitliği

anlaşılmaz. Kişinin bir defaya mahsus içtiği bile düşünülebilir, fakat kelam, fiil yerine ism-i fâ’ille “رَجَعُوا” söylenirse sarhoşluğun o kişide bir alışkanlık haline geldiği ortaya konmuş olur.⁴¹ Modern dilbilimcilerden Sâmerrâî ise ismin cümledeki yerine göre manaya tesirini

şöyle açıklar: “İsim, cümlede olursa sabitliğe delâlet eder. Örneğin, “رَجَعُوا إِلَىٰ الْبَيْتِ”

cümlesinde mûsned olan “رَجَعُوا” kelimesi isim olduğu için Halit’te ÇALIŞMANIN SABİT olduğu ANLAŞILMAKTADIR. FAKAT o, fiil olursa SABİTLİĞE İŞARET etmez. Örneğin “رَجَعُوا إِلَىٰ الْبَيْتِ” cümlesidir. Mûsned BURADA fiil geldiği için SABİTLİĞE DELÂLET etmez.”⁴²

Arapçada isim cümlesi, mübteda ve haberden oluşur. Diğer bir ifadeyle özne ve yüklemidir. Haber temelde müfret ve cümleden oluşur. Cümle haber ise isim, fiil, şibih cümleden meydana gelmektedir⁴³. Mübteda, Türkçedeki özneye; haber ise yüklemeye denk gelmektedir.

el-Alevî (doğ. 1267-öl. 1348) isim cümlesiyle hitabın mânaya tesirini şöyle açıklar: “Bir hitâp ne zaman isim cümlesiyle olursa onda iki mânâ ortaya çıkar: 1- İŞİ SADECE ÖZNEİN (FAİL) YAPTIĞINI BAŞKALARININ ONA ORTAK olmadığını ifade ederek işi sadece o faille has kılar. 2- GAYE eylemi özneye (FAİL) mahsus kılma değil, mefhumu dinleyenin zihninde kuvvetlendirmek zihnini şüphe ve tereddütten arındırmaktır.”⁴⁴

⁴⁰ Fahreddin er-Râzî, *Nihâyetu'l-İcâz fi dirâyeti'l-İcâz*, thk. Nasrullah Hacımuftuoğlu (Beirut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

⁴¹ Râzî, *Mefârihu'l-ğayb* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981), 25/30.

⁴² Sâmerrâî, *Me'âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye*, 9.

⁴³ Galâyîni, *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, 339-347.

⁴⁴ Hamza b. Ali el-Alevî, *et-Turâz li esrâri'l-belâğâ ve 'ulumî hakâiki'l-İcâz* (Beirut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002), 2/25-27.

Mükâfat ve ceza ile ilgili âyetlerde isim cümlelerinin haberi, şibih cümleli haberi mukaddem, isim, ism-i fail ve fiil şeklinde gelmektedir. Ayrıca bazı cümlelerin tekidli ve tekidsiz olduğu görülmektedir.

2.1. Şibih Cümleli Haberi Mukaddem

Haber çeşitlerinden biri de şibih cümledir. Arapçada car ve mecrurdan oluşan terkibe denir.⁴⁵ Bu yapı cümlede genellikle haber konumundadır. Cümle diziliminde esas olan haberin mübtedadan sonra gelmesidir, fakat mübteda, nekra olursa car ve mecrurlu haber, mübtedadan önce zorunlu olarak gelir. Bu cümlemin dizim şeklinden sadece bilgi verme manası çıkar.⁴⁶ Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların geçtiği âyetlerde en çok kullanılan haber

çeşitlerinden biri şibih cümleli haberi mukaddemlerdir. Örneğin “بِأَنْفُسِهِمْ” (Bakara 2/114, Mâide 5/33-41); “بِأَنْفُسِهِمْ” (Hadîd 57/18); “بِأَنْفُسِهِمْ” (Fâtır 35/7) ifadeleridir.

Car ve mecrurlu haberin başta geldiği durumlardan biri de mübtedanın habere tahsisini göstermek içindir. Bu yapı ise mübtedanın marife geldiği yerlerde görülür. Örneğin

(بِأَنْفُسِهِمْ أَلْمَزُواكَ) Rûm Sûresi 4. âyetidir. “بِأَنْفُسِهِمْ” şibih cümlesi başta gelerek işleri sadece Allah’a

has kılmıştır⁴⁷ Konumuzla ilgili âyetlerde böyle bir kullanıma rastlamadık.

Açıklamalı [A31]: Bu ifade, Rahman 56. değil 70. ayette geçiyor.

2.1.1.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(بِأَنْفُسِهِمْ أَلْمَزُواكَ)

“Oralarda, huyu güzel, yüzü güzel kadınlar var.” Rahmân 55/56.

⁴⁵ Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2012), 105.

Cennetliklere huyu ve yüzü güzel bayanlar verileceği isim cümlesi şeklinde beyan

edilmiştir. Ayrıca haber, şibih cümle ve mukaddem olarak ifade edilmiştir. Bu kadınların cennette her zaman var olacağını belirtmek için beyan isim cümlesi; müsnedün ileyh “ رَا ”

neka geldiği için de haber zorunlu olarak öne geçmiştir. Bu ifade tarzı muhabata bilgi verme maksatlıdır.

Örnek 2

﴿لَا يَدْخُلُهَا الْأُنثَىٰ وَتِلْكَ الْأُمَمُ حَرْشٌ لِّمَنْ حَارَبَهَا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ الْكَافِرِينَ﴾
 ﴿لَا يَدْخُلُهَا الْأُنثَىٰ وَتِلْكَ الْأُمَمُ حَرْشٌ لِّمَنْ حَارَبَهَا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ الْكَافِرِينَ﴾

“Öte YANDAN, Rablerine karşı gelmekten sakınanlara gelince onların, Altından ırmaklar akan, birbiri üzerine yapılmış odaları olacak.” Zümer 39 / 20.

Rablerine karşı gelmekten sakınanlara altından ırmaklar akan birbiri üzerine yapılmış odalar verileceği isim cümlesi ve haberi öne alınarak zikredilmiştir. Verilen bu nimetin sürekliliğini ifade için cümle isimle ifade edilmiştir. Odaların azamet ve konforunu göstermek

için “ رَا ” kelimesi nekra gelmiştir. Bir kelime nekra beyan edildiğinde kimi yerlerde bir cins

veya türe işaret ettiği gibi bazı yerlerde ise ta’zîm, teksîr, taklîl ve tahkîr anlamlarını içerir.⁴⁸

2.1.2.

Cezaya Örnek Âyetler:

Örnek 1

﴿لَهُمْ فِيهَا مِنْ عَذَابٍ مُّهِينٍ﴾
 ﴿لَهُمْ فِيهَا مِنْ عَذَابٍ مُّهِينٍ﴾

“Onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elim verici bir azap vardır.” En’âm 6 / 70.

Âyetin başlangıcında “dünya hayatının aldattığı, dinlerini bir oyuncak ve eğlence edinen kimseleri bir tarafa bırak” denilmiş, sonuç cümlesinde ise cehennemlikler için kaynar su ve elim bir azabın olduğu zikredilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği gibi haber de öne çekilmiştir. Mübteda, nekra olduğu için haber de zorunlu olarak tekaddüm etmiştir. Âyette

tabir, isim cümlesiyle aktararak zikredilen azabın daimiliği vurgulanmıştır. Ayrıca “ا” ve “عَذَابًا” sözcükleri nekra kullanılarak azabın korkunçluğu daha da artırılmıştır. Bu lafızlar nekra kullanılarak insanın bildiği tanıdığı azaplara benzemez hale dönüşmüştür.

Örnek 2

﴿لَا يَنْفَعُ الْإِنْسَانَ إِذَا أُخِذَ أَجْرًا إِذْ رَأَىٰ عَذَابَ أَهْلِهِ لَا يَكْفُرُ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾
(مُزَٰمِرَاتٍ)

“Kuşkusuz KATIMIZDA (onlar için) PRANGALAR, YAKICI bir Ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek, elim verici bir Azap vardır.” Müzzemmil 73/12-13.

Bir önceki âyette nimet içinde yüzen, vahyi kabul etmeyen yalancılardan bahsedilmektedir. Bahse konu bölümde ise bu kişilere prangalar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elim verici bir azabın verileceği isim cümlesiyle beyan edilmiş ve haber öne alınmıştır. Muhataplara bu cezaların sürekli olduğu mesajı verilmiştir. Ayrıca “لَا يَكْفُرُونَ” tekid edatıyla verilen haber daha dapekiştirilmiştir.

2.2. Haberin İsm-i Fâ'il Olması

İsm-i fâ'il, fiil gibi amel eden isimlerdendir. Örneğin “رَمَّ رَجُلٌ” sigasında gelenler /

gibidir. Anlam açısından mazi, hal ve istikbale delalet eder. Ayrıca bir şeyin devamlılığına da

﴿لَا يَنْفَعُ الْإِنْسَانَ إِذَا أُخِذَ أَجْرًا إِذْ رَأَىٰ عَذَابَ أَهْلِهِ لَا يَكْفُرُ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾ En'âm
işaret eder. Örneğin, ﴿لَا يَنْفَعُ الْإِنْسَانَ إِذَا أُخِذَ أَجْرًا إِذْ رَأَىٰ عَذَابَ أَهْلِهِ لَا يَكْفُرُ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾

Sûresi 95. âyetteki “لَا يَنْفَعُ الْإِنْسَانَ إِذَا أُخِذَ أَجْرًا إِذْ رَأَىٰ عَذَابَ أَهْلِهِ لَا يَكْفُرُ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ” sözcükleridir. Allah, taneyi yarma ölüm olayını her zaman gerçekleştirir. Bu nedenle burada devamlılığa işaret için ism-i fâ'iller kullanılmıştır.⁴⁹

Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise ism-i fâ'il, sübut, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir.

2.2.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(لَا تُؤْتُوا عِبَادَ اللَّهِ أَمْثَلُ مِمَّا أُوتُوا وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) (توبه 34)

“Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.”

Sebe 34/37.

“لَا تُؤْتُوا” lafzı cümlede haberdır ve zaman açısından şimdiki zamana işaret etmez, çünkü bu sözcüğün geçtiği cümledeki “أَمْثَلُ” kelimesi cennet köşklere işaret etmektedir.⁵⁰ Bu nedenle ödül âhirette verilecek mükâfatla ilgilidir. “لَا تُؤْتُوا” sözcüğü gelecek anlamla birlikte süreklilik de içermektedir,⁵¹ çünkü mezkûr âyette “Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” denilmektedir. Cümlenin mefhumunda verilecek nimet ve mükâfatların sonsuz olacağına işaret vardır. Çünkü insan daima güven ve emniyet içinde yaşamak ister. Bir an gelip tükenecek ve geri alınabilecek bir ödülден gönül rahatlığıyla zevkalmaz.⁵²

Örnek 2

(وَأَنْزَلْنَا لَهُمْ مِنْ بَيْنِ يَدَيْنَا نَزْلًا يُرِيدُونَ) (توبه 26)

“Kendileri ve eşleri gölgelik yerlerde, tahtlarına kurulacaklar.” Yâsîn 36/56.

“وَأَنْزَلْنَا لَهُمْ” lafzının cümledeki konumu haberdır ve ism-i fâ’il kalıbındadır. Bu sözcük şimdiki zaman veya süreklilik ifade etmez, fakat gelecek zamana işaret eder, çünkü anlatılan olaylar cennette gerçekleşecektir. Bir önceki âyette “O gün cennetlikler safâ sürmekle meşguldürler.” denilmesi bu görüşü desteklemektedir. “وَأَنْزَلْنَا لَهُمْ” ism-i fâ’ili süreklilik anlamı da

içermez, çünkü cennette sadece tahtlarda oturma işi olmayacaktır. Bunun dışında

cümlede haber konumundadır ve gelecek anlamı içermektedir, çünkü aynı surenin 35-38 âyetlerinde “Ne ZAMAN ONLARA, “Allah’ın BAŞKA TANRI YOKTUR” denilse küstahlık edip kibire KAPILAN, Cinlere KAPILMIŞ bir ŞAIRİN sözüyle TANRILARIMIZI MI BIRAKACAĞIZ!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Mezkûr âyette ise bunlara verilecek azap ifade edilmiştir. Hitap dünyadakilere yönelik, fakat azap âhirete ait olduğu için ism-i fâ’il gelecek anlamı içermektedir.

2.3. Haberin Fiil Olması

Müsnedi (haber) fiil olan cümlede asıl olan fiilin müsnedün ileyhe (özne) takdim edilmesidir. Örneğin “فَ” gibi, fakat bu cümle “فَ” şeklinde müsnedün ileyhin takdimiyle söylenirse anlamda ne değişir? Belağatçılar bu hususu şöyle özetlemiştir: 1- Tahsis veya hasr ifade eder 2-Muhatabın şüphesini bertaraf etmek için müsnedün ileyhin fiilin önüne geçirilir. 3-Tazim veya küçümseme maksatlıdır.⁵⁴

2.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿لَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُكَذِّبِينَ﴾
 ﴿لَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُكَذِّبِينَ﴾

“Şüphesiz Allah, iman edip din ve dünyaya yararlı işler yapanları, altından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır.”

Muhammed 47/12.

Mezkûr âyetin öncesinde “Bu, iman edenlerin yar ve yardımcılarının Allah olmasının, kâfirlerin ise böyle bir yardımcılarının bulunmamasının sonucudur.” denilmektedir. Bahse konu bölümde “ALLAH, İMAN EDEN VE SALİH AMEL İŞLEYENLERİ CENNETE GİRDİRECEKTİR” ifadesinde haber “فَ” fiiliyle beyan edilmiş ve Allah lafzı cümlede öne geçirilmiştir. İsmi, cümlede ilk öge olmasıyla sadece Allah’ın cennete girdireceği belirtilmiş, kâfirlerin yardım umdukları put veya benzeri

⁵⁴ Sâmerî, Meâni’n-nâh, 1/193-194.

şeylerin herhangi bir rolünün olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca Allah lafzına, tazim yapılmıştır. Müsned, fiil gelerek inananların farklı cennetlere gireceğine de işaret edilmiştir, çünkü “لَوْعَدُ” kelimesi âyette çoğul olarak gelmiştir.

Örnek 2

(لَوْعَدُ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ بِمَا عَاهَدُوا ذَوَاتَهُمْ مِنَ الْوَعْدِ فَكُنْ لِآلِهِمْ آيَةً يَوْمَ يُعْرَضُونَ)

“İyiler ise içindekine güzel koku katılmış bir kadehten içecekler.” İnsân 76/5.

Ebrar olanların güzel koku katılmış bir kadehten içecekleri ifadesinde mübteda isim “لَوْعَدُ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ”; haber ise “بِمَا عَاهَدُوا ذَوَاتَهُمْ مِنَ الْوَعْدِ” fiil olarak gelmiştir. İsmi fiile takdim edilmesiyle güzel koku katılmış kadehten içme iyilere has kılınmıştır. Haberin, fiil olmasıyla da içme işinin yenileneceğine delalet edilmiştir.

2.3.2.Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(يَوْمَ يُعْرَضُونَ لِلْعَذَابِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمَكِيدُونَ) (يَوْمَ يُعْرَضُونَ لِلْعَذَابِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمَكِيدُونَ) (يَوْمَ يُعْرَضُونَ لِلْعَذَابِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمَكِيدُونَ)

“Ve onlar orada, “Rabbimiz! Bizi çıkar da yapmış olduklarımızdan tamamen başka, iyi işler yapalım” diye feryat ederler.” Fâtır 40/37.

Kıyamet günü cehennemliklerin feryat edişi isim cümlesi, haberi ise “يَوْمَ يُعْرَضُونَ لِلْعَذَابِ” muzari gelmiştir. “يَوْمَ” zamirinin başta gelmesiyle cehennemlikler tahkir edilmiştir. Fiilin muzari beyanıyla bağrışma eyleminin yenileceğine işaret edilmiş ve sanki dinleyiciye olayı yaşıyor havası verilmiştir.

Örnek 2

(يَوْمَ يُعْرَضُونَ لِلْعَذَابِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمَكِيدُونَ)

“O gün onlar ateşle sınılanacaklar!” Zâriyat 35/13.

Açıklamalı [A34]: Müsnedin fiil olarak gelmesi, farklı cennetlerin varlığına nasıl işaret etmektedir.

Açıklamalı [A35]: güzel koku katılmış kadehten içme işinin iyilere has kılınmasını anlatan şey, ismin fiile takdim edilmesi midir? Fiil önce gelmiş olsaydı böyle bir şey anlaşılacak mıydı?

Açıklamalı [A36]: Zamirin başta gelmesinin tahkir unsuru olmaktadır? İknâ edici bir açıklaması var mı? Varsa konulmalıdır.

“وَأَنْذَرْتَهُمْ” sözcüğünün cümledeki konumu haberdir.⁵⁵ Âyette cehennemliklerin ateşle sınıacıkları “وَأَنْذَرْتَهُمْ” meçhul muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Bu üslub ateşin sürekli yenileneceği veya ateşin şiddetinin farklı olacağına da delalet eder. İnkârcılar dünyada cehennemde kızdırılan madenler gibi yanma işini imkânsız görmüşler “وَأَنْذَرْتَهُمْ” fiiliyle onlara azap âyette tabloleştirilmiştir.⁵⁶ “هَذَا” zamiri aynı Bu kişiler ceza surenin 10-12. âyetlerinde zikredilen “YALANCI, HANI SON YARGILAMA GÜNÜ NE ZAMAN?” diye soran kişilere döner.

görecekları için zamirin başta zikredilmesi tahkir maksatlıdır.

2.4. Haberi İsim Olan Âyetlere Örnekler

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik. Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

2.4.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(أُولَئِكَ الَّذِينَ كَانُوا يُرَىٰ لَهُمْ سَائِرٌ مِّنْ ذُنُوبِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) (توبه: 34)

“İşte bunlar, yaptıklarının karşılığı olarak içinde devamlı kalmak üzere cennetliklerdir.” Ahkâf

46/14.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimiz Allah'tır” diyen sonra da devamlı bu söze uygun YAŞAYANLARA ne bir korku vardır ne de onlar üzüntü çekeceklerdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise

bu kişilerin cennet ashâbı oldukları isim cümlesiyle ifade edilmiş ve haber “أُولَئِكَ الَّذِينَ كَانُوا يُرَىٰ لَهُمْ سَائِرٌ مِّنْ ذُنُوبِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ”,

isimden meydana gelmiştir. Bu üslupla mezkûr şahısların cennet ehli olmalarının sabitliği

belirtilmiş, ayrıca “أُولَئِكَ الَّذِينَ كَانُوا يُرَىٰ لَهُمْ سَائِرٌ مِّنْ ذُنُوبِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ” sözcükleriyle anlam daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

Açıklamalı [A37]: Muzari fiil, nasıl oluyor da ateşin şiddetinin farklı olacağına delalet ediyor? Bunun bir delili var mıdır? Varsa bile mantıklı ve ikna edici midir?

Açıklamalı [A38]: ???

(فَبِمَا نَسَاكْتُمْ تَأْتِي السَّمَاءُ دُحَانًا يُدْعَى النَّارَ الْكَاذِبَةَ ۗ)

“Onun barınacağı DA şüphesiz yok ki cennetin ta kendisidir.” Nâziât 79/41.

Rabbinin huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefesine kötü arzuları

yasaklayan kişiye cennetin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle **Müsnedi** zikredilmiştir.

isim olması cenneti, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. Onların cennetten çıkarılma şüphesini bertaraf

2.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(لَوْلَا دَرَكُوا لَمُلْتُمْ أَهْلَهُ لَوْمَةً عَصِيًّا ۗ فَذُرِّيَّتُكَ أَجْرٌ أَتَىٰ عَلَى الْكَاذِبِينَ ۗ)

“İnkâr edip Âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar cehennemliktir ve orada ebedî olarak kalacaklardır. Ne kötü son!” Teğâbun 64/10.

İnkâr edip âyetleri yalan sayanlara ceza olarak ateş ashâbı olma payesinin verileceği, isim cümlesi ve haberi “لَوْلَا دَرَكُوا لَمُلْتُمْ أَهْلَهُ لَوْمَةً عَصِيًّا”, isimden oluşan tamlamayla ifade edilmiştir. Zikredilen

şahısların ateş ehli olma durumlarının devamlılığını işaret için beyan bu üslupla gelmiştir.

Ayrıca “لَوْلَا دَرَكُوا لَمُلْتُمْ أَهْلَهُ لَوْمَةً عَصِيًّا” terkibiyle mana daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

(فَبِمَا نَسَاكْتُمْ تَأْتِي السَّمَاءُ دُحَانًا يُدْعَى النَّارَ الْكَاذِبَةَ ۗ)

“Cehennem işte onun için tek barınaktır.” Nâziât 79/41.

Azınlık yapan ve dünya hayatını âhirete tercih eden kişiye cehennemin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “فَبِمَا نَسَاكْتُمْ تَأْتِي السَّمَاءُ دُحَانًا يُدْعَى النَّارَ الْكَاذِبَةَ” zikredilmiştir. Müsnedin isim olması cehennemi, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. Onların cehennemden çıkarılma beklentisini bertaraf etmiştir.

Açıklamalı [A39]: Müsned, isim değil de fiil olsaydı (ki böyle durumlar vardır) cennetten çıkarılma şüphesi mi hasıl olurdu? Bunlar nasıl yorumlardır böyle!!!?

2.5. Tekidli İsim Cümleleri

Aktarılan malumat hususunda muhatabın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada

te'kid edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Muhatap mevzu bilgi sahibi olmadığı gibi tereddütlü de değilse te'kide gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddit ise te'kidle pekiştirmek iyi olur. İnkârcı ise de te'kid zorunlu hale gelmektedir. İnkâr seviyesine göre de te'kidin adedi çoğaltılır.⁵⁷ Muhatabın haber karşısındaki tavrı üç kısımda ele alınabilir:

a-Muhatabın haberle ilgili zihninin boş olması ve haber hakkında mütereddit veya inkârcı olmaması: Bu haber çeşidinde tekit edatı kullanılmaz, çünkü muhatap aktarılan haber hususunda şüpheli veya inkârcı değildir. Bu haber çeşidine iptidai haber denir.

b-Muhatabın haberle ilgili tereddüt içinde olması ve kesin bilgiye ulaşma isteğinin olması: Bu çeşit haberde muhatabın şüphe ve tereddüdünün giderilmesi için bir te'kidin kullanılması iyi olur, bu tarz habere talebi haber denir.

c-Muhatabın haber konusunda inkârcı olması veya haberin tersine inanması: Böyle durumlarda muhatabın inkârındaki seviyeye göre haberin bir veya daha çok tekit edatıyla

aktarılması gerekir “إِنِّى نَزَّلْتُكَ مِنْ سَمَوَاتِىْ لَمَّا كُنْتَ تُكْفِرُ” Muhakkak Halit misafirdir, denildiğinde muhatap hâlâ bu

haber hususunda inkârcı ise “رَبُّكَ لَئِن لَّمْ يَظْهَرِ عَلٰى قَوْمِكَ مِنْكَ آيٰتٌ كٰثِرَةٌ لَّيَظْهَرَنَّ لَهُمْ مِنْكَ آيٰتٌ كٰثِرَةٌ وَيَظْهَرَنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ اَلَّذِىْ لَمْ يَكُن لَّهُمْ شٰكِكًا يَوْمَئِذٍ” tabir edilip te'kid sayısı ikiye çıkarılır. Hâlâ inkârını

sürdürür “رَبُّكَ لَئِن لَّمْ يَظْهَرِ عَلٰى قَوْمِكَ مِنْكَ آيٰتٌ كٰثِرَةٌ لَّيَظْهَرَنَّ لَهُمْ مِنْكَ آيٰتٌ كٰثِرَةٌ وَيَظْهَرَنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ اَلَّذِىْ لَمْ يَكُن لَّهُمْ شٰكِكًا يَوْمَئِذٍ” te'kid sayısı üçe çıkarılıp muhatap iknaya zorlanır.⁵⁸

Âhirete yönelik

adıyla

ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise cümlelerin bir ve iki tekid kullanıldıkları görülmektedir.

2.5.1. Tek Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

⁵⁷ Muhammed b. Abdullah Zerkeşî, *el-Burhan fi'ulumi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 2/390.

Örnek 1

(لَا يَنْبَغُ لِمَنْ يَدْعُو إِلَى الْبِرِّ أَنْ يَكْفُرَ بِهِ إِذَا كَانَ مِنَ الَّذِينَ يُدْعُونَ إِلَى الْبِرِّ لَعَلَّكُمْ يَتَّقُونَ)

“Müttakiler cennetlerde ve pınar başlarındadır.” Zâriyat 51/15.

Açıklamalı [A45]: için de

Müttakilerin cennetlerde ve pınar başlarında olduğu isim cümlesiyle ifade edilmiştir. Gaye verilen bu mükâfatın sabit olduğunu ortaya koymak içindir. Ayrıca verilen haberin kesinliğini ifade içinde “لَا” tekid edatı kullanılmıştır, çünkü aynı surenin 48. âyetinde “*ŞAYET gerçekten doğru söylüyorsunuz, bu tehdit hani ne zaman gerçekleşecek?*” diyen inatçı kâfir tipolojileri vardır. Bu kişilere 49-54. âyetlerde karşılaştıkları durumlar anlatılmış bahse konu âyetten itibaren müttakilerin durumu onlara aktarılmıştır.

Örnek 2

(لَا يَنْبَغُ لِمَنْ يَدْعُو إِلَى الْبِرِّ أَنْ يَكْفُرَ بِهِ إِذَا كَانَ مِنَ الَّذِينَ يُدْعُونَ إِلَى الْبِرِّ لَعَلَّكُمْ يَتَّقُونَ)

“Şüphesiz ki takvâ sahipleri gölgeliklerde ve pınar başlarındadır.” Mürselât 77/41.

Mürselât Sûresinde 10 yerde (لَا يَنْبَغُ لِمَنْ يَدْعُو إِلَى الْبِرِّ أَنْ يَكْفُرَ بِهِ إِذَا كَانَ مِنَ الَّذِينَ يُدْعُونَ إِلَى الْبِرِّ لَعَلَّكُمْ يَتَّقُونَ) “Hakkı yalanlayanların o gün vâh haline!” ifadesi geçmektedir. Sûrede yoğun bir şekilde hakkı yalanlayanlara vurgu yapılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak bu ayette verilen haber de tekidli kullanılmıştır.

2.5.2.Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(لَا يَنْبَغُ لِمَنْ يَدْعُو إِلَى الْبِرِّ أَنْ يَكْفُرَ بِهِ إِذَا كَانَ مِنَ الَّذِينَ يُدْعُونَ إِلَى الْبِرِّ لَعَلَّكُمْ يَتَّقُونَ)

“Günaha batıp kalmış olanlar kuşkusuz cehennem azabında devamlı kalacaklar,” Zuhuruf 43/74.

Âyette haberin tekid ile başlaması onun önemi ve konuyla ilgili tereddüdü olan kişinin tereddüdünü gidermek içindir.⁵⁹ Aynı surenin 65-66. âyetlerinde “Günaha batıp kalmış olanlar kuşkusuz cehennem azabında devamlı kalacaklar. Bütün yaptıkları, kendileri farkında bile olmadan kıyametin ansızın kopmasını beklemekten ibaret!” denilmektedir. Bu kişiler kıyameti ve cehennemi ciddiye almamakta aktarılan bilgilere tereddütle yaklaşmaktadırlar. Bunların hallerine uygun olarak bahse konu ayette “تَوَكَّلْ” tekid edatının kullanıldığı düşünülebilir.

Örnek 2

لَا تَوَكَّلْ عَلَى الْبَشَرِ (م)
لَا تَوَكَّلْ عَلَى الْبَشَرِ (م)
لَا تَوَكَّلْ عَلَى الْبَشَرِ (م)
لَا تَوَكَّلْ عَلَى الْبَشَرِ (م)

“Zakkum ağacı günahkârın yiyeceğidir.” Duhan44/43-44.

Günahkârların yiyeceğinin zakkum olduğu “تَوَكَّلْ” tekid edatıyla pekiştirilmiştir. Bahse konu âyetlerin siyaki olan 34-36. âyetlerde “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar: Bu iş bizim ilk (ve son olarak) ölüp gitmemizden ibarettir, biz artık yeniden diriltilecek değiliz. Siz doğru söylüyorsunuz (ölmüş) babalarımızı geri getirin!” denilmektedir. Bu kişilerin münkirlikte ileri derecede oldukları âyetlerin birinci bölümündeki “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar.” ifadesinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahısların hallerine uygun olarak tekid edatı kullanılmıştır.

2.5.3. İki Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

وَيُؤْتِيهِمْ مِنْ فَضْلِهِ كَثِيرًا لَوْ تَوَكَّلْتُمْ عَلَى اللَّهِ مُتَمِّمِينَ (ز)
وَيُؤْتِيهِمْ مِنْ فَضْلِهِ كَثِيرًا لَوْ تَوَكَّلْتُمْ عَلَى اللَّهِ مُتَمِّمِينَ (ز)

“Kuşkusuz Allah'a itaatsizlikten sakınanlara çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri vardır.” Sâd 38/49-50.

Ayette müttakilere çok güzel bir gelecek ve kapıları ardına kadar açılacak adn cennetlerinin olduğu isim cümlesi ve haberi şibih olarak beyan edilmiş ve haberin doğruluğu

“Sonra onların, yedikleri bu nesnenin üzerine, KAYNAR SU KARIŞTIRILMIŞ bir içecekleri de olacaktır.”

Sâffât 37/67.

Sûrenin 50-57. âyetlerinde cennetlikler arasında geçen diyalog zikredilmektedir. İçlerinden biri bir arkadaşının ona “*Sen de onaylıyor musun gerçekten? Biz, ölüp de toprak ve kemik yığını HALİNE gelmişken mutlaka hesaba çekilecekmiz öyle mi?*” dediğini zikretmektedir. Bu kişinin âhireti inkâr ettiği ve bir azapla karşılaşmayacağını düşündüğü ifadelerinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahsın haline uygun olarak ayetteki azabın verileceği “لَوْ لَا / ۛ” tekid edatıyla aktarılmıştır.

Örnek 2

(لَوْ لَا لَوْ لَا لَوْ لَا لَوْ لَا)

“Bu böyledir. Öte yandan azınlara da çok kötü bir gelecek.” Sâd 38/55.

Âyette azınlara çok kötü bir geleceğin olacağı “لَوْ لَا / ۛ” tekid edatlarıyla aktarılmıştır. Aynı surenin 12-13. âyetlerinde “*Bunlardan önce Nüh KAVMI, Âd KAVMI, KAZIKLI FIRAVUN, Semûd KAVMI, Lût KAVMI ve Eyke halkı, bütün bu topluluklar İSRAFLA gerçeği YALANLAMISLARDI.*” denilmektedir.

16. âyette ise “*Onlar, (ALAYCI bir TAVIRLA), “Rabbimiz! Hesap gününden önce payımıza düşen AZABI hemen şimdi ver!”* diyen kişilerden bahsedilmektedir. Hem önceki topluluklar hem de hemen azabı isteyenlerin inkârda aşırı oldukları anlaşılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak ayette iki tekinin kullanıldığı söylenebilir.

Bir ve iki tekinin geçtiği âyetleri karşılaştığımızda ikisinde de bağlamda geçen kişilerin inkârlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Örneğin tek tekid kullanılan Zariyat Sûresinde “*Şayet gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit hani ne zaman gerçekleşecek?*” diyen kişiyi görmekteyiz. İki tekinin kullanıldığı Saffat Sûresinde “*Sen de onaylıyor musun gerçekten?*”

Biz, ölüp de toprak ve kemik yığını HALİNE gelmişken mutlaka hesaba çekilecekmiz öyle mi?” diyen şahıstan bahsedilmektedir. İki surede de inkârcı şahsiyetleri görmekteyiz.

Açıklamalı [A46]: karşılaştığımızda

Sâffât ve Sâd Sûrelerinde iki tekid kullanılmasının nedeni şöyle açıklanabilir: Sâffât 52, 60 ve Sâd 9-50,54 âyetlerde de iki tekidin kullanıldığı görülmektedir. Sûrenin bütünlüğüyle uyum sağlamak için mezkûr âyetlerde de iki tekid kullanıldığı düşünülebilir.

2.6. İsim Cümleli Tekidsiz Âyetlere Örnekler

İsim cümleleri tekid edatıyla kullanıldığı gibi tekidsiz de kullanılmaktadır. Bir haberin tekidsiz ifade edilmesi muhatabın o konuda tereddütlü olmaması, zihninin şüpheden âri olmasıyla ilgilidir, fakat bazı durumlarda münkir, mü'min gibi kabul edilmekte veya aynı anda iki grup zikredildiğinde bütün muhataplar habere karşı tereddütsüz gibi değerlendirilmektedir.⁶⁰

2.6.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(رَوَيْتُ لِرَبِّهِمْ إِذْ يُضَاكِرُ عَلَيْهِمْ) (Hâkka 69/21)

“Artık o, hoşnut olacağı bir hayat içindedir.” Hâkka 69/21.

Bahse konu ayetin geçtiği surenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, mezkûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamış ve kitabını sağından alanları tazim için zamir başta kullanılmıştır. Bu kişilerin hallerinin devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

(رَوَيْتُ لِرَبِّهِمْ إِذْ يُضَاكِرُ عَلَيْهِمْ) (Hâkka 69/21)

Açıklamalı [A47]: Zamirin başta kullanılması nasıl oluyor da bazen tazim için bazen de tahkir için oluyor? Oysa Munfasıl zamir zaten çok büyük oranda başta kullanılır.

Açıklamalı [A48]: için de

⁶⁰ Ahmed Mustafa Merâğî, 'Ulûmu'l-belâğa el-beyân ve'l-meâni vel-bedî (Beyrut; Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), 51.

“Firdevs cennetine vâris olacaklar ve orada onlar ebedi kalacaklardır.” Mü'minûn 23/10.

Aynı sûrenin önceki ayetlerinde kurtuluşa eren müminlerin özellikleri sayılmaktadır. Mezkûr âyette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir ya da hitabın mümin ve kâfirlere yapıldığı düşünülürse mütekellimin kâfirleri de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. “فَؤُ” cümlede mübteda ve “وَأُولَٰئِكَ” ise haberdir.

2.6.2.Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(لَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ وَالْأَكْمَامَ وَالنُّفُوسَ الْبَائِسَاتِ وَالَّذِينَ لَا عِلْمَ لَهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاكِبُونَ
فِي ظُلُمَاتٍ مِّنْ دُونِ الظُّلُمَاتِ أُولَٰئِكَ يَتْرَكُونَ
مَوَٰجِدَهُمْ لِيَفْجَأَهُمُ الْجُحُومُ وَالْهُسَامُ)

“KAnıtlarımızA Aldırış etmeyenler var ya, hak ettikleri için onların yeri Ateştir.” Yunus10/8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “Kuşkusuz Rabbiniz, gökleri ve yeri Altı günde yaratan, sonra da (yaratığı) ARŞA hâkim olan, her işi yöneten Allah’tır. O izin vermedikçe şefaAt edecek biri de yoktur. İşte bu Allah sizin Rabbinizdir, öyleyse O’na kulluk ediniz. Bunları düşünmez misiniz!” denilmektedir.

Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâfirlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. İnkârcıların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin inkârdan ari olması şeklinde düşünülmeye olabilir.

Örnek 2

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ إِذْ كُنتُمْ سُخْرٍ وَلَا إِيَّاهُ فَكُلُوا شَاءَ تَمَرْتُمْ وَمِنْ ذِكْرِنَا لَا نَحْكُمُ بَيْنَكُمْ إِنْ كُنتُمْ عَٰقِلِينَ
لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ إِذْ كُنتُمْ سُخْرٍ وَلَا إِيَّاهُ فَكُلُوا شَاءَ تَمَرْتُمْ وَمِنْ ذِكْرِنَا لَا نَحْكُمُ بَيْنَكُمْ إِنْ كُنتُمْ عَٰقِلِينَ
لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ إِذْ كُنتُمْ سُخْرٍ وَلَا إِيَّاهُ فَكُلُوا شَاءَ تَمَرْتُمْ وَمِنْ ذِكْرِنَا لَا نَحْكُمُ بَيْنَكُمْ إِنْ كُنتُمْ عَٰقِلِينَ

“Onların giysileri katrandır; yüzlerini de Ateş bürüyecektir.” İbrâhîm 14/50.

Bahse konu âyetin siyakı olan 44. âyette “Kendilerine gelecek AZABA KARŞI İNSANLARI UYAR.” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edatı kullanılmamış, anlaşılan muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

Sonuç

Âhirete yönelik ödül ve cezaların fiil ve isim cümlesi şeklinde Kur’ân’da ifade edildiği görülmektedir. Mükâfat ve cezanın sabitliği vurgulanacaksa ifade isim cümlesi ve haberi de **tekrar ve yenileneceği** isimle aktarılmaktadır. Ödül ve cezanın hedefleniyorsa beyan, fiil cümlesi veya haberi fiille bildirilmektedir. Bağlam veya verilmek istenen mesaja göre fiiller, mazi, muzari emir formuyla kullanılmaktadır. Konuyla ilgili örneklerdeki mazi, muzari fiiller gelecek anlamı ifade etmektedir. Ödül ve cezanın kesin gerçekleşeceğini ilan için mazi; tekrar, yenilenme ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermek için muzari; diyalog oluşturmak için de emir sigası kullanılmaktadır.

Âyetlerdeki haberler isim, ism-i fa’îl, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Bazı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhataba bilgi verme amaçlanmaktadır. Müsnedin fiil yerine ism-i fa’îl gelmesi eylemin daha yoğun olacağına işaret etmek içindir. Bazı âyetler tekid edatıyla bir kısmı ise tekidsiz gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edatı kullanılmakta; hitap bütün insanlara ya da herkes haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Kaynakça

Abbas, Fadl Hasen. *İtkânu'l-burhân fi'ulûmi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Ammân: Dâru'l-Furkân, 1997.

Abbas, Fadl Hasen. *el-BELÂĞÂ funûnuhâ ve efnânuhâ*. 2 Cilt. Amman: Dâru'l-Furkân, 1997.

Alevî, Hamza b. Ali. *et-Tirâz li esrâri'l-Belâğâ ve 'ulumi hakâiki'l-İcâz*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 2002.

Bilgegil, M. Kaya. *EDEBİYAT Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980.

Bulut, Ali. *BELÂGAT BEYAN-MEÂNİ-Bedî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019.

Bûtî, Ramazân. *min Ravâ'i'l-Kur'ân*. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.

Curcânî, Abdülkâhir. *Delâilu'l-İcâz*. thk. M. Muhammed Şakir. Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004.

Çörtü, Meral. *ARAPÇA Dilbilgisi Nahiv*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2012.

Dervîş, Muhyiddîn. *İ'râbu'l-Kurâni'l-Kerim ve beyânuhû*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1992.

Ebussuûd. *İrşâdu'l-Aklî's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerim*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-Arabiyyi, ts.

Endelusî, Ebû Hayyân. *el-Bahru'l-muhîd*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993. Ğalâyînî,

Mustafa. *CÂMÎ'ü'd-durûsi'l-Arabiyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsil-'Arabiyyi, ts. Kutub,

Seyyid. *fi Zilâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kahire: Daru's-Şurûk, 32. Baskı, 2003.

Merâğî, Ahmed Mustafa. *'Ulûmu'l-Belâğâ el-Beyân ve'l-Meânî ve'l-bedî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 3. Baskı, 1993.

Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.

Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *el-Belâğatu'l-Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûmuhâ*. 2 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1996.

Muberred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedab*, thk. Muhammed Abbas el-Halik Azime. 4 Cilt. Kahire: Metabiu'l-Ehrami't-Ticariyye, 1994.

İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'z-Zeytûniyye, 1984.

İbn Cinnî, *el-Leme' fi'l-ARABİYYE*. thk. Sami' Ebu Muğlî. Amman, Dar-u Meclâvî, 1988.

İbnu'l-Esîr, Zıyaeddîn. *el-Meselus-SÂİR*. 4 Cilt. Kahire, Daru'n-Nahda, ts.

İbn Fâris, Ahmed. *Mu'cemu mekÂYİSİ'L-luġA*. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1979. İbn

Hâcib. *KÂFİYE*. Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.

İbn Hişam. *Şerhu KATRİ'N-NEDÂ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.

Kazvînî, Hatib. *el-İzâh fi 'ulûmi'l-BELAĞA*. thk. İbrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.

Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'l-i'câz fi dirâyeti'l-i'câz*. thk. Nasrallah Hacı Müftü OĞlu Beyrut; Dâru Sadr, 2004.

Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-ĖAYB*. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981.

Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetu't-TEFÂSİR*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4. Baskı, 1981.

Sâmerrâî, Fâdil. *Me'ÂNİ'L-ebniye fi'l-ARABİYYE*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007.

Sâmerrâî, Fâdil. *ME'ÂNİ'N-NAHV*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 2020.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'l-HEVÂMİ' fi şerhi cem'i'l-CEVÂMİ'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.

Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *Muhtasaru'l-me'ÂNİ*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017. Tekin,

Mehmet. *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018.

Zemahşerî, Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşîf*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 3. Baskı, 2009.

Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah. *el-Burhan fî 'ulumi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fadl İbrahim. 4

Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, 1984.

Hakem Değerlendirmesi-2

Değerlendirme Tarihi: 24-01-2022

Değerlendirdiği Dosya: Makale İlk Hali

Form Cevabı:

Tarih / Date: 24-01-2022 (Yazara Açık)

Makalenin Ağırlıklı Sınıfı / Submission Category:: Araştırma / Research

(Yazara Açık)

Başlıklar yazının konusunu kısa açık ve yeterli ölçüde yansıtır mı? / Does the title reflect the subject matter of the article clearly and exactly?: Evet / Yes (Yazara Aık)

Özet yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtır mı? / Does the Turkish abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Aık)

Abstract yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtır mı? / Does the abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Aık)

Makale dilbilgisi kurallarına uygun aık ve yalın bir anlatım yolu izlenmiş mi? / Is the text of the article clear and flawless as per the grammar rules?: Kısmen, düzeltilmelidir / Partially, should be revised (Yazara Aık)

alışmanın konusu yeterli ölçüde ele alınabilmiş mi? / Has the author presented the subject of the article in a proper methodological perspective?: Kısmen / Partially (Yazara Aık)

alışmanın amacı yeterli ölçüde belirtilmiş mi? / Has the author presented the aim of the article?: Kısmen / Partially (Yazara Açık) Araştırmada kullanılan yöntem uygun mu? / Is the method used in the research appropriate?: Kısmen / Partially (Yazara Açık)

Çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlar yeterli mi? / Has the author presented the result of the article sufficiently?: Kısmen / Partially (Yazara Açık)

Yazarın ele aldığı konu hakkındaki yorum ve analizleri yeterli mi? / Are the comments and analysis of the subject covered by the author sufficient?: Kısmen / Partially (Yazara Aık)

Makalede kullanılan kaynaklar makale yazım kurallarına uygun olarak düzenlenmiş mi? /Are the resources which are referred in the article shown in accordance with the rules of the Journal?: *Kısmen, düzeltilmelidir*

/ Partially, should be revised (Yazara Açık)

Kullanılan eserlere kaynakça kısmında yer verilmiş mi? / Are the resources which are referred in the article shown properly in the bibliography?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışma bilimsel yayın etiğine uygun hazırlanmış mı? /Is the study prepared in accordance with scientific publication ethics?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

İncelediğiniz makale bilime katkısı olan özgün bir çalışma mıdır? /Does the article have an original contribution to knowledge and the field?: *Kısmen / Partially (Yazara Açık)*

Görüş ve önerilerinizi belirttiğiniz makale metnini WORD veya PDF formatında Dosya olarak eklediniz mi? / Have you attached the article text containing your comments and suggestions to your report in MS Word or Pdf format?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Düzeltilmeler yapıldıktan sonra tekrar incelenmesi gerekir mi? / Should it be reviewed again after revisions: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Yazara Not: Makale ile ilgili genel değerlendirmeler ve öneriler: 1- Makale bu haliyle derleme çalışma görüntüsü vermektedir. Teorik kısmı maalesef zayıf kalmış. 2- Cümleler daha sade ve anlaşılır olabilirdi. 3- Bütün Arapça ifadeler harekelenmeli ve parantez içerisinde anlamları verilmeli. 4- Arapça yazı için kullanılan font sorunlu. # harfleri görünmüyor. 5- Makalenin Türkçe dil uzmanı tarafından gözden geçirilmesi gerekiyor. Dipnotlarda ve kaynakçadaki Arapça eser isimlerinin yazımı gözden geçirilmeli. *(Yazara Açık)*

Öneri: Major Revizyon *(Yazara Açık)*

Hakemin Yükleği Değerlendirme Dosyaları

Açıklamalı [A1]: Makale ile ilgili genel değerlendirmeler ve öneriler:

- 1- Makale bu haliyle derleme çalışma görüntüsü vermektedir. Teorik kısmı maalesef zayıf kalmış.
- 2- Cümleler daha sade ve anlaşılır olabilirdi.
- 3- Bütün Arapça ifadeler hareketlenmeli ve parantez içerisinde anlamları verilmeli.
- 4- Arapça yazı için kullanılan font sorunlu. Harfleri görünmüyor.
- 5- Makalenin Türkçe dil uzmanı tarafından gözden geçirilmesi gerekiyor.
- 6- Dipnotlarda ve kaynakçadaki Arapça eser isimlerinin yazımı gözden geçirilmeli.

Sildi: a

Açıklamalı [A2]: Belagati mı yoksa Belagati mi?

Âhirete Ait Ödül ve Cezanın Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade

Öz

Kur'ân'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyanın seçtiği çeşitli çalışmalarda ortaya konmuştur. Bu çalışmada ise âhirete yönelik ödül ve

cezaların zikredildiği âyetlerde görülen cümle çeşitleri ve anlama etkisi ele alınmaktadır. Mükâfat ve cezalar bazı âyetlerde fiil; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmektedir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin fiilleri, mazi, muzari,

istikbal ifade eden "س / وس" takılı muzari ve emir formunda gelmektedir. Farklı zamanda kullanılan fiiller her ne kadar âhirete ait ödül ve cezayı ifade etse de aralarında bir anlam farkı olmaktadır. İsim cümlelerinin haberi, isim, ism-i fa'il, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca bazı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. İsim cümlelerinin içindeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir, çünkü fiil ve isim benzer anlamları barındırmadığı gibi isim cümlesinin farklı kullanımlarının da değişik manalar barındırdığı dil bilginlerince bilinmektedir. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Kur'ân, Âhiret, Ceza, Mükâfat.

Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the Qur'an Abstract

It has been revealed in various studies that the most appropriate material and the intended meaning are always chosen in the Qur'an, while the messages are conveyed to the listeners. In this study is investigated that the types of sentences and its effect on meaning seen in the verses in which the rewards and punishments for the hereafter. Rewards and punishments are verbs in some verses, in some of them, it is presented in the form of a noun clause. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past, present continuous,

command and suffixed with "س / وس" expressing the future. Although the verbs used at different

times express the reward and punishment of the hereafter, there is a difference in meaning between them. Predicate (haber-yüklem) of noun sentences consist of noun, maker of verb (ism-i fa'il), verb and like sentence (şibih cümle). In addition, some noun sentences come with strengthening prepositions (tekidli) and without strengthening prepositions. This diversity in sentences and sentences also affects the meaning. Because the verb and the noun do not have similar meanings, and it is known by the linguists that different uses of the noun sentences have different meanings. In this study will be answer to the following questions: Why are rewards and punishments for the Hereafter expressed with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Verb Sentence, Noun Sentence, Quran, Hereafter, Punishment, Reward.

Giriş

Kur'ân'da, mevzular muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı

çerecek beyan seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle kelimeler, noksan ve fazlalık olmaksızın ifade edilmiştir. Kısa ve özlü anlatımın tercih edildiği yerlerde mânâ ihmal edilmediği gibi muhtevânın **gürnümesi gereken yerlerde de söz sırası** Anlamdaş kelimelerin seçiminde bile tasvir

gücü en fazla ve fesâhati kuvvetli olan tercih edilmiştir.¹ Bu tercihlerin tesadüf olmayıp bir maksada binaen beyan edildiği görülmektedir. Fadl Hasen Abbas bu hususu şöyle açıklar: "Kur'ân'da yer **ALAN her HARF bir hikmete binaen yer ALIMİSTİR. Aynı mânâyı gelebilecek başka bir HARF onun vereceği anlamı tam karşılayamaz.**" Tâha Sûresi 71. âyette kullanılan "ق" harfi ceri örneklerinden biridir.

﴿قُلْ إِنَّمَا أَدِيتُ مَا وُكِّلْتُ وَإِنِّي لَأَخْلَعُ لِحُكْمِ رَبِّي﴾

"Ama AHĐİM olsun ben de sizin ellerinizi ve AYAKLARINIZI ÇAPRAZLAMA keseceğim ve sizi hurma dallarına ASACAĞIM!"

Âyetteki "ق" harfi cerinin yerine "قُلْ" harfi ceri gelebilir diye düşünülebilir, fakat âyetin derin mânâsı anlaşılınca yalnız "ق" harfi cerinin uygun olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu harf, Firavun'un inananları sadece hurma dalları üzerine asmasını içermez, ayrıca mü'minlere karşı daha fazla işkence çektirmek için hurma dallarını batırmayı içeren kin ve garezine de işaret eder.²

Kur'ân'da sadece harflerin veya kelimelerin seçimi bir hikmete binaen değil, üslubunda da böyle bir durum gözlemlenmektedir. Örneğin, Mâide Sûresi 91. âyetteki içki yasağının, nehiy yerine "قُلْ" istifhâmıyla aktarılması,

﴿قُلْ إِنَّمَا حُرِّمُوا عَلَيْكُمْ الْفَحْشَاءَ وَالْمُنكَرَ وَالْبَغْيَ وَقَدْ كُفِّرْنَا عَنْ أَلْسِنِكُمْ إِنَّمَا كُنْتُمْ قَوْمًا ضَالِّينَ﴾
(قُلْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُكْفِرُونَ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ)﴾

"Şeytan, içki ve kumarla Sizin ARANIZA düşMANLIK ve kin sokmak ve sizi Allah'ı ANIMAKTAN ve NAMAZDAN ALIKOYMAK ister. Artık BUNLARDAN VAZGEÇTİNİZ değil mi?"

Âyette içki ve kumarın kötülüğü aktarıldıktan sonra onu yasaklamak için nehiy yerine daha etkileyici ve beliğ olan istifhâm yoluyla emir verilmiştir.³ Soru, emir anlamında kullanılmış olup yapmayın terk edin demektir.⁴ Buradaki istifhâmla muhatabın davranışı ölçülmüştür. Allah önceden ona içki ve kumarın kötülüğünü açıklamış, sonra onda bu beyanın tesirini ölçmek için onu sınamıştır.⁵ Bahse konu âyet "Artık bunlardan vazgeçin." şeklinde istifhâmsız tabir edilseydi bu ifade, muhatabın kendi iç dünyasında bir hesaplaşmaya girmesini istifhâm kadar sağlayamayacaktı, çünkü hükmü muhatap değil, mütekellim vermiş olacaktı.

Kur'ân'daki ifade çeşitliliklerden biri de âhirete yönelik mükâfat ve cezaların tek tip bir üslupla aktarılmasıdır. Ödül ve cezalar yerine göre hem isim hem de fiil cümlesiyle haber verilmektedir. Örneğin, Nisa Sûresi 57. âyette mü'minlerin cennete girme halleri ve gölgelenmeleri fiille ifade

﴿يُدْخِلُهُمْ فِي الْجَنَّاتِ الَّتِي فِيهَا جَارُونَ﴾ Zariyat Sûresi 15. âyette edilirken ﴿يُدْخِلُهُمْ فِي الْجَنَّاتِ الَّتِي فِيهَا جَارُونَ﴾ müttakilerin

cennette olmaları isim cümlesiyle beyan edilmiştir. ﴿يُدْخِلُهُمْ فِي الْجَنَّاتِ الَّتِي فِيهَا جَارُونَ﴾ Meryem Sûresi 59. âyette

namazlarını zayi eden şehvetlerine uyanların cezası fiille ﴿يُدْخِلُهُمْ فِي النَّارِ الَّتِي فِيهَا جَارُونَ﴾

﴿يُدْخِلُهُمْ فِي النَّارِ الَّتِي فِيهَا جَارُونَ﴾ Zuhruf Sûresi 74. âyette suçluların cehennemde kalışı, isimle ifade edilmiştir. ﴿يُدْخِلُهُمْ فِي النَّارِ الَّتِي فِيهَا جَارُونَ﴾

¹ Ramazan el-Bûtî, *min Ravâi'l-Kur'ân* (Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007), 140.

Kur'an'da âhirete ait mükâfât ve cezanın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edildiğini zikretmiştik. Fiil cümlesi şeklinde gelen ifadelerin eylemleri, mazi, muzari ve istikbale delalet eden **كُنْ / وَنَسْ / وَنَسْ** ekiyle ve emir sigasında gelmektedir. İsim cümlesi tarzında olanlar ise kimi yerde haberi fiil; bazı yerde isim, ism-i fa'il ve şibih cümlesi şeklinde görülmektedir. Ayrıca cümleler tekidli ve tekidsiz gelmektedir.

Bu çalışmada şu hususlar ortaya konulmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfât ve cezalar niçin isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır: Konu âhirete ait mükâfât ve cezanın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edilmesi olunca mazi ve muzarinin sadece gelecek ifade eden anlamı üzerinde durulmuştur. İsim cümlesinde ise haberi, isim, fiil, ism-i f'îl, şibih cümle olanlar incelenmiştir. Ayrıca

cümlelerin tekidli ve tekidsiz hali ele alınmıştır. **Konuyla ilgili iki âyet, örnek olarak zikredilmiştir.**

Hannan Muhsin Muhammed Ferhani tarafından "**BİNÂU'L-Cümle fi'l-Meseli'l-Kur'ânî**" isimli yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Araştırmacı, Arapçadaki cümle çeşitlerini ele almış, örneklem olarak Kur'an'daki mesel âyetlerini seçmiş ve konuyu sadece irab açısından değerlendirmiştir.

Ze'im el-Ümem, "**Enm tu'l-Cumeli'l-Fi'liyye ve'l-İsmiyye fi'l-Kur'an**" isimli lisans bitirme tezini hazırlamış, isim ve fiil cümlesinin unsurları hakkında bilgi vermiş, fakat fiil ve ismin belâğî anlamıyla ilgili bilgi sunmamıştır. Örnek âyetler, Rahmân ve En'âm Sûrelerinden seçilmiştir.

Mücahit Asutay, "**Arapça İsim Cümlesinde Söz dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış**" adlı makaleyi kaleme almış, çalışmasında önce *gramer*, *söz dizim* ve *me'ânî'n-NAHİV* kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde nazmı, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiş, örnekleme ise âyetlerden seçmemiştir.

Muhammed Rizk Shoeir, "**Arapçadaki İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar:**

Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma" adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Yazar, isim ve fiil cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan fiillerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi haber çeşitlerini de sadece isim ve fiil olarak ele almıştır. Ayrıca örneklemedeki âyetleri, âhirete yönelik mükâfât ve cezayla sınırlandırmamış, konuya dayalı olarak seçmemiştir.

1. Fiil Cümlesi

Arapçada fiil kelimesi **فَعَّلَ** sülasi fiilinin masdarı olup anlamı güzel ve çirkin faaliyetler içerir.⁶ Fiil, nahiv açısından ise mâzî, muzâri, emir olmak üzere üç türdür. Ayrıca başına **كُنْ / وَنَسْ / وَنَسْ** edatlarını alan ve kendisine te'nis mütekillim muhatab **ت** "si bitişen kelimelere fiil denir. Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.⁸

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermez. Abdulkâhîr el-Curcânî (öl. 471/1078-79)

aralarındaki farkı şöyle özetler: "**İsm'in temel işlevi yenilenmeyi gerektirmeksizin bir şeyde niteliğin KALICI ve süreklî YAPILMASINI İFADE eder. Fiilin temel işlevi, VAR olduğu ifade edilen niteliğin AZAR AZAR gerçekleşmesi yenilenmesidir.**" İsmle fiilin farkının daha iyi anlaşılması için şu örneği verir: "**كُنْ فَعَّلَ فَعَّلَ فَعَّلَ**" cümlesindeki fiilin yerine isim konulup **كُنْ فَعَّلَ فَعَّلَ فَعَّلَ** söylenmesi, bu her iki cümlede de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalardı birisi

⁶ Ahmed İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa* (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/511.

⁷ İbn Hâcib, *Kâfiyye* (Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2010), 44.

⁸ İbn Cinnî, *el-Luma' fi'l-'Arabiyye*, thk. Samî' Ebu Muğlî (Amman, Daru Meclâvî, 1988), 30.

Sildi:

Açıklamalı [A7]: Çokyaygın kullanıldığı ve bilindiği için sayın harfinin gösterilmesine gerek yok. "İsm-i fâil"

Sildi: a

Sildi: Mevzularla ilgili iki tane örnek âyet gösterilmeye çalışılmıştır

Sildi: A

Sildi: '

Açıklamalı [A8]: Konuyla ilgili yapılan çalışmalardan bahsetmeniz isabetli. Çalışmalara atıfta bulunulduğu için dipnotta ve kaynakçada belirtmeniz uygun olur. Şu çalışmadan da bahsetmeniz yerinde olur: Aktaş, Osman . "KUR'AN-I KERİM'DEN ÖRNEKLERLE ARAPÇADA İSİM VE FİİLİN DELALET ETTİĞİ ANLAMLAR ARASINDAKİ FARKLAR". Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019): 2-14 .

fiil, diğeri isim olmazdı. Her ikisinin fiil ya da isim olması gerekirdi.⁹ Diğeri bir ifadeyle “فَعْلٌ” lafzı, eylem

sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret ederken “فَعْلٌ” fiili ise kalkma eyleminin tekrarına

delelet etmektedir.

el-Kazvînî (öl. 739/1338) el-İzâh isimli eserinde müned (yüklem) hallerinden bahsederken fiille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: “Fiil, teceddütle beraber üç zamandan birisiyle sınırlıdır. İsimde ise sınırlama ve yenilenme yoktur.”¹⁰

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî de fiili selefleri gibi tarif edip şöyle demektedir: “Fiil ZAMANLA sınırlıdır. YANI MÂZİ fiil geçmiş ZAMANLA, muzâri şimdiki ZAMAN ve çoğunlukla gelecek ZAMANLA sınırlıdır.”¹¹

Nahiv açısından ise fiil cümlesi: “Fiil, FAİL, FAİLİN benzeri olan NAİBU’L-FAİL YA DA NAKİS fiil onun ismi ve HABERİNDEN oluşan cümledir. KISACA fiil cümlesi, fiil ve FAİL YA DA fiil ve NAİBU’L-FAİLDEN oluşan cümledir.”¹²

Yukarıda verilen fiille ilgili bilgilerden sonra fiil cümlesinin deleleti hakkında şu söylenebilir: 1- Olayın

yenilenme ve devamına işaret. 2-Fiillerin mâzi ve muzâri açısından farklı zamân içermesi.

Mükâfat ve ceza ile ilgili âyetlerdeki fiil cümlelerinin eylemleri, mazi, muzari, istikbale delelet

eden “فَعْلٌ / مَ” ekiyle ve emir şeklinde gelmektedir.

1.1. Mazi Fiil

Mazi fiil genelde geçmiş zamana delelet eder.¹³ Örneğin, (رَخَاوَكُ) cümlesindeki “رُ” fiildir.

Bu eylem gelme işinin yakın ve uzak geçmişte olduğuna işaret eder.¹⁴ Mazi fiil, bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve taleb, şart edatlarının olduğu cümleler ve va’d-va’id ifadelerinde görülür.¹⁵ Aslında va’d ve va’idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir.¹⁶ Bu üslup Kur’an-ı Kerim’de âhirete yönelik konularda sıkça görülen bir durumdur. Kamer Sûresi 1. âyet örneklerden biridir. Şöyle ki: (فَلْيَسِّرْ لَنَا الْوَسِيلَةَ إِلَىٰ بَيْتِكَ الْمُقَدَّسِ إِنَّا كُنَّا لِلَّهِ قَانِتِينَ) “Allah’ın emri yerine gelecektir; artık onun bir an önce gelmesini isteyip durmayın.” Kiyametini gerçekleşeceğini kesin ifade için “فَعْلٌ” fiili muzari yerine mazi formunda gelmiştir.¹⁷

Araştırmamız âhirete yönelik ödül ve mükâfatı içeren âyetleri kapsadığı için bu bölümde seçilen örnekler mazinin gelecek ifade eden kesinlik anlamını içerenler arasından olacaktır. Cennete girdirme, cennetlikleri hurilerle evlendirme, cennetliklere yapılan ikramlar, organların kiyamet günü şahitliği, cehennemün uğultusunun işitilmesi, âyetlerde mazi fiillerle aktarılmıştır.

Mükâfata Örnek Ayetler

Örnek 1

⁹ Abdulkâhir el-Curcânî, *Delâilü’l-İcâz*, thk. M. Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetü’l-Hâncî, 2004), 175-177.

¹⁰ Hatîb el-Kazvînî, *el-İzâh fî’ulûmi’l-belağâ*, thk. İbrahim Şemsettin (Beirut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2003), 79.

¹¹ Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, *Me’ânî’l-ebniyye fî’l-Arabiyye* (Amman: Dâru’Ammar, 2007), 9.

¹² Mustafa el-Galâyîni, *Câmî’u’d-durûsi’l-Arabiyye* (Beirut: Dâru İhyâi’t-Turâsîl’-Arabiyyi, ts.), 578.

¹³ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu’l-hevâmi’ fi şerhi cem’i’l-cevâmi’*, thk. Ahmet Şemsettin (Beirut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1998), 1/37.

¹⁴ Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, *Me’ânî’n-nahv* (Beirut, Dâru İbn Kesîr, 2020), 3/371-379.

¹⁵ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu’l-hevâmi’ fi şerhi cem’i’l-cevâmi’*, 37-38.

¹⁶ Ziyâuddîn İbnu’l-Esir, *el-Meselu’s-sâir* (Kahire: Daru’n-Nahda, ts), 2/185.

¹⁷ Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhan fî’ulûmi’l-Kur’an*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru’t-Turâs, 1984),

Açıklamalı [A9]: İsim ve fiilin deleletleri arasındaki farkta ilgili şu çalışmaya bakılabilir: Aktaş, Osman . "KUR’AN-I KERİM’DEN ÖRNEKLERLE ARAPÇADA İSİM VE FİİLİN DELELET ETTİĞİ ANLAMLAR ARASINDAKİ FARKLAR". Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019): 2-14 .

Sildi: i

Açıklamalı [A10]: Âyetler ve mealleri ile ilgili isnad atfı sistemine uygun atfı yapılmalı.

1.1.1.

(اَلَّذِيْنَ اٰتٰىكُمْ مِنْهُ ذٰلِكَ لِيُذَكِّرَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِنَّ جَهَنَّمَ اَنْتَ اَرْضٌ رَّطْبَةٌ ۗ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ بٰرٍ اِنَّهَا اَرْضٌ سٰلِبَةٌ ۗ خَالِدَةٌ فِيْهَا فِىْ اَلْاٰثِمِ الْكٰبِرِ ۗ اِنَّ سٰبِغَةَ اَلْحَدِیْثِ لَیْسَ بِاَرْضٍ رَّطْبَةٍ ۗ اِنَّ سٰبِغَةَ اَلْحَدِیْثِ لَیْسَ بِاَرْضٍ رَّطْبَةٍ ۗ اِنَّ سٰبِغَةَ اَلْحَدِیْثِ لَیْسَ بِاَرْضٍ رَّطْبَةٍ ۗ)

“İMAN edip dünya VE Ahiret için YAPARLI İŞLER YAPANLAR, RABLERİNİN İZİNİYLE İÇİNDE EBEDİ KALACAKLARI VE ALTINDAN İRMAKLAR AKAN cennetlere KONULACAKLAR VE ORADA SELÂMLA KARŞILANACAKlardır.” İbrâhîm 14/23.

Müminlerin dünyada ulaşmak istedikleri mükâfatlardan biri de cennete girmektir. Bu ödül ayette “اَدْخَلَ” fiiliyle mazi olarak ifade edilmiştir. Beyanın âyette fiille yapılması müminlerin farklı cennetlere girmesini de ortaya koymak olabilir, çünkü cennetin, Cennâtu 'Adn, Cennetu'l-Me'vâ, Firdevs gibi bölümleri bulunmaktadır.¹⁸ Yine bu üslup inananların gruplar halinde cennete girmesini de ifade edebilir. Zümer Süresi 73. âyette şöyle buyurulmaktadır: “Rablerine KARŞI gelmekten SAKINANLAR DA GRUPLAR HALİNDE cennete sevkedilecek.” denilmektedir.

Fiilin mazi gelmesinin gerekçesi ise şöyle açıklanabilir: Bir önceki âyette şeytan “Şüphesiz ALLAH size gerçek bir VAATTE bulunmuştu; ben de size bir söz verdim AMA YALANCI çıktım.” ifadesi geçmektedir. Allah'ın va'dinin kesinliğini göstermek için fiil mazi kullanılmıştır denilebilir.

İfade “اَلَّذِيْنَ اٰتٰىكُمْ مِنْهُ ذٰلِكَ لِيُذَكِّرَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِنَّ جَهَنَّمَ اَنْتَ اَرْضٌ رَّطْبَةٌ ۗ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ بٰرٍ اِنَّهَا اَرْضٌ سٰلِبَةٌ ۗ خَالِدَةٌ فِيْهَا فِىْ اَلْاٰثِمِ الْكٰبِرِ ۗ اِنَّ سٰبِغَةَ اَلْحَدِیْثِ لَیْسَ بِاَرْضٍ رَّطْبَةٍ ۗ اِنَّ سٰبِغَةَ اَلْحَدِیْثِ لَیْسَ بِاَرْضٍ رَّطْبَةٍ ۗ اِنَّ سٰبِغَةَ اَلْحَدِیْثِ لَیْسَ بِاَرْضٍ رَّطْبَةٍ ۗ)” şeklinde olsaydı inananların cennete girme

veya farklı cennetlere girmesine işaret etmez, fakat onların cennette sürekli bulunuşlarını ifade ederdi.

Örnek 2

(اَلَّذِيْنَ اٰتٰىكُمْ مِنْهُ ذٰلِكَ لِيُذَكِّرَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِنَّ جَهَنَّمَ اَنْتَ اَرْضٌ رَّطْبَةٌ ۗ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ بٰرٍ اِنَّهَا اَرْضٌ سٰلِبَةٌ ۗ خَالِدَةٌ فِيْهَا فِىْ اَلْاٰثِمِ الْكٰبِرِ ۗ اِنَّ سٰبِغَةَ اَلْحَدِیْثِ لَیْسَ بِاَرْضٍ رَّطْبَةٍ ۗ اِنَّ سٰبِغَةَ اَلْحَدِیْثِ لَیْسَ بِاَرْضٍ رَّطْبَةٍ ۗ)

“Ayrıca onları beyaz tenli, ceylan gözlü eşlerle birleştireceğiz.” Duhân 44/54.

Muttakilerin, hurilerle cennette evlendirileceği âyette “اَزْوٰجًا مَّطٰوَرًا” mazi fiiliyle ifade edilmiştir. Mazi kullanımın gerekçesi şu şekilde açıklanabilir: Önceki âyetlerde günahkârların yiyeceği zakkum ve muttakilerin emin bir makamda oldukları tekidle ifade edilmektedir. Hurilerle evlenmenin de kesinliğini ortaya koymak için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 3

(اَلَّذِيْنَ اٰتٰىكُمْ مِنْهُ ذٰلِكَ لِيُذَكِّرَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِنَّ جَهَنَّمَ اَنْتَ اَرْضٌ رَّطْبَةٌ ۗ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ بٰرٍ اِنَّهَا اَرْضٌ سٰلِبَةٌ ۗ خَالِدَةٌ فِيْهَا فِىْ اَلْاٰثِمِ الْكٰبِرِ ۗ اِنَّ سٰبِغَةَ اَلْحَدِیْثِ لَیْسَ بِاَرْضٍ رَّطْبَةٍ ۗ اِنَّ سٰبِغَةَ اَلْحَدِیْثِ لَیْسَ بِاَرْضٍ رَّطْبَةٍ ۗ)

“Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol veririz.” Tûr 52/18.

“Meyve ve etten bol bol veririz.” cümlesindeki “اٰتٰىكُمْ” fiili mazi kalıpta gelmiştir. Çünkü aynı sûrenin 11-16. âyetleri arasında VAHYİ tezkîp edenler, LANET ve inkârcılar, YALANLADIKLARI cehennem ATEŞİNE ATILACAKLAR denilmektedir. Yine 17. âyette muttakilerin nimet cennetlerinde oldukları tekidli olarak beyan edilmektedir (اَلَّذِيْنَ اٰتٰىكُمْ مِنْهُ ذٰلِكَ لِيُذَكِّرَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا اِنَّ جَهَنَّمَ اَنْتَ اَرْضٌ رَّطْبَةٌ ۗ وَالَّذِيْنَ يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ بٰرٍ اِنَّهَا اَرْضٌ سٰلِبَةٌ ۗ خَالِدَةٌ فِيْهَا فِىْ اَلْاٰثِمِ الْكٰبِرِ ۗ اِنَّ سٰبِغَةَ اَلْحَدِیْثِ لَیْسَ بِاَرْضٍ رَّطْبَةٍ ۗ اِنَّ سٰبِغَةَ اَلْحَدِیْثِ لَیْسَ بِاَرْضٍ رَّطْبَةٍ ۗ) Bahse konu âyette de verilecek ödülün kesinliğini ifade etme ve

siyakla uyum için fiilin mazi geldiği düşünülebilir.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَأَنذَرْتَهُمْ يَوْمَ أُوتِيَ الْوَيْلَ مِنَ الْقُرْآنِ وَهُوَ عَاثِمٌ مُّؤْمِنٌ
مِّنْ قُلُوبِهِمْ)

Açıklamalı [A11]: Âyetlere atıflar isnad atıf sistemine göre olmalı.

“Oraya Atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler.” Mülk 67/7.

Küfredenlerin cehenneme atılırken korkunç ses işitecekleri âyette “وَأَنذَرْتَهُمْ” mazi fiiliyle aktarılmıştır. İfadedeki “وَأَنذَرْتَهُمْ” şart edatı, âyetteki mazi fiilin anlamını gelecek zamana dönüştürdüğü gibi atılma ve işitme eylemlerinin kesinliğine delaleti artırmıştır, çünkü “وَأَنذَرْتَهُمْ” şart edatı, cümleye kesinlik ve çokça tekrar anlamı katar.¹⁹ Âyetin hem mazi hem de “وَأَنذَرْتَهُمْ” ile ifade edilmesinin nedenini şöyle açıklayabiliriz: Mezkûr âyetin sıyâkında “Rablerini inkâr edenlere cehennem azabı vardır. Orası ne kötü bir varış yeridir”; sibakta ise “Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! Oraya her bir grup atıldıkça, muhafızları onlara, “Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?” diye sorarlar.” denilmektedir. Neredeyse cehennemi bile öfkesinden çatlatacak bir suç olan “Rablerini inkâr etme” cürümünü işleyenlere, tehdidin büyüklüğünü gösterme ve haberin kesinliğini ortaya koyma için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 2

(وَأَنذَرْتَهُمْ يَوْمَ أُوتِيَ الْوَيْلَ مِنَ الْقُرْآنِ وَهُوَ عَاثِمٌ مُّؤْمِنٌ
مِّنْ قُلُوبِهِمْ)

Sildi: ي

Sildi: ا

“Niâyet oraya geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı kulakları, gözleri ve derileri onların aleyhine şahitlik eder.” Fussilet 41/20.

“وَأَنذَرْتَهُمْ” şart edatı nedeniyle “وَأَنذَرْتَهُمْ” fiilinin anlamı âyette gelecek zamana dönüşmüştür. ifade “Onlar cehenneme gelecekler, kulakları gözleri şahitlik yapacaklar.” “ارم” “لهم” “هم” “لهم” şeklinde

Sildi: .

olabilirdi, fakat aksine beyan mazi fiille aktarılmıştır, çünkü bir önceki âyette “Allah düşmanlarının ateşe doğru sevk edilecekleri gün, öncekiler ve sonrakiler hepsi bir araya getirilir.” denilmekte akabinde kıyamet günü kulak göz ve derilerin şahitlik yapacağı belirtilmektedir. inkârcılara göre organların şahitliği imkânsız; imanî zayıf olanlara göre de kabulü zor bir olaydır. Bu hadisenin kesin vuku bulacağını ifade için “هش د” fiilinin mazi geldiği söylenilebilir.

Açıklamalı [A12]: Örneğin: (وَأَنذَرْتَهُمْ يَوْمَ أُوتِيَ الْوَيْلَ مِنَ الْقُرْآنِ وَهُوَ عَاثِمٌ مُّؤْمِنٌ) (o ezberliyor/ezberler/ezberlemektedir) cümlesinde fiil, ezberleme eyleminin tekrar ettiğine delalet eder.

1.2. Muzari Fiil

Muzari, şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Örneğin, “يَكْفُلُ” cümlesindeki “يَكْفُلُ” fiili, hem şu an hem de ileri bir vakitte yemeye işaret edebilir.²⁰ Çünkü yeme işi şu an veya biraz sonra olabilir. Çalışmamız âhiretle ilgili olduğu için muzarinin sadece istikbale delalet etmesini inceleyeceğiz. Muzari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında ya da başına “س/س” harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va'd ve va'id içeren cümleler, gelecek zaman anlamı içerir.²¹ Anlam açısından ise muzâri fiil, yenilenme ve tekrara delalet eder. Misal (يَكْفُلُ) ifadesidir. Cümledeki fiil, ezberleme işinin tekrarını içerir.²² Bazen kelimada muhataba anlatılan

olayı yaşıyormuş havası vermek için de muzari kullanılır. Örneğin (يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ) âyetteki “يَتَذَكَّرُ” eyleminin bu üslupla gelmesi, dinleyiciye hadiseyi müşahade ettirmek içindir.²³

Âhirete ait mükâfat ve ceza âyetlerinde geçen muzari fiiller, mana açısından tekrar ifade etmekte ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermektedir. Muttakilere verilecek ikramlardan yeme içme ve elbise giyme; cehennemlikler için ateşle yüzlerinin dağlanması, irinden içirme, ateşte yüzme cezaları muzari fiille ifade edilmiştir.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(يُطْفِئُ بِهَا نَارَ سَمُورٍ كَانَتْ تَلْمِذَةً لِنَارِ الْكَافِرِينَ)

“Aralarında, kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır.” Sâffât 37/45.

Âyette cennetlikler arasında kadehlerin dolaştırılacağı “يُطْفِئُ” muzari fiiliyle ifade edilmiştir.

Fiil, va'd içerdiği için geleceğe delalet etmektedir. Ayrıca muzari kullanım, kadehlerin yenileneceğine ve cennetliklerin bu kadehlerden istedikleri zaman içebilecekleri anlamını ortaya çıkarmaktadır. Zuhruf Sûresi 71. âyet bize ipucu vermektedir. Şöyle ki: “ORADA CANLARIN İSTEDİĞİ, GÖZLERİN ZEVK ALDIĞI HER ŞEY VARDI VE SİZ ORADA SONUSUZA KADAR KALICISINIZ.”

Örnek 2

(يَوْمَئِذٍ يُرْمَى الَّذِينَ اتَّخَذُوا أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ الْحِجَابَ عَلَيْهَا فَلْيَبْشَرُوا بِنَارِ أُولَئِكَ الَّتِي كَانُوا هُمْ يَكْفُرُونَ)

“Dostlarla karşı karşıya ipekli ve sırmalı elbiseler giyerler.” Duhân 44/53.

Muttakilerin cennette ipek ve sırmalı elbiseler giyeceği âyette “يُرْمَى” muzari fiiliyle zikredilmiştir. Bu hadise âhirete yönelik va'di içerdiği için eylemin zamanı geleceğe dönüşmüştür. “يُرْمَى” eyleminin bu üslupla gelmesi, âyette zikredilen kıyafetlerin sürekli muttakilerin üzerinde kalmayacağına, değiştirme ve çıkarma yapabileceğine işaret eder. Çünkü beyan, fiil ve muzari zamanla anlatılmıştır.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ وَأُولَئِكَ الَّذِينَ كَانُوا تُحَاقِقُونَ عَذَابَ الْكُفْرِ هُمْ فِيهَا وَلَدُونَ)

“Orada zorbaya yanan gövdelerden siz an su içirilecektir! Onu yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecektir, ona her taraftan ölüm gelecek, ama ölmeyecektir; ardından da oldukça ağır bir azap vardır.” İbrâhîm 14/16-17.

Bir önceki âyette “PEYGAMBERLER YARDIM İSTEDİLER VE SONUNDA BÜTÜN İNATÇI ZORBALAR HÜSRANA UĞRADI.” denilmektedir. Bu bölümde ise onlara gövdeden siz an irin içirileceği ve yutmaya çalışacakları, fakat yutamayacakları sürekli ölümle yüz yüze gelecekleri “يَتَذَكَّرُ” muzari fiiliyle ifade edilmiştir.

Bu üslupla cehennemliklere zikredilen azapların yenilenerek çektirileceği anlatıldığı gibi muhabata da olayı yaşıyor havası verilmektedir.

Örnek 2

(لَا تُدْرِكُهُمُ الْعَيْنُ وَهُمْ مُبْتَلُونَ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ)

“Ateş yüzlerine vuracak, orada dudakları çekilmiş, dişleri görünür bir halde bulunacaklar” Mü'minûn 23 /104.

Terazisi hafif gelenlerin hüsrana uğrayacağı ve cehennemde ebedi kalacağı bir önceki âyette zikredilmiştir. Mezkûr âyette ise bu kişilerin yüzlerine ateş vuracağı “لَا تُدْرِكُهُمُ” muzari fiiliyle takdim edilmiştir. “لَا تُدْرِكُهُمُ” eyleminin muzari gelmesi, günahkârın yüzüne ateşin vuruşunu canlandırmakta ve dinleyeni olayı yaşıyormuş gibi hissettirmekte ve etkisi altına almaktadır.²⁴

1.3. “وَسَوْفَ” İle Istikbal İfade Etme

Bir fiilin anlamını gelecek zamana delalet ettirmenin yollarından biri de muzarinin başına

“وَسَوْفَ” edatlarından birinin getirilmesidir. “وَسَوْفَ” genel olarak yakın bir vakte işaret eder. “وَسَوْفَ” ise uzak

zamana işaret eder.²⁵ Örneğin “كَلْبًا” dediğimizde yazma eyleminin yakın zamanda yapılacağına işaret edilirken “كَلْبًا” ile ifade edildiğinde eylemin daha ileri vakitte yapılacağı anlatılmaktadır. Bu edatların fiillerin zamanını değiştirdiğini zikretmiştik. Yine bu edatlar, tekid anlamı da içerir. Özellikle va'd ve va'idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder.²⁶ Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direk va'd ve va'id şeklinde ise fiiller “وَسَوْفَ” ile istikbal ifade eden yapıda kullanılmaktadır.

1.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(لَا يَرْجُو أَجْرًا مِمَّنْ سَاءَ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) (لَا يَرْجُو أَجْرًا مِمَّنْ سَاءَ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ)

“İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanları da, içinde ebediyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere sokacağız.” Nisâ 4/122.

İman edip yararlı amel işleyenlerin cennete girdirileceği âyette belirtilmektedir. Bu bilgi “لَا يَرْجُو أَجْرًا” muzari fiiline “وَسَوْفَ” harfi ilave edilerek aktarılmıştır. Bu harf, eylemin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi manayı da pekiştirmiştir, çünkü âyet iman eden ve salih amel işleyenlere va'di içermektedir. Âyette “وَسَوْفَ” nin gelmesini şöyle izah edebiliriz: Mezkûr âyetin siyakı yerine“ olan

ise şeytan ve ona uyanların yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir. Anlaşılan mezkûr âyetlerde iki grubun kıyaslaması yapılmakta muktezayı hal de ödülün yakın zamanda olması hissini vermeyi

gerektirmektedir. Bu nedenle "أَرَادُوا" " " "harfi ile kullanılmış olabilir. Âyette "أَرَادُوا" fiili, "كَرِهُوا" yerine"

Hakemlere Sunulan Metin

²⁴ Seyyid Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'ân* (Kahire: Daru's-Şurûk, 2003), 4/650.

²⁵ Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm bin Ebi'l-Erkâm, 1999), 1/138.

²⁶ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, 1/222-223.

Açıklamalı [A13]: Örneğin "أَرَادُوا" (yazacağım) denildiğinde...

Sildi: |

Sildi: takısı

Sildi: salih

ve "لَا يُدْرِكُهَا" lafızlarının zikredilmesi de iman eden ve sâlih amel işleyenlerin cennette ebedi kalacaklarına ayrı bir vurgudur.

Örnek 2

(تَمَّ يَوْمَ تَوَقَّعَ الْبُحْرَانُ رَأَيْتَ رِجَالًا مِّنْ أَهْلِ الْبَلَدِ كَانُوا لَا يَتَنَبَّأُونَ بِالسَّاعَةِ إِذْ يُسْأَلُونَ عَنْهَا وَيَحْلِفُونَ بِمَا فِي أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُم لَأَنذَرْتَهُمْ أَضْعَافًا مُّضَاعًا فَلَا يَتَذَكَّرُونَ أَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَاتٌ أَن يَحْكُمُوا لَكَ وَأَنَّكَ أَتَمُّ الْقَدِيرُ)

"Kim Allah'ın rızasını elde etmek için bunu YAPARSA biz ONA ileride büyük bir karşılık vereceğiz." Nisâ 4/114.

Bahse konu âyetin başında "Onların fısılâşmalarının birçoğunda hayır yoktur, ANCAK bir SADAKA verilmesini YAHUT bir iyilik YAPILMASINI YA DA İNSANLARIN ARASININ düzeltilmesini isteyenler müstesnadır." denilmektedir. Bu bölümde ise Allah rızası için sadaka veren, insanların arasını düzelterlerin büyük bir ödülle mükâfatlandırılacakları "يَوْمَ تَوَقَّعَ الْبُحْرَانُ" tabiriyle ifade edilmektedir. "تَوَقَّعَ" eyleminin

anlamını geleceğe dönüştürmektedir. Âyetteki büyük ecirden kasıt ise cennettir. ²⁷ Ödül ahirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak fiilin başına "تَوَقَّعَ" takısı getirilmiş, ayrıca cümlenin da bu edatla pekiştirilmiştir.

1.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(إِنَّمَا تَبْعُوا أَهْلَ بَيْتِهِمْ يَوْمَ يُنْفَخُ الْأَسْفَادُ يَوْمَ لَا تَكُونُ الْبِلْدَانُ لِشَائِقَةِ الْمُشْرِكِينَ وَلَا لِحِمْلِ الْمَدِينَةِ وَلَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالْإِسْلَامِ وَالْإِسْلَامُ لِلْكَافِرِينَ وَالْكَافِرِينَ لِيُسْجَلُوا فِي سُبُحَاتٍ كَانَتْ صَوَابًا مِّنْ قَبْلُ وَلَٰكِن سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ)

"Şüphesiz ki, Âyetlerimizi inkâr edenleri bir ateşe sokacağız;" Nisâ 4/56.

"edatı "يَوْمَ تَوَقَّعَ الْبُحْرَانُ" muzari fiilin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi Allah'ın inkârcılara

Açıklamalı [A14]: " ve "تَوَقَّعَ" nahiv açısından her ikisi de harftir.

Sildi: takısı

Sildi: takısı

tehdit ve vaidini pekiştirmektedir.²⁸ Mezkûr âyetin geçtiği surenin 55. âyetinde "Onlardan bir kısmı İbrâhîm'e İNANDI, kimi de ondan yüz çevirdi; KAVURUCU bir ateş olarak cehennem yeter." denilerek bir hakikat ile getirilmiştir. İnkârcıların ateşe atılma cezası ahirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak bahse konu âyette bu kişilerin cezası ifade edilirken fiil "يَوْمَ تَوَقَّعَ الْبُحْرَانُ" takısı ile kullanılmıştır.

Örnek 2

(لَا يَرْجُو أَجْرًا مِّنْ عِندِ اللَّهِ وَلَا يَتَذَكَّرُ أَلَمْ يَكُنْ لَهُ آيَاتٌ أَن يَحْكُمُوا لَكَ وَأَنَّكَ أَتَمُّ الْقَدِيرُ)

"SONRA bunların ARDINDAN ARTIK NAMAZI kılmayan ve nefesini ARZULARA UYAN bir nesil geldi. Bunlar elbette AZGİNLİKLERİNİN CEZASINI bulacaklardır." Meryem 19/59.

Namazı zayi eden ve şehvetlerine uyanların cezası gelecek zaman ifade eden "يَوْمَ تَوَقَّعَ الْبُحْرَانُ"

filiyle

aktarılmıştır. Beyanın dünyadaki muhataplara yapıldığı âyetin mefhumundan anlaşılmaktadır. Âyette zikredilen ceza ise âhirette gerçekleşecektir, çünkü “وَأَنذَرْتُكَ” sözcüğü cehennemdeki vadiye işaret etmektedir.²⁹ Hale uygun olarak anlatım gelecek zaman ifade eden fiille yapılmıştır.

Ayrıca

cezalandırma hemen gerçekleşmeyeceği için “س” harfi yerine “وَس” harfi kullanılmıştır. [Kullanılan Metin](#)

²⁷ Sabûnî, *Sarvetu't-terâkür*, 1/305.

²⁸ Muhammed Ebussuûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beyrut: Dâru İhyâi Turâsî'l-‘Arabiyyi, ts), 2/191.

²⁹ Zemahşeri, *el-Keşşâf*, 779.

ESKİYENİ

1.4. Emir Fiil

Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Dil bilginlerince belli kalıba göre fiillerin düzenlenme işi veya emir içeren yapıların kullanımınıdır. Belagat âlimlerince emir ahlında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Tazim, tahkir, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlelerin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır.³⁰ Emir, asıl mânası olan vücutluk dışında kullanılması Arap dilinin doğası gereğidir. Bir başka ifadeyle dilin kullanımında zaten mevcut olan bir durumdur. Bu durum sadece Arap diline has bir olgu olmayıp diğer dillerde de mevcuttur.³¹

Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlıdır. Yine iki mevzuda da hitabı daha canlı hale getirme amaçlıdır.

1.4.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَأَقْبَلُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْتَبِعُوا آيَاتِي لَعَلَّكُمْ تَهْتَبُونَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَادٍ أَصْحَابَ الْأَيْمَانِ سَأَمَّنُوكُمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ) (Tûr 131-132)

“Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da gruplar halinde cennete sevk edilecek. Nihayet oraya vardıklarında cennetin kapıları açılmış olacak; bekçileri onlara, “Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete!” diyecek.” Zümer 39/72.

Müminlerin cennete kavuşma ödülü âyette “لَعَلَّكُمْ تَهْتَبُونَ” emir fiiliyle aktarılmıştır. Buradaki ifade emirden ziyade tazim ve ikram maksatlıdır,³² çünkü bu ifadeden önce meleklere selam vermesi ve “سَلَامٌ عَلَيْكُمْ” ifadesini kullanmaları emrin tazim içerdiğine işaret eder. Ayrıca metindeki hitap diyalog yoluyla aktarılmıştır. Şöyle ki, kelamda cennetin bekçileri ve cennete girenler olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Müminlerin cennette karşılanmalarının diyalog şeklinde anlatılması olayı daha canlı ve etkileyici hale getirmiştir, çünkü diyalog üslubu söze canlılık kattığı gibi dinleyiciyi de daha çok etkilemektedir.³³

Örnek 2

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَادٍ أَصْحَابَ الْأَيْمَانِ سَأَمَّنُوكُمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ) (Tûr 131-132)

“(Onlara denecek ki) “YAPTIKLARINIZIN KARŞILIĞI OLARAK, SIRA SIRA DİZİLMİŞ KOLTUKLARA YASLANARAK ÂYİTLE YİYİN İÇİN.” Tûr 52/19.

Âyette cennetliklere mükâfat olarak dünyadaki yaptıklarınıza karşılık “iyiyiniz içiniz” ifadesi emir formunda gelmiştir. Buradaki emir sigası onlardan bir şeyi zorunlu yapmayı değil, istediklerini yiyebilmeyi kapsayan ikram ve hürmeti içerir.³⁴

1.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

³⁰ Ali Bulut, *Belâgat Beyan-Meanî-Bedi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 120.

³¹ M. Kaya Bilgegil, *Edebîyat Bilgi ve Teorileri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980), 48-49.

³² İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 24/72.

³³ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018), 277-278.

³⁴ İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 27/46.

Örnek 1

(وَرَوَّادُوا فِيهَا مِنْ أَسْرَابٍ مَوْجِدَةٍ يَأْتُونَ فِيهَا مِنْ كَثْرٍ مِنْ عَذَابٍ مُنْتَهَىٰ)
 وَرَوَّادُوا فِيهَا مِنْ أَسْرَابٍ مَوْجِدَةٍ يَأْتُونَ فِيهَا مِنْ كَثْرٍ مِنْ عَذَابٍ مُنْتَهَىٰ
 وَرَوَّادُوا فِيهَا مِنْ أَسْرَابٍ مَوْجِدَةٍ يَأْتُونَ فِيهَا مِنْ كَثْرٍ مِنْ عَذَابٍ مُنْتَهَىٰ

“GÜNAHA BAKANLARIN VARACAKLARI YER İSE ATEŞTİR. ORADAN HER ÇIKMAK İSTEDİKLERİNDE ORAYA GERİ ÇEVİRİLER VE KENDİLERİNE ŞÖYLE DENİR: “ASILSIZ SAYDIĞIMIZ CEHENNEM AZABINI TADIN!” Secde 32/20.

Cehennemde ateş içinde olanların ateşten çıkmaya teşebbüs edecekleri âyette belirtilmektedir. Bu kişilere “TADIN AZAB” ifadesinin emir şeklinde geldiği görülmektedir. (وَرَوَّادُوا فِيهَا)
 Burada beyanın emir formunda gelmesi cehennemlikleri tahkir maksatlıdır.³⁵ Azap için “تَدِي” fiilinin kullanılması da alaya, tahkire işaret eden unsurlardan biridir, çünkü tatmak daha çok insana zevk veren nesnelere içindir. Diğer taraftan ateşin zikredilmesi tehdit anlamı içermesine vesiledir.³⁶

Örnek 2

(دَخَلُوا فِيهَا مِنْ أَصْحَابِ الْمَدْيَنَ وَالَّذِينَ كَانُوا مُشْرِكِينَ)
 دَخَلُوا فِيهَا مِنْ أَصْحَابِ الْمَدْيَنَ وَالَّذِينَ كَانُوا مُشْرِكِينَ
 دَخَلُوا فِيهَا مِنْ أَصْحَابِ الْمَدْيَنَ وَالَّذِينَ كَانُوا مُشْرِكِينَ

“(Görevlilere şöyle denir:) “O GÜNAHKARI YAKALAYIP CEHENNEMİN ORTASINA SÜRÜKLEYİN. SONRA BAŞININ ÜSTÜNDEN KAYNAR SU DÖKEREK CEZALANDIRIN. TAT BAKALIM; zira sen (AKLINCA) güçlü ve itibarlısın.” Duhân 44/47- 50.

“دَخَلُوا فِيهَا” kelimesi bir kişinin yaka paça tutulup hapis veya öldürmek için götürülmesini içerir. Bu sözcüğün emirle ifadesi korkutma ve tehdit içerir. Diğer bir emir formunda gelen “وَأَسْرَابٍ” lafzı azabın şiddetini göstermek için kullanılmıştır. Hac Sûresi 19. âyette bu kelimenin muzari sigada kullanılması

(وَأَسْرَابٍ مَوْجِدَةٍ يَأْتُونَ فِيهَا مِنْ كَثْرٍ مِنْ عَذَابٍ مُنْتَهَىٰ) bahse konu âyetteki “وَأَسْرَابٍ” lafzındaki korkutmanın şiddetini ortaya çıkarır. Yine

“وَأَسْرَابٍ” emir fiili, alay maksatlıdır, çünkü emirin akabinde gelen (وَأَسْرَابٍ) ifade bunu

desteklemektedir. Rivayetlerden Ebu Cehil’in şöyle dediği anlaşılmaktadır: “Benden DAHA şerefli ve cömert kimse yoktur. ALLAH yemin olsun ki ne sen ne rabbın bana bir şey YAPAMAZSIN.” demiştir. Bahse konu âyet bu ifade üzerine inmiştir.³⁷ Yine âyette kullanılan üslup çeşidinden diğeri de Allah ile cehennem görevlileri arasındaki diyalogdur. Bu üslup, cehennemliklerin âhirette karşılaşacağı durumu daha canlı ve etkileyici hale getirmektedir.

2. İsim Cümlesi

İsim, bir şeyin zatına delâlet eden ve zamanla da ilişkisi olmayan sözcüktür.³⁸ Diğer bir ifadeyle varlıkları birbirinden ayırmaya yarayan zamanla sınırlanmayan sözcüklerdir.

İsmin bir de cümle içinde anlama yaptığı tesir vardır. Curcânî bu konuda şöyle der: “İsim, cümlede haber olursa YAVAŞ YAVAŞ tekrar etmeyen yenilenmeyen sabitliğe işaret eder.” Konunun daha iyi anlaşılması için şu örneği vermektedir. “وَأَسْرَابٍ مَوْجِدَةٍ يَأْتُونَ فِيهَا مِنْ كَثْرٍ مِنْ عَذَابٍ مُنْتَهَىٰ” cümlesinde “وَأَسْرَابٍ مَوْجِدَةٍ” kelimesi isim ve cümledeki yeri haberdir. Zeyd’in ayrılışının sabitliğini vurgulamak için bu sözcük isim gelmiştir.³⁹

Sildi:

er-Râzî de (öl. 606/1210) ismi, zamanla sınırlı olmayan şekilde tarif etmektedir. Bir şeyin sabitliği ifade edilecekse isimle haber vermek gerektiğini Kehf Sûresi 18.âyet üzerinden şöyle açıklar: “**قَوْلُهُمْ قَوْلَ رَبِّهِمْ لَكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ كَذِبًا**” “köpeklerin yere uzanması” **كَلْبٌ ذُو عَيْنَيْنِ**” ism-i fâ’il lafzıyla ifade edilmiştir. Bu tabirde amaç, köpeklerin uzandığını haber vermek değil, bu hallerinin sabitliğini belirtmektir. Bu nedenle fiil yerine

ism-i fâ’il kullanılmıştır.⁴⁰

İsm-i fâ’il, bazı yerlerde işin failde sabit ve kökleşmiş olduğuna delâlet eder, fakat fiilde böyle

bir özellik yoktur. Örneğin “**كَلْبٌ ذُو عَيْنَيْنِ**” denildiğinde bu ifadede sarhoşluğun sabitliği anlaşılmaz

Kişinin bir defaya mahsus içtiği bile düşünülebilir, fakat kelam, fiil yerine ism-i fâ’ille “**كَلْبٌ ذُو عَيْنَيْنِ**” söylenirse

sarhoşluğun o kişide bir alışkanlık haline geldiği ortaya konmuş olur.⁴¹

Modern dilbilimcilerden Sâmerrâî ise ismin cümledeki yerine göre manaya tesirin şöyle

Arapçada isim cümlesi, mübteda ve haberden oluşur. Diğer bir ifadeyle özne ve yüklemdir. Haber temelde müfret ve cümleden oluşur. Cümle haber ise isim, fiil, şibih cümleden meydana gelmektedir.⁴³ Mübteda, Türkçedeki özneye; haber ise yüklemle denk gelmektedir.

el-Alevî (doğ. 1267-öl. 1348) isim cümlesiyle hitabın mânaya tesirini şöyle açıklar: “**Bir HİTAP NE ZAMAN isim cümlesiyle OLURSA ONDA İKİ MÂNÂ ORTAYA ÇIKAR: 1- İŞİ SADECE ÖZNEİN (FÂİL) YAPTIĞINI BAŞKALARININ ONA ORTAK OLMADIĞINI İFADE EDEREK İŞİ SADECE O FÂİLE HAS KILAR. 2- GAYE EYLEMİ ÖZNEYE (FÂİL) MAHSUS KILMA DEĞİL, MEHFUMU DİNLEYENİN ZİHNİNDE KUVVETLENDİRMEK ZİHNİNİ ŞÜPHE VE TEREDDÜTTEN ARINDIRMAKTIR.**”⁴⁴

Mükâfât ve cezayla ilgili âyetlerde isim cümlelerinin haberi, şibih cümleli haberi mukaddem, isim, ism-i fail ve fiil şeklinde gelmektedir. Ayrıca bazı cümlelerin tekidli ve tekidsiz olduğu görülmektedir.

2.1. Şibih Cümleli Haberi Mukaddem

Haber çeşitlerinden biri de şibih cümledir. Arapçada car ve mecrurdan oluşan terkiye denir.⁴⁵ Bu yapı cümlede genellikle haber konumundadır. Cümle diziliminde esas olan haberin mübtedadan sonra gelmesidir, fakat mübteda, nekra olursa car ve mecrurlu haber, mübtedadan önce zorunlu olarak gelir. Bu cümlemin dizim şeklinden sadece bilgi vermemesi çıkar.⁴⁶ Âhirete **يُؤْتِيهِم مِّنْ رَّبِّهِمْ** Örneğin “**وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ**” etlerde en çok kullanılan haber çeşitlerinden biri şibih cümleli haberdir.

(Bakara 2/114, Mâide 5/33-41); “**وَلَوْ جَاءَ**” (Hadid

Car ve mecrurlu haberin başta geldiği durumlardan biri de mübtedanın habere tahsisini göstermek içindir. Bu yapı ise mübtedanın marife geldiği yerlerde görülür. Örneğin “**لَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ**” (Bakara 2/177)

⁴⁰ Fahreddin er-Râzî, *Nihâyetu'l-İcâz fî dirâyeti'l-İcâz*, thk. Nasrullah Hacimuftuoğlu (Beirut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

⁴¹ Râzî, *Mefâtihu'l-ğavib* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981), 25/30.

⁴² Sâmerrâî, *Me'âni'l-ebniyefil-'Arabîyye*, 9.

⁴³ Galâyînî, *Câmi'u'd-durûsîl-'Arabîyye*, 339-347.

⁴⁴ Hamza b. Ali el-Alevî, *et-Turâz li esrârîl-belâğa ve 'ulumi hakâiki'l-Tecâz* (Beirut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002), 2/25-27.

⁴⁵ Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2012), 105.

⁴⁶ Sâmerrâî, *Me'âni'n-Nahv*, 1/188.

Açıklamalı [A15]: Bukonuyla ilgili de bakılabilir: Aktaş, Osman . "KUR'AN-I KERİM'DEN ÖRNEKLERLE ARAPÇADA İSİM VE FİİLİNDE LALET ETTİĞİ ANLAMLAR ARASINDAKİ FARKLAR". Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019): 2-14 .

Açıklamalı [A16]: Klasik bir kaynağa göndermede bulunulursa daha iyi olur. Ayrıca şibih cümle sadece car ve mecrurdan ibaret olmayıp zarflarda şibih cümle sayılır.

Açıklamalı [A17]: Âyetler muhakkak hareketlenmeli ve anlamları ile birlikte verilmeli.

Açıklamalı [A18]: Bu âyetlerde mübteda ve haberin hangi lafazlar olduğu belirtilmeli.

Rûm Sûresi 4. âyetidir. “**رَبِّهِمْ فِي جَنَّاتٍ**” şibih cümlesi başta gelerek işleri sadece Allah’a has kılmıştır⁴⁷
Konumuzla ilgili âyetlerde böyle bir kullanıma rastlayamadık.

2.1.1.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(رَبِّهِمْ فِي جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
النُّجُومُ)

“Oralarda, huyu güzel, yüzü güzel kadınlar var.” Rahmân 55/56.

Cennetliklere huyu ve yüzü güzel bayanlar verileceği isim cümlesi şeklinde beyan edilmiştir. Ayrıca haber, şibih cümle ve mukaddem olarak ifade edilmiştir. Bukadınların cennette her zaman var

olacağını belirtmek için beyan isim cümlesi; müsnedün ileyha **رَبِّهِمْ** nekra geldiği için de haber **تَجْرِي**

zorunlu olarak öne geçmiştir. Bu ifade tarzı muhataba bilgi verme maksatlıdır.

Örnek 2

(وَأَنْتُمْ عَلَيْهِ كَالْكَلْبِ
الَّذِي يَنْبُذُ عَيْنَهُ
عَلَى الْخِزْيَانِ)

“Öte yandan, Rablerine karşı gelmekten sakınanlara gelince onların, altından ırmaklar akan, birbiri üzerine yapılmış odaları olacak.” Zümer 39 /20.

Rablerine karşı gelmekten sakınanlara altından ırmaklar akan birbiri üzerine yapılmış odalar verileceği isim cümlesi ve haberi öne alınarak zikredilmiştir. Verilen bu nimetin sürekliliğini ifade için cümle isimle ifade edilmiştir. Odaların azamet ve konforunu göstermek için **وَأَنْتُمْ عَلَيْهِ** ” kelimesi nekra gelmiştir. Bir kelime nekra beyan edildiğinde kimi yerlerde bir cins veya türe işaret ettiği gibi bazı yerlerde ise ta’zîm, teksîr, taklîl ve tahkîr anlamlarını içerir.⁴⁸

2.1.2.

Cezaya Örnek Âyetler:

Örnek 1

(وَأَنْتُمْ عَلَيْهِ كَالْكَلْبِ
الَّذِي يَنْبُذُ عَيْنَهُ
عَلَى الْخِزْيَانِ)

“Onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elem verici bir azap vardır.” En’âm 6 /70.

Âyetin başlangıcında “DÜNYA HAYATININ ALDATTIĞI, dinlerini bir oyuncak ve eğlence edinen kimseleri bir tarafa bırak” denilmiş, sonuç cümlesinde ise cehennemlikler için kaynar su ve elim bir azabın olduğu zikredilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği gibi haber de öne çekilmiştir. Mübteda, nekra olduğu için haber de zorunlu olarak tekaddüm etmiştir. Âyette tabir, isim cümlesiyle aktarılarak zikredilen azabın daimiliği vurgulanmıştır. Ayrıca **وَأَنْتُمْ عَلَيْهِ** ” ve **عَلَى الْخِزْيَانِ** ” sözcükleri nekra kullanılarak azabın

korkunçluğu daha da artırılmıştır. Bu lafızlar nekra kullanılarak insanın bildiği tanıdığı azaplara benzemez hale dönüşmüştür.

﴿إِنَّمَا يَأْتِيكُمُ الْمَالَ بِكَيْدٍ وَإِنْ يَأْتِيكُمُ الْمَالَ بِكَيْدٍ وَإِنْ يَأْتِيكُمُ الْمَالَ بِكَيْدٍ﴾
﴿مِثْقَلِ ذَرَّةٍ﴾

“Kuşkusuz KATIMIZDA (onlar için) PRANGALAR, YAKICI bir Ateş, BOĞAZDAN geçmez bir yiyecek, elim verici bir AZAP VARDIR.”
Müzemmil 73/12-13.

Bir önceki âyette nimet içinde yüzen, vahyi kabul etmeyen yalancılardan bahsedilmektedir. Bahse konu bölümde ise bu kişilere prangalar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elim verici bir azabın verileceği isim cümlesiyle beyan edilmiş ve haber öne alınmıştır. Muhataplara bu cezaların sürekli olduğu mesajı verilmiştir. Ayrıca “نَدْوٌ” tekid edatıyla verilen haber daha da pekiştirilmiştir.

2.2. Haberin İsm-i Fâ'il Olması

İsm-i fâ'il, fiil gibi amel eden isimlerdendir. Örneğin “رَبِّ رَمٍ” sigasında gelenler gibidir.

Anlam açısından mazi, hal ve istikbale delalet eder. Ayrıca bir şeyin devamlılığına da işaret eder.
Örneğin, ﴿رَبِّ رَمٍ﴾ En'âm Sûresi 95. âyetteki

﴿رَبِّ رَمٍ﴾ sözcükleridir. Allah, tane yi yarma ölüm olayını her zaman gerçekleştirir. Bu nedenle burada devamlılığa işaret için ism-i fâ'iller kullanılmıştır.⁴⁹ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren âyetlerde ise ism-i fâ'il, sübut, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir.

2.2.1.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنْتُمْ نَادُونَ﴾
﴿فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنْتُمْ نَادُونَ﴾
﴿فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنْتُمْ نَادُونَ﴾

“Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklere huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” Sebe 34/37.

“فَبِمَا كَسَبَتْ” lafzı cümlede haberdir ve zaman açısından şimdiki zamana işaret etmez, çünkü bu

sözcüğün geçtiği cümledeki “فَبِمَا كَسَبَتْ” kelimesi cennet köşklere işaret etmektedir.⁵⁰ Bu nedenle ödül

âhirette verilecek mükâfatla ilgilidir. “فَبِمَا كَسَبَتْ” sözcüğü gelecek anlamla birlikte sürekli olarak da içermektedir,⁵¹ çünkü mezkûr âyette “Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklere huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” denilmektedir. Cümlenin mefhumunda verilecek nimet ve mükâfatların sonsuz olacağına işaret vardır. Çünkü insan daima güven ve emniyet içinde yaşamak ister. Bir an gelip tükenecek ve geri alınabilecek bir ödülün gönül rahatlığıyla zevk almaz.⁵²

Örnek 2

﴿فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنْتُمْ نَادُونَ﴾
﴿فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنْتُمْ نَادُونَ﴾
﴿فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنْتُمْ نَادُونَ﴾

Sildi:
Belagatçılar

anlamda ne değişir? Belagat bilgileri bu hususu şöyle özetlemişlerdir: 1-Tahsis veya hasır ifade eder 2-Muhatabın şüphesini bertaraf etmek için müsnedün ileyh filin önüne geçirilir. 3-Tazim veya küçümseme maksatlıdır.⁵⁴

2.3.1.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَإِذَا لَمْ يَأْتِ الْيَوْمَ بِالْحَقِّ لَمْ يَلْجَأِ إِلَى اللَّهِ الْعَذَابُ لِلْكَافِرِينَ) (Örnek 1)

“Şüphesiz ki Allah, iman edip din ve DÜNYAYA YARARLI İŞLER YAPANLARI, ALTINDAN İTTİMAKLAR AKAN cennetlere sokacaktır.” Muhammed 47/12.

Mezkûr âyetin öncesinde “Bu, iman edenlerin YAR ve YARDIMCILARININ Allah olmasının, Kâfirlerin ise böyle bir YARDIMCILARININ bulunmamasının sonucudur.” denilmektedir. Bahse konu bölümde “Allah, iman eden ve SALIH AMEL işleyenleri cennete girdirecektir” ifadesinde haber “لَمْ يَلْجَأِ” fiiliyle beyan edilmiş ve Allah lafzı cümlede öne geçirilmiştir. İsmi, cümlede ilk öge olmasıyla sadece Allah’ın cennete girdireceği belirtilmiş, kâfirlerin yardım umdukları put veya benzeri şeylerin herhangi bir rolünün olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca Allah lafzına, tazim yapılmıştır. Müsned, fiil gelerek inananların farklı cennetlere gireceğine de işaret edilmiştir, çünkü “لَمْ يَلْجَأِ” kelimesi âyette çoğul olarak gelmiştir.

Örnek 2

(وَإِذَا لَمْ يَأْتِ الْيَوْمَ بِالْحَقِّ لَمْ يَلْجَأِ إِلَى اللَّهِ الْعَذَابُ لِلْكَافِرِينَ) (Örnek 2)

“İyiler ise içine güzel koku katılmış bir kadehten içecekler.” İnsân 76/5.

Ebrar olanların güzel koku katılmış bir kadehten içecekleri ifadesinde mübteda isim “لَمْ يَلْجَأِ”; haber ise “لَمْ يَلْجَأِ” fiil olarak gelmiştir. İsmi fiile takdim edilmesiyle güzel koku katılmış kadehten içme iyilere has kılınmıştır. Haberin, fiil olmasıyla da içme işinin yenileneceğine delalet edilmiştir.

2.3.2.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَإِذَا لَمْ يَأْتِ الْيَوْمَ بِالْحَقِّ لَمْ يَلْجَأِ إِلَى اللَّهِ الْعَذَابُ لِلْكَافِرِينَ) (Örnek 1)

“Ve ONLAR ORADA, “Rabbimiz! Bizi ÇIKAR DA YAPMIŞ OLDUKLARIMIZDAN TAMAMEN BAŞKA, İYİ İŞLER YAPALIM” diye feryat ederler.” Fâtır 40/37.

Kıyamet günü cehennemliklerin feryat edışı isim cümlesi, haberi ise “لَمْ يَلْجَأِ” muzari gelmiştir. “لَمْ” zamirinin başta gelmesiyle cehennemlikler tahkir edilmiştir. Fiilin muzari beyanıyla bağrıışma eyleminin yenileneceğine işaret edilmiş ve sanki dinleyiciye olayı yaşıyor havası verilmiştir.

Örnek 2

“O gün onlar ateşle SINANACAKLAR!” Zâriyat 35/13.

“وَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَاقُهَا” sözcüğünün cümledeki konumu haberdır.⁵⁵ Âyette cehennemliklerin ateşle sinanacakları “وَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَاقُهَا” meçhul muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Bu üslub ateşin sürekli yenileneceği veya ateşin şiddetinin farklı olacağına da delalet eder. İnkârcılar dünyada cehennemde kızdırılan madenler gibi yanma işini imkânsız görmüşler “وَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَاقُهَا” fiiliyle onlara azap âyette tablolaştırılmıştır.⁵⁶ “مَنْ” zamiri aynı surenin 10-12. âyetlerinde zikredilen “YALANCI, HANI SON YARGILAMA GÜNÜ NE ZAMAN?” diye soran kişilere döner. Bu kişiler ceza görecekleri için zamirin başta zikredilmesi tahkir maksatlıdır.

2.4. Haberi İsim Olan Âyetlere Örnekler

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik. Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

2.4.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا تَجِدُ أَهْلَهُمْ
يُؤْتُونَكَ
مِنْهَا
مِثْلَ
مَا
كُفِرُوا
بِهَا
وَأُولَئِكَ
سَاءَ
الْمَوْجِدُونَ

“İşte bunlar, yaptıklarının karşılığı olarak içinde devamlı kalmak üzere cennetliklerdir.” Ahkâf 46/14.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimiz Allah'tır” diyen sonra da devamlı bu söze uygun yaşayanlara ne bir korku vardır ne de onlar üzüntü çeceklerdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise bu kişilerin cennet ashabı oldukları isim cümlesiyle ifade edilmiş ve haber “وَأُولَئِكَ سَاءَ الْمَوْجِدُونَ”, isimden meydana gelmiştir. Bu üslupla mezkûr şahısların cennet ehli olmalarının sabitliği belirtilmiş, ayrıca “لَا تَجِدُ أَهْلَهُمْ يُؤْتُونَكَ مِنْهَا مِثْلَ مَا كُفِرُوا بِهَا” sözcükleriyle anlam daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

وَأُولَئِكَ
سَاءَ
الْمَوْجِدُونَ

“Onun barınağı da şüpheli ki cennetin ta kendisidir.” Nâziât 79/41.

Rabbinin huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefesine kötü arzuları yasaklayan kişiye cennetin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “وَأُولَئِكَ سَاءَ الْمَوْجِدُونَ” zikredilmiştir. Müsnedin isim olması cenneti, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. Onların cennetten çıkarılma şüphesini bertaraf etmiştir.

2.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

وَأُولَئِكَ
سَاءَ
الْمَوْجِدُونَ

“İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar cehennemliktir ve orada ebedî olarak KALACAKLARDIR. Ne kötü son!”
Teğâbun 64/10.

İnkâr edip âyetleri yalan sayanlara ceza olarak ateş ashabı olma payesinin verileceği, isim cümlesi ve haberi “لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَهْتَدِي سُبُلَهُمْ لَوْلَا دَعْوَاهُمْ لَخِلَّفُوا وَجْهَ اللَّهِ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ”, isimden oluşan tamlamayla ifade edilmiştir. Zikredilen şahısların ateş ehli olma durumlarının devamlılığını işaret için beyan bu üslupla gelmiştir. Ayrıca “لَعْنَةُ اللَّهِ” terkihiyle mana daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

لَا يَدْخُلُهَا أَحَدٌ إِلَّا كَانَتْ تَرْجَمُهُ حِجَارَاتٌ مِنْ سَمَاوَاتٍ مُتَمَاثِلَاتٍ

(لَا يَدْخُلُهَا أَحَدٌ إِلَّا كَانَتْ تَرْجَمُهُ حِجَارَاتٌ مِنْ سَمَاوَاتٍ مُتَمَاثِلَاتٍ) “Cehennem işte onun için tek barınaktır.”

Nâziât 79/41.

Azınlık yapan ve dünya hayatını âhirete tercih eden kişiye cehennemin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “لَا يَدْخُلُهَا أَحَدٌ إِلَّا كَانَتْ تَرْجَمُهُ حِجَارَاتٌ مِنْ سَمَاوَاتٍ مُتَمَاثِلَاتٍ” zikredilmiştir. Müsnedin isim olması cehennemi, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. Onların cehennemden çıkarılma beklentisini bertaraf etmiştir.

2.5. Tekidli İsim Cümleleri

Aktarılan malumat hususunda muhatabın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelamda te'kîd edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Muhatap mevzu konusunda bilgi sahibi olmadığı gibi tereddütlü de değilse te'kîde gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddid ise te'kîde pekiştirmek iyi olur. İnkârcı ise de te'kîd zorunlu hale gelmektedir. İnkâr seviyesine göre de te'kîdin adedi çoğaltılır.

⁵⁷ Muhatabın haber karşısındaki tavrı üç kısımda ele alınabilir:

a- Muhatabın haberle ilgili zihninin boş olması ve haber hakkında mütereddit veya inkârcı olmaması: Bu haber çeşidinde tekit edatı kullanılmaz, çünkü muhatap aktarılan haber hususunda şüpheli veya inkârcı değildir. Bu haber çeşidine iptidai haber denir.

b- Muhatabın haberle ilgili tereddüt içinde olması ve kesin bilgiye ulaşma isteğinin olması: Bu çeşit haberde muhatabın şüphe ve tereddüdünün giderilmesi için bir te'kîdin kullanılması iyi olur, bu tarz habere talebi haber denir.

c- Muhatabın haber konusunda inkârcı olması veya haberin tersine inanması: Böyle durumlarda muhatabın inkârındaki seviyeye göre haberin bir veya daha çok tekit edatıyla aktarılması gerekir “لَا يَدْخُلُهَا أَحَدٌ إِلَّا كَانَتْ تَرْجَمُهُ حِجَارَاتٌ مِنْ سَمَاوَاتٍ مُتَمَاثِلَاتٍ” Muhakkak Halit misafirdir, denildiğinde muhatap hâlâ bu haber hususunda inkârcı ise “لَا يَدْخُلُهَا أَحَدٌ إِلَّا كَانَتْ تَرْجَمُهُ حِجَارَاتٌ مِنْ سَمَاوَاتٍ مُتَمَاثِلَاتٍ” tabir edilip te'kîd sayısı ikiye çıkarılır. Hâlâ inkârını sürdürürs “لَا يَدْخُلُهَا أَحَدٌ إِلَّا كَانَتْ تَرْجَمُهُ حِجَارَاتٌ مِنْ سَمَاوَاتٍ مُتَمَاثِلَاتٍ” te'kîd sayısı üçe çıkarılıp muhatap iknaya zorlanır.⁵⁸ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren âyetlerde ise cümlelerin bir ve iki tekid edatıyla kullanıldıkları görülmektedir.

2.5.1. Tek Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

Sildi: s

Açıklamalı [A19]: Tekidin ne şekilde gerçekleştiğine temas edilebilir. **وَلَا** harfleri, mübalâğatı ism-i fâil ve sıfat-ı müşebbehe vezinlerinin kullanılması gibi. Örneğin **لَا يَدْخُلُهَا أَحَدٌ إِلَّا كَانَتْ تَرْجَمُهُ حِجَارَاتٌ مِنْ سَمَاوَاتٍ مُتَمَاثِلَاتٍ** ayetinde üç farklı tekid vardır. **لَا يَدْخُلُهَا أَحَدٌ** ve **لَا يَدْخُلُهَا أَحَدٌ** ve **لَا يَدْخُلُهَا أَحَدٌ** (دَوْلَة) vezni.

(وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِن مَّائِدٍ بِأَسْفَلِ عَرْشِهِمْ وَأَن يَصُبُّوا فِيهَا مِن دُونِهَا فَلا يَبْرؤنَ مِنْهَا شَيْئًا يَصْرِفونها عَن آيَاتِنَا فَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ)

“Muttakiler cennetlerde ve pınar başlarında.” Zâriyat 51/15.

Müttakilerin cennetlerde ve pınar başlarında olduğu isim cümlesiyle ifade edilmiştir. Gaye verilen bu mükâfatın sabit olduğunu ortaya koymak içindir. Ayrıca verilen haberin kesinliğini ifade içinde “وَإِنَّ” tekid edatı kullanılmıştır, çünkü aynı surenin 48. âyetinde “*ŞAYET gerçeken doğru söylüyorsanız, bu tehdit hani ne ZAMAN gerçekleşecek?*” diyen inatçı kâfir tipolojileri vardır. Bu kişilere 49-54. âyetlerde karşılaşacakları durumlar anlatılmış bahse konu âyetten itibaren müttakilerin durumu onlara aktarılmıştır.

Örnek 2

(وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِن مَّائِدٍ بِأَسْفَلِ عَرْشِهِمْ وَأَن يَصُبُّوا فِيهَا مِن دُونِهَا فَلا يَبْرؤنَ مِنْهَا شَيْئًا يَصْرِفونها عَن آيَاتِنَا فَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ)

“Şüphe yok ki TAKVÂ SAHİPLERİ gölgeliklerde ve Pınar başlarındadır.” Mürselât 77/41.

Mürselât Süresinde 10 yerde (وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِن مَّائِدٍ بِأَسْفَلِ عَرْشِهِمْ وَأَن يَصُبُّوا فِيهَا مِن دُونِهَا فَلا يَبْرؤنَ مِنْهَا شَيْئًا يَصْرِفونها عَن آيَاتِنَا فَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ) “Hakkı yalanlayanların o gün vay haline!” ifadesi geçmektedir. Sürede yoğun bir şekilde hakkı yalanlayanlara vurgu yapılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak bu ayette verilen haber de tekidli kullanılmıştır.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِن مَّائِدٍ بِأَسْفَلِ عَرْشِهِمْ وَأَن يَصُبُّوا فِيهَا مِن دُونِهَا فَلا يَبْرؤنَ مِنْهَا شَيْئًا يَصْرِفونها عَن آيَاتِنَا فَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ)

“GÜNAHA BATIP KALMIŞ OLANLAR kuşkusuz cehennem AZABINDA DEVAMLı KALACAKLAR,” Zuhruf 43/74.

Âyette haberin tekid ile başlaması onun önemi ve konuyla ilgili tereddüdü olan kişinin tereddüdünü gidermek içindir.⁵⁹ Aynı surenin 65-66. âyetlerinde “GÜNAHA BATIP KALMIŞ OLANLAR kuşkusuz cehennem AZABINDA DEVAMLı KALACAKLAR. Bütünü YAPTIKLARI, kendileri FARKINDA bile olmadan KIYAMETİN ANSİZİN kopmasını beklemekten İBARET!” denilmektedir. Bu kişiler kıyameti ve cehennemi ciddiye almamakta aktarılan bilgilere tereddütle yaklaşmaktadırlar. Bunların hallerine uygun olarak bahse konu ayette “وَإِنَّ” tekid edatının kullanıldığı düşünülebilir.

Örnek 2

(وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِن مَّائِدٍ بِأَسْفَلِ عَرْشِهِمْ وَأَن يَصُبُّوا فِيهَا مِن دُونِهَا فَلا يَبْرؤنَ مِنْهَا شَيْئًا يَصْرِفونها عَن آيَاتِنَا فَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ)

“ZAKKUM ağacı GÜNAHKÂRİM yiyeceğidir.” Duhan44/43-44.

Günahkârların yiyeceğinin zakkum olduğu “وَإِنَّ” tekid edatıyla pekiştirilmiştir. Bahse konu âyetlerin siyaki olan 34-36. âyetlerde “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar: Bu iş bizim ilk (ve son olarak) ölüp gitmemizden İBARETTİR, biz artık yeniden diriltilecek değiliz. Siz doğru söylüyorsanız (ölmüş) babalarımızı geri getirin!” denilmektedir. Bu kişilerin münkirlikte ileri derecede oldukları âyetlerin birinci

bölümündeki “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar.” ifadesinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahısların hallerine uygun olarak tekid edatı kullanılmıştır.

2.5.3. İki Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(رَبِّكَ لِلْإِنسَانِ أَكْرَمُ مَا عَلَّمَ الْحَبْلَ أَلَمْ نَجْعَلْهُ أَحْسَنَ الْعَالَمِينَ) (Sâd 38/49-50)

“Kuşkusuz Allah’a itaatsizlikten sakınanlara çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri vardır.” Sâd 38/49-50.

Ayette müttakilere çok güzel bir gelecek ve kapıları ardına kadar açılacak adn cennetlerinin olduğu isim cümlesi ve haberi şibih olarak beyan edilmiş ve haberin doğruluğu içinde “رَبِّكَ / لَ” edatları kullanılmıştır. Aynı sûrenin 28. âyetinde “YOKSA İMAN EDİP DÜNYA VE ÂHİRETE YARARLI İŞLER YAPANLARI YERYÜZÜNDE FESAT ÇIKARANLARA BİR Mİ TUTACAKTIK? YA HÜT GÜNAH İŞLEMekten SAKINANLARI GÜNAHA BATANLAR GİBİ Mİ SAYACAKTIK?” denilmektedir. Müttakilere verilecek mükâfatın kesinliğini ifade için tekid kullanılmış, âyette zikredilen mükâfatların sadece müttakilere has olduğunu beyan içinde haber başa gelmiştir. İfade “رَبِّكَ لِلْإِنسَانِ أَكْرَمُ مَا عَلَّمَ الْحَبْلَ أَلَمْ نَجْعَلْهُ أَحْسَنَ الْعَالَمِينَ” şeklinde olsaydı müttakilerin nimet içinde olduğu vurgulanır, fakat zikredilen nimetlerin onlara has olduğu anlatılamazdı.

Örnek 2

(قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهُ أَذْهَبَ غَيْبَهُ وَجْهَهُ وَجَاءَ بِضَرَّةٍ لَّيْلَةٍ مِّن دُونِ اللَّيْلِ) (Sâd 38/54)

“Kuşkusuz bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” Sâd 38/54.

Mezkûr âyetin öncesinde Allah’a itaatsizlikten sakınanlara, çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri, çeşit çeşit meyve ve içecekler ve yanlarında eşlerinden başkasına bakmayan yaşit dilberler verileceği belirtilmektedir. Bahse konu bölümde ise “Bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” denilmiştir. Âyette rızık sözcüğü “رَبِّكَ / لَ” tekid edatlarıyla pekiştirilmiştir, çünkü dünyada rızıklar sonludur. Rahman Sûresi 26. âyette “Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir.” denilerek âdemoğluna bu gerçeği öğretmektedir. İnsan dünyada sonluluğa alışık olduğu için bitmez tükenmeyen nimete alışık değildir. Ayrıca sonsuzluğu anlamakta zorlanmaktadır. İnsanın bu haline uygun olarak iki tekid kullanılmıştır.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فَهَيَّؤُوا لِنُفِثَهُمْ سَائِغًا مِّمَّا يَشْتَهُونَ) (Sâffât 37/67)

“SONRA ONLARIN, yedikleri bu nesnenin üzerine, KAYNAR SU KARIŞTIRILMIŞ BİR İÇECEKLERİ DE OLACAKTIR.” Sâffât 37/67.

Sûrenin 50-57. âyetlerinde cennetlikler arasında geçen diyalog zikredilmektedir. İçlerinden biri bir arkadaşının ona “ Sen de ONAYLIYOR MUSUN GERÇEKTEN? Biz, ölüp de TOPRAK ve kemik yığını haline gelmişken MUTLAKA HESABA ÇEKİLECEK MİŞİZ ÖYLE Mİ?” dediğini zikretmektedir. Bu kişinin âhireti inkâr ettiği

ve bir azapla karşılaşmayacağını düşündüğü ifadelerinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahsın haline uygun olarak ayetteki azabın verileceği ﴿وَلَا تُجْرَمُونَ﴾ tekid edatıyla aktarılmıştır.

Örnek 2

(﴿وَلَا تُجْرَمُونَ﴾ / ﴿وَلَا تُجْرَمُونَ﴾)

“Bu böyledir. Öte YANDAN AZGINLARA DA çok kötü bir gelecek.” Sâd 38/55.

Âyette azgınlara çok kötü bir geleceğin olacağı “﴿وَلَا تُجْرَمُونَ﴾” tekid edatlarıyla aktarılmıştır. Aynı surenin 12-13. âyetlerinde “*Bunlardan önce Nûh KAVMI, Âd KAVMI, KAZIKLI FIRAVUN, Semûd KAVMI, Lût KAVMI ve Eyke HALKI, bütün bu topluluklar ISRARLA gerçeği yalanlamışlardır.*” denilmektedir. 16. âyette ise “*Onlar, (ALAYCI bir tavırla), “Rabbimiz Hesap gününden önce payımıza düşen AZABI hemen şimdi ver!”* diyen kişilerden bahsedilmektedir. Hem önceki topluluklar hem de hemen azabı isteyenlerin inkârda aşırı oldukları anlaşılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak ayette iki tekidin kullanıldığı söylenebilir.

Bir ve iki tekidin geçtiği âyetleri karşılaştığımızda ikisinde de bağlamda geçen kişilerin inkârlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Örneğin tek tekid kullanılan Zariyat Sûresinde “*ŞAYET gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit HANİ ne ZAMAN gerçekleşecek?*” diyen kişiyi görmekteyiz. İki tekidin kullanıldığı Saffat Sûresinde “*Sen de ONAYLıyor musun gerçekten? Biz, ölüp de TOPRAK ve kemik yığını HALİNE gelmişken mutlaka hesaba çekilecekmiz öyle mi?*” diyen şahıstan bahsedilmektedir. İki surede de inkârcı şahsiyetleri görmekteyiz.

Sâffât ve Sâd Sûrelerinde iki tekid kullanılmasının nedeni şöyle açıklanabilir: Sâffât 52, 60 ve Sâd 9-50,54 âyetlerde de iki tekidin kullanıldığı görülmektedir. Sûrenin bütünlüğüyle uyum sağlamak için mezkûr âyetlerde de iki tekid kullanıldığı düşünülebilir.

2.6. İsim Cümleli Tekidsiz Âyetlere Örnekler

İsim cümleleri tekid edatıyla kullanıldığı gibi tekidsiz de kullanılmaktadır. Bir haberin tekidsiz ifade edilmesi muhatabın o konuda tereddütlü olmaması, zihninin şüpheden âri olmasıyla ilgilidir, fakat bazı durumlarda münkir, mü'min gibi kabul edilmekte veya aynı anda iki grup zikredildiğinde bütün muhataplar habere karşı tereddütsüz gibi değerlendirilmektedir.⁶⁰

2.6.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(﴿وَلَا تُجْرَمُونَ﴾ / ﴿وَلَا تُجْرَمُونَ﴾)

﴿وَلَا تُجْرَمُونَ﴾ “Artık o, hoşnut olacağı bir hayât içindedir.” Hâkka 69/21.

Bahse konu ayetin geçtiği surenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, mezkûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamış ve kitabını sağından alanları tazim için

⁶⁰ Ahmed Mustafa Merâğî, 'Ulûmu'l-belâğ el-beyân ve'l-meânî vel-bedî' (Beyrut; Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), 51.

zamir başta kullanılmıştır. Bu kişilerin hallerinin devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

(لَا يَرْجُو أَجْرًا مِمَّنْ وَلا يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ لَعَلَّ يُؤْتِيهِ مِنَ الْبَخِيلِينَ) (Firdavs cennetine vâris olacaklar ve orada onlar ebedî kalacaklardır.) Mü'minûn 23/10.

“Firdavs cennetine vâris olacaklar ve orada onlar ebedî kalacaklardır.” Mü'minûn 23/10.

Aynı sûrenin önceki âyetlerinde kurtuluşa eren müminlerin özellikleri sayılmaktadır. Mezkûr âyette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir ya da hitabın mümin ve kâfirlere yapıldığı düşünülürse mütekellimin kâfirleri de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. “مَنْ” cümlede mübteda ve “لَا يَرْجُو” ise haberdir.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(لَا يَرْجُو أَجْرًا مِمَّنْ وَلا يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ لَعَلَّ يُؤْتِيهِ مِنَ الْبَخِيلِينَ) (Kânitlerimize aldırış etmeyenler var ya, hak ettikleri için onların yeri ateştir.) Yunus 10/8.

“Kânitlerimize aldırış etmeyenler var ya, hak ettikleri için onların yeri ateştir.” Yunus 10/8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “Kuşkusuz rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yarattı, sonra da yarattığı arşa hâkim olan, her işi yöneten Allah'tır. O izin vermedikçe şefaât edecek biri de yoktur. İşte bu Allah sizin rabbinizdir, öyleyse O'na kulluk ediniz. Bunları düşünmez misiniz!” denilmektedir. Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâfirlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. inkârcıların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin inkârdan ari olması şeklinde düşünülmesi olabilir.

Örnek 2

(لَا يَرْجُو أَجْرًا مِمَّنْ وَلا يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ لَعَلَّ يُؤْتِيهِ مِنَ الْبَخِيلِينَ) (Onların giysileri katrandandır; yüzlerini de ateş bürüyecektir.) İbrâhîm 14/50.

“Onların giysileri katrandandır; yüzlerini de ateş bürüyecektir.” İbrâhîm 14/50.

Bahse konu âyetin siyakı olan 44. âyette “Kendilerine gelecek azaba karşı insanları uyar.” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edatı kullanılmamış, anlaşılabilir muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

Sonuç

Âhirete yönelik ödül ve cezaların fiil ve isim cümlesi şeklinde Kur'ân'da ifade edildiği görülmektedir. Mükâfat ve cezanın sabitliği vurgulanacaksa ifade isim cümlesi ve haberi de isimle aktarılmaktadır. Ödül ve cezanın tekrar ve yenileneceği hedefleniyorsa beyan, fiil cümlesi veya haberi fiille bildirilmektedir. Bağlam veya verilmek istenen mesaja göre fiiller, mazi, muzari

kullanılmaktadır. Konuyla ilgili örneklerdeki mazi, muzari fiiller gelecek anlamı ifade etmektedir.

Ödül ve cezanın kesin gelececeğini inan için mazi, teki ar, yenilenme ve muhataba olmayı

Âyetlerdeki haberler isim, ism-i fa'il, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Bazı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhataba bilgi verme amaçlanmaktadır. Müsnedin fiil yerine ism-i fa'il gelmesi eylemin daha yoğun olacağına işaret etmek içindir. Bazı âyetler tekid edatıyla bir kısmı ise tekidsiz gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edatı kullanılmakta; hitap bütün insanlara ya da herkes haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Kaynakça

- Abbas, Fadl Hasen. *İtkânü'l-burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Ammân: Dâru'l-Furkân, 1997. Abbas, Fadl Hasen. *el-Belâğâ funûnuhâ ve efnânuhâ*. 2 Cilt. Amman: Dâru'l-Furkân, 1997.
- Alevî, Hamza b. Ali. *et-Tirâz li esrâri'l-belâğâ ve 'ulumi hakâiki'l-f'câz*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002.
- Bilgegil, M. Kaya. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980.
- Bulut, Ali. *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019. Bütî, Ramazân. *min Ravâ'i'l-Kur'ân*. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.
- Curcânî, Abdülkâhîr. *Delâilu'l-f'câz*. thk. M. Muhammed Şakir. Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004. Çörtü, Meral. *Arapça Dilbilgisi Nahiv*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2012.
- Dervîş, Muhyiddîn. *İ'râbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve be'ânühû*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1992.
- Ebussuûd. *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-'Arabiyyi, ts. Endelusî, Ebû Hayyân. *el-Bahrü'l-muhîr*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1993.
- Ğalâyînî, Mustafa. *Câmi'u'd-durâsi'l-'Arabiyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsil'-'Arabiyyi, ts. Kutub, Seyyid. *fi Zilâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kahire: Daru's-Şurûk, 32. Baskı, 2003.
- Merâğî, Ahmed Mustafa. *'Ulûmu'l-belâğâ el-be'ân ve'l-me'ânî ve'l-bedî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 3.Baskı,1993.
- Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.
- Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *el-Belâğatu'l-'Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1996.
- Muberred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedab*, thk. Muhammed Abbas el-Halik Azime. 4 Cilt. Kahire: Metabiu'l-Ehrami't-Ticariyye, 1994.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhîr. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'z-Zeytûniyye, 1984.

Açıklamalı [A20]: Sonuç kısmı özet gibi olmuş. Genişletilmeli, cümleler daha sade ve anlaşılır olmalıdır.

- İbn Cinnî, *el-Leme' fi'l-Arabiyye*. thk. Samî' Ebu Muğlî. Amman, Dar-u Meclâvî, 1988.
- İbnu'l-Esîr, Zıyaeddîn. *el-Meselus-sâir*. 4 Cilt. Kahire, Daru'n-Nahda, ts.
- İbn Fâris, Ahmed. *Mu'cemu mekâysî'l-luğâ*. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1979. İbn
- Hâcib. *Kâfiye*. Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.
- İbn Hişam. *Şerhu KATV'î'n-NEDÂ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.
- Kazvînî, Hatib. *el-İzâh fi 'ulûmi'l-belâğâ*. thk. İbrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.
- Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'l-f'câz fi dirâyetil-f'câz*. thk. Nasrallah Hacı Müftü Oğlu Beyrut; Dâru Sadr, 2004.
- Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-ğayb*. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *SAFVETU't-TEFÂSİR*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kur'ânî'l-Kerîm, 4. Baskı, 1981. Sâmer râî,
- Fâdil. *Me'ânî'l-ebniye fi'l-'Arabiyye*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007.
- Sâmer râî, Fâdil. *Me'ânî'n-NAHV*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 2020.
- Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'l-HEVÂMÎ' fi şerhi cem'î'l-cevÂMÎ'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.
- Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *el-İTKÂN fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.
- Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *Muhtasarul-me'ÂMÎ*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017. Tekin,
- Mehmet. *ROMAN SANATI ROMANIN UNSURLARI I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018. Zemahşerî,
- Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşâf*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 3. Baskı, 2009.
- Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah. *el-BURHAN fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fadl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, 1984.

Hakem Değerlendirmesi-3

Değerlendirme Tarihi: 14-02-2022

Değerlendirdiği Dosya: Makale İlk Hali

Form Cevabı:

Tarih / Date: 14-02-2022 (Yazara Açık)

Makalenin Ağırlıklı Sınıfı / Submission Category:: Araştırma / Research

(Yazara Aık)

Başlıklar yazının konusunu kısa aık ve yeterli ölçüde yansıtıyor mu? / Does the title reflect the subject matter of the article clearly and exactly?: Evet / Yes (Yazara Aık)

Özet yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtıyor mu? / Does the Turkish abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Aık)

Abstract yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtıyor mu? / Does the abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Aık)

Makale dilbilgisi kurallarına uygun aık ve yalın bir anlatım yolu izlenmiş mi? / Is the text of the article clear and flawless as per the grammar rules?: Evet / Yes (Yazara Aık)

alışmanın konusu yeterli ölçüde ele alınabilmiş mi? / Has the author presented the subject of the article in a proper methodological perspective?: Evet / Yes (Yazara Aık)

alışmanın amacı yeterli ölçüde belirtilmiş mi? / Has the author presented the aim of the article?: Evet / Yes (Yazara Aık)

Araştırmada kullanılan yöntem uygun mu? / Is the method used in the research appropriate?: Evet / Yes (Yazara Aık)

alışma neticesinde ulaşılan sonuçlar yeterli mi? / Has the author presented the result of the article sufficiently?: Evet / Yes (Yazara Aık)

Yazarın ele aldığı konu hakkındaki yorum ve analizleri yeterli mi? / Are the comments and analysis of the subject covered by the author sufficient?: Evet / Yes (Yazara Aık)

Makalede kullanılan kaynaklar makale yazım kurallarına uygun olarak düzenlenmiş mi? / Are the resources which are referred in the article shown in accordance with the rules of the Journal?: Evet /

Yes (Yazara Aık)

Kullanılan eserlere kaynakça kısmında yer verilmiş mi? / Are the resources which are referred in the article shown properly in the bibliography?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Çalışma bilimsel yayın etiğine uygun hazırlanmış mı? /Is the study prepared in accordance with scientific publication ethics?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

İncelediğiniz makale bilime katkısı olan özgün bir çalışma mıdır? /Does the article have an original contribution to knowledge and the field?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Görüş ve önerilerinizi belirttiğiniz makale metnini WORD veya PDF formatında Dosya olarak eklediniz mi? / Have you attached the article text containing your comments and suggestions to your report in MS Word or Pdf format?: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Düzeltilmeler yapıldıktan sonra tekrar incelenmesi gerekir mi? / Should it be reviewed again after revisions: *Evet / Yes (Yazara Açık)*

Yazara Not: *Nahiv, sarf ve belagat terimlerinin yazımında uzatma işaretlerinin kullanımına özen gösterelim.*

Makaleyi Türkçe açısından dikkatli bir gözle son bir kez kontrol edelim. (Yazara Açık)

Editöre Not:

Öneri: *Kabul (Yazara Açık)*

ESKİYE

Hakemin Yükleği Değerlendirme Dosyaları

Âhirete Ait Ödül ve Cezanın Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi**Öz**

Kur'ân'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyanın seçildiği çeşitli çalışmalarda ortaya konmuştur. Bu araştırmada ise âhirete yönelik ödül ve cezaların zikredildiği âyetlerde görülen cümle çeşitleri ve anlama etkise ele alınmaktadır. Mükâfat ve cezalar bazı âyetlerde fiil; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmektedir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin fiilleri, mazi, muzari,

istikbal ifade eden "س / وس" takılı muzari ve emir formunda gelmektedir. Farklı zamanda kullanılan

fiiller her ne kadar âhirete ait ödül ve cezaı ifade etse de aralarında bir anlam farkı olmaktadır. İsim cümlelerinin haberi, isim, ism-i fa'il, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca bazı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. İsim cümlelerinin içindeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir, çünkü fiil ve isim benzer anlamları barındırmadığı gibi isim cümlesinin farklı kullanımlarının da değişik manalar barındırdığı dil bilginlerince bilinmektedir. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belağatı, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Kur'ân, Âhiret, Ceza, Mükâfat.

Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the Qur'an**Abstract**

It has been revealed in various studies that the most appropriate material and the intended meaning are always chosen in the Qur'an, while the messages are conveyed to the listeners. In this study is investigated that the types of sentences and its effect on meaning seen in the verses in which the rewards and punishments for the hereafter. Rewards and punishments are verbs in some verses, in some of them, it is presented in the form of a noun clause. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past, present continuous,

command and suffixed with "س / وس" expressing the future. Although the verbs used at different

times express the reward and punishment of the hereafter, there is a difference in meaning between them. Predicate (haber-yüklem) of noun sentences consist of noun, maker of verb (ism-i fa'il), verb and like sentence (şibih cümle). In addition, some noun sentences come with strengthening prepositions (tekidli) and without strengthening prepositions. This diversity in sentences and sentences also affects the meaning. Because the verb and the noun do not have similar meanings, and it is known by the linguists that different uses of the noun sentences have different meanings. In this study will be answer to the following questions: Why are rewards and punishments for the Hereafter expressed with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Verb Sentence, Noun Sentence, Quran, Hereafter, Punishment, Reward.

Giriş

Kur'ân'da, mevzular muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle kelam, noksan ve fazlalık olmaksızın ifade edilmiştir. Kısa ve özlü anlatımın tercih edildiği yerlerde mânâ ihmal edilmediği gibi muhtevânın ayrıntısına girilmesi gereken yerlerde de söz israfı yapılmamıştır. Anlamdaş kelimelerin seçiminde bile tasvir gücü en fazla ve fesâhati kuvvetli olan tercih edilmiştir.¹ Bu tercihlerin tesadüfi olmayıp bir maksada binaen beyan edildiği görülmektedir. Fadl Hasen Abbas bu hususu şöyle açıklar: “Kur'ân'da yer ALAN her HARF bir hikmete binaen yer almıştır. Aynı mânâyı gelebilecek BAŞKA bir HARF onun vereceği ANLAMI TAM KARŞILAYAMAZ.” Tâha Sûresi 71. âyette kullanılan “ق” harfi ceri örneklerden biridir.

(قَدْ كُنَّا فِي غَوَاةٍ سَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَكُنَّا بِآيَاتِهِ مُدَّعِينَ ۚ قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِمَا نَسَىٰ عَن قَوْمِهِ وَإِنَّ لَكُمْ فِيهَا لَذِكْرًا ۚ وَمَا كُنَّا بِمُنذِرِينَ إِلَّا عَشِيرَةً ۖ لَّكُم فِيهَا لَعْنَةٌ مُّبِينَةٌ ۚ إِنَّهَا غَوَاةٌ شَرٌّ مَّا كُنَّا بِكُم بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ إِن كُنْتُمْ كَافِرِينَ ۚ)

“Ama ahdim olsun ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım!”

Âyetteki “ق” harfi cerinin yerine “ك” harfi ceri gelebilir diye düşünülebilir, fakat âyetin derin mânası anlaşılınca yalnız “ق” harfi cerinin uygun olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu harf, Firavun’un inananları sadece hurma dalları üzerine asmasını içermez, ayrıca mü’minlere karşı daha fazla işkence çektirmek için hurma dallarını batırmayı içeren kin ve gareze de işaret eder.²

Kurân’da sadece harflerin veya kelimelerin seçimi bir hikmete binaen değil, üslubunda da böyle bir durum gözlemlenmektedir. Örneğin, Mâide Sûresi 91. âyetteki içki yasağının, nehiy yerine “كُفِّرُوا” istifhâmıyla aktarılması,

(كُفِّرُوا بَعْدَ ذَلِكَ عُنَىٰ ۖ وَالَّذِينَ يَتَّبِعُوا عِبَادَ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ۚ وَالَّذِينَ يَتَّبِعُوا عِبَادَ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ۚ وَالَّذِينَ يَتَّبِعُوا عِبَادَ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ۚ وَالَّذِينَ يَتَّبِعُوا عِبَادَ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ۚ)

“Şeytan, içki ve kumarla sizin ARANIZA DÜŞMANLIK ve kin sokmak ve sizi Allah’ı ANMAKTAN ve NAMAZDAN ALIKOYMAK ister. Artık bunlardan VAZGEÇTİNİZ değil mi?”

Âyette içki ve kumarın kötülüğü aktarıldıktan sonra onu yasaklamak için nehiy yerine daha etkileyici ve belâğ olan istifhâm yoluyla emir verilmiştir.³ Soru, emir anlamında kullanılmış olup yapmayın terk edin demektir.⁴ Buradaki istifhâm muhatabın davranışı ölçülmüştür. Allah önceden ona içki ve kumarın kötülüğünü açıklamış, sonra onda bu beyanın tesirini ölçmek için onu sinamiştir.⁵ Bahse konu âyet “Artık bunlardan VAZGEÇİN.” şeklinde istifhâmsız tabir edilseydi bu ifade, muhatabın kendi iç dünyasında bir hesaplaşmaya girmesini istifhâm kadar sağlayamayacaktı, çünkü hükmü muhatap değil, mütekelim vermiş olacaktı.

Kurân’daki ifade çeşitliliklerden biri de âhirete yönelik mükâfat ve cezaların tek tip bir üslupla aktarılmasıdır. Ödül ve cezalar yerine göre hem isim hem de fiil cümlesiyle haber verilmektedir. Örneğin, Nisa Sûresi 57. âyette mü’minlerin cennete girme halleri ve gölgelenmeleri fiille ifade

(وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي حَيَاتِهِمْ أَهُمْ يُرَوَّضُونَ ۚ وَمَنْ أَسْرَفَ ثُمَّ تَابَ وَعَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَسَبَّحْنَا لَهُ مِنْ فَخْرِهِ إِنَّا عَلَىٰ عَمَلِهِ قَدِيرُونَ ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ۚ)

cennette olmaları isim cümlesiyle beyan edilmiştir. (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ۚ) Meryem Sûresi 59. âyette

namazlarını zayi eden şehvetlerine uyanların cezası fiille (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ۚ) مِثْلَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ۚ)

(وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ۚ) Zuhur Sûresi 74. âyette suçluların cehennemde kalışı, isimle ifade edilmiştir. (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ۚ)

Kur'ân'da âhirete ait mükâfât ve cezanın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edildiğini zikretmiştik. Fiil cümlesi şeklinde gelen ifadelerin eylemleri, mazi, muzari ve istikbale delalet eden *وَسَّ / وَسَّ* ekiyle ve emir sigasında gelmektedir. İsim cümlesi tarzında olanlar ise kimi yerde haberi

fiil; bazı yerde isim, ism-i fa'il ve şibih cümlesi şeklinde görülmektedir. Ayrıca cümleler tekidli ve tekidsiz gelmektedir.

Bu çalışmada şu hususlar ortaya konulmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfât ve cezalar niçin, isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır: Konu âhirete ait mükâfât ve cezanın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edilmesi olunca mazi ve muzarînin sadece gelecek ifade eden anlamı üzerinde durulmuştur. İsim cümlesinde ise haberi, isim, fiil, ismi fa'il, şibih cümle olanlar incelenmiştir. Ayrıca cümlelerin tekidli ve tekidsiz hali ele alınmıştır. Mevzularla ilgili iki tane örnek âyet gösterilmeye çalışılmıştır.

Hannan Muhsin Muhammed Ferhani tarafından "*BİNÂU'l-Cümle fi'l-Meseli'l-Kur'ânî*" isimli yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Araştırmacı, Arapçadaki cümle çeşitlerini ele almış, örneklem olarak Kur'ân'daki mesel âyetlerini seçmiş ve konuyu sadece irab açısından değerlendirmiştir.

Ze'îm el-Ümem, "*Enmatu'l-Cumeli'l-Fi'liyye ve'l-İsmiyye fi'l-Kur'ân*" isimli lisans bitirme tezini hazırlamış, isim ve fiil cümlesinin unsurları hakkında bilgi vermiş, fakat fiil ve ismin belağî anlamıyla ilgili bilgi sunmamıştır. Örnek âyetler, Rahmân ve En'âm Sûrelerinden seçilmiştir.

Mücahit Asutay, "*Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış*" adlı makaleyi kaleme almış, çalışmasında önce *gramer, söz dizim ve me'ANI'n-NAHIV* kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde nazmı, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiş, örnekleme ise âyetlerden seçmemiştir.

Muhammed Rizk Shoer, "*Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma*" adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Yazar, isim ve fiil cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan fiillerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi haber çeşitlerini de sadece isim ve fiil olarak ele almıştır. Ayrıca örneklemedeki âyetleri, âhirete yönelik mükâfât ve ceza ile sınırlandırmamış, konuya dayalı olarak seçmemiştir.

1. Fiil Cümlesi

Arapçada fiil kelimesi *فَعْلٌ* sülasi fiilin masdarı olup anlamı güzel ve çirkin faaliyetleri içerir.⁶ Fiil, nahiv açısından ise mâzî, muzarî, emir olmak üzere üç türdür. Ayrıca başına *فَعْلٌ / وَفَعْلٌ*

edatlarını alan ve kendisine te'nis mütekelim muhatab *ت* "si bitişen kelimelere fiil denir.⁷ Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.⁸

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermez. Abdulkâhîr el-Curcânî (öl. 471/1078-79) aralarındaki farkı şöyle özetler: "*İsmin temel işlevi yenilenmeyi gerektirmeksizin bir şeyde niteliğin KALICI ve sürekli YAPILMASINI İFADE eder. Fiilin temel işlevi, VAR olduğu ifade edilen niteliğin AZAR AZAR gerçekleşmesi yenilenmesidir.*" isimle fiilin farkının daha iyi anlaşılması için şu örneği verir: "*فَعْلٌ وَفَعْلٌ*" cümlesindeki fiilin yerine isim konulup "*فَعْلٌ وَفَعْلٌ*" söylenmesi, bu her iki cümlelerin de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında

⁶ Ahmed İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa* (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/511.

⁷ İbn Hâcib, *Kâfiye* (Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2010), 44.

⁸ İbn Cinnî, *el-Leme' fi'l-Arabiyye*, thk. Sami' Ebu Muğlî (Amman, Daru Meclâvî, 1988), 30.

Açıklamalı [Y1]: Enmâtu'l-cümel

Açıklamalı [Y2]: Çıkaralım

hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalardı birisi fiil, diğeri isim olmazdı. Her ikisinin fiil ya da isim olması gerekirdi.⁹ Diğer bir ifadeyle “فَعْلٌ” lafzı, eylem sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret ederken “فَعْلٌ” fiili ise kalkma eyleminin tekrarına delalet etmektedir.

el-Kazvî'nî (öl. 739/1338) el-İzâh isimli eserinde müsnedin (yüklem) hallerinden bahsederken fiille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: “Fiil, teceddütle beraber üç zamandan birisiyle sınırlıdır. İsimde ise sınırlama ve yenilenme yoktur.”¹⁰

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî'de fiili selefleri gibi tarif edip şöyle demektedir: “Fiil ZAMANLA sınırlıdır. YANI mâzi fiil geçmiş zamanla, muzâri şimdiki ZAMAN ve çoğunlukla gelecek ZAMANLA sınırlıdır.”¹¹

Nahiv açısından ise fiil cümlesi: “Fiil, FAİL, FAİLİN benzeri olan NAİBU'l-FAİL YA DA HAKİS fiil onun ismi ve HABERİnden oluşan cümledir. Kısaca fiil cümlesi, fiil ve faİL YA DA fiil ve NAİBU'l-FAİLDEN oluşan cümledir.”¹² Yukarıda verilen fiille ilgili bilgilerden sonra fiil cümlesinin delaleti hakkında şu söylenebilir: 1-Olayın yenilenme ve devamına işaret. 2-Fiillerin mâzi ve muzâri açısından farklı zamân içermesi.

Mükâfat ve ceza ile ilgili âyetlerdeki fiil cümlelerinin eylemleri, mazi, muzari, istikbale delalet eden “فَعْلٌ” ekiyle ve emir şeklinde gelmektedir.

1.1. Mazi Fiil

Mazi fiil genelde geçmiş zamana delalet eder.¹³ Örneğin, (رَخَاوَكُ) cümlesindeki “ر” fiilidir.

Bu eylem gelme işinin yakın ve uzak geçmişte olduğuna işaret eder.¹⁴ Mazi fiil, bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve taleb, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd-va'id ifadelerinde görülür.¹⁵ Ashında va'd ve va'idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir.¹⁶ Bu üslup Kur'an-ı Kerim'de âhirete yönelik konularda sıkça görülen bir durumdur. Kamer Sûresi 1. âyeti örneklerden biridir. Şöyle ki: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَالْحَيَاةُ الدُّنْيَا سُلُوكٌ مَّرْكُومٌ) “Allah'ın emri yerine gelecektir; artık onun bir AN önce gelmesini isteyip durmayın.” Kıyametin gerçekleşeceğini kesin ifade için “فَعْلٌ” fiili muzari yerine mazi formunda gelmiştir.¹⁷

Araştırmamız âhirete yönelik ödül ve mükâfatı içeren âyetleri kapsadığı için bu bölümde seçilen örnekler mazinin gelecek ifade eden kesinlik anlamını içerenler arasından olacaktır. Cennete girdirme, cennetlikleri hurilerle evlendirme, cennetliklere yapılan ikramlar, organların kıyamet günü şahitliği, cehennemün uğultusunun işitilmesi, âyetlerde mazi fiillerle aktarılmıştır.

1.1.1. Mükâfata Örnek Ayetler

⁹ Abdulkâhir el-Curcânî, *Delâilü'l-İcâz*, thk. M. Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 2004), 175-177.

¹⁰ Hatîb el-Kazvî'nî, *el-İzâh fî ulûmi'l-belağa*, thk. İbrahim Şemsettin (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 79.

¹¹ Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, *Me'ânî'l-ebniye fî'l-Arabiyye* (Amman: Dâru 'Ammar, 2007), 9.

¹² Mustafa el-Galâyî'nî, *Câmi'u'd-durûsi'l-Arabiyye* (Beirut: Dâru İhyâ'it-Turâsîl'-Arabiyyi, ts.), 578.

¹³ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cemi'l-cevâmi'*, thk. Ahmet Şemsettin (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998), 1/37.

¹⁴ Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, *Me'ânî'n-nahv* (Beirut, Dâru İbn Kesîr, 2020), 3/371-379.

¹⁵ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cemi'l-cevâmi'*, 37-38.

¹⁶ Ziyâuddîn İbnu'l-Esîr, *el-Meselu's-sâir* (Kahire: Daru'n-Nahda, ts), 2/185.

¹⁷ Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhan fî ulumi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 3/231.

Örnek

(اَلَّذِيْنَ يَدْعُوْا اِلَيْهِ لِيُقْسَا اِلَيْهِمْ وَيَقْتُلُوْا اَلَّذِيْنَ هُوَ اَوْلٰى بِالْحَيٰوةِ اَلْحَقِّ مِنْهُمْ وَيَسْتَوْفُوْنَ عَلَيْهِمُ الْمَالَ بِمَدْرَسَةٍ مُّتَّعِيْنَ فِيْهَا يَخْتَضِرْنَ اَشْرَابًا وَهُمْ فِيْهَا رَاغِبِيْنَ ۗ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيْهَا خٰلِدِيْنَ)

“İMAN edip dünya VE âhiret için yararlı işler YAPANLAR, Rablerinin izniyle ebedî KALACAKLARI ve ALTINDAN ıRMAKLAR AKAN cennetlere KONULACAKLAR ve ORADA SELÂMLA KARŞILANACAKLARDIR.” İbrâhîm 14/23.

Müminlerin dünyada ulaşmak istedikleri mükâfatlardan biri de cennete girmektir. Bu ödül ayette “لَا يَدْخُلُوهَا” fiiliyle mazi olarak ifade edilmiştir. Beyanın âyette fiille yapılması müminlerin farklı cennetlere girmesini de ortaya koymak olabilir, çünkü cennetin, CENNÂtu ‘Adn, Cennetu'l-Me'vâ, Firdevs gibi bölümleri bulunmaktadır.¹⁸ Yine bu üslup inananların gruplar halinde cennete girmesini de ifade edebilir. Zümer Sûresi 73. âyette şöyle buyurulmaktadır: “Rablerine KARŞI gelmekten SAKTINANLAR DA GRUPLAR HALİNDE cennete sevkedilecek.” denilmektedir.

Fiilin mazi gelmesinin gerekçesi ise şöyle açıklanabilir: Bir önceki âyette şeytan “şüphesiz Allah size gerçek bir VAATTE bulunmuştu; ben de size bir söz verdim AMA YALANCI çıktım.” ifadesi geçmektedir. Allah'ın va'dinin kesinliğini göstermek için fiil mazi kullanılmıştır denilebilir.

e “لَا يَدْخُلُوهَا” şeklinde olsaydı inananların cennete girme

veya farklı cennetlere girmesine işaret etmez, fakat onların cennette sürekli bulunuşlarını ifade ederdi.

Örnek 2

(اَلَّذِيْنَ يَدْخُلُهَا مِنْ اَشْرَابٍ مُّطَهَّرَةٍ وَرِجْوٰى لَهَا مِنْ تَحْتِهَا نٰوِيْلٌ)

“Ayrıca onları beyaz tenli, ceylan gözlü eşlerle birleştireceğiz.” Duhân 44/54.

Muttakilerin, hurilerle cennette evlendirileceği âyette “لَا يَدْخُلُوهَا” mazi fiiliyle ifade edilmiştir. Mazi kullanımın gerekçesi şu şekilde açıklanabilir: Önceki âyetlerde günahkârların yiyeceği zakkum ve muttakilerin emin bir makamda oldukları tekidle ifade edilmektedir. Hurilerle evlenmenin de kesinliğini ortaya koymak için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 3

(اَلَّذِيْنَ يَدْخُلُهَا مِنْ اَشْرَابٍ مُّطَهَّرَةٍ وَرِجْوٰى لَهَا مِنْ تَحْتِهَا نٰوِيْلٌ)

“Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol veririz.” Tûr 52/18.

“Meyve ve etten bol bol veririz.” cümlesindeki “لَا يَدْخُلُوهَا” fiili mazi kalıpta gelmiştir. Çünkü aynı sûrenin 11-16. âyetleri arasında VAHİY tekliz edenler, LANET ve İNKÂRCILAR, YALANLADIKLARI CEHENNEM ATEŞİNE ATILACAKLAR denilmektedir. Yine 17. âyette muttakilerin nimet cennetlerinde oldukları tekidli olarak beyan maktadır (اَلَّذِيْنَ يَدْخُلُهَا مِنْ اَشْرَابٍ مُّطَهَّرَةٍ وَرِجْوٰى لَهَا مِنْ تَحْتِهَا نٰوِيْلٌ). Bahse konu âyette de verilecek ödülün kesinliğini ifade etme ve

siyakla uyum için fiilin mazi geldiği düşünülebilir.

1.1.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek

لَا تَدْرَأُونَ مَا يَنْزِلُ فِي أَرْبَابِكُمْ لَا يَكْفُرُ أَكْثَرُ عِبَادِكُمْ بِآيَاتِنَا وَلَا يَحْكُمُونَ عِنْدَ رَبِّكَ إِلَّا بِالسُّبْحِ وَالْحَمْدِ وَالْأَسْمَاءِ الْحُسْنَىٰ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler.” Müllk 67/7.

Küfredenlerin cehenneme atılırken korkunç ses işitecekleri âyette “لَا تَدْرَأُونَ” mazi fiiliyle aktarılmıştır. İfadedeki “لَا” şart edatı, âyetteki mazi fiilin anlamını gelecek zamana dönüştürdüğü gibi atılma ve işitme eylemlerinin kesinliğine delaleti artırmıştır, çünkü “لَا تَدْرَأُونَ” şart edatı, cümleye kesinlik ve çokça tekrar anlamı katar.¹⁹ Âyetin hem mazi hem de “لَا تَدْرَأُونَ” ile ifade edilmesinin nedenini şöyle açıklayabiliriz: Mezkûr âyetin siyakında “Rablerini inkâr edenlere cehennem azabı vardır. Orası ne kötü bir varış yeridir”; sibakta ise “Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! Oraya her bir grup atıldıkça, muhafızları onlara, “Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?” diye sorarlar.” denilmektedir. Neredeyse cehennemi bile öfkesinden çatlatacak bir suç olan “Rablerini inkâr etme” cürümünü işleyenlere, tehdidin büyüklüğünü gösterme ve haberin kesinliğini ortaya koyma için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 2

لَا تَدْرَأُونَ مَا يَنْزِلُ فِي أَرْبَابِكُمْ لَا يَكْفُرُ أَكْثَرُ عِبَادِكُمْ بِآيَاتِنَا وَلَا يَحْكُمُونَ عِنْدَ رَبِّكَ إِلَّا بِالسُّبْحِ وَالْحَمْدِ وَالْأَسْمَاءِ الْحُسْنَىٰ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Nihayet oraya geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı kulakları, gözleri ve derileri onların aleyhine şahitlik eder.” Fussilet 41/20.

“لَا تَدْرَأُونَ” şart edatı nedeniyle “لَا تَدْرَأُونَ” fiilinin anlamı âyette gelecek zamana dönüşmüştür. İfade “Onlar cehenneme gelecekler, kulakları gözleri şahitlik yapacaklar.” “هم و بصرارهم” “هم و بصرارهم” şeklinde

olabilirdi, fakat aksine beyan mazi fiille aktarılmıştır, çünkü bir önceki âyette “Allah düşmanlarının ateşe doğru sevk edilecekleri gün, öncekiler ve sonrakiler hepsi bir araya getirilir.” denilmekte akabinde kıyamet günü kulak göz ve derilerin şahitlik yapacağı belirtilmektedir. inkârcılara göre organların şahitliği imkânsız; imanı zayıf olanlara göre de kabulü zor bir olaydır. Bu hadisenin kesin vuku bulacağını ifade için “هش د” fiilinin mazi geldiği söylenilebilir.

1.2. Muzari Fiil

Muzari, şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Örneğin, “يَذُوقُ الْعَذَابَ” cümlesindeki “يَذُوقُ” fiili, hem şu an hem de ileri bir vakitte yemeye işaret edebilir.²⁰ Çünkü yeme işi şu an veya biraz sonra olabilir. Çalışmamız âhiretle ilgili olduğu için muzarinin sadece istikbale delalet etmesini inceleyeceğiz. Muzari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında, ya da başına “س/س” harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va'd ve va'id içeren cümleler, gelecek zaman anlamı içerir.²¹ Anlam açısından ise muzâri fiil, yenilenme ve tekrara delalet eder. Misal (يَذُوقُ) ifadesidir. Cümledeki fiil, ezberleme işinin tekrarını içerir.²² Bazen kelimada muhataba anlatılan

¹⁹ Sâmer râî, Meâni'n-nahv, 4/84.

olayı yaşıyormuş havası vermek için de muzari kullanılır. Örneğin (يَوْمَ يُنْفَخُ أَصْفَادُهُمْ ذُكْرَانٌ مُّؤْمِنُونَ وَإِمْرَاتٌ يَحْسِبْنَ أَنَّهُنَّ أَزْوَاجٌ مِّنْ دُونِهِمْ وَلَهُنَّ آسَانٌ مِّثْلُ آبَعَارٍ لَّيْسَ لهنَّ فِيهَا حِسَابٌ) âyetteki “يُنْفَخُ” eyleminin bu üslupla gelmesi, dinleyiciye hadiseyi müşahede ettirmek içindir.²³

Âhirete ait mükâfat ve ceza âyetlerinde geçen muzari fiiller, mana açısından tekrar ifade etmekte ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermektedir. Muttakilere verilecek ikramlardan yeme içme ve elbise giyme; cehennemlikler için ateşle yüzlerinin dağlanması, irinden içirme, ateşte yüzme cezaları muzari fiille ifade edilmiştir.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(يُطْفِئُ لَهُمْ فِيهَا زُجُجٌ مِّنْ سَعْتِ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُلُوكُ يَخِرُونَ)

“Aralarında, kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır.” Sâffât 37/45.

Âyette cennetlikler arasında kadehlerin dolaştırılacağı “يُطْفِئُ” muzari fiiliyle ifade edilmiştir.

Fiil, va'd içerdiği için geleceğe delalet etmektedir. Ayrıca muzari kullanım, kadehlerin yenileneceğine ve cennetliklerin bu kadehlerden istedikleri zaman içebilecekleri anlamını ortaya çıkarmaktadır. Zuhruf Sûresi 71. âyet bize ipucu vermektedir. Şöyle ki: “ORADA CANLARIN İSTEDİĞİ, GÖZLERİN ZEVK ALDIĞI HER ŞEY VARDIR VE SİZ ORADA SONSUZA KADAR KALICISINIZ.”

Örnek 2

(يَوْمَ يُنْفَخُ أَصْفَادُهُمْ ذُكْرَانٌ مُّؤْمِنُونَ وَإِمْرَاتٌ يَحْسِبْنَ أَنَّهُنَّ أَزْوَاجٌ مِّنْ دُونِهِمْ وَلَهُنَّ آسَانٌ مِّثْلُ آبَعَارٍ لَّيْسَ لهنَّ فِيهَا حِسَابٌ)

“Dostlarla karşı karşıya ipekli ve sırmalı elbiseler giyerler.” Duhân 44/53.

Muttakilerin cennette ipek ve sırmalı elbiseler giyeceği âyette “يُنْفَخُ” muzari fiiliyle zikredilmiştir. Bu hadise âhirete yönelik va'di içerdiği için eylemin zamanı geleceğe dönüşmüştür. “يُنْفَخُ” eyleminin bu üslupla gelmesi, âyette zikredilen kıyafetlerin sürekli muttakilerin üzerinde kalmayacağına, değiştirme ve çıkarma yapabileceğine işaret eder. Çünkü beyan, fiil ve muzari zamanla anlatılmıştır.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(يَوْمَ يُنْفَخُ أَصْفَادُهُمْ ذُكْرَانٌ مُّؤْمِنُونَ وَإِمْرَاتٌ يَحْسِبْنَ أَنَّهُنَّ أَزْوَاجٌ مِّنْ دُونِهِمْ وَلَهُنَّ آسَانٌ مِّثْلُ آبَعَارٍ لَّيْسَ لهنَّ فِيهَا حِسَابٌ)

“Orada zorbaya yanan gövdelerden sizan su içirilecektir! Onu yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecektir, ona her taraftan ölüm gelecek, ama ölmeyecektir; ardından da oldukça ağır bir azap vardır.” İbrâhîm 14/16-17.

Bir önceki âyette “PEYGAMBERLER YARDIM İSTEDİLER VE SONUNDA BÜTÜN İNATÇI ZORBALAR HÜSRANA UĞRADI.” denilmektedir. Bu bölümde ise onlara gövdeden sizan irin içirileceği ve yutmaya çalışacakları, fakat yutamayacakları sürekli ölümlerle yüz yüze gelecekleri “يُنْفَخُ” muzari

Bu üslupla cehennemliklere zikredilen azapların yenilenerek çektirileceği anlatıldığı gibi muhataba da olayı yaşıyor havası verilmektedir.

Örnek 2

(لَا تَجْرُؤُوا كُفْرًا أَتَيْتُمُوهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ فَأَنْتُمْ كَافِرُونَ)

“Ateş yüzlerine vuracak, orada dudakları çekilmiş, dişleri görünür bir halde bulunacaklar” Mü'minûn 23 /104.

Terazisi hafif gelenlerin hüsrana uğrayacağı ve cehennemde ebedi kalacağı bir önceki âyette zikredilmiştir. Mezkûr âyette ise bu kişilerin yüzlerine ateş vuracağı “لَا تَجْرُؤُوا” muzari fiiliyle takdim edilmiştir. “لَا تَجْرُؤُوا” eyleminin muzari gelmesi, günahkârın yüzüne ateşin vuruşunu canlandırmakta ve dinleyeni olayı yaşıyormuş gibi hissettirmekte ve etkisi altına almaktadır.²⁴

1.3. “وَسْوَءٌ” İle Istikbal İfade Etme

Bir fiilin anlamını gelecek zamana delalet ettirmenin yollarından biri de muzarinin başına

“وَسْوَءٌ” edatlarından birinin getirilmesidir. “وَسْوَءٌ” genel olarak yakın bir vakte işaret eder. “وَسْوَءٌ” ise uzak

zamana işaret eder.²⁵ Örneğin “كَلْبٌ” dediğimizde yazma eyleminin yakın zamanda yapılacağına işaret edilirken “كَلْبٌ” ile ifade edildiğinde eylemin daha ileri vakitte yapılacağı anlatılmaktadır. Bu edatların fiillerin zamanını değiştirdiğini zikretmiştik. Yine bu edatlar, tekid anlamı da içerir. Özellikle va'd ve va'idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder.²⁶ Ahirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direk va'd ve va'id şeklinde ise fiiller “وَسْوَءٌ” ile istikbal ifade eden yapıda kullanılmaktadır.

1.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ الْمَمْنُونِ) (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ الْمَمْنُونِ)

“İman edip dünya ve ahiret için yararlı işler yapanları da, içinde ebediyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere sokacağız.” Nisâ 4/122.

İman edip yararlı amel işleyenlerin cennete girdirileceği âyette belirtilmektedir. Bu bilgi “لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ الْمَمْنُونِ” muzari fiiline “وَسْوَءٌ” harfi ilave edilerek aktarılmıştır. Bu harf, eylemin anlamını geleceğe

dönüştürdüğü gibi manayı da pekiştirmiştir, çünkü âyet iman eden ve salih amel işleyenlere va'di

çerçindedir. Âyette “وَسْوَءٌ” nin gelmesini şöyle izah edebiliriz: Mezkûr âyetin siyakı yerine“ olan

118-121. âyetlerde şeytanın insanları saptırmaya çalışması anlatılmaktadır. Sonuç cümlesinde ise şeytan ve ona uyanların yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir. Anlaşılan mezkûr

âyetlerde iki grubun kıyaslaması yapılmakta muktezaı hal de ödülün yakın zamanda olması hissini vermeyi gerektirmektedir. Bu nedenle "أَجْرًا" " " takısı ile kullanılmış olabilir. Âyette "أَجْرًا" fiili, "أَجْرًا" yerine "أَجْرًا" "

Hakemlere Sunulan Metin

²⁴ Seyyid Kutub, *fi Zülü'l-Kur'ân* (Kahire: Daru's-Şurûk, 2003), 4/650.

²⁵ Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm bin Ebi'l-Erkâm, 1999), 1/138.

²⁶ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, 1/222-223.

ve “الرَّادَّ” lafızlarının zikredilmesi de iman eden ve salih işleyenlerin cennette ebedi kalacaklarına ayrı bir vurgudur.

Örnek 2

(تَمِيزًا لِّبَيْنِ رِثَاتِهِ لِمَا جَاءَ بِهِ مِنْهُ) كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَتَتْهُمُ الرِّجْزُ بَغْضًا مِنْ رَبِّهِمْ وَمِنْ أَنْزَلْنَا لَهُمُ الرِّزْقَ فَذَرَوْهُ خَدِّيعًا جَثِيلًا

“Kim Allah’ın rızasını elde etmek için bunu YAPARSA biz ona ileride büyük bir karşılık vereceğiz.” Nisâ

4/114.

Bahse konu âyetin başında “Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur, ancak bir sadaka verilmesini yahut bir iyilik yapılmasını ya da insanların arasının düzeltilmesini isteyenler müstesnadır.” denilmektedir. Bu bölümde ise Allah rızası için sadaka veren, insanların arasını düzelterek büyük bir ödülle mükâfatlandırılacakları “وَرِثَاتِهِ” tabiriyle ifade edilmektedir. ” eki “رِثَاتِهِ” eyleminin anlamını geleceğe dönüştürmektedir. Âyetteki büyük ecirden kasıt ise cennettir. ²⁷ Ödül ahirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak fiilin başına “كَذَّبُوا” takısı getirilmiş, ayrıca cümlenin da bu edatla pekiştirilmiştir.

1.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(إِن يَدْعُوا إِلَى جَنْبِنَا أَوْ إِلَى ظَهْرِنَا لَمِثْلِهِ نَجُودُ لِيُؤْتُوا السُّفْهَانَ كَذَّبُوا

“Şüphesiz yok ki, âyetlerimizi inkâr edenleri bir ateşe sokacağız;” Nisâ 4/56.

”edatı “لِيُؤْتُوا السُّفْهَانَ” muzari fiilin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi Allah’ın inkârcılara

tehdit ve vaidini pekiştirmektedir. ²⁸ Mezkûr âyetin geçtiği surenin 55. âyetinde “Onlardan bir kısmı İbrâhîm’e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; kavurucu bir ateş olarak cehennem yeter.” denilerek bir hakikat ile getirilmiştir. İnkârcıların ateşe atılma cezası ahirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak bahse konu âyette bu kişilerin cezası ifade edilirken fiil “يُؤْتُوا” takısı ile kullanılmıştır.

Örnek 2

(مَنْ يَفْضَحْهُمَا فَيُفْضِحْهُمَا وَرَمَتْهُمَا أُولَئِكَ لَهُمْ جُزَاءٌ مِمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ) فَذَرُوا آلَ مَرْيَمَ إِذِ اتَّخَذَتِ ابْنَتَهَا مَرْيَمًا نَذِيرًا لِّلَّذِينَ يَكْفُرُونَ

“SONRA bunların ardından artık namazı kılmayan ve nefesini arzularına uyan bir nesil geldi. Bunlar elbette azgınlıklarının cezasını bulacaklardır.” Meryem 19/59.

Namazı zayi eden ve şehvetlerine uyanların cezası gelecek zaman ifade eden “يَكْفُرُونَ”

” fiiyle

aktarılmıştır. Beyanın dünyadaki muhataplara yapıldığı âyetin mefhumundan anlaşılmaktadır. Âyette zikredilen ceza ise âhirette gerçekleşecektir, çünkü “” sözcüğü cehennemdeki vadiye işaret etmektedir.²⁹ Hale uygun olarak anlatım gelecek zaman ifade eden fiille yapılmıştır.

Ayrıca

cezalandırma hemen gerçekleşmeyeceği için “” takısı yerine “” takısı kullanılmıştır.

²⁷ Sabûnî, *Sarvetu't-terâşir*, 1/305.

²⁸ Muhammed Ebussuûd, *İrşâdu'l-aklî's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beyrut: Dâru lhyâi Turâsî'l-‘Arabiyyi, ts), 2/191.

²⁹ Zemahşeri, *el-Keşşâf*, 779.

EskiYeni

1.4. Emir Fiil

Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Dil bilginlerince belli kalıba göre fiillerin düzenlenme işi veya emir içeren yapıların kullanımınıdır. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Tazim, tahkir, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlelerin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır.³⁰ Emirin, asıl mânası olan vücubluk dışında kullanılması Arap dilinin doğası gereğidir. Bir başka ifadeyle dilin kullanımında zaten mevcut olan bir durumdur. Bu durum sadece Arap diline has bir olgu olmayıp diğer dillerde de mevcuttur.³¹

Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlardır. Yine iki mevzuda da hitabı daha canlı hale getirme amaçlıdır.

1.4.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿وَمَنْ يُؤْتِكُمْ إِحْسَانًا فَمِنْ أَجْرِكُمْ لَا عَلَيْكُمْ إِحْسَانُ بِهِمْ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾

“Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da gruplar halinde cennete sevkedilecek. NİHAYET ORAYA VARDIKLARINDA cennetin KAPILARI AÇILMIŞ OLACAK; bekçileri onlara, “Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete!” diyecek.” Zümer 39/72.

Müminlerin cennete kavuşma ödülü âyette “﴿يُؤْتِكُمْ إِحْسَانًا﴾” emir fiiliyle aktarılmıştır. Buradaki ifade emirden ziyade tazim ve ikram maksatlardır,³² çünkü bu ifadeden önce meleklerin bu kişilere selam vermesi ve “﴿سُبْحَانَ اللَّهِ﴾” ifadesini kullanmaları emrin tazim içerdiğine işaret eder. Ayrıca metindeki hitap diyalog yoluyla aktarılmıştır. Şöyle ki, kelimede cennetin bekçileri ve cennete girenler olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Müminlerin cennete karşılanmalarının diyalog şeklinde anlatılması olayı daha canlı ve etkileyici hale getirmiştir, çünkü diyalog üslubu söze canlılık kattığı gibi dinleyiciyi de daha çok etkilemektedir.³³

Örnek 2

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ﴾

“(ONLARA denecek ki) “YAPTIKLARINIZIN KARŞILIĞI OLARAK, SIRA SIRA DİZİLMİŞ KOLTUKLARA YASLANARAK Âfiyetle yiyeğin için.” Tûr 52/19.

Âyette cennetliklere mükâfat olarak dünyadaki yaptıklarınıza karşılık “yiyiniz içiniz” ifadesi emir formunda gelmiştir. Buradaki emir sigası onlardan bir şeyi zorunlu yapmayı değil, istediklerini yiyebilmeyi kapsayan ikram ve hürmeti içerir.³⁴

1.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

³⁰ Ali Bulut, *Belâgat Beyan-Meanî-Bedî* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 120.

³¹ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980), 48-49.

³² İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 24/72.

³³ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018), 277-278.

³⁴ İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 27/46.

Örnek 1

(وَأَنذَرْنَا أَوْلَادَهُمْ بِذُنُوبِهِمْ أَن لَّيْسَ لَهُمْ صَوْلَةٌ وَلَا نَجْوَىٰ وَإِن يَدْعُوا إِلَىٰ سَعْتِنَا فَسَعْتِنَا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ هِيَ سَعْتِنَا ثُمَّ نَنزِلُ إِلَيْهِمْ السَّمَاءَ كَالسَّمَاءِ حَامِيَةً فَظَلَّتْ أُولَٰئِكَ حَمِيمًا غَدِيرًا)

“GÜNAHA BAKANLARIN VARACAKLARI YER İSE ATEŞTİR. ORADAN HER ÇIKMAK İSTEDİKLERİNDE ORAYA GERİ ÇEVİRİLER VE KENDİLERİNE ŞÖYLE DENİR: “ASILSIZ SAYDIĞIMIZ CEHENNEM AZABINI TADIN!” Secde 32/20.

Cehennemde ateş içinde olanların ateşten çıkmaya teşebbüs edecekleri âyette belirtilmektedir. Bu kişilere “TADIN AZAB” ifadesinin emir şeklinde geldiği görülmektedir. (وَأَنذَرْنَا أَوْلَادَهُمْ) Burada beyanın emir formunda gelmesi cehennemlikleri tahkir maksatlıdır.³⁵ Azap için “لَقِي” fiilinin kullanılması da alaya, tahkire işaret eden unsurlardan biridir, çünkü tatmak daha çok insana zevk veren nesnelere içindir. Diğer taraftan ateşin zikredilmesi tehdit anlamı içermesine vesiledir.³⁶

Örnek 2

(ذُكِرَ لَكُمْ فِي هَذِهِ سُنَّةٌ لِّأُولَٰئِكَ فَكَيْفَ يُعَذِّبُهُمْ ذُنُوبُهُمْ لِيَكُونَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ)

“(Görevlilere şöyle denir:) “O GÜNAHKÂRI YAKALAYIP CEHENNEMİN ORTASINA SÜRÜKLEYİN. SONRA BAŞININ ÜSTÜNDEN KAYNAR SU DÖKEREK CEZALANDIRIN. TAT BAKALIM; zira Sen (AKLINCA) güçlü ve itibarlısın.” Duhân 44/47- 50.

“ذُكِرَ” kelimesi bir kişinin yaka paça tutulup hapis veya öldürmek için götürülmesini içerir. Bu sözcüğün emirle ifadesi korkutma ve tehdit içerir. Diğer bir emir formunda gelen “وَأَنذَرْنَا” lafzı azabın şiddetini göstermek için kullanılmıştır. Hac Sûresi 19. âyette bu kelimenin muzari sigada kullanılması

(وَأَنذَرْنَا أَوْلَادَهُمْ بِذُنُوبِهِمْ أَن لَّيْسَ لَهُمْ صَوْلَةٌ وَلَا نَجْوَىٰ) bahse konu âyetteki “وَأَنذَرْنَا” lafzındaki korkutmanın şiddetini ortaya çıkarır. Yine

“ذُكِرَ” emir fiili, alay maksatlıdır, çünkü emirin akabinde gelen ذُكِرَ لَكُمْ “bunu

desteklemektedir. Rivayetlerden Ebu Cehil’in şöyle dediği anlaşılmaktadır: “Benden DAHA şerefli ve cömert kimse yoktur. ALLAH yemin olsun ki ne sen ne rabbın bana bir şey YAPAMAZSIN.” demiştir. Bahse konu âyet bu ifade üzerine inmiştir.³⁷ Yine âyette kullanılan üslup çeşidinden diğeri de Allah ile cehennem görevlileri arasındaki diyalogdur. Bu üslup, cehennemliklerin âhirette karşılaşacağı durumu daha canlı ve etkileyici hale getirmektedir.

2. İsim Cümlesi

İsim, bir şeyin zatına delâlet eden ve zamanla da ilişkisi olmayan sözcüktür.³⁸ Diğer bir ifadeyle varlıkları birbirinden ayırmaya yarayan zamanla sınırlanmayan sözcüklerdir.

İsmin bir de cümle içinde anlama yaptığı tesir vardır. Curcânî bu konuda şöyle der: “İsim, cümlede HABER OLURSA YAVAŞ YAVAŞ TEKRAR ETMEYEN YENİLENMEYEN SABİTLİĞE İŞARET EDER.” Konunun daha iyi anlaşılması için şu örneği vermektedir. “ذُكِرَ لَكُمْ فِي هَذِهِ سُنَّةٌ لِّأُولَٰئِكَ” cümlesinde ذُكِرَ لَكُمْ kelimesi isim ve cümledeki yeri haberdir. Zeyd’in ayrılışının sabitliğini vurgulamak için bu sözcük isim gelmiştir.³⁹

er-Râzî'de (öl. 606/1210) ismi, zamanla sınırlı olmayan şekilde tarif etmektedir. Bir şeyin sabitliği ifade edilecekse isimle haber vermek gerektiğini Kehf Sûresi 18.âyet üzerinden şöyle açıklar: “*كَلِمَاتٍ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهَا رَبَّهُمْ وَأَنبَسُوا أَسْمَاءَهُمْ كَمَا أَنبَسُوا أَسْمَاءَ آبَائِهِمْ فِي إِحْسَانِهِمْ فِئَتٌ مِّنْ ذُرِّيَّتِهِمُ الْمَسْكُونَةِ كَمَا نَبَّأْتُ بِمَا فِي سُلُوفِهِمْ وَمَا يَخْتَصِمُونَ*” “köpeklerin yere UZANMASI” *كَلِمَاتٍ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهَا رَبَّهُمْ* ism-i fa'il lafzıyla ifade edilmiştir. Bu tabirde amaç, köpeklerin uzandığını haber vermek değil, bu hallerinin sabitliğini belirtmektir. Bu nedenle fiil yerine ism-i fa'il kullanılmıştır.⁴⁰

İsm-i fa'il, bazı yerlerde işin failde sabit ve kökleşmiş olduğuna delâlet eder, fakat fiilde böyle bir özellik yoktur. Örneğin “*يَسْبُحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَأَنبَسُوا أَسْمَاءَهُمْ*” denildiğinde bu ifadeden sarhoşluğun sabitliği anlaşılır.

Kişinin bir defaya mahsus içtiği bile düşünülebilir, fakat kelim, fiil yerine ism-i fa'ille *يَسْبُحُونَ* söylenirse sarhoşluğun o kişide bir alışkanlık haline geldiği ortaya konmuş olur.⁴¹

Modern dilbilimcilerden Sâmerrâî ise ismin cümledeki yerine göre manaya tesirini şöyle açıklar: “İsim, cümlede müsned (yüklem) olursa SABİTLİĞE DELÂLET eder. Örneğin, *يَسْبُحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَأَنبَسُوا أَسْمَاءَهُمْ* cümlesinde müsned olan *يَسْبُحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ* kelimesi isim olduğu için Halit'te ÇALIŞMANIN SABİT OLDUĞU ANLAŞILMAKTADIR. FAKAT O, FİİL OLURSA SABİTLİĞE İŞARET ETMEZ. Örneğin *يَسْبُحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَأَنبَسُوا أَسْمَاءَهُمْ* cümlesidir. Müsned burada fiil geldiği için SABİTLİĞE DELÂLET ETMEZ.”⁴²

Arapçada isim cümlesi, mübtada ve haberden oluşur. Diğer bir ifadeyle özne ve yüklemdir. Haber temelde müfret ve cümleden oluşur. Cümle haber ise isim, fiil, şibih cümleden meydana gelmektedir.⁴³ Mübtada, Türkçedeki özneye; haber ise yüklemle denk gelmektedir.

el-Alevî (doğ. 1267-öl. 1348) isim cümlesiyle hitabın mânaya tesirini şöyle açıklar: “*BİR HİTAP NE ZAMAN İSİM CÜMLESİYLE OLURSA ONDA İKİ MÂNÂ ORTAYA ÇIKAR: 1- İŞİ SADECE ÖZNEİN (FAİL) YAPTIĞINI BAŞKALARININ ONA ORTAK OLMADIĞINI İFADE EDEREK İŞİ SADECE O FAİLE HAS KILAR. 2- GAYE EYLEMİ ÖZNEYE (FAİL) MAHSUS KILMA DEĞİL, MEFHUMU DİNLEYENİN ZİHNİNDE KUVVETLENDİRMEK ZİHNİNİ ŞÜPHE VE TEREDDÜTTEN ARINDIRMAKTIR.*”⁴⁴

Mükâfat ve cezayla ilgili âyetlerde isim cümlelerinin haberi, şibih cümleli haberi mukaddem, isim, ism-i fail ve fiil şeklinde gelmektedir. Ayrıca bazı cümlelerin tekidli ve tekidsiz olduğu görülmektedir.

2.1. Şibih Cümleli Haberi Mukaddem

Haber çeşitlerinden biri de şibih cümledir. Arapçada car ve mecrurdan oluşan terkibe denir.⁴⁵ Bu yapı cümlede genellikle haber konumundadır. Cümle diziliminde esas olan haberin mübtedadan sonra gelmesidir, fakat mübtada, nekra olursa car ve mecrurlu haber, mübtedadan önce zorunlu olarak gelir. Bu cümlemin dizim şeklinden sadece bilgi verme manası çıkar.⁴⁶ Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların geçtiği âyetlerde en çok kullanılan haber çeşitlerinden biri şibih cümleli haberi

mukaddemlerdir. Örneğin “*وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ*” (Bakara 2/114, Mâide 5/33-41); “*وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ*” (Hadîd

57/18); “*وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ*” (Fâtır 35/7) ifadeleridir.

Car ve mecrurlu haberin başta geldiği durumlardan biri de mübtadanın habere tahsisini göstermek içindir. Bu yapı ise mübtadanın marife geldiği yerlerde görülür. Örneğin “*وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ*” (Fâtır 35/7) ifadesidir.

⁴⁰ Fahrreddin er-Râzî, *Nihâyetu'l-Fcâz fî dirâyeti'l-Fcâz*, thk. Nasrullah Hacimuftuoğlu (Beyrut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

⁴¹ Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* (Lübnan: Dâru'l-Fıkr, 1981), 25/30.

⁴² Sâmerrâî, *Me'âni'l-ebniyye fi'l-'Arabiyye*, 9.

⁴³ Galâyîni, *Cümü'ü'd-durûsi'l-'Arabiyye*, 339-347.

⁴⁴ Hamza b. Ali el-Alevî, *et-Turâz li esrâri'l-belâğ ve 'ulumu hakâiki'l-Fcâz* (Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002), 2/25-27.

⁴⁵ Meral Çörtü, *Arapça Dilbilgisi Nahiv* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2012), 105.

Rûm Sûresi 4. âyetidir. “**رَبِّهِمْ**” şibih cümlesi başta gelerek işleri sadece Allah’a has kılmıştır⁴⁷
Konumuzla ilgili âyetlerde böyle bir kullanıma rastlayamadık.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(رَبِّهِمْ نَوَّارٌ
بِخَيْرٍ
ت)

“Oralarda, huyu güzel, yüzü güzel kadınlar var.” Rahmân 55/56.

Cennetliklere huyu ve yüzü güzel bayanlar verileceği isim cümlesi şeklinde beyan edilmiştir. Ayrıca haber, şibih cümle ve mukaddem olarak ifade edilmiştir. Bukadınların cennette her zaman var

olacağını belirtmek için beyan isim cümlesi; müsnedün ileyha **نَوَّارٌ** ” neka geldiği için de haber **ت**

zorunlu olarak öne geçmiştir. Bu ifade tarzı muhataba bilgi verme maksatlıdır.

Örnek 2

(وَأَنْتُمْ عَلَىٰ أَعْيُنِنَا جَزَاءُ لِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ
فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ عَذَابِ آتِيهِمْ أَسْفِلًا فَاسًّا
فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ عَذَابِ آتِيهِمْ أَسْفِلًا فَاسًّا
فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ عَذَابِ آتِيهِمْ أَسْفِلًا فَاسًّا

“Öte yandan, rablerine karşı gelmekten sakınanlara gelince onların, altından ırmaklar akan, birbiri üzerine yapılmış odaları olacak.”
Zümer 39 /20.

Rablerine karşı gelmekten sakınanlara altından ırmaklar akan birbiri üzerine yapılmış odalar verileceği isim cümlesi ve haberi öne alınarak zikredilmiştir. Verilen bu nimetin sürekliliğini ifade için cümle isimle ifade edilmiştir. Odaların azamet ve konforunu göstermek için **فَوَيْلٌ** ” kelimesi nekra gelmiştir. Bir kelime nekra beyan edildiğinde kimi yerlerde bir cins veya türe işaret ettiği gibi bazı yerlerde ise ta’zîm, teksîr, taklîl ve tahkîr anlamlarını içerir.⁴⁸

Cezaya Örnek Âyetler:

Örnek 1

(وَأَنْتُمْ عَلَىٰ أَعْيُنِنَا جَزَاءُ لِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ
فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ عَذَابِ آتِيهِمْ أَسْفِلًا فَاسًّا
فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ عَذَابِ آتِيهِمْ أَسْفِلًا فَاسًّا
فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ عَذَابِ آتِيهِمْ أَسْفِلًا فَاسًّا

“Onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elem verici bir azap vardır.” En’âm 6 /70.

Âyetin başlangıcında “DÜNYA HAYATININ ALDATTIĞI, dinlerini bir oyuncak ve eğlence edinen kimseleri bir tarafa bırak” denilmiş, sonuç cümlesinde ise cehennemlikler için kaynar su ve elim bir azabın olduğu zikredilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği gibi haber de öne çekilmiştir. Mübteda, nekra olduğu için haber de zorunlu olarak tekaddüm etmiştir. Âyette tabir, isim cümlesiyle aktarılarak zikredilen azabın daimiliği vurgulanmıştır. Ayrıca **فَوَيْلٌ** ve **عَذَابٌ** ” sözcükleri nekra kullanılarak azabın

korkunçluğu daha da artırılmıştır. Bu lafızlar nekra kullanılarak insanın bildiği tanıdığı azaplara benzemez hale dönüşmüştür.

(وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ النُّجُومِ فَاصْبِرُوا لَهَا إِنَّهَا لَمِطَةٌ مِّنَ السَّمَاءِ وَنَجْوَىٰ مُنذَرَةٌ لِّقَوْمٍ كَافِرِينَ)

“Kuşkusuz KATIMIZDA (onlar için) PRANGALAR, YAKICI bir Ateş, BOĞAZDAN geçmez bir yiyecek, elem verici bir AZAP VARDIR.”
Müzemmil 73/12-13.

Bir önceki âyette nimet içinde yüzen, vahyi kabul etmeyen yalancılardan bahsedilmektedir. Bahse konu bölümde ise bu kişilere prangalar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elim verici bir azabın verileceği isim cümlesiyle beyan edilmiş ve haber öne alınmıştır. Muhataplara bu cezaların sürekli olduğu mesajı verilmiştir. Ayrıca “نَجْوَىٰ” tekid edatıyla verilen haber daha da pekiştirilmiştir.

2.2. Haberin İsm-i Fâ'il Olması

İsm-i fâ'il, fiil gibi amel eden isimlerdendir. Örneğin “رَبِّ رَمٍ” sigasında gelenler gibidir.

Anlam açısından mazi, hal ve istikbale delalet eder. Ayrıca bir şeyin devamlılığına da işaret eder. Örneğin, (وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ النُّجُومِ فَاصْبِرُوا لَهَا إِنَّهَا لَمِطَةٌ مِّنَ السَّمَاءِ وَنَجْوَىٰ مُنذَرَةٌ لِّقَوْمٍ كَافِرِينَ) En'âm Sûresi 95. âyetteki

“وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ النُّجُومِ فَاصْبِرُوا لَهَا” sözcükleridir. Allah, tane tane ölüm olayını her zaman gerçekleştirir. Bu nedenle burada devamlılığa işaret için ism-i fâ'iller kullanılmıştır.⁴⁹ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise ism-i fâ'il, sübut, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir.

2.2.1.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ) (فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ)

“Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklere huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” Sebe 34/37.

“فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ” lafzı cümlede haberdir ve zaman açısından şimdiki zamana işaret etmez, çünkü bu

sözcüğün geçtiği cümledeki “يَرَهُ” kelimesi cennet köşklere işaret etmektedir.⁵⁰ Bu nedenle ödül

âhirette verilecek mükâfatla ilgilidir. “فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ” sözcüğü gelecek anlamla birlikte süreklilik de içermektedir,⁵¹ çünkü mezkûr âyette “Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklere huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” denilmektedir. Cümlenin mefhumunda verilecek nimet ve mükâfatların sonsuz olacağına işaret vardır. Çünkü insan daima güven ve emniyet içinde yaşamak ister. Bir an gelip tükenecek ve geri alınabilecek bir ödülün gönül rahatlığıyla zevk almaz.⁵²

Örnek 2

(فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ) (فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ)

“Kendileri ve eşleri gölgelik yerlerde, TAHTLARINA KURULACAKLAR.” Yâsîn 36/56.

⁴⁹ Sâmerî, *Meânî'n-Nahv*, 3/197-201.

⁵⁰ Ebussuûd, *İrşâdu'l-Aklî's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 7/136.

⁵¹ İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 22/218.

⁵² Ebu'l-Â'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân* (İstanbul; İnsan Yayınları, ts),4/533.

Hakemlere Sunulan Metin

KAYVENİ

anlamda ne değişir? Belağatçılar bu hususu şöyle özetlemişlerdir: 1-Tahsis veya hasr ifade eder 2- Muhatabın şüphesini bertaraf etmek için nüsne-dün ileyh fiilin önüne geçirilir. 3-Tazim veya küçümseme maksatlardır.⁵⁴

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَإِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ لِمَا لَمْ يَكُن لَّهُ مِنَ الْبَأْسِ وَالْوَدَّاعُونَ الْأُولَىٰ) (وَإِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ لِمَا لَمْ يَكُن لَّهُ مِنَ الْبَأْسِ وَالْوَدَّاعُونَ الْأُولَىٰ)

“Şüphesiz Allah, iman edip din ve DÜNYAYA YARARLI işler yapanları, Altından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır.” Muhammed 47/12.

Mezkûr âyetin öncesinde “Bu, iman edenlerin yar ve yardımcılarının Allah olmasının, kâfirlerin ise böyle bir yardımcıların bulunmamasının sonucudur.” denilmektedir. Bahse konu bölümde “Allah, iman eden ve salih amel işleyenleri cennete girdirecektir” ifadesinde haber “نَادَىٰ” fiiliyle beyan edilmiş ve Allah lafzı cümlede öne geçirilmiştir. İsmi, cümlede ilk öge olmasıyla sadece Allah’ın cennete girdireceği belirtilmiş, kâfirlerin yardım umdukları put veya benzeri şeylerin herhangi bir rolünün olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca Allah lafzına, tazim yapılmıştır. Müsne, fiil gelerek inananların farklı cennetlere gireceğine de işaret edilmiştir, çünkü “نَادَىٰ” kelimesi âyette çoğul olarak gelmiştir.

Örnek 2

(وَإِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ لِمَا لَمْ يَكُن لَّهُ مِنَ الْبَأْسِ وَالْوَدَّاعُونَ الْأُولَىٰ)

“İyiler ise içindekine güzel koku katılmış bir kadehten içecekler.” İnsan 76/5.

Ebrar olanların güzel koku katılmış bir kadehten içecekleri ifadesinde mübteda isim “نَادَىٰ”; haber ise “نَادَىٰ” fiil olarak gelmiştir. İsmi fiile takdim edilmesiyle güzel koku katılmış kadehten içme iyilere has kılınmıştır. Haberin, fiil olmasıyla da içme işinin yenileneceğine delalet edilmiştir.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَإِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ لِمَا لَمْ يَكُن لَّهُ مِنَ الْبَأْسِ وَالْوَدَّاعُونَ الْأُولَىٰ)

“Ve onlar orada, “Rabbimiz! Bizi çıkar da yapmış olduklarımızdan TAMAMEN BAŞKA, iyi işler yapalım” diye feryat ederler.” Fâtır 40/37.

Kıyamet günü cehennemliklerin feryat ediş isim cümlesi, haberi ise “نَادَىٰ” muzari gelmiştir. “نَادَىٰ” zamirinin başta gelmesiyle cehennemlikler tahkir edilmiştir. Fiilin muzari beyanıla bağrıışma eyleminin yenileneceğine işaret edilmiş ve sanki dinleyiciye olayı yaşıyor havası verilmiştir.

Örnek 2

“O gün onlar ateşle SINANACAKLAR!” Zâriyat 35/13.

“وَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَاقُ” sözcüğünün cümledeki konumu haberdır.⁵⁵ Âyette cehennemliklerin ateşle sınanacakları “وَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَاقُ” meçhul muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Bu üslub ateşin sürekli yenileneceği veya ateşin şiddetinin farklı olacağına da delalet eder. İnkârcılar dünyada cehennemde kızdırılan madenler gibi yanma işini imkânsız görmüşler “وَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَاقُ” fiiliyle onlara azap âyette tablolştırılmıştır.⁵⁶ “مَنْ” zamiri aynı surenin 10-12. âyetlerinde zikredilen “YALANCI, HANI SON YARGILAMA GÜNÜ NE ZAMAN?” diye soran kişilere döner. Bu kişiler ceza görecekleri için zamirin başta zikredilmesi tahkir maksatlıdır.

2.4. Haberi İsim Olan Âyetlere Örnekler

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik. Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

2.4.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(لَا تُؤْتُوا عَسَافِرًا كَمَا تَأْتُوا عَسَافِرًا يَكْفُرُونَ بِالْحَنَفِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ)

“İşte bunlar, yaptıklarının karşılığı olarak içinde devamlı kalmak üzere cennetliklerdir.” Ahkâf 46/14.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimiz Allah'tır” diyen sonra da devamlı bu söze uygun yaşayanlara ne bir korku vardır ne de onlar üzüntü çeceklerdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise bu kişilerin cennet ashabı oldukları isim cümlesiyle ifade edilmiş ve haber “لَا تُؤْتُوا عَسَافِرًا كَمَا تَأْتُوا عَسَافِرًا” isimden meydana gelmiştir. Bu üslupla mezkûr şahısların cennet ehli olmalarının sabitliği belirtilmiş, ayrıca “لَا تُؤْتُوا عَسَافِرًا كَمَا تَأْتُوا عَسَافِرًا” sözcükleriyle anlam daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

(وَمَنْ يَخُذْ أَيْدِيَهُمْ فَيَقْتُلْهُنَّ يُقْتَلَنَّ بِهِنَّ أُولَٰئِكَ جُنُودٌ لِّلشَّيْطَانِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ)

“Onun barınağı da şüpheli ki cennetin ta kendisidir.” Nâziât 79/41.

Rabbinin huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefesine kötü arzuları yasaklayan kişiye cennetin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “وَمَنْ يَخُذْ أَيْدِيَهُمْ فَيَقْتُلْهُنَّ يُقْتَلَنَّ بِهِنَّ” zikredilmiştir. Müsnedin isim olması cenneti, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. Onların cennetten çıkarılma şüphesini bertaraf etmiştir.

2.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَمَنْ يَخُذْ أَيْدِيَهُمْ فَيَقْتُلْهُنَّ يُقْتَلَنَّ بِهِنَّ أُولَٰئِكَ جُنُودٌ لِّلشَّيْطَانِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ)

“İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar cehennemliktir ve orada ebedî olarak KALACAKlardır. Ne kötü son!” Teğâbun 64/10.

İnkâr edip âyetleri yalan sayanlara ceza olarak ateş ashabı olma payesinin verileceği, isim cümlesi ve haberi “لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآيَاتِ الْكُبْرَىٰ”، isimden oluşan tamlamayla ifade edilmiştir. Zikredilen şahısların ateş ehli olma durumlarının devamlılığını işaret için beyan bu üslupla gelmiştir. Ayrıca “لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآيَاتِ الْكُبْرَىٰ” terkihiyle mana daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآيَاتِ الْكُبْرَىٰ

عَذَابَ جَهَنَّمَ (لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآيَاتِ الْكُبْرَىٰ) “Cehennem işte onun için tek barınaktır.”

Nâziât 79/41.

Azgınlık yapan ve dünya hayatını âhirete tercih eden kişiye cehennemin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآيَاتِ الْكُبْرَىٰ” zikredilmiştir. Müsnedin isim olması cehennemi, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. Onların cehennemden çıkarılma beklentisini bertaraf etmiştir.

2.5. Tekidli İsim Cümleleri

Aktarılan malumat hususunda muhatabın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelamda te’kîd edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Muhatap mevzu konusunda bilgi sahibi olmadığı gibi tereddütlü de değilse te’kîde gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddid ise te’kîdle pekiştirmek iyi olur. İnkârcı ise de te’kîd zorunlu hale gelmektedir. İnkâr seviyesine göre de te’kîdin adedi çoğaltılır.⁵⁷ Muhatabın haber karşısındaki tavrı üç kısımda ele alınabilir:

a-Muhatabın haberle ilgili zihninin boş olması ve haber hakkında mütereddid veya inkârcı olmaması: Bu haber çeşidinde tekit edatı kullanılmaz, çünkü muhatap aktarılan haber hususunda şüpheli veya inkârcı değildir. Bu haber çeşidine iptidai haber denir.

b-Muhatabın haberle ilgili tereddüt içinde olması ve kesin bilgiye ulaşma isteğinin olması: Bu çeşit haberde muhatabın şüphe ve tereddüdünün giderilmesi için bir te’kîdin kullanılması iyi olur, bu tarz habere talebi haber denir.

c-Muhatabın haber konusunda inkârcı olması veya haberin tersine inanması: Böyle durumlarda muhatabın inkârındaki seviyeye göre haberin bir veya daha çok tekit edatıyla aktarılması

gerekir “لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآيَاتِ الْكُبْرَىٰ” Muhakkak Halit misafirdir, denildiğinde muhatap hâlâ bu haber hususunda inkârcı

“لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآيَاتِ الْكُبْرَىٰ” tabir edilip te’kîd sayısı ikiye çıkarılır. Hâlâ inkârını sürdürürsün “لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآيَاتِ الْكُبْرَىٰ” te’kîd

sayısı üçe çıkarılıp muhatap iknaya zorlanır.⁵⁸ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise cümlelerin bir ve iki edatıyla kullanıldıkları görülmektedir

2.5.1. Tek Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

Açıklamalı [Y4]: edatıyla

Açıklamalı [Y5]: görülmektedir.

(وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِن مَّاءٍ لَّا يَأْتِيهِمْ فِيهَا سُرَّةٌ وَلَا حُلَّةٌ وَلَا ظِلٌّ فِيهَا وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِن مَّاءٍ لَّا يَأْتِيهِمْ فِيهَا سُرَّةٌ وَلَا حُلَّةٌ وَلَا ظِلٌّ فِيهَا)

“Muttakiler cennetlerde ve pınar başlarında.” Zâriyat 51/15.

Müttakilerin cennetlerde ve pınar başlarında olduğu isim cümlesiyle ifade edilmiştir. Gaye verilen bu mükâfatın sabit olduğunu ortaya koymak içindir. Ayrıca verilen haberin kesinliğini ifade içinde “وَإِنَّ” tekid edatı kullanılmıştır, çünkü aynı surenin 48. âyetinde “*ŞAYET gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit hani ne ZAMAN gerçekleşecek?*” diyen inatçı kâfir tipolojileri vardır. Bu kişilere 49-54. âyetlerde karşılaşacakları durumlar anlatılmış bahse konu âyetten itibaren müttakilerin durumu onlara aktarılmıştır.

Örnek 2

(وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِن مَّاءٍ لَّا يَأْتِيهِمْ فِيهَا سُرَّةٌ وَلَا حُلَّةٌ وَلَا ظِلٌّ فِيهَا)

“Şüphe yok ki TAKVÂ SAHİPLERİ gölgeliklerde ve Pınar başlarında.” Mürselât 77/41.

Mürselât Süresinde 10 yerde (وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِن مَّاءٍ لَّا يَأْتِيهِمْ فِيهَا سُرَّةٌ وَلَا حُلَّةٌ وَلَا ظِلٌّ فِيهَا) “Hakkı yalanlayanların o gün vay haline!” ifadesi geçmektedir. Sürede yoğun bir şekilde hakkı yalanlayanlara vurgu yapılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak bu ayette verilen haber de tekidli kullanılmıştır.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِن مَّاءٍ لَّا يَأْتِيهِمْ فِيهَا سُرَّةٌ وَلَا حُلَّةٌ وَلَا ظِلٌّ فِيهَا)

“GÜNAHA BATIP KALMIŞ OLANLAR kuşkusuz cehennem AZABINDA DEVAMLı KALACAKLAR,” Zuhruf 43/74.

Âyette haberin tekid ile başlaması onun önemi ve konuyla ilgili tereddüdü olan kişinin tereddüdünü gidermek içindir.⁵⁹ Aynı surenin 65-66. âyetlerinde “GÜNAHA BATIP KALMIŞ OLANLAR kuşkusuz cehennem AZABINDA DEVAMLı KALACAKLAR. Bütün YAPTIKLARI, kendileri FARKINDA bile olmadan KIYAMETİN ANSİZİN kopmasını beklemekten İBARET!” denilmektedir. Bu kişiler kıyameti ve cehennemi ciddiye almamakta aktarılan bilgilere tereddütle yaklaşmaktadırlar. Bunların hallerine uygun olarak bahse konu ayette “وَإِنَّ” tekid edatının kullanıldığı düşünülebilir.

Örnek 2

(وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِن مَّاءٍ لَّا يَأْتِيهِمْ فِيهَا سُرَّةٌ وَلَا حُلَّةٌ وَلَا ظِلٌّ فِيهَا)

“ZAKKUM AĞACI GÜNAHKÂRİM yiyeceğidir.” Duhan44/43-44.

Günahkârların yiyeceğinin zakkum olduğu “وَإِنَّ” tekid edatıyla pekiştirilmiştir. Bahse konu âyetlerin siyâkı olan 34-36. âyetlerde “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar: Bu iş bizim ilk (ve son olarak) ölüp gitmemizden İBARETTİR, biz artık yeniden diriltilecek değiliz. Siz doğru söylüyorsanız (ölmüş) babalarımızı geri getirin!” denilmektedir. Bu kişilerin münkirlikte ileri derecede oldukları âyetlerin birinci

bölümündeki “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar.” ifadesinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahısların hallerine uygun olarak tekid edatı kullanılmıştır.

2.5.3. İki Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَبَارِعُوا فِي سُبُلِنَا وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُونَ كَثِيرًا مِمَّا تَسْتَعْجِلُونَ مِنَ الْعَالَمِينَ أُولَٰئِكَ يَكْفُرُونَ بِالَّذِينَ هُمْ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ أَنْ يَكْفُرُوا بِاللَّهِ وَالرَّسُولِ لِيَعْلَمُوا أَنَّ هَٰؤُلَاءِ لَاحِقُونَ لَهُمْ) (Sâd 38/49-50)

“Kuşkusuz Allah’a itaatsizlikten sakınanlara çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri vardır.” Sâd 38/49-50.

Ayette müttakilere çok güzel bir gelecek ve kapıları ardına kadar açılacak adn cennetlerinin olduğu isim cümlesi ve haberi şibih olarak beyan edilmiş ve haberin doğruluğu içinde “وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُونَ” edatları kullanılmıştır. Aynı sûrenin 28. âyetinde “YOKSA İMAN EDİP DÜNYA VE ÂHİRETE YARARLI İŞLER YAPANLARI YERYÜZÜNDE FESAT ÇIKARANLARA BİR Mİ TUTACAKTIK? YA HÜT GÜNAH İŞLEMekten SAKINANLARI GÜNAHA BATANLAR GİBİ Mİ SAYACAKTIK?” denilmektedir. Müttakilere verilecek mükâfatın kesinliğini ifade için tekid kullanılmış, âyette zikredilen mükâfatların sadece müttakilere has olduğunu beyan içinde haber başa gelmiştir. ifade “وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُونَ” şeklinde olsaydı müttakilerin nimet içinde olduğu vurgulanır, fakat zikredilen nimetlerin onlara has olduğu anlatılamazdı.

Örnek 2

(وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُونَ كَثِيرًا مِمَّا تَسْتَعْجِلُونَ مِنَ الْعَالَمِينَ أُولَٰئِكَ يَكْفُرُونَ بِالَّذِينَ هُمْ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ أَنْ يَكْفُرُوا بِاللَّهِ وَالرَّسُولِ لِيَعْلَمُوا أَنَّ هَٰؤُلَاءِ لَاحِقُونَ لَهُمْ) (Sâd 38/49-50)

“Kuşkusuz bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” Sâd 38/54.

Mezkûr âyetin öncesinde Allah’a itaatsizlikten sakınanlara, çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri, çeşit çeşit meyve ve içecekler ve yanlarında eşlerinden başkasına bakmayan yaşıt dilberler verileceği belirtilmektedir. Bahse konu bölümde ise “Bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” denilmiştir. Âyette rızık sözcüğü “وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُونَ” tekid edatlarıyla pekiştirilmiştir, çünkü dünyada rızıklar sonludur. Rahman Sûresi 26. âyette “Yeryüzünde bulunanların hepsifândır.” denilerek âdemoğluna bu gerçeği öğretmektedir. İnsan dünyada sonluluğa alışık olduğu için bitmez tükenmeyen nimete alışık değildir. Ayrıca sonsuzluğu anlamakta zorlanmaktadır. İnsanın bu haline uygun olarak iki tekid kullanılmıştır.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُونَ كَثِيرًا مِمَّا تَسْتَعْجِلُونَ مِنَ الْعَالَمِينَ أُولَٰئِكَ يَكْفُرُونَ بِالَّذِينَ هُمْ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ أَنْ يَكْفُرُوا بِاللَّهِ وَالرَّسُولِ لِيَعْلَمُوا أَنَّ هَٰؤُلَاءِ لَاحِقُونَ لَهُمْ) (Sâd 38/49-50)

“SONRA ONLARIN, yedikleri bu nesnenin üzerine, KAYNAR SU KARIŞTIRILMIŞ BİR İÇECEKLERİ DE OLACAKTIR.” Sâffât 37/67.

Sûrenin 50-57. âyetlerinde cennetlikler arasında geçen diyalog zikredilmektedir. İçlerinden biri bir arkadaşının ona “ Sen de ONAYLIYOR MUSUN GERÇEKTEN? Biz, ölüp de TOPRAK ve kemik yığına haline gelmişken mutlaka hesabı çekilecekmiz öyle mi?” dediğini zikretmektedir. Bu kişinin âhireti inkâr ettiği

ve bir azapla karşılaşmayacağını düşündüğü ifadelerinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahsın haline uygun olarak ayetteki azabın verileceği ﴿وَلَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْآسَافُ﴾ tekid edatıyla aktarılmıştır.

Örnek 2

(﴿وَلَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْآسَافُ﴾)

“Bu böyledir. Öte YANDAN azgınlara DA çok kötü bir gelecek.” Sâd 38/55.

Âyette azgınlara çok kötü bir geleceğin olacağı “﴿وَلَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْآسَافُ﴾” tekid edatlarıyla aktarılmıştır. Aynı surenin 12-13. âyetlerinde “Bunlardan önce Nûh KAVMI, Âd KAVMI, KAZIKLI FIRAVUN, Semûd KAVMI, Lût KAVMI ve Eyke HALKI, bütün bu topluluklar ISFARLA gerçeği yalanlamışlardır.” denilmektedir. 16. âyette ise “Onlar, (ALAYCI bir TAVIRLA), “Rabbimiz! HESAP gününden önce PAYIMIZA düşen AZABI hemen şimdi ver!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Hem önceki topluluklar hem de hemen azabı isteyenlerin inkârda aşırı oldukları anlaşılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak ayette iki tekidin kullanıldığı söylenebilir.

Bir ve iki tekidin geçtiği âyetleri karşılaştığımızda ikisinde de bağlamda geçen kişilerin inkârlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Örneğin tek tekid kullanılan Zariyat Sûresinde “ŞAYET gerçekten doğru söylüyorsunuz, bu tehdit HANİ ne ZAMAN gerçekleşecek?” diyen kişiyi görmekteyiz. İki tekidin kullanıldığı Saffat Sûresinde “Sen de ONAYLıyor musun gerçekten? Biz, ölüp de TOPRAK ve kemik yığını HALİNE gelmişken mutlaka hesaba çekilecekmiz öyle mi?” diyen şahıstan bahsedilmektedir. İki surede de inkârcı şahsiyetleri görmekteyiz.

Sâffât ve Sâd Sûrelerinde iki tekid kullanılmasının nedeni şöyle açıklanabilir: Sâffât 52, 60 ve Sâd 9-50,54 âyetlerde de iki tekidin kullanıldığı görülmektedir. Sûrenin bütünlüğüyle uyum sağlamak için mezkûr âyetlerde de iki tekid kullanıldığı düşünülebilir.

2.6. İsim Cümleli Tekidsiz Âyetlere Örnekler

İsim cümleleri tekid edatıyla kullanıldığı gibi tekidsiz de kullanılmaktadır. Bir haberin tekidsiz ifade edilmesi muhatabın o konuda tereddütlü olmaması, zihninin şüpheden âri olmasıyla ilgilidir, fakat bazı durumlarda münkir, mü'min gibi kabul edilmekte veya aynı anda iki grup zikredildiğinde bütün muhataplar habere karşı tereddütsüz gibi değerlendirilmektedir.⁶⁰

2.6.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(﴿وَلَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْآسَافُ﴾)

﴿وَلَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْآسَافُ﴾ “Artık o, hoşnut olacağı bir hayat içindedir.” Hâkka 69/21.

Bahse konu ayetin geçtiği surenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, mezkûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamış ve kitabını sağından alanları tazim için

⁶⁰ Ahmed Mustafa Merâğî, 'Ulûmu'l-belâğ el-beyân ve'l-meânî vel-bedî' (Beyrut; Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), 51.

zamir başta kullanılmıştır. Bu kişilerin hallerinin devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

(لَا يَرْجُونَ الْخَالِقَ وَأَمَّا الْعَذَابُ فَرُوعُونَ وَرُدُّوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لِيُعَذِّبَهُمُ الْعَذَابَ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ)

“Fırdevs cennetine VÂRİS olACAKLAR ve ORADA ONLAR ebedî KALACAKlardır.” Mü’minûn 23/10.

Aynı sûrenin önceki âyetlerinde kurtuluşa eren müminlerin özellikleri sayılmaktadır. Mezkûr âyette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir ya da hitabın mümin ve kâfirlere yapıldığı düşünülürse mütekellimin kâfirleri de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. “فُوعُونَ” cümlede mübteda ve “لَا يَرْجُونَ” ise haberdir.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَأَمْثَلُنَا لَهُم مَّا كَانُوا يُكْفَرُونَ وَأَمْثَلُنَا لَهُم مَّا كَانُوا يُكْفَرُونَ)

“Kânitlerimize Aldırış etmeyenler VAR YA, HAK ettikleri için ONLARIN yeri ATEŞTİR.” Yunus 10/8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “Kuşkuz rabbiniz, gökleri ve yeri Altı günde YAPARAN, SONRA DA (YARATTIĞI) ARŞA HÂKİM OLAN, her işi yöneten ALLAH’tır. O izin vermedikçe ŞEFAAT edecek biri de yoktur. İşte bu ALLAH sizin RABBİNİZdir, öyleyse O’na kulluk ediniz. Bunları düşünmez misiniz!” denilmektedir. Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâfirlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. inkârcıların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin inkârdan ari olması şeklinde düşünülmesi olabilir.

Örnek 2

(وَأَمْثَلُنَا لَهُم مَّا كَانُوا يُكْفَرُونَ وَأَمْثَلُنَا لَهُم مَّا كَانُوا يُكْفَرُونَ)

“Onların giysileri katrandandır; yüzlerini de Ateş büriyecektir.” İbrâhîm 14/50.

Bahse konu âyetin siyakı olan 44. âyette “Kendilerine gelecek AZABA KARŞI insanları UYAR.” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edatı kullanılmamış, anlaşılabilir muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

Sonuç

Âhirete yönelik ödül ve cezaların fiil ve isim cümlesi şeklinde Kur’ân’da ifade edildiği görülmektedir. Mükâfat ve cezanın sabitliği vurgulanacaksa ifade isim cümlesi ve haberi de isimle aktarılmaktadır. Ödül ve cezanın tekrar ve yenileneceği hedefleniyorsa beyan, fiil cümlesi veya haberi fiille bildirilmektedir. Bağlam veya verilmek istenen mesaja göre fiiller, mazi, muzari emir formuyla

kullanılmaktadır. Konuyla ilgili örneklerdeki mazi, muzari fiiller gelecek anlamı ifade etmektedir. Ödül ve cezanın kesin gerçekleşeceğini ilan için mazi; tekrar, yenilenme ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermek için muzari; diyalog oluşturmak için de emir sigası kullanılmaktadır.

Âyetlerdeki haberler isim, ism-i fa'îl, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Bazı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhataba bilgi verme amaçlanmaktadır. Müsnedin fiil yerine ism-i fa'îl gelmesi eylemin daha yoğun olacağına işaret etmek içindir. Bazı âyetler tekid edatıyla bir kısmı ise tekidsiz gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edatı kullanılmakta; hitap bütünü insanlara ya da herkes haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Kaynakça

- Abbas, Fadl Hasen. *İtkÂNÜ'l-burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Ammân: Dâru'l-Furkân, 1997. Abbas, Fadl Hasen. *el-Belâğâ funûnuhâ ve efnânuhâ*. 2 Cilt. Amman: Dâru'l-Furkân, 1997.
- Alevî, Hamza b. Ali. *et-Tirâz li esrâri'l-belâğâ ve 'ulumi hakâiki'l-f'câz*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002.
- Bilgegil, M. Kaya. *Edebîyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980.
- Bulut, Ali. *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019. Bûtî, Ramazân. *min Ravâ'i'l-Kur'ân*. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.
- Curcânî, Abdülkâhir. *Delâilu'l-f'câz*. thk. M. Muhammed Şakir. Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004. Çörtü, Meral. *Arapça Dilbilgisi Nahiv*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2012.
- Dervîş, Muhyiddîn. *İ'râbu'l-Kur'âni'l-Kerîm ve beyânühû*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1992.
- Ebussuûd. *İrşâdu'l-akli's-selim ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-'Arabiyyi, ts. Endelusi, Ebû Hayyân. *el-Bahru'l-muhît*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1993.
- Çalâyînî, Mustafa. *Câmi'u'd-durâsi'l-'Arabiyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsil-'Arabiyyi, ts. Kutub, Seyyid. *fi Zilâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kahire: Daru's-Şurûk, 32. Baskı, 2003.
- Merâğî, Ahmed Mustafa. *'Ulûmu'l-belâğâ el-bevân ve'l-meânî ve'l-bedî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 3.Baskı,1993.
- Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.
- Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *el-Belâğâtu'l-'Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1996.
- Muberrred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedâb*, thk. Muhammed Abbas el-Halik Azime. 4 Cilt. Kahire: Metabiu'l-Ehramî't-Ticariyye, 1994.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'z-Zeytûniyye, 1984.

İbn Cinnî, *el-Leme' fi'l-Arabiyye*. thk. Samî' Ebu Muğlî. Amman, Dar-u Meclâvî, 1988.

İbnu'l-Esîr, Zıyaeddîn. *el-Meselus-sâir*. 4 Cilt. Kahire, Daru'n-Nahda, ts.

İbn Fâris, Ahmed. *Mu'cemu mekâyisi'l-luğâ*. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1979. İbn

Hâcib. *Kâfiye*. Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.

İbn Hişam. *Şerhu KATRİ'n-NEDÂ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.

Kazvînî, Hatib. *el-İzâh fi 'ulûmi'l-belâğâ*. thk. İbrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.

Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'l-f'câz fi dirâyeti'l-f'câz*. thk. Nasrallah Hacı Müftü Oğlu Beyrut; Dâru Sadr, 2004.

Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-ğayb*. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981.

Sâbûnî, Muhammed Ali. *SAFVETU't-TEFÂSİR*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4. Baskı, 1981. Sâmer râî,

Fâdil. *Me'âni'l-ebniye fi'l-Arabiyye*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007.

Sâmer râî, Fâdil. *Me'âni'n-NAHV*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 2020.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'l-HEVÂMÎ' fi şerhi cem'i'l-cevÂMÎ'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *el-İTKÂN fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.

Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *Muhtasarul-me'âmî*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017. Tekin,

Mehmet. *ROMAN SANATI ROMANIN ÜNİSURLARI I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018. Zemahşerî,

Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşâf*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 3. Baskı, 2009.

Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah. *el-BURHAN fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fadl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, 1984.

Editörlük Kararı

Ad Soyad: Murat ÖZCAN

Rol: Alan Editörü

E-posta: mozcan58@gmail.com

Kurum: ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ, EDEBİYAT FAKÜLTESİ

Karar Tarihi: 15-02-2022

Yazara Not: Sn. Hocam, Makaleniz hakemlere sunulmuş ve gelen raporlar online olarak karar metninde tarafınıza açılmıştır. Hakemlerin sisteme yükledikleri ek değerlendirme metinleri varsa bunları DOSYALAR sekmesinde görebilirsiniz. Sürecin ilerlemesi için çalışmamızı hakem raporları çerçevesinde tashih ederek en kısa sürede dergi sistemine yüklemenizi bekleyeceğiz. Hakemlerin yaptığınız tashihleri kolayca fark edebilmesi için tashihe başlamadan önce Word'ün "Gözden Geçir/İzleme/Değişiklikleri İzle" özelliğini aktif edebilirsiniz. Bunu kullanmak istemiyorsanız tashihlerinizi KIRMIZI yazı tipi rengi ile belirtebilirsiniz. Metinde yaptığınız değişikliklerin fark edilmesi önemlidir. Hakem görüşlerinden katılmadıklarınız varsa "Hakem A/B/C'ye Bilgi Notu" şeklinde ek bir dosyada gerekçenizi belirtebilirsiniz. Bilgilerinize sunarım.

Karar: Minör Revizyon

Yazardan Gelen Revizyon Dosyaları

Tam Metin

Başlık: Makalenin Dil editörünün dediklerine göre düzenlenmiş hali.docx

Tarih:15-03-2022

Âhirete Ait Ödül ve Cezaların Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi

Bekir Yıldırım

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi İslami İlimler
Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Assist. Prof. Dr., Karatekin University of Çankırı, Faculty of Islamic Sciences Department of Basic
Islamic Sciences
Çankırı/Turkey
bekiryildirim@karatekin.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7898-794X

Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the Qur'an

Abstract

While conveying the messages to the addressee in the Qur'an, the statement always contain the most appropriate material and the intended meaning has been chosen. One of these subtleties is said the rewards and punishments for the hereafter in some verses with verb sentence; in some of them it is laid out in the form of a noun sentence. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past (*al-mādī*), present (*al-mudārī*), and command and suffixed with “س / فـهـوـف” (*prefix sa- / the particle sawfa*) expressing the future. In Arabic, the past verb usually refers to the past tense, but sometimes it also includes the future meaning. This situation is seen in sentences with construction (*insha*) and demand, sentences with conditional prepositions and *al-wa'd wa 'l-wa'id* (*the promise and the threat*) expressions. In fact, the expression of the *al-wa'd wa 'l-wa'id* with the past are meant to point to the certainty of the occurrence of an event that will take place in the future. If the context in the verses aims to convey to the addressee that the reward and punishment will be given, the verb past is used. *Mudārī* verb is an action that refers to the present and future tense. *Mudārī*, when used with an adverb that points to the future, or when prefix *sa-* or the particle *sawfa* (فـهـوـف) appear, denotes the future. Also, *mudārī* verbs that include condition, nasb

prepositions, and *al-wa'd wa 'l-wa'id* contain the future tense meaning. In the verses, it is seen that this tense is used to express that renewing the reward and punishment and to make the addressee feel as if he/she is experiencing the event. The prefix *sa-* or the particle *sawfa* “س / فـهـوـف” express the future tense as well as the reinforce (*te'kîd*) meaning. *al-Wa'd wa 'l-wa'id* indicates that the action will be certain. In the verses where rewards and punishments for the hereafter are mentioned if the appeal is directly in the form of *al-wa'd wa 'l-wa'id* the verbs are used in the structure expressing the future with prefix *sa-* or the particle *sawfa* (س / فـهـوـف). Command is a request from the interlocutor to do something. According to rhetoric scholars, the command actually expresses a demand, but sometimes it is not used in this way. Contains meanings such as exaltation, humiliation, and command. In which sense it is used can be understood from the environment and situation in which the sentence is said. Explaining the rewards and punishments for the hereafter with the

command, emphasizing the honor and hospitality in the reward and insulting and threatening in the punishment. It is also intended to make the address more vivid. The verb of the noun sentences consist of predicate as noun, “ism al-fā‘il”

ESKİYENİ

(agent), verb and sibh (phrase) sentence. In addition, some noun sentences come with te'kid prepositions. This diversity in sentences also affects the meaning.

Statement, noun sentence and predicate are mentioned by name to show that reward and punishment are always constant because the noun contains constancy in meaning. If the purpose of the statement is to reveal the variability of the news, instead of the stability then the verb sentence or predicate is a verb. In terms of meaning, the "ism al-fā'il" indicates the past, present and future, as well as the continuity of something in some cases. In the verses that include reward and punishment for the hereafter, ism-i fâil includes the meaning of stability, multiplicity and future. Since the situation of the addressee varies in the matter of the transmitted information, the necessity of using the preposition te'kîd in speech has increased. The most famous methods used in te'kid the word is through some letters and prepositions. If the addressee is not knowledgeable about the subject and does not hesitate, there is no need for te'kîd, but if he is hesitant about the information given, it would be better to strengthen it by using te'kîd. It is also seen that these rules are sometimes not used in speech. In rhetoric books, this situation is called "the word being against the outward situation". Sometimes, a person who has no doubt about the news is evaluated as hesitant or as a denier are regarded. Even sometimes he is recognized as a believer. If there are denialist types in the manner of the verses, it is notable that the news is reported by using te'kîd prepositions; If the address is intended for all people, in other words, if it covers both deniers and believers, then both sides are accepted as believers and the preposition te'kîd is not used. In this study the following questions are answered: Why are rewards and punishments for the hereafter expressed by stressing with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Verb Sentence, Noun Sentence, Quran, Hereafter, Punishment, Reward.

Öz

Kur'an'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Bu inceliklerden biri de âhirete yönelik ödül ve cezaların bazı âyetlerde Pil; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmesidir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin Pilleri, mazi, muzari, istikbal ifade eden "س / فحروف" takılı muzari ve emir formunda gelmektedir. Arapçada mazi Pil genelde geçmiş zamana delalet eder, fakat bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve talep, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd-va'id ifadelerinde görülür. Aslında va'd ve va'idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir. Âyetlerdeki bağlam, mükâfat ve cezanın kesin verileceğini muhataba iletmeyi hedefliyorsa Pil mazi kullanılmaktadır. Muzari Pil şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Muzari, geleceğe işaret eden bir zaraa kullanıldığında, ya da başına "س / سوف" haraeri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va'd ve va'id içeren muzari Piller, gelecek zaman anlamı içerir. Âyetlerde mükâfat ve cezanın yenilenmesi, dinleyenini olayı yaşıyormuş gibi hissetmesi için de bu zamanın kullanıldığı görülmektedir. "س / فحروف" edatları gelecek zaman ifade ettiği gibi tekid anlamı da içerir. Va'd ve va'idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder. Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direk va'd ve va'id şeklinde ise Piller "س / فحروف" ile istikbal ifade eden yapıda kullanılmaktadır. Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Yüceltme, aşâğılama, emir gibi anlamlar içerir. Hangi

manada kullanıldığı cümlelerin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır. Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlıdır. Ayrıca emirli hitab ifadeye diyalog meydana getirir. İsim cümlelerinin yüklemi, isim, ism-i fâil, Pil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca bazı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. Cümlelerdeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir. Ödül ve cezanın daima sabit olduğunu göstermek için beyan, isim cümlesi ve yüklemi isimle zikredilmektedir. Çünkü isim anlam olarak sabitliği içerir. Beyanın maksadı verilen haberin sabitliği değil değişkenliğini ortaya koymaksa o zaman ibare Pil cümlesiyle veya isim cümlesi olacaksa haberi Pil olmaktadır. ism-i fâil anlam açısından mazi, hal ve geleceğe delalet ettiği gibi bazı durumlarda bir şeyin devamlılığına da işaret eder. Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren âyetlerde ise ism-i fâil, sabitlik, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir. Aktarılan bilgi hususunda muhatabın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada te'kid edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Sözü te'kid etmede kullanılan yöntemlerin en meşhuru bazı haraer ve edatlar aracılığıyla olmaktadır. Muhatap konu hakkında bilgi sahibi değil ve tereddüt göstermezse te'kide gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddid ise te'kidle pekiştirmek iyi olur. Bu kuralların bazen kelimada kullanılmadığı da görülmektedir. Belagat kitaplarında bu durum “sözün zahiri duruma aykırı olması” olarak isimlendirilmektedir. Bazen haber hakkında şüphesi olmayan kişi tereddüt veya inkâr eden gibi ya da inkârcı, mü'min gibi değerlendirilir. Âyetlerin bağlamında inkârcı tipler varsa haber tekidle bildirilmekte; hitap bütün insanlara yönelik ise herkes inanan kabul edilip tekid edatı kullanılmamaktadır. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin isim veya Pil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Kur'ân, Âhiret, Ceza, Mükâfat.

Giriş

Kur'ân'da, mevzular muhataba iletilirken daima muktezâ-yı hâle en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle kelam, bazı yerlerde îcâzlı bir şekilde en az kelamla ifade edilmiştir. Kısa ve özlü anlatımın tercih edildiği yerlerde mânâ ihmal edilmemiş, muhtevânın ayrıntısına girilmesi gereken yerlerde de itnab (sözü uzatmak) yapmaktan kaçınılmamıştır. Anlamdaş kelimelerin seçiminde bile tasvir gücü en fazla ve fesâhati kuvvetli olan sözcük tercih edilmiştir.¹ Bu tercihlerin tesadüfi olmayıp bir maksada binaen beyan edildiği görülmektedir. Fadl Hasen Abbas bu hususu şöyle açıklar: “Kur'ân'da yer alan her harf bir hikmete binaen yer almıştır. Aynı mânaya gelebilecek başka bir harf onun vereceği anlamı tam karşılayamaz.” Tâha Sûresi

71. âyette kullanılan “د” harf ceri örneklerden biridir.

فوركلفك فم ون ففعل ففوف فالك صرل بنك غي جذو ففونن خمل (نفل ك فزال عن افو ففك
ك فلي

“Ama ahdim olsun ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma kütüklerine asacağım!”

Âyetteki “د” harf cerinin yerine “عفلد” harf ceri gelebilir diye düşünülebilir, fakat âyetin derin mânası anlaşılınca yalnız “د” harf cerinin uygun olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu harf, Firavun'un inananları sadece hurma kütükleri üzerine asmasını içermez, ayrıca mü'minlere karşı daha fazla işkence çektirmek için hurma kütüklerini batırmayı içeren kin ve garezine de işaret eder.²

1 Ramazan el-Bûtî, *min Ravâ'i'l-Kur'ân* (Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007), 140.

me'ani'n-nahiv kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde nazminin, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiştir.⁷

Muhammed Rizk Shoeir, "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma" adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Yazar, isim ve Pil cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan Pillerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi haber çeşitlerini de sadece isim ve Pil olarak ele almıştır.⁸

Osman Aktaş, "Kur'an-ı Kerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar" isimli çalışmayı kaleme almıştır. Yazar isim ve Pili kavram açısından incelemiş, fakat cümle çeşidi olarak ele almamıştır. Maziye sadece geçmişe delaleti açısından incelemiştir. Ayrıca mazi, mızari, emir Pilin belağat açısından anlamı üzerinde durmamıştır. Örneklerdeki âyetleri değerlendirirken Pil ve cümle çeşidi açısından bir ayrımına tabi tutmamış, örnek âyetleri bizim çalışmamız gibi belli bir konuyla sınırlandırmamıştır.⁹

1. Fiil Cümlesi

Arapçada Pil kelimesi "نفع فعل" sülasi Pilerin masdarı olup anlamı güzel ve çirkin faaliyetleri içerir.¹⁰ Fiil, sarf açısından ise mâzi, muzâri, emir olmak üzere üç türdür. Ayrıca başına "فعل صرف" / "فعل صرف" edatlarını alan ve kendisine te'nis, mütekellim, muhatab "ت"si bitişen kelimelere Pil denir.¹¹ Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.¹²

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermez. Abdulkâhir el-Curcânî (öl. 471/1078-79) aralarındaki farkı şöyle özetler: "İsmin temel işlevi yenilenmeyi gerektirmeksizin bir şeyde niteliğin kalıcı ve sürekli yapılmasını ifade eder. Fiilin temel işlevi, var olduğu ifade edilen niteliğin azar azar gerçekleşmesi, yenilenmesidir." İsimle Pilin farkının daha iyi anlaşılması için şu örneği verir: (يف وكلم) "Zeyd kalkıyor." cümlesindeki Pilin yerine isim konulup (فعل صرف) "Zeyd kalkıyor." denmesi, bu her iki cümlelerin de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalardı birisi Pil, diğeri isim olmazdı. Her ikisinin Pil ya da isim olması gerekirdi.¹³ Diğer bir ifadeyle "فعل صرف" lafzı, eylem sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret ederken "يف وكلم" Pili ise kalkma eyleminin tekrarına işaret etmektedir.

el-Kazvîni (öl. 739/1338) el-İzâh isimli eserinde müsnedin (yüklem) hallerinden bahsederken Pille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: "Fiil, teceddütle beraber üç zamandan birisiyle sınırlıdır. İsimde ise sınırlama ve yenilenme yoktur."¹⁴

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî de Pili seleaeri gibi tarif edip şöyle demektedir: "Fiil zamanla sınırlıdır. Yani mâzi fiil geçmiş zamanla, muzâri şimdiki zaman ve çoğunlukla gelecek zamanla sınırlıdır."¹⁵

7 Mücahit Asutay, "Arapça İsim Cümlesinde Söz dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış", Nüşha 21/52 (Haziran 2021), 217 - 232.

8 Muhammed Rizk Shoeir, "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021), 225-249.

9 Osman Aktaş, "Kur'an-ı Kerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar", Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019), 2-14.

10 Ahmed İbn Fâris, Mu'cemu mekâyisi'l-luğa (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/511.

11 İbn Hâcib, Kâfiye (Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2010), 44.

12 İbn Cinnî, el-Luma' fi'l-Arabîyye, thk. Sami' Ebu Muğlî (Amman, Daru Meclâvî, 1988), 30.

13 Abdulkâhir el-Curcânî, Delâilu'l-i'câz, thk. M. Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004), 175-177.

14 Hatîb el-Kazvîni, el-İzâh fi'ulûmi'l-belağa, thk. İbrahim Şemsettin (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 79.

15 Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, Me'âni'l-ebniye fi'l-Arabîyye (Amman: Dâru 'Ammar, 2007), 9.

Dâru'l- Kutubi'l- 'ilmiyye, 1998), 1/37.

18 Fâdil Sâlih es-Sâmerrâi, *Meâni'n-nahv* (Beyrut, Dâru İbn Kesîr, 2020), 3/371-379.

19 Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*, 37-38.

20 Ziyâuddîn İbnu'l-Esîr, *el-Meselu's-sâir* (Kahire: Daru'n-Nahda, ts), 2/185.

21 Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhan fi 'ulumi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 3/231.

22 Meryem 19/61, en-Nâziât 79/41, el-Kehf 18/107.

ESKİYENİ

Fiilin mazi gelmesinin gerekçesi ise şöyle açıklanabilir: Bir önceki âyette şeytan “Şüphesiz Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu; ben de size bir söz verdim ama yalancı çıktım.” ifadesi geçmektedir. Allah’ın va’dinin kesinliğini göstermek için Pîl mazi kullanılmıştır denilebilir.

نُفِخَ فِي سُوفٍ فَتَفَجَّرَ فِي فَمٍ وَنَفَحَ فِيهِ الْوَيْهَ الْوَيْهَ كَرَامًا
فِي وَوَفَّ عَمَّاكَ وَال

olsaydı inananların cennete girmesini tasvir etmez, aksine onların cennette sürekli bulunuşlarını ifade ederdi.

Örnek 2

(قَرُونَ رَجَعُوا فَمِ حَرَفٍ فَن)
ك

“Ayrıca onları beyaz tenli, ceylan gözlü eşlerle birleştireceğiz.” ed-Duhân 44/54.

Muttakilerin, hurilerle cennette evlendirileceği âyette “فَنَ حَرَفٍ” mazi Piliyle ifade edilmiştir. Mazi kullanımının gerekçesi şu şekilde açıklanabilir: Önceki âyetlerde günahkârların yiyeceği zakkum ve muttakilerin emin bir makamda oldukları tekidle ifade edilmektedir. Hurilerle evlenmenin de kesinliğini ortaya koymak için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 3

(اِفْ وَمِفْ دُونَكَ وَوَلَفْ فَهَكَ فَجَّ يِفْ مِ ثِقْوِ قِي)
قَهْفِ قُ

“Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol veririz.” et-Tûr 52/18.

“Meyve ve etten bol bol veririz.” cümlesindeki “اِفْ وَمِفْ دُونَكَ” Pili mazi kullanılmıştır. Çünkü aynı sûrenin 11-16. âyetleri arasında vahyi tekzip edenler, lanet ve inkârcılar, yalanladıkları cehennem ateşine atılacaklar denilmektedir. Yine 17. âyette muttakilerin nimet cennetlerinde oldukları tekidli olarak beyan edilmektedir (اِفْ وَمِفْ دُونَكَ الْوَيْهَ الْوَيْهَ كَرَامًا فَجَّ يِفْ مِ ثِقْوِ قِي). Bahse konu âyette de kesinliğini ifade etme ve siyakla uyum için Pilin mazi geldiği düşünülebilir.

1.1.1. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(اِفْ وَمِفْ دُونَكَ وَوَلَفْ فَهَكَ فَجَّ يِفْ مِ ثِقْوِ قِي)
قَهْفِ قُ

“Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uçultuyu iştirirler.” el-Mülk 67/7.

Küfredenlerin cehenneme atılırken korkunç ses işitecekleri âyette “فَفَجَّ كُوا” mazi Piliyle aktarılmıştır. İfadedeki “اِفْ وَمِفْ دُونَكَ” şart edatı, âyetteki mazi Pilin anlamını gelecek zamana dönüştürdüğü gibi atılma ve iştirme eylemlerinin kesinliğine delaleti artırmıştır, çünkü “اِفْ وَمِفْ دُونَكَ” şart edatı, cümleye kesinlik ve çokça tekrar anlamı katar.²³ Âyetin hem mazi hem de “اِفْ وَمِفْ دُونَكَ” ile ifade edilmesinin nedenini şöyle açıklayabiliriz: Mezkûr âyetin siyakında “Rablerini inkâr edenlere cehennem azabı vardır. Orası ne kötü bir varış yeri!”; sibakta ise “Cehennem neredeyse öfkесinden çatlayacak! Oraya her bir grup

atıldıkça, muhafızları onlara, “Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?” diye sorarlar.” denilmektedir. Neredeyse cehennemi bile öfkesinden çatlatacak bir suç olan “Rablerini inkâr etme” cürmünü işleyenlere, tehdidin büyüklüğünü gösterme ve haberin kesinliğini ortaya koyma için bu üslup kullanılmış olabilir.

23 Sâmerrâî, *Meâni'n-nahv*, 4/84.

ESKİYENİ

kadehlerin yenileneceği ve cennetliklerin bu kadehlerden

24 Muhammed bin Yezîd Mûberred, *el-Muktedab* (Kahire: Vizâratü'l-Evkâf, 1994), 2/2.

25 Sâmer râî, *Me'âni'n-nahv*, 3/392-394.

26 Sâmer râî, *Me'âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye* (Amman: Daru 'Ammar, 2007), 9.

27 Kazvînî, *el-Îzah*, 31.

ESKİYENİ

istedikleri zaman içebilecekleri anlamını ortaya çıkarmaktadır. Zuhruf Sûresi 71. âyet bize ipucu vermektedir. Şöyle ki: “Orada canların istediği, gözlerin zevk aldığı her şey vardır ve siz orada sonsuza kadar kalıcısınız.”

Örnek 2

(بِفَلْوِيفِ قَتَوْنَ لِكَيْتُوكُمْ مِنْ فِ سِ فِ فِ قَتَوْنَ) وَفَرِ
فِ
فَقَلْبُ

“Dostlarla karşı karşıya ipekli ve sırmalı elbiseler giyerler.” ed-Duhân 44/53.

Muttakilerin cennette ipek ve sırmalı elbiseler giyeceği âyette muzari Piliyle zikredilmiştir. Bu hadise âhirete yönelik va'di içerdiği için eylemin zamanı geleceğe dönüşmüştür. “بِفَلْوِيفِ قَتَوْنَ” eyleminin bu üslupla gelmesi, âyette **ك** kıyafetlerin sürekli muttakilerin üzerinde kalmayacağına, değiştirme ve çıkarma yapabileceğine işaret eder. Çünkü beyan, Pil ve muzari zamanla anlatılmıştır.

1.2.2 Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

وَفَالْوَيْفُكَهْدُكَ شِغْكَهْ وَ
الْوَيْفُكَهْ
وَرَكَّتُمْ قَتَوْنَ وَفَلْوَيْفِ قَتَوْنَ كَيْتُوكُمْ فِ سِ فِ فِ قَتَوْنَ (بِفَلْوِيفِ قَتَوْنَ)
م ن
ر ع ه ف

“Orada zorbaya yanan gövdelerden sızan su içirilecektir! Onu yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecektir, ona her taraftan ölüm gelecek, ama ölmeyecektir.” İbrâhîm 14/16-17.

Bir önceki âyette “Peygamberler yardım istediler ve sonunda bütün inatçı zorbalar hüsrana uğradı.” denilmektedir. Bu bölümde ise onlara gövdeden sızan irin içirileceği ve yutmaya çalışacakları, fakat yutamayacakları sürekli ölümle yüz yüze gelecekleri **ك** muzari Pillerle ifade edilmiştir. Bu **ك** cehennemliklere zikredilen azapların yenilenecek şekilde anlatıldığı gibi muhataba da olayı yaşıyor havası verilmektedir.

Örnek 2

(نَفَلْوَيْفُكَهْ وَفَهْكَهْ لَمْ يَنْعَمِ كَيْتُوكُمْ فِ سِ فِ فِ قَتَوْنَ)
ه ك
س

“Ateş yüzlerine vuracak, orada dudakları çekilmiş, dişleri görünür bir halde bulunacaklar” el-Mü'minûn 23 /104.

Terazisi haPf gelenlerin hüsrana uğrayacağı ve cehennemde ebedi kalacağı bir önceki âyette zikredilmiştir. Mezkûr âyette ise bu kişilerin yüzlerine ateş vuracağı muzari Piliyle takdim edilmiştir. “نَفَلْوَيْفُكَهْ” eyleminin muzari gelmesi, günahkârın yüzüne ateşin vuruşunu canlandırmakta ve dinleyeni olayı yaşıyormuş gibi hissettirmekte ve etkisi altına almaktadır.²⁸

1.3. "س/ف سوفف" İle İstikbal İfade Etme

Bir Pilin anlamını gelecek zamana delalet ettirmenin yollarından biri de muzarinin başına "س/ف سوفف" edatlarından birinin getirilmesidir. "س" genel olarak yakın bir vakte işaret eder:ف "ف" ise uzak zamana işaret eder.²⁹ Örneğin "ف" ^ف

28 Seyyid Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'ân* (Kahire: Daru'ş-Şurûk, 2003), 4/650.

29 Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm bin Ebi'l- Erkâm, 1999), 1/138.

EskiYeni

كـب ” yazacağım” dediğimizde yazma eyleminin yakın zamanda yapılacağına işaret edilirken ” فـوف افـلـوكـب ” ile ifade edildiğinde eylemin daha ileri vakitte yapılacağı anlatılmaktadır. Bu edatların Pillerin zamanını değiştirdiğini zikretmiştik. Yine bu edatlar, tekid anlamı da içerir. Özellikle va’d ve va’idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder.³⁰ Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direk va’d ve va’id şeklinde ise Piller فـوف ile istikbal ifade eden yapıda kullanılmaktadır.

1.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لـ فـلـكـوا فـعـفـ(والـيـ لـ نـهـلـكـم فـهـجـ لـيـدـو لـكـم تـ فـبـجـ و نـفـ فـلـيـجـ فـنـهـهـفـهـ افـدـا) نـخـهـهـ اول
فـنـ فـتـ فـفـ فـوـهـا لـي

“İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanları da, içinde ebediyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere sokacağız.” en-Nisâ 4/122.

İman edip yararlı amel işleyenlerin cennete girdirileceği âyette belirtilmektedir. Bu bilgi ” نـكـوـخ كـل ” muzari Piline فـفـ harP ilave edilerek aktarılmıştır. Bu harf, eylemin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi manayı da pekiştirmiştir, çünkü âyet iman eden ve salih amel işleyenlere va’di içermektedir. Âyette ” فـوف ” yerine فـفـ nin gelmesini şöyle izah edebiliriz: Mezkûr âyetin siyakı olan 118-121. âyetlerde şeytanın insanları saptırmaya çalışması anlatılmaktadır. Sonuç cümlesinde ise şeytan ve ona uyanların yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir. Anlaşılan mezkûr âyetlerde iki grubun kıyaslaması yapılmakta muktezayı hal de ödülün yakın zamanda olması hissini vermeyi gerektirmektedir. Bu nedenle لـلـكـ فـفـ ” yerine فـفـ harP ile kullanılmış olabilir.

Örnek 2

فـفـم فـلـ لـنـفـ فـوـ فـفـكـ و فـفـ افـ افـوفـ عـفـم لـطـعـوـهـا لـجـ
فـفـم و فـفـفـكـ و نـ

“Kim Allah’ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa biz ona ileride büyük bir karşılık vereceğiz.” en-Nisâ 4/114.

Bahse konu âyetin başında “Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur, ancak bir sadaka verilmesini yahut bir iyilik yapılmasını ya da insanların arasının düzeltilmesini isteyenler müstesnadır.” denilmektedir. Bu bölümde ise Allah rızası için sadaka veren, insanların arasını düzelterenlerin büyük bir ödülle mükâfatlandırılacakları “ نـفـسـو فـكـ و فـفـهـفـ ” tabiriyle ifade edilmektedir. “ فـوف ” eyleminin anlamını geleceğe dönüştürmektedir. Âyetteki büyük eadeden kasıt ise cennettir.³¹ Bu mükâfat âhirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak Pilin başına فـفـ harP getirilmiştir denilebilir.

-
- 32 Muhammed Ebussuûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-'Arabiyyi, ts), 2/191.
- 33 Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 779.
- 34 Ali Bulut, *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 120.
- 35 M. Kaya Bilgeçil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980), 48- 49.

ESKİYENİ

Müminlerin cennete kavuşma ödülü âyette “ادخلها” emir Pliyle aktarılmıştır. Buradaki ifade emirden ziyade tazim ve ikram maksatludur,³⁶ çünkü bu ifadeden önce meleklerin bu kişilere selam vermesi ve “طفوبكم” ifadesini kullanmaları emrin tazim içerdiğine işarettir. Ayrıca metindeki hitap diyalog yoluyla aktarılmıştır. Şöyle ki, kelimada cennetin bekçileri ve cennete girenler olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Müminlerin cennette karşılanmalarının diyalog şeklinde anlatılması olayı daha canlı ve etkileyici hale getirmiştir, çünkü diyalog üslubu söze canlılık kattığı gibi dinleyiciyi de daha çok etkilemektedir.³⁷

Örnek 2

(كذلك واوا وشفركوا هفب هؤايف وئكعب عوم لك
لك

“(Onlara denecek ki): “Yaptıklarınızın karşılığı olarak, sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak âfiyetle yiyin için.” et-Tûr 52/19.

Âyette cennetliklere mükâfat olarak dünyadaki yaptıklarınıza karşılık “yiyiniz içiniz” ifadesi emir formunda gelmiştir. Buradaki emir sigası onlardan bir şeyi zorunlu yapmayı değil, istediklerini yiyebilmeyi kapsayan ikram ve hürmeti içerir.³⁸

1.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

فلم الې فن فوفا نف سولم وئهك ائرك و ففوفه ابءك وانف هف وئ فلف فكم ملزن ذكرك انم اف
فر هكلوا اف فف
فللذرف اشف ائك و ائكم بف ناكف دل بو فف

“Günaha batanların varacakları yer ise atedir. Oradan her çıkmak istediklerinde oraya geri çevrilirler ve kendilerine şöyle denir: “Asılsız saydığınız cehennem azabını tadın!” es-Secde 32/20.

Cehennemde ateş içinde olanların ateşten çıkmaya teşebbüs edecekleri âyette belirtilmektedir. Bu kişilere “tadın azabı” ifadesinin emir şeklinde geldiği görülmektedir. (فللذرف) “ذوقوا عذبا” emir formunda gelmesi cehennemlikleri tahkir maksatludur.³⁹ Azap için “ذائف” Pilinin kullanılması da alaya, tahkire işaret eden unsurlardan biridir, çünkü tatmak daha çok insana zevk veren nesnelere içindir. Diğer taraftan ateşin zikredilmesi tehdit anlamı içermesine vesiledir.⁴⁰

Örnek 2

ذك قود نا وا وا ففك وئك ففك
ف ففك وئك ففك
ف ففك وئك ففك
ف ففك وئك ففك
ف ففك وئك ففك
ف ففك وئك ففك

(سوا ففك وئك ففك)

“(Görevlilere şöyle denir:) “O günahkârı yakalayıp cehennem ortasına sürükleyin. Sonra başının üstünden kaynar su dökerek cezalandırın. Tat bakalım; zira sen (aklınc) güçlü ve itibarlısın.” ed-Duhân 44/47-50.

“ذوقوا عذبا” kelimesi bir kişinin yaka paça tutulup hapis veya öldürmek içtötürölmesini

çerir. Bu sözcüğün emirle ifadesi korkutma ve tehdit çerir. Diğer

36 İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 24/72.

37 Mehmet Tekin, *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018), 277-278.

38 İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 27/46.

39 Sabûnî, *Safvetu't-tefâsîr*, 2/505.

40 İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 21/232.

ESKİYENİ

bir emir formunda gelen “كصروا” lafzı azabın şiddetini göstermek için kullanılmıştır.

Hac Sûresi 19. âyette bu kelimenin muzari sigada kullanılması ﴿

فم ورنف ووي ككوق ص
كص اب ف

ال فحج:مد
çıkartır. Yine “كصروا” emir Pili, alay maksatlıdır, çünkü emirin akabinde gelen (افنك)

(افوت الو عز كزالوكفم) ifade bunu desteklemektedir. Rivayetlerden Ebu Cehil’in dediği anlaşılmaktadır: “Benden daha şerefi ve cömert kimse yoktur. Allah’a yemin olsun ki ne sen ne rabbın bana bir şey yapamazsın.” demiştir. Bahse konu âyet bu ifade üzerine inmiştir.⁴¹ Yine âyette kullanılan üslup çeşidinden bir diğeri de Allah ile cehennem görevlileri arasındaki diyalogdur. Bu üslup, cehennemliklerin âhirette karşılaşacağı durumu daha canlı ve etkileyici hale getirmektedir.

2. İsim Cümlesi

İsim, bir şeyin zatına delâlet eden ve zamanla da ilişkisi olmayan sözcüktür.⁴² Diğer bir ifadeyle varlıkları birbirinden ayırmaya yarayan zamanla sınırlanmayan sözcüklerdir.

İsm-in bir de cümle içinde anlama yaptığı tesir vardır. Curcânî bu konuda şöyle der: “İsim, cümlede haber olursa yavaş yavaş tekrar etmeyen yenilenmeyen sabitliğe işaret eder.” Konunun daha iyi anlaşılması için şu örneği

vermektedir. (فزودف مزوظالفقف) “Zeyd ayrıldı.” cümlesinde “كوظالفقف” kelimesi isimdir ve cümledeki yeri haberdur. Zeyd’in ayrılışının sabitliğini vurgulamak için bu sözcük isim gelmiştir.⁴³

er-Râzî de (öl. 606/1210) ismi, zamanla sınırlı olmayan şeklinde tarif etmektedir. Bir şeyin sabitliği ifade edilecekse isimle haber vermek gerektiğini

بفس فطف فرا ف:جف بظروف ص:دقف Khef Sûresi 18. âyet üzerinden şöyle açıklar: “فوكف فاولك

“köpeklerin yere uzanması” فظف ففس ism-i fâil lafzıyla ifade edilmiştir. Bu tabirde amaç, köpeklerin yere uzandığını haber vermek değil, bu hallerinin sabitliğini belirtmektir. Bu nedenle Pil yerine ism-i fâil kullanılmıştır.⁴⁴

İsm-i fâil, bazı yerlerde işin failde sabit ve kökleşmiş olduğuna delâlet eder, fakat Pilde böyle bir özellik yoktur. Örneğin (فثرفب الوخ ومف) “Filanca şarap içti.” denildiğinde bu ifadeden sarhoşluğun sabitliği anlaşılmaz. Kişinin bir defaya mahsus içtiği bile düşünülebilir, fakat kelam, Pil yerine ism-i fâille “فثرفب” söylenirse sarhoşluğun o kişide bir alışkanlık haline geldiği ortaya konmuş olur.⁴⁵

Modern dilbilimcilerden Sâmerrâî ise ismin cümledeki yerine göremanaya tesirini şöyle açıklar: “İsim, cümlede müsned (yüklem) olursa sabitliğe delâlet

eder. Örneğin, (خ:لد م وئجف:دق) “Halit çalışkandır.” cümlesinde müsned olan كم وقك

kelimesi isim olduğu için Halit’te çalışmanın sabit olduğu anlaşılmaktadır. Fakat o,

fiil olursa sabitliğe işaret etmez. Örneğin (ف:جف:دق ف:جف:دق) “Halit

çalışıyor/çalışır/çalışacaktır.” cümlesidir. Müsned burada fiil geldiği için sabitliğe delâlet etmez.”⁴⁶

Arapçada isim cümlesi, mübteda ve haberden oluşur. Diğer bir ifadeyle özne ve yüklemidir. Haber temelde müfret ve cümleden oluşur. Cümle haber ise isim, Pil, şibih cümleden meydana gelmektedir.⁴⁷ Mübteda, Türkçedeki özneye; haber ise yükleme denk gelmektedir.

41 Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 1258.

42 Abdurrahman Hasen Habenneke *el-Meydânî, el-Belâğatu’l-‘Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ* (Riyad: Dâru Tayyibe, 1996), 2/98.

43 Curcânî, *Delâilu’l-‘îcâz*, 174.

44 Fahreddîn er-Râzî, *Nihâyetu’l-‘îcâz fi dirâyeti’l-‘îcâz*, thk. Nasrullah Hacimuftuoğlu (Beyrut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

45 Râzî, *Mefâtihu’l-ğayb* (Lübnan: Dâru’l-Fikr, 1981), 25/30.

46 Sâmerrâî, *Me‘âni’l-ebniyye fi’l-‘Arabiyye*, 9.

47 Galâyînî, *Câmi’u’d-durûsi’l-‘Arabiyye*, 339-347.

el-Alevî (doğ. 1267-öl. 1348) isim cümlesiyle hitabın mânaya tesirini şöyle açıklar: “Bir hitap ne zaman isim cümlesiyle olursa onda iki mâna ortaya çıkar: 1- İşi sadece öznenin (fail) yaptığını başkalarının ona ortak olmadığını ifade ederek işi sadece o faille has kılar. 2- Gaye eylemi özneye (fail) mahsus kılma değil, mefhumu dinleyenin zihninde kuvvetlendirmek zihnini şüphe ve tereddütten arındırmaktır.”⁴⁸

Mükâfat ve cezayla ilgili âyetlerde isim cümlelerinin haberi, şibih cümleli haberi mukaddem, isim, ism-i fail ve Pil şeklinde gelmektedir. Ayrıca bazı cümlelerin tekidli ve tekidsiz olduğu görülmektedir.

2.1. Şibih Cümleli Haber-i Mukaddem

Haber çeşitlerinden biri de şibih cümledir. Arapçada car, mecrur ve zarftan oluşan terkiibe denir.⁴⁹ Bu yapı cümlede genellikle haber konumundadır. Cümle diziliminde esas olan haberin mübtedadan sonra gelmesidir, fakat mübteda, nekra olursa car ve mecrurlu haber, mübtedadan önce zorunlu olarak gelir. Bu cümlemin dizim şeklinden sadece bilgi verme manası çıkar.⁵⁰ Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların geçtiği âyetlerde en çok kullanılan haber çeşitlerinden biri şibih cümleli haber-i mukaddemlerdir. Örneğin (نِيَا وَا ل ف ح خ و ف ع ف ذ ا ف د ج ع ط ف م) “âhirette de onlar için büyük azap vardır.” (el-Bakara 2/114, el-Mâide 5/33-41) (ف ر) “Pek değerli bir ödül de vardır.” (el-Hadîd 57/18). “ ف ر ” “Bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.” (Fâtır 35/7) ifadeleridir. Bu âyetlerde “ ف ر ” haber-i mukaddem, “ ف ر ” kelimeleri mübtedadır.

Car ve mecrurlu haberin başta geldiği durumlardan biri de mübtedanın habere tahsisini göstermek içindir. Bu yapı ise mübtedanın marife geldiği yerlerde âyetidir. “ ف ر ” şibih görülür. Örneğin (ا ل ف ا ل ف) Rûm Sûresi cümlesi başta gelerek işleri sadece Allah’a has kılmıştır.⁵¹ Konumuzla ilgili âyetlerde böyle bir kullanıma rastlayamadık.

2.1.1.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(ل و ه ف ن خ و ف ر ل ف ت ف ح ف ل ف ق)

“Oralarda, huyu güzel, yüzü güzel kadınlar var.” er-Rahmân 55/70.

Cennetliklere huyu ve yüzü güzel bayanlar verileceği isim cümlesi şeklinde beyan edilmiştir. Ayrıca haber, şibih cümle ve mukaddem olarak ifade edilmiştir. Bu kadınların cennette her zaman var olacağını belirtmek için beyan isimcümlesi; müsnedün ileyht “ ف ر ” nekra geldiği için de haber zorunlu olarak öne gelir. Bu ifade tarzı muhataba bilgi verme maksatlıdır. Yukarıdaki âyetin anlamı “Oralarda iyilikler ve güzellikler vardır.” şeklinde de tercüme edilmektedir. Çünkü “ ف ر ” sözcüğü cemi müennestir ve iyilik anlamına gelen “ ف ر ” çoğuludur.⁵² Cemi müennes bayanları

kapsadığı gibi gayri akil çoğulları da

48 Hamza b. Ali el-Alevî, *et-Tirâz li esrâri'l-belâğa ve 'ulumi hakâiki'l-îcâz* (Beyrut: el-Mektebetu'l- 'Asriyye, 2002), 2/25-27.

49 Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l- Erkâm, 1999), 2/7.

50 Sâmerriâi, *Meâni'n-nahv*, 1/188.

51 Abbas, *el-Belâğa funûnuhâ ve efnânuhâ* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 1/229.

52 İsmail b. Hammad Cevherî, *es-Sihâh*, thk. Muhammed Muhammed Tamir (Kahire; Dâru'l-Hadîs, 2009), 351.

kapsamaktadır. Bu nedenle âyete “Oralarda iyilikler ve güzellikler vardır.” anlamı verilebilir

Örnek 2

(الكَف) نُوا فِدْنَ كَمَالِ يَفِيكَ غَكْ نَفُو نَفُو غَكْ رَف ف ت ف و ن وَ ن ف فَا وَ كَر (ح
فَدْ فَم وَ ن فَنِي ق ف ف فَم وَ ن ف فَا وَ كَر (ح
فَم ر

“Öte yandan, rablerine karşı gelmekten sakınanlara gelince onların, altından ırmaklar akan, birbiri üzerine yapılmış odaları olacak.” ez-Zümer 39 /20.

Rablerine karşı gelmekten sakınanlara altından ırmaklar akan birbiri üzerine yapılmış odalar verileceği isim cümlesi ve haberi öne alınarak zikredilmiştir. Verilen bu nimetin sürekliliğini ifade için cümle isimle ifade

edilmiştir. Odaların azamet ve konforunu göstermek için فَا وَ كَر kelimesi nekra gelmiştir. Bir kelime nekra beyan edildiğinde kimi yerlerde bir cins veya türe işaret ettiği gibi bazı yerlerde ise ta’zîm, teksîr, taklîl ve tahkîr anlamlarını içerir.⁵³

2.1.2. Cezaya Örnek Âyetler:

Örnek 1

(الكَف) فَوْفَعَفَا فَبَلِي فَشْفَا فَب (فَا وَ كَر)
فَم وَ ن فَج

“Onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elem verici bir azap vardır.” el-En’âm 6 /70.

Âyetin başlangıcında “Dünya hayatının aldattığı, dinlerini bir oyuncak ve eğlence edinen kimseleri bir tarafa bırak.” denilmiş, sonuç cümlesinde ise cehennemlikler için kaynar su ve elim bir azabın olduğu zikredilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği gibi haber de öne çekilmiştir. Mübteda, nekra olduğu için haber de zorunlu olarak öne geçmiştir. Âyette tabir, isim cümlesiyle aktarılarak zikredilen azabın daimiliği vurgulanmıştır. Ayrıca “فَشْفَا فَب” ve “فَوْفَعَفَا” nekra kullanılarak azabın korkunçluğu daha da artırılmıştır. Bu lafızlar nekra kullanılarak insanın bildiği tanıdığı azaplara benzemez hale dönüşmüştür.

Örnek 2

(وَفَطْفَعَفَا ذَفَا غَكْ) الْفَبِيمَا افَقَف وَفَقِ فَا وَ كَر (وَفَطْفَعَفَا ذَفَا غَكْ)
فَدْف بُو رَا

“Kuşkusuz katımızda (onlar için) prangalar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek, elem verici bir azap vardır.” el-Müzzemmil 73/12-13.

Bir önceki âyette nimet içinde yüzen, vahyi kabul etmeyen yalancılardan bahsedilmektedir. Bahse konu bölümde ise bu kişilere prangalar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elim verici bir azabın verileceği isim cümlesiyle beyan edilmiş ve haber öne alınmıştır. Muhataplara bu cezaların sürekli olduğu mesajı verilmiştir. Ayrıca “فَدْف” tekid edatıyla verilen haber daha da pekiştirilmiştir.

2.2. Haberın İsm-i Fâ'il Olması

İsm-i fâil, Pil gibi amel eden isimlerdendir. Örneğın “ فاعل / كالم ورفم ” gelenler gibidir. Anlam açısından mazi, hal ve istikbale delalet eder. Ayrıca bir الروح لبيد الوذن ولى ايك خرفج الروح نيك, Örneğın, الاله نالافseyin devamlılığına da işaret eder.

53 Suyûtî, *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Mustafa Şeyh Mustafa (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008), 405.

ESKİYENİ

فِيهِتِ وَمِ وَضَجِ الرَّحْمٰنِ فَمِ فَرَاوِحِ اَلْجَنَّةِ لَفَاكَمِ اَللّٰهُ نَفِيْفًا نَكُوْنُ نَفَاوِيْفًا ۝۹۵ (En'âm Sûresi 95. âyetteki "نَفِيْفًا" sözcükleridir. Allah, taneyi yarma ölüm olayını her zaman gerçekleştirir. Bu nedenle burada devamlılığa işaret için ism-i fâiller kullanılmıştır.⁵⁴ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise ism-i fâil, sübut, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir.

2.2.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(نَفِيْفًا وَهَلْ نَفِيْفًا كَكَلْ لَمْ يَمْ فَج ف فَيَجْف اُكْفَاكُم فَيَاوَعْم فَيَتُّ اَلْفَيُوْفِيْفًا ۝۳۷)

“Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” Sebe 34/37.

“اَلْفَيُوْفِيْفًا” lafzı cümlede haberdir ve zaman açısından şimdiki zamana işaret etmez, çünkü bu sözcüğün geçtiği cümledeki فَكْ اَلْوَعْرُنَّ kelimesi cennet köşklere işaret etmektedir.⁵⁵ Bu nedenle ödül âhirette verilecek mükâfatla ilgilidir. “اَلْفَيُوْفِيْفًا” sözcüğü gelecek anlamla birlikte süreklilik de içermektedir,⁵⁶ çünkü mezkûr âyette “Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” denilmektedir. Cümlelerin mefhumunda verilecek nimet ve mükâfatların sonsuz olacağına işaret vardır. Çünkü insan daima güven ve emniyet içinde yaşamak ister. Bir an gelip tükenecik ve geri alınabilecek bir ödülün gönül rahatlığıyla zevk almaz.⁵⁷

Örnek 2

(هٰكٍ وَاَكْخَفَا عَالٍ اَوْفَهَفَا نَفَاكْنِيْ ظَفٍ فَاكِ) فَاوَلٍ اِكْمٍ

“Kendileri ve eşleri gölgelik yerlerde, tahtlarına kurulacaklar.” Yâsîn 36/56.

“مِنَ وَكْفَآءٍ” lafzının cümledeki konumu haberdir ve ism-i fâil kalıbındadır. Bu sözcük şimdiki zaman veya süreklilik ifade etmez, fakat gelecek zamana işaret eder, çünkü anlatılan olaylar cennette gerçekleşecektir. Bir önceki âyette “O gün cennetlikler safa sürmekle meşguldürler.” denilmesi bu görüşü desteklemektedir. “مِنَ وَكْفَآءٍ” ism-i fâili süreklilik anlamı da içermez, çünkü cennette sadece tahtlarda oturma işi olmayacaktır. Bunun dışında gölgeliklerde ve pınar başlarında canlarının istediği çeşitli meyveler arasında olma olacaktır. (el-Mürselât 77/41) Yine köşklerde huzur ve güven içinde yaşama da vardır. (Sebe 34/37)

2.2.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(نَفِيْفًا وَكِبًا ۝۱۱۰ وَكَطُوْفِيْفًا ۝۱۱۱ قِيْلَ اِنَّكَ فَرِحْتَ مِ وَمِنَ فَرِحْتُمْ) وَنَفِيْفًا ۝۱۱۲ وَنَفِيْفًا ۝۱۱۳

“Mutlaka zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracaksınız.” Vâkıa 56/52.

Âyetteki (**مَالِكٌ** / **لِلْأَفْوَاقِ**) ism-i fâilleri bir önceki âyette geçen “**افْتَحْ**” müptedasının haberleridir.⁵⁸ Bu sözcüklerin işaret ettiği, zakkum yeme ve karınları

54 Sâmerriâ, *Meâni'n-nahv*, 3/197-201.

55 Ebussuûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 7/136.

56 İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 22/218.

57 Ebu'l-Â'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân* (İstanbul; İnsan Yayınları, ts),4/533.

58 Muhyiddîn Dervîş, *İ'râbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû* (Beyrut, Dâru İbn Kesîr, 1992),9/435.

ESKİYENİ

zakkumla doldurma eylemleri âhirette olacağı için şimdiki zamanı içermez, çünkü mezkûr âyetin geçtiği sûrede kıyamet günü insanların üç grup olacağından bahsedilmekte, bahse konu âyetlerin geçtiği bölümde de amel defterini soldan alanların cezası aktarılmaktadır. Ayrıca bu kelimeler sürekliliğe de işaret etmez, ancak gelecek anlamı içerir, çünkü ceennemliklere azap sadece zakkum yedirmekle olmayacaktır. Gövdelerden sızan su da çürülecektir. (İbrahim 14/16) Bu *مُونَفْرَوْمَفْ فَنِفْمَفْ قِيَفْ فَيَوْمِفْ الْبِكَطُو قِيَفْ* (إِنْفِ أَرْضِكُمْ أَوْ قِيَفْ فَمُونَ فَشَفِي) ifade muzari Pille ifade edilseydi “Onlar zakkum ağacından yiyecekler ve karınlarını ondan doyuracaklar” zakkum yeme ve karınlarını onunla doldurmanın daha yoğunlukla yapıldığına işaret etmezdi, çünkü ism-i fâil zaman ifade etmekle birlikte çokluk içerdiği için muzariye göre daha fazla sıklığa delalet etmektedir.

Örnek 2

(إِنْفِ أَرْضِكُمْ أَوْ قِيَفْ فَمُونَ فَشَفِي)
كُؤَالَا

“Ama siz, o acı azabı tadacaksınız!” es-Sâ>ât 37/38.

Âyette günahkârların elim azabı tadacakları “ذَابَفَوْف” ism-i fâilinin çoğulu “ذَابَفَوْف” ile ifade edilmiştir. Bu sözcük azap kelimesine muzaf olduğu için “ذَابَفَوْف” kelime cümlede haber konumundadır ve gelecek anlamı içermektedir, çünkü ayının 35-38 âyetlerinde “Ne zaman onlara, ‘Allah’tan başka tanrı yoktur.’ denilse küstahlık edip kibreye kapılan, cinlere kapılmış bir şairin sözüyle tanrılarımızı mı bırakacağız!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Mezkûr âyette ise bunlara verilecek azap ifade edilmiştir. Hitap dünyadakilere yönelik, fakat azap âhirete ait olduğu için ism-i fâil gelecek anlamı içermektedir.

2.3. Haberin Fiil Olması

Müşnedi (haber) Pil olan cümlede asıl olan Pilin müşnedün ileyhe (özne) takdim edilmesidir. Örneğin (يُقَدِّمُ فَعْرَفْف) “Said geldi.” gibi, fakat bu cümle (يُقَدِّمُ) “Said geldi.” şeklinde müşnedün ileyhin takdimiyle söylenirse anlamda ne değişir? Belagat bilginleri bu hususu şöyle özetlemiştir: 1-Tahsis veya hasır ifade eder 2-Muhatabın şüphanesini bertaraf etmek için müşnedün ileyhe Pilin önüne geçirilir. 3-Tazim veya küçümseme maksatlıdır.⁵⁹

2.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(إِنْفِ أَرْضِكُمْ أَوْ قِيَفْ فَمُونَ فَشَفِي) لَنْ نُهَيِّبَكُمْ فَنَفْتَفْ فَعْرَفْف (فَوَيْهَ أَرْضِكُمْ أَوْ قِيَفْ فَمُونَ فَشَفِي)
فَفِي حِ فَنَفْتَفْ فَعْرَفْف

“Şüphe yok ki Allah, iman edip din ve dünyaya yararlı işler yapanları, altından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır.” Muhammed 47/12.

Mezkûr âyetin öncesinde “Bu, iman edenlerin yar ve yardımcılarının Allah olmasının, kâfirlerin ise böyle bir yardımcılarının bulunmamasının sonucudur.” denilmektedir. Bahse konu bölümde “Allah, iman eden ve salih amel işleyenleri

cennete girdirecektir” ifadesinde haber ‘بكدوخ كئ’ Piliyle beyan edilmiş ve Allah ﷻ cümlede öne geçirilmiştir. İsmi, cümlede ilk öge olmasıyla sadece Allah’ın cennete girdireceği belirtilmiş, kâPrlerin yardım umdukları put veya benzeri şeylerin herhangi bir rolünün olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca Allah lafzına,

59 Sâmerâî, *Meâni'n-nahv*, 1/193-194.

ESKİYENİ

tazim yapılmıştır. Müsned, Pil gelerek inananların cennette girişlerini tasvir etmiştir.

Örnek 2

(اف هري فوفب قيش قاش قاشم بن كنهك ورااد) سلخ قفا
فمفلو فف و قفا

“İyiler ise içindekine güzel koku katılmış bir kadehten içecekler.” el-İnsân 76/5.

Ebrar olanların güzel koku katılmış bir kadehten içecekleri ifadesinde mübteda isim “الفوفلار”; haber ise “قيش قاش قاشم بن” Pil olarak gelmiştir. Cümle Haberin, Pil olmasıyla da içme işinin yenileneceğine delalet edilmiştir.

2.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وفهك فم طرف قف قف قف اف خ فعو و فراهي كك نة زف عوم ولم كل) فمفلو
فمفلو فف و قفا

“Ve onlar orada, “Rabbimiz! Bizi çıkar da yapmış olduklarımızdan tamamen başka, iyi işler yapalım” diye feryat ederler.” Fâtır 40/37.

Kıyamet günü cehennemliklerin feryat edişi isim cümlesi, haberi ise “قف قف طرف قف قف قف اف خ فعو” muzari gelmiştir. Fiilin muzari beyanıyla bağrışma eyleminin yenileneceğine işaret edilmiş ve sanki dinleyiciye olayı yaşıyor havası verilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği için “هم” zamiri cümlenin başlangıcında gelmiştir. Bu üslupta cehennemliklerin açıkça tahkirini sağlamıştır.

Örnek 2

(قفوو همك لثرف بك نف و قفا)

“O gün onlar ateşle sınanacaklar!” ez-Zâriyat 35/13.

“قفوو همك” sözcüğünün cümledeki konumu haberdır.60 Âyette cehennemliklerin ateşle sınanacakları “قفوو همك” meçhul muzari Piliyle ifade edilmiştir. Bu üslub ateşin sürekli yenileneceği veya ateşin şiddetinin farklı olacağına da delalet eder, çünkü ateşin yenilenmesi onun şiddetine tesir etmektedir. İnkârcılar dünyada cehennemde kızdırılan madenler gibi yanma işini imkânsız görmüşler “قفوو همك” Piliyle onlara azap âyette tablolaştırılmıştır.61“همك” zamiri aynı surenin 10-12. âyetlerinde zikredilen “Yalancılar, hani son yargılama günü ne zaman?” diye soran kişilere döner. Cümle çıkartıldı

2.4. Haberi İsim Olan Âyetlere Örnekler

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik. Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

2.4.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَكِرَاهِلْ نَفَاكَ اِكْدَالِو اِفْصِرْحَقْ
فَرْفَلْجِ اِعْفَجُو كَلِي فَعُولِيكَ لَو قَاتَا)
فَهَجْ

60 Dervîş, *î'râbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû*, 9/341.

61 Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'ân*, 6/3376.

ESKİYEENI

“İşte bunlar, yaptıklarının karşılığı olarak içinde devamlı kalmak üzere cennetliklerdir.” el-Ahkâf 46/14.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimiz Allah’tır.” diyen sonra da devamlı bu söze uygun yaşayanlara ne bir korku vardır ne de onlar üzüntü çekeceklerdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise bu kişilerin cennet ashabı oldukları isim cümlesiyle ifade edilmiş ve haber “افص فاح كدليل ج ن هـ” isimden meydana gelmiştir. Bu üslupla mezkûr şahısların cennet ehli olmalarının sabitliği belirtilmiş, ayrıca “فألف” sözcükleriyle anlam daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

(فألف ١- او هـ ف (أول ١))
ن فح

“Onun barınağı da şüphe yok ki cennetin ta kendisidir.” en-Nâziât 79/41.

Rabbinin huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefesine kötü arzuları yasaklayan kişiye cennetin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “فألف” zikredilmiştir. Müsnedin isim gelmesi, mezkûr şahısların cennette kalmasının devamlılığına işaret etmektedir. Cümle çıkartıldı

2.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(والذرف ف) ففوهو كاهل بكفن
أوف فو ف (وس ك) ف
كذلف ف ا فف ف
كوا ففوا وفك

“İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar cehennemliktir ve orada ebedî olarak kalacaklardır. Ne kötü son!” et-Teğâbun 64/10.

İnkâr edip âyetleri yalan sayanlara ceza olarak ateş ashabı olma payesinin verileceği, isim cümlesi ve haberi “افص فاح كدليل عرف” isimden oluşan tamlamayla ifade edilmiştir. Zikredilen şahısların ateş ehli olma durumlarının devamlılığını işaret için beyan bu üslupla gelmiştir. Ayrıca “فألف” terkihiyle mana daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

(فألف ١- او فف ف (أول ١))

“Cehennem işte onun için tek barınaktır.” en-Nâziât 79/41.

Azgınlık yapan ve dünya hayatını âhirete tercih eden kişiye cehennem barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “ال ف أول ١” zikredilmiştir. Müsnedin olması cehennemi, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. Cümle çıkartıldı

2.5. Tekidli İsim Cümleleri

Aktarılan malumat husussunda muhatabın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada te'kid edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Muhatap konu hakkında bilgi sahibi olmadığı gibi tereddütlü de değilse te'kide gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddid ise te'kidle pekiştirmek iyi olur. İnkârcı ise de te'kid zorunlu hale gelmektedir. İnkâr seviyesine göre de te'kidin adedi çoğaltılır.

⁶² Kelamı te'kid etmede kullanılan yöntemlerin en meşhuru bazı haraer ve edatlar

62 Muhammed b. Abdullah Zerkeşî, *el-Burhan fi 'ulumi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 2/390.

ESKİYENİ

aracılığıyla olur. Bunların bir kısmı şunlardır: **فَأَف** / **فَأَف** . Bir diğer yöntemde

kelime tekrarı ya da cümleyle olur. İsim cümlesi Pil cümlesine göre te'kid ifade eder. Muhatabın haber karşısındaki tavrı üç kısımda ele alınabilir:

a-Muhatabın haberle ilgili zihninin boş olması ve haber hakkında mütereddit veya inkârcı olmaması: Bu haber çeşidinde tekit edatı kullanılmaz, çünkü muhatap aktarılan haber hususunda şüpheli veya inkârcı değildir. Bu haber çeşidine iptidai haber denir.

b-Muhatabın haberle ilgili tereddüt içinde olması ve kesin bilgiye ulaşma isteğinin olması: Bu çeşit haberde muhatabın şüphe ve tereddüdünün giderilmesi için bir te'kidin kullanılması iyi olur, bu tarz habere talebi haber denir.

c-Muhatabın haber konusunda inkârcı olması veya haberin tersine inanması: Böyle durumlarda muhatabın inkârındaki seviyeye göre haberin bir veya daha çok tekit edatıyla aktarılması gerekir “**فَأَف** خلفك كم فؤوفر” **مذکور** misaldir, denildiğinde muhatap hâlâ bu haber hususunda inkârcı ise “**فَأَف** الله أف” tabir edilip te'kîd sayısı ikiye çıkarılır. Hâlâ inkârını sürdürürse “**فَأَف** خلفك إلفم فؤوفر” te'kîd sayısı üçe çıkarılıp muhatap iknaya zorlanır. 63 Âhirete ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise cümlelerin bir ve iki tekid adatıyla kullanıldıkları görülmektedir.

Yukarıda zikredilen kuralların bazen kelimada uygulanmadığı da **فَأَف** عفن كم ووقفضد الظههرف) görülmektedir. Belagat kitaplarında bu husus “sözün zahiri duruma aykırı olması” olarak isimlendirilmektedir. Bazen aktarılan haber hakkında şüphe etmeyen kişi, tereddüt veya inkâr eden gibi değerlendirilir. Bu üslup bir maksada binaen yapılır ve rastgele kullanılmaz. Bu durum muktezâ- yı zâhire aykırı görünse de muktezâ-yı hâlâ uygundur. Zahiri duruma uygun olmama temel olarak iki şekilde olur: 1-Mü'mini münkir gibi veya inkârcı gibi kabul etmek. 2-İnkâr edeni mümin veya mütereddit olmayan gibi değerlendirmek.⁶⁴

2.5.1. Tek Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(اف آك) فؤوف عك بؤؤؤ (فؤؤؤ فؤؤؤ)

“Muttakiler cennetlerde ve pınar başlarındadır.” ez-Zâriyat 51/15.

Müttakilerin cennetlerde ve pınar başlarında olduğu isim cümlesiyle ifade edilmiştir. Gaye verilen bu mükâfatın sabit olduğunu ortaya koymak içindir. Ayrıca verilen haberin kesinliğini ifade için de “**فَأَف**” tekit edatı kullanılmıştır, çünkü aynı surenin 48. âyetinde “Şayet gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit hani ne zaman gerçekleşecek?” diyen inatçı kâPr tiyolojileri vardır. Bu kişilere 49-54. âyetlerde karşılaşılabilecek durumlar anlatılmış bahse konu âyetten itibaren müttakilerin durumu onlara aktarılmıştır.

Örnek 2

(اف آك) فؤوف عك بؤؤؤ (فؤؤؤ فؤؤؤ)

63 Abbas, *el-Belâġa funûnuhâ ve efnânuhâ* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 1/113-125.

64 Seyyid Ahmed Hâşimî, *Cevâhiru'l-belâġa fi'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2013), 66-68.

ESKİYENİ

kesinliğini ifade için tekid kullanılmış, âyette zikredilen mükâfatların sadece muttakilere has olduğunu beyan içinde haber başa gelmiştir. İfade (ظَلَّ قَبِيحًا) ف ف

ف ف (ح وسفن) şeklinde olsaydı muttakilerin nimet içinde olduğu vurgulanır, fakat zikredilen nimetlerin onlara has olduğu anlatılamazdı.

Örnek 2

(ا ف لف كه فم ونف ف) لفرف
ووكرفم قههذفا

“Kuşkusuz bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” Sâd 38/54.

Mezkûr âyetin öncesinde Allah’a itaatsizlikten sakınanlara, çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri, çeşit çeşit meyve ve içecekler ve yanlarında eşlerinden başkasına bakmayan yaşıt dilberler verileceği belirtilmektedir. Bahse konu bölümde ise “Bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” denilmiştir. Âyette rızık sözcüğü “فلاف” tekid edatlarıyla pekiştirilmiştir, çünkü dünyada rızıklar sonludur. Rahmân Sûresi 26. âyette “Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir.” denilerek âdemoğluna bu gerçeği öğretmektedir. İnsan dünyada sonluluğa alışık olduğu için bitmez tükenmeyen nimete alışık değildir. Ayrıca sonsuzluğu anlamakta zorlanmaktadır. İnsanın bu haline uygun olarak iki tekid kullanılmıştır.

2.5.4. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(ك ف فم ف) ووفلم ووفلم
عفف

“Sonra onların, yedikleri bu nesnenin üzerine, kaynar su karıştırılmış bir içecekleri de olacaktır.” es-Sâ>ât 37/67.

Sûrenin 50-57. âyetlerinde cennetlikler arasında geçen diyalog zikredilmektedir. İçlerinden biri bir arkadaşının ona “ Sen de onaylıyor musun gerçekten? Biz, ölüp de toprak ve kemik yığını haline gelmişken mutlaka hesaba çekilecekmiz öyle mi?” dediğini zikretmektedir. Bu kişinin âhireti inkâr ettiği ve bir azapla karşılaşmayacağını düşündüğü ifadelerinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahsın haline uygun olarak ayetteki azabın verileceği “ل/ف” tekid edatıyla aktarılmıştır.

Örnek 2

(وفا ف) نغ فلف لفش نرففالف

“Bu böyledir. Öte yandan azgınlara da çok kötü bir gelecek.” Sâd 38/55.

Âyette azgınlara çok kötü bir geleceğin olacağı “ل/اف” tekid edatlarıyla aktarılmıştır. Aynı surenin 12-13. âyetlerinde “Bunlardan önce Nûh kavmi, Âd kavmi, kazıklı Firavun, Semûd kavmi, Lût kavmi ve Eyke halkı, bütün bu topluluklar ısrarla gerçeği yalanlamışlardı.” denilmektedir.

16. âyette ise “Onlar, (alaycı bir tavırla), “Rabbimiz! Hesap gününden önce payımıza düşen azabı hemen şimdi ver!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Hem önceki topluluklar hem de hemen azabı isteyenlerin inkârda aşırı oldukları anlaşılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak ayette iki tekidin kullanıldığı söylenebilir.

Bir ve iki tekidin geçtiği âyetleri karşılaştırdığımızda ikisinde de bağlamda geçen kişilerin inkârlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Örneğin tek tekid kullanılan Zariyat Sûresinde “Şayet gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit hani

ESKİYENİ

ne zaman gerçekleşecek?” diyen kişiyi görmekteyiz. İki tekidin kullanıldığı Sâ>ât Sûresinde “Sen de onaylıyor musun gerçekten? Biz, ölüp de toprak ve kemik yığını haline gelmişken mutlaka hesaba çekilecekmiz öyle mi?” diyen şahıstan bahsedilmektedir. İki surede de inkârcı şahsiyetleri görmekteyiz.

Sâ>ât ve Sâd Sûrelerinde iki tekid kullanılmasının nedeni şöyle açıklanabilir: Sâ>ât 52, 60 ve Sâd 9-50,54 âyetlerde de iki tekidin kullanıldığı görülmektedir. Sûrenin bütünlüğüyle uyum sağlamak için mezkûr âyetlerde de iki tekid kullanıldığı düşünülebilir.

2.6. İsim Cümleli Tekidsiz Âyetlere Örnekler

İsim cümleleri tekid edatıyla kullanıldığı gibi tekidsiz de kullanılmaktadır. Bir haberin tekidsiz ifade edilmesi muhatabın o konuda tereddütlü olmaması, zihninin şüpheden âri olmasıyla ilgilidir, fakat bazı durumlarda münkir, mü'min gibi kabul edilmekte veya aynı anda iki grup zikredildiğinde bütün muhataplar habere karşı tereddütsüz gibi değerlendirilmektedir.⁶⁶

2.6.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(نِفَاهَكَ وَنِيْعَ فَتَقِفْ رَا فَتَقِفْ)

“Artık o, hoşnut olacağı bir hayat içindedir.” el-Hâkka 69/21.

Bahse konu ayetin geçtiği surenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, mezkûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamıştır. Cümle çıkartıldı. Âyetteki mezkur kişinin halinin devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

(اَفَا لَيْدَ فَرْدُفَرَفُو قَيَا اِلُو فَنُو رَفُو هَلِكُمْ نِيْفَاهُ فَنُو رَفُو)

“Firdevs cennetine vâris olacaklar ve orada onlar ebedî kalacaklardır.” el- Mü'minûn 23/10.

Aynı sûrenin önceki ayetlerinde kurtuluşa eren müminlerin özellikleri sayılmaktadır. Mezkûr âyette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir. Ya da hitabın mümin ve kâPrilere yapıldığı düşünülürse mütekellimin kâPrileri de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. “مُ” cümlede mübteda ve “فَا لَيْدَ فَرْدُفَرَفُو” ise haberdur.

2.6.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَأَكْأَهْلَ نِفَاكْ مُؤَيْهَكَ كَرَبَفْ هَلِكُمْ نِيْفَاهُ كَرَبَفْ هَلِكُمْ نِيْفَاهُ)

“Kanutlarımıza aldırış etmeyenler var ya, hak ettikleri için onların yeri ateştir.” Yunus10/8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “Kuşkusuz rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da (yarattığı) arşa hâkim olan, her işi yöneten Allah’tır. O izin vermedikçe şefaet edecek biri de yoktur. İşte bu Allah sizin rabbinizdir, öyleyse O’na kulluk ediniz. Bunları düşünmez misiniz!” denilmektedir. Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâPrlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. İnkârcıların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin inkârdan ari olması şeklinde düşünülmesi olabilir.

Örnek 2

(س فربلكك فطير لاقم فم فغ وكدش و هف طل زهه)
هك ون

“Onların giysileri katrandandır; yüzlerini de ateş bürüyecektir.” İbrâhîm 14/50.

Bahse konu âyetin siyakı olan 44. âyette “Kendilerine gelecek azaba karşı insanları uyar.” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edati kullanılmamış, anlaşılan muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

Sonuç

Kur’ân’da âhirete yönelik ödül ve cezaların Pil ve isim cümlesi şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Verilmek istenen mesaja göre biri tercih edilmektedir. Hedef, mükâfat ve cezanın sabitliğini muhataba bildirmek ise ifade, isim cümlesi ve haberi de isimle aktarılmaktadır. Ödül ve cezanın tekrar ve yenilenmesi hedeaeeniyorsa beyan, Pil cümlesi veya haberi Pil olan isim cümlesiyle bildirilmektedir. Seçilen Piller, bağlam veya verilmek istenen mesaja göre, mazi, muzari emir formuyla kullanılmaktadır. Konuyla ilgili örneklerdeki mazi, muzari Piller gelecek anlamı ifade etmektedir. Ödül ve cezanın kesin gerçekleşeceğini ilan için Piller mazi; tekrar, yenilenme ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermek için muzari; diyalog oluşturmak için de emir formunda kullanılmaktadır.

Âyetlerdeki haberler (müsnedler), isim, ism-i fail, Pil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Bazı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhataba bilgi verme amaçlanmaktadır. Cümlede ism-i fâilin Pil yerine müsned olması eylemin daha yoğun gerçekleşmesine işaret etmek içindir. Bazı âyetlerde isim cümleleri tekid edatıyla bir kısmında ise tekidsiz gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edati kullanılmakta; hitap bütün insanlara ya da herkes haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Kaynakça

Abbas, Fadl Hasen. *İtkânu’l-burhân fi ‘ulûmi’l-Kur’ân*. 2 Cilt. Ammân: Dâru’l- Furkân, 1997.

Abbas, Fadl Hasen. *el-Belâğa funûnuhâ ve efnânuhâ*. 2 Cilt. Amman: Dâru’l- Furkân, 1997.

Aktaş, Osman. “Kur’an-ı Kerim’den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar”. Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019),

Alevî, Hamza b. Ali. *et-Tırâz li esrâri'l-belâğa ve 'ulumi hakâiki'l-îcâz*. 2 Cilt.
Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002.

Asutay, Mücahit. "Arapça İsim Cümlesinde Söz dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış". *Nüşha*
21/52 (Haziran 2021), 217 – 232. <https://doi.org/10.32330/nusha.910678>

Bilgegil, M. Kaya. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980.

Bulut, Ali. *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019.

Bûtî, Ramazân. *min Ravâ'i'l-Kur'ân*. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.

Cevherî, İsmail bin Hammad. *es-Sihâh*. thk. Muhammed Muhammed Tamir Kahire: Dâru'l-Hadîs,
2009.

Curcânî, Abdülkâhir. *Delâilu'l-i'câz*. thk. M. Muhammed Şakir. Kahire: Mektebetu'l- Hâncî, 2004.

Dervîş, Muhyiddîn. *İ'râbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1992.

Ebussuûd. *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyê'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-'Arabiyyi, ts.

Endelusî, Ebû Hayyân. *el-Bahru'l-muhît*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1993.

Ferhânî, Hannan Muhsin Muhammed. *Binâu'l-Cümle P'l-Meseli'l-Kurânî*. Kâdisiye: Câmia Kâdisiye,
Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Ğalâyînî, Mustafa. *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't- Turâsil'-'Arabiyyi,
ts.

Hâşimî, Seyyid Ahmed. *Cevâhiru'l-belâğa P'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî*. Kahire: Dâru'l-Hadîs,
2013.

Kutub, Seyyid. *fi Zilâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kahire: Daru's-Şurûk, 32. Baskı, 2003. Merâğî, Ahmed

Mustafa. *Ulûmu'l-belâğa el-beyân ve'l-meânî ve'l-bedî*. Beyrut:
Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 3.Baskı,1993.

Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.

Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *el-Belâğatu'l-'Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt.
Riyad: Dâru Tayyibe, 1996.

Muberrred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedab*, thk. Muhammed Abbas el-Halik Azime.
4 Cilt. Kahire: Metabiu'l-Ehrami't-Ticariyye, 1994.

İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'z- Zeytûniyye, 1984.

İbn Cinnî, *el-Leme' fi'l-Arabiyye*. thk. Sami' Ebu Muğlî. Amman, Dar-u Meclâvî, 1988.

İbnu'l-Esîr, Zıyaeddîn. *el-Meselus-sâir*. 4 Cilt. Kahire, Daru'n-Nahda, ts.

İbn Fâris, Ahmed. *Mu'cemu mekâyîsi'l-luğa*. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1979. İbn Hâcib. *Kâfiye*.

Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.

İbn Hişam. *Şerhu katri'n-nedâ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.

İbn Hişâm, Abdullah. Muğni'l-lebîb. thk. Berakat Yusuf Hebbuh. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999.

Kazvînî, Hatib. *el-Îzâh fi 'ulûmi'l-belağa*. thk. İbrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l-İlmiyye, 2003.

Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'l-i'câz fi dirâyeti'l-i'câz*. thk. Nasrallah Hacı Müftü Oğlu Beyrut; Dâru Sadr, 2004.

Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-ğayb*. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981.

Rizk Shoeir, Muhammed. "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021), 225-249. DOI: 10.33227/auifd.551463

Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetu't-tefâsîr*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4. Baskı, 1981.

Sâmerrâî, Fâdil. *Me'âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007.

Sâmerrâî, Fâdil. *Me'âni'n-nahv*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 2020.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.

Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *Muhtasaru'l-me'ânî*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017.

Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018.

Zemahşerî, Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 3. Baskı, 2009.

Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah. *el-Burhan fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fadl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, 1984.

ESKİYE

3. DEĞERLENDİRME SÜRECİ

2. Değerlendirme

Hakem Değerlendirmesi-1

Değerlendirme Tarihi: 22-02-2022

Değerlendirdiği Dosya: Revizyon-1

Form Cevabı:

Eskiyei dergisi Yayın Kurulu, Mart 2022 tarihinde yayımlanacak sayısından itibaren, yayımlanan tüm makalelerin hakem raporlarını da hakem isimlerini gizli tutarak yayımlama kararı almıştır.:

Anladım (Yazara Açık)

Makalenin Ağırlıklı Sınıfı / Submission Category:: Araştırma / Research

(Yazara Açık)

Başlıklar yazının konusunu kısa açık ve yeterli ölçüde yansıtır mı? / Does the title reflect the subject matter of the article clearly and exactly?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Özet yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtır mı? / Does the Turkish abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Abstract yazının amacını kapsamını ve sonuçlarını yansıtır mı? / Does the abstract reflect the aim scope and conclusions of the article?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Makale dilbilgisi kurallarına uygun açık ve yalın bir anlatım yolu izlenmiş mi? / Is the text of the article clear and flawless as per the grammar rules?: Kısmen, düzeltilmelidir / Partially, should be revised

(Yazara Açık)

Çalışmanın konusu yeterli ölçüde ele alınabilmiş mi? / Has the author presented the subject of the article in a proper methodological perspective?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Çalışmanın amacı yeterli ölçüde belirtilmiş mi? / Has the author presented the aim of the article?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Araştırmada kullanılan yöntem uygun mu? / Is the method used in the research appropriate?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlar yeterli mi? / Has the author presented the result of the article sufficiently?: Evet / Yes (Yazara Açık)

Yazarın ele aldığı konu hakkındaki yorum ve analizleri yeterli mi? / Are the comments and analysis of the subject covered by the author sufficient?: *Kısmen / Partially* (Yazara Açık)

Makalede kullanılan kaynaklar makale yazım kurallarına uygun olarak düzenlenmiş mi? /Are the resources which are referred in the article shown in accordance with the rules of the Journal?: *Evet /*

Yes (Yazara Açık) Kullanılan eserlere kaynakça kısmında yer verilmiş mi? / Are the resources which are referred in the article shown properly in the bibliography?: *Evet / Yes* (Yazara Açık)

Çalışma bilimsel yayın etiğine uygun hazırlanmış mı? /Is the study prepared in accordance with scientific publication ethics?: *Evet / Yes* (Yazara Açık)

İncelediğiniz makale bilime katkısı olan özgün bir çalışma mıdır? /Does the article have an original contribution to knowledge and the field?: *Evet / Yes* (Yazara Açık)

Görüş ve önerilerinizi belirttiğiniz makale metnini WORD veya PDF formatında Dosya olarak eklediniz mi? / Have you attached the article text containing your comments and suggestions to your report in MS Word or Pdf format?: *Evet / Yes* (Yazara Açık)

Düzeltilmeler yapıldıktan sonra tarafınızdan tekrar incelenmesi gerekir mi?: *Hayır / No* (Yazara Açık)

Yazara Not: Çalışmanızı son okuyucu olarak bir Türkçe dil uzmanına göstermeniz yararlı olabilir.

Çalışmalarınızda başarılar dilerim. (Yazara Açık) **Editöre Not:** Yazarın tahkim sırasında işaret edilen hususlara dikkat ettiği görülmektedir. Çalışmanın Türkçe dil uzmanı tarafından son okuyucu olarak gözden geçirilmesi yararlı olabilir. Çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Öneri: Kabul (Yazara Açık)

ESKİYEENİ

Hakemin Yükleği Değerlendirme Dosyaları

Âhirete Ait Ödül ve Cezanın Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi

Öz

Kur'ân'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyanın seçildiği çeşitli çalışmalarda ortaya konmuştur. Bu araştırmada ise âhirete yönelik ödül ve cezaların zikredildiği âyetlerde görülen cümle çeşitleri ve anlama etkisi ele alınmaktadır. Mükâfat ve cezalar bazı âyetlerde il; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmektedir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin illeri, mazi, muzari, istikbal ifade eden “س / فروف” takılı muzari ve emir formunda gelmektedir. Farklı zamanda kullanılan iller her ne kadar âhirete ait ödül ve cezayı ifade etse de aralarında bir anlam farkı olmaktadır. İsim cümlelerinin haberi, isim, ism-i fâil, il ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca bazı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. İsim cümlelerinin içindeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir, çünkü il ve isim benzer anlamları barındırmadığı gibi isim cümlesinin farklı kullanımlarının da değişik manalar barındırdığı dil bilginlerince bilinmektedir. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin isim veya il cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Kur'ân, Âhiret, Ceza, Mükâfat.

Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the Qur'an

Abstract

It has been revealed in various studies that the most appropriate material and the intended meaning are always chosen in the Qur'an, while the messages are conveyed to the listeners. In this study is investigated that the types of sentences and its effect on meaning seen in the verses in which the rewards and punishments for the hereafter. Rewards and punishments are verbs in some verses, in some of them, it is presented in the form of a noun clause. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past, present continuous, command and subjunctive with “س / فروف” expressing the future. Although the verbs used at different times express the reward and punishment of the hereafter, there is a difference in meaning between them. Predicate (haber-yüklem) of noun sentences consist of noun, maker of verb (ism-i fâil), verb and like sentence (şibih cümle). In addition, some noun sentences come with strengthening prepositions (tekidli) and without strengthening prepositions. This diversity in sentences and sentences also affects the meaning. Because the verb and the noun do not have similar meanings, and it is known by the linguists that different uses of the noun sentences have different meanings. In this study will be answer to the following questions: Why are rewards and punishments for the Hereafter expressed with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Verb Sentence, Noun Sentence, Quran, Hereafter, Punishment, Reward.

-
- 1 Ramazan el-Bûtî, *min Ravâi'î'l-Kur'ân* (Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007), 140.
 - 2 Fadl Hasen Abbas, *İtkânu'l-burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 115-116.
 - 3 Muhammed Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 2009), 308.
 - 4 Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetu't-tefâsîr* (Beyrut: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 1981), 1/364.
 - 5 Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru'z-Zeytûniyye, 1984), 7/22.

ESKİYESENİ

Kur'ân'da âhirete ait mükafât ve cezanın isim ve)il cümlesi şeklinde ifade edildiğini zikretmiştik. Fiil cümlesi şeklinde gelen ifadelerin eylemleri, mazi, muzari ve istikbale delalet eden “فـ /س /فـوف” ekiyle ve emir sigasında gelmektedir. İsim cümlesi tarzında olanlar ise kimi yerde haberi)il; bazı yerde isim, ism-i fâil ve şibih cümlesi şeklinde görülmektedir. Ayrıca cümleler tekidli ve tekidsiz gelmektedir.

Bu çalışmada şu hususlar ortaya konulmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin, isim veya)il cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır: Konu âhirete ait mükafât ve cezanın isim ve)il cümlesi şeklinde ifade edilmesi olunca mazi ve muzarinin sadece gelecek ifade eden anlamı üzerinde durulmuştur. İsim cümlesinde ise haberi, isim,)il, ism-i fâil, şibih cümle olanlar incelenmiştir. Ayrıca cümlelerin tekidli ve tekidsiz hali ele alınmıştır. **Konuyla ilgili iki âyet, örnek olarak zikredilmiştir.**

Hannan Muhsin Muhammed Ferhani tarafından “Binâu'l-Cümle 3'l-Meseli'l- Kurâni” isimli yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Araştırmacı, Arapçadaki cümle çeşitlerini ele almış, örneklem olarak Kur'ân'daki mesel âyetlerini seçmiş ve konuyu sadece irab açısından değerlendirmiştir.⁶

Bitirme tezi metinden çıkarıldı

Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış” adlı makaleyi kaleme almış, çalışmasında önce *gramer*, *söz dizim* ve *me'ani'n-nahiv* kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde nazımın, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiştir.⁷ **Cümle çıkarıldı.**

Muhammed Rizk Shoeir, “Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma” adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Yazar, isim ve)il cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan)illerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi haber çeşitlerini de sadece isim ve)il olarak ele almıştır.⁸**Cümle çıkarıldı.**

Osman Aktaş, “Kur'an-ı Kerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar” isimli çalışmayı kaleme almıştır. Yazar isim ve)ili kavram açısından incelemiş, fakat cümle çeşidi olarak ele almamıştır. Maziye sadece geçmişe delaleti açısından incelemiştir.

Ayrıca mazi, muzari, emir

)ilin belâğat açısından anlamı üzerinde durmamıştır. Örneklemedeki âyetleri değerlendirirken)il ve cümle çeşidi açısından bir ayırma tabi tutmamış, örnek âyetleri bizim çalışmamız gibi belli bir konuyla sınırlandırmamıştır.⁹

1. Fiil Cümlesi

Arapçada)il kelimesi “نـفـعـفـل” sülasi)ilinin masdarı olup anlamı güzel ve çirkin faaliyetleri içerir.¹⁰ Fiil, **sarf** açısından ise mâzi, muzâri, emir olmak üzere üç türdür. Ayrıca başına “فـ /فـلـفـو /فـدـ” edatlarını alan ve kendisine te'nis,

6 Hannan Muhsin Muhammed Ferhânî, *Binâu'l-Cümle 3'l-Meseli'l-Kurâni* (Kâdisiye: Câmia Kâdisiye, Yüksek Lisans Tezi, 2017)

7 Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış”, *Nüsha 21/52 (Haziran 2021)*, 217 - 232.

8 Muhammed Rizk Shoeir, “Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021)*, 225-249.

9 Osman Aktaş, “Kur'an-ı Kerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki

Farklar", Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019), 2-14.

10 Ahmed İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luğa* (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/511.

ESKİYEENİ

mütekellim, muhatab “ت”si bitişen kelimelere)il denir.11 Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.12

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermez. Abdulkâhir el-Curcânî (öl. 471/1078-79) aralarındaki farkı şöyle özetler: “İsmin temel işlevi yenilenmeyi gerektirmeksizin bir şeyde niteliğin kalıcı ve sürekli yapılmasını ifade eder. Fiilin temel işlevi, var olduğu ifade edilen niteliğin azar azar gerçekleşmesi, yenilenmesidir.” İsimle)ilin farkının daha iyi anlaşılması için şu örneği verir: (ف ي ف و ك م) “Zeyd kalkıyor.” cümlesindeki)ilin yerine isim konulup (ف ي ف و ك م) “Zeyd kalkıyor.” ayaktadır.” denmesi, bu her iki cümlelerin de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalardı birisi)il, diğeri isim olmazdı. Her ikisinin)il ya da isim olması gerekirdi.13 Diğere bir ifadeyle “ف ي ف و ك م” lafzı, eylem sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret ederken “ف ي ف و ك م”)ili ise kalkma eyleminin tekrarına)etmektedir.

el-Kazvîni (öl. 739/1338) el-İzâh isimli eserinde müned (yüklem) hallerinden bahsederken)ille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: “Fiil, teceddütle beraber üç zamandan birisiyle sınırlıdır. İsimde ise sınırlama ve yenilenme yoktur.”¹⁴

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî de)ili seleteri gibi tarif edip şöyle demektedir: “Fiil zamanla sınırlıdır. Yani mâzi 3il geçmiş zamanla, muzâri şimdiki zaman ve çoğunlukla gelecek zamanla sınırlıdır.”¹⁵

Nahiv açısından ise)il cümlesi: “Fiil, fail, failin benzeri olan naibu'l-failden oluşan ifade ya da nakis 3il, ismi ve haberinden oluşan cümledir. Kısaca 3il cümlesi, 3il ve fail ya da 3il ve naibu'l-failden meydana gelen terkiptir.”¹⁶ Yukarıda verilen)ille ilgili bilgilerden sonra)il cümlesinin delaleti hakkında şu söylenebilir: 1-Olayın yenilenme ve devamına işaret. 2-Fiillerin mâzi ve muzâri açısından farklı zamân içermesi.

Mükâfat ve ceza ile ilgili âyetlerdeki)il cümlelerinin eylemleri, mazi, muzari, istikbale delalet eden ف ي ف و ك م / س ekiyle ve emir şeklinde gelmektedir.

1.1. Mazi Fiil

Mazi)il genelde geçmiş zamana delalet eder.17 Örneğin, (ف ي ف و ك م) “Kardeşin geldi.” cümlesindeki “ف ي ف و ك م”)ildir. Bu eylem gelme işinin yakın ve uzak geçmişte olduğuna işaret eder.18 Mazi)il, bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve talep, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd-va'id ifadelerinde görülür.¹⁹ Aslında va'd ve va'idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir.²⁰ Bu üslup Kur'an-ı Kerim'de (ل ل ل ن ف ن ف ل ن ف ن ف ع و ج ل و ه ك) “Allah'ın emri yerine gelecektir; artık onun bir an önce gelmesini isteyip

11 İbn Hâcib, Kâ3ye (Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2010), 44.

12 İbn Cinnî, el-Luma' 3'l-'Arabiyye, thk. Sami' Ebu Muğlî (Amman, Daru Meclâvî, 1988), 30.

13 Abdulkâhir el-Curcânî, Delâilu'l-i'câz, thk. M. Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004), 175-177.

14 Hatîb el-Kazvîni, el-İzâh fi 'ulûmi'l-belağa, thk. İbrahim Şemsettin (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 2003), 79.

15 Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, Me'âni'l-ebniyye 3'l-'Arabiyye (Amman: Dâru 'Ammar, 2007), 9.

16 Mustafa el-Galâyîni, Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye (Beirut: Dâru İhyâi't-Turâsil-'Arabiyyi, ts.), 578.

17 Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi', thk. Ahmet Şemsettin (Beirut: Dâru'l- Kutubi'l-'İlmiyye, 1998), 1/37.

18 Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, Me'âni'n-nahv (Beirut, Dâru İbn Kesîr, 2020), 3/371-379.

19 Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi', 37-38.

20 Ziyâuddîn İbnu'l-Esîr, el-Meselu's-sâir (Kahire: Daru'n-Nahda, ts), 2/185.

“Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol veririz.” et-Tûr 52/18.

“Meyve ve etten bol bol veririz.” cümlesindeki “ (اف ومف دولاً) ili mazi kâta gelmiştir. Çünkü aynı sûrenin 11-16. âyetleri arasında vahyi tekzip edenler, lanet ve inkârcılar, yalanladıkları cehennem ateşine atılacaklar denilmektedir. Yine 17. âyette muttakilerin nimet cennetlerinde oldukları tekidli olarak beyan edilmektedir (اف المؤمنون فني فنج فذوق فنج). Bahse konu âyette de vakti kesinliğini ifade etme ve siyakla uyum için)ilin mazi geldiği düşünülebilir.

1.1.1. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(افذه فاك او وانيف) فذل اف وف فسف ينف كنور)
ف عو الف

“Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu iştirirler.” el-Mülk 67/7.

Küfredenlerin cehenneme atılırken korkunç ses işitecekleri âyette “ فنف حكا وا ” mazi)iliyle aktarılmıştır. İfadedeki “ افذا ” şart edatı, âyetteki mazi)ilin anlamını gelecek zamana dönüştürdüğü gibi atılma ve iştirme eylemlerinin kesinliğine delaleti artırmıştır, çünkü “ افذا ” şart edatı, cümleye kesinlik ve çokça tekrar anlamı katar.²³ Âyetin hem mazi hem de “ افذا ” ile ifade edilmesinin nedenini şöyle açıklayabiliriz: Mezkûr âyetin siyakında “Rablerini inkâr edenlere cehennem azabı vardır. Orası ne kötü bir varış yeri!”; sibakta ise “Cehennem neredeyse öfkenden çatlayacak! Oraya her bir grup atıldıkça, muhafızları onlara, “Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?” diye sorarlar.” denilmektedir. Neredeyse cehennemi bile öfkenden çatlatacak bir suç olan “Rablerini inkâr etme” cürmünü işleyenlere, tehdidin büyüklüğünü gösterme ve haberin kesinliğini ortaya koyma için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 2

افنفا فم هفف فرفح فوف فني وحك هكم فوف فرفح فرف لردك فم كلي ففورفك او فقا)
فف دف فف

“Nihayet oraya geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı kulakları, gözleri ve derileri onların aleyhine şahitlik eder.” Fussilet 41/20.

“ افنا ” şart edatı nedeniyle “ فش دف ” ilinin anlamı âyette gelecek zamana dönüşmüştür. İfade “ Onlar cehenneme gelecekler e , kulakları gözleri şahitlik

فف كف وفني) ففف فذك فاللوف م فسومك وف وف اوصلا كروم) şeklinde olabilir, fakat yapacaklar.” (فف ففف ففف

aksine beyan mazi)ile aktarılmıştır, çünkü bir önceki âyette “Allah düşmanlarının ateşe doğru sevk edilecekleri gün, öncekiler ve sonrakiler hepsibir araya getirilir.” denilmekte akabinde kıyamet günü kulak göz ve derilerin şahitlik yapacağı belirtilmektedir. İnkârcılara göre organların şahitliği imkânsız; imanı zayıf olanlara göre de kabulü zor bir olaydır. Bu hadisenin kesin vuku bulacağını ifade için “ فش دف ” ilinin mazi geldiği söylenilebilir.

1.2. Muzari Fiil

Muzari, şimdiki ve gelecek zamana delalet e

ك

den eyleme denir. Örneğin, (زودف)

(يفأل) “Zeyd yiyor/ yer/yiyecek.” cümlesindeki “يفأل” ili, hem şu an hem de bir vakitte yemeye işaret edebilir.²⁴ Çünkü yeme işi şu an veya biraz sonra olabilir.

23 Sâmerâî, *Meâni'n-nahv*, 4/84.

24 Muhammed bin Yezîd Müberred, *el-Muktedab* (Kahire: Vizâratü'l-Evkâf, 1994), 2/2.

ESKİYE

“Orada zorbaya yanan gövdelerden sızan su içirilecektir! Onu yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecektir, ona her taraftan ölüm gelecek, ama ölmeyecektir.” İbrâhîm 14/16-17.mealdeki fazlalık çıkartıldı

Bir önceki âyette “Peygamberler yardım istediler ve sonunda bütün inatçı zorbarlar hüsrana uğradı.” denilmektedir. Bu bölümde ise onlara gövdeden sızan irin içirileceği ve yutmaya çalışacakları, fakat yutamayacakları sürekli ölümlerle yüz yüze gelecekleri (نفاذك / نفسي / نفسي / نفسي) illerle ifade edilmiştir. Bu cehennemliklere zikredilen azapların yenilenecek şekilde anlatıldığı gibi muhataba da olayı yaşıyor havası verilmektedir.

Örnek 2

(نفاذك / نفسي / نفسي / نفسي) وذهك م ك ل ف ه ج ق (نفسي / نفسي / نفسي)

“Ateş yüzlerine vuracak, orada dudakları çekilmiş, dişleri görünür bir halde bulunacaklar” el-Mü'minûn 23 /104.

Terazisi ha)f gelenlerin hüsrana uğrayacağı ve cehennemde ebedi kalacağı bir önceki âyette zikredilmiştir. Mezkûr âyette ise bu kişilerin yüzlerine ateş vuracağı muzari (نفاذك) ile takdim edilmiştir. Eyleminin muzari gelmesi, günahkârın yüzüne ateşin vuruşunu canlandırmakta ve dinleyeni olayı yaşıyormuş gibi hissettirmekte ve etkisi altına almaktadır.²⁸

1.3. “س/فسوفك” ile İstikbal İfade Etme

Bir ilin anlamını gelecek zamana delalet ettirmenin yollarından biri de muzarinin başına “س/فسوف” edatlarından birinin getirilmesidir. “س” genel olarak yakın bir vakte işaret eder. “فسوف” ise uzak zamana işaret eder.²⁹ Örneğin “نفاذك” eyleminin muzari gelmesi, günahkârın yüzüne ateşin vuruşunu canlandırmakta ve dinleyeni olayı yaşıyormuş gibi hissettirmekte ve etkisi altına almaktadır.²⁸

İstikbal ifade ederken “س/فسوف” ile ifade edildiğinde eylemin daha ileri vakte yapılacağı anlatılmaktadır. Bu edatların illerinin zamanını değiştirdiğini zikretmiştik. Yine bu edatlar, tekid anlamı da içerir. Özellikle va'd ve va'îdlerde eylemin kesin olacağına işaret eder.³⁰ Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direk va'd ve va'îd şeklinde ise iller (نفاذك) ile istikbal ifade eden yapıda kullanılmaktadır.

1.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

ل ف ه ج ق (نفاذك / نفسي / نفسي / نفسي) وذهك م ك ل ف ه ج ق (نفاذك / نفسي / نفسي / نفسي)

“İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanları da, içinde ebediyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere sokacağız.” en-Nisâ 4/122.

İman edip yararlı amel işleyenlerin cennete girdirileceği âyette

belirtilmektedir. Bu bilgi "بكدوخ كئ" muzari)iline فئ " har) ilave edilerek aktarılmıştır. Bu harf, eylemin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi manayı da pekiştirmiştir, çünkü âyet iman eden ve salih amel işleyenlere va'di içermektedir.

Âyette فئ " فئو " yerine فئ " nin gelmesini şöyle izah edebiliriz: Mezkûr âyetin

28 Seyyid Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'ân* (Kahire: Daru's-Şurûk, 2003), 4/650.

29 Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm bin Ebi'l- Erkâm, 1999), 1/138.

30 İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, 1/222-223.

Eskiyesi

Namazı zayi eden ve şehvetlerine uyanların cezası gelecek zaman ifade eden “نفسه سوف يفوتوه” ()iliyle aktarılmıştır. Beyanın dünyadaki muhataplara yapıldığı âyetin mefhumundan anlaşılmaktadır. Âyette zikredilen ceza ise âhirette gerçekleşecektir, çünkü “عقَاب” sözcüğü cehennemdeki vadiye işaret etmektedir.³³

31 Sabûnî, *Safvetu't-tefâsîr*, 1/305.

32 Muhammed Ebussuûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beyrut: Dâru İhyâi Turâsî'l-ʿArabiyyi, ts), 2/191.

33 Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 779.

Eskiyesi

Hale uygun olarak anlatım gelecek zaman ifade eden)ille yapılmıştır. ifade çıkartıldı

Emir Fiil

Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Dil bilginlerince belli kalıba göre)illerin düzenlenme işi veya emir içeren yapıların kullanımınıdır. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz.

Tazim, tahkir, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlenin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır.³⁴ Emir, asıl mânası olan vücutluk dışında kullanılması Arap dilinin doğası gereğidir. Bir başka ifadeyle dilin kullanımında zaten mevcut olan bir durumdur. Bu durum sadece Arap diline has bir olgu olmayıp diğer dillerde de mevcuttur.³⁵

Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlıdır. Yine iki mevzuda da hitabı daha canlı hale getirme amaçlıdır.

1.4.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

فذلن نوا فذلن ذكوبوقف فذلن ذكوبوقف فذلن ذكوبوقف فذلن ذكوبوقف
 افووابكف وفن فذلن ذكوبوقف فذلن ذكوبوقف فذلن ذكوبوقف
 هفوقف فذلن ذكوبوقف فذلن ذكوبوقف فذلن ذكوبوقف
 (عفل فوكف ونكط فذلن ذكوبوقف فذلن ذكوبوقف فذلن ذكوبوقف)

“Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da gruplar halinde cennete sevk edilecek. Nihayet oraya vardıklarında cennetin kapıları açılmış olacak; bekçileri onlara, “Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete!” diyecek.” ez-Zümer 39/72.

Müminlerin cennete kavuşma ödülü âyette “ادوخهكوا” emir)liyle aktarılmıştır. Buradaki ifade emirden ziyade tazim ve ikram maksatlıdır,³⁶ çünkü bu ifadeden önce meleklerin bu kişilere selam vermesi ve “طفونكم” ifadesini kullanmaları emir tazim içerdiğine işarettir. Ayrıca metindeki hitap diyalog yoluyla aktarılmıştır. Şöyle ki, kelimada cennetin bekçileri ve cennete girenler olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Müminlerin cennete karşılanmalarının diyalog şeklinde anlatılması olayı daha canlı ve etkileyici hale getirmiştir, çünkü diyalog üslubu söze canlılık kattığı gibi dinleyiciyi de daha çok etkilemektedir.³⁷

Örnek 2

(ككلكوا واشفركوا هفوقف هالف ونكف عوم لكؤ
ككلك

“(Onlara denecek ki:) “Yaptıklarınızın karşılığı olarak, sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak âzîyetle yiyin için.” et-Tûr 52/19.

Âyette cennetliklere mükâfat olarak dünyadaki yaptıklarınıza karşılık “yiyiniz içiniz” ifadesi emir formunda gelmiştir. Buradaki emir sigası onlardan bir şeyi zorunlu yapmayı değil, istediklerini yiyebilmeyi kapsayan ikram ve hürmeti içerir.³⁸

³⁴ Ali Bulut, *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 120.

³⁵ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980), 48- 49.

1.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

فَلَمَّا لَبِثْتُمْ فِيهَا نَفْسًا يَوْمًا مُّكْرًا فَاصْبِرُوا لَهَا إِنَّهَا بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحْتَسِبَةٌ
فَاصْبِرُوا لَهَا إِنَّهَا بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحْتَسِبَةٌ

فَلَمَّا لَبِثْتُمْ فِيهَا نَفْسًا يَوْمًا مُّكْرًا فَاصْبِرُوا لَهَا إِنَّهَا بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحْتَسِبَةٌ

“Günaha batanların varacakları yer ise ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde oraya geri çevrilirler ve kendilerine şöyle denir: “Asılsız saydığınız cehennem azabını tadın!” es-Secde 32/20.

Cehennemde ateş içinde olanların ateşten çıkmaya teşebbüs edecekleri âyette belirtilmektedir. Bu kişilere “tadın azabı” ifadesinin emir şeklinde geldiği görülmektedir. (فَلَمَّا لَبِثْتُمْ فِيهَا نَفْسًا يَوْمًا مُّكْرًا فَاصْبِرُوا لَهَا إِنَّهَا بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحْتَسِبَةٌ) “Cehennem azabını tadın!” cümlesinde **ف** emir formunda gelmesi cehennemlikleri tahkir maksatlıdır. 39 Azap için “ذاقف” ilinin kullanılması da alaya, tahkire işaret eden unsurlardan biridir, çünkü tatmak daha çok insana zevk veren nesnelere içindir. Diğer taraftan ateşin zikredilmesi tehdit anlamı içermesine vesiledir.⁴⁰

Örnek 2

ذَٰك قَوْمٌ نَّارٌ لَّهِمْ يَوْمَئِذٍ وَسْطَىٰ عِزٍّ ۖ لَّا يَرْجِعُونَ
ذَٰك قَوْمٌ نَّارٌ لَّهِمْ يَوْمَئِذٍ وَسْطَىٰ عِزٍّ ۖ لَّا يَرْجِعُونَ

“(Görevlilere şöyle denir:) “O günahkârı yakalayıp cehennemden ortasına sürükleyin. Sonra başının üstünden kaynar su dökerek cezalandırın. Tat bakalım; zira sen (aklınc) güçlü ve itibarlısın.” ed-Duhân 44/47-50.

“ذَٰك قَوْمٌ نَّارٌ لَّهِمْ يَوْمَئِذٍ وَسْطَىٰ عِزٍّ” kelimesi bir kişinin yaka paça tutulup hapis veya öldürmek **ذ** götürülmesini içerir. Bu sözcüğün emirle ifadesi korkutma ve tehdit içerir. Diğer bir emir formunda gelen “كَبَرُوا” lafzı azabın şiddetini göstermek için kullanılmıştır.

Hac Sûresi 19. âyette bu kelimenin muzari sigada kullanılması **وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ عَهْدِهِ بِمَا وَعَدَ فَسَوْفَ نُصَلِّبُكَ بِمَا كُفَرْتَ بِهِ**

الْفَجْرُ (ال) bahse konu âyetteki “كَبَرُوا” lafzındaki korkutmanın şiddetini ortaya çıkartır. Yine “ذَٰك قَوْمٌ نَّارٌ لَّهِمْ يَوْمَئِذٍ وَسْطَىٰ عِزٍّ” emir (ذَٰك قَوْمٌ نَّارٌ لَّهِمْ يَوْمَئِذٍ وَسْطَىٰ عِزٍّ) ifadesi de korkutma ve tehdit içerir.

(افوت الروع كزالوكفم) ifade bunu desteklemektedir. Rivayetlerden Ebu Cehil’in **ذ** dediği anlaşılmaktadır: “Benden daha şereWi ve cömert kimse yoktur. Allah’a yemin olsun ki ne sen ne rabbim bana bir şey yapamazsın.” demiştir. Bahse konu âyet bu ifade üzerine inmiştir.⁴¹ Yine âyette kullanılan üslup çeşidinden **bir** diğeri de Allah ile cehennem görevlileri arasındaki diyalogdur. Bu üslup, cehennemliklerin âhirette karşılaşacağı durumu daha canlı ve etkileyici hale getirmektedir.

2. İsim Cümlesi

İsim, bir şeyin zatına delâlet eden ve zamanla da ilişkisi olmayan sözcüktür.⁴² Diğer bir ifadeyle varlıkları birbirinden ayırmaya yarayan zamanla sınırlanmayan sözcüklerdir.

İsmin bir de cümle içinde anlama yaptığı tesir vardır. Curcânî bu konuda şöyle der: “İsim, cümlede haber olursa yavaş yavaş tekrar etmeyen yenilenmeyen sabitliğe işaret eder.” Konunun daha iyi anlaşılması için şu örneği

vermektedir. (فَنُودِفْ مَهْوَطَفًا لِقَفْ) “Zeyd ayrılandır.” cümlesinde “كَهْفًا لِقَفْ” kelimesi isimdir ve cümledeki yeri haberdur. Zeyd’in ayrılışının sabitliğini vurgulamak için bu sözcük isim gelmiştir.⁴³

er-Râzî de (öl. 606/1210) ismi, zamanla sınırlı olmayan şekilde tarif etmektedir. Bir şeyin sabitliği ifade edilecekse isimle haber vermek gerektiğini

فس فطف فل ف يوف ب ل و ف ص ي د ف “Kehf Sûresi 18. âyet üzerinden şöyle açıklar: “köpeklerin yere uzanması” فظ “köpeklerin yere uzandığını haber vermek değil, bu hallerinin sabitliğini belirtmektir. Bu nedenle il yerine ism-i fâil kullanılmıştır.⁴⁴

İsm-i fâil, bazı yerlerde işin failde sabit ve kökleşmiş olduğuna delâlet eder, fakat ilde böyle bir özellik yoktur. Örneğin (ف ف ب ا و خ و م ف ن) “Filanca şarap içti.” denildiğinde bu ifadeden sarhoşluğun sabitliği anlaşılır. Kişinin bir defaya mahsus içtiği bile düşünülebilir, fakat kelimeler, il yerine ism-i fâille “ف ف ب ” söylenirse sarhoşluğun o kişide bir alışkanlık haline geldiği ortaya konmuş olur.⁴⁵

Modern dilbilimcilerden Sâmerrâî ise ismin cümledeki yerine göremanaya tesirini şöyle açıklar: “İsim, cümlede müsned (yüklem) olursa sabitliğe delâlet eder. Örneğin, (خ ل د م و ي ف د ف) “Halit çalıştı.” cümlesinde müsned olan ك م و ي ف د ف kelimesi isim olduğu için Halit’te çalışmanın sabit olduğu anlaşılacaktır. Fakat o, 3il olursa sabitliğe işaret etmez. Örneğin (ف ل ج د ف ي ف ج ف ن د ك) “Halit çalışıyor/çalışır/çalışmaktadır.” cümlesidir. Müsned burada 3il geldiği için sabitliğe delâlet etmez.”⁴⁶

Arapçada isim cümlesi, mübtada ve haberdur oluşur. Diğer bir ifadeyle özne ve yüklemdir. Haber temelde müfret ve cümleden oluşur. Cümle haber ise isim, il, şibih cümleden meydana gelmektedir.⁴⁷ Mübtada, Türkçedeki özneye; haber ise yüklem denk gelmektedir.

el-Alevî (doğ. 1267-öl. 1348) isim cümlesiyle hitabın mânaya tesirini şöyle açıklar: “Bir hitap ne zaman isim cümlesiyle olursa onda iki mânâ ortaya çıkar: 1- İş sadece öznenin (fail) yaptığını başkalarının ona ortak olmadığını ifade ederek iş sadece o failde has kılar. 2- Gaye eylemi özneye (fail) mahsus kılma değil, mefhumu dinleyeninin zihninde kuvvetlendirmek zihnini şüphe ve tereddütten arındırmaktır.”⁴⁸

Mükâfat ve cezayla ilgili âyetlerde isim cümlelerinin haberi, şibih cümleli haberi mukaddem, isim, ism-i fail ve il şeklinde gelmektedir. Ayrıca bazı cümlelerin tekidli ve tekidsiz olduğu görülmektedir.

2.1. Şibih Cümleli Haber-i Mukaddem

Haber çeşitlerinden biri de şibih cümledir. Arapçada car, mecrur ve zarftan oluşan terkibe denir.⁴⁹ Bu yapı cümlede genellikle haber konumundadır. Cümle diziliminde esas olan haberin mübtadadan sonra gelmesidir, fakat mübtada, nekra olursa car ve mecrurlu haber, mübtadadan önce zorunlu olarak gelir. Bu cümlemin dizim şeklinden sadece bilgi verme manası çıkar.⁵⁰ Âhirete yönelik

43 Curcânî, *Delâilu'l-îcâz*, 174.

44 Fahreddîn er-Râzî, *Nihâyetu'l-îcâz fi dirâyeti'l-îcâz*, thk. Nasrullah Hacimuftuoğlu (Beirut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

45 Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981), 25/30.

46 Sâmerrâî, *Me'âni'l-ebniye 3'l-'Arabiyye*, 9.

47 Galâyîni, *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, 339-347.

48 Hamza b. Ali el-Alevî, *et-Tirâz li esrâri'l-belâğa ve 'ulumi hakâiki'l-îcâz* (Beirut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002), 2/25-27.

49 Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beirut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999), 2/7.

50 Sâmerrâî, *Me'âni'n-nahv*, 1/188.

(الفهيم فوف عفا فلب فشفرا فب كواي فكو ففوف)
فم ون ففوف

- 51 Abbas, *el-Belâġa funûnuhâ ve efnânuhâ* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 1/229.
- 52 İsmail b. Hammad Cevherî, *es-Sihâh*, thk. Muhammed Muhammed Tamir (Kahire; Dâru'l-Hadîs, 2009), 351.
- 53 Suyûtî, *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Mustafa Şeyh Mustafa (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008), 405.

Eskiye

ve onlar köşlerde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” denilmektedir. Cümlemin mefhumunda verilecek

nimet ve mükâfatların sonsuz olacağına işaret vardır.

54 Sâmer râî, *Meâni'n-nahv*, 3/197-201.

55 Ebussuûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 7/136.

56 İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 22/218.

ESKİYEYENİ

kelime cümlede haber konumundadır ve gelecek anlamı içermektedir, çünkü aynı surenin 35-38 âyetlerinde “*Ne zaman onlara, “Allah’tan başka tanrı yoktur.” denilse küstahlık edip kibre kapılan, cinlere kapılmış bir şairin sözüyle tanrılarımızı mı bırakacağız!*” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Mezkûr

57 Ebu'l-Â'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân* (İstanbul; İnsan Yayınları, ts),4/533.

58 Muhyiddîn Dervîş, *İ'râbu'l-Kur'ânî'l-Kerîm ve beyânuhû* (Beyrut, Dâru İbn Kesîr, 1992),9/435.

Eskiyesi

âyette ise bunlara verilecek azap ifade edilmiştir. Hitap dünyadakilere yönelik, fakat azap âhirete ait olduğu için ism-i fâil gelecek anlamı içermektedir.

2.3. Haberin Fiil Olması

Müsnedi (haber) il olan cümlede asıl olan ilin müsnedün ileyhe (özne) takdim edilmesidir. Örneğin (فَجَاءَهُمْ) “Said geldi.” gibi, fakat bu cümle (فَجَاءَهُمْ) “Said geldi.” şeklinde müsnedün ileyhın takdimiyle söylenirse anlamda ne değişir? **Belagat bilginleri** bu hususu şöyle özetlemiştir: 1-Tahsis veya hasr ifade eder 2-Muhatabın şüphesini bertaraf etmek için müsnedün ileyh ilin önüne geçirilir. 3-Tazim veya küçümseme maksatlardır.⁵⁹

2.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(ا ف ل ل ل ف ج ك و ا و ف ع ف ل ل ل ف ن ن ط ل ف ل م ف ت ن ف ج ف ت و ن ف ف س و ل ك ر)
ال ف ه ال ف ه ك و ال ك و ال ف ج ف ه ف ه ا ل

“Şüphe yok ki Allah, iman edip din ve dünyaya yararlı işler yapanları, altından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır.” Muhammed 47/12.

Mezkûr âyetin öncesinde “Bu, iman edenlerin yar ve yardımcılarının Allah olmasının, kâ3rlerin ise böyle bir yardımcılarının bulunmamasının sonucudur.” denilmektedir. Bahse konu bölümde “Allah, iman eden ve salih amel işleyenleri cennete girdirecektir” ifadesinde haber (كَيَدْخُونَ) iliyile beyan edilmiş ve Allah ل في cümlede öne geçirilmiştir. İsmın, cümlede ilk öge olmasıyla sadece Allah'ın cennete girdireceği belirtilmiş, kâ)rlerin yardım umdukları put veya benzeri şeylerin herhangi bir rolünün olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca Allah lafzına, tazim yapılmıştır. Müsned, il gelerek **inanınların cennette girişlerini tasvir etmiştir.**

Örnek 2

(ا ف ف ر ي ف و ل ف ب ف ن ش ف ق م و ن ك ه ه ك ن ك و ر ا د ه ل ل ف ف ق ف م ق ل و ل ل ا و ل ل ا ف و)

“İyiler ise içindekine güzel koku katılmış bir kadehten içecekler.” el-İnsân 76/5.

Ebrar olanların güzel koku katılmış bir kadehten içecekleri ifadesinde mübteda isim “الرفوفلار”; haber ise “فرفوفو” il olarak gelmiştir. **Cümle** Haberın, il olmasıyla da içme işinin yenileneceğine delalet edilmiştir.

2.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(و ف ر ا ه ي ك ن ز ف ع ر م و ل م ك ل) (و ف ه ك ف ف م ر ف ط ر ف ن ف ن ف ن ف ن ف خ ف ع ر و ل ف ه ف ر ع)

“Ve onlar orada, “Rabbimiz! Bizi çıkar da yapmış olduklarımızdan tamamen başka, iyi işler yapalım” diye feryat ederler.” Fâtır 40/37.

Kıyamet günü cehennemliklerin feryat edişii isim cümlesi, haberi ise “**فَصِرْطَفِرْخُو فَا**” muzari gelmiştir. Filin muzari beyanıyla bağrışma eyleminin yenileceğine işaret edilmiş ve sanki dinleyiciye olayı yaşıyor havası verilmiştir.

59 Sâmerràî, *Meâni'n-nahv*, 1/193-194.

ESKİYESENİ

İfade isim cümlesi şeklinde geldiği için “هكم” zamiri cümlenin başlangıcında gelmiştir. Bu üslupta cehennemliklerin açıkça tahkirini sağlamıştır.

Örnek 2

(بِفَوْ هك لآرف يك نفو فو)

“O gün onlar ateşle sınanacaklar!” ez-Zâriyat 35/13.

“بِكْ نَفْو فَوْ” sözcüğünün cümledeki konumu haberdır. 60 Âyette cehennemliklerin ateşle sınanacakları “بِكْ نَفْو فَوْ” meçhul muzari (iliyle ifade edilmiştir. Bu üslub ateşin sürekli yenileneceği veya ateşin şiddetinin farklı olacağına da delalet eder, **çünkü ateşin yenilenmesi onun şiddetine tesir etmektedir.** İnkârcılar dünyada cehennemde kızdırılan madenler gibi yanma işini imkânsız görmüşler “بِكْ نَفْو فَوْ” (iliyle onlara azap âyette tablolaştırılmıştır. 61⁶¹ zamiri aynı surenin 10-12. âyetlerinde zikredilen “Yalancılar, hani son yargılama günü ne zaman?” diye soran kişilere döner. **Cümle çıkartıldı**

2.4. Haberi İsim Olan Âyetlere Örnekler

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik. Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

2.4.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَكَاہل ینك كدیلو افصرن ھف فن ذہف ایف ھو كلی فعو ط ك بو فو)

“İşte bunlar, yaptıklarının karşılığı olarak içinde devamlı kalmak üzere cennetliklerdir.” el-Ahkâf 46/14.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimiz Allah’tır.” diyen sonra da devamlı bu söze uygun yaşayanlara ne bir korku vardır ne de onlar üzüntü çekeceklerdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise bu kişilerin cennet ashabı oldukları isim cümlesiyle ifade edilmiş ve haber “افص فح كدیلو جن ھف” isimden meydana gelmiştir. Bu üslup mezkûr şahısların cennet ehli olmalarının sabitliği belirtilmiş, ayrıca “فن ذہف ایف ھو” sözcükleriyle anlam daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

(نف الف ای ھف ای یول ی) ن ھج

“Onun barınağı da şüphe yok ki cennetin ta kendisidir.” en-Nâziât 79/41.

Rabbinin huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefesine kötü arzuları yasaklayan kişiye cennetin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “فأل ی” zikredilmiştir. Müsnedin isim gelmesi, mezkûr şahısların cennette kalmasının devamlılığına işaret etmektedir. **Cümle çıkartıldı**

2.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(والذین كفروا) فیهما الذین كفروا،
كذبوا وکفروا،
او فیهما الذین كفروا (وسر) ھن
فصل فیہ

60 Dervîş, *i'râbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû*, 9/341.

61 Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'ân*, 6/3376.

Eskiyesi

“İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar cehennemliktir ve orada ebedî olarak kalacaklardır. Ne kötü son!” et-Teğâbun 64/10.

İnkâr edip âyetleri yalan sayanlara ceza olarak ateş ashabı olma payesinin verileceği, isim cümlesi ve haberi “افص فاح كذبا لرف” isimden oluşan tamlamayla ifade edilmiştir. Zikredilen şahısların ateş ehli olma durumlarının devamlılığını işaret için beyan bu üslupla gelmiştir. Ayrıca “فنهفناخ” terkibiyle mana daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

(نفا فاق) فنهفناخ (كذبا لرف)

“Cehennem işte onun için tek barınaktır.” en-Nâziât 79/41.

Azgınlık yapan ve dünya hayatını âhirete tercih eden kişiye cehennemın barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “ال فلولىا” zikredilmiştir. Müsnedin olması cehennemi, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. **Cümle çikartıldı**

2.5. Tekidli İsim Cümleleri

Aktarılan malumat hususunda muhatabın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada te’kîd edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Muhatap **konu hakkında** bilgi sahibi olmadığı gibi tereddütlü de değilse te’kîde gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddid ise te’kîdle pekiştirmek iyi olur. İnkârcı ise de te’kîd zorunlu hale gelmektedir. İnkâr seviyesine göre de te’kîdin adedi çoğaltılır. 62 **Kelamı te’kid etmede kullanılan yöntemlerin en meşhuru bazı harâer ve aracılığıyla olur. Bunların bir kısmı şunlardır: ال/فنم/ال. Bir diğer yöntem kelime tekrarı ya da cümleyle olur. İsim cümlesi (il cümlesine göre te’kid ifade eder. Muhatabın haber karşısındaki tavrı üç kısımda ele alınabilir:**

a-Muhatabın haberle ilgili zihninin boş olması ve haber hakkında mütereddit veya inkârcı olmaması: Bu haber çeşidinde tekit edatı kullanılmaz, çünkü muhatap aktarılan haber hususunda şüpheli veya inkârcı değildir. Bu haber çeşidine iptidai haber denir.

b-Muhatabın haberle ilgili tereddüt içinde olması ve kesin bilgiye ulaşma isteğinin olması: Bu çeşit haberde muhatabın şüphe ve tereddüdünün giderilmesi için bir te’kîdin kullanılması iyi olur, bu tarz habere talebi haber denir.

c-Muhatabın haber konusunda inkârcı olması veya haberin tersine inanması: Böyle durumlarda muhatabın inkârındaki seviyeye göre haberin bir veya daha çok tekit edatıyla aktarılması gerekir “افؤ خالف ال كم فلفرف” Misal olarak (il cümlesine) denildiğinde muhatap hâlâ bu haber hususunda inkârcı ise “افؤ

“ال فلفرف” tabir edilip te’kîd sayısı ikiye çıkarılır. Hâlâ inkârını sürdürürse “ال فلفرف” te’kîd sayısı üçe çıkarılıp muhatap iknaya zorlanır. 63 Âhirete ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise cümlelerin bir ve iki tekid adatıyla kullanıldıkları görülmektedir.

Yukarıda zikredilen kuralların bazen kelimada uygulanmadığı da **فلفرف عفن كم وقفرف الظلفرف** (كخرفو كلفرف) görülmektedir. Belagat kitaplarında bu husus

“sözün zahiri duruma aykırı olması” olarak isimlendirilmektedir. Bazen aktarılan

62 Muhammed b. Abdullah Zerkeşî, *el-Burhan fi 'ulumi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 2/390.

63 Abbas, *el-Belâğa funûnuhâ ve efnânuhâ* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 1/113-125.

ESKİYE

haber hakkında şüphe etmeyen kişi, tereddüt veya inkâr eden gibi değerlendirilir. Bu üslup bir maksada binaen yapılır ve rastgele kullanılmaz. Bu durum muktezâ-yı zâhire aykırı görünse de muktezâ-yı hâle uygundur. Zahirî duruma uygun olmama temel olarak iki şekilde olur: 1-Mü'mini münkir gibi veya inkârcı gibi kabul etmek. 2-İnkâr edeni mümin veya mütereddit olmayan gibi değerlendirmek.⁶⁴

2.5.1. Tek Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(ا ف ا) ف ت ت ع ك ب ك ف (ف ت)
ف ت ت ف ت ف ت

“Muttakiler cennetlerde ve pınar başlarındadır.” ez-Zâriyat 51/15.

Müttakilerin cennetlerde ve pınar başlarında olduğu isim cümlesiyle ifade edilmiştir. Gaye verilen bu mükâfatın sabit olduğunu ortaya koymak içindir. Ayrıca verilen haberin kesinliğini ifade için **de** “ف” tekid edatı kullanılmıştır, çünkü aynı surenin 48. âyetinde “Şayet gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit hani ne zaman gerçekleşecek?” diyen inatçı kâ’r tipolojileri vardır. Bu kişilere 49-54. âyetlerde karşılaştıkları durumlar anlatılmış bahse konu âyetten itibaren müttakilerin durumu onlara aktarılmıştır.

Örnek 2

(ا ف ا) ف ل و ف ع ك ب ك ف (ف ت)
ف ت ت ف ت ف ت

“Şüphe yok ki takvâ sahipleri gölgeliklerde ve pınar başlarındadır.” el- Mürselât 77/41.

Mürselât Sûresinde 10 yerde (ف و ب و ل ب ف و م ب ف ت ف ل ف و ل ب ك ف ت ف ن ف) “Hakkı gün gün vay haline!” ifadesi geçmektedir. Sûrede yoğun bir şekilde hakkı yalanlayanlara vurgu yapılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak bu ayette verilen haber de tekidli kullanılmıştır.

2.5.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(ا ف ا) ع ل ف ب ف ه ن م و ج م ف ل ف ك ف ت
ف ت ت

“Günaha batıp kalmış olanlar kuşkusuz cehennem azabında devamlı kalacaklar,” ez-Zuhruf 43/74.

Âyette haberin tekid ile başlaması onun önemi ve konuyla ilgili tereddüdü olan kişinin tereddüdünü gidermek içindir.⁶⁵ Aynı surenin 65-66. âyetlerinde “Günaha batıp kalmış olanlar kuşkusuz cehennem azabında devamlı kalacaklar. Bütün yaptıkları, kendileri farkında bile olmadan kıyametin ansızın kopmasını beklemekten ibaret!” denilmektedir. Bu kişiler kıyameti ve cehennemi ciddiye almamakta aktarılan bilgilere tereddütle yaklaşmaktadırlar. Bunların hallerine

uygun olarak bahse konu ayette “افؤ” tekid edatının kullanıldığı düşünölebilir.

64 Seyyid Ahmed Hâşimî, *Cevâhiru'l-belâğa 3'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2013), 66-68.

65 İbn Aşur, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 25/257.

Eskiyesi

bulunanların hepsi fânidir.” denilerek âdemoğluna bu gerçeği öğretmektedir. İnsan dünyada sonluluğa alışık olduğu için bitmez tükenmeyen nimete alışık değildir. Ayrıca sonsuzluğu anlamakta zorlanmaktadır. İnsanın bu haline uygun olarak iki tekid kullanılmıştır.

2.5.4. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(ك ف فـ) هـ ل ف م ؤ لـ م و ن فـ چ (ع ف ل فـ پ

ESKİYE

Bahse konu ayetin geçtiği surenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, mezkûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamıştır. **Cümle çıkartıldı. Âyetteki mezkur kişinin halinin** devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

(افانف فرفرفو فو الو ففوفو هك من هف [فو فو])

“Firdevs cennetine vâris olacaklar ve orada onlar ebedî kalacaklardır.” el- Mü'minûn 23/10.

Aynı sûrenin önceki ayetlerinde kurtuluşa eren müminlerin özellikleri sayılmaktadır. Mezkûr âyette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir. Ya da hitabın mümin ve kâ)rlere yapıldığı düşünülürse mütekelimin kâ)rleri de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. “م هك” cümlede mübteda ve “ف فو فو” ise haberdir.

2.6.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(واهل بك م و هك كرفل كرفل م ب سو فو)

“Kanıtlarımıza aldırış etmeyenler var ya, hak ettikleri için onların yeri ateştir.” Yunus10/8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “Kuşkusuz rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da (yarattığı) arşa hâkim olan, her işi yöneten Allah'tır. O izin vermedikçe şefaaf edecek biri de yoktur. İşte bu Allah sizin rabbinizdir, öyleyse O'na kulluk ediniz. Bunları düşünmez misiniz!” denilmektedir. Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâ)rlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. İnkârcıların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin inkârdan ari olması şeklinde düşünülmesi olabilir.

Örnek 2

(س ففلكك ففلف رفم فف فو واكش فف فللر) هك فو

“Onların giysileri katrandandır; yüzlerini de ateş bürüyecektir.” İbrâhîm 14/50.

Bahse konu âyetin siyakı olan 44. âyette “Kendilerine gelecek azaba karşı insanları uyar.” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edatı kullanılmamış, anlaşılan muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

Kur'ân'da âhirete yönelik ödül ve cezaların)il ve isim cümlesi şeklinde ifade edildiği görülmektedir. **Verilmek istenen mesaja göre biri tercih edilmektedir.** **Hedef**, mükâfat ve cezanın sabitliğini **muhabata bildirmek ise** ifade, isim cümlesi ve haberi de isimle aktarılmaktadır. Ödül ve cezanın tekrar ve **yenilenmesi** hede+eniyorsa beyan,)il cümlesi veya haberi)il olan isim cümlesiyle bildirilmektedir. **Seçilen)iller**, bağlam veya verilmek istenen mesaja göre, mazi, muzari emir formuyla kullanılmaktadır. Konuyla ilgili örneklerdeki mazi, muzari)iller gelecek anlamı ifade etmektedir. Ödül ve cezanın kesin gerçekleşeceğini ilan için **)iller** mazi; tekrar, yenilenme ve muhabata olayı yaşıyormuş havası vermek için muzari; diyalog oluşturmak için de emir formunda kullanılmaktadır.

Âyetlerdeki haberler (**müsnedler**), isim, ism-i fail,)il ve şibih cümleden oluşmaktadır. Bazı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhabata bilgi verme amaçlanmaktadır. Cümlede **ism-i fâilin)il yerine müsned olması** eylemin daha yoğun gerçekleşmesine işaret etmek içindir. Bazı âyetlerde **isim cümleleri** tekid edatıyla bir kısmında ise tekidsiz gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edatı kullanılmakta; hitap bütün insanlara ya da herkes haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Kaynakça

- Abbas, Fadl Hasen. *İtkânu'l-burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Ammân: Dâru'l- Furkân, 1997.
- Abbas, Fadl Hasen. *el-Belâğa funûnuhâ ve efnânuhâ*. 2 Cilt. Amman: Dâru'l- Furkân, 1997.
- Aktaş, Osman. "Kur'an-ı Kerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar". Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019), 2-14.
- Alevî, Hamza b. Ali. *et-Tirâz li esrâri'l-belâğa ve 'ulumi hakâiki'l-î'câz*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002.
- Asutay, Mücahit. "Arapça İsim Cümlesinde Söz dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış". Nûsha 21/52 (Haziran 2021), 217 – 232. <https://doi.org/10.32330/nusha.910678>
- Bilgegil, M. Kaya. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980.
- Bulut, Ali. *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019.
- Bûtî, Ramazân. *min Ravâ'i'l-Kur'ân*. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.
- Cevherî, İsmail bin Hammad. *es-Sihâh*. thk. Muhammed Muhammed Tamir Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2009.
- Curcânî, Abdülkâhir. *Delâilu'l-î'câz*. thk. M. Muhammed Şakir. Kahire: Mektebetu'l- Hâncî, 2004.
- Dervîş, Muhyiddîn. *î'râbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1992.

Ebussuûd. *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyê'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-'Arabiyyi, ts.

Endelusî, Ebû Hayyân. *el-Bahru'l-muhîr*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1993.

Ferhânî, Hannan Muhsin Muhammed. *Binâu'l-Cümle 'l-Meseli'l-Kurânî*. Kâdisiye: Câmia Kâdisiye, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Ğalâyînî, Mustafa. *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't- Turâsil-'Arabiyyi, ts.

Hâşimî, Seyyid Ahmed. *Cevâhiru'l-belâğa 'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2013.

Kutub, Seyyid. *fî Zılâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kahire: Daru's-Şurûk, 32. Baskı, 2003. Merâğî, Ahmed Mustafa. *'Ulûmu'l-belâğa el-beyân ve'l-meânî ve'l-bedî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 3.Baskı,1993.

Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.

Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *el-Belâğatu'l-'Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1996.

Muberrred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedab*, thk. Muhammed Abbas el-Halik Azime. 4 Cilt. Kahire: Metabiu'l-Ehrami't-Ticariyye, 1994.

İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'z- Zeytûniyye, 1984.

İbn Cinnî, *el-Leme' 3'l-Arabiyye*. thk. Samî' Ebu Muğlî. Amman, Dar-u Meclâvî, 1988.

İbnu'l-Esîr, Zıyaeddîn. *el-Meselus-sâir*. 4 Cilt. Kahire, Daru'n-Nahda, ts. İbn Fâris, Ahmed.

Mu'cemu mekâyisi'l-luğa. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1979.

İbn Hâcib. *Kâzye*. Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.

İbn Hişam. *Şerhu katri'n-nedâ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.

İbn Hişâm, Abdullah. Muğni'l-lebîb. thk. Berakat Yusuf Hebbuh. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999.

Kazvînî, Hatib. *el-İzâh fî 'ulûmi'l-belağa*. thk. İbrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l-'İlmiyye, 2003.

Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'l-i'câz fî dirâyeti'l-i'câz*. thk. Nasrallah Hacı Müftü Oğlu Beyrut; Dâru Sadr, 2004.

Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-ğayb*. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981.

Rizk Shoeir, Muhammed. "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021), 225-249. DOI: 10.33227/auifd.551463

Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetu't-tefâsîr*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4. Baskı, 1981.

Sâmerrâî, Fâdîl. *Me'âni'l-ebniye 3'l-'Arabiyye*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007.

Sâmerrâî, Fâdîl. *Meâni'n-nahv*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 2020.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.

Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *Muhtasarul-me'ânî*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017.

Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018.

Zemahşerî, Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 3. Baskı, 2009.

Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah. *el-Burhan fi 'ulumi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fadl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, 1984.

Yazardan Gelen Revizyon Dosyaları

Tam Metin

Başlık: Makalenin Dil editörünün dediklerine göre düzenlenmiş hali.docx

Tarih:15-03-2022

Âhirete Ait Ödül ve Cezaların Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi

Bekir Yıldırım

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi İslami İlimler
Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Assist. Prof. Dr., Karatekin University of Çankırı, Faculty of Islamic Sciences Department of Basic
Islamic Sciences
Çankırı/Turkey
bekiryildirim@karatekin.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7898-794X

Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the Qur'an

Abstract

While conveying the messages to the addressee in the Qur'an, the statement always contain the most appropriate material and the intended meaning has been chosen. One of these subtleties is said the rewards and punishments for the hereafter in some verses with verb sentence; in some of them it is laid out in the form of a noun sentence. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past (*al-mādī*), present (*al-mudārī*), and command and suffixed with “س / فـهـوـفـ” (*prefix sa- / the particle sawfa*) expressing the future. In Arabic, the past verb usually refers to the past tense, but sometimes it also includes the future meaning. This situation is seen in sentences with construction (*insha*) and demand, sentences with conditional prepositions and *al-wa'd wa 'l-wa'id* (*the promise and the threat*) expressions. In fact, the expression of the *al-wa'd wa 'l-wa'id* with the past are meant to point to the certainty of the occurrence of an event that will take place in the future. If the context in the verses aims to convey to the addressee that the reward and punishment will be given, the verb past is used. *Mudārī* verb is an action that refers to the present and future tense. *Mudārī*, when used with an adverb that points to the future, or when prefix *sa-* or the particle *sawfa* (فـهـوـفـ) appear, denotes the future. Also, *mudārī* verbs that include condition, nasb

prepositions, and *al-wa'd wa 'l-wa'id* contain the future tense meaning. In the verses, it is seen that this tense is used to express that renewing the reward and punishment and to make the addressee feel as if he/she is experiencing the event. The prefix *sa-* or the particle *sawfa* “س / فـهـوـفـ” express the future tense as well as the reinforce (*te'kid*) meaning. *al-Wa'd wa 'l-wa'id* indicates that the action will be certain. In the verses where rewards and punishments for the hereafter are mentioned if the appeal is directly in the form of *al-wa'd wa 'l-wa'id* the verbs are used in the structure expressing the future with prefix *sa-* or the particle *sawfa* (س / فـهـوـفـ). Command is a request from the interlocutor to do something. According to rhetoric scholars, the command actually expresses a demand, but sometimes it is not used in this way. Contains meanings such as exaltation, humiliation, and command. In which sense it is used can be understood from the environment and situation in which the sentence is said. Explaining the rewards and punishments for the hereafter with the

command, emphasizing the honor and hospitality in the reward and insulting and threatening in the punishment. It is also intended to make the address more vivid. The verb of the noun sentences consist of predicate as noun, “ism al-fā‘il”

ESKİYENİ

(agent), verb and sibh (phrase) sentence. In addition, some noun sentences come with te'kid prepositions. This diversity in sentences also affects the meaning.

Statement, noun sentence and predicate are mentioned by name to show that reward and punishment are always constant because the noun contains constancy in meaning. If the purpose of the statement is to reveal the variability of the news, instead of the stability then the verb sentence or predicate is a verb. In terms of meaning, the "ism al-fā'il" indicates the past, present and future, as well as the continuity of something in some cases. In the verses that include reward and punishment for the hereafter, ism-i fâil includes the meaning of stability, multiplicity and future. Since the situation of the addressee varies in the matter of the transmitted information, the necessity of using the preposition te'kîd in speech has increased. The most famous methods used in te'kid the word is through some letters and prepositions. If the addressee is not knowledgeable about the subject and does not hesitate, there is no need for te'kîd, but if he is hesitant about the information given, it would be better to strengthen it by using te'kîd. It is also seen that these rules are sometimes not used in speech. In rhetoric books, this situation is called "the word being against the outward situation". Sometimes, a person who has no doubt about the news is evaluated as hesitant or as a denier are regarded. Even sometimes he is recognized as a believer. If there are denialist types in the manner of the verses, it is notable that the news is reported by using te'kîd prepositions; If the address is intended for all people, in other words, if it covers both deniers and believers, then both sides are accepted as believers and the preposition te'kîd is not used. In this study the following questions are answered: Why are rewards and punishments for the hereafter expressed by stressing with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Verb Sentence, Noun Sentence, Quran, Hereafter, Punishment, Reward.

Öz

Kur'an'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Bu inceliklerden biri de âhirete yönelik ödül ve cezaların bazı âyetlerde Pil; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmesidir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin Pilleri, mazi, muzari, istikbal ifade eden "س / فحروف" takılı muzari ve emir formunda gelmektedir. Arapçada mazi Pil genelde geçmiş zamana delalet eder, fakat bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve talep, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd-va'id ifadelerinde görülür. Aslında va'd ve va'idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir. Âyetlerdeki bağlam, mükâfat ve cezanın kesin verileceğini muhataba iletmeyi hedefliyorsa Pil mazi kullanılmaktadır. Muzari Pil şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Muzari, geleceğe işaret eden bir zaraa kullanıldığında, ya da başına "س / سوف" haraeri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va'd ve va'id içeren muzari Piller, gelecek zaman anlamı içerir. Âyetlerde mükâfat ve cezanın yenilenmesi, dinleyenin olayı yaşıyormuş gibi hissetmesi için de bu zamanın kullanıldığı görülmektedir. "س / فحروف" edatları gelecek zaman ifade ettiği gibi tekid anlamı da içerir. Va'd ve va'idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder. Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direk va'd ve va'id şeklinde ise Piller "س / فحروف" ile istikbal ifade eden yapıda kullanılmaktadır. Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Yüceltme, aşâğılama, emir gibi anlamlar içerir. Hangi

manada kullanıldığı cümlelerin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır. Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlıdır. Ayrıca emirli hitab ifadede diyalog meydana getirir. İsim cümlelerinin yüklemi, isim, ism-i fâil, Pil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca bazı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. Cümlelerdeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir. Ödül ve cezanın daima sabit olduğunu göstermek için beyan, isim cümlesi ve yüklemi isimle zikredilmektedir. Çünkü isim anlam olarak sabitliği içerir. Beyanın maksadı verilen haberin sabitliği değil değişkenliğini ortaya koymaksa o zaman ibare Pil cümlesiyle veya isim cümlesi olacaksa haberi Pil olmaktadır. ism-i fâil anlam açısından mazi, hal ve geleceğe delalet ettiği gibi bazı durumlarda bir şeyin devamlılığına da işaret eder. Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren âyetlerde ise ism-i fâil, sabitlik, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir. Aktarılan bilgi hususunda muhatabın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada te'kid edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Sözü te'kid etmede kullanılan yöntemlerin en meşhuru bazı haraer ve edatlar aracılığıyla olmaktadır. Muhatap konu hakkında bilgi sahibi değil ve tereddüt göstermezse te'kide gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddid ise te'kidle pekiştirmek iyi olur. Bu kuralların bazen kelimada kullanılmadığı da görülmektedir. Belagat kitaplarında bu durum “sözün zahiri duruma aykırı olması” olarak isimlendirilmektedir. Bazen haber hakkında şüphesi olmayan kişi tereddüt veya inkâr eden gibi ya da inkârcı, mü'min gibi değerlendirilir. Âyetlerin bağlamında inkârcı tipler varsa haber tekidle bildirilmekte; hitap bütün insanlara yönelik ise herkes inanan kabul edilip tekid edatı kullanılmamaktadır. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin isim veya Pil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Kur'ân, Âhiret, Ceza, Mükâfat.

Giriş

Kur'ân'da, mevzular muhataba iletilirken daima muktezâ-yı hâle en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle kelam, bazı yerlerde îcâzlı bir şekilde en az kelamla ifade edilmiştir. Kısa ve özlü anlatımın tercih edildiği yerlerde mânâ ihmal edilmemiş, muhtevânın ayrıntısına girilmesi gereken yerlerde de itnab (sözü uzatmak) yapmaktan kaçınılmamıştır. Anlamdaş kelimelerin seçiminde bile tasvir gücü en fazla ve fesâhati kuvvetli olan sözcük tercih edilmiştir.¹ Bu tercihlerin tesadüfi olmayıp bir maksada binaen beyan edildiği görülmektedir. Fadl Hasen Abbas bu hususu şöyle açıklar: “Kur'ân'da yer alan her harf bir hikmete binaen yer almıştır. Aynı mânaya gelebilecek başka bir harf onun vereceği anlamı tam karşılayamaz.” Tâha Sûresi

71. âyette kullanılan “د” harf ceri örneklerden biridir.

فورك ليعاككم فم ون فغ فال ففوف فالك صال بن لك غي جذو ف فونن نخل) (نفال ك فزال عن افو ففك
ك فلي

“Ama ahdim olsun ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma kütüklerine asacağım!”

Âyetteki “د” harf cerinin yerine “عفلد” harf ceri gelebilir diye düşünülebilir, fakat âyetin derin mânası anlaşılınca yalnız “د” harf cerinin uygun olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu harf, Firavun'un inananları sadece hurma kütükleri üzerine asmasını içermez, ayrıca mü'minlere karşı daha fazla işkence çektirmek için hurma kütüklerini batırmayı içeren kin ve garezine de işaret eder.²

1 Ramazan el-Bûtî, *min Ravâ'i'l-Kur'ân* (Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007), 140.

Kurân'da harf veya kelime seçiminin bir hikmete binâen olması gibi benzer bir durumun kullanılan üslublarda da olduğu görülmektedir. Örneğin, Mâide Sûresi

91. âyetteki içki yasağının, nehiy yerine كُفِرَ mıyla aktarılmaması,

إِنَّمَا نَنْبُوهُنَّ لِأَنَّهِنَّ أُمَّيَاتُكُمْ وَأَنَّ الْإِثْمَ كَانَ لِكُنُوزِكُمْ فَرَّقْنَا بَيْنَهُنَّ وَبَيْنَ كُنُوزِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ
فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ عَذَابِ آتٍ أَلِيمٍ

ذَكَرَ الرَّفَّ الذَّهْفَ فَجَعَلَ الْإِثْمَ نَفْسًا لِيُفَصِّلَ بَيْنَهُنَّ وَبَيْنَ كُنُوزِكُمْ وَمَنْ يَفْرِقْ
“Şeytan, içki ve kumarla sizin aranızda düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi?”

Âyette içki ve kumarın kötülüğü aktarıldıktan sonra onu yasaklamak için nehiy yerine daha etkileyici ve belîğ olan istifham yoluyla emir verilmiştir.³ Soru, emir anlamında kullanılmış olup yapmayın terk edin demektir.⁴ Buradaki istifhamla muhataptan yumuşak bir üslupla bu kötü işten vazgeçmesi istenmiştir. Çünkü Allah önceden ona içki ve kumarın kötülüğünü açıklamış, mezkûr âyetle de muhataptaki tesiri ölçmüştür.⁵ Bahse konu âyet “Artık bunlardan vazgeçin.” şeklinde istifhamsız tabir edilseydi bu ifade, muhatabın kendi iç dünyasında bir hesaplaşmaya girmesini istifham kadar sağlayamayacaktı, çünkü hükmü muhatap değil, mütekellim vermiş olacaktı.

Kurân'daki ifade çeşitliliklerden biri de âhirete yönelik mükâfat ve cezaların tek tip bir üslupla aktarılmamasıdır. Ödül ve cezalar yerine göre hem isim hem de Pil cümlesiyle haber verilmektedir.

Örneğin, Nisa Sûresi 57. âyette mü'minlerin cennete girme halleri ve gölgelenmeleri Pille ifade edilirken (فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنْتُمْ نَارٌ مُنْجِيَةٌ) Zâriyât Sûresi 15. âyette (وَأَنْتُمْ كَرِيمٌ) müttakilerin cennette olmaları isim cümlesiyle beyan edilmiştir. (نَفْسِي فَنُفْسِي)

Meryem Sûresi 59. âyette namazlarını zayi eden şehvetlerine uyaran (وَأَنْتُمْ كَرِيمٌ) cezası Pille (فَفِي عَذَابٍ أَلِيمٍ) Zuhruf Sûresi 74. âyette suçluların cehennemde kalışı, isimle ifade edilmiştir. (لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ)

Kur'ân'da âhirete ait mükafât ve cezanın isim ve Pil cümlesi şeklinde ifade edildiğini zikretmiştik. Fiil cümlesi şeklinde gelen ifadelerin eylemleri, mazi, muzari ve istikbale delalet eden “س/ فووف” ekiyle ve emir sigasında gelmektedir. İsim cümlesi tarzında olanlar ise kimi yerde haberi Pil; bazı yerde isim, ism-i fâil ve şibih cümlesi şeklinde görülmektedir. Ayrıca cümleler tekidli ve tekidsiz gelmektedir.

Bu çalışmada şu hususlar ortaya konulmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin, isim veya Pil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır: Konu âhirete ait mükafât ve cezanın isim ve Pil cümlesi şeklinde ifade edilmesi olunca mazi ve muzarinin sadece gelecek ifade eden anlamı üzerinde durulmuştur. İsim cümlesinde ise haberi, isim, Pil, ism-i fâil, şibih cümle olanlar incelenmiştir. Ayrıca cümlelerin tekidli ve tekidsiz hali ele alınmıştır. Konuyla ilgili iki âyet, örnek olarak zikredilmiştir.

Hannan Muhsin Muhammed Ferhânî tarafından “Binâu'l-Cümle fi'l-Meseli'l- Kurânî” isimli yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Araştırmacı, Arapçadaki cümle çeşitlerini ele almış, örneklem olarak Kur'ân'daki mesel âyetlerini seçmiş ve konuyu sadece irab açısından değerlendirmiştir.⁶

Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış” adlı makaleyi kaleme almış, çalışmasında önce gramer, söz dizim ve

3 Muhammed Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 2009), 308.

4 Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetu't-tefâsîr* (Beyrut: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 1981), 1/364.

me'ani'n-nahiv kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde nazminin, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiştir.⁷

Muhammed Rizk Shoeir, "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma" adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Yazar, isim ve Pil cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan Pillerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi haber çeşitlerini de sadece isim ve Pil olarak ele almıştır.⁸

Osman Aktaş, "Kur'an-ı Kerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar" isimli çalışmayı kaleme almıştır. Yazar isim ve Pili kavram açısından incelemiş, fakat cümle çeşidi olarak ele almamıştır. Maziye sadece geçmişe delaleti açısından incelemiştir. Ayrıca mazi, mızari, emir Pilin belağat açısından anlamı üzerinde durmamıştır. Örneklerdeki âyetleri değerlendirirken Pil ve cümle çeşidi açısından bir ayırımı tabi tutmamış, örnek âyetleri bizim çalışmamız gibi belli bir konuyla sınırlandırmamıştır.⁹

1. Fiil Cümlesi

Arapçada Pil kelimesi "نفع فعل" sülasi Pilinin masdarı olup anlamı güzel ve çirkin faaliyetleri içerir.¹⁰ Fiil, sarf açısından ise mâzi, muzâri, emir olmak üzere üç türdür. Ayrıca başına "فعل فووف / فعد" edatlarını alan ve kendisine te'nis, mütekellim, muhatab "ت"si bitişen kelimelere Pil denir.¹¹ Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.¹²

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermez. Abdulkâhir el-Curcânî (öl. 471/1078-79) aralarındaki farkı şöyle özetler: "İsmin temel işlevi yenilenmeyi gerektirmeksizin bir şeyde niteliğin kalıcı ve sürekli yapılmasını ifade eder. Fiilin temel işlevi, var olduğu ifade edilen niteliğin azar azar gerçekleşmesi, yenilenmesidir." İsimle Pilin farkının daha iyi anlaşılması için şu örneği verir: (ف وكف) "Zeyd kalkıyor." cümlesindeki Pilin yerine isim konulup (ف وفوف) ayaktadır." denmesi, bu her iki cümlelerin de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalardı birisi Pil, diğeri isim olmazdı. Her ikisinin Pil ya da isim olması gerekirdi.¹³ Diğer bir ifadeyle "ف وفوف" lafzı, eylem sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret ederken "ف وفوف" Pili ise kalkma eyleminin tekrarına denmektedir.

el-Kazvînî (öl. 739/1338) el-Îzâh isimli eserinde müsnedin (yüklem) hallerinden bahsederken Pille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: "Fiil, teceddütle beraber üç zamandan birisiyle sınırlıdır. İsimde ise sınırlama ve yenilenme yoktur."¹⁴

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî de Pili seleaeri gibi tarif edip şöyle demektedir: "Fiil zamanla sınırlıdır. Yani mâzi fiil geçmiş zamanla, muzâri şimdiki zaman ve çoğunlukla gelecek zamanla sınırlıdır."¹⁵

7 Mücahit Asutay, "Arapça İsim Cümlesinde Söz dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış", Nüşha 21/52 (Haziran 2021), 217 - 232.

8 Muhammed Rizk Shoeir, "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021), 225-249.

9 Osman Aktaş, "Kur'an-ı Kerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar", Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019), 2-14.

10 Ahmed İbn Fâris, Mu'cemu mekâyisi'l-luğa (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/511.

11 İbn Hâcib, Kâfiye (Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2010), 44.

12 İbn Cinnî, el-Luma' fi'l-Arabîyye, thk. Sami' Ebu Muğlî (Amman, Daru Meclâvî, 1988), 30.

13 Abdulkâhir el-Curcânî, Delâilu'l-i'câz, thk. M. Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004), 175-177.

14 Hatîb el-Kazvînî, el-Îzâh fi 'ulûmi'l-belağa, thk. İbrahim Şemsettin (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 79.

15 Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, Me'âni'l-ebniye fi'l-Arabîyye (Amman: Dâru 'Ammar, 2007), 9.

Dâru'l- Kutubi'l- 'ilmiyye, 1998), 1/37.

18 Fâdil Sâlih es-Sâmerrâi, *Meâni'n-nahv* (Beyrut, Dâru İbn Kesîr, 2020), 3/371-379.

19 Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*, 37-38.

20 Ziyâuddîn İbnu'l-Esîr, *el-Meselu's-sâir* (Kahire: Daru'n-Nahda, ts), 2/185.

21 Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhan fi 'ulumi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 3/231.

22 Meryem 19/61, en-Nâziât 79/41, el-Kehf 18/107.

ESKİYENİ

Fiilin mazi gelmesinin gerekçesi ise şöyle açıklanabilir: Bir önceki âyette şeytan “Şüphesiz Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu; ben de size bir söz verdim ama yalancı çıktım.” ifadesi geçmektedir. Allah’ın va’dinin kesinliğini göstermek için Pîl mazi kullanılmıştır denilebilir.

نُفِخَ فِي صُفْحٍ مَّنْجُوعٍ فَتَنَّفَجْرَفِي فَمَوْنَفْحَفِي أَوْفَوْهُ كَرَاتٍ
فِي وَفْعِ مَكِّ وَال

olsaydı inananların cennete girmesini tasvir etmez, aksine onların cennette sürekli bulunuşlarını ifade ederdi.

Örnek 2

(قَرُونَ رَجَعُوا فَمَوْنَفْحَفِي فَمَوْنَفْحَفِي)
ك

“Ayrıca onları beyaz tenli, ceylan gözlü eşlerle birleştireceğiz.” ed-Duhân 44/54.

Muttakilerin, hurilerle cennette evlendirileceği âyette “فَمَوْنَفْحَفِي” mazi Piliyle ifade edilmiştir. Mazi kullanımının gerekçesi şu şekilde açıklanabilir: Önceki âyetlerde günahkârların yiyeceği zakkum ve muttakilerin emin bir makamda oldukları tekidle ifade edilmektedir. Hurilerle evlenmenin de kesinliğini ortaya koymak için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 3

(اِفْ وَمَوْنَفْحَفِي وَفَلَفْ فَهَكَ فَجْ يَفْمَوْنَفْحَفِي)
فُجْ فَهَكَ

“Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol veririz.” et-Tûr 52/18.

“Meyve ve etten bol bol veririz.” cümlesindeki “اِفْ وَمَوْنَفْحَفِي” Pili mazi kullanılmıştır. Çünkü aynı sûrenin 11-16. âyetleri arasında vahyi tekzip edenler, lanet ve inkârcılar, yalanladıkları cehennem ateşine atılacaklar denilmektedir. Yine 17. âyette muttakilerin nimet cennetlerinde oldukları tekidli olarak beyan edilmektedir (اِفْ وَمَوْنَفْحَفِي). Bahse konu âyette de kesinliğini ifade etme ve siyakla uyum için Pilin mazi geldiği düşünülebilir.

1.1.1. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(اِفْ وَمَوْنَفْحَفِي وَفَلَفْ فَهَكَ فَجْ يَفْمَوْنَفْحَفِي)
فُجْ فَهَكَ

“Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uçultuyu iştirirler.” el-Mülk 67/7.

Küfredenlerin cehenneme atılırken korkunç ses işitecekleri âyette “فُجْ وَمَوْنَفْحَفِي” mazi Piliyle aktarılmıştır. İfadedeki “اِفْ وَمَوْنَفْحَفِي” şart edatı, âyetteki mazi Pilin anlamını gelecek zamana dönüştürdüğü gibi atılma ve iştirme eylemlerinin kesinliğine delaleti artırmıştır, çünkü “اِفْ وَمَوْنَفْحَفِي” şart edatı, cümleye kesinlik ve çokça tekrar anlamı katar.²³ Âyetin hem mazi hem de “اِفْ وَمَوْنَفْحَفِي” ile ifade edilmesinin nedenini şöyle açıklayabiliriz: Mezkûr âyetin siyakında “Rablerini inkâr edenlere cehennem azabı vardır. Orası ne kötü bir varış yeri!”; sibakta ise “Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! Oraya her bir grup

atıldıkça, muhafızları onlara, “Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?” diye sorarlar.” denilmektedir. Neredeyse cehennemi bile öfkesinden çatlatacak bir suç olan “Rablerini inkâr etme” cürmünü işleyenlere, tehdidin büyüklüğünü gösterme ve haberin kesinliğini ortaya koyma için bu üslup kullanılmış olabilir.

23 Sâmerrâî, *Meâni'n-nahv*, 4/84.

ESKİYENİ

kadehlerin yenileneceği ve cennetliklerin bu kadehlerden

24 Muhammed bin Yezîd Mûberred, *el-Muktedab* (Kahire: Vizâratü'l-Evkâf, 1994), 2/2.

25 Sâmer râî, *Me'âni'n-nahv*, 3/392-394.

26 Sâmer râî, *Me'âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye* (Amman: Daru 'Ammar, 2007), 9.

27 Kazvînî, *el-Îzah*, 31.

ESKİYENİ

istedikleri zaman içebilecekleri anlamını ortaya çıkarmaktadır. Zuhruf Sûresi 71. âyet bize ipucu vermektedir. Şöyle ki: “Orada canların istediği, gözlerin zevk aldığı her şey vardır ve siz orada sonsuza kadar kalırsınız.”

Örnek 2

(فَلَوِيفْتَوِيكَ مِنْ فِسْفِئِنِ) وَفَرَفِ
فَفِ

“Dostlarla karşı karşıya ipekli ve sırmalı elbiseler giyerler.” ed-Duhân

44/53.

Muttakilerin cennette ipek ve sırmalı elbiseler giyeceği âyette muzari Piliyle zikredilmiştir. Bu hadise âhirete yönelik va‘di içerdiği için eylemin zamanı geleceğe dönüşmüştür. “فَلَوِيفْتَوِيكَ مِنْ فِسْفِئِنِ” eyleminin bu üslupla gelmesi, âyette **فَفِ** kıyafetlerin sürekli muttakilerin üzerinde kalmayacağına, değiştirme ve çıkarma yapabileceğine işaret eder. Çünkü beyan, Pil ve muzari zamanla anlatılmıştır.

1.2.2 Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

وَفَالْوَيْفَكُفْهِدْكَ سِغْكَهْ وَ (أَلُوْ بَقِيْهِمْ) وَرَكَتْكُمْ فَتَا وَفَلْطَبَبْ فَمِ أَوْلَى كَيْتِيْ هَفْمِ فَاءِ فِهْ (بِرْلِ) مِ
رِعَهْ فِ

“Orada zorbaya yanan gövdelerden sızan su içirilecektir! Onu yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecektir, ona her taraftan ölüm gelecek, ama ölmeyecektir.” İbrâhîm 14/16-17.

Bir önceki âyette “Peygamberler yardım istediler ve sonunda bütün inatçı zorbarlar hüsrana uğradı.” denilmektedir. Bu bölümde ise onlara gövdeden sızan irin içirileceği ve yutmaya çalışacakları, fakat yutamayacakları sürekli ölümle yüz yüze gelecekleri **فَفِ** / **فَفِي** / **فَفِي** muzari Pillerle ifade edilmiştir. Bu **فَفِ** cehennemliklere zikredilen azapların yenilenerek çektirileceği anlatıldığı gibi muhataba da olayı yaşıyor havası verilmektedir.

Örnek 2

(نَفْلُوْنِكْ جَوْجِ وَفَهْكَ مَلْنِ) كَعْلِفْ بِيْجِ فَتَا
هَكَ

“Ateş yüzlerine vuracak, orada dudakları çekilmiş, dişleri görünür bir halde bulunacaklar” el-Mü‘minûn 23 / 104.

Terazisi haPf gelenlerin hüsrana uğrayacağı ve cehennemde ebedi kalacağı bir önceki âyette zikredilmiştir. Mezkûr âyette ise bu kişilerin yüzlerine ateş vuracağı muzari Piliyle takdim edilmiştir. “نَفْلُوْنِكْ” eyleminin muzari gelmesi, günahkârın yüzüne ateşin vuruşunu canlandırmakta ve dinleyeni olayı yaşıyormuş gibi hissettirmekte ve etkisi altına almaktadır.²⁸

1.3. "س/سوف وفك" İle İstikbal İfade Etme

Bir Pilin anlamını gelecek zamana delalet ettirmenin yollarından biri de muzarinin başına "س/سوف" edatlarından birinin getirilmesidir. "س" genel olarak yakın bir vakte işaret eder: فك "فهو" ise uzak zamana işaret eder.²⁹ Örneğin "فك

28 Seyyid Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'ân* (Kahire: Daru'ş-Şurûk, 2003), 4/650.

29 Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm bin Ebi'l- Erkâm, 1999), 1/138.

EskiYeni

كـب ” yazacağım” dediğimizde yazma eyleminin yakın zamanda yapılacağına işaret edilirken ” فـوف افـلـوكـب ” ile ifade edildiğinde eylemin daha ileri vakitte yapılacağı anlatılmaktadır. Bu edatların Pillerin zamanını değiştirdiğini zikretmiştik. Yine bu edatlar, tekid anlamı da içerir. Özellikle va’d ve va’idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder.³⁰ Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direk va’d ve va’id şeklinde ise Piller فـوف ile istikbal ifade eden yapıda kullanılmaktadır.

1.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لـ فـلـكـوا فـعـفـ(والـيـ لـ نـهـلـكـم فـهـج لـيـدو لـكـم تـ فـبـج و نـف فـلـيـج فـنـهـهـفـهـ افـداـا) نـخـهـهـ اول
فـن فـت فـف فـو فـا

“İman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanları da, içinde ebediyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere sokacağız.” en-Nisâ 4/122.

İman edip yararlı amel işleyenlerin cennete girdirileceği âyette belirtilmektedir. Bu bilgi ” نـكـوـخ كـل ” muzari Piline فـف harP ilave edilerek aktarılmıştır. Bu harf, eylemin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi manayı da pekiştirmiştir, çünkü âyet iman eden ve salih amel işleyenlere va’di içermektedir. Âyette ” فـوف ” yerine فـف nin gelmesini şöyle izah edebiliriz: Mezkûr âyetin siyakı olan 118-121. âyetlerde şeytanın insanları saptırmaya çalışması anlatılmaktadır. Sonuç cümlesinde ise şeytan ve ona uyanların yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir. Anlaşılan mezkûr âyetlerde iki grubun kıyaslaması yapılmakta muktezayı hal de ödülün yakın zamanda olması hissini vermeyi gerektirmektedir. Bu nedenle لـلـكـ ” فـف ” yerine فـو harP ile kullanılmış olabilir.

Örnek 2

فـف فـعـفـم فـل لـنـف فـو فـفـكـ و فـف افـ افـوفـ عـفـم لـطـعـوـهـا طـج
فـف فـم و فـفـفـكـ و فـف فـن

“Kim Allah’ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa biz ona ileride büyük bir karşılık vereceğiz.” en-Nisâ 4/114.

Bahse konu âyetin başında “Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur, ancak bir sadaka verilmesini yahut bir iyilik yapılmasını ya da insanların arasının düzeltilmesini isteyenler müstesnadır.” denilmektedir. Bu bölümde ise Allah rızası için sadaka veren, insanların arasını düzelterenlerin büyük bir ödülle mükâfatlandırılacakları “ نـفـسـوـف زـكـوـهـهـف ” tabiriyle ifade edilmektedir. “ فـوف ” eyleminin anlamını geleceğe dönüştürmektedir. Âyetteki büyük eadenden kasıt ise cennettir.³¹ Bu mükâfât âhirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak Pilin başına فـف harP getirilmiştir denilebilir.

-
- 32 Muhammed Ebussuûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-'Arabiyyi, ts), 2/191.
- 33 Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 779.
- 34 Ali Bulut, *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 120.
- 35 M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980), 48- 49.

ESKİYENİ

Müminlerin cennete kavuşma ödülü âyette “ادخلهاكوا” emir Pliyle aktarılmıştır. Buradaki ifade emirden ziyade tazim ve ikram maksatlardır,³⁶ çünkü bu ifadeden önce meleklerin bu kişilere selam vermesi ve “طفوبككم” ifadesini kullanmaları emrin tazim içerdiğine işarettir. Ayrıca metindeki hitap diyalog yoluyla aktarılmıştır. Şöyle ki, kelimada cennetin bekçileri ve cennete girenler olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Müminlerin cennette karşılanmalarının diyalog şeklinde anlatılması olayı daha canlı ve etkileyici hale getirmiştir, çünkü diyalog üslubu söze canlılık kattığı gibi dinleyiciyi de daha çok etkilemektedir.³⁷

Örnek 2

(كذلكوا وا وشفركوا هفب هؤايف و تكف ع م لك
كك

“(Onlara denecek ki:) “Yaptıklarınızın karşılığı olarak, sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak âfiyetle yiyin için.” et-Tûr 52/19.

Âyette cennetliklere mükâfat olarak dünyadaki yaptıklarınıza karşılık “yiyiniz içiniz” ifadesi emir formunda gelmiştir. Buradaki emir sigası onlardan bir şeyi zorunlu yapmayı değil, istediklerini yiyebilmeyi kapsayan ikram ve hürmeti içerir.³⁸

1.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

فم الة فن فوفا نف سوك و بهك اتركوا ففوفه ابعك وانف هف و ق فالف فكم ملزن ذكرك انم اف
فر هكلوا اف فف
فلعذا فللذرف اشك كك و نكم بف نك ك ف ذل بو قة

“Günaha batanların varacakları yer ise ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde oraya geri çevrilirler ve kendilerine şöyle denir: “Asılsız saydığınız cehennem azabını tadın!” es-Secde 32/20.

Cehennemde ateş içinde olanların ateşten çıkmaya teşebbüs edecekleri âyette belirtilmektedir. Bu kişilere “tadın azabı” ifadesinin emir şeklinde geldiği görülmektedir. (فللذرف) “ذوقوا عفاذا” emir formunda gelmesi cehennemlikleri tahkir maksatlardır.³⁹ Azap için “ذاقف” Piliinin kullanılması da alaya, tahkire işaret eden unsurlardan biridir, çünkü tatmak daha çok insana zevk veren nesnelere içindir. Diğer taraftan ateşin zikredilmesi tehdit anlamı içermesine vesiledir.⁴⁰

Örnek 2

ذك قود نا وا ا ف ففك
ف ففك
لوك فركم كك
و ع ف ل ف
لوف ووق ففص ورا
عفاذا فللذرف هف
اه فف
فلوهك اف (ذوقوا عفاذا)
ففف

(سوا فطاو فف)

“(Görevlilere şöyle denir:) “O günahkârı yakalayıp cehennemden ortasına sürükleyin. Sonra başının üstünden kaynar su dökerek cezalandırın. Tat bakalım; zira sen (aklınc) güçlü ve itibarlısın.” ed-Duhân 44/47-50.

“ذوقوا عفاذا” kelimesi bir kişinin yaka paça tutulup hapis veya öldürmek içtötürülmesini

çerir. Bu sözcüğün emirle ifadesi korkutma ve tehdit çerir. Diğer

36 İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 24/72.

37 Mehmet Tekin, *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018), 277-278.

38 İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 27/46.

39 Sabûnî, *Safvetu't-tefâsîr*, 2/505.

40 İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 21/232.

ESKİYENİ

bir emir formunda gelen “كصبوا” lafzı azabın şiddetini göstermek için kullanılmıştır.

Hac Sûresi 19. âyette bu kelimenin muzari sigada kullanılması ﴿

فم وركبوا كركبوا
كصبوا

ال فحج:مد
çıkartır. Yine “كصبوا” emir Pili, alay maksatludur, çünkü emirin akabinde gelen (افنك)

(افوت ال وعز كزالوكفم) ifade bunu desteklemektedir. Rivayetlerden Ebu Cehil’in ﴿

dediği anlaşılmaktadır: “Benden daha şereflî ve cömert kimse yoktur. Allah’a yemin olsun ki ne sen ne rabbim bana bir şey yapamazsın.” demiştir. Bahse konu âyet bu ifade üzerine inmiştir.⁴¹ Yine âyette kullanılan üslup çeşidinden bir diğeri de Allah ile cehennem görevlileri arasındaki diyalogdur. Bu üslup, cehennemliklerin âhirette karşılaşıacağı durumu daha canlı ve etkileyici hale getirmektedir.

2. İsim Cümlesi

İsim, bir şeyin zatına delâlet eden ve zamanla da ilişkisi olmayan sözcüktür.⁴² Diğer bir ifadeyle varlıkları birbirinden ayırmaya yarayan zamanla sınırlanmayan sözcüklerdir.

İsmın bir de cümle içinde anlama yaptığı tesir vardır. Curcânî bu konuda şöyle der: “İsim, cümlede haber olursa yavaş yavaş tekrar etmeyen yenilenmeyen sabitliğe işaret eder.” Konunun daha iyi anlaşılması için şu örneği

vermektedir. (فزوجف مهبوظالفقف) “Zeyd ayrıldır.” cümlesinde “كفوطالفقف” kelimesi isimdir ve cümledeki yeri haberdır. Zeyd’in ayrılışının sabitliğini vurgulamak için bu sözcük isim gelmiştir.⁴³

er-Râzî de (öl. 606/1210) ismi, zamanla sınırlı olmayan şekilde tarif etmektedir. Bir şeyin sabitliği ifade edilecekse isimle haber vermek gerektiğini

یفسفطف فرا ففرف بفرفوفص:دف Khef Sûresi 18. âyet üzerinden şöyle açıklar: “

“köpeklerin yere uzanması” فظف “بف فس” ism-i fâil lafzıyla ifade edilmiştir. Bu tabirde amaç, köpeklerin yere uzandığını haber vermek değil, bu hallerinin sabitliğini belirtmektir. Bu nedenle Pil yerine ism-i fâil kullanılmıştır.⁴⁴

İsm-i fâil, bazı yerlerde işin failde sabit ve kökleşmiş olduğuna delâlet eder, fakat Pilde böyle bir özellik yoktur. Örneğin (فثرفب الوخ ومف) “Fılanca şarap içti.” denildiğinde bu ifadeden sarhoşluğun sabitliği anlaşılabilir. Kişinin bir defaya mahsus içtiği bile düşünülebilir, fakat kelam, Pil yerine ism-i fâille “فثرفب” söylenirse sarhoşluğun o kişide bir alışkanlık haline geldiği ortaya konmuş olur.⁴⁵

Modern dilbilimcilerden Sâmerâî ise ismin cümledeki yerine göremanaya tesirini şöyle açıklar: “İsim, cümlede müsned (yüklem) olursa sabitliğe delâlet

eder. Örneğin, (خ:لام م وبغف:دف) “Halit çalışkandır.” cümlesinde müsned olan كم وبقف ”

kelimesi isim olduğu için Halit’te çalışmanın sabit olduğu anlaşılmaktadır. Fakat o,

fiil olursa sabitliğe işaret etmez. Örneğin (فبغف:دف ب:فج:ف:دفك) “Halit

çalışıyor/çalışır/çalışacaktır.” cümlesidir. Müsned burada fiil geldiği için sabitliğe delâlet etmez.”⁴⁶

Arapçada isim cümlesi, mübteda ve haberden oluşur. Diğer bir ifadeyle özne ve yüklemidir. Haber temelde müfret ve cümleden oluşur. Cümle haber ise isim, Pil, şibih cümleden meydana gelmektedir⁴⁷. Mübteda, Türkçedeki özneye; haber ise yüklemle denk gelmektedir.

41 Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 1258.

42 Abdurrahman Hasen Habenneke el-Meydânî, *el-Belâğatu’l-‘Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ* (Riyad: Dâru Tayyibe, 1996), 2/98.

43 Curcânî, *Delâilu’l-i’câz*, 174.

44 Fahreddîn er-Râzî, *Nihâyetu’l-i’câz fi dirâyeti’l-i’câz*, thk. Nasrullah Hacimuftuoğlu (Beyrut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

45 Râzî, *Mefâtihu’l-ğayb* (Lübnan: Dâru’l-Fikr, 1981), 25/30.

46 Sâmerâî, *Me‘âni’l-ebniyye fi’l-‘Arabiyye*, 9.

47 Galâyînî, *Câmi’u’d-durûsi’l-‘Arabiyye*, 339-347.

el-Alevî (doğ. 1267-öl. 1348) isim cümlesiyle hitabın mânaya tesirini şöyle açıklar: “Bir hitap ne zaman isim cümlesiyle olursa onda iki mâna ortaya çıkar: 1- İşi sadece öznenin (fail) yaptığını başkalarının ona ortak olmadığını ifade ederek işi sadece o faille has kılar. 2- Gaye eylemi özneye (fail) mahsus kılma değil, mefhumu dinleyenin zihninde kuvvetlendirmek zihnini şüphe ve tereddütten arındırmaktır.”⁴⁸

Mükâfat ve cezayla ilgili âyetlerde isim cümlelerinin haberi, şibih cümleli haberi mukaddem, isim, ism-i fail ve Pil şeklinde gelmektedir. Ayrıca bazı cümlelerin tekidli ve tekidsiz olduğu görülmektedir.

2.1. Şibih Cümleli Haber-i Mukaddem

Haber çeşitlerinden biri de şibih cümledir. Arapçada car, mecrur ve zarftan oluşan terkibe denir.⁴⁹ Bu yapı cümlede genellikle haber konumundadır. Cümle diziliminde esas olan haberin mübtedadan sonra gelmesidir, fakat mübteda, nekra olursa car ve mecrurlu haber, mübtedadan önce zorunlu olarak gelir. Bu cümlemin dizim şeklinden sadece bilgi verme manası çıkar.⁵⁰ Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların geçtiği âyetlerde en çok kullanılan haber çeşitlerinden biri şibih cümleli haber-i mukaddemlerdir. Örneğin (نيا وال فسخ وف عفا فديع ظفم) “âhirette de onlar için büyük azap vardır.” (el-Bakara 2/114, el-Mâide 5/33-41) (فرفوفكم افج فركرفل فكم ففخو ففوف فو فر “Pek değerli bir ödül de vardır.” (el-Hadîd 57/18). “فرفوفكم افج فر “Bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.” (Fâtır 35/7) ifadeleridir. Bu âyetlerde “فرفوفكم” haber-i mukaddem, “فرفوفكم افج فر” kelimeleri mübtedadır.

Car ve mecrurlu haberin başta geldiği durumlardan biri de mübtedanın habere tahsisini göstermek içindir. Bu yapı ise mübtedanın marife geldiği yerlerde âyetidir. “فرفوفكم افج فر” şibih görülür. Örneğin (فرفوفكم افج فر ونف عوداك) Rûm Sûresi cümlesi başta gelerek işleri sadece Allah’a has kılmıştır.⁵¹ Konumuzla ilgili âyetlerde böyle bir kullanıma rastlayamadık.

2.1.1.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(فرفوفكم افج فر ونف عوداك)

“Oralarda, huyu güzel, yüzü güzel kadınlar var.” er-Rahmân 55/70.

Cennetliklere huyu ve yüzü güzel bayanlar verileceği isim cümlesi şeklinde beyan edilmiştir. Ayrıca haber, şibih cümle ve mukaddem olarak ifade edilmiştir. Bu kadınların cennette her zaman var olacağını belirtmek için beyan isimcümlesi; müsnedün ileyhe “فرفوفكم افج فر” nekra geldiği için de haber zorunlu olarak öne gelir. Bu ifade tarzı muhataba bilgi verme maksatlıdır. Yukarıdaki âyetin anlamı “Oralarda iyilikler ve güzellikler vardır.” şeklinde de tercüme edilmektedir. Çünkü “فرفوفكم افج فر” sözcüğü cemi müennestir ve iyilik anlamına gelen “فرفوفكم افج فر” çoğuludur.⁵² Cemi müennes bayanları

kapsadığı gibi gayri akil çoğulları da

48 Hamza b. Ali el-Alevî, *et-Tırâz li esrâri'l-belâğa ve 'ulumi hakâiki'l-îcâz* (Beyrut: el-Mektebetu'l- 'Asriyye, 2002), 2/25-27.

49 Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999), 2/7.

50 Sâmer râî, *Meâni'n-nahv*, 1/188.

51 Abbas, *el-Belâğa funûnuhâ ve efnânuhâ* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 1/229.

52 İsmail b. Hammad Cevherî, *es-Sihâh*, thk. Muhammed Muhammed Tamir (Kahire; Dâru'l-Hadîs, 2009), 351.

kapsamaktadır. Bu nedenle âyete “Oralarda iyilikler ve güzellikler vardır.” anlamı verilebilir

Örnek 2

(الكَف) نُوا فِدْنَ كَمَ لَ يَفِيكَ خَكْ نَفْوُ نَفْوُهُ غَكَرَفَف تَفَوْنَ وَنَف فَاوْ لَكَر (ح)
فَكَ فَمِنْ فَهَيْقُ فَف فَهْ فَهْ اَلِي
فَم ر

“Öte yandan, rablerine karşı gelmekten sakınanlara gelince onların, altından ırmaklar akan, birbiri üzerine yapılmış odaları olacak.” ez-Zümer 39 /20.

Rablerine karşı gelmekten sakınanlara altından ırmaklar akan birbiri üzerine yapılmış odalar verileceği isim cümlesi ve haberi öne alınarak zikredilmiştir. Verilen bu nimetin sürekliliğini ifade için cümle isimle ifade

edilmiştir. Odaların azamet ve konforunu göstermek için فَكَر kelimesi nekra gelmiştir. Bir kelime nekra beyan edildiğinde kimi yerlerde bir cins veya türe işaret ettiği gibi bazı yerlerde ise ta’zîm, teksîr, taklîl ve tahkîr anlamlarını içerir.⁵³

2.1.2. Cezaya Örnek Âyetler:

Örnek 1

(الكَم) فَوْفَعَفَا فَبَلِيْ فَشْفَا فَب فَوَايَ فَاكُفْهُمْ وَقِيَا
فَم وَنَفَجْ

“Onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elem verici bir azap vardır.” el-En’âm 6 /70.

Âyetin başlangıcında “Dünya hayatının aldattığı, dinlerini bir oyuncak ve eğlence edinen kimseleri bir tarafa bırak.” denilmiş, sonuç cümlesinde ise cehennemlikler için kaynar su ve elim bir azabın olduğu zikredilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği gibi haber de öne çekilmiştir. Mübteda, nekra olduğu için haber de zorunlu olarak öne geçmiştir. Âyette tabir, isim cümlesiyle aktarılarak zikredilen azabın daimiliği vurgulanmıştır. Ayrıca “فَشْفَا فَب” ve “فَوْفَعَفَا” nekra kullanılarak azabın korkunçluğu daha da artırılmıştır. Bu lafızlar nekra kullanılarak insanın bildiği tanıdığı azaplara benzemez hale dönüşmüştür.

Örnek 2

(وَفَطْفَعَفَهُمْ ذَفَاغَكَ) الْفَبِيمُ الْاَفْقَبُ وَفَقِي فَوَاكِلُ اَوْقَاتِلْ جَفَجَهُ اَدِ
فَدَف بُوْرَا

“Kuşkusuz katımızda (onlar için) prangalar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek, elem verici bir azap vardır.” el-Müzzemmil 73/12-13.

Bir önceki âyette nimet içinde yüzen, vahyi kabul etmeyen yalancılardan bahsedilmektedir. Bahse konu bölümde ise bu kişilere prangalar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elim verici bir azabın verileceği isim cümlesiyle beyan edilmiş ve haber öne alınmıştır. Muhataplara bu cezaların sürekli olduğu mesajı verilmiştir. Ayrıca “اَفْتَا” tekid edatıyla verilen haber daha da pekiştirilmiştir.

2.2. Haberın İsm-i Fâ'il Olması

İsm-i fâil, Pil gibi amel eden isimlerdendir. Örneğın “ فاعل / كالم ورفم ” gelenler gibidir. Anlam açısından mazi, hal ve istikbale delalet eder. Ayrıca bir الروح لبيح الوذنول یا يك خرفج الروح نكی, Örneğın, الاله نالک seyın devamlılığına da işaret eder.

53 Suyûtî, *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Mustafa Şeyh Mustafa (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008), 405.

ESKİYENİ

Âyetteki (**مَالِكٌ/لِلْأَفْوَاقِ**) ism-i fâilleri bir önceki âyette geçen “**افْتَحْ**” müptedasının haberleridir.⁵⁸ Bu sözcüklerin işaret ettiği, zakkum yeme ve karınları

54 Sâmerriâ, *Meâni'n-nahv*, 3/197-201.

55 Ebussuûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 7/136.

56 İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 22/218.

57 Ebu'l-Â'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân* (İstanbul; İnsan Yayınları, ts),4/533.

58 Muhyiddîn Dervîş, *İ'râbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû* (Beyrut, Dâru İbn Kesîr, 1992),9/435.

ESKİYENİ

cennete girdirecektir” ifadesinde haber ‘بكدوخ لك’ Piliyle beyan edilmiş ve Allah ﷻ cümlede öne geçirilmiştir. İsmi, cümlede ilk öge olmasıyla sadece Allah’ın cennete girdireceği belirtilmiş, kâPrlerin yardım umdukları put veya benzeri şeylerin herhangi bir rolünün olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca Allah lafzına,

59 Sâmerâî, *Meâni'n-nahv*, 1/193-194.

ESKİYENİ

tazim yapılmıştır. Müsned, Pil gelerek inananların cennette girişlerini tasvir etmiştir.

Örnek 2

(اف هري فوفب قيش قاش قاشم بن كنهك ورااد) سلخ قفا
فمفلو فف و قفا

“İyiler ise içindekine güzel koku katılmış bir kadehten içecekler.” el-İnsân 76/5.

Ebrar olanların güzel koku katılmış bir kadehten içecekleri ifadesinde mübteda isim “اولف وفلار”; haber ise “بفش فو قفا” Pil olarak gelmiştir. Cümle Haberin, Pil olmasıyla da içme işinin yenileneceğine delalet edilmiştir.

2.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وفهك فم فرف طقف تبهفخ اف خ فعو و فراهي كك نه زف عوم ولم كل) فلهج اهف
رفهف نهف

“Ve onlar orada, “Rabbimiz! Bizi çıkar da yapmış olduklarımızdan tamamen başka, iyi işler yapalım” diye feryat ederler.” Fâtır 40/37.

Kıyamet günü cehennemliklerin feryat edişi isim cümlesi, haberi ise “بفصرف فو قفا” muzari gelmiştir. Fiilin muzari beyanıyla bağrışma eyleminin yenileneceğine işaret edilmiş ve sanki dinleyiciye olayı yaşıyor havası verilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği için “هك” zamiri cümlenin başlangıcında gelmiştir. Bu üslupta cehennemliklerin açıkça tahkirini sağlamıştır.

Örnek 2

(بفو هك) لفرف بك نف و قفا

“O gün onlar ateşle sınanacaklar!” ez-Zâriyat 35/13.

“بك نفو قفا” sözcüğünün cümledeki konumu haberdir. 60 Âyette cehennemliklerin ateşle sınanacakları “بك نفو قفا” meçhul muzari Piliyle ifade edilmiştir. Bu üslub ateşin sürekli yenileneceği veya ateşin şiddetinin farklı olacağına da delalet eder, çünkü ateşin yenilenmesi onun şiddetine tesir etmektedir. İnkârcılar dünyada cehennemde kızdırılan madenler gibi yanma işini imkânsız görmüşler “بك نفو قفا” Piliyle onlara azap âyette tablolaştırılmıştır. 61 zamiri aynı surenin 10-12. âyetlerinde zikredilen “Yalancılar, hani son yargılama günü ne zaman?” diye soran kişilere döner. Cümle çıkartıldı

2.4. Haberi İsim Olan Âyetlere Örnekler

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik. Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

2.4.1 Mükâfata Örnek Âyetler

“İşte bunlar, yaptıklarının karşılığı olarak içinde devamlı kalmak üzere cennetliklerdir.” el-Ahkâf 46/14.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimiz Allah’tır.” diyen sonra da devamlı bu söze uygun yaşayanlara ne bir korku vardır ne de onlar üzüntü çekeceklerdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise bu kişilerin cennet ashabı oldukları isim cümlesiyle ifade edilmiş ve haber “افصح كدليل ج ن هف” isimden meydana gelmiştir. Bu üslupla mezkûr şahısların cennet ehli olmalarının sabitliği belirtilmiş, ayrıca “فف ن هف” sözcükleriyle anlam daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

(فف ن هف - او هف - اءى ؤول ا)
ن هف

“Onun barınağı da şüphe yok ki cennetin ta kendisidir.” en-Nâziât 79/41.

Rabbinin huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefesine kötü arzuları yasaklayan kişiye cennetin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “فأول ا” zikredilmiştir. Müsnedin isim gelmesi, mezkûr şahısların cennette kalmasının devamlılığına işaret etmektedir. Cümle çıkartıldı

2.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(والا ف ن هف - ف هف - اءى ؤول ا) - اءى ؤول ا - اءى ؤول ا - اءى ؤول ا
فف ن هف - ففف ن هف - ففف ن هف - ففف ن هف

“İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar cehennemliklerdir ve orada ebedî olarak kalacaklardır. Ne kötü son!” et-Teğâbun 64/10.

İnkâr edip âyetleri yalan sayanlara ceza olarak ateş ashabı olma payesinin verileceği, isim cümlesi ve haberi “افصح كدليل ج ن هف” isimden oluşan tamlamayla ifade edilmiştir. Zikredilen şahısların ateş ehli olma durumlarının devamlılığını işaret için beyan bu üslupla gelmiştir. Ayrıca “فف ن هف” terkibiyle mana daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

(فف ن هف - اءى ؤول ا) - ففف ن هف

“Cehennem işte onun için tek barınaktır.” en-Nâziât 79/41.

Azgınlık yapan ve dünya hayatını âhirete tercih eden kişiye cehennem barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “الفأول ا” zikredilmiştir. Müsnedin olması cehennemi, mezkûr şahıslara devamlı ve sabit hale getirmiştir. Cümle çıkartıldı

2.5. Tekidli İsim Cümleleri

Aktarılan malumat husussunda muhatabın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada te'kîd edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Muhatap konu hakkında bilgi sahibi olmadığı gibi tereddütlü de değilse te'kîde gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddid ise te'kîdle pekiştirmek iyi olur. İnkârcı ise de te'kîd zorunlu hale gelmektedir. İnkâr seviyesine göre de te'kîdin adedi çoğaltılır.

⁶² Kelamı te'kid etmede kullanılan yöntemlerin en meşhuru bazı haraer ve edatlar

62 Muhammed b. Abdullah Zerkeşî, *el-Burhan fi 'ulumi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 2/390.

ESKİYENİ

kesinliğini ifade için tekid kullanılmış, âyette zikredilen mükâfatların sadece muttakilere has olduğunu beyan içinde haber başa gelmiştir. İfade (ظَلَّ قَبِيحًا) ف

ف (ظ) şeklinde olsaydı muttakilerin nimet içinde olduğu vurgulanır, fakat zikredilen nimetlerin onlara has olduğu anlatılamazdı.

Örnek 2

(ا ف) لَفْ كَه فَم وَنَزَفَ فَيْحًا (لَفْرِفْ)
وَوَكَّرَفَ قَهْمًا

“Kuşkusuz bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” Sâd 38/54.

Mezkûr âyetin öncesinde Allah’a itaatsizlikten sakınanlara, çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri, çeşit çeşit meyve ve içecekler ve yanlarında eşlerinden başkasına bakmayan yaşıt dilberler verileceği belirtilmektedir. Bahse konu bölümde ise “Bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” denilmiştir. Âyette rızık sözcüğü “فَلَا فَيْحًا” tekid edatlarıyla pekiştirilmiştir, çünkü dünyada rızıklar sonludur. Rahmân Sûresi 26. âyette “Yeryüzünde bulunanların hepsi fânidir.” denilerek âdemoğluna bu gerçeği öğretmektedir. İnsan dünyada sonluluğa alışık olduğu için bitmez tükenmeyen nimete alışık değildir. Ayrıca sonsuzluğu anlamakta zorlanmaktadır. İnsanın bu haline uygun olarak iki tekid kullanılmıştır.

2.5.4. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(بَاكُ فَتَمَّ بَيْحًا) وَوَقَّرَفَ مَوْجًا مَوْجًا وَنَفَّجَ (عَفَّافًا)

“Sonra onların, yedikleri bu nesnenin üzerine, kaynar su karıştırılmış bir içecekleri de olacaktır.” es-Sâ>ât 37/67.

Sûrenin 50-57. âyetlerinde cennetlikler arasında geçen diyalog zikredilmektedir. İçlerinden biri bir arkadaşının ona “ Sen de onaylıyor musun gerçekten? Biz, ölüp de toprak ve kemik yığını haline gelmişken mutlaka hesaba çekilecekmiz öyle mi?” dediğini zikretmektedir. Bu kişinin âhireti inkâr ettiği ve bir azapla karşılaşmayacağını düşündüğü ifadelerinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahsın haline uygun olarak ayetteki azabın verileceği “ل/بَاكُ فَتَمَّ بَيْحًا” tekid edatıyla aktarılmıştır.

Örnek 2

(وَفَا ف) نَفَّجَ قَهْمًا لَفَّشَ نَرْفَهَابًا

“Bu böyledir. Öte yandan azgınlara da çok kötü bir gelecek.” Sâd 38/55.

Âyette azgınlara çok kötü bir geleceğin olacağı “ل/بَاكُ فَتَمَّ بَيْحًا” tekid edatlarıyla aktarılmıştır. Aynı surenin 12-13. âyetlerinde “Bunlardan önce Nûh kavmi, Âd kavmi, kazıklı Firavun, Semûd kavmi, Lût kavmi ve Eyke halkı, bütün bu topluluklar ısrarla gerçeği yalanlamışlardı.” denilmektedir.

16. âyette ise “Onlar, (alaycı bir tavırla), “Rabbimiz! Hesap gününden önce payımıza düşen azabı hemen şimdi ver!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Hem önceki topluluklar hem de hemen azabı isteyenlerin inkârda aşırı oldukları anlaşılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak ayette iki tekidin kullanıldığı söylenebilir.

Bir ve iki tekidin geçtiği âyetleri karşılaştırdığımızda ikisinde de bağlamda geçen kişilerin inkârlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Örneğin tek tekid kullanılan Zariyat Sûresinde “Şayet gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit hani

ESKİYENİ

ne zaman gerçekleşecek?” diyen kişiyi görmekteyiz. İki tekidin kullanıldığı Sâ>ât Sûresinde “Sen de onaylıyor musun gerçekten? Biz, ölüp de toprak ve kemik yığını haline gelmişken mutlaka hesaba çekilecekmiz öyle mi?” diyen şahıstan bahsedilmektedir. İki surede de inkârcı şahsiyetleri görmekteyiz.

Sâ>ât ve Sâd Sûrelerinde iki tekid kullanılmasının nedeni şöyle açıklanabilir: Sâ>ât 52, 60 ve Sâd 9-50,54 âyetlerde de iki tekidin kullanıldığı görülmektedir. Sûrenin bütünlüğüyle uyum sağlamak için mezkûr âyetlerde de iki tekid kullanıldığı düşünülebilir.

2.6. İsim Cümleli Tekidsiz Âyetlere Örnekler

İsim cümleleri tekid edatıyla kullanıldığı gibi tekidsiz de kullanılmaktadır. Bir haberin tekidsiz ifade edilmesi muhatabın o konuda tereddütlü olmaması, zihninin şüpheden âri olmasıyla ilgilidir, fakat bazı durumlarda münkir, mü'min gibi kabul edilmekte veya aynı anda iki grup zikredildiğinde bütün muhataplar habere karşı tereddütsüz gibi değerlendirilmektedir.⁶⁶

2.6.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(نِفَاهَكَ وَنِيْعَ فَتَقِفْ رَا فَتَقِفْ)

“Artık o, hoşnut olacağı bir hayat içindedir.” el-Hâkka 69/21.

Bahse konu ayetin geçtiği surenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, mezkûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamıştır. Cümle çıkartıldı. Âyetteki mezkur kişinin halinin devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

(اَفَالَيْذٍ فَتَرْفَرُوْا قِيَّآ اِلَآ فَتَرْفَرُوْا هَلْ كُنْتُمْ نَبِيْهَةً فِدُوْا قِيَّآ)

“Firdevs cennetine vâris olacaklar ve orada onlar ebedî kalacaklardır.” el- Mü'minûn 23/10.

Aynı sûrenin önceki ayetlerinde kurtuluşa eren müminlerin özellikleri sayılmaktadır. Mezkûr âyette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir. Ya da hitabın mümin ve kâPrilere yapıldığı düşünülürse mütekellimin kâPrileri de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. “مُ” cümlede mübteda ve “فَالْيَوْمِ” ise haberdur.

2.6.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَأَكْأَهْلَ نَفْكَ مُؤْزَهَكَ كَرَبْفَهْ كَلِيْ فَكُوْذِيْكَ بِسِ قِيَّآ)

“Kanutlarımıza aldırış etmeyenler var ya, hak ettikleri için onların yeri ateştir.” Yunus10/8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “Kuşkusuz rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da (yarattığı) arşa hâkim olan, her işi yöneten Allah’tır. O izin vermedikçe şefaah edecek biri de yoktur. İşte bu Allah sizin rabbinizdir, öyleyse O’na kulluk ediniz. Bunları düşünmez misiniz!” denilmektedir. Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâPrlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. İnkârcıların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin inkârdan ari olması şeklinde düşünülmesi olabilir.

Örnek 2

(س فربلكك فطير لاقم فم فغ وكدش و هف طل زهه)
هك ون

“Onların giysileri katrandandır; yüzlerini de ateş bürüyecektir.” İbrâhîm 14/50.

Bahse konu âyetin siyakı olan 44. âyette “Kendilerine gelecek azaba karşı insanları uyar.” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edati kullanılmamış, anlaşılan muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

Sonuç

Kur’ân’da âhirete yönelik ödül ve cezaların Pil ve isim cümlesi şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Verilmek istenen mesaja göre biri tercih edilmektedir. Hedef, mükâfat ve cezanın sabitliğini muhataba bildirmek ise ifade, isim cümlesi ve haberi de isimle aktarılmaktadır. Ödül ve cezanın tekrar ve yenilenmesi hedeaeeniyorsa beyan, Pil cümlesi veya haberi Pil olan isim cümlesiyle bildirilmektedir. Seçilen Piller, bağlam veya verilmek istenen mesaja göre, mazi, muzari emir formuyla kullanılmaktadır. Konuyla ilgili örneklerdeki mazi, muzari Piller gelecek anlamı ifade etmektedir. Ödül ve cezanın kesin gerçekleşeceğini ilan için Piller mazi; tekrar, yenilenme ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermek için muzari; diyalog oluşturmak için de emir formunda kullanılmaktadır.

Âyetlerdeki haberler (müsnedler), isim, ism-i fail, Pil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Bazı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhataba bilgi verme amaçlanmaktadır. Cümlede ism-i fâilin Pil yerine müsned olması eylemin daha yoğun gerçekleşmesine işaret etmek içindir. Bazı âyetlerde isim cümleleri tekid edatıyla bir kısmında ise tekidsiz gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edati kullanılmakta; hitap bütün insanlara ya da herkes haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Kaynakça

Abbas, Fadl Hasen. *İtkânu’l-burhân fi ‘ulûmi’l-Kur’ân*. 2 Cilt. Ammân: Dâru’l- Furkân, 1997.

Abbas, Fadl Hasen. *el-Belâğa funûnuhâ ve efnânuhâ*. 2 Cilt. Amman: Dâru’l- Furkân, 1997.

Aktaş, Osman. “Kur’an-ı Kerim’den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar”. Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019),

Alevî, Hamza b. Ali. *et-Tırâz li esrâri'l-belâğa ve 'ulumi hakâiki'l-îcâz*. 2 Cilt.
Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002.

Asutay, Mücahit. "Arapça İsim Cümlesinde Söz dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış". *Nüşha*
21/52 (Haziran 2021), 217 – 232. <https://doi.org/10.32330/nusha.910678>

Bilgegil, M. Kaya. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980.

Bulut, Ali. *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019.

Bûtî, Ramazân. *min Ravâ'i'l-Kur'ân*. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.

Cevherî, İsmail bin Hammad. *es-Sihâh*. thk. Muhammed Muhammed Tamir Kahire: Dâru'l-Hadîs,
2009.

Curcânî, Abdülkâhir. *Delâilu'l-i'câz*. thk. M. Muhammed Şakir. Kahire: Mektebetu'l- Hâncî, 2004.

Dervîş, Muhyiddîn. *İ'râbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1992.

Ebussuûd. *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyê'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-'Arabiyyi, ts.

Endelusî, Ebû Hayyân. *el-Bahru'l-muhît*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1993.

Ferhânî, Hannan Muhsin Muhammed. *Binâu'l-Cümle P'l-Meseli'l-Kurânî*. Kâdisiye: Câmia Kâdisiye,
Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Ğalâyînî, Mustafa. *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't- Turâsil'-'Arabiyyi,
ts.

Hâşimî, Seyyid Ahmed. *Cevâhiru'l-belâğa P'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî*. Kahire: Dâru'l-Hadîs,
2013.

Kutub, Seyyid. *fi Zilâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kahire: Daru's-Şurûk, 32. Baskı, 2003. Merâğî, Ahmed

Mustafa. *Ulûmu'l-belâğa el-beyân ve'l-meânî ve'l-bedî*. Beyrut:
Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 3.Baskı,1993.

Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.

Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *el-Belâğatu'l-'Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt.
Riyad: Dâru Tayyibe, 1996.

Muberrred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedab*, thk. Muhammed Abbas el-Halik Azime.
4 Cilt. Kahire: Metabiu'l-Ehrami't-Ticariyye, 1994.

İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'z- Zeytûniyye, 1984.

İbn Cinnî, *el-Leme' fi'l-Arabiyye*. thk. Sami' Ebu Muğlî. Amman, Dar-u Meclâvî, 1988.

İbnu'l-Esîr, Zıyaeddîn. *el-Meselus-sâir*. 4 Cilt. Kahire, Daru'n-Nahda, ts.

İbn Fâris, Ahmed. *Mu'cemu mekâyîsi'l-luğa*. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1979. İbn Hâcib. *Kâfiye*.

Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.

İbn Hişam. *Şerhu katri'n-nedâ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.

İbn Hişâm, Abdullah. Muğni'l-lebîb. thk. Berakat Yusuf Hebbuh. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999.

Kazvînî, Hatib. *el-İzâh fi 'ulûmi'l-belağa*. thk. İbrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l-İlmiyye, 2003.

Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'l-i'câz fi dirâyeti'l-i'câz*. thk. Nasrallah Hacı Müftü Oğlu Beyrut; Dâru Sadr, 2004.

Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-ğayb*. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981.

Rizk Shoeir, Muhammed. "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021), 225-249. DOI: 10.33227/auifd.551463

Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetu't-tefâsîr*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4. Baskı, 1981.

Sâmerrâî, Fâdil. *Me'âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007.

Sâmerrâî, Fâdil. *Me'âni'n-nahv*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 2020.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *el-İtkân fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.

Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *Muhtasaru'l-me'ânî*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017.

Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018.

Zemahşerî, Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 3. Baskı, 2009.

Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah. *el-Burhan fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fadl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, 1984.

4. EDITÖR SON KARARI

Editörlük Kararı

Ad Soyad: Abdullah Demir

Rol: Editör

E-posta: abduhahdemir@hotmail.com

Kurum: ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ, İSLAMİ İLİMLER FAKÜLTESİ, TEMEL İSLAM BİLİMLERİ BÖLÜMÜ, KELAM VE İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ ANABİLİM DALI

Karar Tarihi: 08-03-2022

Yazara Not: Sn. Yazar, Çalışmanızın son metnini hazırladıktan sonra 150 kelimelik “Öz” ile 150 kelimelik “Abstract” kısmını, her biri 350-400 kelime olacak şekilde genişleterek Dosyalar sekmesinden sisteme eklemenizi rica ederim. Öz/Abstract genişletileceği için ayrıca Summary ve Özet eklenmesine gerek yoktur. Word içeriğinin şu şekilde olması beklenmektedir: Başlık *Tezden, tebliğden vb. üretilmiş ise Türkçe ve İngilizce Etik Beyan (Bk. İSNAD) Yazar Adı Kurum Bilgisi Türkçe-İngilizce (Bk. İSNAD) ORCID İngilizce Başlık Abstract Keywords Öz Anahtar Kelimeler Metin Ek Kaynakça • Metinlerde yer alan Arapça özel isimler (din, mezhep, şahıs, sûre vb), kitap adları ve kavramların yazımında Encyclopaedia of Islam’ın 3. baskısının kullanımına uyulmalıdır:

<https://referenceworks.brillonline.com/browse/encyclopaedia-of-islam-3> • Tercüme metni bir dil uzmanına kontrol ettirmeniz de önem taşımaktadır. • Kullanılan eserlerin DOI numaraları bulunup kaynakçaya eklenmelidir: <https://search.crossref.org/references> • Sayı Yayın Tarihi: 20 Mart 2022 •

Son Metin Son Gönderim Tarihi: 10 Mart 2022 Bilgilerinize sunarım. Abdullah Demir Eskiye

Editörü 0 539 249 77 18

Karar: Kabul Edildi

Eskiyeni

İngilizce Dil Editörü Makale İnceleme Formu

Âhirete Ait Ödül ve Cezanın Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi

Dil Editörü 12

Mart 2022

Makalenin başlığı İngilizce açısından uygun mu?

- Uygundur.

Makalenin özeti İngilizce açısından uygun mu?

- Uygun değildir, tashih edilmelidir.

Makalenin anahtar kelimeleri, İngilizce imla açısından doğru yazılmış mı?

- Uygundur, bu şekli ile yayımlanabilir.

Dil editörü olarak üzerinde düzeltme yaptığınız makale metnini, ek dosya olarak DergiPark sistemine eklediniz mi?

- Evet

İngilizce metin tashih mi edilmeli, baştan mı çevrilmelidir?

- Çeviri, sıfırdan uzman bir çevirmen tarafından yeniden yapılmalıdır.

Diğer

- Maalesef metnin çevirisi özensiz bir şekilde yapılmış, Arapça bazı kelimelerin İngilizce yazımına dikkat edilmemiş.

Metnin bir kısmı üzerinde yapılan düzeltilmeler örnek alınarak metnin geri kalanın daha dikkatli bir şekilde yeniden tercüme edilmesi gerekmektedir. Bu şekliyle yayınlanması uygun değildir.

Âhirete Ait Ödül ve Cezanın Kur'an'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi Bekir

Yıldırım

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü

Assist. Prof. Dr., Karatekin University of Çankırı, Faculty of Islamic Studies

Department of Basic Islamic Sciences

Çankırı/Turkey

bekiryildirim@karatekin.edu.tr

ORCID: 0000-0001-7898-794X

Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the

Qur'an

Abstract

While conveying the messages to the addressee in the Qur'an, the statement always contain the most appropriate material and the intended meaning has been chosen. One of these subtleties is said the rewards and punishments for the hereafter in some verses with verb sentence; in some of them it is laid out in the form of a noun sentence. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past (al-mādī), present (al-mudārī), and command and suffixed with س/سَافَا (prefix SA- / the particle SAWFA) expressing the future. In add, the past verb usually refers to the past tense, but sometimes it also includes the future meaning. This situation is seen in sentences with construction (insha) and demand, sentences with conditional prepositions al-wa'd wa 'l-wa'id (the promise AND the threat) expressions. In fact, the expression of the al-wa'd wa 'l-wa'id with the past are meant to point to the certainty of the occurrence of an event that will take place in the future. If the context in the verses aims to convey to the addressee that the reward and punishment will be given, the verb past is used. Mudārī verb is an action that refers to the present and future tense. Mudārī, when used with an adverb that points to the future, or when prefix SA- or the particle SAWFA س/سَافَا appear, denotes the future. Also, mudārī verbs that include condition, nasb prepositions, and al-wa'd wa 'l-wa'id contain the future tense meaning. In the verses, it is seen that this tense is used to express that renewing the reward and punishment and to make the addressee feel as if he/she is experiencing the event. The prefix SA- or the particle SAWFA س/سَافَا express the future tense as well as the reinforce (te'kid) meaning. al-Wa'd wa 'l-wa'id indicates that the action will be certain. In the verses where rewards and punishments for the hereafter are mentioned if the appeal is directly in the form of al-wa'd wa 'l-wa'id the verbs are used in the structure expressing the future with prefix SA- or the particle SAWFA س/سَافَا Command is a request from the interlocutor to do something. According to rhetoric scholars, the command actually expresses a demand, but sometimes it is not used in this way. Contains meanings such as exaltation, humiliation, and command. In which sense it is used can be understood from the environment and situation in which the sentence is said. Explaining the rewards and punishments for the

Açıklamalı [A1]: fakültenin web sayfasında Faculty of Islamic Sciences şeklinde tercüme edilmiş, studies değil... üniversitenin kendi tercümesine sadık kalınması daha uygun olacak...

Sildi: Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Fiil Cümlesi,

İsim Cümlesi, Kur'an, Âhiret, Ceza, Mükâfat

Biçimlendirdi: Yazı t'p': İtal'k, Karmaşık Yazı İç'n Yazı T'p': İtal'k

Biçimlendirdi ... [1]

Sildi: s...)and demand, sentences with conditional prepositions and al-wa'd wa 'l-

Açıklamalı [A2]: bu tür kavramların İngilizce yazımında daha dikkatli olunmalı, aynı şekilde bu tür Arapça kavramların yazımında parantez içinde İngilizce karşılıklarının yazılması okuyucunun işini kolaylaştıracaktır.

Sildi: the promise and ...he expression of the al-wa'd wa wa'id promis

Biçimlendirdi: Yazı t'p': İtal'k, Karmaşık Yazı İç'n Yazı T'p': İtal'k

Biçimlendirdi: Yazı t'p': İtal'k Değ'l, Karmaşık Yazı İç'n Yazı T'p': İtal'k Değ'l

Sildi: Muzari ...erb is an action that refers to the present and future tense. Mudārī ...when used with an adverb that points to the future, or when the letters

Biçimlendirdi ... [5]

Sildi: before it...denotes the future. Also, mudārī verbs that include ...muzari verbs containing ...l-wa'd wa 'l-wa'id va'd and va'id mean...ontain the future tense meaning meaning... In the verses, it is seen that this time ...ense is used to express that renewing the reward and punishment and to make the listener ...ddressee feel as if they ...e/she are ...s experiencing the event.

"س/سَافَا" edatları gelecek zaman ifade ettiği gibi tekid anlamı da içerir. Va'd ve va'idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder. ...he prefix SA- or the particle SAWFA preposition "س/سَافَا" includes ...xpress the future tense as well as te(te'kid) ...einforce (te'kid) meaning. al-Wa'd wa 'l-wa'id It indicates that the action will be certain in va'd ve va'id... In

the verses where rewards and punishments for the hereafter are mentioned in... the appeal is directly in the form of al-wa'd wa 'l-wa'id va'd ve va'id ...he verbs are used in the structure expressing the future with prefix SA- or the particle SAWFA س/سَافَا ...Order ...ommand is: request from the ... interlocutor to do something. According to which sense it is used can be understood from

Biçimlendirdi ... [6]

Sildi: ; punishment is intended to insult and threaten

Sildi:

Açıklamalı [A3]: İngilizce cümle anlaşılıyor..

Maalesef Türkçe cümle de anlaşılıyor:

'İsim cümleleri ise yüklemi, isim, ism-i fail, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır.'

İsim cümlelerin yüklemi mi? yoksa başka bir şey mi kast ediliyor...

Ayrıca ismi fail vb kelimelerin tercümesi yanlış yapılıyor, bunların yazımını da dikkat edilmeli...

command, emphasizing the honor and hospitality in the reward and insulting and threatening in the punishment. It is also intended to make the address more lively. Noun sentences consist of predicate as noun, ism-i fâil, verb and şibih sentence. In addition, some noun sentences come with and without taqid prepositions. This diversity in sentences also affects the meaning. Statement, noun sentence and predicate are mentioned by name to show that reward and punishment are always constant. Because the name contains constancy in meaning. If the purpose of the statement is to reveal the variability of the news, not the stability, then the verb sentence or predicate is a verb. In terms of meaning, the ism-i fâil indicates the past, present and future, as well as the continuity of something in some cases. In the verses that include reward and punishment for the hereafter, ism-i fâil includes the meaning of stability, multiplicity and future. Since the situation of the addressee varies in the matter of the transmitted information, the necessity of using the preposition te'kid in speech has arisen. The most famous of the methods used in te'kid the word is through some letters and prepositions. If the addressee is not knowledgeable about the subject and does not hesitate, there is no need for te'kid, but if he is hesitant about the information given, it would be better to reinforce it with te'kid. It is also seen that these rules are sometimes not used in speech. In rhetoric books, this situation is called "the word being against the outward situation". Sometimes, a person who has no doubt about the news is evaluated as hesitant or as a denier, or as a believer. If there are denialist types in the context of the verses, the news is reported with te'kid; if the address is intended for all people, in other words, if it covers both deniers and believers, then both sides are accepted as believers and the preposition taqid is not used. In this study will be answer to the following questions: Why are rewards and punishments for the Hereafter expressed with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Verb Sentence, Noun Sentence, Quran, Hereafter, Punishment, Reward.

Öz

Kur'an'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Bu inceliklerden biri de âhirete yönelik ödül ve cezaların bazı âyetlerde fiil; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmesidir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin fiilleri, mazi, muzari, istikbal ifade eden "س/أَوْرَوْفَ" müzari ve emir formunda gelmektedir. Arapçada mazi fiil genelde geçmiş zamana delalet eder, fakat bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve taleb, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd-va'id ifadelerinde görülür. Aslında va'd ve va'idin maziyle ifade edilmesinin ilerde gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir. Âyetlerdeki bağlam, mükâfat ve cezanın kesin verileceğini muhataba iletmeyi hedefliyorsa fiil mazi kullanılmaktadır. Muzari fiil şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Muzari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında, ya da başına "سَدَوْفَ" harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va'd ve va'id içeren muzari fiiller, gelecek zaman anlamı içerir. Âyetlerde mükâfat ve cezanın yenilenmesi, dinleyenini olayı yaşıyor muş gibi hissetmesi için de bu zamanın kullanıldığı görülmektedir. "سَدَوْفَ" edatları gelecek zaman ifade ettiği gibi tekid anlamı da içerir. Va'd ve va'idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder. Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direkt va'd ve va'id şeklinde ise fiiller "سَدَوْفَ" istikbal ifade eden yapıda kullanılmaktadır. Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Yüceltme, aşığılama, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlelerin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır. Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlıdır. Ayrıca hitabı daha canlı hale getirme amaçlıdır. İsim cümleleri ise yüklemi, isim, ism-i fail, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca bazı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. Cümlelerdeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir. Ödül ve cezanın daima sabit olduğunu göstermek için beyan, isim cümlesi ve yüklemi isimle zikredilmektedir. Çünkü isim anlam olarak sabitliği içerir. Beyanın maksadı verilen haberin sabitliği değil değişkenliğini ortaya koymaksa o zaman fiil cümlesi veya haberi fiil olmaktadır. ism-i fail anlam açısından mazi, hal ve geleceğe delalet ettiği gibi bazı durumlarda bir şeyin devamlılığına da işaret eder. Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise ism-i fail, sabitlik, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir. Aktarılan bilgi hususunda muhatapın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada te'kid edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Sözü te'kid etmede kullanılan yöntemlerin en meşhuru bazı harfler ve edatlar aracılığıyla olmaktadır. Muhatap konu hakkında bilgi sahibi değil ve tereddüt göstermezse te'kide gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddit ise te'kidle pekiştirmek iyi olur. Bu kuralların bazen kelimada kullanılmadığı da görülmektedir. Belagat kitaplarında bu durum "sözün zahiri duruma aykırı olması" olarak isimlendirilmektedir. Bazen haber hakkında şüphesi olmayan kişi tereddüt veya inkâr eden gibi ya da inkârcı, mü'min gibi değerlendirilir. Âyetlerin bağlamında inkârcı tipler varsa haber tekidle bildirilmekte; hitap bütün insanlara yönelik diğer bir ifadeyle inkârcı ve müminlerin ikisini de kapsıyorsa iki tarafta inanan kabul edilip tekid edatı kullanılmamaktadır. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Kur'ân, Âhiret, Ceza, Mükâfat.

Giriş

Kur'ân'da, mevzular muhataba iletilirken daima muktezâ-yı hâle en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle kelam, bazı yerlerde icâzlı bir şekilde en az kelamla ifade edilmiştir. Kısa ve özlü anlatımın tercih edildiği yerlerde mânâ ihmal edilmemiş, muhtevânın ayrıntısına girilmesi gereken yerlerde de itnab (sözü uzatmak) yapmaktan kaçınılmamıştır. Anlamdaş kelimelerin seçiminde bile tasvir gücü en fazla ve fesâhati kuvvetli olan sözcük tercih edilmiştir.¹ Bu tercihlerin tesadüfi olmayıp bir maksada binaen beyan edildiği görülmektedir. Fadl Hasen Abbas bu hususu şöyle açıklar: "Kur'ân'da yer ALAN her HARF bir hikmete binaen yer ALMIŞTIR. Aynı mânâyı gelebilecek başka bir HARF onun vereceği anlamı TAM karşılamaz." Tâha Sûresi 71. âyette kullanılan "ق" harfi ceri örneklerden biridir.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي قَدْرًا رَحِيمًا
قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي قَدْرًا رَحِيمًا

"Ama ahdim olsun ben de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve sizi hurma kütüklerine asacağım!"

Âyetteki "ق" harfi cerinin yerine "ل" harfi ceri gelebilir diye düşünülebilir, fakat âyetin mânâsı anlaşılınca yalnız "ق" harfi cerinin uygun olduğu anlaşılacaktır. Çünkü bu harf, Firavun'un

¹ Ramazan el-Bûtî, *min Ravâi'l-Kur'ân* (Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007), 140.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiye

Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yorum Bir Bakış” adlı makaleyi kaleme almış, çalışmasında önce GRAMER, söz dizim ve me’ANİ’N-NAHİV kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde nazımın, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiştir.⁷

Muhammed Rizk Shoeir, “Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur’an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma” adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Yazar, isim ve fiil cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan fiillerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi haber çeşitlerini de sadece isim ve fiil olarak ele almıştır.⁸

Osman Aktaş, “Kur’an-ı Kerim’den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar” isimli çalışmayı kaleme almıştır. Yazar isim ve fiili kavram açısından incelemiş, fakat cümle çeşidi olarak ele almamıştır. Maziye sadece geçmişe delaleti açısından incelemiştir. Ayrıca mazi, mızari, emir fiilin belâğat açısından anlamı üzerinde durmamıştır. Örneklemedeki âyetleri değerlendirirken fiil ve cümle çeşidi açısından bir ayırımı tabi tutmamış, örnek âyetleri bizim çalışmamız gibi belli bir konuyla sınırlandırmamıştır.⁹

1. Fiil Cümlesi

Arapçada fiil kelimesi فِعْلٌ sülasi fiilin masdarı olup anlamı güzel ve çirkin fiilleri içerir.¹⁰ Fiil, sarf açısından ise mâzi, muzâri, emir olmak üzere üç türdür. Ayrıca başına تَسْوِيءٌ edatlarını alan ve kendisine te’nis, mütekellim, muhatap “ت”si bitişen kelimelere fiil denir.¹¹ Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.¹²

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermez. Abdulkâhir el-Curcânî (öl. 471/1078-79) aralarındaki farkı şöyle özetler: “İsmin temel işlevi yenilenmeyi gerektirmeksizin bir şeyde niteliğin KALICI ve sürekli YAPILMASINI İFADE eder. Fiilin temel işlevi, VAR olduğu ifade edilen niteliğin AZAR AZAR gerçekleşmesi, yenilenmesidir.” İsimle fiilin farkının daha iyi anlaşılması için şu örneği verir: (زَيْدٌ يَتَّقِي اللَّهَ) “Zeyd cümlesindeki fiilin yerine isim konulup (زَيْدٌ يَتَّقِي اللَّهَ) “Zeyd ayaktadır.” denmesi, bu her iki cümlelerin de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalardı birisi fiil, diğeri isim olmazdı. Her ikisinin fiil ya da isim olması gerekirdi.¹³ Diğer bir ifadeyle فِعْلٌ لَفْظٌ” lafzi, eylem sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret ederken فِعْلٌ ise kalkma eyleminin tekrarına delalet etmektedir.

el-Kazvîni (öl. 739/1338) el-İZÂH isimli eserinde münednin (yüklem) hallerinden bahsederken fiille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: “Fîl, tecceddütle BERABER üç ZAMANDAN birisiyle sınırlıdır. İsimde ise SINIRLAMA ve yenilenme yoktur.”¹⁴

⁷ Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yorum Bir Bakış”, Nüsha 21/52 (Haziran 2021), 217-232.

⁸ Muhammed Rizk Shoeir, “Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur’an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021), 225-249.

⁹ Osman Aktaş, “Kur’an-ı Kerim’den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar”, Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019), 2-14.

¹⁰ Ahmed İbn Fâris, Mu’cemu mekâyisi’l-luğa (Dimeşk: Dâru’l-Fikr, 1979), 4/511.

¹¹ İbn Hâcib, Kifîye (Pakistan: Mektebu’l-Buşrâ, 2010), 44.

¹² İbn Cinnî, el-Luma’ fi’l-Arabiyye, thk. Sami’ Ebu Muğli (Amman, Daru Meclâvî, 1988), 30.

¹³ Abdulkâhir el-Curcânî, Delâilu’l-icâz, thk. M. Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetu’l-Hâncî, 2004), 175-177.

¹⁴ Hatîb el-Kazvîni, el-İzâh fi’l-ulûmi’l-belâğâ, thk. İbrahim Şemsettin (Beirut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2003), 79.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî de fiili selefleri gibi tarif edip şöyle demektedir: “Fiil ZAMANLA sınırlıdır. YANI mâzi fiil geçmiş ZAMANLA, muzâri şimdiki ZAMAN ve çoğunlukla gelecek ZAMANLA sınırlıdır.”¹⁵

Nahiv açısından ise fiil cümlesi: “Fiil, FAİL, fâilin benzeri OLAN NAİBU'l-FAİLDEN oluşan İFADE ya da NAKİS fiil, ismi ve haberinden oluşan cümledir. Kısaca fiil cümlesi, fiil ve fâil YA DA fiil ve NAİBU'l-FAİLDEN meydana gelen terkiptir.”¹⁶ Yukarıda verilen fiille ilgili bilgilerden sonra fiil cümlesinin delaleti hakkında şu söylenebilir: 1-Olayın yenilenmesi ve devamına işaret. 2-Fiillerin mâzi ve muzâri açısından farklı zamân içermesi.

Mükâfat ve ceza ile ilgili âyetlerdeki fiil cümlelerinin eylemleri, mazi, muzari, istikbale delalet eden **كُتِبَ / وَصِيَ** ekiyle ve emir şeklinde gelmektedir.

1.1. Mazi Fiil

Mazi fiil genelde geçmiş zamana delalet eder. 17 Örneğin, **كُنْ** “Kardeşingiz” cümlesindeki **كُنْ** fiildir. Bu eylem gelme işinin yakın ve uzak geçmişte olduğuna işaret eder. 18 Mazi fiil, bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve talep, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd- va'id ifadelerinde görülür. 19 Aslında va'd ve va'idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir. 20 Bu üslup Kur'an-ı Kerim'de âhirete yönelik

konularda sıkça görülen bir durumdur. **يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْكَ كَثْرَتُ ثَمَرِكَ وَلَا جَمْعُ مَالِكَ** “Allah'ın emriyle o gün bir an önce gelmesini isteyip durmayın.” el-Kamer 54/1 âyeti örneklerden biridir. Kıyametin gerçekleşeceğini kesin ifade için **يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْكَ كَثْرَتُ ثَمَرِكَ وَلَا جَمْعُ مَالِكَ** fiili muzari yerine âyette mazi formunda gelmiştir.²¹

Araştırmamız âhirete yönelik ödül ve mükâfatı içeren âyetleri kapsadığı için bu bölümde seçilen örnekler mazinin gelecek ifade eden kesinlik anlamını içerenler arasından olacaktır. Cennete girdirme, cennetlikleri hurilerle evlendirme, cennetliklere yapılan ikramlar, organların kıyamet günü şahitliği, cehennemün uğultusunun işitilmesi, âyetlerde mazi fiillerle aktarılmıştır.

Mükâfata Örnek Ayetler

Örnek 1

يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْكَ كَثْرَتُ ثَمَرِكَ وَلَا جَمْعُ مَالِكَ

“İMAN edip dünya VE âhiret için yararlı işler yapanlar, Rablerinin izniyle içinde ebedî KALACAKLARI VE ALTINDAN İRMAKLAR AKAN cennetlere KONULACAKLAR VE ORADA SELÂMLA KARŞILANACAKLARDIR.” İbrâhîm 14/23.

Müminlerin dünyada ulaşmak istedikleri mükâfatlardan biri de cennete girmektir. Bu ödül ayette **يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْكَ كَثْرَتُ ثَمَرِكَ وَلَا جَمْعُ مَالِكَ** fiiliyle mazi olarak ifade edilmiştir. Beyanın âyette fiille yapılması müminlerin

¹⁵ Fâdîl Sâlih es-Sâmerrâî, *Me'ânî'l-ebniyye fi'l-'Arabiyye* (Amman: Dâru 'Ammar, 2007), 9.

¹⁶ Mustafa el-Galâyîni, *Câmi'u'd-durâsi'l-'Arabiyye* (Beirut: Dâru lhyâi't-Turâsil-'Arabiyye, ts.), 578.

¹⁷ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*, thk. Ahmet Şemsettin (Beirut: Dâru'l- Kutubi'l-'İlmiyye, 1998), 1/37.

¹⁸ Fâdîl Sâlih es-Sâmerrâî, *Me'ânî'n-nahiv* (Beirut, Dâru İbn Kesîr, 2020), 3/371-379.

¹⁹ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*, 37-38.

²⁰ Ziyâuddîn İbnu'l-Esîr, *el-Meselu's-sâir* (Kahire: Daru'n-Nahda, ts), 2/185.

²¹ Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhan fi 'ulumî'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 3/231.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiye

cennetlere girmesini de ortaya koymak olabilir, çünkü cennetin, *CENNĀTU 'Adn, Cennetu'l-Me'vâ, Firdavs* gibi bölümleri bulunmaktadır.²² Yine bu üslup inananların gruplar halinde cennete girmesini de ifade edebilir. Zümer Sûresi 73. âyette şöyle buyrulmaktadır: “*Rablerine karşı gelmekten sakıncı olanlar da gruplar halinde cennete sevk edilecek.*” denilmektedir.

Fiilin mazi gelmesinin gerekçesi ise şöyle açıklanabilir: Bir önceki âyette şeytan “*Şüphesiz Allah size gerçek bir vaaite bulunmuştu; ben de size bir söz verdim AMA YALANCI çıktım.*” ifadesi geçmektedir. Allah'ın va'dinin kesinliğini göstermek için fiil mazi kullanılmıştır denilebilir.

İfade “*رَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ أَجْرٌ ۗ وَأَنْتَ لَا تُرَىٰ ۗ*” şeklinde olsaydı inananların cennete girmesini tasvir etmez, aksine onların cennette sürekli bulunuşlarını ifade ederdi.

Örnek 2

(*يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْفُ سَعْيِهِمْ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ*)

“*Ayrıca onları beyaz tenli, ceylan gözlü eşlerle birleştireceğiz.*” ed-Duhân 44/54.

Muttakilerin, hurilerle cennette evlendirileceği âyette “*يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْفُ سَعْيِهِمْ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ*” mazi fiiliyle ifade edilmiştir. Kullanımın gerekçesi şu şekilde açıklanabilir: Önceki âyetlerde günahkârların yiyeceği zakkum ve muttakilerin emin bir makamda oldukları tekidle ifade edilmektedir. Hurilerle evlenmenin de kesinliğini ortaya koymak için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 3

(*رَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ أَجْرٌ ۗ وَأَنْتَ لَا تُرَىٰ ۗ*)

“*Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol veririz.*” et-Tûr 52/18.

“*Meyve ve etten bol bol veririz.*” cümlesindeki “*رَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ*” fiili mazi kalıpta gelmiştir. Çünkü sûrenin 11-16. âyetleri arasında *VAHVİ tekzip edenler, LANET ve inkârcılar, YALANLADIKLARI CEHENNEM ATEŞİNE ATILACAKLAR* denilmektedir. Yine 17. âyette *Muttakilerin nimet cennetlerinde oldukları* tekidli olarak beyan edilmektedir *أَمْ يَرْجُونَ أَجْرًا ۗ بَلْ هُمْ كَافِرُونَ*. Bahse konu âyette de verilecek ödülün kesinliğini ifade etme ve siyakla uyum için fiilin mazi geldiği düşünülebilir.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(*رَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ أَجْرٌ ۗ وَأَنْتَ لَا تُرَىٰ ۗ*)

“*Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler.*” el-Mülk 67/7.

Küfredenlerin cehenneme atılırken korkunç ses işitecekleri âyette “*رَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ*” mazi fiil aktarılmıştır. İfadedeki “*رَبُّكَ*” şart edatı, âyetteki mazi fiilin anlamını gelecek zamana dönüştürdüğü atılma ve işitme eylemlerinin kesinliğine delaleti artırmıştır, çünkü “*رَبُّكَ*” şart edatı, cümleye kesinlik ve

²² Meryem 19/61, en-Nâziât 79/41, el-Kehf 18/107.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiye

çokça tekrar anlamı katar.²³ Âyetin hem mazi hem de "أَوْ" ile ifade edilmesinin nedenini açıklayabiliriz: Mezkûr âyetin siyakında "Rablerini inkâr edenlere cehennem azabı vardır. Orası ne kötü bir varış yeridir"; sibakta ise "Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! Oraya her bir grup atıldı ki, muhafızları onlara, "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?" diye sorarlar." denilmektedir. Neredeyse cehennemi bile öfkesinden çatlatacak bir suç olan "Rablerini inkâr etme" cürmünü işleyenlere, tehdidin büyüklüğünü gösterme ve haberin kesinliğini ortaya koyma için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 2

لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمَاتُ (لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمَاتُ) (لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمَاتُ) (لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمَاتُ)

"Nihayet oraya geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı kulakları, gözleri ve derileri onların aleyhine şahitlik eder." Fussilet 41/20.

"أَوْ" şart edatı nedeniyle "لَا يَأْتِيهِمْ" fiilinin anlamı âyette gelecek zamana dönüşmüştür. İfade cehenneme gelecekle, kulakları gözleri şahitlik yapacaklar." (لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمَاتُ) şeklinde olabilirdi, fakat aksine beyan mazi fiille aktarılmıştır, çünkü bir önceki âyette "Allah düşmanlarının ateşe doğru sevk edilecekleri gün, öncekiler ve sonrakiler hepsi bir araya getirilir." denilmekte akabinde kıyamet günü kulak göz ve derilerin şahitlik yapacağı belirtilmektedir. İnkârculara göre organların şahitliği imkânsız; imanı zayıf olanlara göre de kabulü zor bir olaydır. Bu hadisenin kesin vuku bulacağını ifade için "لَا يَأْتِيهِمْ" fiilinin mazi geldiği söylenilebilir.

1.2. Muzari Fiil

Muzari, şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Örneğin, "أَكُلُ" yer/yiyecek." cümlesindeki "أَكُلُ" fiili, hem şu an hem de ileri bir vakitte yemeye işaret edebilir.²⁴ Çünkü yeme işi şu an veya biraz sonra olabilir. Çalışmamız âhiretle ilgili olduğu için muzarinin sadece istikbale delalet etmesini inceleyeceğiz. Muzari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında, ya da başına "سرف" harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va'd ve va'id içeren cümleler, gelecek zaman anlamı içerir.²⁵ Anlam açısından ise muzâri fiil, yenilenme ve tekrara delalet eder. Örneğin "أَكُلُ" "0 ezberliyor/ezberler/ezberlemektedir." cümlesinde fiil, ezberleme işini tekrar ettiğine delalet eder.²⁶ Bazen kelimada muhataba anlatılan olayı yaşıyormuş havası vermek için de muzari kullanılır. Örneğin "أَكُلُ" âyetindeki "أَكُلُ" bu üslupla gelmesi, dinleyiciye hadiseyi müşahade ettirmektir.²⁷

Âhirete ait mükâfat ve ceza âyetlerinde geçen muzari fiiller, mana açısından tekrar ifade etmekte ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermektedir. Muttakilere verilecek ikramlardan yeme

²³ Sâmer râî, *Me'âni'n-nahv*, 4/84.

²⁴ Muhammed bin Yezid Müberrred, *el-Muktedâb* (Kahire: Vizâratü'l-Evkâf, 1994), 2/2.

²⁵ Sâmer râî, *Me'âni'n-nahv*, 3/112-113.

²⁶ Sâmer râî, *Me'âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye* (Amman: Daru 'Ammar, 2007), 9.

²⁷ Kazvînî, *el-İzâh*, 31.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

içme ve elbise giyme; cehennemlikler için ateşle yüzlerinin dağlanması, irinden içirme, ateşte yüzme cezaları muzari fiille ifade edilmiştir.

1.2.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿لِيُفَوِّضُوا إِلَيْكَ كَأْسًا مِمَّا دَلَّاهُمْ﴾

“Aralarında, kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır.” es-Sâffât 37/45.

Âyette cennetlikler arasında kadehlerin dolaştırılacağı **لِيُفَوِّضُوا** muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Fiil, va'd içerdiği için geleceğe delalet etmektedir. Ayrıca muzari kullanım, kadehlerin yenileneceği ve cennetliklerin bu kadehlerden istedikleri zaman içebilecekleri anlamını ortaya çıkarmaktadır. Zuhruf Sûresi 71. âyet bize ipucu vermektedir. Şöyle ki: “ORADA CANLARIN İSTEDİĞİ, GÖZLERİN ZEVK ALDIĞI HER ŞEY VARDIR VE SİZ ORADA SONSUZA KADAR KALICISINIZ.”

Örnek 2

﴿لِيُتَوَكَّلُوا عَلَيْهَا كَمَا تَوَكَّلُوا عَلَىٰ أَسْبَاطِهِمْ﴾

“Dostlarla karşı karşıya ipekli ve sırmalı elbiseler giyerler.” ed-Duhân 44/53.

Muttakilerin cennette ipek ve sırmalı elbiseler giyeceği âyette muzari fiiliyle zikredilmiştir. Bu hadise âhirete yönelik va'di içerdiği için eylemin zamanı geleceğe dönüşmüştür. **لِيُتَوَكَّلُوا** **عَلَيْهَا** bu üslupla gelmesi, âyette zikredilen kıyafetlerin sürekli muttakilerin üzerinde kalmayacağına, değiştirme ve çıkarma yapabileceğine işaret eder. Çünkü beyan, fiil ve muzari zamanla anlatılmıştır.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿لِيُصْرَبُوا بِرِجْلَيْهِمْ فِي النَّارِ﴾

“Orada zorbaya yanarı gövdelerden sızan su içirilecektir! Onu yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecektir, ona her taraftan ölüm gelecek, ama ölmeyecektir.” İbrâhîm 14/16-17.

Bir önceki âyette “PEYGAMBERLER YARDIM İSTEDİLER VE SONUNDA BÜTÜN İNATÇI ZORBALAR HÜSRANA UĞRADI.” denilmektedir. Bu bölümde ise onlara gövdeden sızan irin içirileceği ve yutmaya çalışacakları, fakat yutamayacakları sürekli ölümle yüz yüze gelecekleri **لِيُصْرَبُوا** muzari fiillerle ifade edilmiştir. Bu üslupla cehennemliklere zikredilen azapların yenilenerek çektirileceği anlatıldığı gibi muhabata da olayı yaşıyor havası verilmektedir.

Örnek 2

﴿لِيُضْرَبُوا بِأُذُنَيْهِمْ﴾

“Ateş yüzlerine vuracak, orada dudakları çekilmiş, dişleri görünür bir halde bulunacaklar” el- Mü'minûn 23 /104.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

Terazisi hafif gelenlerin hüsrana uğrayacağı ve cehennemde ebedi kalacağı bir önceki âyette zikredilmiştir. Mezkûr âyette ise bu kişilerin yüzlerine ateş vuracağı muzari fiiliyle takdim edilmiştir. "وَإِذَا رَأَوْا" eyleminin muzari gelmesi, günahkârın yüzüne ateşin vuruşunu canlandırmakta ve hayalî olarak yaşayormuş gibi hissettirmekte ve etkisi altına almaktadır.²⁸

1.3. "س" ile İstikbal İfade Etme

Bir fiilin anlamını gelecek zamana delalet ettirmenin yollarından biri de muzarinin başına "س" edatlarından birinin getirilmesidir. "س" genel olarak yakın bir vakte işaret eder "س" uzak zamana işaret eder.²⁹ Örneğin "س" "yazacağım" dediğimizde yazma eyleminin yakın zamanda yapılacağına işaret edilirken "س" ile ifade edildiğinde eylemin daha ileri vakitte yapılacağı anlatılmaktadır. Bu edatların fiillerin zamanını değiştirdiğini zikretmiştik. Yine bu edatlar, tekid anlamı da içerir. Özellikle va'd ve va'idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder.³⁰ Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direk va'd ve va'id şeklinde ise fiiller "س" ile istikbal ifade edilmiş yapıda kullanılmaktadır.

1.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَجْعَلْ لِنَفْسِهِ أَجْرًا عَظِيمًا (مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَجْعَلْ لِنَفْسِهِ أَجْرًا عَظِيمًا) (مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَجْعَلْ لِنَفْسِهِ أَجْرًا عَظِيمًا) (مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَجْعَلْ لِنَفْسِهِ أَجْرًا عَظِيمًا)

"İMAN edip dünya VE Âhiret için YAPARLI işler YAPANLARI da, içinde ebediyen kalmak üzere, Altından ırmaklar AKAN cennetlere sokacağız." en-Nisâ 4/122.

İman edip yararlı amel işleyenlerin cennete girdireceği âyette belirtilmektedir. Bu bilgi "س" muzari fiiline "س" harfi ilave edilerek aktarılmıştır. Bu harf, eylemin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi manayı da pekiştirmiştir, çünkü âyet iman eden ve salih amel işleyenlere va'di içermektedir. Âyette "س" yerine "س"nin gelmesini şöyle izah edebiliriz: Mezkûr âyetin siyakı olan 118-121. âyetlerde şeytanın insanları saptırmaya çalışması anlatılmaktadır. Sonuç cümlesinde ise şeytan ve ona uyanların yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir. Anlaşılan mezkûr âyetlerde iki grubun kıyaslaması yapılmakta mukteza hal de ödülün yakın zamanda olması hissini vermeyi gerektirmektedir. Bu nedenle "س" fiili, "س" yerine "س" harfi ile kullanılmış olabilir.

Örnek 2

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَجْعَلْ لِنَفْسِهِ أَجْرًا عَظِيمًا (مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَجْعَلْ لِنَفْسِهِ أَجْرًا عَظِيمًا) (مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَجْعَلْ لِنَفْسِهِ أَجْرًا عَظِيمًا) (مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَجْعَلْ لِنَفْسِهِ أَجْرًا عَظِيمًا)

"Kim Allah'ın rızasını elde etmek için bunu YAPARSA biz ona ileride büyük bir KARŞILIK vereceğiz." en-Nisâ 4/114.

²⁸ Seyyid Kutub, *fi Zuilü'l-Kur'ân* (Kahire: Daru's-Şurûk, 2003), 4/650.

²⁹ Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebib*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beirut: Dâru'l-Erkâm bin Ebi'l-Erkâm, 1999), 1/138.

³⁰ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebib*, 1/222-223.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

Bahse konu âyetin başında “Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur, ANCAK bir SADAKA verilmesini YA HÜT bir iyilik YAPILMASINI YA DA İNSANLARIN ARASININ düzeltilmesini isteyenler müstesnadır.” denilmektedir. Bu bölümde ise Allah rızası için sadaka veren, insanların arasını düzeltenlerin büyük bir ödülle mükâfatlandırılacakları **يَوْمَ يُنْفَخُ** tabiriyle ifade edilmektedir. **يَوْمَ يُنْفَخُ** eyleminin anlamını geleceğe dönüştürmektedir. Âyetteki büyük ecirden kasıt ise cennettir.³¹ Bu mükâfât âhirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak fiilin başına **يَوْمَ** harfi getirilmiştir denilebilir.

1.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

يَوْمَ يُنْفَخُ

“Şüphesiz ki, Âyetlerimizi inkâr edenleri bir ateşe sokacağız,” en-Nisâ 4/56.

يَوْمَ يُنْفَخُ edatı “**يَوْمَ يُنْفَخُ**” muzari fiilin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi Allah’ın mülahazası tehdit ve vaidini pekiştirmektedir.³² Mezkûr âyetin geçtiği surenin 55. âyetinde “Onlardan bir kısmı İbrâhîm’e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; kavurucu bir ateş olarak cehennem yeter.” denilerek bir hakikat dile getirilmiştir. İnkârcıların ateşe atılma cezası ahirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak bahse konu âyette bu kişilerin cezası ifade edilirken fiil **يَوْمَ يُنْفَخُ** harfi ile kullanılmıştır.

Örnek 2

يَوْمَ يُنْفَخُ

“SONRA bunların ardından ARTIK NAMAZI KILMAYAN ve NEFSÂNÎ ARZULARA UYAN bir nesil geldi. Bunlar elbette AZGİNLİKLERİNİN CEZASINI BULACAKLARDIR.” Meryem 19/59.

Namazı zayi eden ve şehvetlerine uyanların cezası gelecek zaman ifade eden **يَوْمَ يُنْفَخُ** fiiliyle aktarılmıştır. Beyanın dünyadaki muhataplara yapıldığı âyetin mefhumundan anlaşılmalıdır. Âyette zikredilen ceza ise âhirette gerçekleşecektir, çünkü “**يَوْمَ يُنْفَخُ**” sözcüğü cehennemdeki vadiye **يَوْمَ يُنْفَخُ** etmektedir.³³ Hale uygun olarak anlatım gelecek zaman ifade eden fiille yapılmıştır.

1.4. Emir Fiil

Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Dil bilginlerince belli kalıba göre fiillerin düzenlenme işi veya emir içeren yapıların kullanımınıdır. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Tazim, tahkir, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlelerin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır.³⁴ Emir, asıl mânası olan vücutluk dışında kullanılması Arap dilinin doğası gereğidir. Bir başka ifadeyle dilin kullanımında zaten mevcut olan bir durumdur. Bu durum sadece Arap diline has bir olgu olmayıp diğer dillerde de mevcuttur.³⁵

³¹ Sabûnî, *Saifetu't-terâsir*, 1/305.

³² Muhammed Ebussuûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beyrut: Dâru İhyâi Turâsî'l-‘Arabiyyi, ts), 2/191.

³³ Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 779.

³⁴ Ali Bulut, *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 120.

³⁵ M. Kaya Bilgegil, *Edebîyat Bilgi ve Teorileri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980), 48-49.

maksatlıdır.³⁹ Azap için **قَوْلًا** fiilinin kullanılması da alaya, tahkire işaret eden unsurlardan **birdir**, çünkü tatmak daha çok insana zevk veren nesnelere içindir. Diğer taraftan ateşin zikredilmesi tehdit anlamı içermesine vesiledir.⁴⁰

Örnek 2

قَوْلًا مَعْرُوفًا لِيُؤْتُوا عَذَابَهُمْ فِيهَا وَلِيَذُوقُوا الْعَذَابَ فِيهَا وَلِيَذُوقُوا الْعَذَابَ فِيهَا
لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ فِيهَا

“(Görevlilere şöyle denir:) “O GÜNAHKARI yakalayıp cehennemnin ortasına sürükleyin. Sonra başının üstünden kaynar su dökerek cezalandırın. Tat bakalım; zira sen (aklıca) güçlü ve itibarlısın.” ed-Duhân 44/47-50.

قَوْلًا kelimesi bir kişinin yaka paça tutulup hapis veya öldürmek için götürülmesini ifade eden emirle ifade korkutma ve tehdit içerir. Diğer bir emir formunda gelen **لِيَذُوقُوا** lafzı azabın şiddetini göstermek için kullanılmıştır. Hac Sûresi 19. âyette bu kelimenin muzari sigada kullanılması **لِيَذُوقُوا** (لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ فِيهَا) bahse konu âyetteki **لِيَذُوقُوا** lafzındaki korkutmanın şiddetini ortaya çıkartır. Yine **قَوْلًا** emir fiili, alay maksatlıdır, çünkü emirin akabinde gelen **لِيَذُوقُوا** ifade **bu** Rivayetlerden Ebu Cehil’in şöyle dediği anlaşılmaktadır: “Benden DAHA şerefli ve cömert kimse yoktur. Allah’a yemin olsun ki ne sen ne RABBİN BANA bir şey YAPAMAZSIN.” demiştir. Bahse konu âyet bu ifade üzerine inmiştir.⁴¹ Yine âyette kullanılan üslup çeşidinden bir diğeri de Allah ile cehennem görevlileri arasındaki diyalogdur. Bu üslup, cehennemliklerin âhirette karşılaşacağı durumu daha canlı ve etkileyici hale getirmektedir.

2. İsim Cümlesi

İsim, bir şeyin zatına delâlet eden ve zamanla dâilîşki olmıyan sözcüktür.⁴² Diğer bir ifadeyle varlıkları birbirinden ayırmaya yarayan zamanla sınırlanmayan sözcüklerdir.

İsm-in bir de cümle içinde anlama yaptığı tesir vardır. Curcânî bu konuda şöyle der: “İsm, cümlede HABER OLURSA YAVAŞ YAVAŞ TEKRAR ETMEYEN YENİLENMEYEN SABİTLİĞE İŞARET EDER.” Konunun daha iyi anlaşılması için şu örneği vermektedir. **قَوْلًا مَعْرُوفًا** “Zeyd ayrılandır.” cümlesinde **قَوْلًا** kelimesi isimdir ve cümledeki yeri haberdir. Zeyd’in ayrılışının sabitliğini vurgulamak için bu sözcük isim gelmiştir.⁴³ er-Râzî de (öl. 606/1210) ismi, zamanla sınırlı olmayan şekilde tarif etmektedir. Bir şeyin sabitliği ifade edilecekse isimle haber vermek gerektiğini Kehf Sûresi 18. âyet üzerinden şöyle açıklar: **قَوْلًا مَعْرُوفًا** “köpeklerin yere uzanması” **قَوْلًا** ism-i fâil lafzıyla ifade edilmiştir. Bu tabirde amaç, köpeklerin yere uzandığını haber vermek değil, bu hallerinin sabitliğini belirtmektir. Bu nedenle fiil yerine ism-i fâil kullanılmıştır.⁴⁴

İsm-i fâil, bazı yerlerde işin failde sabit ve kökleşmiş olduğuna delâlet eder, fakat fiilde böyle bir özellik yoktur. Örneğin **قَوْلًا مَعْرُوفًا** “Filanca şarap içti.” denildiğinde bu **قَوْلًا**

³⁹ Sabûnî, *Sarvetu'l-terisîr*, 2/505.

⁴⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve'l-tenvîr*, 21/232.

⁴¹ Zemahşerî, *el-Keşşûf*, 1258.

⁴² Abdurrahman Hasen Habenneke el-Meydânî, *el-Belâğatu'l-Arabiyye ususuhi ulümühi ve funûnuhi* (Riyad: Dâru Tayyibe, 1996), 2/98.

⁴³ Curcânî, *Delâilü'l-icâz*, 174.

⁴⁴ Fahreddin er-Râzî, *Nihâyetü'l-icâz fi dirâiyeti'l-icâz*, thk. Nasrullah Hacimuftuoğlu (Beirut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

sabitliği anlaşılmaz. Kişinin bir defaya mahsus içtiği bile düşünülebilir, fakat kelim, fiil yerine ism-i fâille **سَابِئَةً** söylenirse sarhoşluğun o kişide bir alışkanlık haline geldiği ortaya konmuş olur.⁴⁵

Modern dilbilimcilerden Sâmerriâ ise ismin cümledeki yerine göre manaya tesirini şöyle açıklar: “İsim, cümlede müsned (yüklem) olursa SABİTLİĞE delâlet eder. Örneğin, **سَابِئَةً** “HALİT cümlesinde müsned OLAN **سَابِئَةً** kelimesi isim olduğu için HALİT’te ÇALIŞMANIN sabit olduğu ANLAŞILMAKTADIR. FAKAT o, fiil olursa SABİTLİĞE İŞARET etmez. Örneğin **سَابِئَةً** “HALİT ÇALIŞIYOR/ÇALIŞIR/ÇALIŞACAKTIR.” cümlesidir. **سَابِئَةً** burada fiil geldiği için SABİTLİĞE delâlet etmez.”⁴⁶

Arapçada isim cümlesi, mübteda ve haberden oluşur. Diğer bir ifadeyle özne ve yüklemidir. Haber temelde müfret ve cümleden oluşur. Cümle haber ise isim, fiil, şibih cümleden meydana gelmektedir⁴⁷. Mübteda, Türkçedeki özneye; haber ise yüklemle denk gelmektedir.

el-Alevî (doğ. 1267-öl. 1348) isim cümlesiyle hitabın mânaya tesirini şöyle açıklar: “Bir HİTAP ne ZAMAN isim cümlesiyle OLURSA ONDA İKİ MÂNAYA ORTAYA ÇIKAR: 1- İŞİ SADECE ÖZNEİN (FÂİL) YAPTIĞINI BAŞKALARININ ONA ORTAK OLMADIĞINI İFADE EDEREK İŞİ SADECE O FAİLE HAS KILAR. 2- GAYE EYLEME ÖZNEYE (FÂİL) MAHSUS KILMA DEĞİL, MEFHUMU DİNLEYENİN ZİHNİNDE KUVVETLENDİRMEK ZİHNİNİ ŞÜPHE VE TEREDDÜTTEN ARINDIRMAKTIR.”⁴⁸

Mükâfat ve cezayla ilgili âyetlerde isim cümlelerinin haberi, şibih cümleli haberi mukaddem, isim, ism-i fâil ve fiil şeklinde gelmektedir. Ayrıca bazı cümlelerin tekidli ve tekidsiz olduğu görülmektedir.

2.1. Şibih Cümleli Haber-i Mukaddem

Haber çeşitlerinden biri de şibih cümledir. Arapçada car, mecrur ve zarftan oluşan terkibe denir.⁴⁹ Bu yapı cümlede genellikle haber konumundadır. Cümle diziliminde esas olan haberin mübtedadan sonra gelmesidir, fakat mübteda, nekra olursa car ve mecrurlu haber, mübtedadan önce zorunlu olarak gelir. Bu cümlemin dizim şeklinden sadece bilgi verme manası çıkar.⁵⁰ Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların geçtiği âyetlerde en çok kullanılan haber çeşitlerinden biri şibih cümleli haber-i mukaddemlerdir. Örneğin **سَابِئَةً** “âhirette de onlar için büyük vardır.” (el-Bakara

سَابِئَةً 2/114, el-Mâide 5/33-41) **سَابِئَةً** “Pek değerli bir ödül de vardır.” (el-Hadid 57/18). “Bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.” (Fâtır 35/7) ifadeleridir. Bu âyetlerde **سَابِئَةً** haber-i mukaddem, **سَابِئَةً** kelimeleri ise mübtedadır.

Car ve mecrurlu haberin başta geldiği durumlardan biri de mübtedanın habere tahsisini göstermek içindir. Bu yapı ise mübtedanın marife geldiği yerlerde görülür. Örneğin **سَابِئَةً** Rûm Sûresi 4. âyetidir. **سَابِئَةً** şibih cümlesi başta gelerek işleri sadece Allah’a has kılmıştır⁵¹ Konumuzla ilgili âyetlerde böyle bir kullanıma rastlayamadık.

⁴⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981), 25/30.

⁴⁶ Sâmerriâ, *Meâni'l-ebniyye fi'l-'Arabiyye*, 9.

⁴⁷ Galâyînî, *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, 339-347.

⁴⁸ Hamza b. Ali el-Alevî, *et-Tirâz li esrâri'l-belâğâ ve 'ulumi hakiki'l-'İcâz* (Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002), 2/25-27.

⁴⁹ Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999), 2/7.

⁵⁰ Sâmerriâ, *Meâni'n-nahv*, 1/188.

⁵¹ Abbas, *el-Belâğâ funûnuhâ ve efnânuhâ* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 1/229.

2.1.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَدْخُلْنَ فِيهَا الْعُجْرَاءُ

“Oralarda, huyu güzel, yüzü güzel kadınlar var.” er-Rahmân 55 /70.

Cennetliklere huyu ve yüzü güzel bayanlar verileceği isim cümlesi şeklinde beyan edilmiştir. Ayrıca haber, şibih cümle ve mukaddem olarak ifade edilmiştir. Bu kadınların cennette her zaman var olacağını belirtmek için beyan isim cümlesi; müsnedün ileyih تَدْخُلْنَ "nekra geldiği için de haber **zamlı** olarak öne geçmiştir. Bu ifade tarzı muhataba bilgi verme maksatlıdır. Yukarıdaki âyetin anlamı “ORALARDA iyilikler ve güzellikler VARDIR.” şeklinde de tercüme edilmektedir. Çünkü تَدْخُلْنَ” sözcüğü **em** müenestir ve iyilik anlamına gelen تَدْخُلْنَ” kelimesinin çoğuludur.⁵² Cemi müennes bayanları kapsadığı gibi gayri akil çoğulları da kapsamaktadır. Bu nedenle âyete “Oralarda iyilikler ve güzellikler VARDIR.” anlamı verilebilir

Örnek 2

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ إِلَى الْفِتْنَةِ أُولَئِكَ يَحْمِلُونَ وِزْرَهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

“Öte yandan, rablerine karşı gelmekten SAKINANLARA gelince ONLARIN, ALTINDAN ırmaklar akan, birbiri üzerine yapılmış odaları OLACAK.” ez-Zümer 39 /20.

Rablerine karşı gelmekten sakınanlara altından ırmaklar akan birbiri üzerine yapılmış odalar verileceği isim cümlesi ve haberi öne alınarak zikredilmiştir. Verilen bu nimetin sürekliliğini ifade için cümle isimle ifade edilmiştir. Odaların azamet ve konforunu göstermek için فُتْنَةٌ kelimesi **me** gelmiştir. Bir kelime nekra beyan edildiğinde kimi yerlerde bir cins veya türe işaret ettiği gibi bazı yerlerde ise ta’zîm, teksîr, taklîl ve tahkîr anlamlarını içerir.⁵³

2.1.2. Cezaya Örnek Âyetler:

Örnek 1

يَوْمَ يُنْفَخُ الْعَذَابُ عَنْ أَهْلِ الْكَافِرِ

“Onlar için kaynar sudan İBARET bir içecek ve elem verici bir AZAP VARDIR.” el-En’âm 6 /70.

Âyetin başlangıcında “DÜNYA HAYATINI ALDATTIĞI, dinlerini bir oyuncak ve eğlence edinen kimseleri bir tarafa bırak.” denilmiş, sonuç cümlesinde ise cehennemlikler için kaynar su ve elim bir azabın olduğu zikredilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği gibi haber de öne çekilmiştir. Mübteda, nekra olduğu için haber de zorunlu olarak öne geçmiştir. Âyette tabir, isim cümlesiyle aktararak zikredilen azabın daimiliği vurgulanmıştır. Ayrıca شَرِبُوا ve شَرِبُوا sözcükleri nekra kullanılarak korkunçluğu daha da artırılmıştır. Bu lafızlar nekra kullanılarak insanın bildiği tanıdığı azaplara benzemez hale dönüşmüştür.

⁵² İsmail b. Hammad Cevherî, es-Sihâh, thk. Muhammed Muhammed Tamir (Kahire; Dâru'l-Hadîs, 2009), 351.

⁵³ Suyûtî, el-İtkân fî 'ulûmi'l-Kur'ân, thk. Mustafâ Şeyh Mustafâ (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008), 405.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

Örnek 2

كُلُّ شَيْءٍ رِزْقٌ عَلَيْنَا كَالنَّارِ الَّتِي لَا يَمْلِكُ مَن يوقُّهَا إِلَّا اللَّهُ

“Kuşkusuz KATIMIZDA (onlar için) PRANGALAR, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek, elim verici bir AZAP VARDIR.” el-Müzzemmil 73/12-13.

Bir önceki âyette nimet içinde yüzen, vahyi kabul etmeyen yalancılardan bahsedilmektedir. Bahse konu bölümde ise bu kişilere prangalar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elim verici bir azabın verileceği isim cümlesiyle beyan edilmiş ve haber öne alınmıştır. Muhataplara bu cezaların sürekli olduğu mesajı verilmiştir. Ayrıca “رِزْقٌ” tekid edatıyla verilen haber daha değeriştirilmiştir.

2.2. Haberin İsm-i Fâ'il Olması

İsm-i fâ'il, fiil gibi amel eden isimlerdendir. Örneğin “رِزْقٌ عَلَيْنَا” sigasında gelen fiil anlam açısından mazi, hal ve istikbale delalet eder. Ayrıca bir şeyin devamlılığına da işaret eder. 95. âyetteki “رِزْقٌ عَلَيْنَا” örneğin, “رِزْقٌ عَلَيْنَا كَالنَّارِ الَّتِي لَا يَمْلِكُ مَن يوقُّهَا إِلَّا اللَّهُ” En'âm Sûresi sözcükleridir. Allah, taneyi yarma ölüm olayını her zaman gerçekleştirir. Bu nedenle burada devamlılığa işaret için ism-i fâ'iller kullanılmıştır.⁵⁴ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise ism-i fâ'il, sübut, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir.

2.2.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَرْضَىٰ لِحُرَّتِهِمْ هِجْرَتُكُمْ إِلَّا بِإِذْنِكُمْ وَلَئِنْ أذِنْتُمْ لَهُمْ يَخْرُجُوا إِلَىٰ غَيْرِكُمْ فَإِنَّ أَعْيُنَكُمْ عَلَىٰ الْخَلْقِ مُغْلَقَةٌ ۚ لِكُلِّ قَوْمٍ سَعِيرٌ

“Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklere huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” Sebe 34/37.

“لَا يَرْضَىٰ” lafzı cümlede haberdir ve zaman açısından şimdiki zamana işaret etmez, “يَخْرُجُوا” sözcüğün geçtiği cümledeki “يَخْرُجُوا” kelimesi cennet köşklere işaret etmektedir.⁵⁵ Bu nedenle ödül âhirette verilecek mükâfatla ilgilidir. “يَخْرُجُوا” sözcüğü gelecek anlamla birlikte süreklilik de içermektedir,⁵⁶ çünkü mezkûr âyette “Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklere huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” denilmektedir. Cümlenin mefhumunda verilecek nimet ve mükâfatların sonsuz olacağına işaret vardır. Çünkü insan daima güven ve emniyet içinde yaşamak ister. Bir an gelip tükenecek ve geri alınabilecek bir ödülün gönül rahatlığıyla zevk almaz.⁵⁷

Örnek 2

لَا يَرْضَىٰ لِحُرَّتِهِمْ هِجْرَتُكُمْ إِلَّا بِإِذْنِكُمْ وَلَئِنْ أذِنْتُمْ لَهُمْ يَخْرُجُوا إِلَىٰ غَيْرِكُمْ فَإِنَّ أَعْيُنَكُمْ عَلَىٰ الْخَلْقِ مُغْلَقَةٌ ۚ لِكُلِّ قَوْمٍ سَعِيرٌ

⁵⁴ Sâmerri, Meâni'n-nahv, 3/197-201.

⁵⁵ Ebussuûd, İrşâdu'l-âsâ's-selm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerim, 7/136.

⁵⁶ İbn Âşûr, et-Tahrir ve't-tenvir, 22/218.

⁵⁷ Ebu'l-Âlâ Mevdûdî, Tefhîmu'l-Kur'an (İstanbul; İnsan Yayınları, ts),4/533.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

“Kendileri ve eşleri gölgelik yerlerde, TAHTLARINA KURULACAKLAR.” Yâsîn 36/56.

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا هَافٍ أَهْوٍ لَّا يَلْمِزُهُمْ فِيهَا مُجَدَّبٌ يُعْذِرُ لِكُلِّ شَيْءٍ يُذْخِرُ لِكُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا يُغْنِيهِمْ فِيهَا مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ يُنْزِلُ فِيهَا الْمُنَادِ يُنَادِي الْمَلَائِكَةَ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

veya süreklilik ifade etmez, fakat gelecek zamana işaret eder, çünkü anlatılan olaylar cennette gerçekleşecektir. Bir önceki âyette “O gün cennetlikler safa sürmekle meşguldürler.” denilmesi bu görüşü desteklemektedir. لَّا يَمَسُّهُمْ / *ism-i fâili süreklilik anlamı da içermez, çünkü cennette sadece tahtlarda oturma işi olmayacaktır. Bunun dışında gölgeliklerde ve pınar başlarında canlarının istediği çeşitli meyveler arasında olma olacaktır. (el-Mürselât 77/41) Yine köşklerde huzur ve güven içinde yaşama da vardır. (Sebe34/37)

2.2.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا هَافٍ أَهْوٍ لَّا يَلْمِزُهُمْ فِيهَا مُجَدَّبٌ يُعْذِرُ لِكُلِّ شَيْءٍ يُذْخِرُ لِكُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا يُغْنِيهِمْ فِيهَا مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ يُنْزِلُ فِيهَا الْمُنَادِ يُنَادِي الْمَلَائِكَةَ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Mutlaka zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracaksınız.” Vâkıa 56/52.

Âyetteki لَّا يَمَسُّهُمْ / *ism-i fâilleri bir önceki âyette geçen لَّا يَمَسُّهُمْ / *ism-i fâilleri Bu sözcüklerin işaret ettiği, zakkum yeme ve karınları zakkumla doldurma eylemleri âhirette olacağı için şimdiki zamanı içermez, çünkü mezkûr âyetin geçtiği sûrede kıyamet günü insanların üç grup olacağından bahsedilmekte, bahse konu âyetlerin geçtiği bölümde de amel defterini soldan alanların cezası aktarılmaktadır. Ayrıca bu kelimeler sürekliliğe de işaret etmez, ancak gelecek anlamı içerir, çünkü ceहनemliklere azap sadece zakkum yedirmekle olmayacaktır. Gövdelerden sızan su da içirilecektir. (İbrahim 14/16) Bu ifade muzari fiille ifade edilseydi لَّا يَمَسُّهُمْ فِيهَا هَافٍ أَهْوٍ لَّا يَلْمِزُهُمْ فِيهَا مُجَدَّبٌ يُعْذِرُ لِكُلِّ شَيْءٍ يُذْخِرُ لِكُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا يُغْنِيهِمْ فِيهَا مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ يُنْزِلُ فِيهَا الْمُنَادِ يُنَادِي الْمَلَائِكَةَ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ “Onlar zakkum ağacından yiyecekler ve karınlarını ondan doyuracaklar” zakkum yeme ve karınlarını onunla doldurmanın daha yoğunlukla yapıldığına işaret etmezdi, çünkü ism-i fâil zaman ifade etmekle birlikte çokluk içerdiğinden muzariye göre daha fazla sıklığa delalet etmektedir.

Örnek 2

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا هَافٍ أَهْوٍ لَّا يَلْمِزُهُمْ فِيهَا مُجَدَّبٌ يُعْذِرُ لِكُلِّ شَيْءٍ يُذْخِرُ لِكُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا يُغْنِيهِمْ فِيهَا مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ يُنْزِلُ فِيهَا الْمُنَادِ يُنَادِي الْمَلَائِكَةَ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Ama siz, o acı azabı tadacaksınız!” es-Sâffât 37/38.

Âyette günahkârların elim azabı tadacakları لَّا يَمَسُّهُمْ / *ism-i fâilin çogulu لَّا يَمَسُّهُمْ / *ism-i fâilin ile ifade edilmiştir. Bu sözcük azap kelimesine muzaf olduğu için “ل” harfi düşmüştür. Bu kelime cümlede haber konumundadır ve gelecek anlamı içermektedir, çünkü aynı surenin 35-38 âyetlerinde “Ne zaman onlara, “ALLAH'TAN BAŞKA TANRI YOKTUR.” denilse küstahlık edip kibre kapılan, cinlere kapılmış bir şairin sözüyle TANRILARIMIZI MI BIRAKACAĞIZ!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Mezkûr âyette ise bunlara verilecek azap ifade edilmiştir. Hitap dünyadakilere yönelik, fakat azap âhirete ait olduğu için ism-i fâil gelecek anlamı içermektedir.

2.3. Haberin Fiil Olması

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

Müsnedi (haber) fiil olan cümlede asıl olan fiilin müsnedün ileyhe (özne) takdim edilmesidir. Örneğin (سَأَلَ سَائِلٌ) “Said geldi.” gibi, fakat bu cümle (سَأَلَ سَائِلٌ) “Said geldi.” şekliyle takdimiyle söylenirse anlamda ne değişir? Belagat bilginleri bu hususu şöyle özetlemiştir: 1-Tahsis veya hasr ifade eder 2-Muhatabın şüphesini bertaraf etmek için müsnedün ileyhe fiilin önüne geçirilir. 3-Tazim veya küçümseme maksatlıdır.⁵⁹

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يُشْهِدُ اللَّهُ لِهَيْبَتِهِ لُجُجًا مِّنَ السَّمَاوَاتِ وَلَا لُجُجًا مِّنَ الْأَرْضِ وَلَا نَجْمًا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالسَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَكُلُّ مَخْلُوقٍ حَمْدًا لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Şüphesiz Allah, iman edip din ve DÜNYAYA YARARLI İŞLER YAPANLARI, ALTINDAN İYİ AKLAR AKAN CENNETLERE SOKACAKTIR.” Muhammed 47/12.

Mezkûr âyetin öncesinde “Bu, iman edenlerin YAR ve YARDIMCILARININ Allah olmasının, kâfirlerin ise böyle bir yardımçıların bulunmamasının sonucudur.” denilmektedir. Bahse konu bölümde “Allah, iman eden ve SALİH AMEL işleyenleri cennete girdirecektir” ifadesinde haber جَاءَ fiiliyle beyan edilmiş ve لُجُجًا lafzı cümlede öne geçirilmiştir. İsmi, cümlede ilk öge olmasıyla sadece Allah’ın cennete girdireceği belirtilmiş, kâfirlerin yardım umdukları put veya benzeri şeylerin herhangi bir rolünün olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca Allah lafzına, tazim yapılmıştır. Müsned, fiil gelerek inananların cennete girişlerini tasvir etmiştir.

Örnek 2

يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْكَ كَدُّكَ وَالشُّرْبُ وَلَا تَكُن مِّنَ الْخٰسِرِينَ

“İyiler ise içindekine güzel koku KATILMIŞ bir kadehten içecekler.” el-İnsân 76/5.

Ebrar olanların güzel koku katılmış bir kadehten içecekleri ifadesinde mübteda isim جَدُّكَ; haber ise شَرِبُوا fiil olarak gelmiştir. Cümle çıkartıldı. Haberin, fiil olmasıyla da içme işinin yenileneceğine delalet edilmiştir.

2.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ يَدْعُونَ إِلَىٰ بَخْسٍ مِّنْ عِندِ رَبِّهِمْ لِيَمِزُوا بَيْنَهُمْ ۚ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Ve onlar orada, “Rabbimiz! Bizi çıkar da yapmış olduklarımızdan TAMAMEN BAŞKA, İYİ İŞLER YAPALIM” diye FERYAT ederler.” Fâtır 40/37.

Kıyamet günü cehennemliklerin feryat edışı isim cümlesi, haberi ise يَدْعُونَ muzari fiilidir. Fiilin muzari beyanıyla bağrıışma eyleminin yenileneceğine işaret edilmiş ve sanki dinleyiciye olayı yaşıyor havası verilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği için “مَنْ” zamiri cümlenin başlangıcında gelmiştir. Bu üslupta cehennemliklerin açıkça tahkirini sağlamıştır.

⁵⁹ Sâmer râî, Meâni'n-nahv, 1/193-194.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

Örnek 2

﴿لَا تُدْرِكُهُمُ الْعَيْنُ وَلَا يَمْلِكُونَ﴾

“O gün onlar ateşle SINANACAKLAR!” ez-Zâriyat 35/13.

﴿لَا تُدْرِكُهُمُ﴾ sözcüğünün cümledeki konumu haberdir. 60 Âyette cehennemliklerin ~~sinanacakları~~ ~~﴿لَا تُدْرِكُهُمُ﴾~~ meçhul muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Bu üslub ateşin sürekli yenileneceği veya ateşin şiddetinin farklı olacağına da delalet eder, çünkü ateşin yenilenmesi onun şiddetine tesir etmektedir. İnkârcılar dünyada cehennemde kızdırılan madenler gibi yanma işini imkânsız görmüşler ~~﴿لَا تُدْرِكُهُمُ﴾~~ fiiliyle onlara azap âyette tablolaştırılmıştır. 61 ﴿هَمَّ﴾ zamiri aynı surenin 10-12. âyetlerinde zikredilen “YALANCI, HANI SONI YARGILAMA GÜNÜ NE ZAMAN?” diye soran kişilere döner. Cümle çıkartıldı

2.4. Haberi İsim Olan Âyetlere Örnekler

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik. Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

2.4.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿لَا يَنْفَعُ الْبَارِئِينَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا بَنَاتُهُمْ وَلَا ذُرِّيَّتُهُمْ وَلَا أَمْوَالُهُمْ﴾

“İşte bunlar, yaptıklarının karşılığı olarak içinde devamlı KALMAK üzere cennetliklerdir.” el-Ahkâf

46/14.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimiz Allah'tır.” diyen SONRA DA DEVAMLı bu söze uygun YAŞAYANLARA ne bir korku vardır ne de onlar üzüntü çekeceklerdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise bu kişilerin cennet ashabı oldukları isim cümlesiyle ifade edilmiş ve haber ~~﴿لَا يَنْفَعُ الْبَارِئِينَ﴾~~ isimden meydana ~~﴿لَا يَنْفَعُ الْبَارِئِينَ﴾~~ Bu üslupla mezkûr şahısların cennet ehli olmalarının sabitliği belirtilmiş, ayrıca ~~﴿لَا يَنْفَعُ الْبَارِئِينَ﴾~~ sözcükleriyle anlam daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

﴿لَا يَنْفَعُ الْبَارِئِينَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا بَنَاتُهُمْ وَلَا ذُرِّيَّتُهُمْ وَلَا أَمْوَالُهُمْ﴾

“Onun BARINAĞI DA ŞÜPHE YOK ki cennetin ta kendisidir.” en-Nâziât 79/41.

Rabbinin huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefesine kötü arzuları yasaklayan kişiye cennetin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle ~~﴿لَا يَنْفَعُ الْبَارِئِينَ﴾~~ zikredilmiştir. Müsnedin isim ~~﴿لَا يَنْفَعُ الْبَارِئِينَ﴾~~ mezkûr şahısların cennette kalmasının devamlılığına işaret etmektedir. Cümle çıkartıldı

2.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

⁶⁰ Derviş, İ'ribu'l-Kur'ani'l-Kerim ve beyinuhü, 9/341.

⁶¹ Kutub, fi Zilli'l-Kur'an, 6/3376.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

لَا يَنْفَعُ الْإِنكَارَ إِذَا أَقْبَلْتُمُ الْبِرَّ وَالْإِيمَانَ إِلَّا إِذَا كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَكُنْتُمْ تَكْفُرُونَ

“İnkâr edip âyetlerimizi yalan sayanlara gelince, onlar cehennemliktir ve orada ebedî olarak KALACAKlardır. Ne kötü son!” et-Teğâbun 64/10.

İnkâr edip âyetleri yalan sayanlara ceza olarak ateş ashâbı olma payesinin verileceği, isim cümlesi ve haberi "لَا يَنْفَعُ الْإِنكَارَ" isimden oluşan tamlamayla ifade edilmiştir. Zikredilen şahısların ehlî olma durumlarının devamlılığını işaret için beyan bu üsleple gelmiştir. Ayrıca "كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ" terkihiyle mana daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

لَا يَنْفَعُ الْإِنكَارَ إِذَا أَقْبَلْتُمُ الْبِرَّ وَالْإِيمَانَ إِلَّا إِذَا كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَكُنْتُمْ تَكْفُرُونَ

“Cehennem işte onun için tek BARINAKTIR.” en-Nâziât 79/41.

Azgınlık yapan ve dünya hayatını âhirete tercih eden kişiye cehennemin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle "لَا يَنْفَعُ الْإِنكَارَ" zikredilmiştir. Müsnedin isim olması cehennemi, mezkûr **كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ** devamlı ve sabit hale getirmiştir. Cümle çıkartıldı

2.5. Tekidli İsim Cümleleri

Aktarılan malumat hususunda muhatabın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada te'kid edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Muhatap konu hakkında bilgi sahibi olmadığı gibi tereddütlü de değilse te'kide gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddid ise te'kidle pekiştirmeyi olur. İnkârcı ise de te'kid zorunlu hale gelmektedir. İnkâr seviyesine göre de te'kidin adedi çoğaltılır.⁶²

Kelamı te'kid etmede kullanılan yöntemlerin en meşhuru bazı harfler ve edatlar aracılığıyla olur. Bunların bir kısmı şunlardır: **لَا يَنْفَعُ الْإِنكَارَ** Bir diğer yöntemde kelime tekrarı ya da **كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ** isim cümlesi fiil cümlesine göre te'kid ifade eder. Muhatabın haber karşısındaki tavrı üç kısımda ele alınabilir:

a-Muhatabın haberle ilgili zihninin boş olması ve haber hakkında mütereddit veya inkârcı olmaması: Bu haber çeşidinde tekit edatı kullanılmaz, çünkü muhatap aktarılan haber hususunda şüpheli veya inkârcı değildir. Bu haber çeşidine iptidai haber denir.

b-Muhatabın haberle ilgili tereddüt içinde olması ve kesin bilgiye ulaşma isteğinin olması: Bu çeşit haberde muhatabın şüphe ve tereddüdünün giderilmesi için bir te'kidin kullanılması iyi olur, bu tarz habere talebi haber denir.

c-Muhatabın haber konusunda inkârcı olması veya haberin tersine inanması: Böyle durumlarda muhatabın inkârındaki seviyeye göre haberin bir veya daha çok tekit edatıyla aktarılması

gerekir **لَا يَنْفَعُ الْإِنكَارَ** "Muhakkak Halit misafirdir, denildiğinde muhatap hâlâ bu haber **كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ** ise **لَا يَنْفَعُ الْإِنكَارَ** "tabir edilip te'kid sayısı ikiye çıkarılır. Hâlâ inkârını sürdürürse **لَا يَنْفَعُ الْإِنكَارَ** "te'kid

⁶² Muhammed b. Abdullah Zerkeşî, *el-Burhan fi 'ulumi'l-Kur'an*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 2/390.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

sayısı üçe çıkarılıp muhatap iknaya zorlanır.⁶³ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise cümlelerin bir ve iki tekid adatıyla kullanıldıkları görülmektedir.

Yukarıda zikredilen kuralların bazen kelamda uygulanmadığı da görülmektedir. Belagat kitaplarında bu husus (جُرْحُورُ الْعُقُودِ عَلَى الْكُفْرِ) “sözün zahiri duruma **ahkâm** olarak isimlendirilmektedir. Bazen aktarılan haber hakkında şüphe etmeyen kişi, tereddüt veya inkâr eden gibi değerlendirilir. Bu üslup bir maksada binaen yapılır ve rastgele kullanılmaz. Bu durum muktezâ- yı zâhire aykırı görünse de muktezâ- yı hâle uygundur. Zahiri duruma uygun olmama temel olarak iki şekilde olur: 1-Mü’mini münkir gibi veya inkârcı gibi kabul etmek. 2-İnkâr edeni mümin veya mütereddit olmayan gibideğerlendirmek.⁶⁴

2.5.1. Tek Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَأْتُوا الْبَابَ مُؤْتَقِينَ ۚ وَبِالْبَابِ يُحْشَرُونَ ۚ

“Müttakiler cennetlerde ve pınar başlarında olduğu isim cümlesiyle ifade edilmiştir. Gaye verilen bu mükâfatın sabit olduğunu ortaya koymak içindir. Ayrıca verilen haberin kesinliğini ifade için de **تَقِينُ** tekid edatı kullanılmıştır, çünkü aynı surenin 48. âyetinde “**ŞAYET GERÇEKTEN ~~DU~~** SÖYLÜYORSANIZ, BU TEHDİT HANI NE ZAMAN GERÇEKLEŞECEK?” diyen inatçı kâfir tipolojileri vardır. Bu kişilere 49-54. âyetlerde karşılaşılabilecek durumlar anlatılmış bahse konu âyetten itibaren müttakilerin durumu onlara aktarılmıştır.

Örnek 2

لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَأْتُوا الْبَابَ مُؤْتَقِينَ ۚ وَبِالْبَابِ يُحْشَرُونَ ۚ

“Şüphe yok ki TAKVÂ SAHİPLERİ gölgeliklerde ve Pınar başlarında olduğu isim cümlesiyle ifade edilmiştir. Mürselât Sûresinde 10 yerde **هَكَذَا يَالَانِیَانِ** “Hakkı yalanlayanların **AY** haline!” ifadesi geçmektedir. Sûrede yoğun bir şekilde hakkı yalanlayanlara vurgu yapılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak bu ayette verilen haber de tekidli kullanılmıştır.

2.5.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَأْتُوا الْبَابَ مُؤْتَقِينَ ۚ وَبِالْبَابِ يُحْشَرُونَ ۚ

“GÜNAHA BATIP KALMIŞ OLANLAR KUŞKUSUZ CEHENNEM AZABINDA DEVAMLILIK KALACAKLAR,” ez-Zuhruf 43/74.

⁶³ Abbas, *el-Belâğü funûnuhâ ve efnûnuhâ* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 1/113-125.

⁶⁴ Seyyid Ahmed Hâşimî, *Cevâhirü'l-belâğü fi'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2013), 66-68.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

Âyette haberin tekid ile başlaması onun önemi ve konuyla ilgili tereddüdü olan kişinin tereddüdünü gidermek içindir.⁶⁵ Aynı sürenin 65-66. âyetlerinde “GÜNAHA BATIP KALMIŞ OLANLAR KUŞKUSUZ CEHENNEM AZABINDA DEVAMLİ KALACAKLAR. BÜTÜN YAPTIKLARI, KENDİLERİ FARKINDA BİLE OLMADAN KIYAMETİN ANSİZİN KOPMASINI BEKLEMekten İBARET!” denilmektedir. Bu kişiler kıyameti ve cehennemi ciddiye almamakta aktarılan bilgilere tereddütle yaklaşmaktadırlar. Bunların hallerine uygun olarak bahse konu ayette ؕ/۞ tekid edatının kullanıldığı düşünülebilir.

Örnek 2

لَا يَأْكُلُ زَكُّومًا ۖ وَشَجَرًا ۖ

“ZAKKUM AĞACI GÜNAHKÂRIM yiyeceğidir.” ed-Duhân 44/43-44.

Günahkârların yiyeceğinin zakkum olduğu ؕ/۞ tekid edatıyla pekiştirilmiştir. Bahse konu âyetlerin siyaki olan 34-36. âyetlerde “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar: Bu iş bizim ilk (ve son olarak) ölüp gitmemizden ibarettir, biz artık yeniden diriltilecek değiliz. Siz doğru söylüyorsanız (ölmüş) babalarımızı geri getirin!” denilmektedir. Bu kişilerin münkirlikte ileri derecede oldukları âyetlerin birinci bölümündeki “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar.” ifadesinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahısların hallerine uygun olarak tekid edatı kullanılmıştır.

2.5.3. İki Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَأْكُلُ زَكُّومًا ۖ وَشَجَرًا ۖ

“Kuşkusuz Allah’a itaatsizlikten sakınanlara çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri vardır.” Sâd 38/49-50.

Âyette müttakilere çok güzel bir gelecek ve kapıları ardına kadar açılacak adn cennetlerinin olduğu isim cümlesi ve haberi şibih olarak beyan edilmiş ve haberin doğruluğu içinde ؕ/۞ edatları kullanılmıştır. Aynı sürenin 28. âyetinde “YOKSA İMAN EDİP DÜNYA VE ÂHİRETE YARARLI İŞLER YAPANLARI YERYÜZÜNDE FESAT ÇIKARANLARA BİR Mİ TUTACAKTIK? YA HÜT GÜNAH İŞLEMekten SAKINANLARI GÜNAHA BATANLAR GİBİ Mİ SAYACAKTIK?” denilmektedir. Müttakilere verilecek mükâfatın kesinliğini ifade için tekid kullanılmış, âyette zikredilen mükâfatların sadece müttakilere has olduğunu beyan içinde haber başa gelmiştir. İfade ؕ/۞ şeklinde olsaydı müttakilerin nimet içinde olduğu mükâfat zikredilen nimetlerin onlara has olduğu anlatılamazdı.

Örnek 2

لَا يَأْكُلُ زَكُّومًا ۖ وَشَجَرًا ۖ

“Kuşkusuz bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” Sâd 38/54.

Mezkûr âyetin öncesinde Allah’a itaatsizlikten sakınanlara, çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri, çeşit çeşit meyve ve içecekler ve yanlarında

⁶⁵ İbn Âşûr, et-Tahrîr ve't-tenvîr, 25/257.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

eşlerinden başkasına bakmayan yaşıt dilberler verileceği belirtilmektedir. Bahse konu bölümde ise “Bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” denilmiştir. Âyette rızık sözcüğü **رِزْقًا** tekid edatıyla pekiştirilmiştir, çünkü dünyada rızıklar sonludur. Rahmân Sûresi 26. âyette “*Yeryüzünde bulunanların hepsi fânîdir.*” denilerek âdemoğluna bu gerçeği öğretmektedir. İnsan dünyada sonluluğa alışık olduğu için bitmez tükenmeyen nimete alışık değildir. Ayrıca sonsuzluğu anlamakta zorlanmaktadır. İnsanın bu haline uygun olarak iki tekid kullanılmıştır.

2.5.4. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

سَوَاءٌ لَّهُمْ أَلَمْ يَكْفُرُوا أَمْ لَمْ يَكْفُرُوا أَمْ لَمْ يَكْفُرُوا أَمْ لَمْ يَكْفُرُوا

“SONRA ONLARIN, yedikleri bu nesnenin üzerine, KAYNAR SU KARIŞTIRILMIŞ BİR İÇECEKLERİ DE OLACAKTIR.” es- Sâffât 37/67.

Sûrenin 50-57. âyetlerinde cennetlikler arasında geçen diyalog zikredilmektedir. İçlerinden biri bir arkadaşının ona “*Sen de ONAYLIYOR MUSUN GERÇEKTEN? Biz, ölüp de TOPRAK ve kemik yığını haline gelmişken mutlaka HESABA çekilecekmiz öyle mi?*” dediğini zikretmektedir. Bu kişinin âhireti inkâr ettiği ve bir azapla karşılaşmayacağını düşündüğü ifadelerinden anlaşılmalıdır. Zikredilen şahsın haline uygun olarak ayetteki azabın verileceği **رِزْقًا** tekid edatıyla aktarılmıştır.

Örnek 2

بِئْسَ مَا يَشْرُونَ مِنْ بَنِي آدَمَ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

“Bu böyledir. Öte YANDAN AZGıNLARDA çok kötü bir gelecek.” Sâd 38/55.

Âyette azgınlara çok kötü bir geleceğin olacağı **بِئْسَ** tekid edatlarıyla aktarılmıştır. **آدَمَ** sûrenin 12-13. âyetlerinde “*Bunlardan önce Nâh KAVMI, Âd KAVMI, KAZIKLI FIRAVUN, Semüd KAVMI, Lût KAVMI ve EYKE HALKI, bütün bu topluluklar İSRÂLA gerçeği YALANLAMISLARDI.*” denilmektedir. 16. âyette ise “*Onlar, (ALAYCI BİR TAVIRLA), “Rabbimiz! HESAP gününden önce PAYIMIZA düşen AZABI hemen şimdi ver!”*” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Hem önceki topluluklar hem de hemen azabı isteyenlerin inkârda aşırı oldukları anlaşılmalıdır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak ayette iki tekidin kullanıldığı söylenebilir.

Bir ve iki tekidin geçtiği âyetleri karşılaştırdığımızda ikisinde de bağlamda geçen kişilerin inkârlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Örneğin tek tekid kullanılan Zariyat Sûresinde “*ŞAYET gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit HANİ ne ZAMAN gerçekleşecek?*” diyen kişiyi görmekteyiz. İki tekidin kullanıldığı Sâffât Sûresinde “*Sen de ONAYLIYOR MUSUN GERÇEKTEN? Biz, ölüp de TOPRAK ve kemik yığını HALINE gelmişken mutlaka HESABA çekilecekmiz öyle mi?*” diyen şahıstan bahsedilmektedir. İki surede de inkârcı şahsiyetleri görmekteyiz.

Sâffât ve Sâd Sûrelerinde iki tekid kullanılmasının nedeni şöyle açıklanabilir: Sâffât 52, 60 ve Sâd 9-50,54 âyetlerde de iki tekidin kullanıldığı görülmektedir. Sûrenin bütünlüğüyle uyum sağlamak için mezkûr âyetlerde de iki tekid kullanıldığı düşünülebilir.

2.6. İsim Cümleli Tekidsiz Âyetlere Örnekler

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

İsim cümleleri tekid edatıyla kullanıldığı gibi tekidsiz de kullanılmaktadır. Bir haberin tekidsiz ifade edilmesi muhatabın o konuda tereddütlü olmaması, zihninin şüpheden âri olmasıyla ilgilidir, fakat bazı durumlarda münkir, mü'min gibi kabul edilmekte veya aynı anda iki grup zikredildiğinde bütün muhataplar habere karşı tereddütsüz gibi değerlendirilmektedir.⁶⁶

2.6.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

{وَأَنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ}

“Artık o, hoşnut olacağı bir hayat içindedir.” el-Hâkka 69/21.

Bahse konu ayetin geçtiği surenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, mezkûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamıştır. Cümle çıkartıldı. Âyetteki mezkur kişinin halinin devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

{وَأَنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ}

“Firdevs cennetine VARİS OLACAKLAR ve ORADA ONLAR EBEDİ KALACAKLARDIR.” el-Mü'minûn 23/10.

Aynı sûrenin önceki ayetlerinde kurtuluşa eren müminlerin özellikleri sayılmaktadır. Mezkûr ayette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir. Ya da hitabın mümin ve kâfirlere yapıldığı düşünülürse mütekellimin kâfirleri de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. هُمْ cümlede mübteda ve هُمْ ise haberdir.

2.6.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

{وَأَنَّ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ}

“Kantlarımıza Aldırış etmeyenler VAR YA, HAK ettikleri için ONLARIN yeri ATEŞTİR.” Yunus10/8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “Kuşkusuz rabbiniz, gökleri ve yeri Altı günde YAPAN, SONRA DA (YARATTIĞI) ARŞA HÂKİM OLAN, her işi yöneten ALLAH'tır. O izin vermedikçe ŞEFAAT edecek biri de yoktur. İşte bu ALLAH sizin RABBİNİZdir, öyleyse O'NA kulluk ediniz. Bunları düşünmez misiniz!” denilmektedir. Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâfirlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. İnkârcıların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin inkârdan ari olması şeklinde düşünülmesi olabilir.

⁶⁶ Ahmed Mustafa Merâğî, 'Ulûmu'l-belâğ el-beyân ve'l-meânî vel-bedî (Beyrut; Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), 51.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

Örnek 2

قُلْ لِيُحْيُوا أَنْفُسَهُمْ يَئْتُونَكَ مَلَكًا مِّنْ سَمَوَاتٍ

“Onların giysileri katrAndandır; yüzlerini de Ateş bürüyecektir.” İbrâhîm 14/50.

Bahse konu âyetin siyaki olan 44. âyette “Kendilerine gelecek AZABA KARŞI insanları uyAR.” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edatı kullanılmamış, anlaşılın muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

Sonuç

Kur’ân’da âhirete yönelik ödül ve cezaların fiil ve isim cümlesi şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Verilmek istenen mesaja göre biri tercih edilmektedir. Hedef, mükâfat ve cezanın sabitliğini muhataba bildirmek ise ifade, isim cümlesi ve haberi de isimle aktarılmaktadır. Ödül ve cezanın tekrar ve yenilenmesi hedefleniyorsa beyan, fiil cümlesi veya haberi fiil olan isim cümlesiyle bildirilmektedir. Seçilen fiiller, bağlam veya verilmek istenen mesaja göre, mazi, muzari emir formuyla kullanılmaktadır. Konuyla ilgili örneklerdeki mazi, muzari fiiller gelecek anlamı ifade etmektedir. Ödül ve cezanın kesin gerçekleşeceğini ilan için fiiller mazi; tekrar, yenilenme ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermek için muzari; diyalog oluşturmak için de emir formunda kullanılmaktadır.

Âyetlerdeki haberler (müsnedler), isim, ism-i fail, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Bazı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhataba bilgi verme amaçlanmaktadır. Cümlede ism-i fâilin fiil yerine müsned olması eylemin daha yoğun gerçekleşmesine işaret etmek içindir. Bazı âyetlerde isim cümleleri tekid edatıyla bir kısmında ise tekidsiz gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edatı kullanılmakta; hitap bütün insanlara ya da herkes haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Kaynakça

Abbas, Fadl Hasen. *İtkânul-burhân fi ‘ulûmi’l-Kur’ân*. 2 Cilt. Ammân: Dâru’l-Furkân, 1997. Abbas,

Fadl Hasen. *el-Belâğâ funûnuhâ ve efnânuhâ*. 2 Cilt. Amman: Dâru’l-Furkân, 1997.

Aktaş, Osman. “Kur’an-ı Kerim’den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar”. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 6/11 (Haziran 2019), 2-14.

Alevî, Hamza b. Ali. *et-Tirâz li esrâri’l-belâğâ ve ‘ulûmi hakâiki’l-İcâz*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu’l-‘Asriyye, 2002.

Asutay, Mücahit. “Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış”. *Nüsha* 21/52 (Haziran 2021), 217 – 232. <https://doi.org/10.32330/nusha.910678>

Bilgegil, M. Kaya. *Edebîyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

- Bulut, Ali. *Belâgat BEYAN-Meânî-Bedî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019. Bütî, Ramazân. *min RAVÂ'î'l-Kur'ân*. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.
- Cevherî, İsmail bin Hammad. es-Sihâh. thk. Muhammed Muhammed Tamir Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2009.
- Curcânî, Abdülkâhîr. *Delâilu'l-f'câz*. thk. M. Muhammed Şakir. Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004.
- Dervîş, Muhyiddîn. *İ'râbu'l-Kur'ânî'l-Kerîm ve beyânuhû*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1992.
- Ebussuûd. *İrşâdu'l-aklî's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsî'l-'Arabîyyi, ts. Endelusi, Ebû Hayyân. *el-Bahru'l-muhît*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993.
- Ferhânî, Hannan Muhsin Muhammed. Binâu'l-Cümle fi'l-Meseli'l-Kurânî . Kâdisiye: Câmia Kâdisiye, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Ğalâyînî, Mustafa. *Câmi'u'd-durâsî'l-'Arabîyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsîl-'Arabîyyi, ts. Hâşimî, Seyyid Ahmed. *Cevâhiru'l-belâğa fi'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2013. Kutub, Seyyid. *fi Zilâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kahire: Daru's-Şurûk, 32. Baskı, 2003.
- Merâğî, Ahmed Mustafa. *'Ulûmu'l-belâğa el-beyân ve'l-meânî ve'l-bedî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 3.Baskı,1993.
- Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.
- Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *el-Belâğatu'l-'Arabîyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1996.
- Muberred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedab*, thk. Muhammed Abbas el-Halik Azime. 4 Cilt. Kahire: Metabiu'l-Ehramî't-Ticariyye, 1994.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhîr. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'z-Zeytûniyye, 1984.
- İbn Cinnî, *el-Leme' fi'l-'Arabîyye*. thk. Samî' Ebu Muğlî. Amman, Dar-u Meclâvî, 1988.
- İbnu'l-Esîr, Zıyaeddîn. *el-Meselus-sâir*. 4 Cilt. Kahire, Daru'n-Nahda, ts.
- İbn Fâris, Ahmed. *Mu'cemu mekâyisi'l-luğâ*. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1979. İbn Hâcîb. *Kâfiyye*. Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.
- İbn Hişâm. *Şerhu KATRI'n-NEDÂ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.
- İbn Hişâm, Abdullah. Muğni'l-lebîb. thk. Berakat Yusuf Hebbuh. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999.
- Kazvînî, Hatib. *el-İzâh fi 'ulûmi'l-belâğa*. thk. İbrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.

Dil Editörüne Sunulan Metin - Eskiyesi

- Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'l-İcâz fi dirâyeti'l-İcâz*. thk. Nasrallah Hacı Müftü Oğlu Beyrut; Dâru Sadr, 2004.
- Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-ğayb*. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Rizk Shoeir, Muhammed. "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021), 225-249. DOI:10.33227/auifd.551463
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetu't-TEFÂSİR*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4. Baskı, 1981.
- Sâmerrâî, Fâdil. *Me'âni'l-ebniye fi'l-Arabiyye*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007.
- Sâmerrâî, Fâdil. *Me'âni'n-NAHV*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 2020.
- Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'l-HEVÂMİ' fi şerhi cem'i'l-cevÂMI'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.
- Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *el-İKÂN fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.
- Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *Muhtasarul-me'ÂMİ*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017. Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018. Zemahşerî, Muhammed el-Hârizmî. *el-KEŞŞİR*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 3. Baskı, 2009.
- Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah. *el-BURHAN fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fadl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, 1984.

Yıldırım

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Assist. Prof. Dr., Karatekin University of Çankırı, Faculty of Islamic Sciences
Department of Basic Islamic Sciences
Çankırı/Turkey
bekiryildirim@karatekin.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7898-794X

Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the Qur'an

Abstract

While conveying the messages to the addressee in the Qur'an, the statement always contain the most appropriate material and the intended meaning has been chosen. One of these subtleties is said the rewards and punishments for the hereafter in some verses with verb sentence; in some of them it is laid out in the form of a noun sentence. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past (*al-mādī*), present (*al-mudārī*), and command and suffixed with "س/سَوْفَ" (prefix *SA-* / the particle *SAWFA*) expressing the future. In Arabic, the past verb usually refers to the past tense, but sometimes it also includes the future meaning. This situation is seen in sentences with construction (*insha*) and demand, sentences with conditional prepositions and *al-wa'd wa 'l-wa'id* (*the promise AND the threat*) expressions. In fact, the expression of the *al-wa'd wa 'l-wa'id* with the past are meant to point to the certainty of the occurrence of an event that will take place in the future. If the context in the verses aims to convey to the addressee that the reward and punishment will be given, the verb past is used. *Mudārī* verb is an action that refers to the present and future tense. *Mudārī*, when used with an adverb that points to the future, or when prefix *SA-* or the particle *SAWFA* (س/سَوْفَ) appear, denotes the future. Also, *mudārī* verbs that include condition, *nasb* prepositions, and *al-wa'd wa 'l-wa'id* contain the future tense meaning. In the verses, it is seen that this tense is used to express that renewing the reward and punishment and to make the addressee feel as if he/she is experiencing the event. The prefix *SA-* or the particle *SAWFA* (س/سَوْفَ) express the future tense as well as the reinforce (*te'kîd*) meaning. *al-wa'd wa 'l-wa'id* indicates that the action will be certain. In the verses where rewards and punishments for the hereafter are mentioned if the appeal is directly in the form of *al-wa'd wa 'l-wa'id* the verbs are used in the structure expressing the future with prefix *SA-* or the particle *SAWFA* (س/سَوْفَ). Command is a request from the interlocutor to do something. According to rhetoric scholars, the command actually

expresses a demand, but sometimes it is not used in this way. Contains meanings such as exaltation, humiliation, and command. In which sense it is used can be understood from the environment and situation in which the sentence is said. Explaining the

ESKIJYENI

rewards and punishments for the hereafter with the command, emphasizing the honor and hospitality in the reward and insulting and threatening in the punishment. It is also intended to make the address more vivid. The verb of the noun sentences consist of predicate as noun, “ism al- fā‘il” (agent), verb and sibh (phrase) sentence. In addition, some noun sentences come with te'kid prepositions. This diversity in sentences also affects the meaning. Statement, noun sentence and predicate are mentioned by name to show that reward and punishment are always constant because the noun contains constancy in meaning. If the purpose of the statement is to reveal the variability of the news, instead of the stability then the verb sentence or predicate is a verb. In terms of meaning, the “ism al-fā‘il” indicates the past, present and future, as well as the continuity of something in some cases. In the verses that include reward and punishment for the hereafter, ism-i fâil includes the meaning of stability, multiplicity and future. Since the situation of the addressee varies in the matter of the transmitted information, the necessity of using the preposition te'kîd in speech has increased. The most famous methods used in te'kid the word is through some letters and prepositions. If the addressee is not knowledgeable about the subject and does not hesitate, there is no need for te'kîd, but if he is hesitant about the information given, it would be better to strengthen it by using te'kîd. It is also seen that these rules are sometimes not used in speech. In rhetoric books, this situation is called "the word being against the outward situation". Sometimes, a person who has no doubt about the news is evaluated as hesitant or as a denier are regarded. Even sometimes he is recognized as a believer. If there are denialist types in the manner of the verses, it is notable that the news is reported by using te'kîd prepositions; If the address is intended for all people, in other words, if it covers both deniers and believers, then both sides are accepted as believers and the preposition te'kîd is not used. In this study the following questions are answered: Why are rewards and punishments for the hereafter expressed by stressing with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Verb Sentence, Noun Sentence, Quran, Hereafter, Punishment, Reward.

Öz

Kur'an'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Bu inceliklerden biri de âhirete yönelik ödül ve cezaların bazı âyetlerde fiil; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmesidir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin fiilleri, mazi, muzari, istikbal ifade eden “س/سُورَف” muzari ve emir formunda gelmektedir. Arapçada mazi fiil genelde geçmiş zamana delalet eder, fakat bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve taleb, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd- va'id ifadelerinde görülür. Aslında va'd ve va'idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir. Âyetlerdeki bağlam, mükâfat ve cezanın kesin verileceğini muhataba iletmeyi hedefliyorsa fiil mazi kullanılmaktadır.

Muzari fiil Şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Muzari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında, ya da başına “سوف” harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca Şart, nasp edatları ve va’d ve va’id iÇeren muzari fiiller, gelecek zaman anlamı iÇerir. Âyetlerde mükâfat ve cezanın yenilenmesi, dinleyenini olayı yaşıyormuş gibi hissetmesi işin de bu zamanın kullanıldığı görülmektedir. “فَ” edatları gelecek zaman ifade ettiği gibi tekid anlamı da iÇerir. Va’d ve va’idlerde eylemin kesin olacağına

ESKİYENİ

işaret eder. Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direk va'd ve va'id şeklinde ise fiiller “س/سِرِّف” ile istikbal ifade eden yapıda kullanılmaktadır. Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Yüceltme, aşağılama, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlelerin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır. Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlardır. Ayrıca emirli hitab ifadede diyalog meydana getirir. İsim cümlelerinin yüklemi, isim, ism-i fâil, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca bazı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. Cümlelerdeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir. Ödül ve cezanın daima sabit olduğunu göstermek için beyan, isim cümlesi ve yüklemi isimle zikredilmektedir. Çünkü isim anlam olarak sabitliği içerir. Beyanın maksadı verilen haberin sabitliği değil değişkenliğini ortaya koymaksa o zaman ibare fiil cümlesiyle veya isim cümlesi olacaksa haberi fiil olmaktadır. ism-i fâil anlam açısından mazi, hal ve geleceğe delalet ettiği gibi bazı durumlarda bir şeyin devamlılığına da işaret eder. Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren âyetlerde ise ism-i fâil, sabitlik, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir. Aktarılan bilgi hususunda muhatapın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimelerde te'kid edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Sözü te'kid etmede kullanılan yöntemlerin en meşhuru bazı harfler ve edatlar aracılığıyla olmaktadır. Muhatap konu hakkında bilgi sahibi değil ve tereddüt göstermezse te'kide gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddid ise te'kidle pekiştirmek iyi olur. Bu kuralların bazen kelimelerde kullanılmadığı da görülmektedir. Belagat kitaplarında bu durum “sözün zahiri duruma aykırı olması” olarak isimlendirilmektedir. Bazen haber hakkında şüphesi olmayan kişi tereddüt veya inkâr eden gibi ya da inkârcı, mü'min gibi değerlendirilir. Âyetlerin bağlamında inkârcı tipler varsa haber tekidle bildirilmekte; hitap bütün insanlara yönelik ise herkes inanan kabul edilip tekid edatı kullanılmamaktadır. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Kur'ân, Âhret, Ceza, Mükâfat.

Giriş

Kur'ân'da, mevzular muhataba iletilirken daima muktezâ-yı hâle en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle kelam, bazı yerlerde îcâzlı bir şekilde en az kelamla ifade edilmiştir. Kısa ve özlü anlatımın tercih edildiği yerlerde mânâ ihmal edilmemiş, muhtevânın ayrıntısına girilmesi gereken yerlerde de itnab (sözü uzatmak) yapmaktan kaçınılmamıştır. Anlamdaş kelimelerin seçiminde bile tasvir gücü en fazla ve fesâhati kuvvetli olan sözcük tercih edilmiştir.¹ Bu tercihlerin tesadüf olmayıp bir maksada binaen beyan edildiği görülmektedir. Fadl Hasen Abbas bu hususu şöyle açıklar: “Kur'ân'da yer ALAN her HARF bir hikmete

binaen yer almıştır. Aynı mânaya gelebilecek başka bir HARF onun vereceği anlamı tam karşılayamaz.” Tâha

Sûresi 71. âyette kullanılan “ق” harfi ceri örneklerden biridir.

قَوْمًا مِّنْ دُونِ قَوْمِكَ يَكْفُرُونَ بِالْحَقِّ كَمَا كَفَرُوا بِالْحَقِّ قَوْمًا مِّنْ دُونِ قَوْمِكَ يَكْفُرُونَ بِالْحَقِّ كَمَا كَفَرُوا بِالْحَقِّ قَوْمًا مِّنْ دُونِ قَوْمِكَ يَكْفُرُونَ بِالْحَقِّ كَمَا كَفَرُوا بِالْحَقِّ

“Ama AHDİM olsun ben de sizin ellerinizi ve AYAKLARINIZI ÇAPRAZLAMA keseceğim ve sizi hurma kütüklerine ASACAĞım!”

¹ Ramazan el-Bûtî, *min Ravâi’l-Kur’an* (Cidde: Dâru’l-Farâbî, 2007), 140.

ESKİYENİ

incelenmiştir. Ayrıca cümlelerin tekidli ve tekidsiz hali ele alınmıştır. Konuyla ilgili iki âyet, örnek olarak zikredilmiştir.

² Fadl Hasen Abbas, *İtkânu'l-burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 115-116.

³ Muhammed Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beirut: Daru'l-Ma'rife, 2009), 308.

⁴ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetu't-terâsîr* (Beirut: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 1981), 1/364.

⁵ Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru'z-Zeytûniyye, 1984), 7/22.

ESKİYENİ

Hannan Muhsin Muhammed Ferhânî tarafından “Binâu'l-Cümle fi'l-Meseli'l-Kurânî” isimli yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Araştırmacı, Arapçadaki cümle çeşitlerini ele almış, örneklem olarak Kur'ân'daki mesel âyetlerini seçmiş ve konuyu sadece irab açısından değerlendirmiştir.⁶

Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış” adlı makaleyi kaleme almış, çalışmasında önce gramer, söz dizim ve me'ânî'n-NAHİV kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde nazımının, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiştir.⁷

Muhammed Rizk Shoeir, “Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma” adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Yazar, isim ve fiil cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan fiillerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi haber çeşitlerini de sadece isim ve fiil olarak ele almıştır.⁸

Osman Aktaş, “Kur'an-ı Kerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar” isimli çalışmayı kaleme almıştır. Yazar isim ve fiili kavram açısından incelemiş, fakat cümle çeşidi olarak ele almamıştır. Maziye sadece geçmişe delaleti açısından incelemiştir. Ayrıca mazi, mızari, emir fiilin belağat açısından anlamı üzerinde durmamıştır. Örneklemedeki âyetleri değerlendirirken fiil ve cümle çeşidi açısından bir ayırma tabi tutmamış, örnek âyetleri bizim çalışmamız gibi belli bir konuyla sınırlandırmamıştır.⁹

1. Fiil Cümlesi

Arapçada fiil kelimesi ُفَعَّلٌ sülasi fiilin masdarı olup anlamı güzel ve çirkin fiilleri içerir.¹⁰ Fiil, sarf açısından ise mâzi, muzâri, emir olmak üzere üç türdür. Ayrıca başına فَعَّلَ سَائِلًا ُفَعَّلٌ edatlarını alan ve kendisine te'nis, mütekellim, muhatab “ت”si bitişen kelimelere fiil denir.¹¹ Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.¹²

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermez. Abdulkâhir el-Curcânî (öl. 471/1078-79) aralarındaki farkı şöyle özetler: “İsmin temel işlevi yenilenmeyi gerektirmeksizin bir şeyde niteliğin kalıcı ve sürekli YAPILMASINI İFADE eder. Fiilin temel işlevi, VAR olduğu ifade edilen niteliğin AZAR AZAR gerçekleşmesi, yenilenmesidir.” İsimle fiilin farkının daha iyi anlaşılması için şu örneği verir: (زَيْدٌ) “Zeyd cümlesindeki fiilin yerine isim konulup (زَيْدٌ) “Zeyd ayaktadır.” denmesi, bu her iki cümlenin de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalardı birisi fiil, diğeri isim olmazdı. Her ikisinin fiil ya da isim olması gerekirdi.¹³ Diğer bir ifadeyle “فَعَّلَ” lafzı, eylem sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret eder. “فَعَّلَ” fiili ise kalkma eyleminin tekrarına delalet etmektedir.

⁶ Hannan Muhsin Muhammed Ferhânî, Binâu'l-Cümle fi'l-Meseli'l-Kurânî (Kâdisiye: Câmia Kâdisiye, Yüksek Lisans Tezi, 2017)

⁷ Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış”, Nüsha 21/52 (Haziran 2021), 217 - 232.

⁸ Muhammed Rizk Shoeir, “Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021), 225-249.

⁹ Osman Aktaş, “Kur'an-ı Kerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar”, Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019), 2-14.

¹⁰ Ahmed İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luġa* (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/511.

¹¹ İbn Hâcib, *Kâfiye* (Pakistan: Mektebu'l-Bușrâ, 2010), 44.

¹² İbn Cinnî, *el-Luma' fi'l-Arabiyye*, thk. Sami' Ebu Muġlî (Amman, Daru Meclâvî, 1988), 30.

¹³ Abdulkâhir el-Curcânî, *Delâilu'l-i'câz*, thk. M. Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004), 175-177.

ESKİYENİ

el-Kazvînî (öl. 739/1338) el-ÎZÂH isimli eserinde mûsnedin (yüklem) hallerinden bahsederken fiille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: “Fiil, teceddütle beraber üç ZAMANDAN birisiyle sınırlıdır. İsimde ise SINIRLAMA ve yenilenme yoktur.”¹⁴

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî de fiili selefleri gibi tarif edip şöyle demektedir: “Fiil ZAMANLA sınırlıdır. YANI mÂZî fiil geçmiş ZAMANLA, muzÂrî şimdiki ZAMAN ve çoğunlukla gelecek ZAMANLA sınırlıdır.”¹⁵

Nahiv açısından ise fiil cümlesi: “Fiil, FAİL, failin benzeri OLAN NAİBU'l-FAİLDEN oluşAN İFADE YA DA NAKİS fiil, ismi ve HABERİNDEN oluşAN cümledir. KISACA fiil cümlesi, fiil ve fail YA DA fiil ve NAİBU'l-FAİLDEN meydana gelen terkiptir.”¹⁶ Yukarıda verilen fiille ilgili bilgilerden sonra fiil cümlesinin delaleti hakkında şu söylenebilir: 1-Olayın yenilenme ve devamına işaret. 2-Fiillerin mâzi ve muzârî açısından farklı zamân içermesi.

Mükâfat ve ceza ile ilgili âyetlerdeki fiil cümlelerinin eylemleri, mazi, muzari, istikbale delalet eden “س / ونبأ” ekiyle ve emir şeklinde gelmektedir.

1.1. Mazi Fiil

Mazi fiil genelde geçmiş zamana delalet eder.¹⁷ Örneğin, (كَذَّبَ صَدْرُكَ) “Kardeşin geldi.”

cümlesindeki كَذَّبَ fiildir. Bu eylem gelme işinin yakın ve uzak geçmişte olduğuna işaret eder.¹⁸ Mazi fiil, bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve talep, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd- va'id ifadelerinde görülür.¹⁹ Aslında va'd ve va'idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir

olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir.²⁰ Bu üslup Kur'an-ı Kerim'de âhirete yönelik konularda sıkça görülen bir durumdur. (تَبَيَّنَ لَكُمُ الْآيَاتُ الَّتِي كُنْتُمْ تُرِيدُونَ) “Allah'ın emri gelecektir; Artık onun bir AN önce gelmesini isteyip durmayın.” el-Kamer 54/1 âyeti örneklerden biridir. Kıyametin gerçekleşeceğini kesin ifade için “تَبَيَّنَ” fiili muzari yerine âyette mazi formunda gelmiştir.²¹

Araştırmamız âhirete yönelik ödül ve mükâfatı içeren âyetleri kapsadığı için bu bölümde seçilen örneklerin mazi gelecek ifade eden kesinlik anlamını içerenler arasından olacaktır. Cennete girdirme, cennetlikleri hurilerle evlendirme, cennetliklere yapılan ikramlar, organların kıyamet günü şahitliği, cehennemin uğultusunun işitilmesi, âyetlerde mazi fiillerle aktarılmıştır.

1.1.1. Mükâfata Örnek Ayetler

Örnek 1

لَا يَسْتَوِي السُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ
وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ
وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ وَالسُّعْيَةُ

¹⁴ Hatîb el-Kazvînî, el-Îzâh fi 'ulûmi'l-belağâ, thk. İbrahim Şemsettin (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 79.

¹⁵ Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, Me'âni'l-ebniyye fi'l-'Arabiyye (Amman: Dâru 'Ammar, 2007), 9.

¹⁶ Mustafa el-Galâyînî, Camî'u'd-durûsi'l-'Arabiyye (Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsil-'Arabiyyi, ts.), 578.

¹⁷ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*, thk. Ahmet Şemsettin (Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l- 'ilmiyye, 1998), 1/37.

¹⁸ Fâdıl Sâlih es-Sâmerrâî, *Meâni'n-nahv* (Beyrut, Dâru İbn Kesîr, 2020), 3/371-379.

¹⁹ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*, 37-38.

²⁰ Ziyâuddîn İbnu'l-Esîr, *el-Meselu's-sâir* (Kahire: Daru'n-Nahda, ts), 2/185.

²¹ Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhan fi 'ulumi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 3/231.

ESKİYENİ

“İMAN edip dünya VE Âhiret için yararlı işler YAPANlar, RABlerinin izniyle içinde ebedî KALACAKLARI ve ALTINDAN IRMAKLAR AKAN cennetlere KONULACAKLAR ve ORADA SELÂMLA KARŞILANACAKLARDIR.” İbrâhîm 14/23.

Müminlerin dünyada ulaşmak istedikleri mükâfatlardan biri de cennete girmektir. Bu ödül ayette **لَدُنَّ** fiiliyle mazi olarak ifade edilmiştir. Beyanın âyette fiille yapılması müminlerin cennetlere girmesini de ortaya koymak olabilir, çünkü cennetin, *Cennâtu 'Adn, Cennetu'l-Me'vâ, Firdevs* gibi bölümleri bulunmaktadır.²² Yine bu üslup inananların gruplar halinde cennete girmesini de ifade edebilir. Zümer Sûresi 73. âyette şöyle buyrulmaktadır: “Rablerine KARŞI gelmekten SAKINANLAR DA GRUPLAR HALİNDE cennete sevk edilecek.” denilmektedir.

Fiilin mazi gelmesinin gerekçesi ise şöyle açıklanabilir: Bir önceki âyette şeytan “Şüphesiz Allah size gerçek bir VAATTE bulunmuştu; ben de size bir söz verdim AMA YALANCI çıktım.” ifadesi geçmektedir. Allah'ın va'dinin kesinliğini göstermek için fiil mazi kullanılmıştır denilebilir.

cennete girmesini ifade “**لَدُنَّ**” şeklinde olsaydı inananların tasvir etmez, aksine onların cennette sürekli bulunuşlarını ifade ederdi.

Örnek 2

(**لَدُنَّ**)

“Ayrıca onları beyaz tenli, ceylan gözlü eşlerle birleştireceğiz.” ed-Duhân 44/54.

Muttakilerin, hurilerle cennette evlendirileceği âyette “**لَدُنَّ**” mazi fiiliyle ifade edilmiştir. Mazi kullanımın gerekçesi şu şekilde açıklanabilir: Önceki âyetlerde günahkârların yiyeceği zakkum ve muttakilerin emin bir makamda oldukları tekidle ifade edilmektedir. Hurilerle evlenmenin de kesinliğini ortaya koymak için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 3

(**لَدُنَّ**)

“Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol veririz.” et-Tûr 52/18.

“Meyve ve etten bol bol veririz.” cümlesindeki “**لَدُنَّ**” fiili mazi kalıpta gelmiştir. Çukûr Sûresinin 11-16. âyetleri arasında *VAHYİ tekzip edenler, LANet ve inkârcılar, YALANLADIKLARI cehennem ATEŞİNE ATILACAKLAR* denilmektedir. Yine 17. âyette *muttakilerin nimet cennetlerinde oldukları* tekidli olarak beyan edilmektedir (**لَدُنَّ**). Bahse konu âyette de verilecek ödülün **لَدُنَّ** ifade etme ve siyakla uyum için fiilin mazi geldiği düşünülebilir.

1.1.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(**لَدُنَّ**)

“Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler.” el-Mülk 67/7.

Küfredenlerin cehenneme atılırken korkunç ses işitecekleri âyette “لَمَّا” mazi fiil aktarılmıştır. İfadedeki “لَمَّا” şart edatı, âyetteki mazi fiilin anlamını gelecek zamana dönüştürdüğü gibi atılma ve işitme eylemlerinin kesinliğine delaleti artırmıştır, çünkü “لَمَّا” şart edatı, ünle kesinlik ve çokça tekrar anlamı katar.²³ Âyetin hem mazi hem de “لَمَّا” ile ifade edilmesinin nedeni şöyle açıklayabiliriz: Mezkûr âyetin siyakında “Rablerini inkâr edenlere cehennem azabı vardır. Orası ne kötü bir varış yeri!”; sibakta ise “Cehennem neredeyse öfkesinden çatlacak! Oraya her bir grup atıldıkça, muhafızları onlara, “Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?” diye sorarlar.” denilmektedir. Neredeyse cehennemi bile öfkesinden çatlatacak bir suç olan “Rablerini inkâr etme” cürmünü işleyenlere, tehdidin büyüklüğünü gösterme ve haberin kesinliğini ortaya koyma için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 2

لَمَّا أَتَاهَا ذُكُورًا كَثِيرًا
وَوَجَدُوا فِيهَا غَدِيرًا
مُتَّصِلًا
وَأَصْوَاتًا لَّهُمْ
مُتَّصِلًا

“Nihayet oraya geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı kulakları, gözleri ve derileri onların aleyhine şahitlik eder.”
Fussilet 41/20.

“لَمَّا” şart edatı nedeniyle “لَمَّا” fiilinin anlamı âyette gelecek zamana dönüşmüştür. İfade “cenneme gelecekler, kulakları gözleri şahitlik yapacaklar.” (لَمَّا أَتَاهَا ذُكُورًا كَثِيرًا وَوَجَدُوا فِيهَا غَدِيرًا مُتَّصِلًا وَأَصْوَاتًا لَّهُمْ مُتَّصِلًا) şeklinde olabilirdi, fakat aksine beyan mazi fiille aktarılmıştır, çünkü bir önceki âyette “Allah düşmanlarının ateşe doğru sevk edilecekleri gün, öncekiler ve sonrakiler hepsi bir araya getirilir.” denilmekte akabinde kıyamet günü kulak göz ve derilerin şahitlik yapacağı belirtilmektedir. İnkârcılara göre organların şahitliği imkânsız; imanı zayıf olanlara göre de kabulü zor bir olaydır. Bu hadisenin kesin vuku bulacağını ifade için “لَمَّا” fiilinin mazi geldiği söylenilebilir.

1.2. Muzari Fiil

Muzari, şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Örneğin, (لَمَّا أَتَاهَا ذُكُورًا كَثِيرًا) “çok yer/yiyecek.” cümlesindeki “لَمَّا أَتَاهَا ذُكُورًا كَثِيرًا” fiili, hem şu an hem de ileri bir vakitte yemeye işaret edebilir.²⁴

Çünkü yeme işi şu an veya biraz sonra olabilir. Çalışmamız âhiretle ilgili olduğu için muzarinin sadece istikbale delalet etmesini inceleyeceğiz. Muzari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında, ya da başına “سوف” harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va’d ve va’id içeren cümleler, gelecek zaman anlamı içerir.²⁵ Anlam açısından ise muzâri fiil, yenilenme ve tekrara delalet eder. Örneğin (لَمَّا أَتَاهَا ذُكُورًا كَثِيرًا) “0 ezberliyor/ezberler/ezberlemektedir.” cümlesinde fiil, ezberleme eyleminin tekrar ettiğine delalet eder.²⁶ Bazen kelamda muhataba

anlatılan olayı yaşıyormuş havası vermek için de muzari kullanılır. Örneğin (كَمُؤْتِرٍ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ) âyetteki

"كَمُؤْتِرٍ" eyleminin bu üslupla gelmesi, dinleyiciye hadiseyi müşahede ettirmek içindir.²⁷

Âhirete ait mükâfat ve ceza âyetlerinde geçen muzari fiiller, mana açısından tekrar ifade etmekte ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermektedir. Muttakilere verilecek ikramlardan yeme içme ve elbise giyme; cehennemlikler için ateşle yüzlerinin dağlanması, irinden içirme, ateşte yüzme cezaları muzari fiille ifade edilmiştir.

1.2.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(يُطْفِئُ فِيهَا سِوَاهُ مَا فِيهَا)

"Aralarında, kaynaktan doldurulmuş kadehler doluşturılır." es-Sâffât 37/45.

Âyette cennetlikler arasında kadehlerin doluşturılacağı "يُطْفِئُ" muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Fiil, va'd içerdiği için geleceğe delalet etmektedir. Ayrıca muzari kullanım, kadehlerin yenileneceği ve cennetliklerin bu kadehlerden istedikleri zaman içebilecekleri anlamını ortaya çıkarmaktadır. Zuhruf Sûresi 71. âyet bize ipucu vermektedir. Şöyle ki: "ORADA CANLARIN istediği, gözlerin zevk ALDIĞI her şey VARDIR ve siz ORADA SONSUZA KADAR KALICISINIZ."

Örnek 2

(يَلْبَسُونَ فِيهَا رِيَالًا مِثْلَ نِجَالٍ)

"Dostlarla karşı karşıya ipekli ve sırmalı elbiseler giyerler." ed-Duhân 44/53.

Muttakilerin cennette ipek ve sırmalı elbiseler giyeceği âyette muzari fiiliyle zikredilmiştir. Bu hadise âhirete yönelik va'di içerdiği için eylemin zamanı geleceğe dönüşmüştür. "يَلْبَسُونَ" fiilinin bu üslupla gelmesi, âyette zikredilen kıyafetlerin sürekli muttakilerin üzerinde kalmayacağına, değiştirme ve çıkarma yapabileceğine işaret eder. Çünkü beyan, fiil ve muzari zamanla anlatılmıştır.

1.2.2 Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(يُسْقَوْنَ فِيهَا كَاوِثًا مِثْلَ نَجْدٍ كَالَّذِي يَرْتَجَى الْبُرْقُوعَ وَيَكْتُمُونَ فِيهَا عُتْقَةَ أَهْلِ يَدْيِمْ يَسْخَرُونَ فِيهَا مِنْ سُوءِ مُضَيِّقٍ يُدْرِكُهُ الْوَيْطَانُ مِنْ يُثُومٍ مُدْرِكٍ يُدْرِكُهُ الْوَيْطَانُ مِنْ يُثُومٍ مُدْرِكٍ يُدْرِكُهُ الْوَيْطَانُ مِنْ يُثُومٍ مُدْرِكٍ)

"Orada zorBAYA YANAN gövdelerden sizAN su içirilecektir! Onu yutmAYA ÇALIŞACAK, fakAT boşAZINDAN geçiremeyecektir, ONA her TARAFTAN ölüm gelecek, AMA ölmeyecektir." İbrâhîm 14/16-17.

Bir önceki âyette "PEYGAMBERLER YARDIM istediler ve SONUNDA bütün İNATÇI ZORBALAR hÜSRANA uğRADI." denilmektedir. Bu bölümde ise onlara gövdeden sızAN irin içirileceği ve yutmaya çalışacakları, fakat

yutamayacakları sürekli ölümle yüz yüze gelecekleri "أَكْرَبُ إِلَىٰ أَسْفَلِ" muzari fiillerle ifade edilmiştir. Bu üslupla cehennemliklere zikredilen azapların yenilenerek çektirileceği anlatıldığı gibi muhataba da olayı yaşıyor havası verilmektedir.

²⁷ Kazvîni, *el-İzah*, 31.

ESKİYENİ

Örnek 2

لَا تَجْعَلُوا لِحُجُورِكُمْ مَسَاجِدَ لِلدُّعَاءِ ۚ كَذَٰلِكَ يُضَلِّجُكُمُ اللَّهُ فِي ذُنُوبِكُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ إِنَّهُ عَلِيمٌ ذِكْرًا

“Ateş yüzlerine vuracak, orada dudakları çekilmiş, dişleri görünür bir HALDE bulUNACAKLAR” el- Mü’minûn 23 /104.

Terazisi hafif gelenlerin hüsrana uğrayacağı ve cehennemde ebedi kalacağı bir önceki âyette zikredilmiştir. Mezkûr âyette ise bu kişilerin yüzlerine ateş vuracağı muzari fiiliyle takdim edilmiştir. جَعَلُوا eyleminin muzari gelmesi, günahkârın yüzüne ateşin vuruşunu canlandırmakta edinleyeni olayı yaşıyormuş gibi hissettirmekte ve etkisi altına almaktadır.²⁸

1.3. “سَوْفَ” ile İstikbal İfade Etme

Bir fiilin anlamını gelecek zamana delalet ettirmenin yollarından biri de muzarinin başına سَوْفَ edatlarından birinin getirilmesidir. “س” genel olarak yakın bir vakte işaret eder. سَوْفَ uzak zamana işaret eder.²⁹ Örneğin “سَوْفَ” “yazacağım” dediğimizde yazma eyleminin yakın zamanda yapılacağına işaret edilirken سَوْفَ ile ifade edildiğinde eylemin daha ileri vakitte yapılacağı anlatılmaktadır. Bu edatların fiillerin zamanını değiştirdiğini zikretmiştik. Yine bu edatlar, tekid anlamı da içerir. Özellikle va’d ve va’idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder.³⁰ Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direk va’d ve va’id şeklinde ise fiiller سَوْفَ ile ifade eden yapıda kullanılmaktadır.

1.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا تَجْعَلُوا لِحُجُورِكُمْ مَسَاجِدَ لِلدُّعَاءِ ۚ كَذَٰلِكَ يُضَلِّجُكُمُ اللَّهُ فِي ذُنُوبِكُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ بَدِيعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ إِنَّهُ عَلِيمٌ ذِكْرًا

“İMAN edip dünya VE Âhret için YARARLI işler YAPANLARI DA, içinde ebediyen KALMAK üzere, ALTINDAN ıRMAKLAR AKAN cennetlere sokACAĞIZ.” en-Nisâ 4/122.

İman edip yararlı amel işleyenlerin cennete girdirileceği âyette belirtilmektedir. Bu bilgi سَوْفَ muzari fiiline “س” harfi ilave edilerek aktarılmıştır. Bu harf, eylemin anlamını سَوْفَ dönüştürdüğü gibi manayı da pekiştirmiştir, çünkü âyet iman eden ve salih amel işleyenlere va’di içermektedir. Âyette سَوْفَ yerine “س”nin gelmesini şöyle izah edebiliriz: Mezkûr âyetin siyaki olan 118-121. âyetlerde şeytanın insanları saptırmaya çalışması anlatılmaktadır. Sonuç cümlesinde ise şeytan ve ona uyanların yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir. Anlaşılan mezkûr âyetlerde iki grubun kıyaslaması yapılmakta muktezayı hal de ödülün yakın zamanda olması hissini vermeyi gerektirmektedir. Bu nedenle سَوْفَ fiili, سَوْفَ yerine “س” harfi ile kullanılmış olabilir.

Örnek 2

﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا تَعْدُوا مِنْهُمْ فِي يَوْمٍ كَالْقَوْمِ الْأَخَرِينَ﴾

“Kim Allah’ın rızasını elde etmek için bunu YAPARSA biz ONA ileride büyük bir KARŞILIK vereceğiz.” en- Nisâ 4/114.

Bahse konu âyetin başında “Onların fısıldaşmalarının birçoğunda HAYIR yoktur, ANCAK bir SADAKA verilmesini YAHTU bir iyilik YAPILMASINI YA DA insanLARIN ARASININ düzeltilmesini isteyenler müstesNADIR.” denilmektedir. Bu bölümde ise Allah rızası için sadaka veren, insanların arasını düzelterenlerin büyük bir ödülle mükâfatlandırılacakları ﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا تَعْدُوا مِنْهُمْ فِي يَوْمٍ كَالْقَوْمِ الْأَخَرِينَ﴾ tabiriyle ifade edilmektedir. ﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا تَعْدُوا مِنْهُمْ فِي يَوْمٍ كَالْقَوْمِ الْأَخَرِينَ﴾ eyleminin anlamını geleceğe dönüştürmektedir. Âyetteki büyük ecirden kasıt ise cennettir.³¹ Bu mükafât âhirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak fiilin başına ﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا تَعْدُوا مِنْهُمْ فِي يَوْمٍ كَالْقَوْمِ الْأَخَرِينَ﴾ harfi getirilmiştir denilebilir.

1.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ﴾

“Şüphesiz ki, ÂYETlerimizi İNKÂR edenleri bir ATEŞE SOKACAĞIZ;” en-Nisâ 4/56.

﴿لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ﴾ edatı “لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ” muzari fiilin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi Allah’ın tehdit ve vaidini pekiştirmektedir.³² Mezkûr âyetin geçtiği surenin 55. âyetinde “Onlardan bir kısmı İbrâhim’e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; KAVURUCU bir ATEŞ olarak cehennem yeter.” denilerek bir hakikat dile getirilmiştir. İnkârcuların ateşe atılma cezası ahirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak bahse konu âyette bu kişilerin cezası ifade edilirken fiil “لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ” harfi ile kullanılmıştır.

Örnek 2

﴿لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ﴾

“SONRA bunLARIN ARDINDAN ARTIK NAMAZI kıLMAYAN ve nefSÂNÎ ARZULARA UYAN bir nesil geldi. Bunlar elbette AZGİNLİKLERİNİN CEZASINI bulACAKlardır.” Meryem 19/59.

Namazı zayı eden ve şehvetlerine uyanların cezası gelecek zaman ifade eden ﴿لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ﴾

fiiliyle aktarılmıştır. Beyanın dünyadaki muhataplara yapıldığı âyetin mefhumundan anlaşılmaktadır. Âyette zikredilen ceza ise âhirette gerçekleşecektir, çünkü “لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ” cehennemdeki vadiye işaret etmektedir.³³ Hale uygun olarak anlatım gelecek zaman ifade eden fiille yapılmıştır.

1.4. Emir Fiil

Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Dil bilginlerince belli kalıba göre fiillerin düzenlenme işi veya emir içeren yapıların kullanımudur. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Tazim, tahkir, emir gibi anlamlar içerir.
Hangi

³¹ Sabûnî, *Safvetu't-terâsîr*, 1/305.

³² Muhammed Ebussuûd, *İrşâdu'l-aklî's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beyrut: Dâru İhyâi Turâsî'l-'Arabiyyi, ts), 2/191.

³³ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 779.

EskiYeni

manada kullanıldığı cümlelerin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır.³⁴ Emir, asıl mânası olan vücutluk dışında kullanılması Arap dilinin doğası gereğidir. Bir başka ifadeyle dilin kullanımında zaten mevcut olan bir durumdur. Bu durum sadece Arap diline has bir olgu olmayıp diğer dillerde de mevcuttur.³⁵

Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlıdır. Yine iki mevzuda da hitabı daha canlı hale getirme amaçlıdır.

1.4.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَرْجِعُ فِي الْقُبُورِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَا يَكُونُ لَهُمْ فِيهَا عَمَلٌ شَرٌّ وَلَا يَسْتَدْعُوا ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ الْمَمْنُونِ ۚ

“Rablerine karşı gelmekten sakımanlar da gruplar halinde cennete sevk edilecek. Nihayet oraya vardıklarında cennetin kapıları açılmış olacak; bekçileri onlara, “Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete!” diyecek.” ez-Zümer 39/72.

Müminlerin cennete kavuşma ödülü âyette “رَجِعُوا” emir fiiliyle aktarılmıştır. Buradaki emirden ziyade tazim ve ikram maksatlıdır,³⁶ çünkü bu ifadeden önce meleklerin bu kişilere selam vermesi ve “رَجِعُوا” ifadesini kullanmaları emrin tazim içerdiğine işarettir. Ayrıca metindeki hitap diyalog yoluyla aktarılmıştır. Şöyle ki, kelamda cennetin bekçileri ve cennete girenler olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Müminlerin cennette karşılanmalarının diyalog şeklinde anlatılması olayı daha canlı ve etkileyici hale getirmiştir, çünkü diyalog üslubu söze canlılık kattığı gibi dinleyiciyi de daha çok etkilemektedir.³⁷

Örnek 2

لَا يَرْجِعُ فِي الْقُبُورِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَا يَكُونُ لَهُمْ فِيهَا عَمَلٌ شَرٌّ وَلَا يَسْتَدْعُوا ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ الْمَمْنُونِ ۚ

“(ONLARA denecek ki:) “YAPTIKLARINIZIN KARŞILIĞI OLARAK, SIRA SIRA DİZİLMİŞ KOLTUKLARA YASLANARAK Âfiyetle yiyin için.” et-Tûr 52/19.

Âyette cennetliklere mükâfat olarak dünyadaki yaptıklarınıza karşılık “yiyiniz için” ifadesi emir formunda gelmiştir. Buradaki emir sigası onlardan bir şeyi zorunlu yapmayı değil, istediklerini yiyebilmeyi kapsayan ikram ve hürmeti içerir.³⁸

1.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَرْجِعُ فِي الْقُبُورِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَا يَكُونُ لَهُمْ فِيهَا عَمَلٌ شَرٌّ وَلَا يَسْتَدْعُوا ۚ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ الْمَمْنُونِ ۚ

³⁴ Ali Bulut, *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 120.

³⁵ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980), 48-49.

³⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 24/72.

³⁷ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018), 277-278.

³⁸ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 27/46.

ESKİYENİ

³⁹ Sabûnî, *Sarvetu't-terâsîr*, 2/505.

⁴⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 21/232.

⁴¹ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 1258.

⁴² Abdurrahman Hasen Habenneke el-Meydânî, *el-Belâġatu'l-'Arabiyye ususuġâ ulûmuġâ ve funûnuġâ* (Riyad: Dâru Tayyibe, 1996), 2/98.

⁴³ Curcânî, *Delâilu'l-i'câz*, 174.

ESKİYENİ

açıklar: “كَلْبًا يَتَرْتَابُ فِيهَا كَلْبًا” “köpeklerin yere uzanması” “كَلْبًا” ism-i fâil ifade edilmiştir. Bu tabirde amaç, köpeklerin yere uzandığını haber vermek değil, bu hallerinin sabitliğini belirtmektir. Bu nedenle fiil yerine ism-i fâil kullanılmıştır.⁴⁴

İsm-i fâil, bazı yerlerde işin failde sabit ve kökleşmiş olduğuna delâlet eder, fakat fiilde böyle

bir özellik yoktur. Örneğin (لَا يَشْرَبُ) “Filanca şarap içti.” denildiğinde bu ifadedeki fiil sabitliği anlaşılabilir. Kişinin bir defaya mahsus içtiği bile düşünülebilir, fakat kelam, fiil yerine ism-i fâille “لَا يَشْرَبُ” söylenirse sarhoşluğun o kişide bir alışkanlık haline geldiği ortaya konmuş olur.⁴⁵

Modern dilbilimcilerden Sâmerî ise ismin cümledeki yerine göre manaya tesirini şöyle açıklar: “İsim, cümlede mûsned (yüklem) olursa SABİTLİĞE delâlet eder. Örneğin, (هَلِيتُ) “Halit cümlesinde mûsned olan “هَلِيتُ” kelimesi isim olduğu için Halit’te ÇALIŞMANIN SABİT olduğu ANLAŞILMAKTADIR.

FAKAT o, fiil olursa SABİTLİĞE İŞARET etmez. Örneğin (هَلِيتُ) “Halit çalışıyor/çalışır/çalışacaktır.” Mûsned burada fiil geldiği için SABİTLİĞE delâlet etmez.”⁴⁶

Arapçada isim cümlesi, mübteda ve haberden oluşur. Diğer bir ifadeyle özne ve yüklemdir. Haber temelde müfret ve cümleden oluşur. Cümle haber ise isim, fiil, şibih cümleden meydana gelmektedir.⁴⁷ Mübteda, Türkçedeki özneye; haber ise yüklemeye denk gelmektedir.

el-Alevî (doğ. 1267-öl. 1348) isim cümlesiyle hitabın mânaya tesirini şöyle açıklar: “Bir hitap ne zaman isim cümlesiyle olursa ONDA İKİ MÂNÂ ORTAYA ÇIKAR: 1- İŞİ SADECE ÖZNEİNİN (FAİL) YAPTIĞINI BAŞKALARININ ONA ORTAK OLMADIĞINI İFADE EDEREK İŞİ SADECE O FAİLE HAS KILAR. 2- GAYE EYLEMİ ÖZNEYE (FAİL) MAHSUS KILMA DEĞİL, MEFHTUMU DİNLEYENİN ZİHNİNDE KUVVETLENDİRMEK ZİHNİNİ ŞÜPHE VE TEREDDÜTTEN ARINDIRMAKTIR.”⁴⁸

Mükâfat ve cezayla ilgili âyetlerde isim cümlelerinin haberi, şibih cümleli haberi mukaddem, isim, ism-i fail ve fiil şeklinde gelmektedir. Ayrıca bazı cümlelerin tekidli ve tekidsiz olduğu görülmektedir.

2.1. Şibih Cümleli Haber-i Mukaddem

Haber çeşitlerinden biri de şibih cümledir. Arapçada car, mecrur ve zarftan oluşan terkibe denir.⁴⁹ Bu yapı cümlede genellikle haber konumundadır. Cümle diziliminde esas olan haberin mübtedadan sonra gelmesidir, fakat mübteda, nekra olursa car ve mecrurlu haber, mübtedadan önce zorunlu olarak gelir. Bu cümlemin dizim şeklinden sadece bilgi verme manası çıkar.⁵⁰ Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların geçtiği âyetlerde en çok kullanılan haber çeşitlerinden biri şibih

cümleli haber-i mukaddemlerdir. Örneğin (وَأَجْرُكُمْ إِذَا تُؤْتَوْنَ أَجْرًا مِمَّا عَنْ أَيْدِيكُمْ فِي يَوْمٍ أُخْرٍ) “âhirette de için büyük azap

vardır.” (el-Bakara 2/114, el-Mâide 5/33-41) (وَأَجْرُكُمْ إِذَا تُؤْتَوْنَ أَجْرًا مِمَّا عَنْ أَيْدِيكُمْ فِي يَوْمٍ أُخْرٍ) “Pek değerli bir ödül de vardır.” (Fâtiha 57/18). “وَأَجْرُكُمْ إِذَا تُؤْتَوْنَ أَجْرًا مِمَّا عَنْ أَيْدِيكُمْ فِي يَوْمٍ أُخْرٍ” “Bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.” (Fâtır 35/41) Bu âyetlerde “وَأَجْرُكُمْ” haber-i mukaddem, “وَأَجْرُكُمْ إِذَا تُؤْتَوْنَ أَجْرًا مِمَّا عَنْ أَيْدِيكُمْ فِي يَوْمٍ أُخْرٍ” kelimeleri ise mübtedadır.

⁴⁴ Fahreddîn er-Râzî, *Nihâyetu'l-i'câz fi dirâyeti'l-i'câz*, thk. Nasrullah Hacimuftuoğlu (Beyrut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

⁴⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981), 25/30.

⁴⁶ Sâmer râî, *Me'âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye*, 9.

⁴⁷ Galâyîni, *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, 339-347.

⁴⁸ Hamza b. Ali el-Alevî, *et-Tirâz li esrâri'l-belâğa ve 'ulumi hakâiki'l-i'câz* (Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002), 2/25-27.

⁴⁹ Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999), 2/7.

⁵⁰ Sâmer râî, *Me'âni'n-nahv*, 1/188.

ESKİYENİ

Car ve mecrurlu haberin başta geldiği durumlardan biri de mübtedanın habere tahsisini göstermek içindir. Bu yapı ise mübtedanın marife geldiği yerlerde görülür. Örneğin (رُومٌ سُوْرَةُ ٤) Rûm Sûresi 4. âyetidir. "رُومٌ" şibih cümlesi başta gelerek işleri sadece Allah'a has kılmıştır⁵¹

Konumuzla ilgili âyetlerde böyle bir kullanıma rastlayamadık.

2.1.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

رُومٌ سُوْرَةُ ٤

"Oralarda, huyu güzel, yüzü güzel kadınlar var." er-Rahmân 55/70.

Cennetliklere huyu ve yüzü güzel bayanlar verileceği isim cümlesi şeklinde beyan edilmiştir. Ayrıca haber, şibih cümle ve mukaddem olarak ifade edilmiştir. Bu kadınların cennette her zaman var olacağını belirtmek için beyan isim cümlesi; müsnedün ileyh "رُومٌ" nekra geldiği için de zorunlu olarak öne geçmiştir. Bu ifade tarzı muhataba bilgi verme maksatlıdır. Yukarıdaki âyetin anlamı "Oralarda iyilikler ve güzellikler vardır." şeklinde de tercüme edilmektedir. Çünkü "رُومٌ" cemi müennestir ve iyilik anlamına gelen "رُومٌ" kelimesinin çoğuludur.⁵² Cemi müennes bahr kapsadığı gibi gayri akil çoğulları da kapsamaktadır. Bu nedenle âyete "Oralarda iyilikler ve güzellikler vardır." anlamı verilebilir

Örnek 2

رُومٌ سُوْرَةُ ٤

"Öte yandan, rablerine karşı gelmekten sakınanlara gelince onların, altından ırmaklar akan, birbiri üzerine yapılmış odaları olacak." ez-Zümer 39 /20.

Rablerine karşı gelmekten sakınanlara altından ırmaklar akan birbiri üzerine yapılmış odalar verileceği isim cümlesi ve haberi öne alınarak zikredilmiştir. Verilen bu nimetin sürekliliğini ifade için cümle isimle ifade edilmiştir. Odaların azamet ve konforunu göstermek için "رُومٌ" kelimesi nekra gelmiştir. Bir kelime nekra beyan edildiğinde kimi yerlerde bir cins veya türe işaret ettiği gibi bazı yerlerde ise ta'zîm, teksîr, taklîl ve tahkîr anlamlarını içerir.⁵³

2.1.2. Cezaya Örnek Âyetler:

Örnek 1

رُومٌ سُوْرَةُ ٤

“Onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elim verici bir azap vardır.” el-En’âm 6 /70.

Âyetin başlangıcında “DÜNYA HAYATININ ALDATTIĞI, dinlerini bir oyuncak ve eğlence edinen kimseleri bir tarafa bırak.” denilmiş, sonuç cümlesinde ise cehennemlikler için kaynar su ve elim bir azabın

⁵¹ Abbas, *el-Belâğâ funûnuhâ ve efnânuhâ* (Amman: Dâru’l-Furkân, 1997), 1/229.

⁵² İsmail b. Hammad Cevherî, *es-Sihâh*, thk. Muhammed Muhammed Tamir (Kahire; Dâru’l-Hadîs, 2009), 351.

⁵³ Suyûtî, *el-İtkân fi ‘ulûmi’l-Kur’ân*, thk. Mustafa Şeyh Mustafa (Beyrut: Muessesetu’r-Risâle, 2008), 405.

EskiYeni

olduğu zikredilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği gibi haber de öne çekilmiştir. Mübteda, nekra olduğu için haber de zorunlu olarak öne geçmiştir. Âyette tabir, isim cümlesiyle aktarılarak zikredilen azabın daimiliği vurgulanmıştır. Ayrıca "شَرُّبٌ" ve "بَرٌّ" sözcükleri nekra kullanılarak korkunçluğu daha da artırılmıştır. Bu lafızlar nekra kullanılarak insanın bildiği tanıdığı azaplara benzemez hale dönüşmüştür.

Örnek 2

(بَرٌّ شَرُّبٌ كَرِيمٌ لَذِيذٌ يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدَهُمْ سَاءَ مَا يَكْتُمُونَ) / (بَرٌّ شَرُّبٌ كَرِيمٌ لَذِيذٌ يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدَهُمْ سَاءَ مَا يَكْتُمُونَ)

"Kuşkusuz KATIMIZDA (onlar için) PRANGALAR, YAKICI bir Ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek, elim verici bir AZAP vardır." el-Müzzemmil 73/12-13.

Bir önceki âyette nimet içinde yüzen, vahyi kabul etmeyen yalancılardan bahsedilmektedir. Bahse konu bölümde ise bu kişilere prangalar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elim verici bir azabın verileceği isim cümlesiyle beyan edilmiş ve haber öne alınmıştır. Muhataplara bu cezaların sürekli olduğu mesajı verilmiştir. Ayrıca "بَرٌّ" tekid edatıyla verilen haber daha da pekiştirilmiştir.

2.2. Haberin İsm-i Fâ'il Olması

İsm-i fâ'il, fiil gibi amel eden isimlerdendir. Örneğin "ظَوْرٌ بِرٌّ" sigasında gelenler için Anlam açısından mazi, hal ve istikbale delalet eder. Ayrıca bir şeyin devamlılığına da işaret eder. 95. âyetteki "بَرٌّ شَرُّبٌ" Örneğin, (بَرٌّ شَرُّبٌ كَرِيمٌ لَذِيذٌ يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدَهُمْ سَاءَ مَا يَكْتُمُونَ) En'âm Sûresi sözcükleridir. Allah, taneyi yarma ölüm olayını her zaman gerçekleştirir. Bu nedenle burada devamlılığa işaret için ism-i fâ'iller kullanılmıştır.⁵⁴ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise ism-i fâ'il, sübut, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir.

2.2.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(بَرٌّ شَرُّبٌ كَرِيمٌ لَذِيذٌ يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدَهُمْ سَاءَ مَا يَكْتُمُونَ) / (بَرٌّ شَرُّبٌ كَرِيمٌ لَذِيذٌ يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدَهُمْ سَاءَ مَا يَكْتُمُونَ)

"Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde yaşayacaklar." Sebe 34/37.

"بَرٌّ شَرُّبٌ" lafzı cümlede haberdir ve zaman açısından şimdiki zamana işaret etmez, çürük sözcüğün geçtiği cümledeki "بَرٌّ شَرُّبٌ" kelimesi cennet köşklarine işaret etmektedir.⁵⁵ Bu nedenle ödül âhirette verilecek mükâfatla ilgilidir. "بَرٌّ شَرُّبٌ" sözcüğü gelecek anlamıyla birlikte

süreklilik de içermektedir,⁵⁶ çünkü mezkûr âyette “*Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.*” denilmektedir. Cümlenin mefhumunda verilecek nimet

⁵⁴ Sâmer râî, *Meâni'n-nahv*, 3/197-201.

⁵⁵ Ebussuûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 7/136.

⁵⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 22/218.

ESKİYENİ

ve mükâfatların sonsuz olacağına işaret vardır. Çünkü insan daima güven ve emniyet içinde yaşamak ister. Bir an gelip tükenecek ve geri alınabilecek bir ödülün gönül rahatlığıyla zevk almaz.⁵⁷

Örnek 2

أَمْ يَتْلُونَ الْقُرْآنَ
لَعَلَّ يَتَذَكَّرُونَ
أَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ
آيَاتٌ أَنْ يَسْمَعُوا
وَأَنْ يَتَّقُوا

“Kendileri ve eşleri gölgelik yerlerde, TAHTLARINA KURULACAKLAR.” Yâsîn 36/56.

أَمْ يَتْلُونَ الْقُرْآنَ/”lafzının cümledeki konumu haberdir ve ism-i fâil kalıbındadır. Bu sözcük zaman veya süreklilik ifade etmez, fakat gelecek zamana işaret eder, çünkü anlatılan olaylar cennette gerçekleşecektir. Bir önceki âyette “O gün cennetlikler safa sürmekle meşguldürler.” denilmesi bu görüşü desteklemektedir. أَمْ يَتْلُونَ الْقُرْآنَ/”ism-i fâili süreklilik anlamı da içermez, çünkü cennette sadece tahtlarda oturma işi olmayacaktır. Bunun dışında gölgeliklerde ve pınar başlarında canlarının istediği çeşitli meyveler arasında olma olacaktır. (el-Mürselât 77/41) Yine köşklerde huzur ve güven içinde yaşama da vardır. (Sebe 34/37)

2.2.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا تَكْفُرُوا بِالْآيَاتِ
الَّتِي تَقْرَأُونَ
فِي السُّجُودِ
وَإِذَا قُمْتُمْ
فِي الصَّلَاةِ
فَلَا تَذَكَّرُونَ

“Mutlaka zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracaksınız.” Vâkıa 56/52.

Âyetteki لَا تَكْفُرُوا بِالْآيَاتِ/”ism-i fâilleri bir önceki âyette geçen كُمْ/” müteharrik Bu sözcüklerin işaret ettiği, zakkum yeme ve karınları zakkumla doldurma eylemleri âhirette olacağı için şimdiki zamanı içermez, çünkü mezkûr âyetin geçtiği sûrede kıyamet günü insanların üç grup olacağından bahsedilmekte, bahse konu âyetlerin geçtiği bölümde de amel defterini soldan alanların cezası aktarılmaktadır. Ayrıca bu kelimeler sürekliliğe de işaret etmez, ancak gelecek anlamı içerir, çünkü cehennemliklere azap sadece zakkum yedirmekle olmayacaktır. Gövdelerden sızan su da içirilecektir. (İbrahim 14/16) Bu ifade muzari fiille ifade edilseydi لَا تَكْفُرُوا بِالْآيَاتِ/” Onlar zakkum ağacından yiyecekler ve karınlarını ondan doyuracaklar” zakkum yeme ve karınlarını onunla doldurmanın daha yoğunlukla yapıldığına işaret etmezdi, çünkü ism-i fâil zaman ifade etmekle birlikte çokluk içerdiğinden muzariye göre daha fazla sıklığa delalet etmektedir.

Örnek 2

أَمْ يَتْلُونَ الْقُرْآنَ
لَعَلَّ يَتَذَكَّرُونَ
أَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ
آيَاتٌ أَنْ يَسْمَعُوا
وَأَنْ يَتَّقُوا

“Ama siz, o acı azabı tadacaksınız!” es-Sâffât 37/38.

Âyette günahkârların elim azabı tadacakları "قَوْلًا" ism-i fâilinin çoğulu "قَوْلًا" ifade edilmiştir. Bu sözcük azap kelimesine muzaf olduğu için "ن" harfi düşmüştür. Bu kelime cümlede

⁵⁷ Ebu'l-Â'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân* (İstanbul; İnsan Yayınları, ts),4/533.

⁵⁸ Muhyiddîn Dervîş, *İrâbu'l-Kur'ânî'l-Kerîm ve beyânuhû* (Beyrut, Dâru İbn Kesîr, 1992), 9/435.

ESKİYENİ

haber konumundadır ve gelecek anlamı içermektedir, çünkü aynı surenin 35-38 âyetlerinde “Ne ZAMAN onlara, “Allah’tan başka tanrı yoktur.” denilse küstahlık edip kibre KAPILAN, cinlere kapılmış bir şairin sözüyle TANRILARIMIZI mı BIRAKACAĞIZ!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Mezkûr âyette ise bunlara verilecek azap ifade edilmiştir. Hitap dünyadakilere yönelik, fakat azap âhirete ait olduğu için ism-i fâil gelecek anlamı içermektedir.

2.3. Haberin Fiil Olması

Müsnedi (haber) fiil olan cümlede asıl olan fiilin müsnedün ileyhe (özne) takdim edilmesidir.

Örneğin (سَئِدٌ جَاءَ) “Said geldi.” gibi, fakat bu cümle (سَئِدٌ جَاءَ) “Said geldi.” şeklinde müsnedün takdimiyle söylenirse anlamda ne değişir? Belagat bilginleri bu hususu şöyle özetlemişlerdir: 1- Tahsis veya hasr ifade eder 2-Muhatabın şüphesini bertaraf etmek için müsnedün ileyhe fiilin önüne geçirilir. 3-Tazim veya küçümseme maksatlıdır.⁵⁹

2.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَشْكَو فِيهَا الْمَلَأَىٰ أَفْئِدَةً يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ فِيهَا وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ
فِيهَا يَدْخُلُونَ الَّذِينَ كَانُوا مُشْرِكِينَ وَيَسْأَلُونَ عَنْهَا عَذَابَ رَبِّهِمْ وَالَّذِينَ كَانُوا يُضِلُّونَ
بِحَمْلِهَا يُضَلُّونَ وَمِثْلَ نَارٍ كَانَتْ تُوقَدُ لِمَلَائِكَةٍ كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّبِعِينَ

“şüphe yok ki Allah, iman edip din ve DÜNYAYA YARARLI işler yapanları, Altından ırmaklar AKAN cennetlere SOKACAKTIR.”
Muhammed 47/12.

Mezkûr âyetin öncesinde “Bu, iman edenlerin YAR ve YARDIMCILARININ Allah olmasının, Kâfirlerin ise böyle bir YARDIMCILARININ bulunmamasının sonucudur.” denilmektedir. Bahse konu bölümde “Allah, iman eden ve SALIH AMEL işleyenleri cennete girdirecektir” ifadesinde haber (لَا يَشْكَو) fiiliyle beyan edilmiş ve Allah lafzı cümlede öne geçirilmiştir. İsmi, cümlede ilk öge olmasıyla sadece Allah’ın cennete girdireceği belirtilmiş, kâfirlerin yardım umdukları put veya benzeri şeylerin herhangi bir rolünün olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca Allah lafzına, tazim yapılmıştır. Müsned, fiil gelerek inananların cennete girişlerini tasvir etmiştir.

Örnek 2

وَالَّذِينَ يَشْرُونَ كِتَابَ اللَّهِ بِسَعْتٍ يَتَّبِعُونَ الْآيَاتِ الْكُذْبَىٰ وَهُوَ كِتَابُ اللَّهِ الْمُبِينُ

“İyiler ise içindekine güzel koku KATILMIŞ bir kadehten içecekler.” el-İnsân 76/5.

Ebrar olanların güzel koku katılmış bir kadehten içecekleri ifadesinde mübtada isim (الَّذِينَ يَشْرُونَ); haber ise (يَشْرُونَ) fiil olarak gelmiştir. Cümle çıkartıldı. Haberin, fiil olmasıyla da içme işinin yenileneceğine delalet edilmiştir.

2.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

“Ve onlar orada, “Rabbimiz! Bizi çıkar da yapmış olduklarımızdan tamamen başka, iyi işler yapalım” diye feryat ederler.” Fâtır 40/37.

Kıyamet günü cehennemliklerin feryat edişi isim cümlesi, haberi ise **لَا يَصْطَرِيهِمْ** gelmiştir. Fiilin muzari beyanıyla bağrıışma eyleminin yenileceğine işaret edilmiş ve sanki dinleyiciye olayı yaşıyor havası verilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği için “هُمْ” zamiri cümlenin başlangıcında gelmiştir. Bu üslupta cehennemliklerin açıkça tahkirini sağlamıştır.

Örnek 2

لَا يَصْطَرِيهِمْ / أَوْ لِيُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ

“O gün onlar ateşle SINANACAKLAR!” ez-Zâriyat 35/13.

“لَا يَصْطَرِيهِمْ” sözcüğünün cümledeki konumu haberdir.⁶⁰ Âyette cehennemliklerin sinanacakları “لَا يَصْطَرِيهِمْ” meçhul muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Bu üslub ateşin sürekli yenileneceği veya ateşin şiddetinin farklı olacağına da delalet eder, çünkü ateşin yenilenmesi onun şiddetine tesir etmektedir. İnkârcılar dünyada cehennemde kızdırılan madenler gibi yanma işini imkânsız görmüşler “لَا يَصْطَرِيهِمْ” fiiliyle onlara azap âyette tablolaştırılmıştır.⁶¹ “هُمْ” zamiri aynı surenin 10-12. âyetlerinde zikredilen “YALANCIlar, HANI son YARGILAMA günü ne ZAMAN?” diye soran kişilere döner. Cümle çıkartıldı

2.4. Haberi İsim Olan Âyetlere Örnekler

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik. Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

2.4.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَصْطَرِيهِمْ / أَوْ لِيُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ
لَا يَصْطَرِيهِمْ / أَوْ لِيُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ

“İşte bunlar, yaptıklarının karşılığı olarak içinde devamlı kalmak üzere cennetliklerdir.” el-Ahkâf 46/14.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimiz Allah’tır.” diyen sonra da devamlı bu söze uygun YAŞAYANLARA ne bir korku vardır ne de onlar üzüntü çekeceklerdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise bu kişilerin cennet ashabı oldukları isim cümlesiyle ifade edilmiş ve haber **لَا يَصْطَرِيهِمْ** isimden meydana gelmiştir. Bu üslupla mezkûr şahısların cennet ehli olmalarının sabitliği belirtilmiş, ayrıca “لَا يَصْطَرِيهِمْ” sözcükleriyle anlam daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

“Ve onlar orada, “Rabbimiz! Bizi çıkar da yapmış olduklarımızdan tamamen başka, iyi işler yapalım”

هَبِّوْا لِرَبِّكُمْ

⁶⁰ Dervîş, İrâbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû, 9/341.

⁶¹ Kutub, fi Zîlâli'l-Kur'ân, 6/3376.

ESKİYEENİ

“Onun *BARİNAĞI* DA şüphe yok ki cennetin ta kendisidir.” en-Nâziât 79/41.
olmaması: Bu haber çeşidinde tekit edatı kullanılmaz, çünkü muhatap aktarılan haber hususunda şüpheli veya inkârcı değildir. Bu haber çeşidine iptidai haber denir.

⁶² Muhammed b. Abdullah Zerkeşî, *el-Burhan fî ‘ulumi’l-Kur’ân*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru’t-Turâs, 1984), 2/390.

ESKİYENİ

b-Muhatabın haberle ilgili tereddüt içinde olması ve kesin bilgiye ulaşma isteğinin olması: Bu çeşit haberde muhatabın şüphe ve tereddüdünün giderilmesi için bir te'kîdin kullanılması iyi olur, bu tarz habere talebi haber denir.

c-Muhatabın haber konusunda inkârcı olması veya haberin tersine inanması: Böyle durumlarda muhatabın inkârındaki seviyeye göre haberin bir veya daha çok tekit edatıyla aktarılması gerekir "مُهَاقِكٌ هَالِيتٌ مِسَافِرٌ" "Muhakkak Halit misafirdir, denildiğinde muhatap hâlâ **هَالِيتٌ** hususunda inkârcı ise "مُهَاقِكٌ هَالِيتٌ" tabir edilip te'kîd sayısı ikiye çıkarılır. Hâlâ inkârını **هَالِيتٌ** "مُهَاقِكٌ هَالِيتٌ" te'kîd sayısı üçe çıkarılıp muhatap iknaya zorlanır.⁶³ Âhirete yönelik ödül **مُهَاقِكٌ هَالِيتٌ** içeren ayetlerde ise cümlelerin bir ve iki tekid adatıyla kullanıldıkları görülmektedir.

Yukarıda zikredilen kuralların bazen kelimada uygulanmadığı da görülmektedir. Belagat kitaplarında bu husus **مُهَاقِكٌ هَالِيتٌ** "sözün zahiri duruma **مُهَاقِكٌ هَالِيتٌ** olarak isimlendirilmektedir. Bazen aktarılan haber hakkında şüphe etmeyen kişi, tereddüt veya inkâr eden gibi değerlendirilir. Bu üslup bir maksada binaen yapılır ve rastgele kullanılmaz. Bu durum muktezâ- yı zâhire aykırı görünse de muktezâ-yı hâlâ uygundur. Zahiri duruma uygun olmama temel olarak iki şekilde olur: 1-Mü'mini münkir gibi veya inkârcı gibi kabul etmek. 2-İnkâr edeni mümin veya mütereddit olmayan gibi değerlendirmek.⁶⁴

2.5.1. Tek Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

مُهَاقِكٌ هَالِيتٌ مِسَافِرٌ

"Müttakiler cennetlerde ve pınar başlarındadır." ez-Zâriyat 51/15.

Müttakilerin cennetlerde ve pınar başlarında olduğu isim cümlesiyle ifade edilmiştir. Gaye verilen bu mükâfatın sabit olduğunu ortaya koymak içindir. Ayrıca verilen haberin kesinliğini ifade için de "مُهَاقِكٌ هَالِيتٌ" tekid edatı kullanılmıştır, çünkü aynı surenin 48. âyetinde "ŞAYET GERÇEKTEN **مُهَاقِكٌ هَالِيتٌ** SÖYLÜYORSANIZ, BU TEHDİT HANI NE ZAMAN GERÇEKLEŞECEK?" diyen inatçı kâfir tipolojileri vardır. Bu kişilere 49-54. âyetlerde karşılaşacakları durumlar anlatılmış bahse konu âyetten itibaren müttakilerin durumu onlara aktarılmıştır.

Örnek 2

مُهَاقِكٌ هَالِيتٌ مِسَافِرٌ

"Şüphe yok ki TAKVÂ SAHİPLERİ gölgeliklerde ve pınar başlarındadır." el-Mürselât 77/41.

Mürselât Sûresinde 10 yerde **مُهَاقِكٌ هَالِيتٌ مِسَافِرٌ** "HAKKI YALANLAYANLARIN **مُهَاقِكٌ هَالِيتٌ** HALİNE!" ifadesi geçmektedir. Sûrede yoğun bir şekilde hakkı yalanlayanlara vurgu yapılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak bu ayette verilen haber de tekidli kullanılmıştır.

⁶³ Abbas, *el-Belâġa funûnuhâ ve efnânuhâ* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 1/113-125.

⁶⁴ Seyyid Ahmed Hâşimî, *Cevâhiru'l-belâġa fi'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2013), 66-68.

ESKİYENİ

2.5.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ فِي آيَاتِ الْكُرْآنِ
الَّذِينَ كَانُوا يَكْفُرُونَ

“GÜNAHA BATIP KALMIŞ OLANLAR KUŞKUSUZ CEHENNEM AZABINDA DEVAMLILIK KALACAKLAR,” ez-Zuhruf 43/74.

Âyette haberin tekid ile başlaması onun önemi ve konuyla ilgili tereddüdü olan kişinin tereddüdünü gidermek içindir.⁶⁵ Aynı surenin 65-66. âyetlerinde “GÜNAHA BATIP KALMIŞ OLANLAR KUŞKUSUZ CEHENNEM AZABINDA DEVAMLILIK KALACAKLAR. BÜTÜN YAPTIKLARI, KENDİLERİ FARKINDA BİLE OLMADAN KIYAMETİN ANSIZIN KOPMASINI BEKLEMekten İBARET!” denilmektedir. Bu kişiler kıyameti ve cehennemi ciddiye almamakta aktarılan bilgilere tereddütle yaklaşmaktadırlar. Bunların hallerine uygun olarak bahse konu ayette ل/ا tekid edatının kullanıldığı düşünülebilir.

Örnek 2

لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ فِي آيَاتِ الْكُرْآنِ
الَّذِينَ كَانُوا يَكْفُرُونَ

“ZAKKUM AĞACI GÜNAHKÂRIN yiyeceğidir.” ed-Duhân 44/43-44.

Günahkârların yiyeceğinin zakkum olduğu ل/ا tekid edatıyla pekiştirilmiştir. Bahse konu âyetlerin siyaki olan 34-36. âyetlerde “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar: Bu iş bizim ilk (ve son olarak) ölüp gitmemizden İBARETTİR, biz ARTIK yeniden diriltilecek değiliz. Siz doğru söylüyorsanız (ölmüş) BABALARIMIZI geri getirin!” denilmektedir. Bu kişilerin münkirlikte ileri derecede oldukları âyetlerin birinci bölümündeki “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar.” ifadesinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahısların hallerine uygun olarak tekid edatı kullanılmıştır.

2.5.3. İki Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ فِي آيَاتِ الْكُرْآنِ
الَّذِينَ كَانُوا يَكْفُرُونَ

“Kuşkusuz Allah’a itaatsizlikten SAKINANLARA çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ARDINA KADAR AÇILACAK ADN cennetleri VARDIR.” Sâd 38/49-50.

Âyette müttakilere çok güzel bir gelecek ve kapıları ardına kadar açılacak adn cennetlerinin olduğu isim cümlesi ve haberi şibih olarak beyan edilmiş ve haberin doğruluğu içinde ل/ا edatı kullanılmıştır. Aynı sûrenin 28. âyetinde “YOKSA iman edip DÜNYA VE ÂHİRETE YARARLI İŞLER YAPANLARI yeryüzünde FESAT ÇIKARANLARLA bir mi TUTACAKTIK? YA HÜT GÜNAH İŞLEMekten SAKINANLARI GÜNAHA BATANLAR gibi mi SAYACAKTIK?” denilmektedir. Müttakilere verilecek mükâfatın kesinliğini ifade için tekid kullanılmış, âyette

zikredilen mükâfatların sadece muttakilere has olduğunu beyan içinde haber başa gelmiştir. İfade $\text{بِذَلِكَ يُؤْتَى الْمُتَّكِلِينَ} / \text{بِذَلِكَ}$ şeklinde olsaydı muttakilerin nimet içinde olduğunu fakat zikredilen nimetlerin onlara has olduğu anlatılamazdı.

Örnek 2

⁶⁵ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 25/257.

ESKİYENİ

Sâffât ve Sâd Sûrelerinde iki tekid kullanılmasının nedeni şöyle açıklanabilir: Sâffât 52, 60 ve Sâd 9-50,54 âyetlerde de iki tekidin kullanıldığı görülmektedir. Sûrenin bütünlüğüyle uyum sağlamak için mezkûr âyetlerde de iki tekid kullanıldığı düşünülebilir.

2.6. İsim Cümleli Tekidsiz Âyetlere Örnekler

İsim cümleleri tekid edatıyla kullanıldığı gibi tekidsiz de kullanılmaktadır. Bir haberin tekidsiz ifade edilmesi muhatabın o konuda tereddütlü olmaması, zihninin şüpheden âri olmasıyla ilgilidir, fakat bazı durumlarda münkir, mü'min gibi kabul edilmekte veya aynı anda iki grup zikredildiğinde bütün muhataplar habere karşı tereddütsüz gibi değerlendirilmektedir.⁶⁶

2.6.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(أَنتَ أَكْرَمُ عَلَىٰ مَا كُنَّا نَعْبُدُكَ) / (أَنتَ أَكْرَمُ عَلَىٰ مَا كُنَّا نَعْبُدُكَ)

“Artık o, hoşnut olacağı bir HAYAT içindedir.” el-Hâkka 69/21.

Bahse konu ayetin geçtiği surenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, mezkûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamıştır. Cümle çıkartıldı. Âyetteki mezkur kişinin halinin devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

(لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَمُوتُ فِيهَا) / (لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَمُوتُ فِيهَا)

“Firdevs cennetine VÂRİS OLACAKLAR VE ORADA ONLAR ebedî KALACAKLARDIR.” el-Mü'minûn 23/10.

Aynı sûrenin önceki ayetlerinde kurtuluşa eren müminlerin özellikleri sayılmaktadır. Mezkûr ayette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir. Ya da hitabın mümin ve kâfirlere yapıldığı düşünülürse mütekellimin kâfirleri de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. “هَمَّ” cümlede mübteda ve “لَا يَمُوتُ” ise haberdir.

2.6.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَمُوتُ فِيهَا) / (لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَمُوتُ فِيهَا)

“KANITLARIMIZA Aldırış etmeyenler VAR YA, HAK ettikleri için ONLARIN yeri ATEŞTİR.” Yunus10/8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “Kuşkusuz rabbiniz, gökleri ve yeri Altı günde YARATAN, sonra DA (YARATTIĞI) ARŞA hÂKİM OLAN, her işi yöneten ALLAH’tır. O izin vermedikçe şEFAAT edecek biri de yoktur. İşte bu Allah sizin rabbinizdir, öyleyse O’na kulluk ediniz. Bunları düşünmez misiniz!” denilmektedir. Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâfirlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. İnkârcıların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin inkârdan ari olması şeklinde düşünülmesi olabilir.

Örnek 2

سَمِعُوا نَجْوَىٰ قَوْمِهِمْ لَمَّا كَانُوا فِي الْوَادِي الْأَخْرَافِ

“Onların giysileri katrAndandır; yüzlerini de Ateş bürüyecektir.” İbrâhîm 14/50.

Bahse konu âyetin siyaki olan 44. âyette “Kendilerine gelecek AZABA KARŞI insanları uyar.” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edatı kullanılmamış, anlaşılan muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

Sonuç

Kur’ân’da âhirete yönelik ödül ve cezaların fiil ve isim cümlesi şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Verilmek istenen mesaja göre biri tercih edilmektedir. Hedef, mükâfat ve cezanın sabitliğini muhataba bildirmek ise ifade, isim cümlesi ve haberi de isimle aktarılmaktadır. Ödül ve cezanın tekrar ve yenilenmesi hedefleniyorsa beyan, fiil cümlesi veya haberi fiil olan isim cümlesiyle bildirilmektedir. Seçilen fiiller, bağlam veya verilmek istenen mesaja göre, mazi, muzari emir formuyla kullanılmaktadır. Konuyla ilgili örneklerdeki mazi, muzari fiiller gelecek anlamı ifade etmektedir. Ödül ve cezanın kesin gerçekleşeceğini ilan için fiiller mazi; tekrar, yenilenme ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermek için muzari; diyalog oluşturmak için de emir formunda kullanılmaktadır.

Âyetlerdeki haberler (müsnedler), isim, ism-i fail, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Bazı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhataba bilgi verme amaçlanmaktadır. Cümlede ism-i fâilin fiil yerine müsned olması eylemin daha yoğun gerçekleşmesine işaret etmek içindir. Bazı âyetlerde isim cümleleri tekid edatıyla bir kısmında ise tekidsiz gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edatı kullanılmakta; hitap bütün insanlara ya da herkes haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Kaynakça

Abbas, Fadl Hasen. *İtkânu’l-burhân fi ‘ulûmi’l-Kur’ân*. 2 Cilt. Ammân: Dâru’l-Furkân, 1997. Abbas,

Fadl Hasen. *el-Belâğa funûnuhâ ve efnânuhâ*. 2 Cilt. Amman: Dâru’l-Furkân, 1997.

Aktaş, Osman. “Kur’an-ı Kerim’den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar

Alevî, Hamza b. Ali. *et-Tirâz li esrâri'l-belâğa ve 'ulumi HAKÂiki'l-İcâz*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-
'Asriyye, 2002.

Asutay, Mücahit. "Arapça İsim Cümlesinde Söz dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış". Nüşa 21/52
(Haziran 2021), 217 – 232. <https://doi.org/10.32330/nusha.910678>

Bilgegil, M. Kaya. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980.

Bulut, Ali. *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019. Bûtî,
Ramazân. *min RAVÂ'i'l-Kur'ân*. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.

Cevherî, İsmail bin Hammad. *es-Sihâh*. thk. Muhammed Muhammed Tamir Kahire: Dâru'l-Hadîs,
2009.

Curcânî, Abdülkâhir. *Delâilu'l-İcâz*. thk. M. Muhammed Şakir. Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004. Dervîş,
Muhyiddîn. *İrâbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1992.

Ebussuûd. *İrşâdu'l-Akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-'Arabiyyi, ts. Endelusî,

Ebû Hayyân. *el-Bahru'l-muhît*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993.

Ferhânî, Hannan Muhsin Muhammed. *Binâu'l-Cümle fi'l-Meseli'l-Kurânî*. Kâdisiye: Câmia Kâdisiye,
Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Ğalâyînî, Mustafa. *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsil-'Arabiyyi, ts. Hâşimî,

Seyyid Ahmed. *Cevâhiru'l-belâğa fi'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2013. Kutub,

Seyyid. *fi Zilâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kahire: Daru's-Şurûk, 32. Baskı, 2003.

Merâğî, Ahmed Mustafa. *'Ulûmu'l-belâğa el-beyân ve'l-meânî ve'l-bedî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye,
3.Baskı,1993.

Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.

Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *el-Belâğatu'l-'Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt.
Riyad: Dâru Tayyibe, 1996.

Muberrred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedab*, thk. Muhammed Abbas el-Halik Azime.
4 Cilt. Kahire: Metabiu'l-Ehrami't-Ticariyye, 1994.

İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'z-Zeytûniyye, 1984.

İbn Cinnî, *el-Leme'fi'l-'Arabiyye*. thk. Sami' Ebu Muğlî. Amman, Dar-u Meclâvî, 1988.

İbnu'l-Esîr, Zıyaeddîn. *el-Meselus-sâir*. 4 Cilt. Kahire, Daru'n-Nahda, ts.

İbn Fâris, Ahmed. *Mu'cemu mekâYisi'l-luğâ*. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1979.

İbn Hâcib. *Kâfiye*. Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.

İbn Hişâm. *Şerhu KATRI'n-NEDÂ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.

İbn Hişâm, Abdullah. *Muğni'l-lebîb*. thk. Berakat Yusuf Hebbuh. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999.

Kazvînî, Hatib. *el-İzâh fi 'ulûmi'l-belağA*. thk. İbrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.

Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'l-İcâz fi dirâyeti'l-İcâz*. thk. Nasrallah Hacı Müftü Oğlu Beyrut; Dâru Sadr, 2004.

Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-ğAYB*. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981.

Rizk Shoeir, Muhammed. "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021), 225-249. DOI: 10.33227/auifd.551463

Sâbûnî, Muhammed Ali. *SAFVETU't-TEFÂSİR*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4. Baskı, 1981.

Sâmerrâî, Fâdîl. *Me'Âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007.

Sâmerrâî, Fâdîl. *Me'Âni'n-NAHV*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 2020.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'l-HEVÂMi' fi şerhi cem'î'l-cevÂMi'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *el-İTKÂN fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.

Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *MuhtASARU'l-me'ÂNi*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017. Tekin,

Mehmet. *Roman SANATI Romanın Unsurları I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018. Zemaşerî,

Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 3. Baskı, 2009.

Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah. *el-BURHAN fi 'ulumi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fadl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, 1984.

Âhirete Ait Ödül ve Cezaların Kur'an'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi Bekir

Yıldırım

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Assist. Prof. Dr., Karatekin University of Çankırı, Faculty of Islamic Sciences
Department of Basic Islamic Sciences
Çankırı/Turkey
bekiryildirim@karatekin.edu.t
r ORCID: 0000-0001-7898-794X

Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the
Qur'an

Abstract

While conveying the messages to the addressee in the Qur'an, the statement always contain the most appropriate material and the intended meaning has been chosen. One of these subtleties is said the rewards and punishments for the hereafter in some verses with verb sentence; in some of them it is laid out in the form of a noun sentence. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past (*al-mādī*), present (*al-mudārī*), and command and suffixed with *س/إِنْ شَاءَ اللهُ* (prefix *SA-* / the particle *SAWFA*) expressing the future. In *أَدَى*, the past verb usually refers to the past tense, but sometimes it also includes the future meaning. This situation is seen in sentences with construction (*insha*) and demand, sentences with conditional prepositions and *al-wa'd wa 'l-wa'id* (*the promise AND the threat*) expressions. In fact, the expression of the *al-wa'd wa 'l-wa'id* with the past are meant to point to the certainty of the occurrence of an event that will take place in the future. If the context in the verses aims to convey to the addressee that the reward and punishment will be given, the verb past is used. *Mudārī'* verb is an action that refers to the present and future tense. *Mudārī'*, when used with an adverb that points to the future, or when prefix *SA-* or the particle *SAWFA* *س/إِنْ شَاءَ اللهُ* appear, denotes the future. Also, *mudārī'* verbs that in condition, *nasb* prepositions, and *al-wa'd wa 'l-wa'id* contain the future tense meaning. In the verses, it is seen that this tense is used to express that renewing the reward and punishment and to make the addressee feel as if he/she is experiencing the event. The prefix *SA-* or the particle *SAWFA* *س/إِنْ شَاءَ اللهُ* express the future tense as well as the reinforce (te'kid) meaning. *al-Wa'd wa 'l-wa'id* indicates that the action will be certain. In the verses where rewards and punishments for the hereafter are mentioned if the appeal is directly in the form of *al-wa'd wa 'l-wa'id* the verbs are used in the structure expressing the future with prefix *SA-* or the particle *SAWFA* *س/إِنْ شَاءَ اللهُ* Command is a request from the interlocutor to do something. According to rhetoric scholars, the command actually expresses a demand, but sometimes it is not used in this way. Contains meanings such as exaltation, humiliation, and command. In which sense it is used can be understood from the environment and situation in which the sentence is said. Explaining the rewards and punishments for the hereafter with the

Sildi: mentioned if

command, emphasizing the honor and hospitality in the reward and insulting and threatening in the punishment. It is also intended to make the address more vivid. The verb of the noun sentences consist of predicate as noun, "ism al-fā'il" (agent), verb and sibh (phrase) sentence. In addition, some noun sentences come with te'kid prepositions. This diversity in sentences also affects the meaning. Statement, noun sentence and predicate are mentioned by name to show that reward and punishment are always constant because the noun contains constancy in meaning. If the purpose of the statement is to reveal the variability of the news, instead of the stability then the verb sentence or predicate is a verb. In terms of meaning, the "ism al-fā'il" indicates the past, present and future, as well as the continuity of something in some cases. In the verses that include reward and punishment for the hereafter, ism-i fā'il includes the meaning of stability, multiplicity and future. Since the situation of the addressee varies in the matter of the transmitted information, the necessity of using the preposition te'kid in speech has increased. The most famous methods used in te'kid the word is through some letters and prepositions. If the addressee is not knowledgeable about the subject and does not hesitate, there is no need for te'kid, but if he is hesitant about the information given, it would be better to strengthen it by using te'kid. It is also seen that these rules are sometimes not used in speech. In rhetoric books, this situation is called "the word being against the outward situation". Sometimes, a person who has no doubt about the news is evaluated as hesitant or as a denier are regarded. Even sometimes he is **recognized as** a believer. If there are denialist types in the manner of the verses, it is notable that the news is reported by using te'kid prepositions; If the address is intended for all people, in other words, if it covers both deniers and believers, then both sides are accepted as believers and the preposition te'kid is not used. In this study the following questions are answered: Why are rewards and punishments for the hereafter expressed by stressing with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Verb Sentence, Noun Sentence, Qur'an, Hereafter, Punishment, Reward.

Öz

Kur'an'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Bu inceliklerden biri de âhirete yönelik ödül ve cezaların bazı âyetlerde fiil; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmesidir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin fiilleri, mazi, muzari, istikbal ifade eden "س/أَوْرُفَ" muzari ve emir formunda gelmektedir. Arapçada mazi fiil genelde geçmiş zamana delalet eder, fakat bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve taleb, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd-va'id ifadelerinde görülür. Aslında va'd ve va'idin maziyle ifade edilmesi ilerde gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir. Âyetlerdeki bağlam, mükâfat ve cezanın kesin verileceğini muhataba iletmeyi hedefliyorsa fiil mazi kullanılmaktadır. Muzari fiil şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Muzari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında, ya da başına "س/أَوْرُفَ" harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va'd ve va'id içeren muzari fiiller, gelecek zaman anlamı içerir. Âyetlerde mükâfat ve cezanın yenilenmesi, dinleyenin olayı yaşıyormuş gibi hissetmesi için de bu zamanın kullanıldığı görülmektedir. "س/أَوْرُفَ" edatları gelecek zaman ~~ilet~~ttiği gibi tekid anlamı da içerir. Va'd ve va'idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder. Âhirete

Âyetteki "ق" harfi cerinin yerine "ل" harfi ceri gelebilir diye düşünülebilir, fakat âyetin mânası anlaşılınca yalnız "ق" harfi cerinin uygun olduğu anlaşılacaktır. Çünkü bu harf, Firavun'un inananları sadece hurma kütükleri üzerine asmasını içermez, ayrıca mü'minlere karşı daha fazla işkence çektirmek için hurma kütüklerini batırmayı içeren kin ve garezine de işaret eder.²

Kurân'da harf veya kelime seçiminin bir hikmete binâen olması gibi benzer bir durumun kullanılan üslublarda da olduğu görülmektedir. Örneğin, Mâide Sûresi 91. âyetteki içki yasağının, nehiy yerine "استفهام" istifhamıyla aktarılması,

سَيِّئًا مَّا تُكْمِلُونَ ۚ وَمَا يُغْنِي عَنْكُمْ كُمُؤْمِنِينَ ۚ وَلَا تَجْعَلُوا لِحُكْمِ اللَّهِ كَيْدًا يُفْسِدُ فِيكُمْ مَا تُكْرَهُونَ ۚ وَاللَّهُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ ذَكِيمٌ ۚ

"ŞEYTAN, içki ve kumarla SİZİN ARANIZA DÜŞMANLIK ve kin sokMAK ve sizi Allah'ı ANMAKTAI ve NAMAZDAN ALIKOYMAK ister. Artık BUNLARDAN VAZGEÇTİNİZ değil mi?"

Âyette içki ve kumarın kötülüğü aktarıldıktan sonra onu yasaklamak için nehiy yerine daha etkileyici ve belîğ olan istifham yoluyla emir verilmiştir.³ Soru, emir anlamında kullanılmış olup yapmayın terk edin demektir.⁴ Buradaki istifhamla muhataptan yumuşak bir üslupla bu kötü işten vazgeçmesi istenmiştir. Çünkü Allah önceden ona içki ve kumarın kötülüğünü açıklamış, mezkûr âyetle de muhataptaki tesiri ölçmüştür.⁵ Bahse konu âyet "Artık bunlardan vazgeçin." şeklinde istifhamsız tabir edilseydi bu ifade, muhatabın kendi iç dünyasında bir hesaplaşmaya girmesini istifham kadar sağlayamayacaktı, çünkü hükmü muhatap değil, mütekellim vermiş olacaktır.

Kurân'daki ifade çeşitliliklerden biri de âhirete yönelik mükâfât ve cezaların tek tip bir üslupla aktarılmasıdır. Ödül ve cezalar yerine göre hem isim hem de fiil cümlesiyle haber verilmektedir. Örneğin, Nisa Sûresi 57. âyette mü'minlerin cennete girme halleri ve gölgelenmeleri fiille ifade

âyette müttakilerin cennette edilirken (يَدْخُلُونَ فِيهَا مِنْ حَتَّىٰ يُصْرَفُونَ ۚ وَأُولَٰئِكَ فِيهَا مُتَدَابِرُونَ ۚ وَأُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَلَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ فِيهَا تَأْتِيَةٌ ۚ وَلَهُمْ فِيهَا مَزَاجٌ حَلِيمٌ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ فِيهَا سُلُوكٌ مَّا يَشَاءُونَ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ فِيهَا أَصْوَابٌ ۚ وَلَا يَدْخُلُونَ فِيهَا وَلَا يُصْرَفُونَ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ فِيهَا سُلُوكٌ مَّا يَشَاءُونَ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ فِيهَا أَصْوَابٌ ۚ وَلَا يَدْخُلُونَ فِيهَا وَلَا يُصْرَفُونَ ۚ) Zâriyât Sûresi 15. فَيَدْخُلُونَ فِيهَا مِنْ حَتَّىٰ يُصْرَفُونَ olmaları isim cümlesiyle beyan edilmiştir. (يَدْخُلُونَ فِيهَا مِنْ حَتَّىٰ يُصْرَفُونَ) Meryem Sûresi (يَدْخُلُونَ فِيهَا مِنْ حَتَّىٰ يُصْرَفُونَ) Zuhur Sûresi 91. âyette namazlarını zayi eden şehvetlerine uyanların cezası fiille (يَدْخُلُونَ فِيهَا مِنْ حَتَّىٰ يُصْرَفُونَ) 74. âyette suçluların cehennemde kalışı, isimle ifade edilmiştir. (يَدْخُلُونَ فِيهَا مِنْ حَتَّىٰ يُصْرَفُونَ)

Kurân'da âhirete ait mükâfât ve cezanın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edildiğini zikretmiştik. Fiil cümlesi şeklinde gelen ifadelerin eylemleri, mazi, muzari ve istikbale delalet eden (يَدْخُلُونَ فِيهَا مِنْ حَتَّىٰ يُصْرَفُونَ) eylemiyle ve emir sigasında gelmektedir. İsim cümlesi tarzında olanlar ise kimi yerde haberi bazı yerde isim, ism-i fâil ve şibih cümlesi şeklinde görülmektedir. Ayrıca cümleler tekidli ve tekidsiz gelmektedir.

Bu çalışmada şu hususlar ortaya konulmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfât ve cezalar niçin, isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır: Konu âhirete ait mükâfât ve cezanın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edilmesi olunca mazi ve muzarinin sadece gelecek ifade eden anlamı üzerinde durulmuştur. İsim cümlesinde ise haberi, isim, fiil, ism-i fâil, şibih cümle olanlar incelenmiştir. Ayrıca cümlelerin tekidli ve tekidsiz hali ele alınmıştır. Konuyla ilgili iki âyet, örnek olarak zikredilmiştir.

² Fadl Hasen Abbas, *İtkânü'l-burân fi 'ulûmi'l-Kur'ân* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 115-116.

³ Muhammed Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşîr* (Beirut: Daru'l-Ma'rife, 2009), 308.

⁴ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Sarvetu't-terâsîr* (Beirut: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 1981), 1/364.

⁵ Muhammed Tâhir İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru'z-Zeytûniyye, 1984), 7/22.

Hannan Muhsin Muhammed Ferhânî tarafından “BINÂU’L-Cümle fi’l-Meseli’l-Kur’ânî” isimli yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Araştırmacı, Arapçadaki cümle çeşitlerini ele almış, örneklem olarak Kur’ân’daki mesel âyetlerini seçmiş ve konuyu sadece irab açısından değerlendirmiştir.⁶

Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Söz dizim ve Anlamsal Yorumu Bir Bakış” adlı makaleyi kaleme almış, çalışmasında önce GRAMER, söz dizim ve me’ANİ’N-NAHİV kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde nazmının, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiştir.⁷

Muhammed Rizk Shoeir, “Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur’an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma” adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Yazar, isim ve fiil cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan fiillerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi haber çeşitlerini de sadece isim ve fiil olarak ele almıştır.⁸

Osman Aktaş, “Kur’an-ı Kerim’den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar” isimli çalışmayı kaleme almıştır. Yazar isim ve fiili kavram açısından incelemiş, fakat cümle çeşidi olarak ele almamıştır. Maziye sadece geçmişe delaleti açısından incelemiştir. Ayrıca mazi, mızari, emir fiilin belağat açısından anlamı üzerinde durmamıştır. Örneklerdeki âyetleri değerlendirirken fiil ve cümle çeşidi açısından bir ayırımı tabi tutmamış, örnek âyetleri bizim çalışmamız gibi belli bir konuyla sınırlandırmamıştır.⁹

1. Fiil Cümlesi

Arapçada fiil kelimesi فِعْلٌ sülasi fiilin masdarı olup anlamı güzel ve çirkin fiilleri içerir.¹⁰ Fiil, sarf açısından ise mâzi, muzâri, emir olmak üzere üç türdür. Ayrıca başına نَسْبٌ edatlarını alan ve kendisine te’nis, mütekelim, muhatap “ت” si bitişen kelimelere fiil denir.¹¹ Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.¹²

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermez. Abdulkâhîr el-Curcânî (öl. 471/1078-79) aralarındaki farkı şöyle özetler: “İsmîn temel işlevi yenilenmeyi gerektirmeksizin bir şeyde niteliğin kalıcı ve sürekli YAPILMASINI İFADE eder. Fiilin temel işlevi, VAR olduğu ifade edilen niteliğin AZAR AZAR gerçekleşmesi, yenilenmesidir.” İsimle fiilin farkının daha iyi anlaşılması için şu örneği verir: (زَيْدٌ يَمْشِي) “Zeyd cümlesindeki fiilin yerine isim konulup (يَمْشِي زَيْدٌ) “Zeyd ayaktadır.” denmesi, bu her iki cümlelerin de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalardı birisi fiil, diğeri isim olmazdı. Her ikisinin fiil ya da isim olması gerekirdi.¹³ Diğer bir ifadeyle يَمْشِي” lafzı, eylem sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret ederken يَمْشِي ise kalkma eyleminin tekrarına delalet etmektedir.

⁶ Hannan Muhsin Muhammed Ferhânî, Binâu’l-Cümle fi’l-Meseli’l-Kur’ânî (Kâdisiye: Câmia Kâdisiye, Yüksek Lisans Tezi, 2017)

⁷ Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Söz dizim ve Anlamsal Yorumu Bir Bakış”, Nüsha 21/52 (Haziran 2021), 217- 232.

⁸ Muhammed Rizk Shoeir, “Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur’an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021), 225-249.

⁹ Osman Aktaş, “Kur’an-ı Kerim’den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar”, Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019), 2-14.

¹⁰ Ahmed İbn Fâris, Mu’cemu mekâyisi’l-luğa (Dimeşk: Dâru’l-Fikr, 1979), 4/511.

¹¹ İbn Hâcib, Kîfiye (Pakistan: Mektebu’l-Buşrâ, 2010), 44.

¹² İbn Cinnî, el-Luma’ fi’l-Arabiyye, thk. Sami’ Ebu Muğli (Amman, Daru Meclâvî, 1988), 30.

¹³ Abdulkâhîr el-Curcânî, Delâilu’l-icâz, thk. M. Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetu’l-Hâncî, 2004), 175-177.

el-Kazvî (öl. 739/1338) el-İzâh isimli eserinde müsnedin (yüklem) hallerinden bahsederken fiille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: "Fîl, teceddütle beraber üç zamandan birisiyle sınırlıdır. İsmde ise sınırlama ve yenilenme yoktur."¹⁴

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî de fiili selefleri gibi tarif edip şöyle demektedir: "Fîl ZAMANLA sınırlıdır. YANİ mâzi fiil geçmiş ZAMANLA, muzârî şimdiki ZAMAN ve çoğunlukla gelecek ZAMANLA sınırlıdır."¹⁵

Nahiv açısından ise fiil cümlesi: "Fîl, FÂİL, fâilin benzeri OLAN NÂİBU'l-FÂİLDEN OLUŞAN İFÂDE YA DA NAKİS FİİL, ismi ve haberinden oluşan cümledir. Kısaca fiil cümlesi, fiil ve fâil YA DA fiil ve nâibu'l-fâilden meydana gelen terkiptir."¹⁶ Yukarıda verilen fiille ilgili bilgilerden sonra fiil cümlesinin delaleti hakkında şu söylenebilir: 1-Olayın yenilenme ve devamına işaret. 2-Fiillerin mâzi ve muzârî açısından farklı zamân içermesi.

Mükâfat ve ceza ile ilgili âyetlerdeki fiil cümlelerinin eylemleri, mazi, muzari, istikbale delalet eden "فعل / فعل" ekiyle ve emir şeklinde gelmektedir.

1.1. Mazi Fiil

Mazi fiil genelde geçmiş zamana delalet eder. 17 Örneğin, (فعل) "Kardeşing" cümlesindeki "فعل" fiildir. Bu eylem gelme işinin yakın ve uzak geçmişte olduğuna işaret eder. 18 Mazi fiil, bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve talep, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd- va'id ifadelerinde görülür. ¹⁹Aslında va'd ve va'idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir. ²⁰ Bu üslup Kur'an-ı Kerim'de âhirete yönelik

konularda sıkça görülen bir durumdur. (فعل) "Allah'ın emri var, artık onun bir an önce gelmesini isteyip durmayın." el-Kamer 54/1 âyeti örneklerden biridir. Kıyametin gerçekleşeceğini kesin ifade için "فعل" fiili muzari yerine âyette mazi formunda gelmiştir.²¹

Araştırmamız âhirete yönelik ödül ve mükâfatı içeren âyetleri kapsadığı için bu bölümde seçilen örnekler mazinin gelecek ifade eden kesinlik anlamını içerenler arasından olacaktır. Cennete girdirme, cennetlikleri hurilerle evlendirme, cennetliklere yapılan ikramlar, organların kıyamet günü şahitliği, cehennemün uğultusunun işitilmesi, âyetlerde mazi fiillerle aktarılmıştır.

Mükâfata Örnek Ayetler

Örnek 1

فعل

¹⁴ Hatib el-Kazvî, el-İzâh fi'ulûmi'l-belâğ, thk. İbrahim Şemsettin (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 79.

¹⁵ Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, Me'ânî'l-ebniyye fi'l-Arabiyye (Amman: Dâru 'Ammar, 2007), 9.

¹⁶ Mustafa el-Galâyîni, Câmi'u'd-durâsî'l-Arabiyye (Beirut: Dâru lhyâi't-Turâsîl-'Arabiyyi, ts.), 578.

¹⁷ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi', thk. Ahmet Şemsettin (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998), 1/37.

¹⁸ Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, Me'ânî'n-nahv (Beirut, Dâru İbn Kesîr, 2020), 3/371-379.

¹⁹ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi', 37-38.

²⁰ Ziyâuddîn İbnu'l-Esîr, el-Meselu's-sâir (Kahire: Daru'n-Nahda, ts), 2/185.

²¹ Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, el-Burhan fi'ulûmi'l-Kur'an, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 3/231.

Editör Son Okuma -Eskiyesi

“İMAN edip dünya VE Âhiret için YAPARLI İŞLER YAPANLAR, Rablerinin izniyle içinde ebedî KALACAKLARI ve ALTINDAN IRMAKLAR AKAN cennetlere KONULACAKLAR VE ORADA SELÂMLA KARŞILANACAKLARDIR.” İbrâhîm 14/23.

Müminlerin dünyada ulaşmak istedikleri mükâfatlardan biri de cennete girmektir. Bu ödül ayette جَدَّوْ fiiliyle mazi olarak ifade edilmiştir. Beyanın âyette fiille yapılması müminlerin cennetlere girmesini de ortaya koymak olabilir, çünkü cennetin, Cennâtu 'Adn, Cennetu 'l-Me'vâ, Firdevs gibi bölümleri bulunmaktadır.²² Yine bu üslup inananların gruplar halinde cennete girmesini de ifade edebilir. Zümer Sûresi 73. âyette şöyle buyrulmaktadır: “Rablerine KARŞI gelmekten SAKINANLAR DA GRUPLAR HALİNDE cennete sevk edilecek.” denilmektedir.

Fiilin mazi gelmesinin gerekçesi ise şöyle açıklanabilir: Bir önceki âyette şeytan “Şüphesiz ALLAH size gerçek bir VAATTE bulunmuştu; ben de size bir söz verdim AMA YALANCI çıktım.” ifadesi geçmektedir. Allah'ın va'dinin kesinliğini göstermek için fiil mazi kullanılmıştır denilebilir.

İfade “جَدَّوْ/رَبِّهِمْ/عَمَّا كَانُوا يَعْبُدُونَ” şeklinde olsaydı inananların cennete girmesini tasvir etmez, aksine onların cennette sürekli bulunuşlarını ifade ederdi.

Örnek 2

(يَوْمَ نَبْذِيهِمْ فِي الصُّورِ)

“Ayrıca onları beyaz tenli, ceylan gözlü eşlerle birleştireceğiz.” ed-Duhân 44/54.

Muttakilerin, hurilerle cennette evlendirileceği âyette “جَدَّوْ” mazi fiiliyle ifade edilmiştir. Muttakilerin kullanımı gerekçesi şu şekilde açıklanabilir: Önceki âyetlerde günahkârların yiyeceği zakkum ve muttakilerin emin bir makamda oldukları tekidle ifade edilmektedir. Hurilerle evlenmenin de kesinliğini ortaya koymak için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 3

(وَنُفِثْنَا فِي أَرْضٍ رَّيْبًا لَا يَخْفَى لَهَا غَرْابٌ وَلَا يَنْجِيهَا حَبَابٌ وَلَا يَنْصُرُهَا عَجَابٌ)

“Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol verimiz.” et-Tûr 52/18.

“Meyve ve etten bol bol verimiz.” cümlesindeki “نُفِثْنَا” fiili mazi kalıpta gelmiştir. Çünkü sûrenin 11-16. âyetleri arasında VAHYİ tekzip edenler, LANET ve inkârcular, YALANLADIKLARI CEHENNEM ATEŞİNE ATILACAKLAR denilmektedir. Yine 17. âyette muttakilerin nimet cennetlerinde oldukları tekidli olarak beyan edilmektedir. جَدَّوْ/رَبِّهِمْ/عَمَّا كَانُوا يَعْبُدُونَ. Bahse konu âyette de verilecek ödülün kesinliğini ifade etme ve siyakla uyum için fiilin mazi geldiği düşünülebilir.

Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(وَنُفِثْنَا فِي أَرْضٍ رَّيْبًا لَا يَخْفَى لَهَا غَرْابٌ وَلَا يَنْجِيهَا حَبَابٌ وَلَا يَنْصُرُهَا عَجَابٌ)

²² Meryem 19/61, en-Nâziât 79/41, el-Kehf 18/107.

“Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler.” el-Mülk 67/7.

Küfredenlerin ceenneme atılırken korkunç ses işitecekleri âyette "أَصْوَاتٌ" mazi aktarılmıştır. İfadedeki "أَصْوَاتٌ" şart edatı, âyetteki mazi fiilin anlamını gelecek zamana dönüştürdüğü atılma ve işitme eylemlerinin kesinliğine delaleti artırmıştır, çünkü "أَصْوَاتٌ" şart edatı, cümlede kesinlik ve çokça tekrar anlamı katar.²³ Âyetin hem mazi hem de "أَصْوَاتٌ" ile ifade edilmesinin nedenini şöyle açıklayabiliriz: Mezkûr âyetin siyakında "Rablerini inkâr edenlere ceennem azabı vardır. Orası ne kötü bir varış yeril"; sibakta ise "Ceennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! Oraya her bir grup atıldıkça, muhafızları onlara, "Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?" diye sorarlar." denilmektedir. Neredeyse ceennemi bile öfkesinden çatlatacak bir suç olan "Rablerini inkâr etme" cürmünü işleyenlere, tehdidin büyüklüğünü gösterme ve haberin kesinliğini ortaya koyma için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 2

أَصْوَاتٌ مِّنْ أَلْفِ مَوْجٍ يَّغْرُرُونَ
أَصْوَاتٌ مِّنْ أَلْفِ مَوْجٍ يَّغْرُرُونَ

"Nihayet oraya geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı kulakları, gözleri ve derileri onların aleyhine şahitlik eder." Fussilet 41/20.

"أَصْوَاتٌ" şart edatı nedeniyle "أَصْوَاتٌ" fiilinin anlamı âyette gelecek zamana dönüşmüştür. İfade ceenneme gelecekler, kulakları gözleri şahitlik yapacaklar." (أَصْوَاتٌ مِّنْ أَلْفِ مَوْجٍ يَّغْرُرُونَ) şeklinde olabilirdi, fakat aksine beyan mazi fiille aktarılmıştır, çünkü bir önceki âyette "Allah düşmanlarının ateşe doğru sevk edilecekleri gün, öncekiler ve sonrakiler hepsi bir araya getirilir." denilmekte akabinde kıyamet günü kulak göz ve derilerin şahitlik yapacağı belirtilmektedir. İnkârcılara göre organların şahitliği imkânsız; imanı zayıf olanlara göre de kabulü zor bir olaydır. Bu hadisenin kesin vuku bulacağını ifade için "أَصْوَاتٌ" fiilinin mazi geldiği söylenilebilir.

1.2. Muzari Fiil

Muzari, şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Örneğin, أَكُلُ (أَكُلُ) "yiyeyim/yiyeyim" cümlesindeki أَكُلُ fiili, hem şu an hem de ileri bir vakitte yemeye işaret edebilir.²⁴ Çünkü

yeme işi şu an veya biraz sonra olabilir. Çalışmamız âhiretle ilgili olduğu için muzarinin sadece istikbale delalet etmesini inceleyeceğiz. Muzari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında, ya da

başına "سَرَفٌ" harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va'd ve va'id içeren cümleler, gelecek zaman anlamı içerir.²⁵ Anlam açısından ise muzâri fiil, yenilenme ve tekrara delalet eder. Örneğin أَكُلُ (أَكُلُ) "0 ezberliyor/ezberler/ezberlemektedir." cümlesinde fiil, ezberleme işini tekrar ettiğine delalet eder.²⁶ Bazen kelimada muhataba anlatılan olayı yaşıyormuş havası vermek için

²³ Sâmer râî, Me'âni'n-nahv, 4/84.

²⁴ Muhammed bin Yezîd Müberrred, el-Muktedab (Kahire: Vizâratü'l-Evkâf, 1994), 2/2.

²⁵ Sâmer râî, Me'âni'n-nahv, 3/193-194.

²⁶ Sâmer râî, Me'âni'l-ebniyye fi'l-'Arabiyye (Amman: Daru 'Ammar, 2007), 9.

de muzari kullanılır. Örneğin (نُفِثُوا فِيهَا زُكُوفًا مَكُونًا) / (ق/و) âyetteki "نُفِثُوا" gelmir üslupla gelmesi, dinleyiciye hadiseyi müşahede ettirmektedir.²⁷

Âhirete ait mükâfat ve ceza âyetlerinde geçen muzari fiiller, mana açısından tekrar ifade etmekte ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermektedir. Muttakilere verilecek ikramlardan yeme içme ve elbise giyme; cehennemlikler için ateşle yüzlerinin dağlanması, irinden içirme, ateşte yüzme cezaları muzari fiille ifade edilmiştir.

1.2.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا كَرًّا وَلَا سَفَاطًا وَمَا لَهُمْ فِيهَا مِنْ مَكْرَهٍ

"Aralarında, kaynaktan doldurulmuş kadehler dolaştırılır." es-Sâffât 37/45.

Âyette cennetlikler arasında kadehlerin dolaştırılacağı مُذُوقُونَ muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Fiil, va'd içerdiği için geleceğe delalet etmektedir. Ayrıca muzari kullanım, kadehlerin yenileneceği ve cennetliklerin bu kadehlerden istedikleri zaman içebilecekleri anlamını ortaya çıkarmaktadır. Zuhruf Sûresi 71. âyet bize ipucu vermektedir. Şöyle ki: "ORADA CANLARIN İSTEDİĞİ, GÖZLERİN ZEVK ALDIĞI HER ŞEY VARDIR ve siz ORADA SONSUZA KADAR KALICISINIZ."

Örnek 2

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا كَرًّا وَلَا سَفَاطًا وَمَا لَهُمْ فِيهَا مِنْ مَكْرَهٍ

"Dostlarla karşı karşıya ipekli ve sırmalı elbiseler giyecekler." ed-Duhân 44/53.

Muttakilerin cennette ipek ve sırmalı elbiseler giyeceği âyette muzari fiiliyle zikredilmiştir. Bu hadise âhirete yönelik va'di içerdiği için eylemin zamanı geleceğe dönüşmüştür. ذُوقُونَ gelmir bu üslupla gelmesi, âyette zikredilen kıyafetlerin sürekli muttakilerin üzerinde kalmayacağına, değiştirme ve çıkarma yapabileceğine işaret eder. Çünkü beyan, fiil ve muzari zamanla anlatılmıştır.

1.2.2 Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

وَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى لَا يَصُدُّهَا عَنْ أَعْنَاقِكُمْ كَمَا تُبَدِّلُونَ أَلْسِنَ بَدِيعًا رِجًا

"Orada zorbaya yanan gövdelerden sızan su içirilecektir! Onu yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecektir, ona her taraftan ölüm gelecek, ama ölmeyecektir." İbrâhîm 14/16-17.

Bir önceki âyette "PEYGAMBERLER YARDIM İSTEDİLER ve SONUNDA BÜTÜN İNATÇI ZORBALAR HÜSRANA UĞRADI." denilmektedir. Bu bölümde ise onlara gövdeden sızan irin içirileceği ve yutmaya çalışacakları, fakat yutamayacakları sürekli ölümlerle yüz yüze gelecekleri "يُذِيقُونَ" muzari fiillerle ifade edilmiştir. Bu üslupla cehennemliklere zikredilen azapların yenilenerek çektirileceği anlatıldığı gibi muhataba da olayı yaşıyor havası verilmektedir.

²⁷ Kazvînî, el-Ezâh, 31.

Örnek 2

لَا تَجْرُؤُوا كُفْرًا أَتَىٰ عَلَىٰ الْإِنسَانِ لِيَوْمٍ يُدْعَىٰ

“Ateş yüzlerine vuracak, orada dudakları çekilmiş, dişleri görünür bir halde bulunacaklar” el- Mü'minûn 23 /104.

Terazisi hafif gelenlerin hüsrana uğrayacağı ve cehennemde ebedi kalacağı bir önceki âyette zikredilmiştir. Mezkûr âyette ise bu kişilerin yüzlerine ateş vuracağı muzari fiiliyle takdim edilmiştir. كُفْرًا "eyleminin muzari gelmesi, günahkârın yüzüne ateşin vuruşunu canlandırmakta ve dâirolayı yaşıyormuş gibi hissettirmekte ve etkisi altına almaktadır.²⁸

1.3. "س" ile İstikbal İfade Etme

Bir fiilin anlamını gelecek zamana delalet ettirmenin yollarından biri de muzarinin başına س edatlarından birinin getirilmesidir. "genel olarak yakın bir vakte işaret eder س uzak zamana işaret eder."²⁹ Örneğin كُفْرًا "yazacağım" dediğimizde yazma eyleminin yakın zamanda yapılacağına işaret edilirken كُفْرًا "س" ile ifade edildiğinde eylemin daha ileri vakitte yapılacağı anlatılmaktadır. Bu edatların fiillerin zamanını değiştirdiğini zikretmiştik. Yine bu edatlar, tekid anlamı da içerir. Özellikle va'd ve va'idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder.³⁰ Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direk va'd ve va'id şeklinde ise fiiller س" ile istikbal ifade edilmiştir.

1.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ (س) (لَا تَجْرُؤُوا كُفْرًا أَتَىٰ عَلَىٰ الْإِنسَانِ لِيَوْمٍ يُدْعَىٰ)

“İMAN edip dünya VE Ahiret için yararlı işler YAPANLAR DA, içinde ebediyen KALMAK üzere, ALTINDAN İYMAKLAR AKAN cennetlere sokacağız.” en-Nisâ 4/122.

İman edip yararlı amel işleyenlerin cennete girdireceği âyette belirtilmektedir. Bu bilgi كُفْرًا muzari fiiline "س" harfi ilave edilerek aktarılmıştır. Bu harf, eylemin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi manayı da pekiştirmiştir, çünkü âyet iman eden ve salih amel işleyenlere va'di içermektedir. Âyette كُفْرًا yerine "س"nin gelmesini şöyle izah edebiliriz: Mezkûr âyetin siyaki olan 118-121. âyetlerde şeytanın insanları saptırmaya çalışması anlatılmaktadır. Sonuç cümlesinde ise şeytan ve ona uyanların yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir. Anlaşılan mezkûr âyetlerde iki grubun kıyaslaması yapılmakta muktezayı hal de ödülün yakın zamanda olması hissini vermeyi gerektirmektedir. Bu nedenle كُفْرًا fiili, كُفْرًا yerine "س" harfi ile kullanılmış olabilir.

Örnek 2

²⁸ Seyyid Kutub, fi Zü'lî'l-Kur'ân (Kahire: Daru's-Şurûk, 2003), 4/650.

²⁹ Abdullah İbn Hişâm, Muğni'l-lebîb, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm bin Ebi'l-Erkâm, 1999), 1/138.

³⁰ İbn Hişâm, Muğni'l-lebîb, 1/222-223.

كَيْفَ يَكْفُرُونَ بِرَبِّهِمْ أَذَلُّ عَذَابًا يُعَذِّبُهُمْ عَلَيْهِمْ رَبُّنَا بِمَا كَانُوا يَعْبَثُونَ

“Kim Allah'ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa biz ona ileride büyük bir karşılık vereceğiz.” en- Nisâ 4/114.

Bahse konu âyetin başında “Onların fışıldışmalarının birçoğunda hayır yoktur, ancak bir sadaka verilmesini yahut bir iyilik yapılmasını ya da insanların arasını düzeltilmesini isteyenler müstesnadır.” denilmektedir. Bu bölümde ise Allah rızası için sadaka veren, insanların arasını düzeltenlerin büyük bir ödülle mükâfatlandırılacakları كَيْفَ يَكْفُرُونَ tabiriyle ifade edilmektedir. كَيْفَ يَكْفُرُونَ eyleminin anlamını geleceğe dönüştürmektedir. Âyetteki büyük ecirden kast ise cennettir.³¹ Bu mükâfât âhirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak fiilin başına كَيْفَ harfi getirilmiştir denilebilir.

1.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

أَشْفَىٰ يَوْمَئِذٍ كَيْفَ يُكَفِّرُونَ عَنْهُمْ أَسْفَىٰ

“Şüphesiz ki, âyetlerimizi inkâr edenleri bir ateşe sokacağız;” en-Nisâ 4/56.

أَشْفَىٰ edatı “كَيْفَ يَكْفُرُونَ” muzari fiilin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi Allah'ın mülahazası tehdit ve vaidini pekiştirmektedir.³² Mezkûr âyetin geçtiği surenin 55. âyetinde “Onlardan bir kısmı İbrâhîm'e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; kavurucu bir ateş olarak cehennem yeter.” denilerek bir hakikat dile getirilmiştir. İnkârcıların ateşe atılma cezası ahirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak bahse konu âyette bu kişilerin cezası ifade edilirken fiil كَيْفَ harfi ile kullanılmıştır.

Örnek 2

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ أَمْ يَكْفُرُونَ بِرَبِّهِمْ أَذَلُّ عَذَابًا يُعَذِّبُهُمْ عَلَيْهِمْ رَبُّنَا بِمَا كَانُوا يَعْبَثُونَ

“SONRA bunların ardından artık namazı kılmayan ve nefsanî arzulara uyan bir nesil geldi. Bunlar elbette azgınlıklarının cezasını bulacaklardır.” Meryem 19/59.

Namazı zayıf eden ve şehvetlerine uyanların cezası gelecek zaman ifade eden كَيْفَ يَكْفُرُونَ fiiliyle aktarılmıştır. Beyanın dünyadaki muhataplara yapıldığı âyetin mefhumundan anlaşılabilir. Âyette zikredilen ceza ise âhirette gerçekleşecektir, çünkü “كَيْفَ يَكْفُرُونَ” sözcüğü cehennemdeki vadiye كَيْفَ denmektedir.³³ Hale uygun olarak anlatım gelecek zaman ifade eden fiille yapılmıştır.

1.4. Emir Fiil

Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Dil bilginlerince belli kalıba göre fiillerin düzenlenme işi veya emir içeren yapıların kullanımınıdır. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Tazim, tahkir, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlelerin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır.³⁴ Emir, asıl mânası olan vücutluk

³¹ Sabûnî, *Sarvetu'l-terâsîr*, 1/305.

³² Muhammed Ebussuûd, *İrşâdu'l-aklî's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beirut: Dâru İhyâi Turâsî'l-‘Arabîyyi, ts.), 2/191.

³³ Zemahşerî, *el-Keşşûf*, 779.

³⁴ Ali Bulut, *Belâgat Beyan-Melâni-Bedî* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 120.

dışındaki kullanılması Arap dilinin doğası gereğidir. Bir başka ifadeyle dilin kullanımında zaten mevcut olan bir durumdur. Bu durum sadece Arap diline has bir olgu olmayıp diğer dillerde de mevcuttur.³⁵

Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlıdır. Yine iki mevzuda da hitabı daha canlı hale getirme amaçlıdır.

1.4.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿رَبِّهِمْ كَرِيمٌ﴾ / ﴿رَبِّهِمْ كَرِيمٌ﴾ / ﴿رَبِّهِمْ كَرِيمٌ﴾ / ﴿رَبِّهِمْ كَرِيمٌ﴾ / ﴿رَبِّهِمْ كَرِيمٌ﴾ / ﴿رَبِّهِمْ كَرِيمٌ﴾ / ﴿رَبِّهِمْ كَرِيمٌ﴾ / ﴿رَبِّهِمْ كَرِيمٌ﴾ / ﴿رَبِّهِمْ كَرِيمٌ﴾ / ﴿رَبِّهِمْ كَرِيمٌ﴾

“Rablerine karşı gelmekten sakınanlar da gruplar halinde cennete sevk edilecek. Nihayet oraya vardıklarında cennetin kapıları açılmış olacak; bekçileri onlara, “Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennet!” diyecek.” ez-Zümer 39/72.

Müminlerin cennete kavuşma ödüllü âyette ﴿رَبِّهِمْ كَرِيمٌ﴾ emir fiiliyle aktarılmıştır. Buradaki emirden ziyade tazim ve ikram maksatlıdır,³⁶ çünkü bu ifadeden önce meleklerin bu kişilere selam vermesi ve ﴿رَبِّهِمْ كَرِيمٌ﴾ ifadesini kullanmaları emrin tazim içerdiğine işaret eder. Ayrıca metindeki hitap diyalog yoluyla aktarılmıştır. Şöyle ki, kelimada cennetin bekçileri ve cennete girenler olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Müminlerin cennette karşılaşmalarının diyalog şeklinde anlatılması olayı daha canlı ve etkileyici hale getirmiştir, çünkü diyalog üslubu söze canlılık kattığı gibi dinleyiciyi de daha çok etkilemektedir.³⁷

Örnek 2

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ﴾

“(Onlara denecek ki): “YAPTIKLARINIZIN KARŞILIĞI OLARAK, SIRA SIRA DİZİLMİŞ KOLTUKLARA YASLANARAK Âfiyetle yiyin için.” et-Tûr 52/19.

Âyette cennetliklere mükâfat olarak dünyadaki yaptıklarınıza karşılık “yiyiniz içiniz” ifadesi emir formunda gelmiştir. Buradaki emir sigası onlardan bir şeyi zorunlu yapmayı değil, istediklerini yiyebilmeyi kapsayan ikram ve hürmeti içerir.³⁸

1.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿لَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَلَمْ يُقَالْ لَهُمْ﴾ / ﴿لَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَلَمْ يُقَالْ لَهُمْ﴾ / ﴿لَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَلَمْ يُقَالْ لَهُمْ﴾ / ﴿لَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَلَمْ يُقَالْ لَهُمْ﴾ / ﴿لَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَلَمْ يُقَالْ لَهُمْ﴾ / ﴿لَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَلَمْ يُقَالْ لَهُمْ﴾ / ﴿لَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَلَمْ يُقَالْ لَهُمْ﴾ / ﴿لَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَلَمْ يُقَالْ لَهُمْ﴾ / ﴿لَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَلَمْ يُقَالْ لَهُمْ﴾ / ﴿لَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَلَمْ يُقَالْ لَهُمْ﴾

“GÜNAHA BATANLARIN VARACAKLARI YER İSE ATEŞTİR. ORADAN HER ÇIKMAK İSTEDİKLERİNDE ORAYA GERİ ÇEVİRİLER ve kendilerine şöyle denir: “Asılsız saydığımız cehennem azabını tadın!” es-Secde 32/20.

³⁵ M. Kaya Bilgegil, *Edebîyat Bilgi ve Teorileri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980), 48-49.

³⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 24/72.

³⁷ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018), 277-278.

³⁸ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 27/46.

Cehennemde ateş içinde olanların ateşten çıkmaya teşebbüs edecekleri âyette belirtilmektedir. Bu kişilere “TADİN AZABI” ifadesinin emir şeklinde geldiği görülmektedir. ﴿تَذِيقُوا أَزَابَنَا﴾ “Cehennem AZABINI TADİN!” cümlesinde beyanın emir formunda gelmesi cehennemlikleri tahkir maksatlıdır.³⁹ Azap için ﴿ذُوقُوا﴾ fiilinin kullanılması da alaya, tahkire işaret eden unsurlardan biridir, çünkü tatmak daha çok insana zevk veren nesnelere içindir. Diğer taraftan ateşin zikredilmesi tehdit anlamı içermesine vesiledir.⁴⁰

Örnek 2

﴿ذُوقُوا أَزَابَنَا﴾ / ﴿ذُوقُوا﴾ / ﴿أَزَابَنَا﴾

“(Görevlilere şöyle denir): “O GÜNAHKARI yakalayıp cehennemden ortasına sürükleyin. Sonra başının üstünden kaynar su dökerek cezalandırın. TAT BAKALIM; zira Sen (AKLINCA) güçlü ve itibarlısın.” ed-Duhân 44/47-50.

﴿ذُوقُوا﴾ kelimesi bir kişinin yaka paça tutulup hapis veya öldürmek için götürülmesini ifade eden sözcüğün emirle ifadesi korkutma ve tehdit içerir. Diğer bir emir formunda gelen ﴿أَزَابَنَا﴾ lafzı azabın şiddetini göstermek için kullanılmıştır. Hac Sûresi 19. âyette bu kelimenin muzari sigada kullanılması ﴿ذُوقُوا﴾ (﴿أَزَابَنَا﴾) bahse konu âyetteki ﴿أَزَابَنَا﴾ lafzındaki korkutmanın şiddetini ortaya çıkarır. Yine ﴿ذُوقُوا﴾ emir fiili, alay maksatlıdır, çünkü emirin akabinde gelen ﴿ذُوقُوا﴾ ifade **hukukî** Rivayetlerden Ebu Cehil’in şöyle dediği anlaşılmaktadır: “Benden DAHA şerefli ve cömert kimse yoktur. Allah’a yemin olsun ki ne sen ne RABBİN BANA bir şey YAPAMAZSIN.” demiştir. Bahse konu âyet bu ifade üzerine inmiştir.⁴¹ Yine âyette kullanılan üslup çeşidinden bir diğeri de Allah ile cehennem görevlileri arasındaki diyalogdur. Bu üslup, cehennemliklerin âhirette karşılaşacağı durumu daha canlı ve etkileyici hale getirmektedir.

2. İsim Cümlesi

İsim, bir şeyin zatına delâlet eden ve zamanla da ilişkisi olmayan sözcüktür.⁴² Diğer bir ifadeyle varlıkları birbirinden ayırmaya yarayan zamanla sınırlanmayan sözcüklerdir.

İsmin bir de cümle içinde anlama yaptığı tesir vardır. Curcânî bu konuda şöyle der: “İsim, cümlede haber olursa YAVAŞ YAVAŞ tekrar etmeyen yenilenmeyen sabitliğe İŞARET eder.” Konunun daha iyi anlaşılması için şu örneği vermektedir. ﴿ذُوقُوا﴾ “Zeyd ayrılandır.” cümlesinde ﴿ذُوقُوا﴾ kelimesi isimdir ve cümledeki yeri haberdir. Zeyd’in ayrılışının sabitliğini vurgulamak için bu sözcük isim gelmiştir.⁴³ er-Râzî (öl. 606/1210) **de** ismi, zamanla sınırlı olmayan şekilde tarif etmektedir. Bir şeyin sabitliği ifade edilecekse isimle haber vermek gerektiğini Kehf Sûresi 18. âyet üzerinden şöyle açıklar: ﴿ذُوقُوا﴾ “köpeklerin yere UZANMASI” ﴿ذُوقُوا﴾ ism-i fâil lafzıyla ifade edilmiştir. Bu tabirde amaç,

³⁹ Sabûnî, *Sarvetu't-terisîr*, 2/505.

⁴⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 21/232.

⁴¹ Zemahşerî, *el-Keşşûf*, 1258.

⁴² Abdurrahman Hasen Habenneke el-Meydânî, *el-Belâğatu'l-Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ* (Riyad: Dâru Tayyibe, 1996), 2/98.

⁴³ Curcânî, *Delîlu'l-i'câz*, 174.

köpeklerin yere uzandığını haber vermek değil, bu hallerinin sabitliğini belirtmektir. Bu nedenle fiil yerine ism-i fâil kullanılmıştır.⁴⁴

İsm-i fâil, bazı yerlerde işin failde sabit ve kökleşmiş olduğuna delâlet eder, fakat fiilde böyle bir özellik yoktur. Örneğin (فِيلَانِ شَرَابٍ) “Fılanca şarap içti.” denildiğinde bu fiilin sabitliği anlaşılır. Kişinin bir defaya mahsus içtiği bile düşünülebilir, fakat kelimeler, fiil yerine ism-i fâille بُوْرُوْ “söylenirse sarhoşluğun o kişide bir alışkanlık haline geldiği ortaya konmuş olur.⁴⁵

Modern dilbilimcilerden Sâmerrâî ise ismin cümledeki yerine göre manaya tesirini şöyle açıklar: “İsim, cümlede müsned (yüklem) olursa SABİTLİĞE DELÂLET eder. Örneğin, (حَالِي فِي الْمَسْجِدِ) “HALİT cümlesinde müsned OLAN كَلِمَةُ حَالِي kelimesi isim olduğu için HALİT’te ÇALIŞMANIN SABİT OLDUĞU ANLAŞILMAKTADIR. FAKAT O, FİL OLURSA SABİTLİĞE İŞARET ETMEZ. Örneğin (حَالِي يَحْتَمِلُ) “HALİT ÇALIŞIYOR/ÇALIŞIR/ÇALIŞACAKTIR.” cümlesidir. BURADA FİL GELDİĞİ İÇİN SABİTLİĞE DELÂLET ETMEZ.”⁴⁶

Arapçada isim cümlesi, mübtada ve haberden oluşur. Diğer bir ifadeyle özne ve yüklemdir. Haber temelde müfret ve cümleden oluşur. Cümle haber ise isim, fiil, şibih cümleden meydana gelmektedir.⁴⁷ Mübtada, Türkçedeki özneye; haber ise yüklemle denk gelmektedir.

el-Alevî (doğ. 1267-öl. 1348) isim cümlesiyle hitabın mânaya tesirini şöyle açıklar: “BİR HİTAP NE ZAMAN İSİM CÜMLESİYLE OLURSA ONDA İKİ MÂNÂ ORTAYA ÇIKAR: 1- İŞİ SADECE ÖZNEİN (FİL) YAPTIĞINI BAŞKALARININ ONA ORTAK OLMADIĞINI İFADE EDEREK İŞİ SADECE O FAİLE HAS KILAR. 2- GAYE EYLEMİ ÖZNEYE (FİL) MAHSUS KILMA DEĞİL, MEFHUMU DİNLEYENİN ZİHNİNDE KUVVETLENDİRMEK ZİHNİNİ ŞÜPHE VE TEREDDÜTTEN ARINDIRMAKTIR.”⁴⁸

Mükâfat ve cezayla ilgili âyetlerde isim cümlelerinin haberi, şibih cümleli haberi mukaddem, isim, ism-i fail ve fiil şeklinde gelmektedir. Ayrıca bazı cümlelerin tekidli ve tekidsiz olduğu görülmektedir.

2.1. Şibih Cümleli Haber-i Mukaddem

Haber çeşitlerinden biri de şibih cümledir. Arapçada car, mecrur ve zarftan oluşan terkibe denir.⁴⁹ Bu yapı cümlede genellikle haber konumundadır. Cümle diziliminde esas olan haberin mübtedadan sonra gelmesidir, fakat mübtada, nekra olursa car ve mecrurlu haber, mübtedadan önce zorunlu olarak gelir. Bu cümlemin dizim şekline sadece bilgi verme manası çıkar.⁵⁰ Ahirete yönelik mükâfat ve cezaların geçtiği âyetlerde en çok kullanılan haber çeşitlerinden biri şibih cümleli haber-i mukaddemlerdir. Örneğin (وَأَمَّا الْبِرُّ فَأَجْرُهُ أَتَىٰ بِيَدِكَ) “ahirette de onlar için büyük vardır.” (el-Bakara

2/114, el-Mâide 5/33-41) (وَأَمَّا الْبِرُّ فَأَجْرُهُ أَتَىٰ بِيَدِكَ) “Pek değerli bir ödül de vardır.” (el-Hadîd 57/18). “

“Bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.” (Fâtır 35/7) ifadeleridir. Bu âyetlerde “بِرٌّ” haber-i mukaddem, (وَأَمَّا الْبِرُّ فَأَجْرُهُ أَتَىٰ بِيَدِكَ) kelimeleri ise mübtededir.

⁴⁴ Fahreddin er-Râzi, *Nihâyetü'l-İcâz fi dirâyeti'l-İcâz*, thk. Nasrullah Hacimuftuoğlu (Beyrut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

⁴⁵ Râzi, *Mefâtihu'l-ğayb* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981), 25/30.

⁴⁶ Sâmerrâî, *Me'âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye*, 9.

⁴⁷ Galâyîni, *Câmi'u'd-durâsi'l-'Arabiyye*, 339-347.

⁴⁸ Hamza b. Ali el-Alevî, *et-Tirâz li es-sâri'l-belâğa ve 'ulumi'nakiiki'l-İcâz* (Beyrut: el-Mektebetü'l-'Asriyye, 2002), 2/25-27.

⁴⁹ Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999), 2/7.

⁵⁰ Sâmerrâî, *Me'âni'n-nahv*, 1/188.

Car ve mecrurlu haberin başta geldiği durumlardan biri de mübtedanın habere tahsisini göstermek içindir. Bu yapı ise mübtedanın marife geldiği yerlerde görülür. Örneğin ﴿رُؤُوسُهُمْ فِيهَا حَمِيمٌ وَسُقُوتُهُمْ فِيهَا غَيَاةٌ مُّجْتَمِعَةٌ وَمِنْ آلِهَةٍ كَثِيرَةٍ رُّسُلُهُمْ وَبُيُوتُهُمْ فِيهَا مُّحَدَّدَةٌ﴾ Rûm Sûresi 4. âyetidir. "رُؤُوسُهُمْ" şibih cümlesi başta gelerek işleri sadece Allah'a has kılmıştır⁵¹ Konumuzla ilgili âyetlerde böyle bir kullanıma rastlayamadık.

Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿فِي الْأَعْيُنِ عِلْمٌ حَرِيصٌ﴾

"Oralarda, huyu güzel, yüzü güzel kadınlar var." er-Rahmân 55 /70.

Cennetliklere huyu ve yüzü güzel bayanlar verileceği isim cümlesi şeklinde beyan edilmiştir. Ayrıca haber, şibih cümle ve mukaddem olarak ifade edilmiştir. Bu kadınların cennette her zaman var olacağını belirtmek için beyan isim cümlesi; müsnedün ileyih ﴿فِي الْأَعْيُنِ عِلْمٌ حَرِيصٌ﴾ nekra geldiği için de haber **mi** olarak öne geçmiştir. Bu ifade tarzı muhataba bilgi verme maksatlıdır. Yukarıdaki âyetin anlamı "ORALARDA iyilikler ve güzellikler VARDIR." şeklinde de tercüme edilmektedir. Çünkü ﴿فِي الْأَعْيُنِ عِلْمٌ حَرِيصٌ﴾ sözcüğü **mi** müennestir ve iyilik anlamına gelen ﴿فِي الْأَعْيُنِ عِلْمٌ حَرِيصٌ﴾ kelimesinin çoğuludur.⁵² Cemi müennes bayanları kapsadığı gibi gayri akil çoğulları da kapsamaktadır. Bu nedenle âyete "Oralarda iyilikler ve güzellikler vardır." anlamı verilebilir

Örnek 2

﴿فِي الْأَعْيُنِ عِلْمٌ حَرِيصٌ﴾

"Öte YANDAN, RABLERİNE KARŞI gelmekten sakınanlara altından ırmaklar akan onların, Altından ırmaklar akan, birbiri üzerine yapılmış odalar olacak." ez-Zümer 39 /20.

Rablerine karşı gelmekten sakınanlara altından ırmaklar akan birbiri üzerine yapılmış odalar verileceği isim cümlesi ve haberi öne alınarak zikredilmiştir. Verilen bu nimetin sürekliliğini ifade için cümle isimle ifade edilmiştir. Odaların azamet ve konforunu göstermek için ﴿فِي الْأَعْيُنِ عِلْمٌ حَرِيصٌ﴾ kelimesi **mi** gelmiştir. Bir kelime nekra beyan edildiğinde kimi yerlerde bir cins veya türe işaret ettiği gibi bazı yerlerde ise ta'zîm, teksîr, taklîl ve tahkîr anlamlarını içerir.⁵³

2.1.2. Cezaya Örnek Âyetler:

Örnek 1

﴿فِي الْأَعْيُنِ عِلْمٌ حَرِيصٌ﴾

"Onlar için kaynar sudan İBARET bir içecek ve elem verici bir AZAP VARDIR." el-En'âm 6 /70.

Âyetin başlangıcında "DÜNYA HAYATIMIN ALDATTIĞI, dinlerini bir oyuncak ve eğlence edinen kimseleri bir tarafa bırak." denilmiş, sonuç cümlesinde ise cehennemlikler için kaynar su ve elim bir azabın

⁵¹ Abbas, el-Belâğü funûnuhâ ve efnûnuhâ (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 1/229.

⁵² İsmail b. Hammad Cevherî, es-Sihâh, thk. Muhammed Muhammed Tamir (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2009), 351.

⁵³ Suyûtî, el-İtkân fi'ulûmi'l-Kur'ân, thk. Mustafa Şeyh Mustafa (Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008), 405.

olduğu zikredilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği gibi haber de öne çekilmiştir. Mübteda, nekra olduğu için haber de zorunlu olarak öne geçmiştir. Âyette tabir, isim cümlesiyle aktarılarak zikredilen azabın daimiliği vurgulanmıştır. Ayrıca شَرِبُوا ve شَرِبُوا sözcükleri nekra kullanılarak korkunçluğu daha da artırılmıştır. Bu lafızlar nekra kullanılarak insanın bildiği tanıdığı azaplara benzemez hale dönüşmüştür.

Örnek 2

﴿لَا يَخُوفُ فَتْرِ اللَّيْلِ وَلَا يَخُوفُ فَتْرِ النَّوْءِ﴾

“Kuşkusuz KATIMIZDA (onlar için) PRANGALAR, YAKICI bir Ateş, BOĞAZDAN GEÇMEZ bir yiyecek, elim verici bir AZAP VARDIR.” el-Müzzemmil 73/12-13.

Bir önceki âyette nimet içinde yüzen, vahyi kabul etmeyen yalancılardan bahsedilmektedir. Bahse konu bölümde ise bu kişilere prangalar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elim verici bir azabın verileceği isim cümlesiyle beyan edilmiş ve haber öne alınmıştır. Muhataplara bu cezaların sürekli olduğu mesajı verilmiştir. Ayrıca ﴿﴾ tekid edatıyla verilen haber daha pekiştirilmiştir.

2.2. Haberin İsm-i Fâ'il Olması

İsm-i fâ'il, fiil gibi amel eden isimlerdendir. Örneğin “يَوْمَئِذٍ يَخْلَعُ كِلَابٌ أَعْيُنَهُمْ دُمُورًا” sigasında gelen fiil anlam açısından mazi, hal ve istikbale delalet eder. Ayrıca bir şeyin devamlılığına da işaret eder. 95. âyetteki “يَوْمَئِذٍ يَخْلَعُ كِلَابٌ أَعْيُنَهُمْ دُمُورًا” Örneğin, ﴿يَوْمَئِذٍ يَخْلَعُ كِلَابٌ أَعْيُنَهُمْ دُمُورًا﴾ En'âm Sûresi sözcükleridir. Allah, taneyi yarma ölüm olayını her zaman gerçekleştirir. Bu nedenle burada devamlılığa işaret için ism-i fâ'iller kullanılmıştır.⁵⁴ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise ism-i fâ'il, sübut, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir.

2.2.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿لَا يَخُوفُ فَتْرِ اللَّيْلِ وَلَا يَخُوفُ فَتْرِ النَّوْءِ﴾

“Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” Sebe 34/37.

﴿﴾ lafzı cümlede haberdur ve zaman açısından şimdiki zamana işaret etmez, çünkü sözcüğün geçtiği cümledeki ﴿﴾ kelimesi cennet köşklarine işaret etmektedir.⁵⁵ Bu nedenle ödül âhirette verilecek mükâfatla ilgilidir. ﴿﴾ sözcüğü gelecek anlamla birlikte süreklilik de içermektedir,⁵⁶ çünkü mezkûr âyette “Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” denilmektedir. Cümlelerin mefhumunda verilecek nimet ve

⁵⁴ Sâmerrâî, Meâni'n-nahv, 3/197-201.

⁵⁵ Ebussuûd, İrşâdu'l-mî's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm, 7/136.

⁵⁶ İbn Âşûr, et-Tahrîr ve't-tenvîr, 22/218.

mükâfatların sonsuz olacağına işaret vardır. Çünkü insan daima güven ve emniyet içinde yaşamak ister. Bir an gelip tükenecek ve geri alınabilecek bir ödülün gönül rahatlığıyla zevk almaz.⁵⁷

Örnek 2

كُنْتُمْ لَهَا قَوْمًا / كُنْتُمْ لَهَا قَوْمًا

“Kendileri ve eşleri gölgelik yerlerde, TAHTLARINA KURULACAKLAR.” Yâsîn 36/56.

كُنْتُمْ لَهَا قَوْمًا / كُنْتُمْ لَهَا قَوْمًا”lafzının cümledeki konumu haberdir ve ism-i fâil kılıbındadır. Bu sözcük **şimdiki** veya süreklilik ifade etmez, fakat gelecek zamana işaret eder, çünkü anlatılan olaylar cennette gerçekleşecektir. Bir önceki âyette “O gün cennetlikler sıfı sürmekle meşguldürler.” denilmesi bu görüşü desteklemektedir. كُنْتُمْ لَهَا قَوْمًا / كُنْتُمْ لَهَا قَوْمًا”ism-i fâili süreklilik anlamı da içermez, çünkü cennette sadece tahtlarda oturma işi olmayacaktır. Bunun dışında gölgeliklerde ve pınar başlarında canlarının istediği çeşitli meyveler arasında olma olacaktır. (el-Mürselât 77/41) Yine köşlerde huzur ve güven içinde yaşama da vardır. (Sebe 34/37)

2.2.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

مُتْلَاكًا زَكُّومًا أَشْجَارًا مِنْهَا يَكْنُومُونَ / وَنَارًا هِيَ أَشَدُّ حَرًّا

“Mutlaka zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracaksınız.” Vâkıa 56/52.

Âyetteki (مُتْلَاكًا زَكُّومًا أَشْجَارًا مِنْهَا يَكْنُومُونَ) ism-i fâilleri bir önceki âyette geçen مَكْنُومًا / مَكْنُومًا Bu sözcüklerin işaret ettiği, zakkum yeme ve karınları zakkumla doldurma eylemleri âhirette olacağı için şimdiki zamanı içermez, çünkü mezkûr âyetin geçtiği sûrede kıyamet günü insanların üç grup olacağından bahsedilmekte, bahse konu âyetlerin geçtiği bölümde de amel defterini soldan alanların cezası aktarılmaktadır. Ayrıca bu kelimeler sürekliliğe de işaret etmez, ancak gelecek anlamı içerir, çünkü cehennemliklere azap sadece zakkum yedirmekle olmayacaktır. Gövdelerden sızan su da içirilecektir. (İbrahim 14/16) Bu ifade muzari fiille ifade edilseydi (مُتْلَاكًا زَكُّومًا أَشْجَارًا مِنْهَا يَكْنُومُونَ) “Onlar zakkum ağacından yiyecekler ve karınlarını ondan doyuracaklar” zakkum yeme ve karınlarını onunla doldurmanın daha yoğunlukla yapıldığına işaret etmezdi, çünkü ism-i fâil zaman ifade etmekle birlikte çokluk içerdiğinden muzariye göre daha fazla sıklığa delalet etmektedir.

Örnek 2

أَمْ أَعْيَبَكُمْ عَذَابًا يُدْرِكُ الْبُصُرَ / وَنَارًا هِيَ أَشَدُّ حَرًّا

“Ama siz, o acı azabı tadacaksınız!” es-Sâffât 37/38.

Âyette günahkârların elim azabı tadacakları عَذَابًا يُدْرِكُ الْبُصُرَ”ism-i fâilinın çoğulu عَذَابًا يُدْرِكُ الْبُصُرَ” ile ifade edilmiş. Bu sözcük azap kelimesine muzaf olduğu için “ن” harfi düşmüştür. Bu kelime cümlede haber konumundadır ve gelecek anlamı içermektedir, çünkü aynı surenin 35-38 âyetlerinde “Ne ZAMAN

⁵⁷ Ebu'l-Â'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân* (İstanbul; İnsan Yayınları, ts),4/533.

⁵⁸ Muhyiddîn Dervîş, *İrâbu'l-Kur'âni'l-Kerîm ve beyânühâ* (Beyrut, Dâru İbn Kesîr, 1992), 9/435.

onlara, "Allah'tan başka tanrı yoktur." denilse küstahlık edip kibre kapılan, cinlere kapılmış bir şairin sözüyle tanrılarımızı mı bırakacağız?" diyen kişilerden bahsedilmektedir. Mezkûr âyette ise bunlara verilecek azap ifade edilmiştir. Hitap dünyadakilere yönelik, fakat azap âhirete ait olduğu için ism-i fâil gelecek anlamı içermektedir.

2.3. Haberin Fiil Olması

Müsnedi (haber) fiil olan cümlede asıl olan fiilin müsnedün ileyhe (özne) takdim edilmesidir. Örneğin (سَئِدٌ جَاءَ) "Said geldi." gibi, fakat bu cümle (سَئِدٌ جَاءَ) "Said geldi." şekliyle müleyhin takdimiyle söylenirse anlamda ne değişir? Belagat bilginleri bu hususu şöyle özetlemişlerdir: 1- Tahsis veya hasır ifade eder 2-Muhatabın şüphesini bertaraf etmek için müsnedün ileyh fiilin önüne geçirilir. 3-Tazim veya küçümseme maksatlıdır.⁵⁹

2.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ / مَا تَدْعُوهُمُ إِلَىٰ دِينِهِمْ / مَا تَدْعُوهُمُ إِلَىٰ دِينِهِمْ / مَا تَدْعُوهُمُ إِلَىٰ دِينِهِمْ

"Şüphesiz ki Allah, iman edip din ve dünyaya yararlı işler yapmaları, altından ırmaklar akan cennetlere sokacaktır." Muhammed 47/12.

Mezkûr âyetin öncesinde "Bu, iman edenlerin yar ve yardımcılarının Allah olmasının, kâfirlerin ise böyle bir yardımcılarının bulunmamasının sonucudur." denilmektedir. Bahse konu bölümde "Allah, iman eden ve salih amel işleyenleri cennete girdirecektir" ifadesinde haber سَئِدٌ جَاءَ fiiliyle beyan edilmiş ve هَلْ lafzı cümlede öne geçirilmiştir. İsmi, cümlede ilk öge olmasıyla sadece Allah'ın cennete girdireceği belirtilmiş, kâfirlerin yardım umdukları put veya benzeri şeylerin herhangi bir rolünün olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca Allah lafzına, tazim yapılmıştır. Müsned, fiil gelerek inananların cennete girişlerini tasvir etmiştir.

Örnek 2

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ / مَا تَدْعُوهُمُ إِلَىٰ دِينِهِمْ / مَا تَدْعُوهُمُ إِلَىٰ دِينِهِمْ / مَا تَدْعُوهُمُ إِلَىٰ دِينِهِمْ

"İyiler ise içindekine güzel koku katılmış bir kadehten içecekler." el-İnsân 76/5.

Ebrar olanların güzel koku katılmış bir kadehten içecekleri ifadesinde mübteda isim "جَاءَ"; haber ise سَئِدٌ جَاءَ fiil olarak gelmiştir. Cümle çıkartıldı. Haberin, fiil olmasıyla da içme işinin yenileneceğine delalet edilmiştir.

2.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ / مَا تَدْعُوهُمُ إِلَىٰ دِينِهِمْ / مَا تَدْعُوهُمُ إِلَىٰ دِينِهِمْ / مَا تَدْعُوهُمُ إِلَىٰ دِينِهِمْ

⁵⁹ Sâmerri'î, Me'âni'n-nâhiv, 1/193-194.

“Ve onlar orada, “Rabbimiz! Bizi çıkar da yapmış olduklarımızdan TAMAMEN BAŞKA, iyi işler YAPALIM” diye FERYAT ederler.” Fâtır 40/37.

Kıyamet günü cehennemliklerin feryat edişi isim cümlesi, haberi ise **مُذَرِّعًا** muzari fiilin muzari beyanıyla bağrışma eyleminin yenileceğine işaret edilmiş ve sanki dinleyiciye olayı yaşıyor havası verilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği için **مُذَرِّعًا** zamiri cümlenin başlangıcında gelmiştir. Bu üslupta cehennemliklerin açıkça tahkirini sağlamıştır.

Örnek 2

﴿لَا تَجِدُ أَهْلَهُمْ عَلَيْهِمْ نَارًا مُذَرِّعًا﴾

“O gün onlar Ateşle SINANACAKLAR!” ez-Zâriyat 35/13.

مُذَرِّعًا sözcüğünün cümledeki konumu haberdir. 60 Âyette cehennemliklerin **مُذَرِّعًا** sinanacakları **مُذَرِّعًا** meçhul muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Bu üslub ateşin sürekli yenileceği veya ateşin şiddetinin farklı olacağına da delalet eder, çünkü ateşin yenilenmesi onun şiddetine tesir etmektedir. İnkârcılar dünyada cehennemde kızdırılan madenler gibi yanma işini imkânsız görmüşler **مُذَرِّعًا** fiiliyle onlara azap âyette tablolaştırılmıştır. 61 **مُذَرِّعًا** zamiri aynı surenin 10-12. âyetlerinde zikredilen “YALANCIAR, HANI SON YARGILAMA gününü ne ZAMAN?” diye soran kişilere döner. Cümle çıkartıldı

2.4. Haberi İsim Olan Âyetlere Örnekler

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik. Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

2.4.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿لَا تَجِدُ أَهْلَهُمْ عَلَيْهِمْ نَارًا مُذَرِّعًا﴾

“İşte bunLAR, YAPTIKLARININ KARŞILIĞI OLARAK içinde devamlı KALMAK üzere cennetliklerdir.” el-Ahkâf

46/14.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimiz Allah'tır.” diyen SONRA DA devamlı bu söze uygun YAŞAYANLARA ne bir korku vardır ne de onlar üzüntü çekeceklerdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise bu kişilerin cennet ashabı oldukları isim cümlesiyle ifade edilmiş ve haber **مُذَرِّعًا** isimden meydana gelmiştir. Bu üslupla mezkûr şahısların cennet ehli olmalarının sabitliği belirtilmiş, ayrıca **مُذَرِّعًا** sözcükleriyle anlam daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

﴿لَا تَجِدُ أَهْلَهُمْ عَلَيْهِمْ نَارًا مُذَرِّعًا﴾

“Onun BARINAĞI DA şüphe yok ki cennetin ta kendisidir.” en-Nâziât 79/41.

⁶⁰ Dervîş, İrâbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânühû, 9/341.

⁶¹ Kutub, fi Zîlâli'l-Kur'ân, 6/3376.

b-Muhatabın haberle ilgili tereddüt içinde olması ve kesin bilgiye ulaşma isteğinin olması: Bu çeşit haberde muhatabın şüphe ve tereddüdünün giderilmesi için bir te'kidin kullanılması iyi olur, bu tarz habere talebi haber denir.

c-Muhatabın haber konusunda inkârcı olması veya haberin tersine inanması: Böyle durumlarda muhatabın inkârındaki seviyeye göre haberin bir veya daha çok tekid edatıyla aktarılması

gerekir $\text{لَا يَكْفُرُ} / \text{ن}$ "Muhakkak Halit misafirdir, denildiğinde muhatap hâlâ bu haber **hasrîlâ** ise $\text{لَا يَكْفُرُ} / \text{ن}$ "tabir edilip te'kid sayısı ikiye çıkarılır. Hâlâ inkârını sürdürürse $\text{لَا يَكْفُرُ} / \text{ن}$ "te'kid sayısı üçe çıkarılıp muhatap iknaya zorlanır.⁶³ Âhirete yönelik ödül ve ceza içeren ayetlerde ise cümlelerin bir ve iki tekid edatıyla kullanıldıkları görülmektedir.

Yukarıda zikredilen kuralların bazen kelimada uygulanmadığı da görülmektedir. Belagat kitaplarında bu husus $\text{لَا يَكْفُرُ} / \text{ن}$ "sözün zahiri duruma **hâsîlâ** olarak isimlendirilmektedir. Bazen aktarılan haber hakkında şüphe etmeyen kişi, tereddüt veya inkâr eden gibi değerlendirilir. Bu üslup bir maksada binaen yapılır ve rastgele kullanılmaz. Bu durum muktezâ- yı zâhire aykırı görünse de muktezâ- yı hâle uygundur. Zahiri duruma uygun olmama temel olarak iki şekilde olur: 1-Mü'mini münkir gibi veya inkârcı gibi kabul etmek. 2-Inkâr edenin mümin veya mütereddit olmayan gibideğerlendirmek.⁶⁴

2.5.1. Tek Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

$\text{لَا يَكْفُرُ} / \text{ن}$

"Müttakiler cennetlerde ve pınar başlarındadır." ez-Zâriyat 51/15.

Müttakilerin cennetlerde ve pınar başlarında olduğu isim cümlesiyle ifade edilmiştir. Gaye verilen bu mükâfatın sabit olduğunu ortaya koymak içindir. Ayrıca verilen haberin kesinliğini ifade için de $\text{لَا يَكْفُرُ} / \text{ن}$ tekid edatı kullanılmıştır, çünkü aynı surenin 48. âyetinde "ŞAYET GERÇEKTEN **de** SÖYLÜYORSANIZ, BU TEHDİT HANI NE ZAMAN GERÇEKLEŞECEK?" diyen inatçı kâfir tipolojileri vardır. Bu kişilere 49-54. âyetlerde karşılaşacakları durumlar anlatılmış bahse konu âyetten itibaren müttakilerin durumu onlara aktarılmıştır.

Örnek 2

$\text{لَا يَكْفُرُ} / \text{ن}$

"Şüphe yok ki TAKVÂ SAHİPLERİ gölgeliklerde ve Pınar başlarındadır." el-Mürselât 77/41.

Mürselât Sûresinde 10 yerde $\text{لَا يَكْفُرُ} / \text{ن}$ "Hakki yalanlayanların **WAY HALİNE!**" ifadesi geçmektedir. Sûrede yoğun bir şekilde hakkı yalanlayanlara vurgu yapılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak bu ayette verilen haber de tekidli kullanılmıştır.

⁶³ Abbas, el-Belâğü funûnuhâ ve efrînuhâ (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 1/113-125.

⁶⁴ Seyyid Ahmed Hâşimî, Cevâhiru'l-belâğâ fi'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2013), 66-68.

2.5.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿لَا يَنْفَعُ الْكٰفِرِيْنَ اَنْ يَّذُوْرُوْا اَمْۤاٰلَهُمْ اَوْ اَوْلٰدَهُمْ اَوْ اَمْۤاٰلَ اٰبٰٓءِهِمْ اَوْ اَوْلٰدَ اٰبٰٓءِهِمْ اَوْ اَمْۤاٰلَ اٰخِیْنِهِمْ اَوْ اَوْلٰدَ اٰخِیْنِهِمْ اَوْ اَمْۤاٰلَ اٰخِیْنِهِمْ اَوْ اَوْلٰدَ اٰخِیْنِهِمْ﴾

“Günaha batıp kalmış olanlar kuşkusuz cehennem azabında devamlı kalacaklar,” ez-Zuhur 43/74.

Âyette haberin tekid ile başlaması onun önemi ve konuyla ilgili tereddüdü olan kişinin tereddüdünü gidermek içindir.⁶⁵ Aynı sürenin 65-66. âyetlerinde “Günaha batıp kalmış olanlar kuşkusuz cehennem azabında devamlı kalacaklar. Bütün yaptıkları, kendileri farkında bile olmadan kıyametin ansızın kopmasını beklemekten ibaret!” denilmektedir. Bu kişiler kıyameti ve cehennemi ciddiye almamakta aktarılan bilgilere tereddütle yaklaşmaktadırlar. Bunların hallerine uygun olarak bahse konu ayette ﴿﴾ tekid edatının kullanıldığı düşünülebilir.

Örnek 2

﴿لَا يَنْفَعُ الْكٰفِرِيْنَ اَنْ يَّذُوْرُوْا اَمْۤاٰلَهُمْ اَوْ اَوْلٰدَهُمْ اَوْ اَمْۤاٰلَ اٰبٰٓءِهِمْ اَوْ اَوْلٰدَ اٰبٰٓءِهِمْ اَوْ اَمْۤاٰلَ اٰخِیْنِهِمْ اَوْ اَوْلٰدَ اٰخِیْنِهِمْ اَوْ اَمْۤاٰلَ اٰخِیْنِهِمْ اَوْ اَوْلٰدَ اٰخِیْنِهِمْ﴾

“Zakkum ağacı günahkârın yiyeceğidir.” ed-Duhân 44/43-44.

Günahkârların yiyeceğinin zakkum olduğu ﴿﴾ tekid edatıyla pekiştirilmiştir. Bahse konu âyetlerin sıyacı olan 34-36. âyetlerde “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar: Bu iş bizim ilk (ve son olarak) ölüp gitmemizden ibarettir, biz artık yeniden diriltilecek değiliz. Siz doğru söylüyorsanız (ölmüş) babalarımızı geri getirin!” denilmektedir. Bu kişilerin münkirlikte ileri derecede oldukları âyetlerin birinci bölümündeki “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar.” ifadesinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahısların hallerine uygun olarak tekid edatı kullanılmıştır.

2.5.3. İki Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿لَا يَنْفَعُ الْكٰفِرِيْنَ اَنْ يَّذُوْرُوْا اَمْۤاٰلَهُمْ اَوْ اَوْلٰدَهُمْ اَوْ اَمْۤاٰلَ اٰبٰٓءِهِمْ اَوْ اَوْلٰدَ اٰبٰٓءِهِمْ اَوْ اَمْۤاٰلَ اٰخِیْنِهِمْ اَوْ اَوْلٰدَ اٰخِیْنِهِمْ اَوْ اَمْۤاٰلَ اٰخِیْنِهِمْ اَوْ اَوْلٰدَ اٰخِیْنِهِمْ﴾

“Kuşkusuz Allah’a itaatsizlikten sakınanlara çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri vardır.” Sâd 38/49-50.

Âyette müttakilere çok güzel bir gelecek ve kapıları ardına kadar açılacak adn cennetlerinin olduğu isim cümlesi ve haberi şibih olarak beyan edilmiş ve haberin doğruluğu içinde ﴿﴾ edatları kullanılmıştır. Aynı sürenin 28. âyetinde “Yoksa iman edip dünya ve âhirete yararlı işler yapanları yeryüzünde fesat çıkarıcılarla bir mi tutacaktık? Yahut günah işlemekten sakınanları günaha batanlar gibi mi sayacaktık?” denilmektedir. Müttakilere verilecek mükâfatın kesinliğini ifade için tekid kullanılmış, âyette zikredilen mükâfatların sadece müttakilere has olduğunu beyan içinde haber başa gelmiştir. İfade ﴿﴾ şeklinde olsaydı müttakilerin nimet içinde olduğu mükâfat zikredilen nimetlerin onlara has olduğu anlatılamazdı.

⁶⁵ İbn Âşûr, et-Tahrîr ve't-tenvîr, 25/257.

Örnek 2

﴿بُؤْسًا مِّن مَّا يَخْتَارُونَ﴾

“Kuşkusuz bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” Sâd 38/54.

Mezkûr âyetin öncesinde Allah’a itaatsizlikten sakınanlara, çok güzel bir gelecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri, çeşit çeşit meyve ve içecekler ve yanlarında eşlerinden başkasına bakmayan yaşıt dilberler verileceği belirtilmektedir. Bahse konu bölümde ise “Bu, bitmek tükenmek bilmeyen nimetimizdir.” denilmiştir. Âyette rızık sözcüğü ﴿رِزْقًا﴾ tekid edatıyla pekiştirilmiştir, çünkü dünyada rızıklar sonludur. Rahmân Sûresi 26. âyette “Yeryüzünde bulunanların hepsi fânîdir.” denilerek âdemoğluna bu gerçeği öğretmektedir. İnsan dünyada sonluluğa alışık olduğu için bitmez tükenmeyen nimete alışık değildir. Ayrıca sonsuzluğu anlamakta zorlanmaktadır. İnsanın bu haline uygun olarak iki tekid kullanılmıştır.

2.5.4. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿فِي سَائِرِ الْبُقْعَاتِ﴾

“SONRA ONLARIN, yedikleri bu nesnenin üzerine, KAYNAR su karıştırılmış bir içecekleri de olacaktır.” es- Sâffât 37/67.

Sûrenin 50-57. âyetlerinde cennetlikler arasında geçen diyalog zikredilmektedir. İçlerinden biri bir arkadaşının ona “ Sen de ONAYLIYOR musun gerçekten? Biz, ölüp de TOPRAK ve kemik yığını haline gelmişken mutlaka HESABA çekilecekmiz öyle mi?” dediğini zikretmektedir. Bu kişinin âhireti inkâr ettiği ve bir azapla karşılaşmayacağını düşündüğü ifadelerinden anlaşılmalıdır. Zikredilen şahsın haline uygun olarak ayetteki azabın verileceği ﴿بُؤْسًا﴾ tekid edatıyla aktarılmıştır.

Örnek 2

﴿بِئْسَ مَا يَشْرُونَ﴾

“Bu böyledir. Öte YANDAN azınlara DA çok kötü bir gelecek.” Sâd 38/55.

Âyette azınlara çok kötü bir geleceğin olacağı ﴿بِئْسَ﴾ tekid edatlarıyla aktarılmıştır. An surenin 12-13. âyetlerinde “Bunlardan önce Nâh KAVMI, Âd KAVMI, KAZIKLI FIRAVUN, Semûd KAVMI, Lût KAVMI ve EYKE HALKI, bütün bu topluluklar İSRARLA gerçeği YALANLAMISLARDI.” denilmektedir. 16. âyette ise “Onlar, (ALAYCI bir TAVIRLA), “Rabbimiz! HESAP gününden önce PAYIMIZA düşen AZABI hemen şimdi ver!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Hem önceki topluluklar hem de hemen azabı isteyenlerin inkârda aşırı oldukları anlaşılmalıdır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak ayette iki tekidin kullanıldığı söylenebilir.

Bir ve iki tekidin geçtiği âyetleri karşılaştırdığımızda ikisinde de bağlamda geçen kişilerin inkârlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Örneğin tek tekid kullanılan Zariyat Sûresinde “ŞAYET gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit HANİ ne ZAMAN gerçekleşecek?” diyen kişiyi görmekteyiz. İki tekidin kullanıldığı Sâffât Sûresinde “Sen de ONAYLIYOR musun gerçekten? Biz, ölüp de TOPRAK ve kemik yığını

HALİNE gelmişken mutlaka hesabı çekilecekmış öyle mi?" diyen şahıstan bahsedilmektedir. İki surede de inkârcı şahsiyetleri görmekteyiz.

Sâffât ve Sâd Sûrelerinde iki tekid kullanılmasının nedeni şöyle açıklanabilir: Sâffât 52, 60 ve Sâd 9-50,54 âyetlerde de iki tekidin kullanıldığı görülmektedir. Sûrenin bütünlüğüyle uyum sağlamak için mezkûr âyetlerde de iki tekid kullanıldığı düşünülebilir.

2.6. İsim Cümleli Tekidsiz Âyetlere Örnekler

İsim cümleleri tekid edatıyla kullanıldığı gibi tekidsiz de kullanılmaktadır. Bir haberin tekidsiz ifade edilmesi muhatabın o konuda tereddütlü olmaması, zihninin şüpheden âri olmasıyla ilgilidir, fakat bazı durumlarda münkir, mü'min gibi kabul edilmekte veya aynı anda iki grup zikredildiğinde bütün muhataplar habere karşı tereddütsüz gibi değerlendirilmektedir.⁶⁶

2.6.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿أَرَأَيْتُمْ أَصْحَابَ الْحَاكِمِ﴾

“Artık o, hoşnut olacağı bir HAYAT içindedir.” el-Hâkka 69/21.

Bahse konu ayetin geçtiği surenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, mezkûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamıştır. Cümle çıkartıldı. Âyetteki mezkûr kişinin halinin devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

﴿فَرِذَّةً وَسَعَةً﴾

“Firdevs cennetine VARIS OLACAKLAR VE ORADA ONLAR Ebedî KALACAKLARDIR.” el-Mü'minûn 23/10.

Aynı sûrenin önceki ayetlerinde kurtuluşa eren müminlerin özellikleri sayılmaktadır. Mezkûr ayette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir. Ya da hitabın mümin ve kâfirlere yapıldığı düşünülürse mütekellimin kâfirleri de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. ﴿هَمْؤُ﴾ cümlede mübteda ve ﴿هَمْؤُ﴾ ise haberdir.

2.6.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿لَا يَسْمَعُونَ﴾

⁶⁶ Ahmed Mustafa Merâğî, 'Ulûmu'l-belâğ el-beyân ve'l-meânî vel-bedî (Beyrut; Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993), 51.

“Kamtlarımıza Aldırış etmeyenler VAR YA, HAK ettikleri için ONLARIN yeri ATEŞTİR.” Yunus 10/8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “Kuşkusuz rabbiniz, gökleri ve yeri Altı günde YARATAN, SONRA DA (YARATTIĞI) ARŞA HÂKİM OLAN, her işi yöneten ALLAH’tır. O izin vermedikçe ŞEFAAT edecek biri de yoktur. İşte bu ALLAH sizin RABBİNİZDİR, öyleyse O’na kulluk ediniz. Bunları düşünmez misiniz!” denilmektedir. Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâfirlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. İnkârcuların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin inkârdan ari olması şeklinde düşünülmesi olabilir.

Örnek 2

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ

“Onların giysileri katrandandır; yüzlerini de Ateş bürüyecektir.” İbrâhîm 14/50.

Bahse konu âyetin siyakı olan 44. âyette “Kendilerine gelecek AZABı KARŞI insanları uyar.” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edatı kullanılmamış, anlaşılabilir muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

Sonuç

Kur’ân’da âhirete yönelik ödül ve cezaların fiil ve isim cümlesi şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Verilmek istenen mesaja göre biri tercih edilmektedir. Hedef, mükâfat ve cezanın sabitliğini muhataba bildirmek ise ifade, isim cümlesi ve haberi de isimle aktarılmaktadır. Ödül ve cezanın tekrar ve yenilenmesi hedefleniyorsa beyan, fiil cümlesi veya haberi fiil olan isim cümlesiyle bildirilmektedir. Seçilen fiiller, bağlam veya verilmek istenen mesaja göre, mazi, muzari emir formuyla kullanılmaktadır. Konuyla ilgili örneklerdeki mazi, muzari fiiller gelecek anlamı ifade etmektedir. Ödül ve cezanın kesin gerçekleşeceğini ilan için fiiller mazi; tekrar, yenilenme ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermek için muzari; diyalog oluşturmak için de emir formunda kullanılmaktadır.

Âyetlerdeki haberler (müsnedler), isim, ism-i fail, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Bazı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhataba bilgi verme amaçlanmaktadır. Cümlede ism-i fâilin fiil yerine müsned olması eylemin daha yoğun gerçekleşmesine işaret etmek içindir. Bazı âyetlerde isim cümleleri tekid edatıyla bir kısmında ise tekidsiz gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edatı kullanılmakta; hitap bütün insanlara ya da herkes haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Kaynakça

Abbas, Fadl Hasen. *İtkânü'l-burhân fi'ulûmi'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Ammân: Dâru'l-Furkân, 1997. Abbas, Fadl

Hasen. *el-Belâğü'l-funûnuhâ ve efnânuhâ*. 2 Cilt. Amman: Dâru'l-Furkân, 1997.

Aktaş, Osman. “Kur’ân-ı Kerim’den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar”. *BARTIN Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 6 / 11 (Haziran 2019), 2-14.

Editör Son Okuma -Eskiyesi

Alevî, Hamza b. Ali. *et-Tirâz li esrârî'l-belâğa ve 'ulumî hakâiki'l-İcâz*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-Asriyye, 2002.

Asutay, Mücahit. "Arapça İsim Cümlesinde Söz dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış". *Nüşha* 21/52 (Haziran 2021), 217 – 232. <https://doi.org/10.32330/nusha.910678>

Bilgegil, M. Kaya. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980.

Bulut, Ali. *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019. Bütî, Ramazân. *min RAVÂ'î'l-Kur'ân*. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.

Cevherî, İsmail bin Hammad. *es-Sihâh*. thk. Muhammed Muhammed Tamir Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2009.

Curcânî, Abdülkâhîr. *Delâilu'l-İcâz*. thk. M. Muhammed Şakir. Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004.

Dervîş, Muhyiddîn. *İ'râbu'l-Kur'ânî'l-Kerîm ve beyânuhû*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1992.

Ebussuûd. *İrşâdu'l-Aklî's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsî'l-'Arabiyyi, ts. Endelusî,

Ebû Hayyân. *el-Bahrû'l-muhîr*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993.

Ferhânî, Hannan Muhsin Muhammed. *Bînâu'l-Gümle fi'l-Meseli'l-Kur'ânî*. Kâdisiye: Câmîa Kâdisiye, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Ğalâyînî, Mustafa. *Câmî'u'd-durûsî'l-'Arabiyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsîl-'Arabiyyi, ts. Hâşimî,

Seyyid Ahmed. *Cevâhiru'l-belâğa fi'l-meânî ve'l-bevân ve'l-bedî*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2013. Kutub, Seyyid. *fi*

Zilâli'l-Kur'ân. 6 Cilt. Kahire: Daru's-Şurûk, 32. Baskı, 2003.

Merâğî, Ahmed Mustafa. *'Ulûmu'l-belâğa el-bevân ve'l-meânî ve'l-bedî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 3.Baskı,1993.

Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.

Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *el-Belâğatu'l-'Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1996.

Muberrred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedab*. thk. Muhammed Abbas el-Halik Azime. 4 Cilt. Kahire: Metabiu'l-Ehramî't-Ticariyye, 1994.

İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'z-Zeytûniyye, 1984.

İbn Cinnî, *el-Leme' fi'l-'Arabiyye*. thk. Samî' Ebu Muğlî. Amman, Dar-u Meclâvî, 1988.

İbnu'l-Esîr, Zıyaeddîn. *el-Meselus-sâir*. 4 Cilt. Kahire, Daru'n-Nahda, ts.

İbn Fâris, Ahmed. *Mu'cemu mekâvîsî'l-luğâ*. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1979. İbn

Hâcib. *Kâfiyye*. Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.

Sildi:

Biçimlendirdi: Yazı tipi: İtalik, Karmaşık Yazı İçin Yazı Tipi: İtalik

Sildi:

Biçimlendirdi: Yazı tipi: İtalik, Karmaşık Yazı İçin Yazı Tipi: İtalik

Sildi: ,

Editör Son Okuma -Eskiyeni

- İbn Hişâm. *Şerhu KATİBİ'N-NEDÂ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.
- İbn Hişâm, Abdullah. Muğni'l-lebîb. thk. Berakat Yusuf Hebbuh. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999.
- Kazvîni, Hatib. *el-İzâh fi 'ulûmi'l-belağâ*. thk. İbrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.
- Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'l-f'câz fi dirâyeti'l-f'câz*. thk. Nasrallah Hacı Müftü Oğlu Beyrut; Dâru Sadr, 2004.
- Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-ğayb*. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Rizk Shoeir, Muhammed. "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021), 225-249. <https://doi.org/10.33227/auifd.551463>
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *SAFETU'LE-TEFÂSİR*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4. Baskı, 1981.
- Sâmerrâî, Fâdîl. *Me'âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007.
- Sâmerrâî, Fâdîl. *Me'âni'n-NAHV*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 2020.
- Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'l-HEVÂMİ' fi şerhi cem'i'l-cevÂMİ'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.
- Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *el-İTKÂN fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.
- Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *Muhtasarul-me'ÂNİ*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017. Tekin, Mehmet. *ROMAN SANATI ROMANIN ÜNİSURLARI I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018. Zemahşerî, Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 3. Baskı, 2009.
- Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah. *el-BURHAN fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fadl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, 1984.

Sildi: DOI: 10.33227/auifd.551463

Âhirete Ait Ödül ve Cezaların Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi Bekir

Yıldırım

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi
İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü
Assist. Prof. Dr., Karatekin University of Çankırı, Faculty of Islamic Sciences
Department of Basic Islamic Sciences
Çankırı/Turkey
bekiryildirim@karatekin.edu.tr
ORCID: 0000-0001-7898-794X

Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the Qur'an

Abstract

While conveying the messages to the addressee in the Qur'an, the statement always contain the most appropriate material and the intended meaning has been chosen. One of these subtleties is said the rewards and punishments for the hereafter in some verses with verb sentence; in some of them it is laid out in the form of a noun sentence. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past (*al-mādi*), present (*al-mudāri*), and command and suffixed with "س/سَوْفَ" (*prefix SA- / the particle SAWFA*) expressing the future. In *Al*, the past verb usually refers to the past tense, but sometimes it also includes the future meaning. This situation is seen in sentences with construction (*insha*) and demand, sentences with conditional prepositions and *al-wa'd wa 'l-wa'id* (*the promise AND the threat*) expressions. In fact, the expression of the *al-wa'd wa 'l-wa'id* with the past are meant to point to the certainty of the occurrence of an event that will take place in the future. If the context in the verses aims to convey to the addressee that the reward and punishment will be given, the verb past is used. *Mudāri* verb is an action that refers to the present and future tense. *Mudāri*, when used with an adverb that points to the future, or when prefix *SA-* or the particle *SAWFA* (س/سَوْفَ) appear, denotes the future. Also, *mudāri* verbs that in condition, *nasb* prepositions, and *al-wa'd wa 'l-wa'id* contain the future tense meaning. In the verses, it is seen that this tense is used to express that renewing the reward and punishment and to make the addressee feel as if he/she is experiencing the event. The prefix *SA-* or the particle *SAWFA* (س/سَوْفَ) express the future tense as well as the reinforce (*te'kid*) meaning. *al-Wa'd wa 'l-wa'id* indicates that the action will be certain. In the verses where rewards and punishments for the hereafter are mentioned if the appeal is directly in the form of *al-wa'd wa 'l-wa'id* the verbs are used in the structure expressing the future with prefix *SA-* or the particle *SAWFA* (س/سَوْفَ) Command is a request from the interlocutor to do something. According to rhetoric scholars, the command actually expresses a

Yayımlanacak Metin

demand, but sometimes it is not used in this way. Contains meanings such as exaltation, humiliation, and command. In which sense it is used can be understood from the environment and situation in which the sentence is said. Explaining the rewards and punishments for the hereafter with the

ESKİYENİ

command, emphasizing the honor and hospitality in the reward and insulting and threatening in the punishment. It is also intended to make the address more vivid. The verb of the noun sentences consist of predicate as noun, “ism al-fā'il” (agent), verb and sibh (phrase) sentence. In addition, some noun sentences come with te'kid prepositions. This diversity in sentences also affects the meaning. Statement, noun sentence and predicate are mentioned by name to show that reward and punishment are always constant because the noun contains constancy in meaning. If the purpose of the statement is to reveal the variability of the news, instead of the stability then the verb sentence or predicate is a verb. In terms of meaning, the “ism al-fā'il” indicates the past, present and future, as well as the continuity of something in some cases. In the verses that include reward and punishment for the hereafter, ism-i fâil includes the meaning of stability, multiplicity and future. Since the situation of the addressee varies in the matter of the transmitted information, the necessity of using the preposition te'kid in speech has increased. The most famous methods used in te'kid the word is through some letters and prepositions. If the addressee is not knowledgeable about the subject and does not hesitate, there is no need for te'kid, but if he is hesitant about the information given, it would be better to strengthen it by using te'kid. It is also seen that these rules are sometimes not used in speech. In rhetoric books, this situation is called "the word being against the outward situation". Sometimes, a person who has no doubt about the news is evaluated as hesitant or as a denier are regarded. Even sometimes he is recognized as a believer. If there are denialist types in the manner of the verses, it is notable that the news is reported by using te'kid prepositions; If the address is intended for all people, in other words, if it covers both deniers and believers, then both sides are accepted as believers and the preposition te'kid is not used. In this study the following questions are answered: Why are rewards and punishments for the hereafter expressed by stressing with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Verb Sentence, Noun Sentence, Qur'an, Hereafter, Punishment, Reward.

Öz

Kur'an'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Bu inceliklerden biri de âhirete yönelik ödül ve cezaların bazı âyetlerde fiil; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmesidir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin fiilleri, mazi, muzari, istikbal ifade eden “س/سُورَف” موزاري ve emir formunda gelmektedir. Arapçada mazi fiil genelde geçmiş zamana delalet eder, fakat bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve taleb, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd-va'id ifadelerinde görülür. Aslında va'd ve va'idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir. Âyetlerdeki bağlam, mükâfat ve cezanın kesin verileceğini muhataba iletmeyi hedefliyorsa fiil mazi kullanılmaktadır. Muzari fiil şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Muzari, geleceğe işaret eden bir

Yayımlanacak Metin

zarfla kullanıldığında, ya da başına “سوف” harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va’d ve va’id içeren muzari fiiller, gelecek zaman anlamı içerir. Âyetlerde mükâfat ve cezanın yenilenmesi, dinleyenin olayı yaşıyormuş gibi hissetmesi için de bu zamanın kullanıldığı görülmektedir. “سَوْفَ” edatları gelecek zaman belirttiği gibi tekid anlamı da içerir. Va’d ve va’idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder. Âhirete

ESKİYENİ

yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direk va'd ve va'id şeklinde ise fiiller 'سَلَّمَ' istikbal ifade eden yapıda kullanılmaktadır. Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Yüceltme, aşağılama, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlenin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır. Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlardır. Ayrıca emirli hitab ifadede diyalog meydana getirir. İsim cümlelerinin yüklemi, isim, ism-i fâil, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca bazı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. Cümlelerdeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir. Ödül ve cezanın daima sabit olduğunu göstermek için beyan, isim cümlesi ve yüklemi isimle zikredilmektedir. Çünkü isim anlam olarak sabitliği içerir. Beyanın maksadı verilen haberin sabitliği değil değişkenliğini ortaya koymaksa o zaman ibare fiil cümlesiyle veya isim cümlesi olacaksa haberi fiil olmaktadır. ism-i fâil anlam açısından mazi, hal ve geleceğe delalet ettiği gibi bazı durumlarda bir şeyin devamlılığına da işaret eder. Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren âyetlerde ise ism-i fâil, sabitlik, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir. Aktarılan bilgi hususunda muhatapın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada te'kid edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Sözü te'kid etmede kullanılan yöntemlerin en meşhuru bazı harfler ve edatlar aracılığıyla olmaktadır. Muhatap konu hakkında bilgi sahibi değil ve tereddüt göstermezse te'kide gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddid ise te'kidle pekiştirmek iyi olur. Bu kuralların bazen kelimada kullanılmadığı da görülmektedir. Belagat kitaplarında bu durum "sözün zahiri duruma aykırı olması" olarak isimlendirilmektedir. Bazen haber hakkında şüphesi olmayan kişi tereddüt veya inkâr eden gibi ya da inkârcı, mü'min gibi değerlendirilir. Âyetlerin bağlamında inkârcı tipler varsa haber tekidle bildirilmekte; hitap bütün insanlara yönelik ise herkes inanan kabul edilip tekid edatı kullanılmamaktadır. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Kur'ân, Âhiret, Ceza, Mükâfat.

Giriş

Kur'ân'da, mevzular muhataba iletilirken daima muktezâ-yı hâle en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle kelam, bazı yerlerde îcâzlı bir şekilde en az kelamla ifade edilmiştir. Kısa ve özlü anlatımın tercih edildiği yerlerde mânâ ihmal edilmemiş, muhtevânın ayrıntısına girilmesi gereken yerlerde de itnab (sözü uzatmak) yapmaktan kaçınılmamıştır. Anlamdaş kelimelerin seçiminde bile tasvir gücü en fazla ve fesâhati kuvvetli olan sözcük tercih edilmiştir.¹ Bu tercihlerin tesadüfî olmayıp bir maksada binaen beyan edildiği görülmektedir. Fadl Hasen Abbas bu hususu şöyle açıklar: "Kur'ân'da yer ALAN her HARF bir hikmete binaen

yer almıştır. Aynı mânaya gelebilecek başka bir HARF onun vereceği anlamı tam karşılamaz." Tâha Sûresi 71.

âyette kullanılan "ق" harfi ceri örneklerden biridir.

Yayımlanacak Metin

أَمْ أَدِيمُ أَوْسُنْ بِنْدَ سِزِ اِيْلَرِنِيزِي وَ اَيَاكِلَرِنِيزِي أَطْرَازِلَامَا كَسَعِجِمْ وَ سِزِي حُرْمَا كُتُوكِلَرِنِيزِي اَسَاغِمْ!

“Ama AHDİM olsun ben de sizin ellerinizi ve AYAKLARINIZI ÇAPRAZLAMA keseceğim ve sizi hurma kütüklerine ASACAĞım!”

¹ Ramazan el-Bûtî, *min Ravâi'î'l-Kur'an* (Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007), 140.

ESKİYENİ

Yayımlanacak Metin

Âyetteki "قِي" harfi cerinin yerine "أَلِي" harfi ceri gelebilir diye düşünülebilir, fakat âyetin mânası anlaşılınca yalnız "قِي" harfi cerinin uygun olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu harf, Firavun'un inananları sadece hurma kütükleri üzerine asmasını içermez, ayrıca mü'minlere karşı daha fazla işkence çektirmek için hurma kütüklerini batırmayı içeren kin ve garezine de işaret eder.²

Kurân'da harf veya kelime seçiminin bir hikmete binâen olması gibi benzer bir durumun kullanılan üslublarda da olduğu görülmektedir. Örneğin, Mâide Sûresi 91. âyetteki içki yasağının, nehiy yerine "لَيْسَ" istifhamıyla aktarılması,

لَيْسَ بِشَرِّ شَرِّكُمْ شُرَّكُمْ إِذْ يُضِلُّونَ فِيهِ زُجُجًا مِّنْ مَّوَدِّعٍ لِّلْجِبِّ حُلَّةً يُسْوِغُونَ فِيهِ زُجُجًا كَذِبًا
لَيْسَ بِشَرِّ شَرِّكُمْ شُرَّكُمْ إِذْ يُضِلُّونَ فِيهِ زُجُجًا مِّنْ مَّوَدِّعٍ لِّلْجِبِّ حُلَّةً يُسْوِغُونَ فِيهِ زُجُجًا كَذِبًا

"ŞEYTAN, içki ve kumarla SİZİN ARANIZA düşMANLIK ve kin sokMAK ve sizi Allah'ı ANMaktan ve NAMAZdan ALIKOYMAK ister. Artık bunlardan VAZGEÇTiniz değil mi?"

Âyette içki ve kumarın kötülüğü aktarıldıktan sonra onu yasaklamak için nehiy yerine daha etkileyici ve belîğ olan istifham yoluyla emir verilmiştir.³ Soru, emir anlamında kullanılmış olup yapmayın terk edin demektir.⁴ Buradaki istifhamla muhataptan yumuşak bir üslupla bu kötü işten vazgeçmesi istenmiştir. Çünkü Allah önceden ona içki ve kumarın kötülüğünü açıklamış, mezkûr âyetle de muhataptaki tesiri ölçmüştür.⁵ Bahse konu âyet "Artık bunlardan VAZGEÇİN." şeklinde istifhamsız tabir edilseydi bu ifade, muhatapın kendi iç dünyasında bir hesaplaşmaya girmesini istifham kadar sağlayamayacaktı, çünkü hükmü muhatap değil, mütekelim vermiş olacaktı.

Kurân'daki ifade çeşitliliklerden biri de âhirete yönelik mükâfat ve cezaların tek tip bir üslupla aktarılmamasıdır. Ödül ve cezalar yerine göre hem isim hem de fiil cümlesiyle haber verilmektedir. Örneğin, Nisa Sûresi 57. âyette mü'minlerin cennete girme halleri ve gölgelenmeleri fiille ifade

edilirken (لَا يَدْخُلُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ) Zâriyât Sûresi 15. âyette müttakilerin

olmaları isim cümlesiyle beyan edilmiştir. (يَوْمَ لَا يَنْفَعُكَ إِيمَانُكَ إِذْ تُسْعَىٰ سَعَىٰ) Meryem Sûresi 59. âyetin namazlarını Süresizayi eden şehvetlerine uyanların cezası fiille (يَوْمَ لَا يَنْفَعُكَ إِيمَانُكَ إِذْ تُسْعَىٰ سَعَىٰ) Zuhruf

74. âyette suçluların cehennemde kalışı, isimle ifade edilmiştir. (يَوْمَ لَا يَنْفَعُكَ إِيمَانُكَ إِذْ تُسْعَىٰ سَعَىٰ)

Kurân'da âhirete ait mükafât ve cezanın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edildiğini zikretmiştik. Fiil cümlesi şeklinde gelen ifadelerin eylemleri, mazi, muzari ve istikbale delalet eden "س" ekiyle ve emir sigasında gelmektedir. İsim cümlesi tarzında olanlar ise kimi yerde haberi bazı yerde isim, ism-i fâil ve şibih cümlesi şeklinde görülmektedir. Ayrıca cümleler tekidli ve tekidsiz gelmektedir.

Bu çalışmada şu hususlar ortaya konulmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfat ve cezalar niçin, isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır: Konu âhirete ait mükafât ve cezanın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edilmesi olunca mazi ve muzarinin sadece gelecek ifade eden anlamı

üzerinde durulmuştur. İsim cümlesinde ise haberi, isim, fiil, ism-i fâil, şibih cümle olanlar incelenmiştir. Ayrıca cümlelerin tekidli ve tekidsiz hali ele alınmıştır. Konuyla ilgili iki âyet, örnek olarak zikredilmiştir.

² Fadl Hasen Abbas, *İtkânü'l-burhân fi 'ulûmi'l-Kur'ân* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 115-116.

³ Muhammed Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 2009), 308.

⁴ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Sarvetu't-terâsîr* (Beyrut: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 1981), 1/364.

⁵ Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru'z-Zeytûniyye, 1984), 7/22.

ESKİYENİ

Hannan Muhsin Muhammed Ferhânî tarafından “Binâu'l-Cümle fi'l-Meseli'l-Kurânî” isimli yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Araştırmacı, Arapçadaki cümle çeşitlerini ele almış, örneklem olarak Kur'ân'daki mesel âyetlerini seçmiş ve konuyu sadece irab açısından değerlendirmiştir.⁶

Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış” adlı makaleyi kaleme almış, çalışmasında önce gramer, söz dizim ve me'ânî'n-NAHİV kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde nazımının, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiştir.⁷

Muhammed Rizk Shoeir, “Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma” adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Yazar, isim ve fiil cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan fiillerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi haber çeşitlerini de sadece isim ve fiil olarak ele almıştır.⁸

Osman Aktaş, “Kur'an-ı Kerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar” isimli çalışmayı kaleme almıştır. Yazar isim ve fiili kavram açısından incelemiş, fakat cümle çeşidi olarak ele almamıştır. Maziye sadece geçmişe delaleti açısından incelemiştir. Ayrıca mazi, mızari, emir fiilin belağat açısından anlamı üzerinde durmamıştır. Örneklemdeki âyetleri değerlendirirken fiil ve cümle çeşidi açısından bir ayırma tabi tutmamış, örnek âyetleri bizim çalışmamız gibi belli bir konuyla sınırlandırmamıştır.⁹

1. Fiil Cümlesi

Arapçada fiil kelimesi **فَعْلٌ** sülasi fiilin masdarı olup anlamı güzel ve çirkin fiilleri içerir.¹⁰ Fiil, sarf açısından ise mâzi, muzâri, emir olmak üzere üç türdür. Ayrıca başına **فَاعِلٌ** edatlarını alan ve kendisine te'nis, mütekellim, muhatab “ت”si bitişen kelimelere fiil denir.¹¹ Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.¹²

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermez. Abdulkâhir el-Curcânî (öl. 471/1078-79) aralarındaki farkı şöyle özetler: “İsmin temel işlevi yenilenmeyi gerektirmeksizin bir şeyde niteliğin kalıcı ve sürekli YAPILMASINI İFADE eder. Fiilin temel işlevi, VAR olduğu ifade edilen niteliğin AZAR AZAR gerçekleşmesi, yenilenmesidir.” İsimle fiilin farkının daha iyi anlaşılması için şu örneği verir: **(زَيْدٌ يَمْشِي)** “Zeyd cümlesindeki fiilin yerine isim konulup **(يَمْشِي زَيْدٌ)** “Zeyd ayakta” denmesi, bu her iki cümlenin de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmez, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalardı birisi fiil, diğeri isim olmazdı. Her ikisinin fiil ya da isim olması gerekirdi.¹³ Diğer bir ifadeyle **يَمْشِي** lafzı, eylem sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret ederken **يَمْشِي** fiili ise kalkma eyleminin tekrarına delalet etmektedir.

⁶ Hannan Muhsin Muhammed Ferhânî, Binâu'l-Cümle fi'l-Meseli'l-Kurânî (Kâdisiye: Câmia Kâdisiye, Yüksek Lisans Tezi, 2017)

⁷ Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Söz Dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış”, Nüsha 21/52 (Haziran 2021), 217-232.

⁸ Muhammed Rizk Shoeir, “Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62/1 (2021), 225-249.

⁹ Osman Aktaş, “Kur'an-ı Kerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar”, Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 / 11 (Haziran 2019), 2-14.

Yayımlanacak Metin

¹⁰ Ahmed İbn Fâris, *Mu'cemu mekâyisi'l-luġa* (Dımeşk: Dâru'l-Fikr, 1979), 4/511.

¹¹ İbn Hâcib, *Kâfiye* (Pakistan: Mektebu'l-Bușrâ, 2010), 44.

¹² İbn Cinnî, *el-Luma' fi'l-Arabiyye*, thk. Sami' Ebu Muġlî (Amman, Daru Meclâvî, 1988), 30.

¹³ Abdulkâhir el-Curcânî, *Delâilu'l-i'câz*, thk. M. Muhammed Şakir (Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004), 175-177.

ESKİYENİ

Yayımlanacak Metin

el-Kazvînî (öl. 739/1338) *el-Îzâh* isimli eserinde mûsnedin (yüklem) hallerinden bahsederken fiille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: “Fiil, teceddütle beraber üç zamandan birisiyle sınırlıdır. İsimde ise SINIRLAMA ve yenilenme yoktur.”¹⁴

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî de fiili selefleri gibi tarif edip şöyle demektedir: “Fiil ZAMANLA sınırlıdır. YANI mâzî fiil geçmiş zamanla, muzâri şimdiki ZAMAN ve çoğunlukla gelecek ZAMANLA sınırlıdır.”¹⁵

Nahiv açısından ise fiil cümlesi: “Fiil, FAİL, failin benzeri OLAN NAİBU’l-FAİLDEN OLUŞAN İFADE YA DA NAKİS fiil, ismi ve haberinden oluşan cümledir. Kısaca fiil cümlesi, fiil ve fail YA DA fiil ve Naibu’l-FAİLDEN meydana gelen terkiptir.”¹⁶ Yukarıda verilen fiille ilgili bilgilerden sonra fiil cümlesinin delaleti hakkında şu söylenebilir: 1-Olayın yenilenme ve devamına işaret. 2-Fiillerin mâzî ve muzâri açısından farklı zamân içermesi.

Mükâfat ve ceza ile ilgili âyetlerdeki fiil cümlelerinin eylemleri, mazi, muzari, istikbale delalet eden “س / و ف ت” ekiyle ve emir şeklinde gelmektedir.

1.1. Mazi Fiil

Mazi fiil genelde geçmiş zamana delalet eder.¹⁷ Örneğin, (كَذَّبْتُمْ) “Kardeşin geldi.”

cümlesindeki كَذَّبْتُمْ fiildir. Bu eylem gelme işinin yakın ve uzak geçmişte olduğuna işaret eder.¹⁸ Mazi fiil, bazen gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve taleb, şart edatlarının olduğu cümleler ve va’d- va’id ifadelerinde görülür.¹⁹ Aslında va’d ve va’idin maziyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir

olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir.²⁰ Bu üslup Kur’an-ı Kerim’de âhirete yönelik konularda sıkça görülen bir durumdur. (تَنْزِيلُ آيَاتِنَا لِقَوْمٍ أَعْرَابٍ) “Allah’ın emri artık onun bir an önce gelmesini isteyip durmayın.” el-Kamer 54/1 âyeti örneklerden biridir. Kıyametin gerçekleşeceğini kesin ifade için “تَنْزِيلُ” fiili muzari yerine âyette mazi formunda gelmiştir.²¹

Araştırmamız âhirete yönelik ödül ve mükâfatı içeren âyetleri kapsadığı için bu bölümde seçilen örnekler mazinin gelecek ifade eden kesinlik anlamını içerenler arasından olacaktır. Cennete girdirme, cennetlikleri hurilerle evlendirme, cennetliklere yapılan ikramlar, organların kıyamet günü şahitliği, cehennemın uğultusunun işitilmesi, âyetlerde mazi fiillerle aktarılmıştır.

1.1.1. Mükâfata Örnek Ayetler

Örnek 1

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيُوسُفَ وَمُوسَىٰ وَهَارُونَ وَآدَمَ كُلًّا وَوَعَدْنَا الْمُؤْمِنِينَ الْجَنَّاتِ
الَّتِي فِيهَا جُرُودٌ حَافِيَةٌ
الَّتِي فِيهَا نَخْلٌ وَنَخْلٌ أَكْثَرُ
وَأَعْنَابٌ وَزَيْتُونَ
وَأَعْنَابٌ وَزَيْتُونَ
وَأَعْنَابٌ وَزَيْتُونَ

¹⁴ Hatîb el-Kazvînî, *el-Îzâh fi’ulûmi’l-belağâ*, thk. İbrahim Şemsettin (Beirut: Dârü’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2003), 79.

¹⁵ Fâdîl Sâlih es-Sâmerrâî, *Me’ânî’l-ebniye fi’l-‘Arabiyye* (Amman: Dârü ‘Ammar, 2007), 9.

Yayımlanacak Metin

¹⁶ Mustafa el-Galâyînî, *Câmi'ü'd-durûsi'l-'Arabiyye* (Beirut: Dâru İhyâi't-Turâsil'-'Arabiyyi, ts.), 578.

¹⁷ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*, thk. Ahmet Şemsettin (Beirut: Dâru'l- Kutubi'l- 'İlmiyye, 1998), 1/37.

¹⁸ Fâdıl Sâlih es-Sâmerrâî, *Meâni'n-Nahv* (Beirut, Dâru İbn Kesîr, 2020), 3/371-379.

¹⁹ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'l-hevâmi' fi şerhi cem'i'l-cevâmi'*, 37-38.

²⁰ Ziyâuddîn İbnu'l-Esîr, *el-Meselu's-Sâir* (Kahire: Daru'n-Nahda, ts), 2/185.

²¹ Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhan fi 'ulumi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 3/231.

ESKİYENİ

Yayımlanacak Metin

“İMAN edip dünya VE Âhîret için yararlı işler YAPANlar, RABlerinin izniyle içinde ebedî KALACAKLARI ve ALTINDAN ırmaklar AKAN cennetlere KONULACAKLAR ve ORADA SELÂMLA KARŞILANACAKLARDIR.” İbrâhîm 14/23.

Müminlerin dünyada ulaşmak istedikleri mükâfatlardan biri de cennete girmektir. Bu ödül ayette **لَا يَدْخُلُونَ** fiiliyle mazi olarak ifade edilmiştir. Beyanın âyette fiille yapılması müminlerin cennetlere girmesini de ortaya koymak olabilir, çünkü cennetin, *Cennâtu ‘Adn, Cennetu’l-Mevâ, Firdevs* gibi bölümleri bulunmaktadır.²² Yine bu üslup inananların gruplar halinde cennete girmesini de ifade edebilir. Zümer Sûresi 73. âyette şöyle buyrulmaktadır: “RABlerine karşı gelmekten sakınanlar da gruplar halinde cennete sevk edilecek.” denilmektedir.

Fiilin mazi gelmesinin gerekçesi ise şöyle açıklanabilir: Bir önceki âyette şeytan “şüphesiz Allah size gerçek bir vaaatte bulunmuştu; ben de size bir söz verdim AMA YALANCI çıktım.” ifadesi geçmektedir. Allah’ın va’dinin kesinliğini göstermek için fiil mazi kullanılmıştır denilebilir.

cennete girmesini ifade “لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ” olsaydı inananların tasvir etmez, aksine onların cennette sürekli bulunuşlarını ifade ederdi.

Örnek 2

(لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ)

“Ayrıca onları beyaz tenli, ceylan gözlü eşlerle birleştireceğiz.” ed-Duhân 44/54.

Muttakilerin, hurilerle cennette evlendirileceği âyette “لَا يَدْخُلُونَ” mazi fiiliyle ifade edilmiştir. Mükullarının gerekçesi şu şekilde açıklanabilir: Önceki âyetlerde günahkârların yiyeceği zakkum ve muttakilerin emin bir makamda oldukları tekidile ifade edilmektedir. Hurilerle evlenmenin de kesinliğini ortaya koymak için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 3

(لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ)

“Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol veririz.” et-Tûr 52/18.

“Meyve ve etten bol bol veririz.” cümlesindeki “لَا يَدْخُلُونَ” fiili mazi kalıpta gelmiştir. Çünkü sûrenin 11-16. âyetleri arasında VAHYİ teklîp edenler, LANET ve inkârcılar, YALANLADIKLARI CEHENNEM ATEŞİNE ATILACAKLAR denilmektedir. Yine 17. âyette muttakilerin nimet cennetlerinde oldukları tekidli olarak beyan edilmektedir (لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ). Bahse konu âyette de verilecek ödülün kesinlik ve siyakla uyum için fiilin mazi geldiği düşünülebilir.

1.1.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ/لَا يَدْخُلُونَ)

Yayımlanacak Metin

“Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler.” el-Mülk 67/7.

Küfredenlerin cehenneme atılırken korkunç ses işitecekleri âyette “وَأَصْوَاتٌ” mazi fiil aktarılmıştır. İfadedeki “وَأَصْوَاتٌ” şart edatı, âyetteki mazi fiilin anlamını gelecek zamana dönüştürdüğü belirtilmiştir ve işitme eylemlerinin kesinliğine delaleti artırmıştır, çünkü “وَأَصْوَاتٌ” şart edatı, cümleye kesinlik ve çokça tekrar anlamı katar.²³ Âyetin hem mazi hem de “وَأَصْوَاتٌ” ile ifade edilmesinin nedenini şöyle açıklayabiliriz: Mezkûr âyetin siyakında “Rablerini inkâr edenlere cehennem azabı vardır. Orası ne kötü bir varış yeri!”; sibakta ise “Cehennem neredeyse öfkesinden çatlayacak! Oraya her bir grup atıldıkça, muhafızları onlara, “Size bir uyarıcı gelmemiş miydi?” diye sorarlar.” denilmektedir. Neredeyse cehennemi bile öfkesinden çatlatacak bir suç olan “Rablerini inkâr etme” cürmünü işleyenlere, tehdidin büyüklüğünü gösterme ve haberin kesinliğini ortaya koyma için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 2

وَأَصْوَاتٌ مِّنْ دُونِهَا يَحْتَفُونَ
وَأَصْوَاتٌ مِّنْ دُونِهَا يَحْتَفُونَ
وَأَصْوَاتٌ مِّنْ دُونِهَا يَحْتَفُونَ

“Nihayet oraya geldiklerinde vaktiyle yaptıklarından dolayı kulakları, gözleri ve derileri onların aleyhine şahitlik eder.” Fussilet 41/20.

“وَأَصْوَاتٌ” şart edatı nedeniyle “وَأَصْوَاتٌ” fiilinin anlamı âyette gelecek zamana dönüşmüştür. İfade “ve cehenneme gelecekler, kulakları gözleri şahitlik yapacaklar.” (وَأَصْوَاتٌ مِّنْ دُونِهَا يَحْتَفُونَ) şeklinde olabilirdi, fakat aksine beyan mazi fiille aktarılmıştır, çünkü bir önceki âyette “Allah düşmanlarının ateşe doğru sevk edilecekleri gün, öncekiler ve sonrakiler hepsi bir araya getirilir.” denilmekte akabinde kıyamet günü kulak göz ve derilerin şahitlik yapacağı belirtilmektedir. İnkârcılara göre organların şahitliği imkânsız; imanı zayıf olanlara göre de kabulü zor bir olaydır. Bu hadisenin kesin vuku bulacağını ifade için “وَأَصْوَاتٌ” fiilinin mazi geldiği söylenilebilir.

1.2. Muzari Fiil

Muzari, şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Örneğin, (وَأَصْوَاتٌ مِّنْ دُونِهَا يَحْتَفُونَ) “yer/yiyecek.” cümlesindeki “وَأَصْوَاتٌ” fiili, hem şu an hem de ileri bir vakitte yemeye işaret edebilir.²⁴ Çünkü yeme işi şu an veya biraz sonra olabilir. Çalışmamız âhiretle ilgili olduğu için muzarinin sadece istikbale delalet etmesini inceleyeceğiz. Muzari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında, ya da başına “سوف” harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va’d ve va’id içeren cümleler, gelecek zaman anlamı içerir.²⁵ Anlam açısından ise muzâri fiil, yenilenme ve tekrara delalet eder. Örneğin (وَأَصْوَاتٌ مِّنْ دُونِهَا يَحْتَفُونَ) “0 ezberliyor/ezberler/ezberlemektedir.” cümlesinde fiil, ezberleme için

tekrar ettiğine delalet eder.²⁶ Bazen kelimada muhataba anlatılan olayı yaşıyormuş havası vermek için

²³ Sâmerriâi, *Me'ânî'n-Nahv*, 4/84.

²⁴ Muhammed bin Yezîd Müberred, *el-Muktedab* (Kahire: Vizâratü'l-Evkâf, 1994), 2/2.

²⁵ Sâmerriâi, *Me'ânî'n-Nahv*, 3/٢٩٢-٢٩٣.

²⁶ Sâmerriâi, *Me'ânî'l-ebniye fi'l-Arabiyye* (Amman: Daru 'Ammar, 2007), 9.

ESKİYENİ

de muzari kullanılır. Örneğin (نُزِّلْنَا سِدْرًا مَّوَدَّةً لِّكَ وَخَبْرًا) âyetteki "نُزِّلْنَا" eyleminin bu üslupla gelmesi, dinleyiciye hadiseyi müşahade ettirmek içindir.²⁷

Âhirete ait mükâfat ve ceza âyetlerinde geçen muzari fiiller, mana açısından tekrar ifade etmekte ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermektedir. Muttakilere verilecek ikramlardan yeme içme ve elbise giyme; cehennemlikler için ateşle yüzlerinin dağlanması, irinden içirme, ateşte yüzme cezaları muzari fiille ifade edilmiştir.

1.2.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(تَطْرَفُ فِي الْأَرْبَابِ حَثِيثٌ كَذِبًا) ۞

“ARALARINDA, KAYNAKTAN DOLDURULMUŞ KADEHLER DOLAŞTIRILIR.” es-Sâffât 37/45.

Âyette cennetlikler arasında kadehlerin dolaştırılacağı "تَطْرَفُ" muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Fiil, va'd içerdiği için geleceğe delalet etmektedir. Ayrıca muzari kullanım, kadehlerin yenileneceği ve cennetliklerin bu kadehlerden istedikleri zaman içebilecekleri anlamını ortaya çıkarmaktadır. Zuhruf Sûresi 71. âyet bize ipucu vermektedir. Şöyle ki: “ORADA CANLARIN İSTEDİĞİ, GÖZLERİN ZEVK ALDIĞI HER ŞEY VARDIR ve siz ORADA SONSUZA KADAR KALICISINIZ.”

Örnek 2

(يَلْبَسُونَ الْبِجَامَةَ السَّمَاءِ الْوُحْيَا وَيَلْبَسُونَ السَّيِّئَاتِ الْأَلْوَانِ) ۞

“DOSTLARLA KARŞI KARŞIYA İPEKLI VE SIRMALI ELBİSELER GİYERLER.” ed-Duhân 44/53.

Muttakilerin cennette ipek ve sırmalı elbiseler giyeceği âyette muzari fiiliyle zikredilmiştir. Bu hadise âhirete yönelik va'di içerdiği için eylemin zamanı geleceğe dönüşmüştür. "يَلْبَسُونَ" eyleminin bu üslupla gelmesi, âyette zikredilen kıyafetlerin sürekli muttakilerin üzerinde kalmayacağına, değiştirme ve çıkarma yapabileceğine işaret eder. Çünkü beyan, fiil ve muzari zamanla anlatılmıştır.

1.2.2 Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْجِعُوا الْوُدَّ إِلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ۚ إِنَّهُمْ يَأْتُونَ كِتَابَ رَبِّكَ فَكَانُوا عَلَىٰ حَسْبٍ عَالِمِينَ) ۞

“ORADA ZORBAYA YANAN GÖVDELERDEN SIZAN SU İÇİRİLECEKTİR! Onu yutmaya çalışacak, fakat boşAZINDAN geçiremeyecektir, ONA her TARAFTAN ölüm gelecek, AMA ölmeyecektir.” İbrâhîm 14/16-17.

Bir önceki âyette “PEYGAMBERLER YARDIM İSTEDİLER ve SONUNDA BÜTÜN İNATÇI ZORBALAR HÜSRANA UĞRADI.” denilmektedir. Bu bölümde ise onlara gövdeden sızan irin içirileceği ve yutmaya çalışacakları, fakat yutamayacakları sürekli ölümle yüz yüze gelecekleri “يَأْتُونَ كِتَابَ رَبِّكَ” muzari fiillerle

edilmiştir. Bu üslupla cehennemliklere zikredilen azapların yenilenerek çektirileceği anlatıldığı gibi muhataba da olayı yaşıyor havası verilmektedir.

²⁷ Kazvînî, *el-İzâh*, 31.

ESKİYENİ

Örnek 2

لَا تَجْعَلُوا دُورَكُمْ فِي الْكَلْبِ / لَمْ يَكُنْ فِي الْكَلْبِ

“Ateş yüzlerine vuracak, orada dudakları çekilmiş, dişleri görünür bir HALDE bulUNACAKLAR” el- Mü’minûn 23 /104.

Terazisi hafif gelenlerin hüsrana uğrayacağı ve cehennemde ebedi kalacağı bir önceki âyette zikredilmiştir. Mezkûr âyette ise bu kişilerin yüzlerine ateş vuracağı muzari fiiliyle takdim edilmiştir. “لَا تَجْعَلُوا” eyleminin muzari gelmesi, günahkârın yüzüne ateşin vuruşunu canlandırmakta ve bu olayı yaşıyormuş gibi hissettirmekte ve etkisi altına almaktadır.²⁸

1.3. “سَوْفَ” ile İstikbal İfade Etme

Bir fiilin anlamını gelecek zamana delalet ettirmenin yollarından biri de muzarinin başına “سَوْفَ” edatlarından birinin getirilmesidir. “س” genel olarak yakın bir vakte işaret eder “سَوْفَ” uzak zamana işaret eder.²⁹ Örneğin “سَوْفَ” “yazacağım” dediğimizde yazma eyleminin yakın zamanda yapılacağına işaret edilirken “سَوْفَ” ile ifade edildiğinde eylemin daha ileri vakitte yapılacağı anlatılmaktadır. Bu edatların fiillerin zamanını değiştirdiğini zikretmiştik. Yine bu edatlar, tekid anlamı da içerir. Özellikle va’d ve va’idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder.³⁰ Âhirete yönelik ödül ve cezaların geçtiği âyetlerde hitap direkt va’d ve va’id şeklinde ise fiiller “سَوْفَ” ile istikbal ifade yapıda kullanılmaktadır.

1.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا تَجْعَلُوا دُورَكُمْ فِي الْكَلْبِ / لَمْ يَكُنْ فِي الْكَلْبِ

“İMAN edip dünya VE Âhret için yararlı işler YAPANLARI DA, içinde ebediyen KALMAK üzere, ALTINDAN ırmakLAR AKAN cennetlere sokacağız.” en-Nisâ 4/122.

İman edip yararlı amel işleyenlerin cennete girdirileceği âyette belirtilmektedir. Bu bilgi “سَوْفَ” muzari fiiline “س” harfi ilave edilerek aktarılmıştır. Bu harf, eylemin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi manayı da pekiştirmiştir, çünkü âyet iman eden ve salih amel işleyenlere va’di içermektedir. Âyette “سَوْفَ” yerine “س” nin gelmesini şöyle izah edebiliriz: Mezkûr âyetin siyaki olan 118-121. âyetlerde şeytanın insanları saptırmaya çalışması anlatılmaktadır. Sonuç cümlesinde ise şeytan ve ona uyanların yerinin cehennem olduğu bildirilmektedir. Anlaşılan mezkûr âyetlerde iki grubun kıyaslaması yapılmakta muktezayı hal de ödülün yakın zamanda olması hissini vermeyi gerektirmektedir. Bu nedenle “سَوْفَ” fiili, “سَوْفَ” yerine “س” harfi ile kullanılmış olabilir.

Örnek 2

²⁸ Seyyid Kutub, *fî ZULÜMİL-KUR'ÂN* (Kahire: Daru's-Şurûk, 2003), 4/650.

²⁹ Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm bin Ebi'l-Erkâm, 1999), 1/138.

³⁰ İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, 1/222-223.

ESKİYENİ

Yayımlanacak Metin

﴿لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ كَيْفَ تَعْبُدُونَ﴾

“Kim Allah’ın rızasını elde etmek için bunu YAPARSA biz ONA ileride büyük bir KARŞILIK vereceğiz.” en- Nisâ 4/114.

Bahse konu âyetin başında “Onların fısılâşmalarının birçoğunda HAYIR yoktur, ANCAK bir SADAKA verilmesini YAHUT bir iyilik YAPILMASINI YA DA insanların ARASININ düzeltilmesini isteyenler müstesnadır.” denilmektedir. Bu bölümde ise Allah rızası için sadaka veren, insanların arasını düzelterek büyük bir ödülle mükâfatlandırılacakları “لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ” tabiriyle ifade edilmektedir. “لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ” eyleminin anlamını geleceğe dönüştürmektedir. Âyetteki büyük ecirden kasıt ise cennettir.³¹ Bu mükâfât âhirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak fiilin başına “لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ” harfi getirilmiştir denilebilir.

1.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

﴿لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ كَيْفَ تَعْبُدُونَ﴾

“Şüphesiz ki, ÂYETLERİMİZİ İNKÂR edenleri bir ATEŞE SOKACAĞIZ;” en-Nisâ 4/56.

“لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ” edatı “لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ” muzari fiilin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi Allah’ın tehdit ve vaidini pekiştirmektedir.³² Mezkûr âyetin geçtiği surenin 55. âyetinde “Onlardan bir kısmı İbrâhîm’e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; KAVURUCU bir ATEŞ OLARAK cehennem yeter.” denilerek bir hakikat dile getirilmiştir. İnkârcuların ateşe atılma cezası ahirette olacağı için muktaza-yı hale uygun olarak bahse konu âyette bu kişilerin cezası ifade edilirken fiil “لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ” harfi ile kullanılmıştır.

Örnek 2

﴿لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ كَيْفَ تَعْبُدُونَ﴾

“SONRA bunların ARDINDAN ARTIK NAMAZI kılmayan ve nefsanî arzulara UYAN bir nesil geldi. Bunlar elbette AZGİNLİKLERİNİN CEZASINI bulacaklardır.” Meryem 19/59.

Namazı zayi eden ve şehvetlerine uyanların cezası gelecek zaman ifade eden “لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ” fiiliyle aktarılmıştır. Beyanın dünyadaki muhataplara yapıldığı âyetin mefhumundan anlaşılmaktadır. Âyette zikredilen ceza ise âhirette gerçekleşecektir, çünkü “لَا يَنْفَعُ الْكُفْرَانَ” sözcüğü cehennemdeki vadiye ~~te~~ etmektedir.³³ Hale uygun olarak anlatım gelecek zaman ifade eden fiille yapılmıştır.

1.4. Emir Fiil

Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Dil bilginlerince belli kalıba göre fiillerin düzenlenme işi veya emir içeren yapıların kullanımınıdır. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazen bu minvalde kullanılmaz. Tazim, tahkir, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlenin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır.³⁴ Emir, asıl mânası olan vücutluk

³¹ Sabûnî, *Safvetu't-terâsîr*, 1/305.

³² Muhammed Ebussuûd, *İrşâdu'l-aklî's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beyrut: Dâru İhyâi Turâsî'l-'Arabiyyi, ts.), 2/191.

³³ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 779.

³⁴ Ali Bulut, *Belâgat Beyan-Meânî-Bedî* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 120.

dışında kullanılması Arap dilinin doğası gereğidir. Bir başka ifadeyle dilin kullanımında zaten mevcut olan bir durumdur. Bu durum sadece Arap diline has bir olgu olmayıp diğer dillerde de mevcuttur.³⁵

Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların emirle anlatılması, ödülde tazim ve ikramı vurgulama; cezada tahkir ve tehdit maksatlıdır. Yine iki mevzuda da hitabı daha canlı hale getirme amaçlıdır.

1.4.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ / وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ / وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ / وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ / وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ /

“Rablerine karşı gelmekten SAKINANLAR da GRUPLAR halinde cennete sevk edilecek. NİHAYET ORAYA VARDIKLARINDA cennetin KAPILARI açılmış olacak; bekçileri onlara, “Selâm size! Hoş geldiniz! Ebedî olarak kalmak üzere buyurun girin cennete!” diyecek.” ez-Zümer 39/72.

Müminlerin cennete kavuşma ödülü âyette “وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ” emir fiiliyle aktarılmıştır. Buradaki emirden ziyade tazim ve ikram maksatlıdır,³⁶ çünkü bu ifadeden önce meleklerin bu kişilere selam vermesi ve “وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ” ifadesini kullanmaları emrin tazim içerdiğine işarettir. Ayrıca metindeki hitap diyalog yoluyla aktarılmıştır. Şöyle ki, kelamda cennetin bekçileri ve cennete girenler olmak üzere iki taraf bulunmaktadır. Müminlerin cennette karşılanmalarının diyalog şeklinde anlatılması olayı daha canlı ve etkileyici hale getirmiştir, çünkü diyalog üslubu söze canlılık kattığı gibi dinleyiciyi de daha çok etkilemektedir.³⁷

Örnek 2

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ / وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ / وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ /

“(ONLARA denecek ki:) “YAPTIKLARINIZIN KARŞILIĞI OLARAK, SIRA SIRA dizilmiş koltuklara yaslanarak Âfiyetle yiyin için.” et-Tûr 52/19.

Âyette cennetliklere mükâfat olarak dünyadaki yaptıklarınıza karşılık “yiyiniz içiniz” ifadesi emir formunda gelmiştir. Buradaki emir sigası onlardan bir şeyi zorunlu yapmayı değil, istediklerini yiyebilmeyi kapsayan ikram ve hürmeti içerir.³⁸

1.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَنْفَعُ الْكَاذِبِينَ / وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ / وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ / وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ /

“GÜNAHA BATANLARIN VARACAKLARI yer ise Ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde oraya geri çevrilirler ve kendilerine şöyle denir: “Asılsız saydığımız cehennem AZABINI TADIN!” es-Secde 32/20.

³⁵ M. Kaya Bilgegil, *Edebiyat Bilgi ve Teorileri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980), 48-49.

³⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 24/72.

³⁷ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı Romanın Unsurları I.* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018), 277-278.

³⁸ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 27/46.

ESKİYENİ

³⁹ Sabûnî, *Safvetu't-terâsîr*, 2/505.

⁴⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 21/232.

⁴¹ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, 1258.

⁴² Abdurrahman Hasen Habenke el-Meydânî, *el-Belâğatu'l-'Arabiyye ususuha ulûmuhâ ve funûnuhâ* (Riyad: Dâru Tayyibe, 1996), 2/98.

⁴³ Curcânî, *Delâilü'l-i'câz*, 174.

EskiYeni

köpeklerin yere uzandığını haber vermek değil, bu hallerinin sabitliğini belirtmektir. Bu nedenle fiil yerine ism-i fâil kullanılmıştır.⁴⁴

İsm-i fâil, bazı yerlerde işin failde sabit ve kökleşmiş olduğuna delâlet eder, fakat fiilde böyle

bir özellik yoktur. Örneğin (شَرِبَ) “Filanca şarap içti.” denildiğinde bu ifadeden sarhoşluğun

sabitliği anlaşılabilir. Kişinin bir defaya mahsus içtiği bile düşünülebilir, fakat kelimeler, fiil yerine ism-i fâille “شَرِبَ” söylenirse sarhoşluğun o kişide bir alışkanlık haline geldiği ortaya konmuş olur.⁴⁵

Modern dilbilimcilerden Sâmer râî ise ismin cümledeki yerine göre manaya tesirini şöyle açıklar: “İsim, cümlede müsned (yüklem) olursa SABİTLİĞE delâlet eder. Örneğin, (حَالِيتُ) “HALİT çalıştı” cümlesinde müsned OLAN (حَالِيتُ) kelimesi isim olduğu için HALİT’te ÇALIŞMANIN SABİT OLDUĞU ANLAŞILMAKTADIR. İfâle o, fiil olursa SABİTLİĞE İŞARET etmez. Örneğin (حَالِيتُ) “HALİT çalışıyor/çalışır/çalışacaktır.” âyetinde fiil geldiği için SABİTLİĞE delâlet etmez.”⁴⁶

Arapçada isim cümlesi, mübteda ve haberden oluşur. Diğer bir ifadeyle özne ve yüklemidir. Haber temelde müfret ve cümleden oluşur. Cümle haber ise isim, fiil, şibih cümleden meydana gelmektedir⁴⁷. Mübteda, Türkçedeki özneye; haber ise yüklemeye denk gelmektedir.

el-Alevî (doğ. 1267-öl. 1348) isim cümlesiyle hitabın mânaya tesirini şöyle açıklar: “Bir hitap ne ZAMAN isim cümlesiyle olursa ONDA İKİ mânâ ortaya çıkar: 1- İŞİ SADECE öznenin (fail) YAPTIĞINI başkalarının ona ortak olmadığını ifade ederek işi sadece o faille has kılar. 2- Gaye eylemi özneye (fail) mahsus kılma değil, mefhumu dinleyenin zihninde kuvvetlendirmek zihnini şüphe ve tereddüitten arındırmaktır.”⁴⁸

Mükâfat ve cezayla ilgili âyetlerde isim cümlelerinin haberi, şibih cümleli haberi mukaddem, isim, ism-i fail ve fiil şeklinde gelmektedir. Ayrıca bazı cümlelerin tekidli ve tekidsiz olduğu görülmektedir.

2.1. Şibih Cümleli Haber-i Mukaddem

Haber çeşitlerinden biri de şibih cümledir. Arapçada car, mecrur ve zarftan oluşan terkiibe denir.⁴⁹ Bu yapı cümlede genellikle haber konumundadır. Cümle diziliminde esas olan haberin mübtedadan sonra gelmesidir, fakat mübteda, nekra olursa car ve mecrurlu haber, mübtedadan önce zorunlu olarak gelir. Bu cümlemin dizim şeklinden sadece bilgi verme manası çıkar.⁵⁰ Âhirete yönelik mükâfat ve cezaların geçtiği âyetlerde en çok kullanılan haber çeşitlerinden biri şibih cümleli haber-

i mukaddemlerdir. Örneğin (وَأُولَئِكَ لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ) “âhirette de onlar için büyük bir mukâfat (el-Bakara

2/114, el-Mâide 5/33-41) (وَأُولَئِكَ لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ) “Pek değerli bir ödül de vardır.” (el-Hadîd 57/18). (وَأُولَئِكَ لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ)

“Bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.” (Fâtır 35/7) ifadeleridir. Bu âyetlerde “وَأُولَئِكَ لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ” kelimeleri ise mübtedadır.

⁴⁴ Fahreddîn er-Râzî, *Nihâyetu'l-İcâz fi dirâyeti'l-İcâz*, thk. Nasrullah Hacimuftuoğlu (Beyrut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

⁴⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981), 25/30.

⁴⁶ Sâmer râî, *Me'ânî'l-ebniye fi'l-'Arabiyye*, 9.

⁴⁷ Galâyînî, *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, 339-347.

⁴⁸ Hamza b. Ali el-Alevî, *et-Tirâz li esrâri'l-belâğa ve 'ulumi hakâiki'l-İcâz* (Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2002), 2/25-27.

⁴⁹ Abdullah İbn Hişâm, *Muğni'l-lebîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999), 2/7.

⁵⁰ Sâmer râî, *Me'ânî'n-nahv*, 1/188.

Yayımlanacak Metin

Car ve mecrurlu haberin başta geldiği durumlardan biri de mübtedanın habere tahsisini göstermek içindir. Bu yapı ise mübtedanın marife geldiği yerlerde görülür. Örneğin (رُؤْيُ الْبُحْرِ وَالْبَحْرِ وَالرُّبَى وَالرُّبَى وَالرُّبَى وَالرُّبَى) Rûm Sûresi 4. âyetidir. "رُؤْيُ الْبُحْرِ" şibih cümlesi başta gelerek işleri sadece Allah'a has kılmıştır⁵¹ Konumuzla

ilgili âyetlerde böyle bir kullanıma rastlayamadık.

2.1.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ الْمُتَّقِينَ لَعَلَّ يُؤْتُونَ الْأَمْثَالَ) er-Rahmân 55/70.

"Oralarda, huyu güzel, yüzü güzel kadınlar var." er-Rahmân 55/70.

Cennetliklere huyu ve yüzü güzel bayanlar verileceği isim cümlesi şeklinde beyan edilmiştir. Ayrıca haber, şibih cümle ve mukaddem olarak ifade edilmiştir. Bu kadınların cennette her zaman var olacağını belirtmek için beyan isim cümlesi; müsnedün ileyih "تَذَكَّرُ" nekra geldiği için de haber **zâhir** olarak öne geçmiştir. Bu ifade tarzı muhataba bilgi verme maksatlıdır. Yukarıdaki âyetin anlamı "ORALARDA iyilikler ve güzellikler vardır." şeklinde de tercüme edilmektedir. Çünkü "تَذَكَّرُ" sözcüğü cemi müennestir ve iyilik anlamına gelen "تَذَكَّرُ" kelimesinin çoğuludur.⁵² Cemi müennes bayanları kapsadığı gibi gayri akil çoğulları da kapsamaktadır. Bu nedenle âyete "Oralarda iyilikler ve güzellikler vardır." anlamı verilebilir

Örnek 2

(يَوْمَ تَأْتِي سَائِرًا مِّنَ الْجِبَالِ تَوَّاهًا) er-Zümer 39/20.

"Öte yandan, rablerine karşı gelmekten SAKINANLARA gelince ONLARIN, ALTINDAN IRMAKLAR AKAN, birbiri üzerine YAPILMIŞ ODALARI OLACAK." ez-Zümer 39/20.

Rablerine karşı gelmekten sakınanlara altından ırmaklar akan birbiri üzerine yapılmış odalar verileceği isim cümlesi ve haberi öne alınarak zikredilmiştir. Verilen bu nimetin sürekliliğini ifade için cümle isimle ifade edilmiştir. Odaların azamet ve konforunu göstermek için "تَوَّاهًا" kelimesi **ta** gelmiştir. Bir kelime nekra beyan edildiğinde kimi yerlerde bir cins veya türe işaret ettiği gibi bazı yerlerde ise ta'zîm, teksîr, taklîl ve tahkîr anlamlarını içerir.⁵³

2.1.2. Cezaya Örnek Âyetler:

Örnek 1

(يَوْمَ تَأْتِي سَائِرًا مِّنَ الْجِبَالِ تَوَّاهًا) er-Zümer 39/20.

“Onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elim verici bir azap vardır.” el-En’âm 6 /70.

Âyetin başlangıcında “DÜNYA HAYATININ ALDATTIĞI, dinlerini bir oyuncak ve eğlence edinen kimseleri bir tarafa bırak.” denilmiş, sonuç cümlesinde ise cehennemlikler için kaynar su ve elim bir azabın

⁵¹ Abbas, *el-Belâğâ funûnuhâ ve efnânuhâ* (Amman: Dâru’l-Furkân, 1997), 1/229.

⁵² İsmail b. Hammad Cevherî, *es-Sihâh*, thk. Muhammed Muhammed Tamir (Kahire; Dâru’l-Hadîs, 2009), 351.

⁵³ Suyûtî, *el-İtkân fi ‘ulûmi’l-Kur’ân*, thk. Mustafa Şeyh Mustafa (Beyrut: Muessesetu’r-Risâle, 2008), 405.

olduğu zikredilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği gibi haber de öne çekilmiştir. Mübteda, nekra olduğu için haber de zorunlu olarak öne geçmiştir. Âyette tabir, isim cümlesiyle aktarılarak zikredilen azabın daimiliği vurgulanmıştır. Ayrıca "شَوَّبٌ" ve "أَلٌ" sözcükleri nekra kullanılarak korkunçluğu daha da artırılmıştır. Bu lafızlar nekra kullanılarak insanın bildiği tanıdığı azaplara benzemez hale dönüşmüştür.

Örnek 2

(لَا يَأْكُلُونَ فِيهَا طَعَامًا حَالَتْ مِنْهَا نَارٌ خَالِدًا فِيهَا وَلِلْجَانِّينَ أَهْوَىٰ ۚ وَأَصْوَابٌ يُسْفَرُونَ مِنْهَا وَخَالِدَةٌ كَأَمْثَالِ خَيْبَرَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ۗ)

“Kuşkusuz KATIMIZDA (onlar için) PRANGALAR, YAKICI bir Ateş, boğAZDAN geçmez bir yiyecek, elem verici bir AZAP VARDIR.” el-Müzzemmil 73/12-13.

Bir önceki âyette nimet içinde yüzen, vahyi kabul etmeyen yalancılardan bahsedilmektedir. Bahse konu bölümde ise bu kişilere prangalar, yakıcı bir ateş, boğazdan geçmez bir yiyecek ve elim verici bir azabın verileceği isim cümlesiyle beyan edilmiş ve haber öne alınmıştır. Muhataplara bu cezaların sürekli olduğu mesajı verilmiştir. Ayrıca "لَا" tekid edatıyla verilen haber daha da pekiştirilmiştir.

2.2. Haberin İsm-i Fâ'il Olması

İsm-i fâil, fiil gibi amel eden isimlerdendir. Örneğin "يُضَوِّبُ" sigasında gelenlik Anlam açısından mazi, hal ve istikbale delalet eder. Ayrıca bir şeyin devamlılığına da işaret eder. âyetteki "يُضَوِّبُ" Örneğin, (لَا يَأْكُلُونَ فِيهَا طَعَامًا حَالَتْ مِنْهَا نَارٌ خَالِدًا فِيهَا وَلِلْجَانِّينَ أَهْوَىٰ ۚ وَأَصْوَابٌ يُسْفَرُونَ مِنْهَا وَخَالِدَةٌ كَأَمْثَالِ خَيْبَرَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ۗ) En'âm Sûresi 95. sözcükleridir. Allah, taneyi yarma ölüm olayını her zaman gerçekleştirir. Bu nedenle burada devamlılığa işaret için ism-i fâiller kullanılmıştır.⁵⁴ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise ism-i fâil, sübut, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir.

2.2.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

(لَا يَأْكُلُونَ فِيهَا طَعَامًا حَالَتْ مِنْهَا نَارٌ خَالِدًا فِيهَا وَلِلْجَانِّينَ أَهْوَىٰ ۚ وَأَصْوَابٌ يُسْفَرُونَ مِنْهَا وَخَالِدَةٌ كَأَمْثَالِ خَيْبَرَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ۗ)

“Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklere huzur ve güven içinde yaşayacaklar.” Sebe 34/37.

"يُنصَرُونَ" lafzı cümlede haberdir ve zaman açısından şimdiki zamana işaret etmez, çürük sözcüğün geçtiği cümledeki "يُنصَرُونَ" kelimesi cennet köşklere işaret etmektedir.⁵⁵ Bu nedenle ödül âhirette verilecek mükâfatla ilgilidir. "يُنصَرُونَ" sözcüğü gelecek anlamıyla birlikte

süreklilik de içermektedir,⁵⁶ çünkü mezkûr âyette “*Yaptıklarına karşılık onlara kat kat fazlası mükâfat vardır ve onlar köşklerde huzur ve güven içinde yaşayacaklar.*” denilmektedir. Cümlelerin mefhumunda verilecek nimet ve

⁵⁴ Sâmerriâi, *Meâni'n-nahv*, 3/197-201.

⁵⁵ Ebussuûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*, 7/136.

⁵⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 22/218.

ESKİYENİ

Yayımlanacak Metin

mükâfatların sonsuz olacağına işaret vardır. Çünkü insan daima güven ve emniyet içinde yaşamak ister. Bir an gelip tükenecek ve geri alınabilecek bir ödülün gönül rahatlığıyla zevk almaz.⁵⁷

Örnek 2

لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمَاتُ / لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمَاتُ

“Kendileri ve eşleri gölgelik yerlerde, TAHTLARINA KURULACAKLAR.” Yâsîn 36/56.

لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمَاتُ / "lafzının cümledeki konumu haberdır ve ism-i fâil kalıbındadır. Bu sözcük ~~şirkin~~ veya süreklilik ifade etmez, fakat gelecek zamana işaret eder, çünkü anlatılan olaylar cennette gerçekleşecektir. Bir önceki âyette “O gün cennetlikler safâ sürmekle meşguldürler.” denilmesi bu görüşü desteklemektedir. لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمَاتُ / "ism-i fâili süreklilik anlamı da içermez, çünkü cennette sadece tahtlarda

oturma işi olmayacaktır. Bunun dışında gölgeliklerde ve pınar başlarında canlarının istediği çeşitli meyveler arasında olma olacaktır. (el-Mürselât 77/41) Yine köşklerde huzur ve güven içinde yaşama da vardır. (Sebe 34/37)

2.2.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطْحَانِ / لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطْحَانِ

“Mutlaka zakkum AĞACINDAN yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracaksınız.” Vâkıa 56/52.

Âyetteki لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطْحَانِ / "ism-i fâilleri bir önceki âyette geçen تَأْكُلُوا / " Bu sözcüklerin işaret ettiği, zakkum yeme ve karınları zakkumla doldurma eylemleri âhirette olacağı için şimdiki zamanı içermez, çünkü mezkûr âyetin geçtiği sûrede kıyamet günü insanların üç grup olacağından bahsedilmekte, bahse konu âyetlerin geçtiği bölümde de amel defterini soldan alanların cezası aktarılmaktadır. Ayrıca bu kelimeler sürekliliğe de işaret etmez, ancak gelecek anlamı içerir, çünkü cehennemliklere azap sadece zakkum yedirmekle olmayacaktır. Gövdelerden sızan su da

لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطْحَانِ / "Onları çıkarılacaktır. (İbrahim 14/16) Bu ifade muzari fiille ifade edilseydi لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطْحَانِ / " zakkum ağacından yiyecekler ve karınlarını ondan doyuracaklar” zakkum yeme ve karınlarını

onunla doldurmanın daha yoğunlukla yapıldığına işaret etmezdi, çünkü ism-i fâil zaman ifade etmekle birlikte çokluk içerdiğinden muzariye göre daha fazla sıklığa delalet etmektedir.

Örnek 2

لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطْحَانِ / لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبُطْحَانِ

“Ama siz, o ACI AZABI TADACAKSIZIZ!” es-Sâffât 37/38.

Âyette günahkârların elim azabı tadacakları تَأْكُلُوا / "ism-i fâilin çoğulu تَأْكُلُوا / " ile ifade edilmiştir.

Yayımlanacak Metin

sözcük azap kelimesine muzaf olduğu için "ü" harfi düşmüştür. Bu kelime cümlede haber konumundadır ve gelecek anlamı içermektedir, çünkü aynı surenin 35-38 âyetlerinde "Ne ZAMAN

⁵⁷ Ebu'l-Â'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân* (İstanbul; İnsan Yayınları, ts),4/533.

⁵⁸ Muhyiddîn Dervîş, *İrâbu'l-Kur'ânî'l-Kerîm ve beyânuhû* (Beyrut, Dâru İbn Kesîr, 1992), 9/435.

ESKİYENİ

Yayımlanacak Metin

onlara, “ALLAH’TAN BAŞKA TANRI yoktur.” denilse küstahlık edip kibre KAPILAN, cinlere kapılmış bir şairin sözüyle TANRILARIMIZI MI BIRAKACAĞIZ!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Mezkûr âyette ise bunlara verilecek azap ifade edilmiştir. Hitap dünyadakilere yönelik, fakat azap âhirete ait olduğu için ism-i fâil gelecek anlamı içermektedir.

2.3. Haberin Fiil Olması

Müsnedi (haber) fiil olan cümlede asıl olan fiilin müsnedün ileyhe (özne) takdim edilmesidir.

Örneğin (سَأَلَ) “Said geldi.” gibi, fakat bu cümle (سَأَلَ) “Said geldi.” şeklinde müsnedün takdimiyle söylenirse anlamda ne değişir? Belagat bilginleri bu hususu şöyle özetlemişlerdir: 1- Tahsis veya hasır ifade eder 2-Muhatabın şüpheyi bertaraf etmek için müsnedün ileyhe fiilin önüne geçirilir. 3-Tazim veya küçümseme maksatlıdır.⁵⁹

2.3.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

عَرَفُوا أَنَّهُمْ إِلَىٰ جَهَنَّمَ قَائِلُونَ ﴿١٠٠﴾ / مَا أَكْفَىٰ لَهُم مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠١﴾

“Şüphe yok ki ALLAH, iman edip din ve DÜNYAYA YARARLI işler yapanları, Altından ırmaklar AKAN cennetlere sokacaktır.” Muhammed 47/12.

Mezkûr âyetin öncesinde “Bu, iman edenlerin YAR ve YARDIMCILARININ ALLAH olmasının, KÂFİRLERİN ise böyle bir YARDIMCILARININ bulunmamasının sonucudur.” denilmektedir. Bahse konu bölümde “Allah, iman eden ve SALİH AMEL işleyenleri cennete girdirecektir” ifadesinde haber سَأَلَ fiiliyle beyan edilmiş ve hâlafzı cümlede öne geçirilmiştir. İsmi, cümlede ilk öge olmasıyla sadece Allah’ın cennete girdireceği belirtilmiş, kâfirlerin yardım umdukları put veya benzeri şeylerin herhangi bir rolünün olmadığı ortaya konmuştur. Ayrıca Allah lafzına, tazim yapılmıştır. Müsned, fiil gelerek inananların cennete girişlerini tasvir etmiştir.

Örnek 2

وَيَسُرُّونَ فِيهَا أَنْ يَسْمَعُوا كَلِمًا مِنَّا وَلَئِن نَسُوا لَنَنسُوا عَنْهُمْ وَلَئِن نَسُوا لَنَنْسُوا عَنْهُمْ وَلَئِن نَسُوا لَنَنْسُوا عَنْهُمْ

“İyiler ise içindekine güzel koku KATILMIŞ bir kadehten içecekler.” el-İnsân 76/5.

Ebrar olanların güzel koku katılmış bir kadehten içecekleri ifadesinde mübteda isim سَأَلَ; haber ise سَأَلَ fiil olarak gelmiştir. Cümle çıkartıldı. Haberin, fiil olmasıyla da içme işinin yenileneceğine delalet edilmiştir.

2.3.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا فِجْجًا لَّيْسَ فِيهَا مِنَّا غُلٌّ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا

Yayımlanacak Metin

“Ve onlar orada, “Rabbimiz! Bizi çıkar da yapmış olduklarımızdan tamamen başka, iyi işler YAPALIM” diye feryat ederler.” Fâtır 40/37.

Kıyamet günü cehennemliklerin feryat edişi isim cümlesi, haberi ise “لَا يَرْجُونَ” muzari fiilin muzari beyanıyla bağışma eyleminin yenileceğine işaret edilmiş ve sanki dinleyiciye olayı yaşıyor havası verilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği için “هُمْ” zamiri cümlenin başlangıcında gelmiştir. Bu üslupta cehennemliklerin açıkça tahkirini sağlamıştır.

Örnek 2

لَا يَرْجُونَ / هُمْ لِي

“O gün onlar Ateşle SINANACAKLAR!” ez-Zâriyat 35/13.

“لَا يَرْجُونَ” sözcüğünün cümledeki konumu haberdir. ⁶⁰ Âyette cehennemliklerin sinanacakları “لَا يَرْجُونَ” meçhul muzari fiiliyle ifade edilmiştir. Bu üslub ateşin sürekli yenileneceği veya ateşin şiddetinin farklı olacağına da delalet eder, çünkü ateşin yenilenmesi onun şiddetine tesir etmektedir. İnkârcılar dünyada cehennemde kızdırılan madenler gibi yanma işini imkânsız görmüşler “لَا يَرْجُونَ” fiiliyle onlara azap âyette tablolaştırılmıştır. ⁶¹ “هُمْ” zamiri aynı surenin 10-12. âyetlerinde zikredilen “YALANCILAR, HANI SON YARGILAMA GÜNÜ NE ZAMAN?” diye soran kişilere döner. Cümle çıkartıldı

2.4. Haberi İsim Olan Âyetlere Örnekler

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik. Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

2.4.1 Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَرْجُونَ / هُمْ لِي

“İşte bunlar, YAPTIKLARININ KARŞILIĞI OLARAK içinde devamlı KALMAK üzere cennetliklerdir.” el-Ahkâf 46/14.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimiz Allah’tır.” diyen sonRA DA devamlı bu söze uygun YAŞAYANLARA ne bir korku VARDIR ne de onlar üzüntü çekeceklerdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise bu kişilerin cennet ashabı oldukları isim cümlesiyle ifade edilmiş ve haber “لَا يَرْجُونَ” isimden meydana gelmiştir. Bu üslupla mezkûr şahısların cennet ehli olmalarının sabitliği belirtilmiş, ayrıca “لَا يَرْجُونَ” sözcükleriyle anlam daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

Yayımlanacak Metin

﴿لَا يَدْخُلُهَا أَسْفَلُ مَاءٍ وَلَا يَنْجَسُ فِيهَا﴾

“Onun BARINAĞI DA şüphe yok ki cennetin tA kendisidir.” en-Nâziât 79/41.

⁶⁰ Dervîş, İ'râbu'l-Kur'âni'l-Kerîm ve beyânuhû, 9/341.

⁶¹ Kutub, fi Zîlâli'l-Kur'ân, 6/3376.

ESKİYENİ

Yayımlanacak Metin

Rabbinin huzurunda (hesap vermekten) korkan ve nefesine kötü arzuları yasaklayan kişiye cennetin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle **بَارِدًا** zikredilmiştir. Müsnedin isim **بَارِدًا** mezkûr şahısların cennette kalmasının devamlılığına işaret etmektedir. Cümle çıkartıldı

2.4.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

كَلِمَاتٍ صَادِقَاتٍ لِّرَبِّكَ يَصِلُ بِهَا صَوَابُكَ إِلَىٰ رَبِّكَ وَأَنْتَ بَارِدًا
بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا
بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا

“İnkâr edip ÂYETLERİMİZİ YALAN SAYANLARA gelince, onlar cehennemliktir ve ORADA ebedî OLARAK KALACAKLARDIR. Ne kötü son!”
et-Teğâbun 64/10.

İnkâr edip âyetleri yalan sayanlara ceza olarak ateş ashabı olma payesinin verileceği, isim cümlesi ve haberi **بَارِدًا** isimden oluşan tamlamayla ifade edilmiştir. Zikredilen şahısların ehli olma durumlarının devamlılığını işaret için beyan bu üslupla gelmiştir. Ayrıca **بَارِدًا** terkihiyle mana daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا

“Cehennem işte onun için tek barınaktır.” en-Nâziât 79/41.

Azgınlık yapan ve dünya hayatını âhirete tercih eden kişiye cehennemin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle **بَارِدًا** zikredilmiştir. Müsnedin isim olması cehennemi, mezkûr şahısların devamlı ve sabit hale getirmiştir. Cümle çıkartıldı

2.5. Tekidli İsim Cümleleri

Aktarılan malumat hususunda muhatabın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada te’kîd edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Muhatap konu hakkında bilgi sahibi olmadığı gibi tereddütlü de değilse te’kîde gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddid ise te’kîde pekiştirmek iyi olur. İnkârcı ise de te’kîd zorunlu hale gelmektedir. İnkâr seviyesine göre de te’kîdin adedi çoğaltılır.⁶² Kelamı te’kid etmede kullanılan yöntemlerin en meşhuru bazı harfler ve edatlar aracılığıyla olur.

Bunların bir kısmı şunlardır: **بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا بَارِدًا** Bir diğer yöntemde kelime tekrarı ya da cümleyle isim cümlesi fiil cümlesine göre te’kid ifade eder. Muhatabın haber karşısındaki tavrı üç kısımda ele alınabilir:

a-Muhatabın haberle ilgili zihninin boş olması ve haber hakkında mütereddit veya inkârcı olmaması: Bu haber çeşidinde tekit edatı kullanılmaz, çünkü muhatap aktarılan haber hususunda

şüpheli veya inkârcı değildir. Bu haber çeşidine iptidai haber denir.

⁶² Muhammed b. Abdullah Zerkeşî, *el-Burhan fî 'ulumî'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Fadl İbrahim (Kahire: Dâru't-Turâs, 1984), 2/390.

ESKİYENİ

b-Muhatabın haberle ilgili tereddüt içinde olması ve kesin bilgiye ulaşma isteğinin olması: Bu çeşit haberde muhatabın şüphe ve tereddüdünün giderilmesi için bir te'kîdin kullanılması iyi olur, bu tarz habere talebi haberdenir.

c-Muhatabın haber konusunda inkârcı olması veya haberin tersine inanması: Böyle durumlarda muhatabın inkârındaki seviyeye göre haberin bir veya daha çok tekit edatıyla aktarılması

gerekir "رَبِّكَ نَزَّلَ الْكِتَابَ" / "Muhakkak Halit misafirdir, denildiğinde muhatap hâlâ bu haber hususunda inkâr ise "رَبِّكَ نَزَّلَ الْكِتَابَ" / "tabir edilip te'kîd sayısı ikiye çıkarılır. Hâlâ inkârını sürdürürse "رَبِّكَ نَزَّلَ الْكِتَابَ" / "te'kîd sayısı üçe çıkarılıp muhatap iknaya zorlanır.⁶³ Âhirete yönelik ödül ve cezayı içeren ayetlerde ise cümlelerin bir ve iki tekid adatıyla kullanıldıkları görülmektedir.

Yukarıda zikredilen kuralların bazen kelimada uygulanmadığı da görülmektedir. Belagat kitaplarında bu husus (رَبِّكَ نَزَّلَ الْكِتَابَ) "sözün zahiri duruma aykırılık" olarak isimlendirilmektedir. Bazen aktarılan haber hakkında şüphe etmeyen kişi, tereddüt veya inkâr eden gibi değerlendirilir. Bu üslup bir maksada binaen yapılır ve rastgele kullanılmaz. Bu durum muktezâ-yı zâhire aykırı görünse de muktezâ-yı hâlê uygundur. Zahiri duruma uygun olmama temel olarak iki şekilde olur: 1-Mü'mini münkir gibi veya inkârcı gibi kabul etmek. 2-İnkâr edeni mümin veya mütereddit olmayan gibi değerlendirmek.⁶⁴

2.5.1. Tek Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

رَبِّكَ نَزَّلَ الْكِتَابَ / رَبِّكَ نَزَّلَ الْكِتَابَ / رَبِّكَ نَزَّلَ الْكِتَابَ

"Müttakiler cennetlerde ve pınar başlarında." ez-Zâriyat 51/15.

Müttakilerin cennetlerde ve pınar başlarında olduğu isim cümlesiyle ifade edilmiştir. Gaye verilen bu mükâfatın sabit olduğunu ortaya koymak içindir. Ayrıca verilen haberin kesinliğini ifade için de "رَبِّكَ" tekid edatı kullanılmıştır, çünkü aynı surenin 48. âyetinde "ŞAYET GERÇEKTEN DİR SÖYLÜYORSANIZ, BU TEHDİT HANI NE ZAMAN GERÇEKLEŞECEK?" diyen inatçı kâfir tipolojileri vardır. Bu kişilere

49-
54. âyetlerde karşılaşılan durumlar anlatılmış bahse konu âyetten itibaren müttakilerin durumu onlara aktarılmıştır.

Örnek 2

رَبِّكَ نَزَّلَ الْكِتَابَ / رَبِّكَ نَزَّلَ الْكِTAP

"Şüphe yok ki TAKVÂ SAHİPLERİ gölgeliklerde ve Pınar başlarında." el-Mürselât 77/41.

Mürselât Sûresinde 10 yerde رَبِّكَ نَزَّلَ الْكِتَابَ "Hakkı yalanlayanların o gün HALİNE!" ifadesi

Yayımlanacak Metin

geçmektedir. Sûrede yoğun bir şekilde hakkı yalanlayanlara vurgu yapılmaktadır. Bu kişilerin hallerine uygun olarak bu ayette verilen haber de tekidli kullanılmıştır.

⁶³ Abbas, *el-Belâğü'l-funûnuhâ ve efnânuhâ* (Amman: Dâru'l-Furkân, 1997), 1/113-125.

⁶⁴ Seyyid Ahmed Hâşimî, *Cevâhiru'l-belâğü'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî* (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2013), 66-68.

EskiYeni

2.5.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَنْفَعُ الْكٰفِرِيْنَ اَنْ يَّذُوبُوا فِيْ سٰوِيٍّ مِّنْ اَنْهٰرٍ جٰنّٰتٍ يَّجْرِيْنَ فِيْهَا مِنْ اَسْفٰلٍ مَّوْجٍ يَّخْرٰجُ مِنْ تَحْتِهَا النَّارُ كُلَّمَا دَخَلُوا لَهَا مِنْ فَوْقٍ دَخَلُوا مِنْ اَسْفٰلٍ يَّخْرٰجُ مِنْ تَحْتِهَا النَّارُ كُلَّمَا دَخَلُوا مِنْ اَسْفٰلٍ دَخَلُوا مِنْ فَوْقٍ يَّخْرٰجُ مِنْ تَحْتِهَا النَّارُ كُلَّمَا دَخَلُوا مِنْ فَوْقٍ دَخَلُوا مِنْ اَسْفٰلٍ يَّخْرٰجُ مِنْ تَحْتِهَا النَّارُ كُلَّمَا دَخَلُوا مِنْ اَسْفٰلٍ دَخَلُوا مِنْ فَوْقٍ يَّخْرٰجُ مِنْ تَحْتِهَا النَّارُ

“GÜNAHA BATIP KALMIŞ OLANLAR KUŞKUSUZ CEHENNEM AZABINDA DEVAMLİ KALACAKLAR,” ez-Zuhruf 43/74.

Âyette haberin tekid ile başlaması onun önemi ve konuyla ilgili tereddüdü olan kişinin tereddüdünü gidermek içindir.⁶⁵ Aynı surenin 65-66. âyetlerinde “GÜNAHA BATIP KALMIŞ OLANLAR KUŞKUSUZ CEHENNEM AZABINDA DEVAMLİ KALACAKLAR. BÜTÜN YAPTIKLARI, KENDİLERİ FARKINDA BİLE OLMADAN KIYAMETİN ANSIZIN KOPMASINI BEKLEMekten İBARET!” denilmektedir. Bu kişiler kıyameti ve cehennemi ciddiye almamakta aktarılan bilgilere tereddütle yaklaşmaktadırlar. Bunların hallerine uygun olarak bahse konu ayette ﴿لَا﴾ tekid edatının kullanıldığı düşünülebilir.

Örnek 2

لَا يَخْرٰجُ مِنْهَا شٰجٍ وَّلَا يَدْخُلُهَا اَنْهٰرٌ وَّلَا يَصْرٰوْءُ فِيْهَا وَّلَا يَسْمَعُ فِيْهَا سَمْعًا وَّلَا يَبْصُرُ فِيْهَا بَصَرًا وَّلَا يَحْسَبُ فِيْهَا حِسَابًا

“ZAKKUM AĞACI GÜNAHKÂRIN yiyeceğidir.” ed-Duhân 44/43-44.

Günahkârların yiyeceğinin zakkum olduğu ﴿لَا﴾ tekid edatıyla pekiştirilmiştir. Bahse konu âyetlerin siyaki olan 34-36. âyetlerde “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorlar: Bu iş bizim ilk (ve son olarak) ölüp gitmemizden İBARETTİR, biz ARTIK yeniden diriltilecek değiliz. Siz doğru söylüyorsanız (ölmüş) babalarımızı geri getirin!” denilmektedir. Bu kişilerin münkirlikte ileri derecede oldukları âyetlerin birinci bölümündeki “Onlar, kesin bir dil ile şunu söylüyorLAR.” ifadesinden anlaşılmaktadır. Zikredilen şahısların hallerine uygun olarak tekid edatı kullanılmıştır.

2.5.3. İki Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

لَا يَدْخُلُهَا اَنْهٰرٌ وَّلَا يَصْرٰوْءُ فِيْهَا وَّلَا يَسْمَعُ فِيْهَا سَمْعًا وَّلَا يَبْصُرُ فِيْهَا بَصَرًا وَّلَا يَحْسَبُ فِيْهَا حِسَابًا

“Kuşkusuz Allah’a itaatsizlikten SAKINANLARA çok güzel bir gelecek ve kapıları kendilerine Ardına KADAR AÇILACAK ADN cennetleri VARDIR.” Sâd 38/49-50.

Âyette müttakilere çok güzel bir gelecek ve kapıları ardına kadar açılacak adn cennetlerinin olduğu isim cümlesi ve haberi şibih olarak beyan edilmiş ve haberin doğruluğu içinde ﴿لَا﴾ edatı kullanılmıştır. Aynı sûrenin 28. âyetinde “YOKSA iman edip DÜNYA VE ÂHIRETE YARARLI işler YAPANLARI yeryüzünde FESAT ÇIKARANLARLA bir mi TUTACAKTIK? Yahut GÜNAH işlemekten SAKINANLARI günaha BATANLAR gibi mi SAYACAKTIK?” denilmektedir. Müttakilere verilecek mükâfatın kesinliğini ifade için tekid kullanılmış, âyette

zikredilen mükâfatların sadece muttakilere has olduğunu beyan içinde haber başa gelmiştir. İfade $\frac{\text{لِلْمُتَّكِلِينَ}}{\text{فِي نِيْمَتِهِمْ}} \text{ / } \frac{\text{لِلْمُتَّكِلِينَ}}{\text{فِي نِيْمَتِهِمْ}}$ şeklinde olsaydı müttakilerin nimet içinde olduğu vurgusu zikredilen nimetlerin onlara has olduğu anlatılamazdı.

⁶⁵ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 25 / 257.

EskiYeni

Yayımlanacak Metin

HALİNE gelmişken mutlaka HESABA çekilecekmışiz öyle mi?" diyen şahıstan bahsedilmektedir. İki surede de inkârcı şahsiyetleri görmekteyiz.

Sâffât ve Sâd Sûrelerinde iki tekid kullanılmasının nedeni şöyle açıklanabilir: Sâffât 52, 60 ve Sâd 9-50,54 âyetlerde de iki tekidin kullanıldığı görülmektedir. Sûrenin bütünlüğüyle uyum sağlamak için mezkûr âyetlerde de iki tekid kullanıldığı düşünülebilir.

2.6. İsim Cümleli Tekidsiz Âyetlere Örnekler

İsim cümleleri tekid edatıyla kullanıldığı gibi tekidsiz de kullanılmaktadır. Bir haberin tekidsiz ifade edilmesi muhatabın o konuda tereddütlü olmaması, zihninin şüpheden âri olmasıyla ilgilidir, fakat bazı durumlarda münkir, mü'min gibi kabul edilmekte veya aynı anda iki grup zikredildiğinde bütün muhataplar habere karşı tereddütsüz gibi değerlendirilmektedir.⁶⁶

2.6.1. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek 1

{ ۞ اِنَّ هٰذَا لَشَاۤءٌ عَظِيْمٌ ۝۱۹۰ }
{ ۞ اِنَّ هٰذَا لَشَاۤءٌ عَظِيْمٌ ۝۱۹۱ }

“Artık o, hoşnut olacağı bir HAYAT içindedir.” el-Hâkka 69/21.

Bahse konu ayetin geçtiği surenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, mezkûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamıştır. Cümle çıkartıldı. Âyetteki mezkûr kişinin halinin devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

{ ۞ اِنَّ هٰذَا لَشَاۤءٌ عَظِيْمٌ ۝۱۹۲ }
{ ۞ اِنَّ هٰذَا لَشَاۤءٌ عَظِيْمٌ ۝۱۹۳ }

“Firdevs cennetine VÂRİS OLACAKLAR VE ORADA ONLAR ebedî KALACAKLARDIR.” el-Mü'minûn 23/10.

Aynı sûrenin önceki ayetlerinde kurtuluşa eren müminlerin özellikleri sayılmaktadır. Mezkûr âyette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir. Ya da hitabın mümin ve kâfirlere yapıldığı düşünülürse mütekellimin kâfirleri de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. “هٰٓؤُلَآءِ” cümlede mübtada ve “لَا يَرْجُوْنَ” ise haberdir.

2.6.2. Cezaya Örnek Âyetler

Örnek 1

{ ۞ اِنَّ هٰذَا لَشَاۤءٌ عَظِيْمٌ ۝۱۹۴ }
{ ۞ اِنَّ هٰذَا لَشَاۤءٌ عَظِيْمٌ ۝۱۹۵ }

Yayımlanacak Metin

“KAnıtlarımıza Aldırış etmeyenler VAR YA, hAK ettikleri için onLARIN yeri ATEŞtir.” Yunus10/8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “Kuşkusuz rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde YARATAN, sonra DA (YARATTIĞI) ARŞA hÂKİM OLAN, her işi yöneten ALLAH'tır. O izin vermedikçe şEFAAT edecek biri de yoktur. İşte bu ALLAH sizin RABBİNİZdir, öyleyse O'na kulluk ediniz. BunLARI düşünmez misiniz!” denilmektedir. Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâfirlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. İnkârcıların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin inkârdan ari olması şeklinde düşünülmesi olabilir.

Örnek 2

سَلَامٌ عَلَىٰ سُلَيْمَانَ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَبَارَكُ فِيهِمْ أَجْمَعِينَ

“Onların giysileri katrandandır; yüzlerini de ateş bürüyecektir.” İbrâhîm 14/50.

Bahse konu âyetin siyakı olan 44. âyette “Kendilerine gelecek AZABA KARŞI insanları uyar.” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edatı kullanılmamış, anlaşılabilir muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

Sonuç

Kur'ân'da âhirete yönelik ödül ve cezaların fiil ve isim cümlesi şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Verilmek istenen mesaja göre biri tercih edilmektedir. Hedef, mükâfat ve cezanın sabitliğini muhataba bildirmek ise ifade, isim cümlesi ve haberi de isimle aktarılmaktadır. Ödül ve cezanın tekrar ve yenilenmesi hedefleniyorsa beyan, fiil cümlesi veya haberi fiil olan isim cümlesiyle bildirilmektedir. Seçilen fiiller, bağlam veya verilmek istenen mesaja göre, mazi, muzari emir formuyla kullanılmaktadır. Konuyla ilgili örneklerdeki mazi, muzari fiiller gelecek anlamı ifade etmektedir. Ödül ve cezanın kesin gerçekleşeceğini ilan için fiiller mazi; tekrar, yenilenme ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermek için muzari; diyalog oluşturmak için de emir formunda kullanılmaktadır.

Âyetlerdeki haberler (müsnedler), isim, ism-i fail, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Bazı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhataba bilgi verme amaçlanmaktadır. Cümlede ism-i fâilin fiil yerine müsned olması eylemin daha yoğun gerçekleşmesine işaret etmek içindir. Bazı âyetlerde isim cümleleri tekid edatıyla bir kısmında ise tekidsiz gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edatı kullanılmakta; hitap bütün insanlara ya da herkes haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Kaynakça

Yayımlanacak Metin

Hasen. *el-BelâğA funûNUHÂ VE efNÂNUHÂ*. 2 Cilt. Amman: Dâru'l-Furkân, 1997.

Aktaş, Osman. "Kur'an-ı Kerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Ettiği Anlamlar Arasındaki Farklar". *BARTIN Üniversitesi İSLAMI İlimler Fakültesi Dergisi* 6 / 11 (Haziran 2019), 2-14.

ESKİYENİ

Yayımlanacak Metin

- Alevî, Hamza b. Ali. *et-Turâz li esrâri'l-belâġa ve 'ulumi HAKÂiki'l-İCÂZ*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-
'Asriyye, 2002.
- Asutay, Mücahit. "Arapça İsim Cümlesinde Söz dizim ve Anlamsal Yoruma Bir Bakış". Nüşa 21/52
(Haziran 2021), 217 – 232. <https://doi.org/10.32330/nusha.910678>
- Bilgegil, M. Kaya. *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1980.
- Bulut, Ali. *BelâġAT BEYAN-Meânî-Bedî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019. Bûtî,
Ramazân. *min RAVÂ'î'l-Kur'ân*. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.
- Cevherî, İsmail bin Hammad. *es-Sihâh*. thk. Muhammed Muhammed Tamir Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2009.
- Curcânî, Abdülkâhir. *Delâilu'l-İCÂZ*. thk. M. Muhammed Şakir. Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004.
- Dervîş, Muhyiddîn. *İrâbu'l-Kurâni'l-Kerîm ve beyânuhû*. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1992.
- Ebussuûd. *İrşâdu'l-Akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-'Arabiyyi, ts. Endelusî,
- Ebû Hayyân. *el-Bahru'l-muhît*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993.
- Ferhânî, Hannan Muhsin Muhammed. *BİNÂU'l-Cümle fi'l-Meseli'l-Kurânî*. Kâdisiye: Câmia Kâdisiye, Yüksek
Lisans Tezi, 2017.
- ġalâyînî, Mustafa. *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsil'-'Arabiyyi, ts. Hâşimî,
Seyyid Ahmed. *Cevâhiru'l-belâġa fi'l-meânî ve'l-beYân ve'l-bedî*. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2013. Kutub, Seyyid. *fi
Zilâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kahire: Daru'ş-Şurûk, 32. Baskı, 2003.
- Merâġî, Ahmed Mustafa. *'Ulûmu'l-belâġa el-beYân ve'l-meânî ve'l-bedî*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye,
3.Baskı,1993.
- Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.
- Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *el-Belâġatu'l-'Arabiyye ususuhâ ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt.
Riyad: Dâru Tayyibe, 1996.
- Muberrred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Yezid, *Kitabu'l-Muktedab*. thk. Muhammed Abbas el-Halik Azime.
4 Cilt. Kahire: Metabiu'l-Ehrami't-Ticariyye, 1994.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'z-Zeytûniyye, 1984.
- İbn Cinnî, *el-Leme'fi'l-Arabiyye*. thk. Sami' Ebu Muġlî. Amman, Dar-u Meclâvî, 1988.
- İbnu'l-Esîr, Zıyaeddîn. *el-Meselus-sâir*. 4 Cilt. Kahire, Daru'n-Nahda, ts.
- İbn Fâris, Ahmed. *Mu'cemu mekâYisi'l-luġa*. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, 1979.
- İbn Hâcib. *Kâfiye*. Pakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.

Yayımlanacak Metin

İbn Hişam. *Şerhu KATRI'n-NEDÂ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 2010.

İbn Hişâm, Abdullah. *Muğni'l-lebîb*. thk. Berakat Yusuf Hebbuh. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999.

Kazvînî, Hatib. *el-İzâh fi 'ulûmi'l-belağA*. thk. İbrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.

Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'l-icâz fi dirâyeti'l-icâz*. thk. Nasrallah Hacı Müftü Oğlu Beyrut; Dâru Sadr, 2004.

Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'l-ğayb*. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, 1981.

Rizk Shoeir, Muhammed. "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Kur'an-ı Kerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 62/1 (2021), 225-249. <https://doi.org/10.33227/auifd.551463>

Sâbûnî, Muhammed Ali. *SAFVETU't-TEFÂSİR*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kur'âni'l-Kerîm, 4. Baskı, 1981.

Sâmerrâî, Fâdıl. *Me'âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007.

Sâmerrâî, Fâdıl. *Me'âni'n-NAHV*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u İbn Kesîr, 2020.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'l-HEVÂMİ' fi şerhi cem'î'l-cevÂMİ'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998.

Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *el-İTKÂN fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.

Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *Muhtasaru'l-me'âni*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 2017. Tekin,

Mehmet. *Roman Sanatı Romanın Unsurları I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2018. Zemaşerî,

Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 3. Baskı, 2009.

Zerkeşî, Muhammed b. Abdullah. *el-BURHAN fi 'ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Fadl İbrahim. 4 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, 1984.

YAYIN KURULU KARARLARI

Karar-1

Eskiyeeni (1306-6218) dergisinin 20 Mart 2022 tarihli 46'ıncı sayısında hakem değerlendirmesinde geçen aşağıda belirtilen makalelerin yayımlanmasına karar verilmiştir.

Üniversitelerdeki Bilimsel Yayıncılığın Kalite Süreçlerindeki Yeri Üzerine Bir Değerlendirme	Araştırma Makalesi	Rifat TÜRKEL
Oryantalistlerin Mâtürîdîlik Algısı: Ulrich Rudolph ve Angelika Brodersen Örneği	Araştırma Makalesi	Mehmet Akif CEYHAN
Nidâ'dan Takiyye'ye: Nusayrî-Alevî İnancında Nidâ ve Takiyye Uygulaması	Araştırma Makalesi	Reyhan ERDOĞDU BAŞARAN
Şintoizm'deki Tanrı İnancının Japon Sosyal Yaşamına Etkisi	Araştırma Makalesi	Halil İbrahim ŞENAVCU
Değerlerin Doğasına Dair Üç Mesele: Güç, İrade Eylem	Araştırma Makalesi	Emrullah KILIÇ
Plotinos Felsefesinde Sudur ve Hipostaz Sisteminin Düzeni Üzerine	Araştırma Makalesi	Hüseyin AYDOĞAN
ELEŞTİRİNİN ELEŞTİRİSİ: BİLGİ TANIMI BAĞLAMINDA HÜSÂM ÇELEBİ'NİN HATİBZÂDE TENKİDİ	Araştırma Makalesi	Mustafa Bilal ÖZTÜRK
İBN KEMÂL'İN VÜCÛD RİSÂLESİ'NİN ALİ NİHAD TARLAN TARAFINDAN YAPILAN OSMANLICA TERCÜME EŞLİĞİNDE İNCELENMESİ	Araştırma Makalesi	Mustafa Salim GUVEN
el-Müsülü'l-Akliyyetü'l-Eflâtûniyye isimli Eser Bağlamında Vücûd-Vâcib Özdeşliğinin Kanıtlarının İncelenmesi		

	Araştırma Makalesi	Muhammed BEDİRHAN
Mûsikî Nazariyatı Tarihinin Keşfedilmemiş Bir Siması: Allâme Kutbuddîn Şîrâzî	Araştırma Makalesi	Sema DİNÇ, Ahmet ÇAKIR

ESKİYENİ

Siyasî İkbâl Uğruna Hadis Uydurma Teşebbüsü: Halîfe el-Mu'tazid-Billâh Örneği	Araştırma Makalesi	Mustafa TANRIVERDİ
Kur'ân'ın Müheyminliğinde ilâhî Vahiyyelerin Korunmuşluğu Üzerine	Araştırma Makalesi	Aslan ÇITIR
Besmelenin Sûre Muhtevasıyla Yorumu: Ömer Nesefî ve Bikâî'nin Yaklaşımı	Araştırma Makalesi	Ali KAYA
Âhirete Ait Ödül ve Cezanın Kur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi	Araştırma Makalesi	Bekir YILDIRIM
Şeyh Hâmid-i Velî'ye (Somuncu Baba) Atfedilen ve Ondan Bahseden Eserlerdeki Tasavvufî Kavramlar	Araştırma Makalesi	Mahmut ULU
Religion in the Age of Digitalization: From New Media to Spiritual Machines	Kitap İncelemesi	Hesna Serra AKSEL

Karar-2

Hakem değerlendirmesinden geçen aşağıdaki belirtilen makalelerin ise 20 Eylül 2022 tarihli 47'nci sayıda yayımlanmasına karar verilmiştir.

Immanuel Kant Bir Faydacı Olabilir mi?: Kant'ın, Deneysel Ahlâk Teorilerine Yönelik Eleştirileri	Araştırma Makalesi	Hümeysra ÖZTURAN, Fatıma GÜNER
Muhammed Âbid el-Câbirî'nin 'Üç Bilgi Sistemi Teorisi' Üzerine Eğitimsel Bir Analiz	Araştırma Makalesi	Fatih İPEK
Ayrık Beyin Vakalarından Teslise Yol Çıkar mı?	Araştırma Makalesi	Aykut Alper YILMAZ
Osmanlı Hukukunun Afgan Hukukuna Etkisi: Ceza ve Medeni Kanunları Örneği	Araştırma Makalesi	Mehterhan FURKANİ
The Meanings of the Preposition "Bel" in the Qur'ân and the Problem of Its Translation into Turkish	Araştırma Makalesi	Servet DEMİRBAŞ

Âhirete Ait Ödül ve Cezaların Uur'ân'da Isim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi

Bekir Yıldırım † Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Uaratekin Üniversitesi (ROR ID: 0fify7xt38) İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü

Assist. Prof. Dr., UARATEKİN UNIVERSITY OF ÇANKIRI, Faculty of Islamic Sciences Department of Basic Islamic Sciences, Çankırı/Turkey bekiryildirim@karatekin.edu.tr |

ORCID: 0000-0001-7898-794X

Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the Qur'an

Abstract

While conveying the messages to the addressee in the Qur'an, the statement always contain the most appropriate material and the intended meaning has been chosen. One of these subtleties is said the rewards and punishments for the hereafter in some verses with verb sentence; in some of them it is laid out in the form of a noun sentence. It is seen that these types of sentences also differ within themselves. The verbs of the verb sentence come in the form of past (AF-MĀDI), present (AF-MUDĀRĪ), and command and

suffixed with “سَوْفَ / سَ” (prefix SA- the particle SAWFA) expressing the future. In Arabic, the past verb usually refers to the past tense, but sometimes it also includes the future meaning. This situation is seen in sentences with construction (insha) and demand, sentences with conditional prepositions and al-waKd wa'l-waKid (the promise and the threat) expressions. In fact, the expression of the al-waKd wa'l-waKid with the past are meant to point to the certainty of the occurrence of an event that will take place in the future. If the context in the verses aims to convey to the addressee that the reward and punishment will be given, the verb past is used. Mudārīl verb is an action that refers to the present and future tense. Mudārīl, when used with an adverb that points to the

future, or when prefix SA- or the particle SAWFA (سَوْفَ / سَ) appear, denotes the future. All mudārīl verbs that include condition, nasb prepositions, and al-waKd wa'l-waKid contain the future tense meaning. In the verses, it is seen that this tense is used to express that renewing the reward and punishment and to make the addressee feel as if he/she is

experiencing the event. The prefix SA- or the particle SAWFA “سَوْفَ / سَ” express the future

tense as well as the reinforce (te'kîd) meaning. al-Wa'îd wa'l-wa'kid indicates that the action will be certain. In the verses where rewards and punishments for the hereafter are

Yayın † **Published:** 20 Mart / March 2022 **Uabul** † **Accepted:** 08 Mart / March 2022

Geliş † **Received:** 13 Aralık / December 2021

Değerlendirme † **Teer Review:** Dış Bağımsız † Externally teer-reviewed. **Hakem**

Raporları † **Teer Review Reports:** ...

Atıf † **Citation:** Bekir Yıldırım, "Âhirete Ait Ödül ve Cezaların Uur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi = Expressing the Reward And Punishment of the Hereafter with Noun And Verb Sentences in the Qur'an", *EskiYeni* 46 (Mart / March 2022), 339-367. <https://doi.org/10.37697/keskiyeni.1035933>

© Bekir Yıldırım | **CC BY-NC 4.0** Attribution-NonCommercial 4.0 International

EskiYeni 46 (Mart / March 2022)

mentioned if the appeal is directly in the form of al-waKd wa 'l-waKd the verbs are used in the structure expressing the future with prefix SA- or the particle SAWFA (سَأَفْعَلُ). Command is a request from the interlocutor to do something. According to rhetoric scholars, the command actually expresses a demand, but sometimes it is not used in this way. Contains meanings such as exaltation, humiliation, and command. In which sense it is used can be understood from the environment and situation in which the sentence is said. Explaining the rewards and punishments for the hereafter with the command, emphasizing the honor and hospitality in the reward and insulting and threatening in the punishment. It is also intended to make the address more vivid. The verb of the noun sentences consist of predicate as noun, "ism al-fâ'il" (agent), verb and sibh (phrase) sentence. In addition, some noun sentences come with te'kid prepositions. This diversity in sentences also affects the meaning. Statement, noun sentence and predicate are mentioned by name to show that reward and punishment are always constant because the noun contains constancy in meaning. If the purpose of the statement is to reveal the variability of the news, instead of the stability then the verb sentence or predicate is a verb. In terms of meaning, the "ism al-fâ'il" indicates the past, present and future, as well as the continuity of something in some cases. In the verses that include reward and punishment for the hereafter, ism-i fâ'il includes the meaning of stability, multiplicity and future. Since the situation of the addressee varies in the matter of the transmitted information, the necessity of using the preposition te'kid in speech has increased. The most famous methods used in te'kid the word is through some letters and prepositions. If the addressee is not knowledgeable about the subject and does not hesitate, there is no need for te'kid, but if he is hesitant about the information given, it would be better to strengthen it by using te'kid. It is also seen that these rules are sometimes not used in speech. In rhetoric books, this situation is called "the word being against the outward situation". Sometimes, a person who has no doubt about the news is evaluated as hesitant or as a denier are regarded. Even sometimes he is recognized as a believer. If there are denialist types in the manner of the verses, it is notable that the news is reported by using te'kid prepositions; if the address is intended for all people, in other words, if it covers both deniers and believers, then both sides are accepted as believers and the preposition te'kid is not used. In this study the following questions are answered: Why are rewards and punishments for the hereafter expressed by stressing with noun or verb sentences? What kind of effect do the different usages of the verb and noun sentence have on the meaning?

Ueywords

Arabic Language and Rhetoric, Verb Sentence, Noun Sentence, Qur'an, Hereafter, punishment, Reward

Âhirete Ait Ödül ve Cezaların Uur'ân'da İsim ve Fiil Cümlesiyle İfade Edilmesi

Öz

Uur'an'da, mesajlar muhataba iletilirken daima en uygun malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Bu inceliklerden biri de âhirete yönelik ödül ve cezaların bazı âyetlerde fiil; bir kısmında ise isim cümlesi şeklinde serdedilmesidir. Bu cümle çeşitlerinin kendi içinde de farklılık gösterdiği görülmektedir. Fiil cümlesinin fiilleri, ma2i, mu2ari, is-

www.dergipark.org.tr/ft/ftpub/feskiyeni

ESKİYENİ

istikbal ifade eden “>9s/ , “takılı mu2arive emir formunda gelmektedir. Arapçada ma2if genelde geçmiş 2amana delalet eder, fakat ba2en gelecek anlamı da içerir. Bu durum inşa ve taleb, şart edatlarının olduğu cümleler ve va'd-va'id ifadelerinde görülür. Aslında va'd ve va'idin ma2iyle ifade edilmesi ileride gerçekleşecek bir olayın vukunun kesinliğine işaret etmek içindir. Âyetlerdeki bağlam, mükâfat ve ce2anın kesin verileceğini muhataba iletmeyi hedefliyorsa fiil ma2i kullanılmaktadır. Mu2ari fiil şimdiki ve gelecek 2amana delalet eden eyleme denir. Mu2ari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında, ya da başına “>9s/ , harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va'd ve va'id içeren mu2ari fiiller, gelecek 2aman anlamı içerir. Âyetlerde mükâfat ve ce2anın yenilenmesi, dinleyenin olayı yaşıyormuş gibi hissetmesi için de bu 2amanın kullanıldığı görül-

mektedir. “>9s/ , “edatları gelecek zaman ifade ettiği gibi tekid anlamı da içerir. Va'd ve va'idlerde eylemin kesin olacağına işaret eder. Âhirete yönelik ödül ve ce2aların geçtiği âyetlerde hitap direkt va'd ve va'id şeklinde ise fiiller “>9s/ , “ile istikbal ifade eden fiil kullanılmaktadır. Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat ba2en bu minvalde kullanılır. Yüceltme, aşagılama, emir gibi anlamlar içerir. Hangi manada kullanıldığı cümlelerin söylendiği ortam ve durumdan anlaşılır. Âhirete yönelik mükâfat ve ce2aların emirle anlatılması, ödülde ta2im ve ikramı vurgulama; ce2ada tahkir ve tehdit maksatlıdır. Ayrıca emirli hitab ifadede diyalog meydana getirir. İsim cümlelerinin yüklemi, isim, ism-i fâil, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ayrıca ba2ı isim cümleleri, tekid edatlı ve tekidsiz gelmektedir. Cümlelerdeki bu çeşitlilik manaya da tesir etmektedir. Ödül ve ce2anın daima sabit olduğunu göstermek için beyan, isim cümlesi ve yüklemi isimle 2ikredilmektedir. Çünkü isim anlam olarak sabitliği içerir. Beyanın maksadı verilen haberin sabitliği değil değişkenliğini ortaya koymaksa o zaman ibare fiil cümlesiyle veya isim cümlesi olacaksa haberi fiil olmaktadır. ism-i fâil anlam açısından ma2i, hal ve geleceğe delalet ettiği gibi ba2ı durumlarda bir şeyin devamlılığında işaret eder. Âhirete yönelik ödül ve ce2ayı içeren âyetlerde ise ism-i fâil, sabitlik, çokluk ve gelecek anlamı içermektedir. Aktarılan bilgi hususunda muhatapın durumu çeşitlilik gösterdiği için kelimada te'kid edatı kullanımı zarureti doğmuştur. Sözü te'kid etmede kullanılan yöntemlerin en meşhuru ba2ı harfler ve edatlar aracılığıyla olmaktadır. Muhatap konu hakkında bilgi sahibi değil ve tereddüt gösterme2se te'kide gerek yoktur, fakat verilen bilgi hususunda mütereddüt ise te'kidle pekiştirmek iyi olur. Bu kuralların ba2en kelimada kullanılmadığı da görülmektedir. Belagat kitaplarında bu durum “sözün 2ahiri duruma aykırı olması“ olarak isimlendirilmektedir. Ba2en haber hakkında şüphesi olmayan kişi tereddüt veya inkâr eden gibi ya da inkârcı, mü'min gibi değerlendirilir. Âyetlerin bağlamında inkârcı tipler varsa haber tekidle bildirilmekte; hitap bütün insanlara yönelik ise herkes inanan kabul edilip tekid edatı kullanılmamaktadır. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır: Âhirete yönelik mükâfat ve ce2alar niçin

Yıldırım, Expressing the Reward and Punishment of the Hereafter with Noun and Verb Sentences in the Qur'an • 341
isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı
kullanımlarının manaya net tesiri vardır?

Anahtar Uelimeler:

Arap Dili ve Belagatı, Fiil Cümlesi, İsim Cümlesi, Uur'ân, Âhîret, Ceza, Mükâfat

Giriş

Uur'ân'da, mevzular muhataba iletilirken daima mukteâ-yı hâle en uygun
malzeme ve kast olunan mânâyı içerecek beyan seçilmiştir. Diğer bir ifadeyle ke-

EskiYeni 46 (Mart/March 2022)

EskiYeni

lam, bazı yerlerde îcâzlı bir şekilde en a2 kelamla ifade edilmiştir. Uisa ve özlü anlatımın tercih edildiği yerlerde mânâ ihmal edilmemiş, muhtevânın ayrıntısı- na girilmesi gereken yerlerde de itnab (sözü u2atmak) yapmaktan kaçınılmamış- tır. Anlamdaş kelimelerin seçiminde bile tasvir gücü en fazla ve fesâhati kuvvetli olan sözcük tercih edilmiştir.¹ Bu tercihlerin tesadüf olmayıp bir maksada bina- en beyan edildiği görülmektedir. Fadl Hasen Abbas bu hususu şöyle açıklar: “Uur'ân'da yer AfAn her harf bir hişmete binaen yer Afmtçtr. Aynt mânAYA gefebifeseß BAÇBA bir HARFonun vereseği AnfAMT TAM BAÇTFAYAMAS.” Tâha Süresi 7fi. âyette kulla-

nılan “Q,“ harfi ceri örneklerden biridir.

(# Z 7) ÇS ÇQ'X e 7 şT, Q6 9, >, ffz P a Q e T Ç, O6 9 Q e >, Q' > x b, if '?)

“Ama Â hdim ofsun ben de sisin efferinisi ve ayaßfartntst çaprasfama sesesegim ve sisi hurma sütüßferine asasagtm!”

Âyetteki “Q,“ harfi cerinin yerine “)“ harfi ceri gelebilir diye düşünülür, fakat âyetin derin mânâsı anlaşılınca yalnız “Q,“ harfi cerinin uygun olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu harf, Firavun'un inananları sadece hurma kütükleri üzeri- ne asmasını içermek, ayrıca mü'minlere karşı daha fazla işkence çektirmek için hurma kütüklerini batırmayı içeren kin ve garezine de işaret eder.²

Uur'ân'da harf veya kelime seçiminin bir hikmete binâen olması gibi benzer bir durumun kullanılan üsluplarda da olduğu görülmektedir. Örneğin, Mâide Süresi 9fi. âyetteki içki yasasının, nehiy yerine “#“ istifhamıyla aktarılması,

(y9.7zE ,.i# # iF Q)ß i69 tL' s i6 Q e > Ç 99 -, P6 9, Q E O lQ , , Q X ş)ß 69 Ç e z Ç P , 9e yI ýtb, O=)ß>, e.

(tQ>:1)
“eytan, içsi ve ßumarfa sisin arantsa düçmanftß ve ßin soßmaß ve sisi Affah't AN- MAßTAN ve NAMASDAN Afßsoymaß ister. Arttß bunfardan vaßeçtinis degifmi?”

Âyette içki ve kumarın kötülüğü aktarıldıktan sonra onu yasaklamak için ne- hiy yerine daha etkileyici ve belig olan istifham yoluyla emir verilmiştir.³ Soru, emir anlamında kullanılmış olup yapmayı terk edin demektir.⁴ Buradaki istif- hamla muhataptan yumuşak bir üslupla bu kötü işten va2geçmesi istenmiştir. Çünkü Allah önceden ona içki ve kumarın kötülüğünü açıklamış, me2kûr âyetle de muhataptaki tesiri ölçmüştür.⁵ Bahse konu âyet “Arttß bunfardan vaßeçin.” şeklinde istifhamsız tabir edilseydi bu ifade, muhatabın kendi iç dünyasında bir hesaplaşmaya girmesini istifham kadar sağlayamayacaktı, çünkü hükmü muha- tap değil, mütekellem vermiş olacaktı.

Uur'ân'daki ifade çeşitliliklerden biri de âhirete yönelik mükâfat ve cezaların tek tip bir üslupla aktarılmamasıdır. Ödül ve cezaların yerine göre hem isim hem

¹ Rama2an el-Bûtî, *min Ravâi'î'f-Uur'ân* (Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007), fi40.

² Fadl Hasen Abbas, *İtânu'f-burhân fi'ufûmi'f-Uur'ân* (Amman: Dâru'l-Furkân, fi997), fifi5-116.

³ Muhammed Hâri2mî e2-Lemahşerî, *ef-Ueççâf* (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 2009), 308.

⁴ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetu't-tefâsîr* (Beyrut: Dâru'l-Uur'âni'l-Uerîm, fi98fi), fi364.

⁵ Muhammed Tâhir Ibn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru'2-Leytûniyye, fi984), 7 / 22.

ESKİYENİ

de fiil cümlesiyle haber verilmektedir. Örneğin, Nisa Sûresi 57. âyettemü'minlerin cennete girme halleri ve gölgelenmeleri fiille ifade edilirken (لَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمُ، وَلَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمُ، وَلَا يَأْتِيهِمْ فِيهَا الْهَرَمُ) Lâriyât Sûresinde müttakilerin cennete olmaları isim cümlesiyle beyan edilmiştir. (يَوْمَ لَا يَنْفَعُكَ نِعْمَتُكَ إِلَّا تَتَذَكَّرَ فِيهَا) Nûr. âyette nama2larını 2ayi eden şehvetlerine uyanların ce2ası fiille (غَيْرَ مَكِينٍ) Luhruf Sûresi 74. âyetinde cehennemde kalışı, isimle ifade edilmiştir. (يَوْمَ لَا يَنْفَعُكَ نِعْمَتُكَ إِلَّا تَتَذَكَّرَ فِيهَا)

Uur'ân'da âhirete ait mükafât ve ce2anın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edildiğini 2ikretmiştik. Fiil cümlesi şeklinde gelen ifadelerin eylemleri, ma2i, mu2ari ve

istikbale delalet eden “فعل / ” ekiyle ve emir sigasında gelmektedir. İsim cümlesi tarzında olanlar ise kimi yerde haberi fiil; ba2ı yerde isim, ism-i fâil ve şibih cümlesi şeklinde görülmektedir. Ayrıca cümleler tekidli ve tekidsiz gelmektedir.

Bu çalışmada şu hususlar ortaya konulmaya çalışılacaktır: Âhirete yönelik mükâfât ve ce2alar niçin, isim veya fiil cümlesiyle ifade edilmiştir? Fiil ve isim cümlelerinin kendi içinde farklı kullanımlarının manaya ne tür tesiri vardır?

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır: Uonu âhirete ait mükafât ve ce2anın isim ve fiil cümlesi şeklinde ifade edilmesi olunca ma2i ve mu2arinin sadece gelecek ifade eden anlamı üzerinde durulmuştur. İsim cümlesinde ise haberi, isim, fiil, ism-i fâil, şibih cümle olanlar incelenmiştir. Ayrıca cümlelerin tekidli ve tekidsiz hali ele alınmıştır. Uonuyla ilgili iki âyet, örnek olarak 2ikredilmiştir.

Hannan Muhsin Muhammed Ferhânî tarafından “Binâu'f-Cümfe fi'f-Mesefi'f- Uurânî” isimli yüksek lisans te2i hazırlanmıştır. Araştırmacı, Arapçadaki cümle çeşitlerini ele almış, örneklem olarak Uur'ân'daki mesel âyetlerini seçmiş ve konuyu sadece irab açısından değerlendirmiştir.⁶

Mücahit Asutay, “Arapça İsim Cümlesinde Sôs disim ve An'amsaf Yoruma Bir Ba2ıtç” adlı makaleyi kaleme almış, çalışmasında önce gramer, sôs disim ve me'ani'n-NAhiv kavramlarını açıklamıştır. Sonra isim cümlesinin farklı şekillerde na2mının, çeşitli edat ve takılarla kullanımının manaya tesirini incelemiştir.⁷

Muhammed Ri2k Shoeir, “Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasında İki Semantik Farkın Uur'ân-t Uerim Üzerine Uygulanması Bir Araştırma” adlı bir çalışmayı 2021 tarihinde yayınlamıştır. Ya2ar, isim ve fiil cümlesinin manaya tesirini açıklamış, ancak bizim çalışmamız gibi farklı zamanda kullanılan fiillerin manaya tesirini ortaya koymadığı gibi

haber çeşitlerini de sadece isim ve fiil olarak ele almıştır.⁸

⁶ Hannan Muhsin Muhammed Ferhânî, *Binâu'f-Cümfe fi'f-Meseft'f-Uur'ânî* (Uâdisiye: Câmia Uâdisiye, Yüksek Lisans Tezi, 20f17)

⁷ Mücahit Asutay, "Arapça İsim Cümlesinde Sözsöyüm ve Anlamsal Yoruma Bir Başlangıç", *Nüsha* 21f52 (Hasiran 2021f, 217-232).

⁸ Muhammed Rizk Shoeir, "Arapçada İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasında Şi Semantik Farflar: Uur'an-t Uerim Üserine Uygulamalı Bir Araştırma", *Anşara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 62f1 (2021f, 225-249).

EskiYeni

Osman Aktaş, “Uur'an-t Uerim'den Örneşferfe ARAPÇADA Isim ve Fiifin Defafet Kttigi AnfAmfar Arastndaşı Farşfar” isimli çalışmayı kaleme almıştır. Ya2ar isim ve fiili kavram açısından incelemiş, fakat cümle çeşidi olarak ele almamıştır. Ma2iyi sa- dece geçmişe delaleti açısından incelemiştir. Ayrıca ma2i, mu2ari, emir fiilin belagat açısından anlamı üzerinde durmamıştır. Örneklemdaki âyetleri deger- lendirirken fiil ve cümle çeşidi açısından bir ayırımı tabi tutmamış, örnek âyetleri bi2im çalışmamı2 gibi belli bir konuyla sınırlandırmamıştır.⁹

fi. Fiil Cümlesi

Arapçada fiil kelimesi “فعل” sülasi fiilinin masdarı olup anlamı güüel ve çirkin faaliyetleri içerir.¹⁰ Fiil, sarf açısından ise mâ2i, mu2âri, emir olmak üzere üç tür- lüdür. Ayrıca başına “فعل / فعل / فعل” edatlarını alan ve kendisine te'nis, muh muhatab “«”si bitişen kelimelere fiil denir.¹¹ Cümle ise kendi başına müstakil ve anlam ifade eden söze denir.¹²

Fiille, isim mana yönünden aynı şeyleri içermek. Abdulkâhir el-Curcânî (öl. 475/78-79) aralarındaki farkı şöyle özetler: “İsmın temef içfevi yenifenmeyi gerek- tirmesinin bir çeşide nitefigin başft ve süreşfi yapıftımsın ifade eder. Fiifin temef içfevi, var ofduğu ifade edifen farkın- daki ayrışmasıdır.”¹³ Örneğin fiil (فعل : فعل) “Leyd başftyor.”¹⁴ Üsindeki fiilin yerine isim konulup (فعل : فعل) “Leyd ayakta- dir.” denmesi, bu her iki cümlenin de aynı anlamı taşıdığı ve aralarında hiçbir fark bulunmadığı anlamına gelmek, çünkü bunlar her yönüyle birbirinin aynısı olsalardı birisi fiil, diğeri isim olma2dı. Her ikisinin fiil ya da isim olması gerekirdi.¹⁵ Diğeri bir ifadeyle “فعل : فعل”¹⁶ 2i, eylem sahibinin kalkma hususunda sabitliğine işaret ederken “فعل : فعل”¹⁷ fiili kalkma eyleminin tekrarına delalet etmektedir.

el-Ua2vînî (öl. 739/338) ef-İsâh isimli eserinde müsnedin (yüklem) hallerinden bahsederken fiille isim arasındaki farkı şöyle açıklamaktadır: “Fiif teseddüftü

Modern dilcilerden es-Sâmerrâî de fiili selefleri gibi tarif edip şöyle demektedir: “Fiif samanfa stntrftdr. Yani mâsi fiif geçmiç samanfa, muşâri çimdişi saman ve ço- gunfuşfa gefeseş samanfa stntrftdr.”¹⁵

Nahiv açısından ise fiil cümlesi: “Fiif, faif, faifin benserî ofan naibu'f-faifden ofuçan ifade ya da naşts fiif, ismi ve haberinden ofuçan sümfedir. Utsasa fiif sümfesi, fiif ve faif ya

- ⁹ Osman Aktaş, “Uur'An-t Uerim'den Örneşferfe ARAPÇADA İsim ve Fiilin Defafet Kttigi Anıamfar ARASTNDAŞI FARŞFAR”, Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 6 f fifi (Ha2ıran 20fi9), 2-14.
- ¹⁰ Ahmed İbn Fâris, *Mu'semu meşâyisi'f-fuga* (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, fi979), 4f5fifi.
- ¹¹ İbn Hâcib, *Uâfiye* (İakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 20fi0), 44.
- ¹² İbn Cinnî, *ef-Luma' fi'f-Arabiyye*, thk. Sami' Ebu Muglî (Amman, Daru Meclâvî, fi988), 30.
- ¹³ Abdulkâhir el-Curcânî, *Defâifu'f-i'sâs*, thk. M. Muhammed Şakir (Uahire: Mektebetu'l-Hâncî, 2004), fi75-177.
- ¹⁴ Hatîb el-Ua2vînî, *ef-İsâh fi'ufümü'f-befaga*, thk. İbrahim Şemsettin (Beyrut: Dâru'l-Uutubi'l-Kilmîyye, 2003), 79.
- ¹⁵ Fâdıl Sâlih es-Sâmerrâî, *Me'âni'f-ebniyye fi'f-Arabiyye* (Amman: Dâru 'Ammar, 2007), 9.
-

ESKİYENİ

¹⁶ Mustafa el-Galâyînî, *Câmi' u'd-durâsi' f-'Arabiyye* (Beirut: Dâru l-hyâi' t-Turâsil'-'Arabiyyi, ts.), 578.

¹⁷ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'f-hevâmi' fi çerhi sem'i'f-sevâmi'*, thk. Ahmet Şemsettin (Beirut: Dâru'l-Uutubi'l-'Ilmiyye, fi998), fi37.

¹⁸ Fâdîl Sâlih es-Sâmerrâî, *Meâni'n-Nahv* (Beirut, Dâru Ibn Uesîr, 2020), 3/371-379.

¹⁹ Abdurrahman Ebu Bekir es-Suyûtî, *Hemu'f-hevâmi' fi çerhi sem'i'f-sevâmi'*, 37-38.

²⁰ Eiyâuddîn Ibnu'l-Esîr, *ef-Mesefu's-sâir* (Uahire: Daru'n-Nahda, ts), 2fi85.

²¹ Muhammed b. Abdullah e2-Lerkeşî, *ef-Burhan fi 'ufumi'f-Uur'ân*, thk. Muhammed Fadl Ibrahim (Uahire: Dâru't-Turâs, fi984), 3f23fi.

ESKİYENİ

fiiliyle aktarılmıştır. İfadedeki “ﻻ ﺃﺗﻮﺍﺗﻮﻥ ﺃﻧﺘﻰ ﺃﻧﺘﻰ ﺃﻧﺘﻰ” şart edatı, âyetteki ma2i fiilin anlamını gelecek zamana dönüştürdüğü gibi atılma ve işitme eylemlerinin kesinliğine delaleti artırmıştır, çünkü “ﻻ ﺃﺗﻮﺍﺗﻮﻥ ﺃﻧﺘﻰ ﺃﻧﺘﻰ ﺃﻧﺘﻰ” şart edatı, cümleye kesinlik ve çokça tekrar anlamı katar.²³

²² Meryem fi9f6fi, en-Nâziât 79f4fi, el-Uehf fi8fi07.

²³ Sâmerâî, *Meâni'n-NAhv*, 4f84.

ESKİYENİ

Âyetin hem maZi hem de “لَسْتَ” ile ifade edilmesinin nedenini şöyle açıklayabiliriz MeZkûr âyetin siyakında “Rabferini inşâr edenlere sehennem ASAbt vardır. Orast ne sö- tü bir varıç yeril”; sibakta ise “Cehennem neredeyse öfbesinden ÇATFAYASA! OrAYA her bir grup AttfatıÇA, muAftıfART onFARA, “Sise bir uyARTıT gefnemiç miydi?” diye sorARFAR.” de- nilmektedir. Neredeyse cehennemi bile öfkesinden çatlatacak bir suç olan “Rab-ferini inşâr etme” cürmünü işleyenlere, tehdidin büyüklüğünü gösterme ve habe- rin kesinliğini ortaya koyma için bu üslup kullanılmış olabilir.

Örnek 2

(يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْكَ كِبَاؤُكَ وَلَمْ يُغْنِي عَنْكَ كِبَاؤُكَ وَلَمْ يُغْنِي عَنْكَ كِبَاؤُكَ وَلَمْ يُغْنِي عَنْكَ كِبَاؤُكَ) (Z)

“Nihayet orAYA gefdişferinde vaştıyfe yAptıfArtndan dofAyt şufAşfART, gösferi ve deri-feri onFARTn Afeyhine ÇAHİTİFİŞ eder.“ Fussilet 4fif20.

“لَسْتَ” şart edatı nedeniyle “يَوْمَ” fiilinin anlamı âyette gelecek zamana dönüşmüş- tür. İfade “Onfar sehenneme gefeseşfer, şufAşfART gösferi ÇAHİTİFİŞ YAPASAşfAR.” (ت. . . 9 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100) şeklinde olabilirdi, fakat aksine beyan maZi fiille aktarılmış- tır, çünkü bir önceki âyette “AffAh düşmanFARTn Ataçe dogru sevş edifeseşferi gün, ön- seşifer ve sonrAşifer hepsi bir ARAYA getirifir.” denilmekte akabinde kıyamet günü kulak göZ ve derilerin şahitlik yapacağı belirtilmektedir. Inkârcılara göre organların şa- hitliği imkânsiz; imanî zayıf olanlara göre de kabulü zor bir olaydır. Bu hadisenin kesin vuku bulacağını ifade için “يَوْمَ” fiilinin maZi geldiği söylenilebilir.

1.2. MuZari Fiil

MuZari, şimdiki ve gelecek zamana delalet eden eyleme denir. Örneğin, (يَتَذَكَّرُ) “تذکر” “Leyd yiyor/f yeryfiyecek.” cümlesindeki “تذکر” fiili, hem şu an ve bir vakitte yemeye işaret edebilir.²⁴ Çünkü yeme işi şu an veya bira2 sonra olabi- lir. Çalışmamı2 âhiretle ilgili olduğu için muZarinin sadece istikbale delalet etme- sini inceleyecegi2. MuZari, geleceğe işaret eden bir zarfla kullanıldığında, ya da başına “يَوْمَ” harfleri geldiğinde istikbal ifade eder. Ayrıca şart, nasp edatları ve va’d ve va’id içeren cümleler, gelecek zaman anlamı içerir.²⁵ Anlam açısından

ise muZari fiil, yenilenme ve tekrara delalet eder. Örneğin (يَتَذَكَّرُ) “تذکر” “Onfar yorfe2berlerfe2berlemektedir.” cümlesinde fiil, e2berleme eyleminin tekrar et- tigi2ne delalet eder.²⁶ Ba2en kelimada muhataba anlatılan olayı yaşıyormuş havası

vermek için de muZari kullanılır. Örneğin (يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْكَ كِبَاؤُكَ) âyetteki “يَوْمَ” fiili “ey-

leminin bu üslupla gelmesi, dinleyiciye hadiseyi müşahede ettirmek içindir.²⁷

Âhirete ait mükâfat ve ceza âyetlerinde geçen mu2ari fiiller, mana açısından tekrar ifade etmekte ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermektedir. Mutta-

²⁴ Muhammed bin Ye2îd Müberred, *ef-Mu2tedab* (Uahire: Vi2âratü'l-Evkâf, fi994), 2f2.

²⁵ Sâmerrâî, *Meâni'n-NAhv*, 3 / 392-394.

²⁶ Sâmerrâî, *Me'âni'f-ebniye fi'f-'Arabiyye* (Amman: Daru 'Ammar, 2007) f.9.

²⁷ Ua2vîni, *ef-Îsâh*, 31.

kilere verilecek ikramlardan yeme içme ve elbise giyme; cehennemlikler için ateşle yü2lerinin daglanması, irinden içirme, ateşte yü2me ce2aları mu2ari fiille ifade edilmiştir.

fi.2.fi Mükâfata Örnek Âyetler Örnek fi

(: .xâ 2 a 3 , 2 , 3 , 4 , 5 , 6 , 7 , 8 , 9 , 10 , 11 , 12 , 13 , 14 , 15 , 16 , 17 , 18 , 19 , 20 , 21 , 22 , 23 , 24 , 25 , 26 , 27 , 28 , 29 , 30 , 31 , 32 , 33 , 34 , 35 , 36 , 37 , 38 , 39 , 40 , 41 , 42 , 43 , 44 , 45 , 46 , 47 , 48 , 49 , 50 , 51 , 52 , 53 , 54 , 55 , 56 , 57 , 58 , 59 , 60 , 61 , 62 , 63 , 64 , 65 , 66 , 67 , 68 , 69 , 70 , 71 , 72 , 73 , 74 , 75 , 76 , 77 , 78 , 79 , 80 , 81 , 82 , 83 , 84 , 85 , 86 , 87 , 88 , 89 , 90 , 91 , 92 , 93 , 94 , 95 , 96 , 97 , 98 , 99 , 100)
 “ArAFArtnda, BAYNASTAN dofdurofmuç BAdehfer dofAçtttrtfr.” es-Sâffât 37f45.

Âyette cennetlikler arasında kadehlerin dolaştırılacağı “> t̂ .e” mu2ari fiiliyle ifade edilmiştir. Fiil, va'd içerdiği için geleceğe delalet etmektedir. Ayrıca mu2ari kullanım, kadehlerin yenileneceği ve cennetliklerin bu kadehlerden istedikleri zaman içebilecekleri anlamını ortaya çıkarmaktadır. Luhruf Sûresi 7fi. âyet bi2e ipucu vermektedir. Şöyle ki: “OrADA SANfArtn istedigi, gösferin sevß Afdtgt her çey VAR- dt̂ ve sis ORADA sonsUSA BAdAR BAdststnts.”

Örnek 2

(: .xâ 2 a 3 , 2 , 3 , 4 , 5 , 6 , 7 , 8 , 9 , 10 , 11 , 12 , 13 , 14 , 15 , 16 , 17 , 18 , 19 , 20 , 21 , 22 , 23 , 24 , 25 , 26 , 27 , 28 , 29 , 30 , 31 , 32 , 33 , 34 , 35 , 36 , 37 , 38 , 39 , 40 , 41 , 42 , 43 , 44 , 45 , 46 , 47 , 48 , 49 , 50 , 51 , 52 , 53 , 54 , 55 , 56 , 57 , 58 , 59 , 60 , 61 , 62 , 63 , 64 , 65 , 66 , 67 , 68 , 69 , 70 , 71 , 72 , 73 , 74 , 75 , 76 , 77 , 78 , 79 , 80 , 81 , 82 , 83 , 84 , 85 , 86 , 87 , 88 , 89 , 90 , 91 , 92 , 93 , 94 , 95 , 96 , 97 , 98 , 99 , 100)
 “DostfArfA BArçt BArçtyA ipeßfi ve strmAft efbisefer giyerfer.” ed-Duhân 44f53. Muttakilerin

cennette ipek ve sırmalı elbiseler giyeceği âyette mu2ari fiiliyle 2ikredilmiştir. Buhadise âhirete yönelik va'di içerdiği için eylemin zamanı geleceğe dönüşmüştür. “ŷ .e .e” eyleminin bu üslupla gelmesi, âyette 2ikredilen fetlerin sürekli muttakilerin ü2erinde kalmayacağına, değiştirme ve çıkarmaya-pabileceğine işaret eder. Çünkü beyan, fiil ve mu2ari zamanla anlatılmıştır.

fi.2.2 Ce2aya Örnek Âyetler

Örnek fi

(: .xâ 2 a 3 , 2 , 3 , 4 , 5 , 6 , 7 , 8 , 9 , 10 , 11 , 12 , 13 , 14 , 15 , 16 , 17 , 18 , 19 , 20 , 21 , 22 , 23 , 24 , 25 , 26 , 27 , 28 , 29 , 30 , 31 , 32 , 33 , 34 , 35 , 36 , 37 , 38 , 39 , 40 , 41 , 42 , 43 , 44 , 45 , 46 , 47 , 48 , 49 , 50 , 51 , 52 , 53 , 54 , 55 , 56 , 57 , 58 , 59 , 60 , 61 , 62 , 63 , 64 , 65 , 66 , 67 , 68 , 69 , 70 , 71 , 72 , 73 , 74 , 75 , 76 , 77 , 78 , 79 , 80 , 81 , 82 , 83 , 84 , 85 , 86 , 87 , 88 , 89 , 90 , 91 , 92 , 93 , 94 , 95 , 96 , 97 , 98 , 99 , 100)
 “OrADA sorBAYA YANAN gövdeferden stsAN su içirifeseßtir! Onu yutmAYA ÇAftÇASAB, fA-
 BAT bogASTndan geçiremeysesßtir, ona her TARAFTAN öfüm gefeseß, AMA öfmeysesßtir.”

Ibrâhîm fi4ffi6-17.

Bir önceki âyette “eygamberfer yardt̂m istedifer ve sonunda bütün inAçt̂ sorBAFAR hüsrANA ugrAdt̂.” denilmektedir. Bu bölümde ise onlara gövdeden sı2an irin içirileceği ve yutmaya çalışacakları, fakat yutamayacakları sürekli ölümle yü2 yü2e gelecekleri “ĝ .e .e /ç̂t , /ç̂e” mu2ari fiillerle ifade edilmiştir. Bu ü2 cehennem-

liklere 2ikredilen a2apların yenilenecek çektilereceği anlatıldığı gibi muhataba da

olayı yaşıyor havası verilmektedir.

Örnek 2

(يُؤْتِيهِم مِّنْهُم مَّا رَزَقُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُعْطِيهِم مِّنْهُم مَّا رَزَقُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُعْطِيهِم مِّنْهُم مَّا رَزَقُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا)

“Ateç yüsferine vurASAß, orAdA dudAßfArt çeßifmiç, diçferi görünür bir hafde bufuna- SAßfAr” el-Mü'minûn 23 ffi04.

ESKİYENİ

(فَإِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ مِنْ غَيْرِهِمْ وَأَجَلٌ أَتَاهُمْ قَالُوا هَذَا الَّذِي كُنَّا نَعْتَدُ لَكُمْ إِن كُنَّا كَانُوا إِتِقَاءً رَبِّهِمْ) (Al-Baqara: 209)

²⁸ Seyyid Uutub, *fi Ltfâfi'f-Uur'an* (Uahire: Daru's-Şurûk, 2003), 4f650.

²⁹ Abdullah Ibn Hişâm, *Mugni'f-febîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm bin Ebi'l-Erkâm, fi999), fiffi38.

³⁰ Ibn Hişâm, *Mugni'f-febîb*, 1/222-223.

Eskiye

“Uim Affah'tn rtsastnt efde etmeş için bunu yaparsa bis ona iferide büyüş bir şarçftş vereseğis.” en-Nisâ 4ffifi4.

Bahse konu âyetin başında “Onfartn fistfdaçmafartntn birçoğunda haytr yoştur, ANSAŞ bir SADAŞA verifmesini yahut bir iyifiş yaptfmasntnt ya da insanfartn ARASTntn düsef- tifmesini isteyenfer müstesnadtr.” denilmektedir. Bu bölümde ise Allah rı2ası için sadaka veren, insanların arasını düzeltenlerin büyük bir ödülle mükâfatlandırıl-

acakları “اَسْمًا مِّنْ عِندِ اللَّهِ” tabiriyle ifade edilmektedir. “وَس” eki “ع” anlamını geleceğe dönüştürmektedir. Âyetteki büyük ecirden kasıt ise cennettir.³¹ Bu mükâfât âhirette olacağı için mukta2a-yı hale uygun olarak fiilin başına “وَس” harfi getirilmiştir denilebilir.

fi.3.2. Ce2aya Örnek Âyetler

Örnek fi

(﴿ تَوَدَّ اَنْ يُقَالَ لَكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴾)
“(üphe yoşşfi, Âyetferimisi inşâr edenferi bir Ateçe soşşasagts;” en-Nisâ 4f56.

“وَس” edatı “ع” mu2ari fiilinin anlamını geleceğe dönüştürdüğü gibi Allah inkârcılara tehdit ve vaidini pekiştirmektedir.³² Me2kûr âyetin geçtiği surenin 55. âyetinde “Onfardan bir ştsmt Ibrâhim'e inandt, şimi de ondan yüs çevirdi; şAVURUSU bir Ateç ofARAŞ sehennem yeter.” denilerek bir hakikat dile getirilmiştir. Inkârcıların ate- şe atılma ce2ası ahirette olacağı için mukta2a-yı hale uygun olarak bahse konu

âyette bu kişilerin ce2ası ifade edilirken fiil “وَس” harfi ile kullanılmıştır.

Örnek 2
(﴿ سُبْحٰنَ رَبِّنَا الَّذِي يَسْتُرُ لَنَا وَجُوہَنَا مِنَ النَّارِ وَلَهُ اَلْحَمْدُ ﴾)
“Sonra bunfartn ARDNDAN ARTTŞ NAMAST ştfmAYAN ve NEFSÂNİ ARSUFARA uyan bir nesif gefdi. Bunfart efbette asgntfşfartntn sesastnt bufASAŞfardtr.” Meryem fi9f59.

“Sonra bunfartn ARDNDAN ARTTŞ NAMAST ştfmAYAN ve NEFSÂNİ ARSUFARA uyan bir nesif gefdi. Bunfart efbette asgntfşfartntn sesastnt bufASAŞfardtr.” Meryem fi9f59.

Nama2ı2ayieden ve şehvetlerine uyanların ce2ası gelecek 2aman ifade eden “وَس” fiiliyle aktarılmıştır. Beyanın dünyadaki muhataplara yâğın mefhumundan anlaşılmaktadır. Âyette 2ikredilen ce2a ise âhirette gerçekleşecektir, çünkü “یُسُ” sözcüğü cehennemdeki vadiye işaret etmektedir.³³ Hale uygun olarak anlatım gelecek 2aman ifade eden fiille yapılmıştır.

1.4. Emir Fiil

Emir, bir şeyin yapılmasını muhataptan isteme işidir. Dil bilginlerince belli kalıba göre fiillerin düzenlenmesi veya emir içeren yapıların kullanımıdır. Belagat âlimlerince emir aslında talep ifade eder, fakat bazı bu minvalde kulla-

³¹ Sabûnî, *Safvetu't-tefâsîr*, 1/305.

³² Muhammed Ebussuûd, *Irçâdu'f-Ağfi's-sefîm ifâ mesâYA'f-Uitâbi'f-Uerîm* (Beyrut: Dâru İhyâi Turâsi'l-Arabiyyi, ts.), 2ffî9fi.

³³ Lemahşerî, *ef-UeççAf*, 779.

ESKİYENİ

“Günaha batanların varasından her çıkmış istediğinde ora- ya geri çevrilmeye ve sendilerine çöfe denir: “Astfsis saydtgrnts sehennem asabtnt tadtnt!” es-Secde 32/20.

Cehennemde ateş içinde olanların ateşten çıkmaya teşebbüs edecekleri âyette belirtilmektedir. Bu kişilere “Tadtnt ASABT” ifadesinin emir şeklinde geldiği görülmektedir. (تذنبوا عما كنتم تعملون) “Cehennem ASABTnt tadtnt!” cümlesinde beyanın emir

formunda gelmesi cehennemlikleri tahkir maksatlardır.³⁹ Azap için “Qs” fiilinin kullanılması da alaya, tahkire işaret eden unsurlardan biridir, çünkü tatmak da- ha çok insana zevk veren nesnelere içindir. Diğer taraftan ateşin zikredilmesi tehdit anlamı içermesine vesiledir.⁴⁰

Örnek 2
(عَذَابًا لَّهُمْ فِيهَا نَارُ تَلْقَوْنَ فِيهَا دُخانًا وَسُجُودًا وَمِنْ عَذَابِهَا أَنْ يَقُولُوا سُبحَانَ رَبِّيَ العظيمِ إِنَّهم كانوا لا يتفكرون)

“(Görevlilere çöfe denir: “O günahkârların varasından sehennemde ortasında sürüşeyin. Sonra başından üstünden baynar su döşereş sesafandırtn. Tat bafatm; sira sen (Astfsisaf gücünü ve itibarfstn.” ed-Duhân 44/47-50.

“Qs” kelimesi bir kişinin yaka paça tutulup hapis veya öldürmek için götürülmesini içerir. Bu sözcüğün emirle ifadesi korkutma ve tehdit içerir. Diğer bir emir formunda gelen “Qs” lafzı azabın şiddetini göstermek için kullanılmıştır. Hac

Sûresi fi9. âyette bu kelimenin mu2ari sigada kullanılması (عَذَابًا لَّهُمْ فِيهَا نَارُ تَلْقَوْنَ فِيهَا دُخانًا وَسُجُودًا وَمِنْ عَذَابِهَا أَنْ يَقُولُوا سُبحَانَ رَبِّيَ العظيمِ إِنَّهم كانوا لا يتفكرون) bahse konu âyetteki “Qs” lafzındaki korkutmanın şiddetini ortaya çıkarır. Yine “Qs” emir fiili, alay maksatlardır, çünkü emirin akabinde gelen (عَذَابًا لَّهُمْ فِيهَا نَارُ تَلْقَوْنَ فِيهَا دُخانًا وَسُجُودًا وَمِنْ عَذَابِهَا أَنْ يَقُولُوا سُبحَانَ رَبِّيَ العظيمِ إِنَّهم كانوا لا يتفكرون)

ç, Z) ifade bunu desteklemektedir. Rivayetlerden Ebu Cehil’in şöyle dediği anlaşılmaktadır: “Benden daha çereffi ve sömert şimse yoştur. Affah’a yemin ofsun şî ne sen ne rabbın bana bir şey yapamasstn.” demiştir. Bahse konu âyet bu ifade üzerine inmiştir.⁴¹ Yine âyette kullanılan üslup çeşidinden bir diğeri de Allah ile cehennem görevlileri arasındaki diyalogdur. Bu üslup, cehennemliklerin âhirette karşılaşacağı durumu daha canlı ve etkileyici hale getirmektedir.

2. Isim Cümlesi

Isim, bir şeyin zatına delâlet eden ve zamanla da ilişkisi olmayan sözcüktür.⁴² Diğer bir ifadeyle varlıkları birbirinden ayırmaya yarayan zamanla sınırlanmayan sözcüklerdir.

İsmin bir de cümle içinde anlama yaptığı tesir vardır. Curcânî bu konuda şöyle der: “İsim, sümfede haber ofursa yavaç yavaç teşrar etmeyen yenifenmeyen sabitfige

³⁹ Sabûnî, *Safvetu't-tefâsîr*, 2/505.

⁴⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 21/232.

⁴¹ Lemahşerî, *ef-Uççâf*, fi258.

⁴² Abdurrahman Hasen Habenke el-Meydânî, *ef-Befâgatü'f-'Arabiyye ususuHâ ufûmuHâ ve funûnuHâ* (Riyad: Dâru Tayyibe, fi996), 2f98.

ESKİYENİ

⁴³ Curcânî, *Defâifu'l-İsâs*, 174.

⁴⁴ Fahrreddîn er-Râzî, *Nihâyetu'l-İsâs fi dirâyeti'l-İsâs*, thk. Nasrullah Hacimuftuoglu (Beirut: Dâru Sadr, 2004), 79-80.

⁴⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb* (Lübnan: Dâru'l-Fikr, fi98fi), 25f30.

⁴⁶ Sâmerrâî, *Me'âni'l-ebniye fi'l-'Arabiyye*, 9.

⁴⁷ Galâyînî, *Câmi'u'd-durûsi'l-'Arabiyye*, 339-347.

⁴⁸ Hamza b. Ali el-Alevî, *et-Ttrâs fi esrâri'l-befâga ve 'ufumi haşâişi'l-İsâs* (Beirut: el-Mektebetu'l-Kasriyye, 2002), 2/25-27.

ESKİYENİ

⁴⁹ Abdullah Ibn Hişâm, *Mugni'f-febîb*, thk. Berakat Yusuf Hebbuh (Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, 1999), 2/7.

⁵⁰ Sâmerî, *Meâni'î-NAHV*, fîffî88.

⁵¹ Abbas, *ef-BefâGA funûnuhâ VE efnânuhâ* (Amman: Dâru'l-Furkân, fi997), fîf229.

⁵² Ismail b. Hammad Cevherî, *es-Sihâh*, thk. Muhammed Muhammed Tamir (Uahire; Dâru'l-Hadîs, 2009), 351.

ESKİYENİ

“Öte yandan, Rablerine şarçt gefmeştēn saştēnanfara gefinse onfartn, afttndan trmaştfar AKAN, birbiri üzerine yaptfımtç odafart ofasaşt.” ez-Lümer 39 f20.

Rablerine karşı gelmekten sakınanlara altından ırmaklar akan birbiri üzerine yapılmış odalar verileceği isim cümlesi ve haberi öne alınarak zikredilmiştir. Verilen bu nimetin sürekliliğini ifade için cümle isimle ifade edilmiştir. Odaların a2amet ve konforunu göstermek için “>^a,^e” kelimesi nekra gelmiştir. Bir kine nekra beyan edildiğinde kimi yerlerde bir cins veya türe işaret ettiği gibi bazı yerlerde ise ta’zîm, teksîr, taklîl ve tahkîr anlamlarını içerir.⁵³

2.fi.2. Ce2aya Örnek Âyetler:

Örnek fi

(y9,e^el : b^e t^o. q. j^l ç^ls^o9 z.a. l^a ç^l, ‘b^x o^e’)

“Onfar için şaynar sudan ibaret bir içeseş ve efem verisi bir asap vardır.” el-En’âm 6/70.

Âyetin başlangıcında “Dünya hayatını afdatmış, dinlerini bir oynasaş ve egfense edinen şimseferi bir tarafa btraşt.” denilmiş, sonuç cümlesinde ise cehennemlikler için kaynar su ve elim bir a2abın olduğu zikredilmiştir. İfade isim cümlesi şeklinde geldiği gibi haber de öne çekilmiştir. Mübteda, nekra olduğu için haber de 2o- runlu olarak öne geçmiştir. Âyette tabir, isim cümlesiyle aktararak zikredilen

a2abın daimiliği vurgulanmıştır. Ayrıca “ç^l, ‘b^x” ve “ç^ls^o” sözcükleri nekra kullanılarak a2abın korkunçluğu daha da artırılmıştır. Bu lafi2lar nekra kullanılarak insanın bildiği tanıdığı a2aplara ben2eme2 hale dönüşmüştür.

Örnek 2

(ç^l. j^lt^ls^o9 a. q. u^e b^s t^ox b^o f^l. ç^l. q. b^o o^l t^lz^o y^l l^l)

“Uçşusus şattmıtsda (onfar için) prangafar, yaştst bir ateq, bogasdan geçmes bir yi- yeseş, efem verisi bir asap vardır.” el-Mü2emmil 73fi2-13.

Bir önceki âyette nimet içinde yüzen, vahyi kabul etmeyen yalancılardan bahsedilmektedir. Bahsekonu bölümünde ise bu kişilere prangalar, yakıcı bir ateş, bogadan geçme2 bir yiyecek ve elim verici bir a2abın verileceği isim cümlesiyle beyan edilmiş ve haber öne alınmıştır. Muhataplara bu ce2aların sürekli olduğu me-

sajı verilmiştir. Ayrıca “y^l” tekid edatıyla verilen haber daha da pekiştirilmiştir.

2.2. Haberin İsm-i Fâ’il Olması

İsm-i fâ’il, fiil gibi amel eden isimlerdendir. Örneğin “f^l l^l / ç^l ,t^o” sigasında ge-

“Mutfaşa saşşum Agastndan yiyeseşsinis. Uartnfartntst onunfa dofdurasaşstnts.”
Vâkıa 56f52.

⁵⁴ Sâmerriâi, *Meâni'n-NAhv*, 3/197-201.

⁵⁵ Ebussuûd, *Irçâdu'f-Aşfi's-sefim ifâ mesâye'f-Uitâbi'f-Uerîm*, 7/136.

⁵⁶ Ibn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 22f2fi8.

⁵⁷ Ebu'l-Â'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'f-Uur'an* (İstanbul; İnsan Yayınları, ts), 4f533.

ESKİYENİ

Âyetteki (يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْكَ كَثْرَتُ زُكُوتِكَ وَلَا جَمْعُ مَالِكَ) ism-i fâilleri bir önceki âyette geçen “قُلْ” haberleridir.⁵⁸ Bu sözcüklerin işaret ettiği, Zakkum yeme ve karınları Zakkumla doldurma eylemleri âhirette olacağı için şimdiki zamanı içermeye, çünkü mezkûr âyetin geçtiği sûrede kıyamet günü insanların üç grup olacağından bahsedilmekte, bahse konu âyetlerin geçtiği bölümde de amel defterini soldan alanların cezası aktarılmaktadır. Ayrıca bu kelimeler sürekliliğe de işaret etmeye, ancak gelecek anlamı içerir, çünkü cehennemliklere a2ap sadece Zakkum yedirmekle olmayacaktır. Gövdelerden sı2ansuda içirilecektir. (İbrahim fi 4/6) Bu ifade mu2ari fiille ifade

edilseydi (يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْكَ كَثْرَتُ زُكُوتِكَ وَلَا جَمْعُ مَالِكَ) “Onların ağacından yiyecekler ve karınlarını ondan doyuracaklar” Zakkum yeme ve karınlarını onunla doldurmanın daha yoğunlukla yapıldığına işaret etmedi, çünkü ism-i fâil zaman ifade etmekle birlikte çokluk içerdiğinden mu2ariye göre daha fazla sıklıkla delalet etmektedir.

Örnek 2

(يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْكَ كَثْرَتُ زُكُوتِكَ وَلَا جَمْعُ مَالِكَ)

“Amasıs, o Ast Asabt Adasastnts!” es-Sâffât 37/38.

Âyette günahkârların elim azabı tadacakları “قُلْ” ism-i fâilinin çoğulu “يَوْمَ” ile ifade edilmiştir. Bu sözcük a2ap kelimesine mu2af olduğu için “يَوْمَ” harfi düşmüştür. Bu kelime cümlede haber konumundadır ve gelecek anlamı içermektedir, çünkü aynı surenin 35-38 âyetlerinde “Ne samân onfara, “Affah’tan baçşa tanrt yoştur.” denifse büstahftş edip şibre şaptfan, sinfere şaptfntç bir çairin sösiyfe tanrtfart- mtst mt btraşasagts!” diyen kişilerden bahsedilmektedir. Mezkûr âyette ise bunlara verilecek a2ap ifade edilmiştir. Hitap dünyadakilere yönelik, fakat a2ap âhirete ait olduğu için ism-i fâil gelecek anlamı içermektedir.

2.3. Haberin Fiil Olması

Müsnedi (haber) fiil olan cümlede asıl olan fiilin müsnedün ile yhe (ö2ne) takdim edilmesidir. Örneğin (سَئِدٌ جَاءَ) “Said geldi.” gibi, fakat bu cümle (سَئِدٌ جَاءَ) “Said geldi.” şeklinde müsnedün ile yhin takdimiyle söylenirse anlamda ne değişir? Belagat bilginleri bu hususu şöyle ö2etlemişlerdir: fi-Tahsis veya hasr ifade eder 2-Muhatabın şüphesini bertaraf etmek için müsnedün ile yh fiilin önüne getirilir. 3-Ta2im veya küçümseme maksatlıdır.⁵⁹

2.3. fi. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek fi

âyetlerinde zikredilen “YAFA NSTFAR, hANI son YARGTfAMA gÜNÜ ne SAMAN?” diye soran kişilere döner.

⁶⁰ Dervîş, *İnâbu'f-Uurâni'f-Uerîm ve beyânuhû*, 9/341.

⁶¹ Uutub, *fi Liirâfi'f-Uur'ân*, 6/3376.

ESKİYENİ

2.4. Haberi Isim Olan Âyetlere Örnekler

Önceki bölümlerde ismin haber olması durumunda içerdiği mananın ne olduğunu zikretmiştik. Bu kısımda örnekler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

2.4. fiMükâfata Örnek Âyetler

Örnek fi

(يَوْمَ لَا يُجِزُ الْعَذَابُ إِلَّا الَّذِينَ كَانُوا يَتَّقُونَ) (Yûsuf 24)

“İçte bunFAr, yAptıŞArntnı ŞArçtıftı ofARAb içinde devAMft ŞAfımaŞ üsere sennetfiŞferdir.” el-Ahkâf 46ffi4.

Mezkûr âyetin siyakında “Rabbimis AFfah'ttr.” diyen sonra da devAMft bu söse uygun YAÇAYANfARA ne bir ŞorŞu vArdr ne de onfAr üsüntü çŞeseŞferdir.” denilmektedir. Bu bölümde ise bu kişilerin cennet ashâbı oldukları isim cümlesiyle ifade edilmiş ve haber “أَلَّذِينَ كَانُوا يَتَّقُونَ” isimden meydana gelmiştir. Bu üslupla mezkûr cennet ehli olmalarının sabitliği belirtilmiş, ayrıca “يَتَّقُونَ” sözcükleriyle daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

(عَلَّمْنَا الْوَيْلَ لِمَنْ كَانَ يَنْهَىٰ عَنِ الْعَذَابِ) (En-Nâziât 79)

“Onun bArntAgıt dA çüphe yoŞŞi sennetin tA Şendisidir.” en-Nâziât 79fi4.

Rabbinin huşurunda (hesap vermekten) korkan ve nefsinin kötülüklerini saklayan kişiye cennetin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “عَلَّمْنَا الْوَيْلَ” redilmiştir. Müsnedin isim gelmesi, mezkûr şahısların cennette kalmasının devamlılığına işaret etmektedir. Cümle çıkartıldı

2.4.2. Ceza Örnek Âyetler

Örnek fi

(إِن يَدْرَأَكَ فِيهَا مِثْقَالَ حَبَّةٍ خَيْثُومٍ أَوْ ذُرِّيَّةٍ عَرَبِيَّةٍ سَدِيقٍ غَلَّتْ فِيهَا بَنُونَ) (Inşâr 24)

“İnŞâr edip Âyetferimisi yAfAn SAYANfARA gefinse, onfAr sehennemfiŞtir ve orAdA ebedi ofARAb ŞAfASAŞfArdr. Ne Şötü son!” et-Tegâbun 64ffi0.

İnkâr edip âyetleri yalan sayanlara ceza olarak ateş ashâbı olma payesinin verileceği, isim cümlesi ve haberi “غَلَّتْ فِيهَا بَنُونَ” isimden oluşan tamlamayla ifade edilmiştir. Likredilen şahısların ateş ehli olma durumlarının devamlılığını işaret için beyan bu üslupla gelmiştir. Ayrıca “غَلَّتْ فِيهَا بَنُونَ” terkibiyle mana daha vurgulu hale getirilmiştir.

Örnek 2

(﴿ ٤٠٦ ٥٠٦ ٥٠٦ ﴾)

“Cehennem içinde onun için teşbih yapılmıştır.” en-Nâziât 79f4fi.

Azgınlık yapan ve dünya hayatını âhirete tercih eden kişiye cehennemin barınak yeri olduğu ifadesinin haberi, isimle “﴿ ٤٠٦ ٥٠٦ ﴾” zikredilmiştir. Müsnedinin

ESKİYENİ

mukte2â-yı hâle uygundur. Łahiri duruma uygun olmama temel olarak iki şekilde olur: fi- Mü'mini münkir gibi veya inkârcı gibi kabul etmek. 2- Inkâredeni mümin veya mütereddit olmayan gibi degerlendirmek.⁶⁴

⁶² Muhammed b. Abdullah Łerkeŝi, *ef-Burhan fi 'ufumi'f-Uur'An*, thk. Muhammed Fadl Ibrahim (Uahire: Dâru't-Turâs, fi984), 2f390.

⁶³ Abbas, *ef-Befâga funûnuhâ ve efânûhâ* (Amman: Dâru'l-Furkân, fi997), fiffifi3-125.

⁶⁴ Seyyid Ahmed Hâşimî, *Cevâhiru'f-befâga fi'f-meânî ve'f-bevân ve'f-bedî* (Uahire: Dâru'l-Hadîs, 20fi3), 66-68.

ESKİYENİ

(p, 9e jll s, s 'lx y #, .h6 lptx b)

“Laßsum agast günahßartn yiyesegidir.” ed-Duhân 44f43-44.

Günahkârların yiyeceğinin zakkum olduğu “y” tekid edatıyla pekiştirilmiştir. Bahse konu âyetlerin siyakı olan 34-36. âyetlerde “Onfar, besin bir difife çunu söyfü-

⁶⁵ Ibn Âşûr, et-Tahrîr ve't-tenvîr, 25/257.

Eskiyeni

yorfar: Bu iç bisim ifş (ve son ofARAŞf öfüp gitmemisden ibAREttir, bis Arttş yeniden dirifti- feseş degifis. Sis dogru söyfüyorsants (öfmüç babAFARTmtst geri getirin!“ denilmektedir. Bu kişilerin mümkirlikte ileri derecede oldukları âyetlerin birinci bölümündeki “Onfar, besin bir dif ife çunu söyfüyorfar.“ ifadesinden anlaşılmaktadır. İikredilen şahısların hallerine uygun olarak tekid edatı kullanılmıştır.

2.5.3. İki Tekid Edatlı Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek fi

(ç, 7a çwE z .âz 6° j, y 6, # Ç 6° l, e, e, a > z 7a ç y, 6° ç)

“Uuçşusus Affah'a itaatsisifşten saştınanfarfa çöş güsef bir gefeseş, şaptfarf şendiferine

ARDtnA şADAR AÇfASAŞ Adn sennetferi VARdtr.“ Sâd 38f49-50.

Âyette müttakilere çok güzel bir gelecek ve kapıları ardına kadar açılacak adn cennetlerininolduguisimcümlesivehaberişibiholarakbeyanedilmişvehabe-

rin dogrulugu içinde “y 6 / #“ edatları kullanılmıştır. Aynı sûrenin 28. âyetinde “Yoşsa İMAN edip dünya ve Âhirete yARArft içfer yAPANfART yeryüsünde fesat çtşARANfARFA bir mi TUTASAŞttş? YAHUT günNAH içfemeştten SAŞTNANfART günNAHA BATANfAR gibi mi SAYASAK- ttş?” denilmektedir. Müttakilere verilecek mükâfatın kesinliğini ifade için tekid kullanılmış, âyette zikredilen mükâfatların sadece muttakilere has olduğunu be-

yan içinde haber başa gelmiştir. İfade (ç, 7a çwE z Q z .âz 6° İ y 6, ç) 6olsaydı müttakilerin nimet içinde olduğu vurgulanır, fakat zikredilen nimetlerin onlara has olduğu anlatılama2dı.

Örnek 2

(ç, 7a çwE z Q z .âz 6° İ y 6, ç)

“Uuçşusus bu, bitmeş tüşenmeş bifmeyen nimetimidir.“ Sâd 38f54.

Me2kûr âyetin öncesinde Allah'a itaatsi2likten sakınanlara, çok güzel birge- lecek, kapıları kendilerine ardına kadar açılacak adn cennetleri, çeşit çeşit meyve ve içecekler ve yanlarında eşlerinden başkasına bakmayan yaşıt dilberler verile- cegi belirtilmektedir. Bahse konu bölümde ise “Bu, bitmeş tüşenmeş bifmeyenni-

metimidir.“ denilmiştir. Âyette rı2ık sözcüğü “y 6 / #“ tekid edatlarıyla pekiştirilmiştir, çünkü dünyada rı2ıklar sonludur. Rahmân Sûresi 26. âyette “Yeryüsünde bufunANfARTn hepsi FÂNidir.“ denilerek âdemogluna bu gerçeği öğretmektedir. İnsan dünyada sonluluga alışık olduğu için bitme2 tükenmeyen nimete alışık degildir. Ayrıca sonsu2lugu anlamakta zorlanmaktadır. İnsanın bu haline uygun olarak iki tekid

kullanılmıştır.

2.5.4. Ceza Örneği

Örneği

(v. a. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.)

“Sonra ONFARTn, yedişferi bu nesnenin üzerine, BAYNAR su BARTçtrtrfmitç bir içecekferi de ofASAŞtrr.” es-
Sâffât 37f67.

www.dergipark.org.tr/trfpubfeskiyeni

ESKİYENİ

edilmekte veya aynı anda iki grup 2ikredildiğinde bütün muhataplar habere karşı tereddütsü2 gibi değerlendirilmektedir.⁶⁶

⁶⁶ Ahmed Mustafa Merâgî, *‘Ufûmu’f-befâğA ef-beyân ve’f-meânî vef-bedî* (Beirut; Dâru’l-Uutubi’l-İlmiyye, 1993), 51.

Eskiyeñi

2.6.fi. Mükâfata Örnek Âyetler

Örnek fi

(أَمْ يَدْعُونَ الْقَوْمَ إِذْ وَقَعَتْ عَذَابُهُمْ)

“Arttıβo, hoşnut ofASAgıt bir hayat içindedir.” el-Hâkka 69f2fi.

Bahse konu ayetin geçtiği sûrenin önceki âyetlerinde kıyamet ve bu günü yalanlayan Âd, Semûd, Firavun, Nûh kavimleri gibi eski kavimler ve bunların başına gelen felâketlerden söz edilmekte, me2kûr ayette ise âhirette mutlu olacak kimselerin durumları açıklanmaktadır. Sûrede hitab genele olduğu için bu ayette tekid edatı kullanılmamıştır. Cümle çıkartıldı. Âyetteki me2kûr kişinin halinin devamlılığını vurgulama içinde haber, şibih cümle şeklinde gelmiştir.

Örnek 2

(يَوْمَ يُنْفَخُ الْكَوْكَبُ كَالْغَيْمِ الْمُنْتَفِخِ يَوْمَ يُرْمَى الَّذِينَ كَفَرُوا حَبًّا مَاتًا لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ يَوْمَ تَنفَخُ السُّنُورُ لَأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي حَيَاتِهِمْ لَحْمٌ لَذِيفٌ لَّهُمْ فِي آيَاتِنَا لَا يَحْكُمُونَ)

“Firdevs sennetine vÂris ofASASAFAR ve orAda onfar ebediβAFASAFAR dtr.” el-Mü'minûn 23/10.

Aynı sûrenin önceki ayetlerinde kurtuluşa eren müminlerin özellikleri sayılmaktadır. Me2kûr ayette de bu kişilerin Firdevs cennetine varis oldukları ifade edilmiş ve onların orada ebedi kalacağı belirtilmiştir. Bu haberde tekid edatı kullanılmamıştır. Hitabın müminlere olduğu varsayılırsa bu kişiler bu haber konusunda mütereddid ve inkârcı olmadıkları için tekid edatına gerek kalmamıştır denilebilir. Yada hitabın mümin ve kâfirlere yapıldığı düşünülürse mütekellimin kâfirleri de inkârcı olmayan kategorisine soktuğu düşünülebilir. “θ^e“ cümlede mübteda ve “ý^e” ise haberdir.

2.6.2. Ce2aya Örnek Âyetler

Örnek fi

(يَوْمَ يُنْفَخُ الْكَوْكَبُ كَالْغَيْمِ الْمُنْتَفِخِ يَوْمَ يُرْمَى الَّذِينَ كَفَرُوا حَبًّا مَاتًا لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ يَوْمَ تَنفَخُ السُّنُورُ لَأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي حَيَاتِهِمْ لَحْمٌ لَذِيفٌ لَّهُمْ فِي آيَاتِنَا لَا يَحْكُمُونَ)

“Uantfartmtsa Afidrtç etmeyenfer var YA, haβ ettiβferi için onfartn yeri Ateçtir.” Yunus 10f8.

Aynı sûrenin üçüncü âyetinde “UuçsususRabbini, göşferi ve yeri Aftt günde YARA-TAN, sonra DA (YARATTIĞI) ARÇA HÂŞİM OFAN, her içi yöneten AffAH'ttr. O isin vermedişçe çefa- At edeseβ biri de yoştur. İçte bu AffAH sisin rAbbinisdir, öyfeyse O'na şuffuβ edinis. Bunfart düşünmes misinis!” denilmektedir. Hitap, bütün insanlara yöneliktir. 4, 7, 8. âyetlerde iman eden ve kâfirlerin âhirette ne ile karşılaşacakları açıklanmaktadır. İnkârcıların yerinin ateş olduğunu ifade eden yerde tekid edatının kullanılmaması dinleyicilerin hepsinin zihninin

inkârdan ari olması şeklinde düşünül- mesi olabilir.

Örnek 2

(عزج عةةة - زكخ ا ا ب ا ا ا ا ا ا ا ا ا ا ا ا ا ا ا ا ا a, o e t s b s s)

“Onfartn giysiferi ßatrAndAndtr; yüsferini de Ateç büriyeseßtir.“ İbrâhîm fi4f50.

www.dergipark.org.tr/ftfpubfeskiyeni

ESKİYENİ

Bahse konu âyetin siyakı olan 44. âyette “*Uendiferine gefeseş ASABA BARÇT insanfa- rt UYAR.*” denilmektedir. Hitap inanan inanmayan herkese yönelik olduğu için tekid edatı kullanılmamış, anlaşılan muhatapların hepsi mümin gibi veya verilen haber konusunda zihinleri boş gibi değerlendirilmiştir.

Sonuç

Uur’ân’da âhirete yönelik ödül ve ce2aların fiil ve isim cümlesi şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Verilmek istenen mesaja göre biri tercih edilmektedir. Hedef, mükâfat ve ce2anın sabitliğini muhataba bildirmek ise ifade, isim cümlesi ve haberi de isimle aktarılmaktadır. Ödül ve ce2anın tekrar ve yenilenmesi hedefleniyorsa beyan, fiil cümlesi veya haberi fiil olan isim cümlesiyle bildirilmektedir. Seçilen fiiller, bağlam veya verilmek istenen mesaja göre, ma2i, mu2ari emir formuyla kullanılmaktadır. Uonuyla ilgili örneklerdeki ma2i, mu2ari fiiller gelecek anlamı ifade etmektedir. Ödül ve ce2anın kesin gerçekleşeceğini ilan için fiiller ma2i; tekrar, yenilenme ve muhataba olayı yaşıyormuş havası vermek için mu2ari; diyalog oluşturmak için de emir formunda kullanılmaktadır.

Âyetlerdeki haberler (müsnedler), isim, ism-i fail, fiil ve şibih cümleden oluşmaktadır. Ba2ı âyetlerde şibih cümleli haberler öne geçerek muhataba bilgi verme amaçlanmaktadır. Cümlede ism-i fâilin fiil yerine müsned olması eylemin daha yoğun gerçekleşmesine işaret etmek içindir. Ba2ı âyetlerde isim cümleleri tekid edatıyla bir kısmında ise tekidsi2 gelmektedir. Muhataplar inkârcı ise tekid edatı kullanılmakta; hitap bütün insanlara ya da herkes haber karşısında zihni boş gibi değerlendirilmişse tekid yer almamaktadır.

Intihal Taraması
Plagiarism
Detection

Telif Hakkı Copyright

Etik Beyan Ethical
Statement

Uaynakça

Finansman
Grant Support

Açık Erişim Lisansı
Open Access License

Bu makale intihal taramasından geçirildi. This paper was checked for plagiarism.

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm

çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. † It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. † The authors declared that this study has received no financial support.

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır. † This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Yazar(lar) † Author(s): Bekir Yıldırım

Abbas, Fadl Hasen. *Itbânu'f-burhân fi 'ufûmi'f-Uur'ân*. 2 Cilt. Ammân: Dâru'l-Furkân, 1997.

Abbas, Fadl Hasen. *ef-Befâga funûnuhâ ve efnânuhâ*. 2 Cilt. Amman: Dâru'l-Furkân, 1997.

- Aktaş, Osman. "Uur'an-ı Uerim'den Örneklerle Arapçada İsim ve Fiilin Delalet Etti- gi Anlamlar Arasındaki Farklar". *Bartın Üniversitesi İfimi Fafüftesi Dergisi* 6 f f i f i (Ha2iran 20fi9), 2-14.
- Alevî, Ham2a b. Ali. *et-Ttrâs fi esrârîf-befâga ve 'ufumi haşâişi'f-i'sâs*. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-Kasriyye, 2002.
- Asutay, Mücahit. "Arapça İsim Cümlesinde Sö2 di2im ve Anlamsal Yoruma Bir Ba- kış". Nüsha 2fi52 (Ha2iran 202fi), 2fi7 – 232. <https://doi.org/10.32330/nusha.9fi0678>
- Bilgegil, M. Uaya. *Kdebiyat Bifgi ve Teoriferi*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları, fi980.
- Bulut, Ali. *Befâgat Beyan-Meânî-Bedî*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakül- tesi Yayınları, 20fi9.
- Bûtî, Rama2ân. *min RAVÂ't'f-Uur'ân*. Cidde: Dâru'l-Farâbî, 2007.
- Cevherî, İsmail bin Hammad. *es-Sihâh*. thk. Muhammed Muhammed Tamir Uahi- re: Dâru'l-Hadîs, 2009.
- Curcânî, Abdülkâhir. *Defâifu'f-i'sâs*. thk. M. Muhammed Şakir. Uahire: Mektebetu'l- Hâncî, 2004.
- Dervîş, Muhyiddîn. *I'râbu'f-Uur'ânî'f-Uerim ve beyânuhû*. Beyrut: Dâru Ibn Uesîr, fi992. Ebusuûd.
- İrçâdu'f-Aşfi's-sefim ifâ mesâye'f-Uitâbî'f-Uerim*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi Turâsî'l-KArabiyyi, ts.
- Endelûsî, Ebû Hayyân. *ef-Bahru'f-muhît*. 8 Cilt. Beyrut: Daru'l-Uutubi'l-Kilmiyye, 1993.
- Ferhânî, Hannan Muhsin Muhammed. *Binâu'f-Cümfe fi'f-Mesefi'f-Uur'ânî*. Uâdisiye: Câmia Uâdisiyye, Yüksek Lisans Te2i, 2017.
- Salâyînî, Mustafa. *Câmi'u'd-durûsî'f-'Arabiyye*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsil- 'Arabiyyi, ts.
- Hâşimî, Seyyid Ahmed. *Cevâhiru'f-befâga fi'f-meânî ve'f-beyân ve'f-bedî*. Uahire: Dâru'l- Hadîs, 20fi3.
- Uutub, Seyyid. *fi Ltîfî'f-Uur'ân*. 6 Cilt. Uahire: Daru's-Şurûk, 32. Baskı, 2003.
- Merâgî, Ahmed Mustafa. *'Ufûmu'f-befâga ef-beyân ve'f-meânî ve'f-bedî*. Beyrut: Dâru'l- Uutubi'l- İlmîyye, 3. Baskı, fi993.
- Mevdûdî, Ebu'l-Â'lâ. *Tefhîmu'f-Uur'ân*. 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, ts.
- Meydânî, Abdurrahman Hasen Habenneke. *ef-Befâgatu'f-'Arabiyye ususuhâ ufûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, fi996.
- Muberrred, Ebu'l-Abbas Muhammed b. Ye2id, *Uitabu'f-Muştedab*. thk. Muhammed Abbas el-Halik A2ime. 4 Cilt. Uahire: Metabiu'l-Ehrami't-Ticariyye, fi994.
- Ibn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Tunus: Dâru'2-Leytûniyye, fi984.
- Ibn Cinnî, *ef-Leme'fi'f-'Arabiyye*. thk. Sami' Ebu Muglî. Amman, Dar-u Meclâvî, fi988. Ibnu'l- Esîr, Lıyaeddîn. *ef-Mesefus-sâir*. 4 Cilt. Uahire, Daru'n-Nahda, ts.

Ibn Fâris, Ahmed. *Mu'semu meşâyisi'f-fuğâ*. 6 Cilt. Dâru'l-Fikir, fi979. İbn Hâcib.

Uâfiye. ħakistan: Mektebu'l-Buşrâ, 2008.

Ibn Hişam. (*erhu ßatri'n-nedâ*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Beyrut: Dâru
İbn Uesîr, 20fi0.

www.dergipark.org.tr/trfpubfeskiyeni

ESKİYENİ

- Ibn Hişâm, Abdullah. Mugni'l-lebîb. thk. Berakat Yusuf Hebbuh. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Erkâm b. Ebi'l-Erkâm, fi999.
- Ua2vînî, Hatib. *ef-İsâh fi 'ufûmi'f-befâga*. thk. Ibrahim Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Uutubi'l-Kilmiyye, 2003.
- Râzî, Fahreddîn. *Nihâyetu'f-i'sâs fi dirâyeti'f-i'sâs*. thk. Nasrallah Hacı Müftü Oglu Beyrut; Dâru Sadr, 2004.
- Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihu'f-Gayb*. 30 Cilt. Lübnan: Dâru'l-Fikr, fi98fi.
- Rîzk Shoeir, Muhammed. "Arapçada Isim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Arasındaki Semantik Farklar: Uur'an-ı Uerim Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 62fi (202fi), 225-249. <https://doi.org/10.33227/fauifd.55fi463>
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetu't-tefâsîr*. 3 Cilt. Beyrut: Daru'l-Uur'ânî'l-Uerîm, 4. Baskı, fi98fi.
- Sâmerrâî, Fâdil. *Me'ânî'f-ebniye fi'f-'Arabiyye*. Amman: Daru 'Ammar, 2. Baskı, 2007. Sâmerrâî, Fâdil. *Me'ânî'n-NAHV*. 4 Cilt. Beyrut: Dâr-u Ibn Uesîr, 2020.
- Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *Hemu'f-hevâmi' fi çerhi sem'i'f-SEVÂMI'*. thk. Ahmet Şemsettin. Beyrut: Dâru'l-Uutubi'l-'Ilmiyye, fi998.
- Suyûtî, Abdurrahman Ebu Bekir. *ef-Itbân fi 'ufûmi'f-Uur'ân*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 2008.
- Taftâzânî, Mesud b. Ömer. *Muhtasarü'f-me'ânî*. İstanbul: Haşimi Yayınları, 20fi7. Tekin, Mehmet. *ROMAN SANATI ROMANIN UNSURFART I*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 20fi8. Lemahşerî, Muhammed el-Hâri2mî. *ef-Ueççâf*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 3. Baskı, 2009.
- Ëerkeşî, Muhammed b. Abdullah. *ef-Burhan fi 'ufumi'f-Uur'ân*. thk. Muhammed Fadl Ibrahim. 4 Cilt. Uahire: Dâru't-Turâs, 3. Baskı, fi984